

ΝΟΜΙΚΟ ΒΗΜΑ

ΔΙΜΗΝΙΑΙΟ ΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Εκδότης:

Δημήτρης Κ. Βερβεσός, Πρόεδρος Δ.Σ.Α.

Σύμβουλος Έκδοσης:

Χριστίνα Ε. Τσαγκλή, Δικηγόρος, Σύμβουλος Δ.Σ.Α.

Διευθυντής Σύνταξης:

Σταμάτης Δ. Γρύλλης, Δικηγόρος

Διευθυντής Συντακτικής Επιτροπής:

Νικόλαος Γ. Νάκης, Δικηγόρος

Επιστημονική Επιτροπή:

Γεώργιος Δ. Καλλιμόπουλος, Καθηγητής ΕΚΠΑ

(Πρόεδρος Επιστημονικής Επιτροπής)

Νικόλαος Κ. Κλαμαρής, Ομότιμος Καθηγητής ΕΚΠΑ

Κωνσταντίνος Φ. Καλαβρός, Καθηγητής ΔΠΘ

Άγγελος Ι. Κωνσταντινίδης, Καθηγητής ΔΠΘ

Ιωάννης Ζ. Δρόσος, Καθηγητής ΕΚΠΑ

Μιχαήλ Κ. Αυγουστιανάκης, Καθηγητής ΕΚΠΑ

Γλυκερία Π. Σιούτη, Καθηγήτρια ΕΚΠΑ

Δήμητρα Α. Παπαδοπούλου-Κλαμαρή, Καθηγήτρια ΕΚΠΑ

Γεώργιος Ι. Δελλής, Καθηγητής ΕΚΠΑ

Ανδρέας Ι. Τσουρουφλής, Αναπληρωτής Καθηγητής Φορολογικού Δικαίου ΕΚΠΑ

Βασίλειος Δ. Τουντόπουλος, Καθηγητής Πανεπιστημίου Αιγαίου

Συντακτική Επιτροπή:

Σπυρίδων Γ. Αλεξανδρής, Δικηγόρος

Αυγουστίνη Γ. Αλυρουδίδη, Δικηγόρος

Νικόλαος Δ. Αναγνωστόπουλος, Δικηγόρος

Διονύσιος Ι. Αναγνώστου, Δικηγόρος - Δ.Ν.

Δομνίκος Δ. Αρβανίτης, Δρ - Δικηγόρος

Αντώνης Π. Αργυρός, Δικηγόρος

Γεώργιος Δ. Βλασσόπουλος, Δικηγόρος - Δ.Ν.

Παναγιώτης Ν. Βρεττός, Δικηγόρος

Σωτήρης Ε. Ιωακείμης, Δικηγόρος

Φώτης Δ. Καρατζένης, Δικηγόρος - Δ.Ν.

Ιωάννα Δ. Καραχάλιου, Δικηγόρος

Αδαμαντία Δ. Κατσαούνη, Δικηγόρος

Χριστίνα Ι. Κατσογιάννου, Δικηγόρος - Δ.Ν.

Χρήστος Α. Κλειώσης, Δικηγόρος

Ευτυχία Ε. Κλουδά, Δικηγόρος

Θέμης Θ. Κλουκίνας, Δικηγόρος - Δ.Ν.

Κωνσταντία (Νάντια) Π. Κυπρούλη, Δικηγόρος - Δ.Ν.

Σπυρίδων Π. Λάλας, Δικηγόρος

Μαρία Μ. Λαμπαδάκη, Δικηγόρος

Μανώλης Ι. Λασκαρίδης, Δικηγόρος - Δ.Ν.

Γεώργιος Χ. Μελισσάρης, Δικηγόρος

Χρήστος Π. Μηλιός, Δικηγόρος

Αθανάσιος Ι. Μιχελής, Δικηγόρος

Θεόδωρος Σ. Παναγόπουλος, Δικηγόρος

Χριστίνα Δ. Παναγιούλα, Δικηγόρος

Ιωάννης Ε. Παντελίδης, Δικηγόρος

Σωκράτης Μ. Παπαχατζής, Δικηγόρος

Αθηνά Α. Πέτρογλου, Δικηγόρος

Σοφοκλής Π. Πιλάβιος, Δικηγόρος

Κωνσταντίνος Π. Σαμαρτζής, Δικηγόρος

Θεόδωρος Δ. Σερεμετάκης, Δικηγόρος

Αριστέα Κ. Σινανιώτη-Μαρούδη, Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Πειραιώς - Δικηγόρος

Δημήτριος Γ. Σκαρίπας, Δικηγόρος

Γεώργιος Ν. Στεφόπουλος, Δικηγόρος

Σταύρος Δ. Τασιόπουλος, Δικηγόρος

Ευάγγελος Κ. Τρανώρης, Δικηγόρος

Σωκράτης Ο. Τσαχιρίδης, Δικηγόρος

Μαρία-Μαγδαληνή Β. Τσίπρα, Δικηγόρος

Μιχάλης Ι. Χατζηφώτης, Δικηγόρος

Βασίλης Κ. Χειρδάρης, Δικηγόρος

Σταύρος Ο. Χούρσογλου, Δικηγόρος

Παναγιώτης Δ. Χριστόπουλος, Δικηγόρος

Επιμέλεια έκδοσης:

Αθανάσιος Α. Κόρμαλης, Δικηγόρος

Ηλίας Ν. Γεωργίου, Δικηγόρος

Δέσποινα Α. Αδαμοπούλου, Δικηγόρος

Α. Ι. Κεϊμαλή, Δικηγόρος

Γραμματεία σύνταξης:

Παναγιώτα Α. Θωμαδάκη

Διόρθωση κειμένων:

Γεώργιος Χ. Γαλιώτος, Δικηγόρος

Επιμέλεια ευρετηρίων:

Σταύρος Κ. Γκατσόπουλος, Δικηγόρος

Φωτοστοιχειοθεσία:

Αθανασία Γ. Ντρινια

ΝΟΜΙΚΟ ΒΗΜΑ
ΔΙΜΗΝΙΑΙΟ ΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1953

ΤΟΜΟΣ 71

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ - ΕΚΔΟΣΗ - ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ: ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημίας 60 & Μαυρομιχάλη, 106 79 Αθήνα

Τηλ. **210-3398120** (Γραμματεία Σύνταξης) **210-3398158** (Φωτοστοιχειοθεσία), **210-3398243** (Διανομή)

E-mail: **nob@dsa.gr** (Γραμματεία Σύνταξης), **nomikovima@dsa.gr** (φωτοστοιχειοθεσία), **nobknob@dsa.gr** (Συνδρομές).

On line έκδοση: <https://beta.dsanet.gr>

- 1) Στην αρχική σελίδα κλικ στο «ΣΥΝΔΕΣΗ» (επάνω δεξιά). Πληκτρολογούμε τους κωδικούς portal και πατάμε «είσοδος»
- 2) Στο μενού αριστερά επιλέγουμε «ΝΟΜΙΚΟ ΒΗΜΑ» και κατόπιν «Φυλλομέτρηση και λήψη τευχών»
- 3) Στο πεδίο χρονολογία επιλέγουμε το έτος που μας ενδιαφέρει
- 4) Από τα «αποτελέσματα αναζήτησης» κλικ στο τεύχος που μας ενδιαφέρει

Διαφορετικά ακολουθούμε τον κάτωθι σύνδεσμο:

<https://dsabooks.diavoulefsi.gr/knobview> και συνεχίζουμε από τα βήματα 3 και 4.

Ετήσια Συνδρομή:

Για δικηγόρους μη μέλη του ΔΣΑ, δικαστές, συμβολαιογράφους & δικαστικούς επιμελητές	70,00 €
Λοιπά φυσικά πρόσωπα	90,00 €
Ασκούμενοι δικηγόροι - Φοιτητές νομικών σχολών	30,00 €
Νομικά πρόσωπα Ιδιωτικού και Δημοσίου τομέα, Οργανισμούς Πρωτοβάθμιας & Δευτεροβάθμιας Αυτοδιοίκησης	120,00 €
Για κατοίκους εξωτερικού	140,00 €

ΠΛΗΡΩΜΗ: Με τραπεζική κατάθεση στους τραπεζικούς λογαριασμούς (IBAN) 5011-013678-065 της Τράπεζας Πειραιώς ή 151/480 32483 της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος και ενημέρωσή μας με αποστολή του αποδεικτικού κατάθεσης στην ηλεκτρονική διεύθυνση **nobknob@dsa.gr**. Σε όλες τις τιμές συμπεριλαμβάνεται ΦΠΑ 6,5%. Η συνδρομή ανανεώνεται αυτόματα εφόσον έχει εξοφληθεί το προηγούμενο έτος. Σε περίπτωση μη καταβολής της συνδρομής, γίνεται αυτόματα διακοπή στο τέταρτο τεύχος και τα έξοδα αποστολής των επόμενων επιβαρύνουν το συνδρομητή.

❖ Το χαρτί που χρησιμοποιήθηκε για την παραγωγή του εντύπου δεν προέρχεται από φυσικά δάση αλλά από αδειοδοτημένα δασικά φυτώρια

Υπεύθυνος Τυπογραφείου: «**Α. ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ & ΣΙΑ ΕΕ**», Πάροδος Τατοΐου 89B, TK 13671, Αχαρνές, Τηλ. 210-8076812

ΝΟΜΙΚΟ ΒΗΜΑ

Διμηνιαίο νομικό περιοδικό

Περιεχόμενα

Μάρτιος - Απρίλιος 2/2023

Μελέτες

- 305 **Φ. Δωρή:** Η «κερκόπορτα» του άρθρου 90 § 5 του Συντάγματος και η πολιτική επικαιρότητα των τηλεφωνικών υποκλοπών
- 312 **Ν. Κ. Κλαμαρή:** Τα 160 χρόνια λειτουργίας του Εφετείου Ναυπλίου
- 326 **Ι. Σποριδάκη:** Σύσταση οικήσεως σε ακίνητο μισθωμένο σε μισθωτήριο βέβαιης χρονολογίας

Σχολιασμένες Αποφάσεις

- 329 **ΑΣΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ**
ΕΙΔΙΚΗ ΑΣΤΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ
ΑΠ 2022: 395, με σχόλιο Κ. Π. Κυπρούλη
- 335 **ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΚΟΝΟΜΙΑ**
ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ
Πρωτοδικείου Αθηνών 2022: 7080 Μ. (Ασφ. Μ.), με σχόλιο Π. Νικολόπουλου
- 340 **ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟ ΔΙΚΑΙΟ**
Πρωτοδικείου Αθηνών 2023: 478 Μ., με σημείωση Σ. Οδ. Τσαχιριδής
- 345 **ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ**
ΑΠ 2022: 1616, με σχόλιο Μ. - Μ. Β. Τσίπρα
- 349 **ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ**
Διοικητικού Πρωτοδικείου Αθηνών 2023: 77 Τρ., με σχόλιο Α. Π. Αργυρού

Νομολογία Πολιτικών Δικαστηρίων

- ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΣ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ**
με επιμέλεια των Φ. Καρατζένη, Χρ. Κατσογιάννου, Ε. Κλουδά, Ν. Νακη, Μ. - Μ. Τσίπρα και Μ. Χατζηφώτη
- 355 **Ι. ΑΣΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ**
ΓΕΝΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ
ΑΠ 2022: 1311
- 356 **Εφετείου Αθηνών 2022:** 6170 Μ.
ΕΝΟΧΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ
- 365 **ΑΠ 2022:** 342
ΕΜΠΙΡΑΓΜΑΤΟ ΔΙΚΑΙΟ
- 366 - 368 **ΑΠ 2022:** 946, 1033, 1134

- ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ
Ειρηνοδικείου Αθηνών 2022: 2602
- 372 **Π. ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΚΟΝΟΜΙΑ**
ΓΕΝΙΚΟ ΜΕΡΟΣ
ΑΠ 2022: 1229
- 374 **ΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΗ ΕΚΤΕΛΕΣΗ**
ΑΠ 2022: 1460
- 375 **Π. ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ**
ΑΠ 2022: 435, 587, 588
- 376 - 383

Νομολογία Ποινικών Δικαστηρίων

- 387 - 390 **ΑΠ 2022:** 3 ΠΛΟΛΣυμβΑΠ, με παρατηρήσεις Κ. Χ. Απόστολου, 779
- 393 **ΕΓΚΥΚΛΙΟΙ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΩΝ**
ΕισΑΠ 2023: 3
- 395 - 402 **Επισκόπηση πρόσφατης Νομολογίας**
ΑΠ 2022: Αποφάσεις Τμημάτων με επιμέλεια Σ. Ο. Χούρσογλου

Νομολογία Διοικητικών Δικαστηρίων

- 403 **ΣτΕ 2022:** 1800
Διοικητικού Πρωτοδικείου Αθηνών 2022: 16114 Μ.
- 414 **Διοικητικού Πρωτοδικείου Καβάλας**
2022: 371 Μ.
- 418 **Επισκόπηση πρόσφατης Νομολογίας**
ΣτΕ 2022: Αποφάσεις Ολομέλειας και Τμημάτων με επιμέλεια Κ. Π. Σαμαρτζή
- 424 - 438

Επισκόπηση Νομολογίας ΕΔΔΑ 2022

- 439 - 453 **Επισκόπηση Νομολογίας ΕΔΔΑ 2022:**
Β' ΜΕΡΟΣ - ΑΣΤΙΚΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΙΙ:
Αποφάσεις (με επιμέλεια Β. Χειρδάρη) κατ' άρθρο 6 (6 αποφάσεις), άρθρο 10 (12 αποφάσεις), άρθρο 11 (2 αποφάσεις) & αποφάσεις Α' Πρόσθετου Πρωτοκόλλου κατ' άρθρο 1 (8 αποφάσεις)

Νομολογία Ευρωπαϊκών Δικαστηρίων

- 454 **ΔΕΕ 2022:** C-347/21/15.9.2022

Επίκαιρα - Ειδικά Θέματα & Γνωμοδοτήσεις

- 460 **Μ. Ι. Χατζηφώτη:** Ενημερωτικό σημείωμα για την έναρξη λειτουργίας κτηματολογικού γραφείου για τον ΟΤΑ

- του Δήμου Αθηναίων
- 466 **Γ. Π. Κατσαβριά:** Δικαίωμα πρόσβασης του γονέα σε προσωπικά στοιχεία των ανήλικων τέκνων επί φακέλου της Εισαγγελίας Ανηλίκων. Λίγες σκέψεις με αφορμή την άρνηση της Εισαγγελίας Ανηλίκων να εφαρμόσει την υπ' αριθ. 1/2021 εγκύκλιο της Εισαγγελίας του Αρείου Πάγου
- 473 **Μ. Αλειφεροπούλου:** Η διαμεσολάβηση στις ναυτικές διαφορές. Mediation in shipping disputes
- 483 **Γ. Βλασσόπουλου:** Για ένα υγιές και ασφαλές περιβάλλον εργασίας στην πράξη
- 487 **Ε. Διον. Σιγουράκου:** Δικαίωμα πρόσβασης στα Κτηματολογικά Στοιχεία και προστασία προσωπικών δεδομένων

Βιβλιογραφικό Δελτίο

- 501 Εισαγωγικό Σημείωμα
501 - 560 Κατάλογος Βιβλίων, Κώδικες, Περιοδικές Εκδόσεις, Άρθρα

IN MEMORIAM

- 561 † **Δημήτριος Διαμαντόπουλος:** Νεκρολογίες από τους Ε. Βελώνη & Π. Κ. Τσούκα
- 562 † **Εμμανουήλ Μαριδάκης:** Νεκρολογίες από τους Κ. Κουτσούκη & Ν. Λιαροπούλου

Επαγγελματικά Θέματα - Δραστηριότητες ΔΣΑ

- 564 - 576 Εγκρίσεις σύστασης (10), τροποποίησης (37) & λύσης (2) καταστατικού δικηγορικών εταιριών

ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΔΗΜΟΣΙΕΥΤΕΑΣ ΥΛΗΣ

Το Νομικό βήμα δημοσιεύει ευχαρίστως πρωτότυπα και ανέκδοτα άρθρα, μελέτες, παρατηρήσεις, γνωμοδοτήσεις και λοιπά επιστημονικά νομικά κείμενα για όλα τα νομικά θέματα και ζητήματα που σχετίζονται με την απονομή της Δικαιοσύνης και το λειτουργήμα του δικηγόρου. Κάθε κείμενο δεν πρέπει να υπερβαίνει τις επτά χιλιάδες πεντακόσιες (7.500) λέξεις. Σε περίπτωση γνωμοδότησης το υποβληθέν κείμενο πρέπει να έχει υλοστεί ανωνυμοποίηση. Τα κείμενα αποστέλλονται ηλεκτρονικά σε επεξεργάσιμη μορφή (word) στην ηλεκτρονική διεύθυνση **nob@dsa.gr**

Στο Νομικό βήμα δημοσιεύονται επιλεγμένες αποφάσεις των ανωτάτων δικαστηρίων και των δικαστηρίων ουσίας της ημεδαπής, αποφάσεις του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ), του Δικαστηρίου των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΔΔΑ), αποφάσεις αλλοδαπών δικαστηρίων, αποφάσεις διαιτητικών οργάνων και δικαιοδοτικών επιτροπών. Όσοι συνάδελφοι ενδιαφέρονται για τη δημοσίευση αποφάσεων, θα πρέπει να τις στείλουν στην ηλεκτρονική διεύθυνση **nob@dsa.gr**, με επισήμανση εάν είναι τελεσίδικη ή εκκρεμεί τακτικό ένδικο μέσο. Με την αποστολή αποδέχονται ότι η απόφαση θα ανωνυμοποιηθεί και θα δημοσιευθεί με την μορφή του αποσπάσματος, η επεξεργασία του οποίου ανήκει στην ελεύθερη κρίση του μέλους της Συντακτικής Επιτροπής που θα επιληφθεί της δημοσίευσης. Το πλήρες κείμενο της απόφασης θα δημοσιευθεί στη νομική βάση ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ του ΔΣΑ.

Στο Νομικό βήμα δημοσιεύονται επίσης βιβλιοκρισίες, περιλήψεις των καταστατικών των δικηγορικών εταιρειών κατ' άρθρ. 50 Κώδικα Δικηγόρων, αποχαιρετισμοί σε τεθνεώτες νομικούς, ανακοινώσεις για επιστημονικές εκδηλώσεις, τρέχουσα νομοθεσία και εν γένει κάθε νομικό κείμενο που προάγει τη νομική επιστήμη και είναι χρήσιμο για το δικηγόρο. Τα κείμενα αυτά αποστέλλονται στην ηλεκτρονική διεύθυνση **nob@dsa.gr**

Η επιλογή των προς δημοσίευση κειμένων ανήκει στην ελεύθερη και αποκλειστική κρίση της Συντακτικής Επιτροπής. Στην ελεύθερη και αποκλειστική κρίση της Συντακτικής Επιτροπής ανήκει επίσης και ο αριθμός του τεύχους καθώς η σειρά με την οποία κάθε άρθρο, μελέτη, γνωμοδότηση, δικαστική απόφαση κλπ. θα προταχθεί σε σχέση με αντίστοιχα άρθρα, μελέτες κλπ. Τυχόν απορριπτικές αποφάσεις δεν αιτιολογούνται.

Από την λήψη ειδοποίησης είτε από την επίσημη ηλεκτρονική διεύθυνση του Νομικού βήματος είτε ακόμη και από τις ηλεκτρονικές διευθύνσεις των μελών της Συντακτικής Επιτροπής προς τον αποστολέα του άρθρου, της μελέτης, της δικαστικής απόφασης κλπ., ότι έχει εγκριθεί η δημοσίευση, ο αποστολέας δεσμεύεται να μην την αποστείλει σε άλλο νομικό περιοδικό.

Άρθρα, μελέτες, παρατηρήσεις, σχόλια και σημειώματα που δημοσιεύονται στο περιοδικό εκφράζουν μόνο τις προσωπικές απόψεις του συντάκτη τους.

Οι παρατηρήσεις, τα σχόλια και τα σημειώματα των μελών της Συντακτικής Επιτροπής εκφράζουν τις προσωπικές απόψεις του συντάκτη τους.

Δεν γίνονται δεκτές παρατηρήσεις, σχόλια και σημειώματα δικηγόρων και δικαστών που έχουν παρασταθεί στη δημοσιευθείσα απόφαση.

Οι συνεργασίες που στέλνονται στο ΝοΒ πρέπει να είναι πρωτότυπες και να μην έχουν δημοσιευτεί ούτε να έχουν δοθεί για δημοσίευση σε άλλο έντυπο. Οι υποσημειώσεις να είναι συγκεντρωμένες στο τέλος του κειμένου και με ενιαία αρίθμηση. Χειρόγραφα δεν επιστρέφονται.

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ

Η πνευματική ιδιοκτησία αποκτάται χωρίς καμία διατόπωση και χωρίς την ανάγκη πρόβλεψης ρήτρας απαγορευτικής των προσβολών της. Κατά το ν. 2121/1993 και κατά τη Διεθνή Σύμβαση της Βέρνης, η οποία κρώθηκε με το ν. 100/75, απαγορεύεται η αναδημοσίευση και γενικά η αναπαραγωγή (ολική ή μερική) ή αποθήκευση του σε βάση δεδομένων καθώς και η φωτοανατύπωση του τμηματικά, περιληπτικά ή στο σύνολο του, στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση ή άλλη διασκευή χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη και του συγγραφέα. Η δε απλή παραπομπή στα κείμενα του περιοδικού επιτρέπεται υπό την προϋπόθεση της ρητής αναφοράς του Συγγραφέα, του τεύχους και της σελίδας του περιοδικού.

ΥΠΟΔΕΙΞΗ ΠΑΡΑΠΟΜΠΗΣ

Η υποδεικνύομενη από τον Εκδότη συντομογραφία παραπομπής στο παρόν επιστημονικό περιοδικό φέρει το λεκτικό «NoB» και συνοδεύεται από τον τόμο, το έτος σε παρένθεση, το τεύχος και τη σελίδα. Για παράδειγμα Βλ. Γ. Καλλιμόπουλο,, NoB 70 (2022), 1. 10 επ.

ΤΡΑΠΕΖΑ ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ

Το πλήρες κείμενο όλων των αποφάσεων που δημοσιεύονται στο Νομικό Βήμα ενρίζεται στην Τράπεζα Νομικών Πληροφορικών Ισοκράτης του ΔΣΑ στην ηλεκτρονική διεύθυνση www.dsnet.gr

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ

Ανά δίμηνο στο NoB δημοσιεύεται το **Βιβλιογραφικό Δελτίο** της βιβλιοθήκης του ΔΣΑ, το οποίο περιλαμβάνει όλες τις εκδόσεις (αγορές και δωρεές) που εισέρχονται στη βιβλιοθήκη και επίκαιρα άρθρα που δημοσιεύονται σε νομικά περιοδικά και καταχωρούνται στη βάση τεκμηρίωσης της βιβλιοθήκης. Το βιβλιογραφικό δελτίο είναι διαθέσιμο και στην ιστοσελίδα της στο διαδίκτυο www.dsalib.gr



ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ
ΤΡΑΠΕΖΑ ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ

ΣΥΝΔΕΣΗ

Τ.Ν.Π. • Δ.Σ.Α. • Ο.Δ.Σ.Ε. • Β.Δ.Σ. • ΕΚΛΟΓΕΣ

Η Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών "ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ" τώρα και στο κινητό σου



ΕΘΝΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

Η Εθνική Νομοθεσία περιλαμβάνει κωδικοποιημένη τη νομοθεσία του Ελληνικού κράτους, από την ίδρυση του



Αρχική σελίδα > Βιβλιοθήκη / Οδηγός Βιβλιοθήκης



Οδηγός βιβλιοθήκης

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Η βιβλιοθήκη του ΔΣΑ στεγάζεται στο κτήριο των γραφείων του ΔΣΑ (Ακαδημίας 60, 3ος όροφος) και έχει συνολική επιφάνεια 1000τμ. Διαθέτει αναγνώστηριο 80 θέσεων, 4 ηλεκτρονικούς υπολογιστές στη διάθεση των αναγνωστών, όπως επίσης **ασύρματο δίκτυο** για πρόσβαση μέσω κινητών συσκευών (Laptops, PDAs, Smart Phones). Στη βιβλιοθήκη υπάρχει δυνατότητα λήψης περιορισμένου αριθμού **φωτοαντιγράφων** από τους χρήστες της βιβλιοθήκης, ενώ ο **δανεισμός δεν επιτρέπεται**.

Το ωράριο λειτουργίας της κεντρικής βιβλιοθήκης είναι : Πρωί : Δευτέρα έως και Πέμπτη 8:00 - 20:00 και Παρασκευή 8:00 - 16.00

Σκοπός της βιβλιοθήκης ως υπηρεσίας Νομικής Πληροφόρησης και Τεκμηρίωσης του ΔΣΑ είναι η υποστήριξη και προώθηση της επιστημονικής και ερευνητικής δραστηριότητας των δικηγόρων-μελών του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών και γενικότερα του νομικού κόσμου.

Για την επιτυχία του σκοπού αυτού η βιβλιοθήκη έχει αυτοματοποιήσει πλήρως τις λειτουργίες της και έχει αναπτύξει έντυπες συλλογές, ηλεκτρονικές συλλογές καθώς και διαδικτυακές υπηρεσίες.



Η ΕΝΤΥΠΗ ΣΥΛΛΟΓΗ

Η έντυπη συλλογή της βιβλιοθήκης καλύπτει με πληρότητα θέματα δικαίου και γενικότερα θέματα της νομικής επιστήμης. Επίσης καλύπτει τομείς όπως εκπαίδευση, περιβάλλον, υγεία, παιδεία, οικονομία κυρίως από την πλευρά του δικαίου.

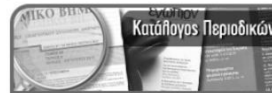
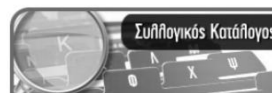
Ο εμπλουτισμός της με όλους τους νέους τίτλους που αφορούν τη νομική επιστήμη είναι συνεχής και γίνεται με γνώμονα την άμεση και έγκυρη ενημέρωση των αναγνωστών της.

Τόσο τα στοιχεία όσο και τα θέματα και τα υποδείγματα που περιλαμβάνονται στα βιβλία είναι πλήρως ευρετηριασμένα και αναζητούνται μέσω του Συλλογικού καταλόγου της βιβλιοθήκης.

Ο συλλογικός κατάλογος περιλαμβάνει **38.430** τεκμήρια:

- 25.365 τόμους βιβλίων.
- Αειόλονη συλλογή σπανίων βιβλίων δικαίου από τον 18ο αιώνα

- ▶ Οδηγός Βιβλιοθήκης
- ▶ Κανονισμός χρήσης
- ▶ Προσωπικό Βιβλιοθήκης – Επικοινωνία
- ▶ Δραστηριότητες
- ▶ Στατιστικά στοιχεία
- ▶ Οδηγίες αναζήτησης



Κυκλοφόρησε

Ενημερωθείτε για τους νέους νόμους, προεδρικά διατάγματα και υπουργικές αποφάσεις που δημοσιεύθηκαν στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως



ΜΕΛΕΤΕΣ

Η «κερκόπορτα» του άρθρου 90 § 5 του Συντάγματος και η πολιτική επικαιρότητα των τηλεφωνικών υποκλοπών

Φιλίππου Δωρή

Ομότιμος Καθηγητή του Πανεπιστημίου Αθηνών

1. Η «κερκόπορτα»

Με το άρθρο 90 § 5 του Συντάγματος, όπως η διάταξη αυτή διαμορφώθηκε με το από 6.4.2001 Ψήφισμα της τότε Αναθεωρητικής Βουλής, οι επικεφαλής της δικαστικής ιεραρχίας στα ανώτατα δικαστήρια της Χώρας μας (Συμβούλιο της Επικρατείας, Άρειο Πάγο και Ελεγκτικό Συνέδριο) ορίζονται «με προεδρικό διάταγμα ύστερα από πρόταση του Υπουργικού Συμβουλίου, με επιλογή μεταξύ των μελών του αντίστοιχου ανώτατου δικαστηρίου». Πρόκειται δηλαδή για επιλογή από την εκάστοτε Κυβέρνηση κατά τον χρόνο πλήρωσης των κενών, που δημιουργούνται στις εν λόγω ανώτατες θέσεις της δικαστικής ιεραρχίας. Αν το κριτήριο επιλογής των ανώτατων αυτών δικαστικών λειτουργών από την Κυβέρνηση, που αποτελεί τον πυρήνα της Εκτελεστικής Εξουσίας, ήταν η διασφάλιση της καλύτερης δυνατής λειτουργίας της Δικαιοσύνης, με τρόπο ανταποκρινόμενο στον *sine qua non* όρο ομαλής λειτουργίας αυτής κατά το άρθρο 87 § 1 του Συντάγματος, που είναι – έτσι κατά λέξη στο κείμενο της εν λόγω συνταγματικής ρύθμισης – «η λειτουργική και προσωπική ανεξαρτησία των δικαστών», τότε ούτε πρόβλημα θα υπήρχε, ούτε για «κερκόπορτα» (ή, κατά τη διατύπωση του Ράικου, για «δούρειο ίππο της δικαστικής ανεξαρτησίας»)¹ θα μπορούσε να γίνει λόγος. Αυτό όμως, δυστυχώς, δεν είναι ο κανόνας στην πολιτική ζωή του τόπου μας. Το σύνθημα είναι (άλλοτε περισσότερο και άλλοτε λιγότερο) να προσανατολιζόμαστε η εκάστοτε κυβέρνηση στον διορισμό στην κορυφή της δικαστικής ιεραρχίας στα ανώτατα δι-

καστήρια της Χώρας μας δικαστικών λειτουργών προσκείμενων πολιτικά στις δικές της θέσεις². Μια τέτοια πολιτική στάση συνιστά πολιτική παθογένεια με άμεση δυσμενή επίπτωση σε όλο το φάσμα των αρμοδιοτήτων δικαστικών λειτουργών (δικαστών και εισαγγελέων), που υπηρετούν σε ευαίσθητες για την ομαλή λειτουργία του πολιτεύματος θέσεις. Η σύνθεση των κατά το άρθρο 90 § 1 εδ. 2 – 5 ανώτατων δικαστικών συμβουλίων, που είναι αρμόδια κατά το εδ. 1 της ίδιας συνταγματικής ρύθμισης για «προαγωγές, τοποθετήσεις, μεταθέσεις, αποσπάσεις και μετατάξεις», καθίσταται προβληματική όταν οι επικεφαλής των ανώτατων αυτών δικαστικών συμβουλίων επιλέγονται, όπως ήδη εκτέθηκε, από το Υπουργικό Συμβούλιο, με κριτήρια ασύμβατα τόσο προς την αρχή της διάκρισης των εξουσιών (άρθρο 26 Σ), όσο και προς την επιταγή της «προσωπικής και λειτουργικής ανεξαρτησίας των δικαστών» (άρθρο 87 § 1 Σ)³. Έτσι γίνεται

2. Για το πόσο προβληματικές είναι στην εφαρμογή τους οι διατάξεις των άρθρων 90 §§ 5 και 6 του Συντάγματος, που εξαρτούν την επιλογή δικαστικών λειτουργών στις κορυφαίες θέσεις της δικαστικής ιεραρχίας στα ανώτατα δικαστήρια της Χώρας από τη βούληση της Κυβέρνησης, εκφραζόμενη με αδέσμευτη από άλλα όργανα και μη υποκείμενη σε ακυρωτικό έλεγχο απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου, βλ. Αθ. Τσιρώνά στην Ερμηνεία κατ' άρθρον του Συντάγματος των Φ. Σπυρόπουλου / Ξ. Κοντιάδη / Χ. Ανθόπουλο / Γ. Γεραπετρίτη (2017), άρθρο 90 αριθ. 40 – 55, όπου και περαιτέρω παραπομπές στη σχετική νομολογία και νομική θεωρία.

3. Πρβλ. Αθ. Τσιρώνά, ό.π. (υποσ. 2), αριθ. 3, όπου επισημαίνεται ότι «με αφηρησία τις ρυθμίσεις του άρθρου 90 του Συντάγματος, έχουν εκφρασθεί και επιφυλάξεις σε σχέση με τη λειτουργική ανεξαρτησία των δικαστών από τους ανωτέρους τους, οι οποίοι τους αξιολογούν ως μέλη των αρμόδιων υπηρεσιακών συμβουλίων, δημιουργώντας ίσως μια

1. Αθ. Ράικος, Συνταγματικό Δίκαιο, τόμ. Α', τεύχος Γ, 1991, σ. 127.

όμως και η Δικαιοσύνη συμμετοχος ενός επαναλαμβανόμενου στο Κράτος μας (από τη σύστασή του) διχασμού, ενώ θα έπρεπε να παραμένει ανεξάρτητη, όπως πάντοτε επέτασσε και επιτάσσει και σήμερα (με το άρθρο 87 § 1) το Σύνταγμά μας. Συνακόλουθα κλονίζεται επικίνδυνα και η εμπιστοσύνη του λαού, όχι μόνο απέναντι στην πολιτική του ηγεσία, αλλά και στη Δικαστική Εξουσία, με αποτέλεσμα να διαιωνίζεται ένας διχασμός – καρκίνωμα σε όλη την πολιτική ιστορία του τόπου μας.

Οι επισημαινόμενοι ως άνω κίνδυνοι αποσαθρώνουν ειδικότερα και ένα από τα κύρια ερείσματα της Κοινοβουλευτικής μας Δημοκρατίας, που είναι η κατακτημένη ήδη με τη Γαλλική Επανάσταση αρχή της διάκρισης των εξουσιών κατά το άρθρο 26 του Συντάγματος, που αποτελεί μία από τις κατά το άρθρο 110 § 1 αυτού μη δεκτικές αναθεώρησης συνταγματικές ρυθμίσεις. Η αδιαφανής πρακτική επιλογής στις κορυφαίες θέσεις της δικαστικής ιεραρχίας στα ανώτατα δικαστήρια δικαστικών λειτουργιών με κριτήρια μη συμβατά προς τις θεμελιώδεις αρχές της κατά το άρθρο 26 του Συντάγματος διάκρισης των εξουσιών και της κατά το άρθρο 87 του Συντάγματος ανεξαρτησίας της Δικαιοσύνης, καθίσταται αιτία επικίνδυνων για το δημοκρατικό μας πολίτευμα δυσλειτουργιών. Και αυτό είναι ένα πρόβλημα, που πρέπει να αντιμετωπισθεί αμέσως. Η αντιμετώπιση αυτή δεν μπορεί να στηριχθεί πάνω σε μια βάση λογικής μαύρου ή άσπρου. Ορθώς επισημαίνεται ότι η δικαιοσύνη δεν πρέπει να αποκόπτεται πλήρως από τα όργανα της Πολιτείας, που εκλέγονται άμεσα ή έμμεσα από το εκλογικό σώμα και λογοδοτούν για τις πολιτικές τους επιλογές στον

υπόρρητη υποχρέωση συμμόρφωσης με αποφάσεις ή υποδείξεις τους και άρα δομώντας μία μη επιδιωκόμενη ιεραρχική εξάρτηση» (με περαιτέρω παραπομπές και στους Σ. Δέδε, Κίνδυνοι, που απειλούν την προσωπική ανεξαρτησία του δικαστικού λειτουργού, σε: Προβλήματα Ανεξαρτησίας της Δικαιοσύνης ΕΝΟΒΕ 1988, σ. 31 επ. και Κ. Σημίτη, Η ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης, σε «Πολιτική, Κυβέρνηση, Δίκαιο», 1981, σ. 47 επ. Βλ. επίσης Μ. Πικραμένο, Κλασικές εγγυήσεις και αθέατες όψεις της δικαστικής ανεξαρτησίας από τους θεσμούς και την ιστορική τους εξέλιξη στο forum internum του δικαστή, ΕΛΛΔνη 2005. 1611 επ.

λαό⁴. Το ίδιο επικίνδυνη είναι όμως από την άλλη μεριά και οποιαδήποτε προσπάθεια προς την αντίθετη κατεύθυνση, που θα είχε (και έχει δυστυχώς) ως αποτέλεσμα την εξάρτηση της κατά το άρθρο 90 § 5 του Συντάγματος επιλογής δικαστών στις ανώτατες θέσεις της δικαστικής ιεραρχίας από τη βούληση της εκάστοτε Κυβέρνησης. Πρόκειται για μια ακραία παθογένεια στην πολιτική ζωή του τόπου μας, που δημιουργεί επικίνδυνη ανασφάλεια στους πολίτες σε έναν ιδιαίτερα ευαίσθητο τομέα, που έχει σχέση με την απονομή της δικαιοσύνης από δικαστές ανεξάρτητους. Δεν είναι ασφαλώς προς τιμήν των πολιτικών κομμάτων του τόπου μας να μην έχει αναληφθεί από αυτά πρωτοβουλία για την αλλαγή του τρόπου επιλογής των δικαστικών λειτουργιών, που τοποθετούνται (από την Κυβέρνηση) στις κορυφαίες ιεραρχικά θέσεις των ανωτάτων Δικαστηρίων της Χώρας μας. Η ρύθμιση αυτή δημιουργεί αξιολογική αντινομία μεταξύ των άρθρων 87 § 1 και 90 § 5 του Συντάγματος, η οποία, όσο παραμένει, θέτει σε κίνδυνο την κατά το άρθρο 26 του Συντάγματος θεμελιώδη αρχή της διάκρισης των εξουσιών.

Το συλλογικό πολιτειακό όργανο, που αποτελεί την αμεσότερη έκφραση της θεμελιώδους στις δημοκρατίες αρχής της Λαϊκής Κυριαρχίας είναι η Βουλή και δεν είναι καθόλου τυχαίο ότι τα μέλη των συνταγματικώς προβλεπόμενων ανεξάρτητων αρχών επιλέγονται, όπως ρητά ορίζεται στο άρθρο 101Α του Συντάγματος, με απόφαση όχι της Κυβέρνησης, αλλά της Διάσκεψης των Προέδρων της Βουλής, στην οποίαν εκπροσωπούνται όλα τα συμμετέχοντα στη Βουλή κόμματα. Πρόκειται για όργανο της Βουλής, διεπόμενο από τις διατάξεις του Κανονισμού αυτής. Οι ανεξάρτητες αυτές αρχές υπόκεινται επίσης αποκλειστικά στον κοινοβουλευτικό έλεγχο απευθείας της Βουλής κατά την § 3 του άρθρου 101Α του Συντάγματος. Θα πρέπει μά-

4. Κ. Γώγος, Η εφαρμογή των αναθεωρημένων διατάξεων του Συντάγματος για τους δικαστικούς λειτουργούς και την απονομή της δικαιοσύνης – Ένας απολογισμός, σε Ξ. Κοντιάδη (επιμ.), Πέντε χρόνια μετά τη συνταγματική αναθεώρηση του 2001, τόμ. 2 (2006), 733 επ. (742).

λιστα να σημειωθεί ιδιαίτερα ότι με την § 2 εδ. 4 του αυτού άρθρου λαμβάνεται πρόνοια αποτροπής του κινδύνου επηρεασμού της ανεξάρτητης αρχής από το κυβερνών κόμμα, με ρητή πρόβλεψη στο πέμπτο εδάφιο της ίδιας διάταξης ότι «η απόφαση [της Διάσκεψης των Προέδρων της Βουλής] λαμβάνεται με πλειοψηφία των τριών πέμπτων [δηλαδή του 60%] των μελών της». Το ποσοστό αυτό ήταν μάλιστα πριν από το Ψήφισμα της 25.11.2019 της πιο πρόσφατης Αναθεωρητικής Βουλής ακόμη μεγαλύτερο (4/5, δηλαδή 80%), και η σχετική διατύπωση εξέφραζε ένα όραμα συναίνεσης των πολιτικών δυνάμεων της Χώρας. Το τελευταίο εδάφιο της § 2 του άρθρου 101Α, που προστέθηκε με το Ψήφισμα της 6/4/2001 της τότε Αναθεωρητικής Βουλής, είχε κατά λέξη ως εξής: «Η επιλογή των προσώπων, που στελεχώνουν τις ανεξάρτητες αρχές γίνεται με απόφαση της Διάσκεψης των Προέδρων της Βουλής και με επιδίωξη ομοφωνίας ή πάντως με την αυξημένη πλειοψηφία των 4/5 των μελών της».

Το ζήτημα της κατά το άρθρο 101Α του Συντάγματος ανεξαρτησίας των ανεξάρτητων αρχών ασφαλώς και δεν είναι μείζον (θεσμικά και πρακτικά) της ανεξαρτησίας της Δικαστικής Εξουσίας. Α fortiori απαιτείται συνεπώς για την τελευταία η διασφάλιση της ανεξαρτησίας της έναντι της Εκτελεστικής Εξουσίας. Η αξιολογική εναρμόνιση των δύο ρυθμίσεων (της αφορώσας στην ανεξαρτησία των ανεξάρτητων κατά το άρθρο 101Α του Συντάγματος αρχών και της αφορώσας στην ανεξαρτησία της κατά το άρθρο 87 του Συντάγματος Δικαστικής Εξουσίας), μέσα στο κεντρικής σημασίας για την ελληνική έννομη τάξη σύστημα του ισχύοντος Συντάγματος, είναι επιβεβλημένη λόγω των επισημανθέντων κινδύνων, που οδηγούν σε κατάχρηση βασικών για τη λειτουργία του κράτους θεσμών. Η αξιολογική – συστηματική αυτή εναρμόνιση επιβάλλει αναθεώρηση της επίμαχης συνταγματικής ρύθμισης του άρθρου 90 § 5 Σ κατά το πρότυπο του άρθρου 101Α του Συντάγματος, που απαιτεί όμως Αναθεωρητική Βουλή. Θα πρέπει να παρατηρηθεί πάντως εν προκειμένω ότι με το άρθρο 1 του ν. 3841/2010, δυνάμει του οποίου τροποποιήθηκε το τότε άρθρο 49 § 3 (και τώρα άρθρο 59 § 3, με όμοιο κατά βάση περιεχόμενο) του Κώδικα Οργανισμού Δικαστηρίων

και Κατάστασης Δικαστικών Λειτουργιών (ν. 4938/2022), ορίζεται ότι το αρμόδιο για την πλήρωση των ανώτατων θέσεων της δικαστικής ιεραρχίας στα ανώτατα δικαστήρια της Χώρας Υπουργικό Συμβούλιο λαμβάνει υπόψη του και «τη γνώμη της Διάσκεψης των Προέδρων της Βουλής», αλλά τόσο αυτό, όσο και ο εισηγητής Υπουργός Δικαιοσύνης δεν δεσμεύονται από αυτήν. Δια νόμου μετατροπή της γνώμης αυτής από «απλή», που είναι, σε «σύμφωνη γνώμη» δεν φαίνεται νομικά δυνατή έτσι όπως είναι διατυπωμένη η διάταξη του άρθρου 90 § 5 του Συντάγματος. Μόνο σε πολιτικό επίπεδο μπορεί να παράσχει η γνώμη της Διάσκεψης των Προέδρων της Βουλής (αν είναι διαφορετική από την εισήγηση του Υπουργού Δικαιοσύνης και την απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου) κάποιο πρόσθετο έρεισμα για την άσκηση κριτικής. Αυτή όμως δεν είναι αρκετή για την αντιμετώπιση του χρονίζοντος προβλήματος.

2. Επιβεβαίωση των εκ του άρθρου 90 § 5 του Συντάγματος κινδύνων στη σημερινή νοσηρή πολιτική επικαιρότητα των τηλεφωνικών υποκλοπών

Με όλα τα ως άνω (υπό 1) συνταγματικά εχέγγυα του προστεθέντος στο Σύνταγμα κατά την αναθεώρηση του 2001 άρθρου 101Α κρίθηκε ορθώς ότι θα έπρεπε να διασφαλισθεί και το αυτετέλως εγγυημένο με το άρθρο 19 § 1 του Συντάγματος ατομικό δικαίωμα του απορρήτου των επικοινωνιών. Γι' αυτό και προστέθηκε στην ίδια συνταγματική ρύθμιση του άρθρου 19 με Ψήφισμα της αυτής Αναθεωρητικής Βουλής (το Ψήφισμα της 6/4/2001), δεύτερη παράγραφος, στην οποία ρητώς αναγράφεται ότι «νόμος ορίζει τα σχετικά με τη συγκρότηση, τη λειτουργία και τις αρμοδιότητες ανεξάρτητης αρχής, που διασφαλίζει το απόρρητο της παραγράφου 1». Πρόκειται για τη διασφάλιση μιας τεράστιας στον σύγχρονο κόσμο σημασίας ατομικής ελευθερίας, που αποτελεί εκδήλωση της κατά το άρθρο 5 § 3 εδ. α' του Συντάγματος «προσωπικής ελευθερίας» και του κατά την § 1 του ίδιου άρθρου συνταγματικώς εγγυημένου ατομικού δικαιώματος ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας. Ο νόμος αυτός εκδόθηκε 2 χρόνια μετά

την συνταγματική αναθεώρηση του 2001. Πρόκειται για τον (ανταποκρινόμενο στις επιταγές και της ειδικότερης συνταγματικής πρόβλεψης του άρθρου 19 § 2 και της γενικότερης για τις ανεξάρτητες αρχές συνταγματικής ρύθμισης του άρθρου 101Α) νόμο 3115/2003, δια του οποίου συστάθηκε η Αρχή Διασφάλισης του Απορρήτου των Επικοινωνιών (ΑΔΑΕ). Ο νόμος αυτός, ως εκ της αυξημένης τυπικής ισχύος των αναφερθεισών διατάξεων των άρθρων 19 και 101Α του Συντάγματος, είναι πρόδηλο ότι ούτε το συνταγματικώς οριοθετημένο, ως «*απολύτως απαράβιαστο*», απόρρητο των επικοινωνιών θα επιτρεπόταν να μεταβάλλει, ούτε τη συνταγματικώς εγγυημένη ανεξαρτησία της ΑΔΑΕ, ως ανεξάρτητης αρχής (με όλα τα αναφερθέντα εχέγγραφα του άρθρου 101Α του Συντάγματος), θα μπορούσε να περιορίσει και δεν περιόρισε. Υπό το πρίσμα αυτό πρέπει να εξετασθεί και η ενδιαφέρουσα εν προκειμένω ρύθμιση του άρθρου 5 § 9 του ν. 2225/1994 «*για το απόρρητο των επικοινωνιών*», και ειδικότερα του πρώτου εδαφίου αυτής, όπως αυτή αναδιατυπώθηκε με το άρθρο 12 του ν. 3115/2003. Το αναδιατυπωμένο αυτό νομοθετικό κείμενο έχει ως εξής: «*Μετά τη λήξη του μέτρου της άρσης [του απορρήτου των επικοινωνιών] και υπό την αναγκαία προϋπόθεση ότι δεν διακυβεύεται ο σκοπός για τον οποίο διατάχθηκε [η άρση του απορρήτου], μπορεί η ΑΔΑΕ να αποφασίζει τη γνωστοποίηση της επιβολής του στους θιγόμενους*». Η γνωστοποίηση αυτή γινόταν επί 18 έτη (από το 2003 έως το 2021) από μόνη την ΑΔΑΕ, ως ανεξάρτητη αρχή, στην οποία έχει ανατεθεί (κατά συνδυασμένη εφαρμογή των άρθρων 19 §§ 1 και 2 και 101Α του Συντάγματος) «*η διασφάλιση του απορρήτου των επικοινωνιών*». Στο τελευταίο αυτό συνταγματικώς κατοχυρωμένο δικαίωμα εμπίπτει κατά τα προεκτεθέντα και η (μετά τη λήξη του δυσμενούς για τον θιγόμενο μέτρου άρσης του απορρήτου) γνωστοποίηση σε αυτόν ότι του είχε επιβληθεί ο εν λόγω περιορισμός για λόγους εθνικής ασφάλειας⁵.

5. Ορθώς αντιλαμβάνεται ο Ν. Παπαδόπουλος στην Ερμηνεία κατ' άρθρον του Συντάγματος των Φ. Σπυρόπουλου / Ξ. Κοντιάδη / Χ. Ανθόπουλου / Γ. Γεραπετρίτη (2017), άρθρο 19 αριθ. 46, «*ως πρόσθετες εγγυήσεις κατά του κινδύνου καταχρήσεων του μέτρου της άρ-*

Το νομικό δύνασθαι της ΑΔΑΕ, ως ανεξάρτητης αρχής, αναγνωρίζομενο σε αυτήν κατ' επιταγή των αυξημένης τυπικής ισχύος κανόνων των άρθρων 19 και 101Α του Συντάγματος, το οποίο διατηρήθηκε, όπως ήδη αναφέρθηκε, επί 18 έτη, αντικαταστάθηκε με νομοθετική πρωτοβουλία της Κυβέρνησης της Νέας Δημοκρατίας, που εντάσσεται σε ένα πλέγμα νομοθετικών επεμβάσεων από το έτος 2020 έως το έτος 2022. Κοινή συνισταμένη των εν λόγω νομοθετικών επεμβάσεων, αν κριθούν εκ του άμεσου αυτών αποτελέσματος, είναι ουσιαστικώς η παρεμπόδιση ενημέρωσης του θιγομένου, ο οποίος ευλόγως ενδιαφέρεται να πληροφορηθεί τους λόγους για τους οποίους του επεβλήθη το περιοριστικό βασικών του ελευθεριών μέτρο. Οι επίμαχες αυτές ενέργειες της Κυβέρνησης είναι οι εξής:

α) Τον Ιούλιο του 2020, με τον ν. 4704/2020 (ΦΕΚ Α' 133/14.7.2020), συντελέστηκε η μεταφορά της εποπτείας της ΕΥΠ από τον έως τότε καθ' ύλην αρμόδιο Υπουργό Εσωτερικών στο πρόσωπο απευθείας του Πρωθυπουργού, χωρίς να συντρέχει κάποιος αποχρών για τη μεταφορά αυτή ουσιαστικός λόγος, που να εξυπηρετεί καλύτερα τα συμφέροντα της Ελληνικής Πολιτείας. Η πρώτη αυτή νομοθετική επέμβαση μπορεί να μην είναι μεν καθ' αυτήν παράνομη, επάγεται όμως συγκέντρωση, χωρίς προφανή ανάγκη, μεγάλης πολιτικής εξουσίας στο πρόσωπο του Πρωθυπουργού, ο οποίος έχει ήδη εκ του Συντάγματος, όπως αυτό διαμορφώθηκε («*πρωθυπουργοκεντρικά*») με την Αναθεώρηση του 1986, ιδιαίτερα αυξημένες πολιτικές εξουσίες. Η διαπίστωση αυτή δεν ενδεικνύει βεβαίως, καθαυτήν, παρανομία. Δεν πρέπει πάντως να παροραθεί ότι αποτελεί κοινό τόπο στις δημο-

σεως» του απορρήτου των επικοινωνιών, ότι στον ν. 2225/1994, όπως αυτός τροποποιήθηκε μετά τη σύσταση της ΑΔΑΕ δια του ν. 3115/2003, **α)** «*προβλέπεται η κοινοποίηση των διατάξεων [αποφάσεων] περί άρσεως [του απορρήτου των επικοινωνιών] στην ΑΔΑΕ*», που είναι η κατά το Σύνταγμα αρμόδια ανεξάρτητη αρχή για τη «*διασφάλιση του απορρήτου*», ως συνταγματικώς εγγυημένου ατομικού δικαιώματος και **β)** αναγνωρίζεται στην ΑΔΑΕ «*δυνατότητα γνωστοποιήσεως [από αυτήν] της επιβολής του [εν λόγω] μέτρου στον θιγόμενο μετά τη λήξη του*».

κρατίες ότι η ομαλή τους λειτουργία προϋποθέτει οργάνωση αυτών με βασικούς άξονες, αφενός μεν την ουσιαστική διάκριση των εξουσιών, χωρίς συγκέντρωση της εξουσίας σε έναν μόνο πολιτικό φορέα⁶, αφετέρου δε τον κοινοβουλευτικό έλεγχο της εκάστοτε Κυβέρνησης από τη Βουλή⁷. Υπό το πρίσμα αυτό η χωρίς αποχρώματα λόγον συγκέντρωση μεγάλης πολιτικής εξουσίας στο πρόσωπο του Πρωθυπουργού δεν είναι μεν παράνομη (εφόσον δεν συνδέεται βεβαίως με πράξεις, που είναι, καθ' αυτές, παράνομες), μπορεί να είναι όμως σε πολιτικό επίπεδο δεκτική, καθ' αυτήν, σοβαρής κριτικής.

β) Με πρωτοβουλία της Κυβέρνησης τροποποιήθηκε με τον ν. 4690/2021 η διάταξη του άρθρου 5 § 9 εδ. 1 του ν. 2225/1994 (όπως αυτή είχε, κατά τα προεκτεθέντα, διαμορφωθεί ύστερα από τη σύσταση της ΑΔΑΕ, με τον νόμο 3115/2003). Προστέθηκε συγκεκριμένα στην ισχύουσα έως τότε νομοθετική ρύθμιση μια περαιτέρω προϋπόθεση για την άσκηση από την ΑΔΑΕ της αναγνωριζόμενης σε αυτήν εξουσίας να αποφασίζει, μετά τη λήξη του μέτρου της άρσης του απορρήτου, τη γνωστοποίηση της επιβολής του μέτρου (υπό τους τασσόμενους στην ίδια διάταξη όρους) στους θιγόμενους. Η πρόσθετη αυτή, δυνάμει του τελευταίου αυτού νόμου (ν. 4790/2021), προϋπόθεση είναι «η *σύμφωνη γνώμη του Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου*». Ο τελευταίος επιλέγεται, όμως, όπως επισημάνθηκε ήδη παραπάνω (υπό 1), όχι από τη Διάσκεψη των Προέδρων της Βουλής, που είναι όργανο αυτής, αλλά

από την Κυβέρνηση (άρθρο 90 § 5 του Συντάγματος). Τίθεται έτσι ένας μηχανισμός εξάρτησης της απόφασης της κατά το Σύνταγμα ανεξάρτητης αρχής (της ΑΔΑΕ) από τη γνώμη (και μάλιστα ρητώς όχι την «*απλή*», αλλά τη «*σύμφωνη γνώμη*») του επιλεγόμενου κατά το άρθρο 90 § 5 του Συντάγματος Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου. Με αυτόν τον τρόπο αναιρείται όμως ουσιαστικά η εγγυημένη με το άρθρο 101Α § 2 του Συντάγματος (σε συνδυασμό και προς το άρθρο 19 § 2 αυτού) ανεξαρτησία της ΑΔΑΕ, η οποία επί 18 χρόνια (από της σύστασής της ΑΔΑΕ με το ν. 3115/2003 έως την πρόσφατη ψήφιση του ν. 4790/2021) γινόταν σεβαστή κατ' εφαρμογήν του άρθρου 5 § 9 του ν. 2225/1994, όπως αυτό είχε τροποποιηθεί με τη σύσταση της ΑΔΑΕ δια του προαναφερθέντος νόμου 3115/2003. Ο νομοθετικός λόγος της προϊσχύσασας αυτής επί 18 χρόνια ρύθμισης έγκειται στο ότι με τη λήξη (παύση ισχύος) του μη εμπιπτοντος στην αρμοδιότητα της ΑΔΑΕ μέτρου άρσης του απορρήτου των επικοινωνιών καθίσταται το πληγέν με το μέτρο αυτό πρόσωπο και πάλι προστατευτέο από την ΑΔΑΕ, η οποία, ως ανεξάρτητη αρχή, είναι επιφορτισμένη με την κατά το άρθρο 19 § 2 του Συντάγματος διασφάλιση του ισχύοντος για τον καθένα ατομικού δικαιώματος του απορρήτου των επικοινωνιών. Υπό το πρίσμα αυτό η κατά το άρθρο 87 § 1 του ν. 4790/2021 «*σύμφωνη*» (και άρα δεσμευτική για την ΑΔΑΕ) γνώμη του Εισαγγελέως του ΑΠ, αντιβαίνει τόσο στο αφορών το απόρρητο των επικοινωνιών άρθρο 19 του Συντάγματος όσο και στο αφορών τη λειτουργία των ανεξάρτητων αρχών άρθρο 101Α αυτού.

γ) Η απόκλιση από την προϊσχύσασα του ν. 4790/2021 ρύθμιση του άρθρου 5 § 9 του ν. 2225/1994 για την κατά τα προεκτεθέντα (υπό β) γνωστοποίηση στον θιγόμενο του επιβληθέντος εις βάρος του μέτρου άρσης του απορρήτου των επικοινωνιών για λόγους εθνικής ασφάλειας, όπως η ρύθμιση αυτή ίσχυε επί 18 έτη από τη σύσταση της ΑΔΑΕ με τον ν. 3115/2003, κατέστη μεγαλύτερη με τον ν. 5002/2022. Ειδικότερα: Με το άρθρο 4 του εν λόγω νόμου ορίστηκε ότι «*η άρση [του απορρήτου των επικοινωνιών]*

6. Βλ. την περιεκτική αναδρομή στην αναγόμενη στον Διαφωτισμό πολιτική ιδέα της διάκρισης των εξουσιών, που εμπεριέχεται και στη Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη του 1789 (άρθρο 16), καθώς και στη θέση αυτής στις σύγχρονες δημοκρατίες, που επιχειρεί ο Απ. Βλαχογιάννης στην κατ' άρθρον Ερμηνεία του Συντάγματος των Φ. Σπυρόπουλου / Ξ. Κοντιιάδη / Χ. Ανθόπουλου / Γ. Γεραπετρίτη (2017), άρθρο 26 αριθ. 1 - 11 (με εμπειριστωμένη ενημέρωση σε πηγές, βιβλιογραφία και νομολογία του ΣτΕ).

7. Βλ. Ξ. Κοντιιάδη στην αναφερόμενη αμέσως παραπάνω (υποσ. 6) Ερμηνεία του Συντάγματος, άρθρο 84 αριθ. 1 επ., ιδιαίτερα αριθ. 2 - 7 και 8 - 11, όπου και περαιτέρω παραπομπές.

γνωστοποιείται μετά από απόφαση τριμελούς οργάνου ...», το οποίο «αποτελείται από τον εισαγγελικό λειτουργό της § 3 του άρθρου 5 του ν. 3649/2008, τον δεύτερο εισαγγελικό λειτουργό της § 2 του άρθρου 4 του παρόντος (ν. 5002/2022) και τον Πρόεδρο της ΑΔΑΕ ... Του οργάνου προεδρεύει ο ανώτερος ιεραρχικά ή, επί ομοιοβάθμων, ο αρχαιότερος εισαγγελικός λειτουργός. Το όργανο αποφασίζει κατά πλειοψηφία ...». Ο πρώτος από τους αναφερόμενους στις διατάξεις αυτές εισαγγελικός λειτουργός, που προβλέπει, κατά τα προεκτεθέντα, η διάταξη του άρθρου 5 § 3 του ν. 3649/2008, όπως αυτή διαμορφώθηκε με το άρθρο 9 § 1 του εξεταζόμενου εδώ ν. 5002/2022, είναι εισαγγελικός λειτουργός «αποσπασμένος στην ΕΥΠ, ύστερα από απόφαση του Ανωτάτου Δικαστικού Συμβουλίου». Πρόκειται δηλαδή για δικαστικόν λειτουργό, που έχει συμπράξει στην άρση του απορρήτου των επικοινωνιών και τίθεται εξ αυτού του λόγου ζήτημα μιας μη ανεκτής στο δίκαιο αντίφασης να είναι αυτός και ελέγχων και ελεγχόμενος όταν εξαρτάται και από αυτόν η απόφαση για τη γνωστοποίηση στον θιγόμενο ότι του είχε επιβληθεί το δυσμενές γι' αυτόν μέτρο της άρσης του απορρήτου των επικοινωνιών. Για τη γνωστοποίηση αυτή μόνη αρμοδία, και μάλιστα κατ' εφαρμογήν των αυξημένης τυπικής ισχύος κανόνων των άρθρων 19 § 2 και 101Α του Συντάγματος, είναι η ΑΔΑΕ. Σε ό,τι αφορά εξ άλλου τον δεύτερο των εν λόγω εισαγγελικών λειτουργών, που συγκροτούν το οριζόμενο με την § 7 του άρθρου 4 του ν. 5002/2022 «τριμελές όργανο», αυτός είναι μέλος του υπό τον τίτλο «Συμβούλιο Ανάλυσης, Ερευνών και Προγραμματισμού για την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος» διοικητικού οργάνου, συνιστώμενου στο Υπουργείο Δημόσιας Τάξης με απόφαση του Υπουργού Προστασίας του Πολίτη. Και οι δύο δηλαδή ως άνω εισαγγελικοί λειτουργοί είναι μέλη συλλογικών διοικητικών οργάνων της Εκτελεστικής Εξουσίας, και μάλιστα της Κεντρικής Διοίκησης. Πρόκειται για εισαγγελείς ενταγμένους λειτουργικά σε όργανα συλλογικά της Δημόσιας Διοίκησης, των οποίων η συμμετοχή στο κατά τα προεκτεθέντα «τριμελές όργανο» (στο οποίο ο Πρόεδρος της ΑΔΑΕ απο-

τελεί μειοψηφία) αίρει τη συνταγματικά εγγυημένη ανεξαρτησία της ΑΔΑΕ, ως ανεξάρτητης αρχής, επί ζητήματος (της κατά τα προεκτεθέντα γνωστοποίησης), που εμπίπτει στην αρμοδιότητα της ΑΔΑΕ, επειδή συνέχεια με τη διασφάλιση του απορρήτου των επικοινωνιών, δεδομένου ότι η πληροφόρηση του πληγέντος δια της άρσεως του απορρήτου των επικοινωνιών προσώπου αποτελεί αναγκαίον όρο για την συνταγματικώς εγγυημένη (με το άρθρο 20 Σ) έννομη προστασία του⁸. Ταυτόχρονα συρρικνώνεται και το δια του άρθρου 5Α του Συντάγματος εγγυημένο «δικαίωμα στην πληροφόρηση», που έχει ο θιγόμενος για την προάσπιση της προσωπικής του ελευθερίας, καθώς και το κατά το άρθρο 57 ΑΚ δικαίωμα στην προσωπικότητά του, η οποία έχει μία διάσταση προεχόντως ηθική, της οποίας την αποκατάσταση ρητά προβλέπει το άρθρο 59 ΑΚ, αναγνωρίζοντας στον προσβαλλόμενο και δικαίωμα ικανοποίησης της ηθικής του βλάβης.

δ) Πέραν των ανωτέρω, η αναφερθείσα παραπάνω διάταξη του άρθρου 4 § 7 (σε συνδυασμό και προς το άρθρο 5 § 3 του ν. 5002/2022) προσκρούει και για έναν ακόμη λόγο στο Σύνταγμα. Συγκεκριμένα, με τη διάταξη του άρθρου 4 § 7 εδ. 1 ορίζεται ότι η «γνωστοποίηση επιβολής του περιοριστικού μέτρου στον θιγόμενο» μπορεί να αποφασισθεί (υπό τους αναγραφόμενους στη διάταξη αυτή όρους) «μετά την πάροδο τριών ετών⁹ από την παύση ισχύος της διάταξης άρσης του απορρήτου για λόγους εθνικής ασφάλειας» και ύστερα από σχετική αίτηση του θιγόμενου. Και αν ακόμη ήθελε γίνει δεκτή η αίτηση αυτή από το οριζόμενο στην ίδια διάταξη τριμελές διοικητικό όργανο, η αποδοχή αυτή δεν θα έχει

8. Πρβλ. Φ. Παναγοπούλου – Κουτνατζή στην αναφερόμενη στην υποσ. 6 Ερμηνεία του Συντάγματος, άρθρο 5Α αριθ. 3.

9. Η επί 19 έτη ισχύουσα πριν από τον ν. 5002/2022 νομοθετική ρύθμιση, που παρείχε στην ΑΔΑΕ τη δυνατότητα να ενημερώνει το πληγέν με το μέτρο άρσης του απορρήτου πρόσωπο [μετά τη λήξη (την παύση ισχύος) αυτού] ότι του είχε επιβληθεί το εν λόγω μέτρο για λόγους εθνικής ασφάλειας, ουδένα χρονικό περιορισμό έθετε για τη γνωστοποίηση.

πρακτικό νόημα, αφού ο ίδιος ο νόμος προβλέπει ότι σε περιπτώσεις λόγων «εθνικής ασφάλειας» το σχετικό με το ζήτημα αυτό αρχειακό υλικό καταστρέφεται με την πάροδο εξαμήνου από την παύση του μέτρου άρσης του απορρήτου.

Έτσι η εξουσία γίνεται ανέλεγκτη, σκεπασμένη από ένα απέραντο πέπλο απροσδιόριστου εύρους θολών νομικών εννοιών και μυστικότητας, πράγμα ασύμβατο προς την Κοινοβουλευτική Δημοκρατία και την αρχή του Κράτους Δικαίου.

Τα 160 χρόνια¹ λειτουργίας του Εφετείου Ναυπλίου²

Νικολάου Κ. Κλαμαρή

Ομότιμου Καθηγητή της Νομικής Σχολής της Πολιτικής Δικονομίας
στο Τμήμα Νομικής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών,
Δικηγόρου, Επίτιμου Διδάκτορος Νομικής
του Πανεπιστημίου Freiburg i.Br. (Γερμανία)

1. Από το Δικηγορικό Σύλλογο Ναυπλίου ο ορισμός μου ως ομιλητού στη σημερινή εκδήλωση με αφορμή τη συμπλήρωση κατά τη χρονιά αυτή 160 χρόνων λειτουργίας του Εφετείου Ναυπλίου - του Εφετείου της πόλεως που αποτέλεσε την πρώτη Πρωτεύουσα του νέου Ελληνικού Κράτους - αποτελεί για μένα αφενός μία μεγάλη τιμή και αφετέρου ένα μεγάλο βάρος.

1. Ήδη 187 χρόνια αυτή τη χρονική στιγμή, στην οποία δημοσιεύεται αυτή η μελέτη.

2. Η παρούσα μελέτη –μέχρι τώρα αδημοσίευτη– αποδίδει ακριβώς την πριν από 27 χρόνια αντίστοιχη (εορταστική/επετειακή) ομιλία μου (και με την πρόσθετη τότε ιδιότητά μου του Διευθυντού του Β' Τομέα Ιδιωτικού Δικαίου της Νομικής Σχολής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών) με τον ίδιο τίτλο στην ωραία και ιστορική πόλη του Ναυπλίου (πρώτης πρωτεύουσας της Ελλάδος), με την οποία με συνδέουν και πολύ στενοί συγγενικοί δεσμοί. Η ομιλία αυτή έγινε το **Σάββατο 6 Ιουλίου 1996** (Αίθουσα Πνευματικού Κέντρου Ναυπλίου). Και από τη θέση αυτή ευχαριστώ και πάλι το Δικηγορικό Σύλλογο Ναυπλίου για την ιδιαίτερος τιμητική για εμένα πρόσκλησή του να είμαι ο ομιλητής για το θέμα «Τα 160 χρόνια λειτουργίας του Εφετείου Ναυπλίου». Ιδιαίτερος μάλιστα ευχαριστώ τον τότε Πρόεδρο του Δ.Σ. του Δικηγορικού Συλλόγου Ναυπλίου, κ. **Παρασκευά Αυγουστόπουλο**, καθώς και όλα τα μέλη του τότε Δ.Σ. (και ιδιαίτερος το μέλος αυτού –και αγαπητό πατρόθεν και μητρόθεν φίλο– Δικηγόρο κ. **Γεράσιμο Π. Μελισσηνό**, Δ.Ν.). Την εκδήλωση αυτή, η οποία έγινε και σε συνεργασία με το Δήμο Ναυπλιέων και το Δήμο Άργους– στην Αίθουσα του Πνευματικού Κέντρου Ναυπλίου– παρακολούθησε πλήθος κόσμος από το Ναύπλιο και την Αθήνα, ιδίως δε Δικηγόροι και Δικαστικοί Λειτουργοί, καθώς και Πολιτικοί (μεταξύ δε αυτών ο Βουλευτής Αθηνών και τ. Υπουργός κ. **Ιωάννης Βαρβιτσιώτης**). Η μελέτη δημοσιεύεται (αναλλοίωτη) σήμερα, δηλαδή όπως τότε (1996) είχε συγγραφεί (και είχαν αποτελέσει τη βάση της ομιλίας μου στο Ναύπλιο), χωρίς οποιαδήποτε νεώτερη προσθήκη, ή/και επικαιροποίηση (είτε στο κείμενο, είτε στις υποσημειώσεις).

Ένα μεγάλο βάρος που για μένα γίνεται ακόμα μεγαλύτερο, επειδή η τιμητική για μένα προσκληση του Δικηγορικού Συλλόγου μου έγινε περίπου πριν από 40 μέρες και στο διάστημα αυτό δεν είχα δυστυχώς εκείνη τη χρονική άνεση, που θα ήταν αναγκαία και πρόσφορη για να προετοιμάσω μια ομιλία για όλα εκείνα τα θέματα, τα οποία κατά την άποψή μου θα έπρεπε να θιγόνται. Η αρχική μου σκέψη, αφετηρία και προσπάθεια, καθώς και ο αντίστοιχος στόχος, ήταν να αναλύσω τη νομολογία του Εφετείου Ναυπλίου πάνω σε βασικά θέματα όλων των επί μέρους κλάδων του δικαίου. Αρκετά γρήγορα, δυστυχώς για μένα, έπρεπε όμως να καταλήξω στη διαπίστωση, ότι ένα τέτοιο εγχείρημα ήταν αδύνατο στα χρονικά πλαίσια που είχα στη διάθεσή μου. Η έλλειψη ειδικής προς τούτο συλλογής που να περιλαμβάνει όλη τη νομολογία του Εφετείου Ναυπλίου καθιστούσε αναγκαία την επί τόπου στα αρχεία του Εφετείου Ναυπλίου ενασχόλησή μου για ένα ικανό χρονικό διάστημα, που λόγω της υφιστάμενης χρονικής στενότητας και πιέσεως δεν ήταν εφικτό να γίνει. Αν και η ιδέα για ένα τέτοιο μελλοντικό εγχείρημα –που θα μπορούσε μάλιστα να αποτελέσει και ένα αντικείμενο/ερευνητικό πρόγραμμα συνεργασίας του Εφετείου Ναυπλίου, του Δικηγορικού Συλλόγου Ναυπλίου και του Ερευνητικού Ινστιτούτου Δικονομικών Μελετών– αυτή τη στιγμή με απασχολεί πολύ, παρά ταύτα οι χρονικές δυνατότητες που είχα στη διάθεσή μου επέβαλαν, όπως η ομιλία μου περιορισθεί σε θέματα στα οποία είτε οι βιβλιογραφικές και άλλες πηγές τεκμηρίωσης και πληροφόρησης θα ήταν σχετικά γρήγορα προσιτές, είτε η δική μου ενημέρωση λόγω της πανεπιστημιακής ιδιότητάς μου θα ήταν ήδη σχετικά επαρκής και δεν θα απαιτούσε μία επιπρόσθετη ειδική προς τούτο έρευνα που θα έπρεπε να διεξαχθεί τώρα. Από την άλλη πλευρά ο κα-

τά βάση χαρακτηράς αυτής της επεταικής διοργανώσεως όχι ως διοργανώσεως, έχουσα τη μορφή ειδικού νομικού συνεδρίου, αλλά ως διοργανώσεως γενικότερης μορφής και μάλιστα αναπόσπαστα συνδεδεμένης με την πόλη του Ναυπλίου υπαγορεύει την πρόσδοση ιδιαίτερης βαρύτητας στο ιστορικό νομικό/δικαιοδοτικό πλαίσιο –του οποίου πολλά μεμονωμένα γεγονότα που το συνθέτουν είχαν λάβει χώρα στην πόλη ή την περιοχή του Ναυπλίου– κατά την έναρξη της λειτουργίας του Εφετείου Ναυπλίου, κατά παράλειψη της αυστηρά νομικής έρευνας της νομολογίας του, κατεύθυνση προς την οποία ίσως οδηγεί άλλωστε και η πιθανολογούμενη σύνθεση του ακροατηρίου αυτής της επεταικής εκδηλώσεως ως μη αυστηρά και αποκλειστικά νομικού (και πολλώ μάλλον δικονομικού).

Έτσι η ομιλία μου θα περιορισθεί αναγκαστικά σε **δύο πόλους**: Αφενός στην ιδιαίτερη επισήμανση κάποιων σημαντικών ιστορικών στιγμών του Εφετείου Ναυπλίου, καθώς και του ιστορικού πλαισίου με το οποίο συμπίπτει η έναρξη της λειτουργίας του με ταυτόχρονη επισήμανση και των μέχρι τότε δικαιοδοτικών εμπειριών στην Ελλάδα και αφετέρου στη δικαιοδοτική συμβολή του Εφετείου Ναυπλίου πάνω στη νομολογιακή ερμηνεία και εφαρμογή του αστικού δικονομικού δικαίου κατά τα πρώτα χρόνια της εφαρμογής του και μέχρι τα τέλη του 19ου αιώνα.

2. Εκατόν εξήντα (160) χρόνια συνεχούς και αδιάλειπτης δικαιοδοτικής λειτουργίας στο πλαίσιο και στα γεωγραφικά όρια της ίδιας πολιτειακής οντότητας, αποτελεί ένα δικαιοδοτικό επίτευγμα για το οποίο πολύ λίγα δικαιοδοτικά όργανα μπορούν να υπερηφανεύονται και αυτό όχι μόνο σε σύγκριση με τα άλλα ελληνικά δικαιοδοτικά όργανα, όπου μόνο ο Άρειος Πάγος και το Εφετείο Αθηνών δικαιούνται να επικαλούνται ανάλογη ηλικία, αλλά και σε σύγκριση με τα δικαιοδοτικά όργανα άλλων –ξένων– κρατών. Αν αναλογισθεί κανείς ποίας εκτάσεως και ποίας εντάσεως γεωγραφικές μετατοπίσεις συνόρων και πολιτειακές/κοινωνικές μεταβολές έχουν γίνει τα τελευταία 160 χρόνια στην παγκόσμια Κοινότητα και Έννομη Τάξη, σίγουρα το Εφετείο Ναυπλίου προηγείται λόγω του χρο-

νικού σημείου ιδρύσεώς του από πλευράς «ηλικίας» και χρονικής διάρκειας συνεχούς δικαιοδοτικής λειτουργίας από τα αντίστοιχα δικαιοδοτικά όργανα πολλών άλλων Κρατών, που εξακολουθούν σήμερα να υπάρχουν ως αυτοτελείς κρατικές/ πολιτειακές οντότητες, τα οποία δημιουργήθηκαν όμως –με βάση τη σημερινή τους πολιτειακή μορφή– σε μεταγενέστερο χρονικό σημείο. Παλαιότερα από πλευράς ηλικίας είναι λ.χ. τα δικαστήρια της Γαλλίας, της Αγγλίας, της Ισπανίας· ενώ νεώτερα από πλευράς ηλικίας μπορούν να θεωρηθούν τα δικαστήρια της Γερμανίας, της Αυστρίας και όλων των προσφάτως δημιουργηθέντων ή «αναδημιουργηθέντων» (από πλευράς πολιτειακής μορφής, ή/και κοινωνικού συστήματος) Κρατών της πρώην σοσιαλιστικής Ευρώπης (του λεγόμενου υπαρκτού κομμουνισμού).

3. Το Εφετείο Ναυπλίου δεν είναι βέβαια το πρώτο δικαστήριο της πόλεως του Ναυπλίου. Από την αναδρομή στην πλούσια, επιτυχή και καρποφόρα δικαιοδοτική ιστορία της πατρίδας μας προκύπτει, ότι η πόλη του Ναυπλίου ασκούσε από τις απαρχές του αγώνα για την ανεξαρτησία, αγώνα που οδήγησε στη μεγάλη εθνική επανάσταση και στη δημιουργία του σύγχρονου ελληνικού κράτους, μια ιδιαίτερη έλξη ως έδρα δικαιοδοτικών οργάνων. Ήδη από το 1822 και μέχρι το 1834 (χρονικό σημείο από το οποίο ιδρύθηκαν και λειτούργησαν χωρίς διακοπή μέχρι σήμερα ελληνικά δικαστήρια) πολλά από τα δικαστήρια διαφόρων βαθμών που προβλέφθηκαν να λειτουργήσουν ή και πραγματικά λειτούργησαν προσκαιρώς για ένα μικρό χρονικό διάστημα στην Ελλάδα, είχαν ως έδρα το Ναύπλιο, που πάντα βρισκόταν στο επίκεντρο του δικαιοδοτικού ενδιαφέροντος και των επιλογών από πλευράς οργανώσεως των δικαστηρίων. Έτσι λ.χ. με βάση τον Οργανισμό των Ελληνικών Δικαστηρίων της 21 Οκτωβρίου 1825 (ο οποίος συντάχθηκε σε εκτέλεση του ψηφίσματος Ν' της 18ης Απριλίου 1823 και αντικατέστησε τον προηγούμενο Νόμο 13 της 2ας Μαΐου 1822) στο Ναύπλιο προβλεπόταν ίδρυση και Επαρχιακού Δικαστηρίου (όπως σε όλες τις επαρχίες του κράτους ως πρωτοβαθμίου δικαστηρίου), καθώς και Εκκλητίου Δικαστηρίου (που προβλεπόταν για: Τρίπολη, Ναύπλιο, Α-

θήνα, Μεσολόγγι, Νάξο, Κρήτη)³. Με το Διάταγμα 1 (13) Ιανουάριου 1835 καταργήθηκαν [από 25 Ιανουάριου (6 Φεβρουάριου) 1835] τα τότε υπάρχοντα δικαστήρια στην Ελλάδα (Ναυπλίου, Χαλκίδας, Μεσολογγίου καθώς και το Εμποροδικείο Σύρας). Από την ίδια αυτή ημερομηνία [25 Ιανουάριου (6 Φεβρουάριου) 1835] άρχισαν να λειτουργούν τα δικαστήρια που ιδρύθηκαν με το Διάταγμα 16 (28) Οκτωβρίου 1834, δηλαδή τα «Δέκα Πρωτοδικεία, ανά έν εις έκαστον Νομόν, Τρία Εμποροδικεία, Δύο Εφετών Δικαστήρια, Εις Άρειος Πάγος» (άρθρ. 2 του Διατάγματος 16 (28) Οκτωβρίου 1834, ΦΕΚ τ. 38/5.11.1834). Εξ αυτών στο Ναύπλιο λειτούργησε το Πρωτοδικείο της «Αργολίδος και Κορινθίας», καθώς και ένα από τα τρία προβλεπόμενα Εμποροδικεία (τα άλλα δύο λειτούργησαν στην Σύρα και στην Πάτρα). Στη συνέχεια με το Διάταγμα της 8 (20) Ιουνίου 1836 αποφασίστηκε η μετάθεση του Εφετείου της Πελοποννήσου από την Τρίπολη στο Ναύπλιο. Στο ως άνω Διάταγμα –και ειδικότερα στο προοίμιο αυτού– γίνεται ρητά λόγος για τις «περί της εις Ναύπλιον μεταθέσεως των εν Τριπόλει Εφετών παρατηρήσεις του τε προέδρου και του εισαγγελέως του δικαστηρίου τούτου και την πρότασιν του ημετέρου επί της Δικαιοσύνης Γραμματέως...», συνέπεια των οποίων [άρθρο 1 του Διατάγματος της 8(20) Ιουνίου 1836] αποφασίστηκε, ότι η «έδρα του δικαστηρίου των κατά την Πελοπόννησον εφετών μετατίθεται από Τριπόλεως εις Ναύπλιον κατά την 1 του ελευσομένου μηνός Σεπτεμβρίου 1836». Έτσι με τη μετάθεση του Εφετείου στο Ναύπλιο και στη συνεχή αδιάλειπτη λειτουργία του από τότε μέχρι σήμερα συμπληρώνονται εφέτος 160 χρόνια λειτουργίας του Εφετείου Ναυπλίου. Άξιο ιδιαίτερας επισημάνσεως και εξάρσεως είναι εν προκειμένω το γεγονός, ότι μετά τη μετάθεση του Εφετείου Πελοποννήσου στο Ναύπλιο, το Ναύπλιο ήταν μαζί με την Αθήνα οι μόνες ελληνικές πόλεις που ήταν έδρα τριών διαφορετικών δι-

καστηρίων: Η μεν Αθήνα έδρα του Αρείου Πάγου, Εφετείου και Πρωτοδικείου, ενώ το Ναύπλιο έδρα Εφετείου, Πρωτοδικείου και Εμποροδικείου. Αυτή η ιστορική σύμπτωση δικαιολογεί επαρκώς το χαρακτηρισμό των Αθηνών και του Ναυπλίου– χαρακτηρισμό που στο βαθμό που είμαι σε θέση να γνωρίζω για πρώτη φορά επιχειρείται σήμερα και μάλιστα στο πλαίσιο αυτής της πανηγυρικής επιστημονικής εκδηλώσεως– ως των δύο δικαιοδοτικών πόλων του νεώτερου ελληνικού Κράτους. Από την πλευρά αυτή η αναδρομή στην ιστορική δικαιοδοτική πορεία του Εφετείου Ναυπλίου συνιστά στην πραγματικότητα την εν μικρογραφία ιστορική δικαιοδοτική πορεία της Ελληνικής Δικαιοσύνης στο σύνολό της και ειδικά μάλιστα στο σημείο τριβής και εντάσεως αφενός της δικαιοδοτικής λειτουργίας και αφετέρου της εκτελεστικής λειτουργίας που αποτελούσε και αποτελεί πάντοτε την πηγή από την οποία προήρχοντο και προέρχονται οι περισσότερες προσπάθειες για την άμεση ή έμμεση μείωση της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης. Επίκεντρο μιας τέτοιας προσπάθειας αποτέλεσε το Εφετείο Ναυπλίου από τις απαρχές της λειτουργίας του, όπου οι προσωπικότητες του Πολυζωΐδη και του Τερτσέτη, όχι απλώς διέσωσαν το κύρος και την αξιοπρέπεια της Ελληνικής Δικαιοσύνης σε μια πολύ κρίσιμη στιγμή, αλλά κατέδειξαν και την υπαρξιακή στιγμή της ανεξαρτησίας της Δικαιοσύνης που είναι το «ΟΧΙ» στην από τη φύση της «παμφάγο» εκτελεστική λειτουργία και προς τον αυταρχισμό και την αυθαιρεσία αυτής. Αλλά στο θέμα της δίκης του Κολοκοτρώνη θα επανέλθω.

4. Όταν τον Ιούνιο του 1836 άρχισε τη λειτουργία του το Εφετείο Ναυπλίου, οι δικαστές του, όπως και οι δικαστές των άλλων ολιγάριθμων ελληνικών δικαστηρίων είχαν προ οφθαλμών αφενός τις νομοθετικές προσπάθειες δεκαπέντε ετών για τη δημιουργία ενός ευνομούμενου κράτους δικαίου και αφετέρου τη σύντομη, πρόσκαιρη και αποσπασματική δικαιοδοτική λειτουργία κάποιων δικαιοδοτικών οργάνων.

Οποιοσδήποτε ασχοληθεί κύριοι με την περίοδο 1821-1836 δεν χρειάζεται να είναι Έλληνας για να νιώσει μεγάλη συγκίνηση για τη δικαιοκρατική ευαισθησία αυτών των ανθρώπων, που ενώ δεν ήσαν ακόμη ελεύθεροι, αλλά υπό-

3. Βλ. Ν. Πανταζόπουλο, Η δικαιοδοτική πολιτική κατά την επανάσταση και την καποδιστριακή περίοδο (1821-1832), Απόπειρες υποκαταστάσεως της δικαστικής εξουσίας από την εκτελεστική, Θεσσαλονίκη, 1978, σ. 1252[6]/1253 [61].

δουλοι- και μάλιστα σε ένα από τα πιο βάρβαρα κράτη της υφηλίου με διαρκή αρνητική συμβολή μέχρι σήμερα στα θέματα του κράτους δικαίου- που ενώ ακόμα δεν είχαν δικό τους κράτος σχεδίαζαν επί χάρτου με πολύ λεπτομερειακό τρόπο την οργάνωση των δικαστηρίων του μελλοντικού ελεύθερου ελληνικού κράτους. Είναι ιδιαίτερα χαρακτηριστικό, ότι τα Πολιτεύματα της Τροιζήνης, του Άστρους και της Επιδαύρου κατοχυρώνουν απερίφραστα την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης. Ότι «Το Δικαστικόν είναι ανεξάρτητον από τας άλλας δυνάμεις, την εκτελεστικήν και βουλευτικήν» κατοχυρώνεται και από τα τρία πολιτεύματα (βλ. Επιδαύρου § πζ, Άστρους § οα, β Τροιζήνης άρθρ. 133-135)⁴. Αλλά «η οργάνωση της δικαιοσύνης στα πλαίσια της προσπάθειας για τη συγκρότηση ενός κράτους που θα εντασσόταν μεταξύ των πεπολιτισμένων εθνών της Ευρώπης αποτέλεσε πρωταρχικό μέλημα των προγόνων μας του 21»⁵, είχαν αρχίσει ήδη και στα λεγόμενα Τοπικά Πολιτεύματα [Διακήρυξη των Καλτετζών (26.5.1821), Γενικός Οργανισμός Πελοποννήσου (Ιούλιος 1821), Οργανισμός της Γερουσίας της Δυτικής Ελλάδος (9 Νοεμβρίου 1821), Νομική Διάταξη της Ανατολικής Χέρσου Ελλάδος (15 Νοεμβρίου 1821), Πολίτικο στρατιωτικό Σύστημα Σάμου (Μάιος 1821)]⁶. Χαρακτηριστικά μπορεί να αναφερθεί η σχετική ρύθμιση της Νομικής Διατάξεως της Ανατολικής Χέρσου Ελλάδος, σύμφωνα με την οποία επρόκειτο να ιδρυθούν σε κάθε χωριό «πρωτοβάθμια κριτήρια», αποτελούμενα από έναν ή δύο αρετούς δικαστές, σε κάθε επαρχία δευτεροβάθμια πενταμελή, γενικά κριτήρια και τέλος το «Ανέκκλητο Κριτήριο του Αρείου Πάγου», το οποίο θα συγκροτείτο από έξι Αρεοπαγίτες που εκλέγουν τον Πρόεδρο⁷. Βέβαια ούτε οι προσπάθειες ήταν πάντοτε επιτυχείς, ούτε και τα αποτελέσματα συνιστούσαν πάντοτε τη συνεπή απόρροια των προσπαθειών. Ενώ δυστυ-

χώς πολλές φορές υπήρξαν και αντιφατικές ρυθμίσεις, εκ των οποίων η μία αναιρούσε την άλλη. Όπως παραστατικά εκθέτει ο Νικόλαος Πανταζόπουλος την «τάση του να ιδιοποιηθεί το βουλευτικό δικαστικές δικαιοδοσίες, εκφράζει ο § πδ' του Νόμου της Επιδαύρου, που, αντιφάσκοντας στον § οα', ο οποίος θεσπίζει πως το δικαστικό είναι ανεξάρτητο από τις άλλες δύο εξουσίες, *ορίζει ότι όλοι οι κριταί υπόκεινται εις ευθύνas κατά τους κατά κριτών Βυζαντινούς χριστιανικούς Νόμους, και το Βουλευτικόν δικάζει αυτούς. Με τη διάταξη αυτή, η δικαστική γίνεται υποχείρια στη νομοθετική εξουσία*»⁸.

5. Η νομοπαρασκευαστική προσπάθεια για την οργάνωση των δικαστηρίων είναι συνεχής και έντονη⁹. Με την πρώτη εθνική Συνέλευση της Επιδαύρου προσδιορίστηκε, ότι θα έπρεπε να ιδρυθούν μελλοντικά τέσσερα είδη δικαστηρίων: Τα Ειρηνοδικεία σε κάθε χωριό, τα Πρωτοδικεία σε κάθε επαρχία, τα Εφετεία για περισσότερες επαρχίες και ένα Ανώτατο Δικαστήριο για όλο το κράτος¹⁰. Ο πρώτος σχετικός νόμος (για τον Οργανισμό Δικαστηρίων και την Πολιτική Δικονομία) είναι ο με ημερομηνία 2 (14) Μαΐου 1822 (προϊόν της ειδικής κυβερνητικής επιτροπής υπό την προεδρία του Μαυροκορδάτου), ο οποίος απετελείτο από XIII άρθρα και πολλές παραγράφους, και θεωρήθηκε ότι «τουλάχιστον όσον αφορά τον Οργανισμό των Δικαστηρίων και την Πολιτική Δικονομία, δεν είναι σίγουρα τίποτα περισσότερο από μια επιτομή του γαλλικού δικονομικού δικαίου γεμάτη κενά και ελλείψεις»¹¹. Η συγκρότηση των δικαστηρίων έγινε όπως επισημαίνεται¹² κατ' απομίμηση της γαλλικής ρυθμίσεως. Τα Ειρηνοδικεία βέβαια θα ήσαν μονομελή ούτως ή άλλως (ειρηνοδικές ήσαν οι δημογέροντες κάθε τόπου).

4. Βλ. Π. Γέσιου-Φαλτσιή, Εθνική δοκιμασία και εθνική ανάταση: Η δική των στρατηγών Κολοκοτρώνη και Πλαπούτα, Η δικονομική έννομη τάξη II, σ. 5 επ. (11).

5. Ν. Πανταζόπουλος, ό.π., σ. 1230 [38].

6. Ν. Πανταζόπουλος, ό.π., σ. 1230[38] - 1233 [41].

7. Ν. Πανταζόπουλος, ό.π., σ. 1231 -[39] - 1232 [40].

8. Gustav Geib, Παρουσίαση της κατάστασης του δικαίου στην Ελλάδα στη διάρκεια της Τουρκοκρατίας και ως τον ερχομό του Βασιλιά Όθωνα του Α' (η γερμανική έκδοση το 1835 στη Χαϊδελβέργη, η ελληνική σε μετάφραση Ι. Αυδή-Καλκάνη και πρόλογο του Ν. Πανταζόπουλου στις Εκδόσεις Γκοβόστη), σ. 132 επ.

9. G. Geib, ό.π. σ. 132/133.

10. G. Geib, ό.π. σ. 134.

11. G. Geib, ό.π. σ. 134.

12. G. Geib, ό.π. σ. 134.

Η σύνθεση των Πρωτοδικείων ήταν τριμελής, των Εφετείων πενταμελής και του Ανωτάτου Δικαστηρίου εννεαμελής. Οι δικαστές του Ανωτάτου Δικαστηρίου και των Εφετείων θα διορίζοντο από την Κυβέρνηση αμέσως. Διαφοροποιημένος τρόπος προβλεπόταν για το διορισμό των δικαστών των υπολοίπων δικαστηρίων, όπου η Κυβέρνηση υποχρεούτο να επιλέξει μεταξύ διαφόρων υποψηφίων, οι οποίοι όμως θα είχαν προηγουμένως εκλεγεί προς τούτο απευθείας από το λαό¹³. Πρωτοποριακή για την εποχή της μπορεί να θεωρηθεί η ρύθμιση για την εκλογή του Προέδρου κάθε δικαστηρίου. Κατ' απομίμηση της σχετικής ρυθμίσεως της Νομικής Διατάξεως της Ανατολικής Χέρσου Ελλάδος ως προς την εκλογή του Προέδρου του, απ' αυτή προβλεπομένου, «Ανεκκλήτου Κριτηρίου του Αρείου Πάγου» προβλεπόταν, και εδώ, γενικά για όλα τα δικαστήρια, ότι οι Πρόεδροι τους θα εκλέγονται κάθε τρεις μήνες από τους δικαστές του αντιστοίχου δικαστηρίου μεταξύ τους¹⁴. Ειδικότερα τα Εφετεία εθεσπίζοντο ως απολύτως δευτεροβάθμια δικαστήρια για τις αποφάσεις των Πρωτοδικείων, ως πρωτοβαθμίων δικαστηρίων (δεδομένου ότι τα Πρωτοδικεία εθεσπίζοντο μεν κατά κανόνα ως πρωτοβάθμια δικαστήρια, θα λειτουργούσαν όμως κατ' εξαίρεση και ως δευτεροβάθμια δικαστήρια για τις εφέσεις κατά των αποφάσεων των Ειρηνοδικείων)¹⁵.

Ο πρώτος αυτός νόμος για τον Οργανισμό Δικαστηρίων (αλλά και την Πολιτική Δικονομία και την Ποινική Δικονομία) αντικαταστάθηκε γρήγορα και έτσι δεν εφαρμόστηκε ποτέ¹⁶. Η Εθνοσυνέλευση του Άργους με το ψήφισμα της 18(30) Απριλίου 1823 αποφάσισε την αναθεώρησή του και τη σύνταξη νέου νόμου. Έτσι δημοσιεύθηκε ο νέος νόμος για τον Οργανισμό των Ελληνικών Δικαστηρίων της 21 Οκτωβρίου (2 Νοεμβρίου) 1825 με τον οποίο το Ναύπλιο οριζέτο ως έδρα τόσο Επαρχιακού (πρωτοβαθμίου) δικαστηρίου, όσο και Εκκλήτου (δευτεροβαθμίου) δικαστηρίου. Αλλά και αυτός

ο νόμος δεν εφαρμόστηκε πραγματικά. Όπως προσφυώς έχει επισημανθεί για εκείνη την εποχή «η κατάσταση στην Ελλάδα ήταν τέτοια ώστε ούτε να σκεφθεί κανείς σχεδόν μπορούσε το θέμα της ομαλής συγκρότησης των δικαστηρίων»¹⁷. Βέβαια ο νόμος δεν καταργήθηκε –τότε– αλλά εξακολούθησε να ισχύει για κάποιο χρονικό διάστημα, στην πραγματικότητα όμως μόνο στα χαρτιά, ενώ η Εθνοσυνέλευση της Τροιζήνας αναγκάστηκε να υποσχεθεί την όσο το δυνατό ταχύτερη μελλοντική εισαγωγή του (Τρίτη Εθνική Συνέλευση, Μάιος 1827, Κεφ. ΙΧ, § 146, εδ.1)¹⁸. Επομένως –όπως με ιδιαίτερα χαρακτηριστικό τρόπο επισημαίνει ο αείμνηστος καθηγητής του Αστικού Δικαίου στη Νομική Σχολή του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών Κωνσταντίνος Τριανταφυλλόπουλος ως τότε Πρόεδρος της Ακαδημίας Αθηνών στην πανηγυρική Συνεδρίαση της Ακαδημίας της 30ης Δεκεμβρίου 1948 - ο συνταγματικός νομοθέτης (του 1822) ευρεθείς «προ παραδεδομένου δικαίου, όπερ απετέλει χάος αδιεξίτητον εξ επόψεως και των πηγών αυτού και της δικαστικής οργανώσεως», να μεν «ως προς τα όργανα απονομής δικαιοσύνης, άνευ των οποίων η νομοθεσία σχεδόν δεν έχει λόγον υπάρξεως, επιγγέλη την άμεσον σύστασιν δικαστηρίων», πλην όμως «δικαστήρια δεν καταρθώθη να ιδρυθούν κατά τα πρώτα επτά έτη εξαίρεσει τινών βραχύβιων και του εμποροδικείου Σύρου, ο δε κόσμος μετά την κατάλυσιν της τυραννίας και της ανομίας εδίψα δικαιοσύνην. Όλοι αι πραγματικά ή υποτιθέμεναι αδικία εκ της τουρκικής περιόδου και όλαι αι συναλλακτικάι διαφοραί και αι ταραχαί του οικογενειακού βίου αι συμφυείς προς επαναστατημένην εποχήν συνεκέντρωσαν αιτήσεις και αγωγάς ενώπιον των ανωτάτων αρχών, των διαρκώς μετακινουμένων, οίαι ήσαν το Βουλευτικόν, το Εκτελεστικόν και τα επτά Μινιστέρια. Δια να μη έβγουν, όπως έλεγαν, από την σφαίραν των δι-

13. G. Geib, ό.π. σ. 134.

14. G. Geib, ό.π. σ. 135.

15. G. Geib, ό.π. σ. 135.

16. G. Geib, ό.π. σ. 134/136.

17. Κ. Τριανταφυλλόπουλος, Η πολιτική δικαιοσύνη επί Καποδιστρια, Πρακτικά της Ακαδημίας Αθηνών, 1948, Τόμος 23, Αθήνα 1949, σ. 472 επ. (473).

18. Ν. Πανταζόπουλος, Ο Ιωάννης Γενατάς και η οργάνωσις της Δικαιοσύνης επί Καποδιστρια, Αθηνά-Σύγγραμμα περιοδικόν της εν Αθήναις επιστημονικής εταιρείας, τ. 53, 1949, σ. 297 επ. (300/301).

καιωμάτων των λόγω του θεοπισμένου εις τα Συντάγματα χωρισμού των εξουσιών, παρέπεμπαν αι αρχαί αύται τας διαφοράς προς κρίσιν εις επάρχους, δημογέροντας, συχνότατα δε συνεβούλευαν εκουσίαν διαιτησίαν»¹⁹.

Η εμπόλεμη κατάσταση, η έλλειψη πόρων, η ανυπαρξία εμπύχου υλικού η απροθυμία ή πολύ περισσότερο η άρνηση των Ελλήνων να συμμορφωθούν στις αποφάσεις των κυβερνώντων αποτέλεσαν έναν αρνητικό αποφασιστικό παράγοντα μεταξύ των άλλων και για την κανονική και ομαλή οργάνωση, στερέωση και λειτουργία της Δικαιοσύνης²⁰. Ειδικά δε για το μεγάλο πρόβλημα της ελλείψεως δικαστών ο Ν. Πανταζόπουλος αναφέρει, ότι ο Νικόλαος Σπηλιάδης σε αναφορά του (με ημερομηνία 10.4.1827) προς την Γ' Εθνική Συνέλευση της Τροιζήνος επεσήμανε, ότι «τα κριτήρια της Ελλάδος έμειναν εις το χαρτί», υποδεικνυε την άμεση και επιτακτική ανάγκη της συγκροτήσεώς τους, θεωρώντας δε απαραίτητη τη σύσταση του προβλεπομένου «Ανωτάτου Δικαστηρίου» και διαπιστώνοντας όμως ταυτοχρόνως, ότι «άνθρωποι δια να το συγκροτήσουν ή είναι σπάνιοι εις την Ελλάδα ή δεν ευρίσκονται ολοτελώς», έκανε την πρόταση για το διορισμό ειδικά Επτανησίων ως δικαστών, επειδή μεταξύ αυτών ευρίσκονται «αξιότατοι δια να εκπληρώσουν τα χρέη κριτού»²¹.

6. Όλοι φαίνεται να συμφωνούν ότι η από κάθε πλευρά απογοητευτική κατάσταση της δικαιοσύνης συνεχίστηκε μέχρι την έλευση ως Κυβερνήτη της Ελλάδος του Ιωάννου Καποδίστρια²². Η έκθεση που μετά από εντολή του Καποδίστρια του υπέβαλε ο τότε Γραμματεός του Δικαίου –δηλαδή Υπουργός Δικαιοσύνης– Μιχ. Σούτσος για την κατάσταση που επικρατούσε στην Ελλάδα εξ επόψεως δικαίου δίνει μια ιδιαίτερα χαρακτηριστική εικόνα της δικαιοσύνης καταστάσεως στην Ελλάδα: «Εν Ελλάδι τύχη κακή ουδέποτε υπήρξαν δικαστήρια άλλα παρά το εν Σύρω εμπορικόν, το των λειών του Ναυ-

πλίου, συσταθέν παρά της Κυβερνήσεως της τρίτης περιόδου, και εν κακουργιοδικείον εν Ναυπλίω κατά το 1826 ιδρυθέν, έπειτα δε καταργηθέν δια ψηφίσματος της εν Τροιζήνι Εθνικής Συνελεύσεως».

7. Ο Ιωάννης Καποδίστριας ανέλαβε μια ιδιαίτερα έντονη προσπάθεια για την οργάνωση των δικαστηρίων. Στην προσπάθειά του αυτή ο Ιωάννης Καποδίστριας στηρίχθηκε στην εμπειρία και στις ειδικές νομικές γνώσεις του αδελφού του Βιάρου Καποδίστρια, ο οποίος σύμφωνα με την άποψη του Ν. Πανταζόπουλου «ήτο εγκρατής της νομικής»²³ και του Ιωάννου Γενατά, διδάκτορος νομικής του πανεπιστημίου της Παβίας και με νομική επαγγελματική άσκηση στη Φλωρεντία, ο οποίος και πριν ακόμη έλθει στην Ελλάδα είχε εξαιρετική φήμη ως «άριστος δικανικός»²⁴. Μάλιστα ειδικά ο Γενατάς ήταν και ο κύριος υπεύθυνος για τα επακολοθησαντα νομοθετήματα της καποδιστριακής περιόδου, δεδομένου ότι ο Γενατάς ασχολήθηκε αποκλειστικά με την οργάνωση της δικαιοσύνης και ήταν αφενός μέλος του Πανελληνίου (6.1.1828 - 11.8.1829) κατά το χρονικό διάστημα δηλαδή της λεγομένης πρώτης καποδιστριακής περιόδου και αφετέρου «Γραμματεός της Δικαιοσύνης» (12.8.1829 - 17.7.1831), δηλαδή Υπουργός Δικαιοσύνης κατά το χρονικό διάστημα της λεγομένης δεύτερης καποδιστριακής περιόδου²⁵. Μέλη της ίδιας νομοπαρασκευαστικής επιτροπής ήταν επίσης ο Χριστόδουλος Κλονάρης και ο Γρηγόριος Σούτσος²⁶.

8. Ως πρώτο αποτέλεσμα της νομοπαρασκευαστικής δραστηριότητας της καποδιστριακής περιόδου στο πεδίο του Οργανισμού των Δικαστηρίων είναι το Ψήφισμα ΙΘ' της 15 Δεκεμβρίου 1828. Η εφαρμογή του παρέμεινε στην πραγματικότητα γράμμα κενό. Ήδη με το Β' Ψήφισμα της Δ' Εθνικής Συνελεύσεως στο Άργος (22 Ιουλίου 1829) εξουσιοδοτήθηκε ο Ιωάννης Καποδίστριας για να προβεί σε όσες «τροπολογίας ήθελε συμβουλευσει η πείρα»²⁷. Στη συνέχεια

19. Κ. Τριανταφυλλόπουλος, ό.π., σ. 473.

20. Ν. Πανταζόπουλος, ό.π., σ. 301.

21. Ν. Πανταζόπουλος, ό.π., σ. 301/302. Ο Πανταζόπουλος επιρρίπτει πάντως στο Σούτσο και κάποια άγνοια των πραγμάτων.

22. Ν. Πανταζόπουλος, ό.π., σ. 302.

23. Ν. Πανταζόπουλος, ό.π., σ. 303.

24. Ν. Πανταζόπουλος, ό.π., σ. 302.

25. Ν. Πανταζόπουλος, ό.π., σ. 307.

26. Ν. Πανταζόπουλος, ό.π., σ. 310/311.

27. Βλ. περί τούτου τη θεμελιώδη μελέτη του Καθηγητού Μενελάου Τουρτόγλου, Ο Διοργανισμός

ακολουθεί το Ψήφισμα 152 της 15 Αυγούστου 1830 και το Διάταγμα 153 ομοίως της 15 Αυγούστου 1830 «περί Διοργανισμού των Δικαστηρίων», καθώς και για τη νέα «Πολιτική Διαδικασία» (Πολιτική Δικονομία) που απετελείτο από 562 άρθρα²⁸. Το έργο του Καποδίστρια ήταν και στο θέμα της Οργανώσεως των Δικαστηρίων τίτάνιο. Οι προθέσεις του ήταν αγνές και άδολες. Στην πράξη πάντως όμως οι προσπάθειές του ως προς την οργάνωση των δικαστηρίων παρέμειναν δυστυχώς ή ατελέσφορες ή κατέληξαν σε αποτελέσματα είτε ανεπιτυχή, είτε αντίθετα με τα επιδιωκόμενα. Είναι χαρακτηριστικό, ότι κατά των κυρίων συμβούλων του Ιωάννου Καποδίστρια, του αδελφού του Βιάρου Καποδίστρια και του Ιωάννου Γεννατά, ασκήθηκε εντονότατη κριτική από τον ίδιο το Χριστόδουλο Κλονάρη, το Νικόλαο Δραγούμη και το Σπυρίδωνα Τρικούπη²⁹. Ο Χριστόδουλος Κλονάρης κάνει λόγο για «καταδικαστήρια» και ότι με τη νέα –τότε– Πολιτική Δικονομία «η δημοσιότης ηρπάγη από τα δικαστήρια, η ψήφος αφηρέθη από τα δύο τρίτα των δικαστών, οι νόμιμοι βαθμοί της δικαιοδοσίας ανετράπησαν αυθαίρετως και η δικαιοσύνη έπεσεν αιχμάλωτος της πολιτικής εξουσίας»³⁰.

Αξιολογώντας τις προσπάθειες αυτής της περιόδου ο αιμνηστος Κωνσταντίνος Τριανταφυλλόπουλος τις εξαιρεί και επισημαίνει, ότι «το δικαστικόν έργον της Καποδιστριακής περιόδου παρουσιάζει εξαιρετικόν ενδιαφέρον από πολλών επόψεων, και δη μείζον ή η επομένη περίοδος. Αποτελεί το πρώτον βήμα προς δημιουργίαν ευνομούμενης πολιτείας, διότι άνευ δικαστηρίων, έλεγεν ο Κυβερνήτης, είναι αδύνατον οι Έλληνες να αισθανθούν ότι οι νό-

μοι επανήλθον εις την Ελλάδα, βήμα όμως δυσχερέστατον εν τω μέσω των ερειπίων και του συνεχιζομένου πολέμου. Το πρωτόκολλον του Λονδίνου, δι' ου ετίθεντο οι βάσεις της ειρηνεύσεως, υπεγράφη μετά την εκλογήν του Καποδίστρια, όταν δε ούτος ανέλαβε τα ηνία της Κυβερνήσεως, ο Ιβραήμ έσφαζε και ερήμωνε την Πελοπόννησον, και όταν έσπευδαν εις την Αίγιναν εις σύνταξιν κωδίκων, κατέπλεε νέος στόλος της Αιγύπτου, ο ύστερον καταναυμαχηθείς εις το Ναυαρίνον. Η Στερεά Ελλάς ειχεν υποκύψει, η δε Ακρόπολις των Αθηνών έπεσεν εις χείρας του Κιουταχή δύο μήνας μετά την εκλογήν του Καποδίστρια. Δυστυχία αφάνταστος από την δήωσιν και την συστηματικήν καταστροφήν εκράτει παντού, ήν τόσο παραστατικώς περιγράφει ο Κυβερνήτης μετά το ταξίδιον που επεχείρησεν εις την μικράν ελευθέραν λωρίδα της Πελοποννήσου, πόροι δεν υπάρχουν, χιλιάδες αιχμαλώτων απαγονται εις την Αίγυπτον, εφ' όσον δεν πωλούνται εις ελληνικά κέντρα του δουλεμπορίου»³¹.

Πάντως παρά τις από γενικότερης εθνικής επόψεως άδολες και αγνές προθέσεις του Ιωάννου Καποδίστρια για τη λειτουργία συγχρόνου κράτους και αυτός υπέπεσε στα ίδια ενδογενή δομικά λάθη κάθε εκτελεστικής λειτουργίας έναντι του φοβήτρου της, που είναι παντού και πάντοτε η ύπαρξη ανεξάρτητης Δικαιοσύνης. Όπως με απaráμιλλη σαφήνεια εκθέτει ο Δημήτριος Σερεμέτης «Επιθυμία του Κυβερνήτου ήτο όπως αποφευχθεί η ίδρυσις ανεξαρτήτου και αυτοτελούς δικαστικού σώματος, η οποία προϋποθέτει την ύπαρξιν δικαστικής εξουσίας, ισταμένης ίσης προς τας ετέρας, εκτελεστικήν και νομοθετικήν. Ως εκ τούτου αι προσπάθειαι του κατέτεινον αφ' ενός μεν όπως το αποκλειστικόν δικαίωμα διορισμού των δικαστών περιέλθη αυτώ, αφ' ετέρου δε και το δικαίωμα της ενεργείας πάσης προσωπικής μεταβολής αυτών, μηδ' αυτής της παύσεως εξαιρούμενης, ρυθμίζεται παρ' αυτού κατά το δοκούν. Αι προσπάθειαι αύται πλαισιώσεως του δικαστικού κλάδου διά φιλίων προσώπων, αρχικώς μεν ήσαν ασθενείς, προφανώς ως εκ των προβαλλόμενων αντιδράσεων, καταστάσαι μεταγενεστέ-

των δικαστηρίων και η πολιτική και εγκληματική διαδικασία του 1830, Κριτικά παρατηρήσεις Αλ. Πάλμα-Απαντήσεις Ι. Γενατά, Επετηρίς του Αρχείου της Ιστορίας του Ελληνικού Δικαίου, τόμος 8, Αθήνα, 1958, σ. 1-102· βλ. επίσης: Δ. Σερεμέτης. Οι δικαστικοί οργανισμοί του Κυβερνήτου, Αρμ τ. Η (1954). 417-428, 486-502 και 572-581· επίσης βλ. Κ. Καλαβρό, Ο πρώτος ελληνικός Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας, Δ 15 (1984). 881-906.

28. Ν. Πανταζόπουλος, ό.π., σ. 310/311

29. Ν. Πανταζόπουλος, ό.π., σ. 311

30. Κ. Τριανταφυλλόπουλος, ό.π., σ. 476

31. Δ. Σερεμέτης, ό.π., σ. 573.

πως διά της εκδόσεως του Β' Οργανισμού πλέον έντονοι και απροκάλυπτοι»³².

Προς την ίδια κατεύθυνση είναι και η κριτική του Κ. Mendelsohn - Bartholdy, ο οποίος στο έργο του για την Ελληνική Επανάσταση γράφει, αναφερόμενος στον Ιωάννη Καποδίστρια, ότι «Δίκαιον και αστυνομία ήσαν δι' αυτόν (τον Καποδίστριαν) όλως ταυτόσημα» και ότι «Η Δικαιοσύνη εθεωρείτο υπό του Κυβερνήτου ως ευπειθές μόνον και εύχρηστον διοικητικόν όργανον. Το σχέδιο αυτού περί αναμορφώσεως των δικαστικών της Ελλάδος, ουδέν άλλο εσκόπουν ή να εξαρτήσωσι τα δικαστήρια από τους κυβερνήτας»³³. Το ίδιο αρνητική είναι και η αξιολόγηση του Χριστόδουλου Κλονάρη, ο οποίος θεώρησε, ότι ως γενικά χαρακτηριστικά στοιχεία της Καποδιστριακής Πολιτείας εις τον τομέα της δικαιοσύνης μπορούν να αναφερθούν τα ακόλουθα: «1) Καταστροφή της δικαστικής ανεξαρτησίας. 2) Κατάργησις των νομίμων βαθμών δικαιοδοσίας των δικαστηρίων. 3) Σύστασις των εξαιρετικών δικαστηρίων. 4) Χορήγησις δικαιώματος ψήφου μόνον εις τους παρά του Κυβερνήτου διοριζομένους δικαστάς. 5) Απάλειψις της δημοσιότητας των συζητήσεων. 6) Κατάργησις της προφορικότητας της διαδικασίας. 7) Ενίσχυσις της δικαιοδοσίας των Αστυνομών. 8) Μετάπτωσις του βάρους της ποινικής δίκης από της κυρίας συζητήσεως εις την προδικασίαν. 9) Προσπάθεια επικρατήσεως της εξεταστικής αρχής αντί της συζητητικής»³⁴.

Στην κατάληξη δε αυτή επιρρίπτει ο Δ. Σερεμέτης και το ότι ανεκόπη η φυσική εξέλιξη του Ελληνικού δικαίου με συνέπεια να καθιερωθούν στο μέλλον ξένοι κώδικες³⁵.

Η κατάσταση αυτή μεταβλήθηκε επί τω χείρω μετά τη δολοφονία του Καποδίστρια με συνέπεια το 1832 να συμβεί το μοναδικό, όπως φαίνεται, στην ιστορία φαινόμενο της **καταργήσε-**

ως των δικαστηρίων σε συντεταγμένη πολιτεία. Η σχετική απόφαση υπογράφεται –στο Ναύπλιο– από τον τότε Υπουργό Δικαιοσύνης Χριστόδουλο Κλονάρη και έχει ως ακολούθως:

«ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

Η ΕΠΙ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ

Προς το Ανώτατον, προς τα Έκκλητα και προς όλα τα κατά την Επικράτειαν Πρωτόκλητα Δικαστήρια.

Είναι καιρός, αφού γογγυσμοί βαρείς και παράπονα πικρά εξερράγησαν πανταχόθεν κατά του δικαστικού συστήματος, το οποίον ούτε την δικαιοσύνην, ούτε τας χρείας του Έθνους ευχαρίστησεν. Ο νόμος αυτός, έργον της εν Άργει Εθνικής Συνελεύσεως, δεν απεδοκίμαζεν ολιγότερον το απερίσκεπτον τούτο σύστημα. Τα αίτια ταύτα επροκάλεσαν μάλιστα ισχυροτέρως από παν άλλο τους πολυδύνους και αξιοθηρήτους εμφυλίους κλονισμούς, από τους οποίους δεν ηδυνήθη ακόμη η Επικράτεια να συνέλθω εντελώς.

Η Κυβέρνησις, άμα παρέλαβε τα ηνία του Κράτους, επεχείρησε προβλεπτικώς διά της τακτικής οδού την δικαίαν μεταρρύθμισιν, την οποίαν και αι του Λαού ευχαι και η νομιμότης επεκαλούντο ανυπομόνως προ καιρού, χωρίς να διακόψη τον δρόμον της Δικαιοσύνης, ήλιπζεν από την συνδρομήν των αρμοδίων αρχών να επαναφέρη την κοινώς παρά πάντων ποθούμενην δικαστικήν τάξιν, αλλ' απροσδόκητα εμπόδια και ατυχείς περιστάσεις, αίτινες δεν σας είναι άγνωστοι, εματαίωσαν κατά δυστυχίαν τας δικαίας ελπίδας της. Η επελθούσα μάλιστα των δικαστικών συμβούλων έλλειψις κατήντησε και την αποδοκιμασμένην του υπάρχοντος οργανισμού τάξιν άχρηστον και πάσης ισχυράς ενεργείας ανεπίδεκτον. Ταύτα ηνάγκασαν την Κυβέρνησιν άκουσαν να διακόψη με λύπην της τας εργασίας των δικαστηρίων προσκαίρως διά του υπ' αριθ. 38 Διατάγματος, το οποίον σας εγκλείεται.

Κατά συνέπειαν τούτου παρακαλείσθε να παραδώσητε τα αρχεία του δικαστηρίου σας εις τον Διοικητήν του τόπου, ή εν ελλείψει αυτού εις την επιχώριον Δημογεροντίαν. Θέλετε δε πληροφορήσει όλους τους πολίτας, όσων αι υποθέσεις και τα συμφέροντα ήτον εκκρεμή ενώ-

32. Κ. Mendelsohn-Bartholdy, Η Ελληνική Επανάστασις κλπ., том. 2, σ. 71.

33. Βλ. Δ. Σερεμέτη, ό.π. (σημ. 26), σ. 580/581, ο οποίος παραπέμπει στην Έκθεση του Χρ. Κλονάρη, Εθν. Εφημερίς 1832, σ. 201 επ.

34. Δ. Σερεμέτης, ό.π., σ. 581.

35. Το κείμενο παραθέτει ο G. Maurer, Ο Ελληνικός Λαός, σ. 391 επ.

πον του δικαστηρίου, ότι εγγίζει η ευτυχής ημέρα, καθ' ην η ανυπομόνως περιμενομένη Βασιλική εξουσία, φθάνουσα εν των μέσω ημών, θέλει ανοίξει τον ευρύχωρον των δικαίων νόμων ναόν, και έκαστος των αδικημένων θέλει εύρει ταχείαν και πλήρην Δικαιοσύνην.

Εν Ναυπλίω τη 11 Οκτωβρίου 1832
Ο επί της Δικαιοσύνης Γραμματεὺς:
Χ. Κλονάρης³⁶».

Το περιώνυμο αυτό δε Διάταγμα της λεγομένης «Διοικητικής Επιτροπής», με αριθ. 38 της 8/20 Οκτωβρίου 1832, όριζε τα ακόλουθα:

«ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ
Η ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Θεωρούντες ότι αι δια την μεταρρύθμισιν των δικαστηρίων προσπάθειαι ημών δεν ετελεσφόρησαν, εξαιτίας των περιστάσεων.

Θεωρούντες ότι ο υπάρχων δικαστικός οργανισμός απεδείχθη, εξ αυτής της πείρας, ασυμβίβαστος με την κατάστασιν και τα χρείας του Έθνους.

Θεωρούντες μάλιστα ότι η εν Αργεί Συνέλευσις, διατάξασα ρητώς να διατηρηθεί η δικαστική τάξις, όπως ήτο ήδη κανονισμένη, δεν εσυγχώρησεν ειμή ψιλὰς τροπολογίας, ο δε μετέπειτα οργανισμός παρείσαξε μεταβολὰς και αλλοιώσεις εναντίας εκείνης.

Επειδή και ο νόμος αποκρούει προφανώς τον υπάρχοντα οργανισμόν, και τα πράγματα τον κατέστησαν άχρηστον και ανεπίδεκτον πάσης τακτικής και ισχυράς ενεργείας:

Δια ταῦτα, διατάσσομεν τα εξής:

1. Το Ανώτατον, τα δύο Έκτακτα και όλα τα

Πρωτόκλητα Δικαστήρια θέλουν διακόψει τας εργασίας των.

2. Τα μέλη και οι υπάλληλοι των δικαστηρίων τούτων απολύονται από τα δημόσια έργα των.

3. Θέλουν παραδώσει τακτικώς τα αρχεία εις τους κατά τόπους διοικητάς, και εν ελλείψει τούτων εις τας Δημογεροντίας.

4. Ο επί της Δικαιοσύνης Γραμματεὺς θα ενεργήση το παρόν διάταγμα.

Εν Ναυπλίω, τη 8/20 Οκτωβρίου 1832
Ο επί της Δικαιοσύνης Γραμματεὺς:
Χ. Κλονάρης».

9. Αυτή η κατάσταση υπήρχε στην Ελλάδα με την άφιξη του Όθωνα στο Ναύπλιο, ως νέου ανωτάτου άρχοντα. Έμμεσα η επιλογή του Όθωνα καθόρισε τελικά και τη μέχρι σήμερα ακόμα κατεύθυνση του δικαίου (τουλάχιστον του ιδιωτικού, του ποινικού και του δικονομικού) στην Ελλάδα, επειδή μεταξύ των συμβούλων του Όθωνα περιλαμβανόταν και ο Georg Ludwig von Maurer, ήδη τότε διάσημος νομομαθής και καθηγητής του Γερμανικού και του Γαλλικού Δικαίου στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου του Μονάχου. Σύμβουλος του Maurer στα θέματα οργανώσεως των δικαστηρίων ήταν ένας επίσης άριστος νομικός της εποχής, ο Gustaw Geib, μετέπειτα καθηγητής της νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Tubingen. Ως πολιτικός ο Maurer κατατάσσεται στους πολύ συντηρητικούς, αν μη αντιδραστικούς, πολιτικούς της εποχής του. Ως νομοθέτης όμως έχει επαινεθεί για τις νομοθετικές του ιδέες, καθώς και για την προοδευτική –τουλάχιστον για την εποχή του– νομική ιδεολογική του κατεύθυνση³⁷. Η ποιότητα του νομοθετικού του έργου έχει αποτελέσει αντικείμενο σφοδρής κριτικής, αλλά και επαίνου. Ειδικά πάντως για την ποιότητα του νομοθετικού του έργου στο χώρο της Πολιτικής Δικονομίας τα πλέον έγκυρα χείλη από την πλευρά των θεωρητικών του δικονομικού δικαίου έχουν εκφρασθεί πολύ ευνοϊκά. Έτσι ο ομότιμος καθηγητής και Ακαδημαϊκός Γεώργιος

36. Και ο γνωστός ιστορικός Τάσος Βουρνάς στην Εισαγωγή του στην έκδοση του έργου του Maurer (στην ελληνική μετάφραση από την Ο. Ρομπάκη στις Εκδόσεις Τολίδη Ο Ελληνικός Λαός, σ. 7 επ.) χαρακτηρίζει τον Maurer ως «κολοσσιαία επιστημονική φυσιογνωμία», και ως «ένα σοφό εργαστηριακό που οι αντιδραστικές πολιτικές του ιδέες ήταν αντιστρόφως ανάλογες με την προοδευτική λάμψη του επιστημονικού του έργου». Τη μεγάλη νομοπαρασκευαστική προσφορά του Maurer εξαιρεί και ο Χρ. Χρηστίδης (στο έργο του: Πολιτική Δικονομία, 1974, σ. θ' επ.).

37. Γ. Μητσόπουλος, Πολιτική Δικονομία, 1972, σ. 46/47.

Μητσόπουλος εκθέτει τα ακόλουθα για την Πολιτική Δικονομία του Maurer: «Δύναται να λεχθή, ότι ο εν λόγω Κώδις ήτο το αρτιώτερον ευρωπαϊκόν νομοθέτημα δια την εποχήν του. Απετέλει σύνθεσιν γερμανικών και γαλλικών ιδεών και εξέφραζε κατά τον επιτυχέστερον τρόπον τας τότε κρατούσας επιστημονικάς και νομοθετικοπολιτικάς τάσεις εξ επόψεως συστήματος απονομής της πολιτικής δικαιοσύνης. Ορθώς ετόνιζεν ο συντάκτης του Κώδικος, εν των βιβλίων αυτού “ο Ελληνικός λαός”, ότι ο υπ’ αυτού συνταχθείς Κώδις Πολιτικής Δικονομίας ήτο απλούστερος, σαφέστερος και πληρέστερος οιουδήποτε άλλου εκ των τότε ισχυόντων»³⁸.

Επίσης και η Π. Γέσιου-Φαλτοή αξιολογεί πολύ θετικώς τη νομοπαρασκευαστική/νομοθετική δουλειά του Maurer³⁹. Ο ίδιος ο Maurer υποστηρίζει, ότι στα δικαστήρια που ιδρύθηκαν «διορίστηκαν οι καλύτεροι νομικοί που υπήρχαν στην Ελλάδα, και μάλιστα χωρίς να γίνονν κομματικές διακρίσεις. Ανάμεσά τους και ο Σικελιανός, ο Πάλμας, και αργότερα και ο Πάϊκος από το καποδιστριακό κόμμα. Επίσης ο Πραϊδής που ανήκε στο αγγλικό κόμμα, και ο Πολυζωΐδης που ήταν του γαλλικού. Αλλά και από τους εισαγγελείς, ο Γεώργιος Ράλλης ανήκε στο Καποδιστριακό Κόμμα, ενώ ο Δημήτριος Σούττος και ο παλιός φιλέλληνας Εδουάρδος Μάσσων, ήσαν του Αγγλικού Κόμματος. Το ίδιο και οι δικαστές, άλλοι ανήκαν σε τούτο το κόμμα, άλλοι σ’ εκείνο, αλλά ο διορισμός τους έγινε με κριτήριο τις ικανότητές τους»⁴⁰. Ένας από τους δικαστές που διορίστηκε στο Εφετείο Ναυπλίου – όπου Πρόεδρος διορίστηκε ο Α. Πολυζωΐδης – ήταν ο Γ. Τερτοέτης, θα μπορούσε να πει κανείς «τύχη αγαθή».

10. Αυτόν τον Κώδικα έπρεπε μεταξύ των άλλων τότε ισχυόντων νόμων και γενικότερα κανόνων δικαίου να ερμηνεύσουν τα τότε δικαστήρια, μεταξύ αυτών και το Εφετείο Ναυπλίου ως δευτεροβάθμιο δικαστήριο. Και αυτή η αποστολή των πρώτων ελληνικών δικαστηρίων ήταν και εξ αυτού του λόγου ιδιαίτερα δυσχερής, επειδή δεν υπήρχαν ακόμη αυτόχθονες

έγκυροι θεωρητικοί του δικαίου, οι οποίοι με την καρποφόρα θεωρία τους θα συνέδραμαν τα δικαστήρια. Η μεγάλη φυσιογνωμία και συμβολή του Βασιλείου Τρ. Οικονομίδη εμφανίζεται μετά το 1850. Για το λόγο αυτό ανήκει ένας ιδιαίτερος έπαινος στα πρώτα ελληνικά δικαστήρια για τη τιτάνια προσπάθειά τους να τιθασει έναν «ξενόφερτο» νόμο, ένα εισαχθέν εκ του εξωτερικού νομοθετικό προϊόν, να ερμηνεύσουν αυτό με τρόπο ορθό και πειστικό και να θέσουν έτσι τα θεμέλια μιας αξιοπιστής, ορθής και πειστικής νομολογίας. Ένα μεγάλο τμήμα του επαίνου αυτού ανήκει στο Εφετείο Ναυπλίου. Επιτρέψτε μου να επισημάνω κάποιες αποφάσεις του πάνω σε βασικά θέματα του αστικού δικονομικού δικαίου.

Έτσι με την απόφαση 91/1843 του Εφετείου Ναυπλίου κρίθηκε, ότι συμβολαιογραφικά έγγραφα που κηρύχθηκαν άκυρα για έλλειψη τόπου και φέρουν παρά ταύτα την ιδιόχειρη υπογραφή των συμβαλλομένων αποτελούν τη λεγόμενη αρχή έγγραφης αποδείξεως για τις ομολογίες που περιέχονται σε αυτές. Εν προκειμένω το Εφετείο Ναυπλίου κατά πλειοψηφία έκρινε έτσι, για συμβολαιογραφική διαθήκη που ακυρώθηκε, «επειδή οσάκις άκυρος διαθήκη φέρει την υπογραφήν του διαθέτου, αποτελεί αρχήν εγγράφου αποδείξεως περί της εν αυτή περιεχομένης ομολογίας χρέους, καθότι μη ανακληθείσης της υπογραφής, ζώντος του διαθέτου θεωρείται ως έγγραφον προελθόν εξ αυτού και καθιστά την ομολογίαν πιθανήν».

Με την απόφαση 94/1843 του Εφετείου Ναυπλίου κρίθηκε, ότι όποιος συμμορφώνεται εκουσίως σε δικαστική απόφαση εκτελεστή και εκπληρώνει την αντίστοιχη παροχή δεν θεωρείται ότι εξ αυτού και μόνο του γεγονότος συναινεί στην απόφαση και αποδέχεται αυτή και επομένως δεν είναι απαράδεκτη η κατά της αποφάσεως εν συνεχεία ασκουμένη έφεσή του. Έκρινε εν προκειμένω το Εφετείο Ναυπλίου, ότι «δεν εξάγεται καθαρώς και ευκρινώς και αναγκαιώς η θέλησις των εκκαλούντων του ν’ αποδεχθώσι την πρωτόδικον απόφασιν, συναινούντες εις τας διατάξεις αυτής· διότι ούτε καν μνείαν περί της αποφάσεως ταύτης έκαμον, ούτε εκ της δικογραφίας εξάγεται, ότι την τιαύτην απόφασιν εγνωρίζον αλλά και των εναντί-

38. Γ. Μητσόπουλος, ό.π., σ. 46/47.

39. Π. Γέσιου-Φαλτοή, ό.π., σ. 8.

40. G. Maurer, ό.π., σ. 608.

ων υποτιθεμένων, πάλιν εκ της τοιαύτης πράξεως των δεν ήθελε προκύπτει ο της παραδοχής εκούσιος σκοπός των διότι η εκδοθείσα απόφασις, καθ' ό παρ' εμποροδικών εκδοθείσα, ήτον δυνάμει του νόμου φύσει εκτελεστή και οι εις έφεσιν υποκείμενη, η δε εκτέλεσις της ήθελεν επιφέρει την άρσιν της κατασχέσεως, και επομένως την στέρησιν του συντηρητικού μέτρου, το οποίον οι ενάγοντες εθεώρησαν κατεπίγειον ως προς τας αξιώσεις των, επομένως η περι απαράδεκτου της εφέσεως επί τω λόγω τούτω πρότασις του εφεσιβλήτου είναι ανυπόστατος (άρθρο 733 της πολιτικής δικονομίας)».

11. Ιστορικές όμως από γενικότερης σκοπιάς, και μάλιστα από της σκοπιάς της εμπεδώσεως της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης έναντι των επεμβάσεων της εκτελεστικής λειτουργίας, η οποία αποτελεί και το μόνιμο και διαρκή κίνδυνο για την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης, ήταν οι στιγμές του Εφετείου Ναυπλίου κατά τη δίκη των ηρώων της Μεγάλης Ελληνικής Εθνικής Επανάστασεως Κολοκοτρώνη και Πλαπούτα. Χάρις στη σθεναρά στάση του Προέδρου του Δικαστηρίου Αναστασίου Πολυζωΐδη και του δικαστού Γεωργίου Τερτσέτη το Εφετείο Ναυπλίου (και η πόλις του Ναυπλίου έμμεσα) είναι από τότε το ζωντανό δικαιοδοτικό μνημείο της δικαστικής ανεξαρτησίας έναντι της κυβερνητικής αυθαιρεσίας που εκπορευόταν τότε από τον Όθωνα, τον Maurer, το Σχινά (μετέπειτα πρώτο πρότανη του Πανεπιστημίου Αθηνών με λαμπρές σπουδές στη Γερμανία και σύζυγο της κόρης του μεγάλου νομομαθούς Savigny) και τον «παλιό φιλέλληνα» κατά την έκφραση του Maurer⁴¹ Εδουάρδο Μάσσωνα (ο οποίος σημειωτέον, όπως υποστηρίζεται, ήταν ο συνήγορος του Γεωργίου Μαυρομιχάλη, του ενός εκ των δύο δολοφόνων του Ιωάννου Καποδίστρια). Τύχη αγαθή συνέβηλε, ώστε εκείνη την εποχή να υπηρετούν στο Εφετείο του Ναυπλίου ο Πολυζωΐδης και ο Τερτσέτης. Με τον ακέραιο χαρακτήρα που τους διέκρινε έκαναν πράξη την ιδέα της δικαστικής ανεξαρτησίας και αρνήθηκαν να υπογράψουν την καταδικαστική απόφαση. Έτσι σώθηκε το κύρος της δικαιοσύνης και τελικά της ίδιας της Ελλάδος.

Όπως εκθέτει ο Μ. Στασινόπουλος⁴² οι δύο άξιοι δικαστές «είχαν αρνηθεί να υπογράψουν την απόφαση, επικαλούμενοι το άρθρο 135 της “εγκληματικής Διαδικασίας” που όριζε αναβολή της εξετάσεως σε περίπτωση ανακαλύψεως συναιτίων. Ο ισχυρισμός ήταν τυπικός, απέβλεπε όμως βαθύτερα να προασπίσει την ανώτερη ιδέα της Δικαιοσύνης, γι' αυτό και η ιστορία κατέγραψε την πράξη αυτή στις λαμπρές σελίδες της. Επρωτάθη να συνταχθεί Πρακτικό μειοψηφίας των δύο και να προχωρήσει η δημοσίευση της αποφάσεως στο ακροατήριο. Η αυτοπρόσωπη επέμβαση του Σχινά, Υπουργού της Δικαιοσύνης, δεν έλυσε το ζήτημα. Ο Σχινάς τους εξόρκισε στην αρχή να συμμορφωθούν, κι' ύστερα τους διέταξε “εν ονόματι του Βασιλέως” να παραστούν κατά τη δημοσίευση της αποφάσεως. Κι' επειδή εξακολουθούσαν ν' αρνούνται, ακολούθησε η γνωστή εκτέλεση της βασιλικής διαταγής δια της βίας και με τις λόγχες». Όπως επίσης εκθέτει ο Μ. Στασινόπουλος χαρακτηρίζοντας και αυτός ως «φοβερό» το ρόλο που έπαιξε ο Σχινάς στη δίκη του Κολοκοτρώνη, ο Σχινάς μετά την άρνηση των δύο δικαστών να συμπράξουν στην καταδικαστική για τον Κολοκοτρώνη και τον Πλαπούτα απόφαση εφόρεσε την «χρυσοκέντητον στολήν του» και «παραλαβών, κατά τα αναγραφόμενα στον τύπο της εποχής, κουστωδιαν χωροφυλάκων» επήγε στο δικαστήριο, όπου και ακολούθησε η πολυθρόνη εκείνη και δραματικότατη σκηνή μεταξύ του Σχινά, ως Υπουργού Δικαιοσύνης, και του Εδουάρδου Μάσσων ως εισαγγελέως από τη μια μεριά και των δύο δικαστών από την άλλη. Ο Γ. Τερτσέτης έχει γράψει για τη σκηνή αυτή: «έζησα και εγώ τρία λεπτά άξια ζωής εις την ιστορίαν της πατρίδος μου».

Αλλά ιδιαίτερα αποφασιστικό ρόλο –και μάλιστα πολύ θετικό– έπαιξε και ο δικηγόρος Ναυπλίου Χριστόδουλος Κλονάρης, ως δικηγόρος του Πλαπούτα (συγκατηγορούμενου του Κολοκοτρώνη). Ο γνωστός ερευνητής αυτής της περιόδου της ελληνικής δικαιοσύνης και της ελληνικής νομοπαρασκευαστικής κινήσεως, ο Δημήτριος Σερεμέτης στη μελέτη του «Ο

41. Βλ. G. Maurer, ό.π.

42. Μ. Στασινόπουλος, Σελίδες από την Πολιτική Ιστορία του Νεωτέρου Ελληνισμού, Αθήνα, 1978, σ. 247.

Χριστόδουλος Κλονάρης (1788-1849) και η συμβολή του εις την αναγέννησιν της Δικαιοσύνης»⁴³, κάνει λόγο για τη «χειμαρώδη αγόρευση» του Χριστόδουλου Κλονάρη, ο οποίος «έδωσε δείγματα ορθού δικανικού λόγου και σθεναρός ασκήσεως της δικηγορίας». Επισημαίνεται δε σχετικώς (Δ. Σερεμέτης, ό.π., σ. 393), ότι η «ευγλωττία και ανεξαρτησία γνώμης του αγορητού, η τόλμη και η πίστις αυτού επί το δίκαιον, άμα δε η ευσυνειδητος άσκησις των καθηκόντων του και η θαραλέα στάσις και υποστήριξις των θέσεων της υπερασπίσεως περι των ατομικών και πολιτικών διακιωμάτων, προσέδωσαν νέαν αίγλην εις τον δικηγορικόν θεσμόν και επέβαλον εις την πράξιν τας έκτοτε κυριαρχούσας τον Κλονάρην αντιλήψεις περι ασκήσεως δικηγορίας και δη περι του δικηγόρου ως ουσιώδους παράγοντος εν τη απονομή της δικαιοσύνης». Ο Χριστόδουλος Κλονάρης ειχεν βεβαίως πείρα στην υποστήριξη Ελλήνων αγωνιστών, διότι ήδη και πριν από την άφιξη του Όθωνα ειχεν υποστηρίξει ως συνήγορος (σε συνεργασία με το Δημήτριο Σούτσο) τον Κανέλλο Δεληγιάννη, ο οποίος ειχε παραπεμφθεί για απείθεια κατά των αρχών και ενέργειες ανατροπής της καθεστηκυίας τάξεως. Ο Δ. Σερεμέτης, εκθέτει ότι παρά της «μετά παροιμιώδους σθεναρότητος και ευσυνειδησίας» αγορεύσεως του Χ. Κλονάρη και γενικά παρά τις προσπάθειές του «οι προκατειλημμένοι δικασταί του Εγκληματικού» του «Ναυπλίου και του Εκκλήτου Τριπόλεως» καταδίκασαν τον Κανέλλο Δεληγιάννη, και ότι η εν συνεχεία ενώπιον του Ανωτάτου Δικαστηρίου «αγόρευσις του Κλονάρη, υπεραμυνθέντος των πολιτικών ελευθεριών και μεμφθέντος την αυθαιρεσίαν της Κυβερνήσεως, ενεποίησε ζωηράν εντύπωσιν εις το ακροατήριον δια τον αυθορμητισμόν, την οξύνοιαν και την ευγλωττίαν του ρήτορος», δυστυχώς όμως χωρίς αποτέλεσμα. Θα περίμενε κανείς - αναλογιζόμενος ίσως και πρακτικές της σύγχρονης εποχής με όλες τις δεσμεύσεις, νομικές και ηθικές, γραπτές και άγραφες του σύγχρονου δημο-

κρατικού κράτους δικαίου, οι οποίες βέβαια δεν υπήρχαν τότε την εποχή ακόμη της απόλυτης μοναρχίας- ότι αυτή η τότε αντικυβερνητική και αντιοθωνική στάση του Πολυζωΐδη και του Κλονάρη θα ειχε ως αποτέλεσμα και τον περαιτέρω συνεχή αποκλεισμό αυτών των μεγάλων προσωπικοτήτων από τα δημόσια αξιώματα, στο βαθμό που η κατάληψη αυτών εξηρτάτο από τον Όθωνα. Και όμως μετά από λίγο καιρό από τη δίκη του Κολοκοτρώνη και του Πλαπούτα πρώτος Πρόεδρος του Αρείου Πάγου διορίζεται από τον ίδιο το Βασιλέα Όθωνα ο συνήγορος του Πλαπούτα ο Χριστόδουλος Κλονάρης, ενώ ο Αναστάσιος Πολυζωΐδης, ο άτεγκτος δικαστής που μαζί με τον Τερτσέτη αρχικώς ειχαν μετά τη δίκη διωχθεί πειθαρχικά και αθωωθεί, Αρεοπαγίτης (και μετέπειτα Αντιπρόεδρος του Αρείου Πάγου) και Υπουργός του Όθωνα (ενώ παράλληλα ο Πλαπούτας έγινε υπασπιστής του Όθωνα, ο δε Θεόδωρος Κολοκοτρώνης τιμήθηκε με το μεγαλόσταυρο του Σωτήρος και τον ανώτατο στρατιωτικό βαθμό). Εξάιροντας μεταξύ των άλλων από την άλλη πλευρά και τη μεγάλη ηθική ανωτερότητα του Πολυζωΐδη η Π. Γέσιου-Φαλτσή τονίζει με έμφαση το γεγονός, ότι το 1837 ο Αναστάσιος Πολυζωΐδης «Υπουργός πλέον της “Δημοσίου Εκπαιδεύσεως” του Όθωνα και αποφασισμένος να οργανώσει ταχύτατα το Πανεπιστήμιο Αθηνών, θα θεωρήσει προφανώς τον Κ. Σχινά τον καταλληλότερο άνθρωπο και θα τον διορίσει πρώτο Πρότάνη του. Και ακριβώς στα 1859 ο Αν. Πολυζωΐδης θα είναι ο πρόεδρος της Επιτροπής που θα επιδώσει στον Maurer το μετάλλιο του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών για την αναγνώριση της μεγάλης συμβολής του στη νομική οργάνωση του Έθνους».

12. Αλλά το Εφετείο Ναυπλίου (και έμμεσα η πόλις του Ναυπλίου) έγινε σταθμός στη δικαιοδοτική Ιστορία της Ελλάδος και με αφορμή τη γνωστή λεγάμενη «Δίκη του Ναυπλίου» (16-28 Απριλίου 1914), όπου κατηγορούμενος ήταν μεταξύ άλλων και ο Αλέξανδρος Δελμούζος, Πρόεδρος του Εφετείου ήταν ο Χαράλαμπος Νικητόπουλος και Εφέτες ο Κ. Μωραΐτης, ο Ν. Γρηγορογιάννης, ο Ι. Δεσποτόπουλος, ο Α. Λουκάκος και Εισαγγελεύς ο Σ. Σωτηριάδης. Μεταξύ των συνηγόρων υπερασπίσεως ήταν και ο με-

43. Η μελέτη αυτή του Δ. Σερεμέτη είναι δημοσιευμένη στο έργο Μνημόσυνον Βιζουκίδου, τομ. 8, Θεσσαλονίκη, 1960-1963, σ. 365 επ. (393).

τέπειτα καθηγητής του Αστικού Δικαίου του Πανεπιστημίου Αθηνών Κωνσταντίνος Τριανταφυλλόπουλος (τότε με την ιδιότητα του δικηγόρου Αθηνών). Η πανηγυρική αθώωση των κατηγορουμένων προκάλεσε επευφημίες του είδους «Ζήτω η Δικαιοσύνη, ζήτω το Ναύπλιο». Όλες οι εφημερίδες, από την τοπική Ναυπλιακή Εφημερίδα «Σύνταγμα», που εξέδιδε ο έγκριτος δικηγόρος Πραξιτέλης Μουντζουρίδης μέχρι τις εφημερίδες των Αθηνών, επαίνεσαν την απόφαση. Ο τότε αρθρογράφος της «Ακροπόλεως» (29.4.1914) δημοσίευσε κύριο άρθρο με τίτλο «Δεύτερον Κιλκίς κατά Βαρβάρων», όπου μεταξύ των άλλων έγραφε και τα ακόλουθα: «Εκερδήθη δεύτερον Κιλκίς κατά βαρβάρων. Έτσι χαρακτηρίζομεν την απόφασιν του Εφετείου Ναυπλίου. Απεδείχθη ότι η Ελλάς προώρισται να ζήση και θα ζήση ...» και πολλά άλλα.

13. Είναι χαρακτηριστικό δείγμα του ιδιαιτέρου σεβασμού που απελάμβανε το Εφετείο Ναυπλίου στο δικηγορικό κόσμο της περιοχής, αλλά και της υψηλού βαθμού δικηγορικής δεοντολογίας και δικαιοκρατικής ευαισθησίας των δικηγόρων του Ιστορικού Δικηγορικού Συλλόγου Ναυπλίου η επιστολή που εστάλη με ημερομηνία 30 Ιουνίου 1844 στον Πρόεδρο Εφετών Αριστείδη Μωραΐτη, που απολύθηκε από την Υπηρεσία.

14. Δεν χρειάζεται ιδιαίτερη επισήμανση το γεγονός ούτε ειδική αιτιολογία ή θεμελίωση, ότι η χωροταξική δικαστική διάρθρωση της Ελλάδος τουλάχιστον από την πλευρά μιας σύγχρονης αξιολογήσεως και με βάση τα κριτήρια του παρόντος δεν μπορεί να θεωρηθεί απόλυτα ορθολογική. Δεν στερείται από την πλευρά αυτή σημασίας η επισήμανση ότι «η ίδρυση και η διατήρηση πάντως πολλών εφετείων επιβλήθηκε για λόγους ιστορικούς, όπως στην Πελοπόννησο, ή εθνικούς, όπως στη Βόρεια Ελλάδα ή τα Δωδεκάνησα μετά την απελευθέρωσή τους, και γενικότερα για λόγους αναγόμενους στη νομοθετική επιθυμία να διευκολυνθεί η προσέλευση του πληθυσμού σε κάθε δικαιοδοτικό βαθμό».⁴⁴ Είναι γνωστό τι μεγάλη σημασία έχει για κάποια πόλη ή περιοχή η ύπαρξη δικαστηρίου σ'

αυτή. Και ως προς το σημείο αυτό είναι ιδιαίτερα χαρακτηριστική –και για τη συναισθηματική της φόρτιση– η αγόρευση του Αριστοτέλη Βαλαωρίτη που έγινε στις 21 Μαρτίου 1867 στη Βουλή των Ελλήνων υπέρ της επανιδρύσεως του Πρωτοδικείου Λευκάδος⁴⁵.

15. Κυρίες και Κύριοι το Εφετείο Ναυπλίου και λόγω της νομολογίας του επί των συνήθων νομικών υποθέσεων, αλλά και λόγω του ότι συμπωματικά η δικαιοδοτική του λειτουργία συνδέθηκε με κάποιες ιστορικές στιγμές, στις οποίες βρίσκεται κατ' εξοχήν την ουσιαστική της έκφραση η έννοια της δικαστικής ανεξαρτησίας έχει καταστήσει εαυτό (αλλά και την πόλη του Ναυπλίου έμμεσα) έναν από τους σημαντικότερους δικαιοδοτικούς πόλους της πατρίδας μας. Ο χαρακτήρας αυτός του Εφετείου Ναυπλίου ενισχύθηκε ακόμα περισσότερο από το γεγονός, ότι το Εφετείο Ναυπλίου επί πολλές δεκαετίες ήταν κατά κανόνα από πλευράς λειτουργικής του αρμοδιότητας και το δικαστήριο της παραπομπής (ως δευτεροβάθμιο δικαστήριο) για τις υποθέσεις στις οποίες αναιρούντο από τον Άρειο Πάγο οι αποφάσεις του Εφετείου Αθηνών, όπου ο Άρειος Πάγος μετά την αναίρεση της αποφάσεως του Εφετείου Αθηνών ανέπεμπε την υπόθεση για έκδοση αποφάσεως στην ουσία της υποθέσεως στο Εφετείο Ναυπλίου. Έτσι το Εφετείο Ναυπλίου είχε δικαιοδοτική ενασχόληση σημαντικά μεγαλύτερη σε σύγκριση με τις διαφορές οι οποίες συνδέοντο από πλευράς τοπικής αρμοδιότητας με την περιφέρειά του. Αυτό όμως το στοιχείο έδωσε τη δυνατότητα στο Εφετείο Ναυπλίου να ασχοληθεί και με πολύ γενικότερα νομικά προβλήματα. Αυτή ακριβώς η ιδιαίτερη λειτουργική βαρύτητα του Εφετείου Ναυπλίου –και κατ' επέκταση και του Πρωτοδικείου Ναυπλίου– είχαν ως αποτέλεσμα να επιλέγονται πάντοτε από το Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο ιδιαίτερα υψηλού επιπέδου δικαστικοί λειτουργοί, για να στελεχώσουν το Εφετείο Ναυπλίου, ένα μεγάλο ποσοστό των οποίων στελέχωσαν αργότερα και τον Άρειο Πάγο τιμώντας το υψηλό τους λειτουργήμα ως δικαστι-

44. Κ. Κεραμεύς, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο Ι, δεύτερη έκδοση, 1983, σ. 75.

45. Βλ. το έργο: Αριστοτέλης Βαλαωρίτης, Α', Βίος, Επιστολές και Πολιτικά Κείμενα, 1981, σ. 448 επ., 452/453, 454/455.

κών λειτουργιών, όπως τελείως δειγματοληπτικά επιτρέψτε μου να αναφέρω λ.χ. ο τέως Πρόεδρος της Δημοκρατίας κ. Χρήστος Σαρτζετάκης που υπηρέτησε στο Ναύπλιο ως Πρόεδρος Εφετών, ο μέχρι πριν από λίγες ημέρες Πρόεδρος του Αρείου Πάγου κ. Βασίλειος Κόκκινος, ο επίσης μέχρι πρότινος Εισαγγελεύς του Αρείου Πάγου κ. Αθ. Σιούλας που υπηρέτησε στο Ναύπλιο ως Πρόεδρος Εφετών, ο νέος πρόεδρος του Αρείου Πάγου κ. Σ. Μαθθίας, ο νέος Εισαγγελεύς του Αρείου Πάγου κ. Π. Δημόπουλος κ.ά. Αλλά και στο Πρωτοδικείο Ναυπλίου είχαν και έχουν υπηρετήσει γνωστοί, υψηλού επιπέδου δικαστικοί λειτουργοί, οι οποίοι αργότερα υπη-

ρέτησαν στον Άρειο Πάγο.

Με αυτά τα δεδομένα Κυρίες και Κύριοι θεωρώ, ότι λόγοι που υπαγορεύονται αφενός από την διατήρηση της μνήμης σε θέματα δικαστικής ανεξαρτησίας και αφετέρου από το σεβασμό στην υψηλή αποστολή που έχει επιτελέσει μέχρι σήμερα το Εφετείο Ναυπλίου επιβάλλουν να αποφευχθεί τουλάχιστον η περαιτέρω συρρίκνωση της δικαιοδοτικής του αρμοδιότητας, όπως άλλωστε και της πόλεως που είχε το πρόνομιο να συνδεθεί στενά με αυτό (και υπήρξεν άλλωστε η πρώτη Πρωτεύουσα του ανεξάρτητου Ελληνικού Κράτους).

Σύσταση οικήσεως σε ακίνητο μισθωμένο σε μισθωτήριο βέβαιης χρονολογίας

Ιωάννη Σπυριδάκη

Ομότιμος Καθηγητής Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών

1. Παράδειγμα

Ο Α, κύριος διαμερίσματος, το εκμίσθωσε στον Β για μία οκταετία με μισθωτήριο βέβαιης χρονολογίας. Κατά το τρίτο έτος της μισθώσεως ο Α συνέστησε στο διαμέρισμα δικαίωμα οικήσεως με δουλειούχο τον Γ. Ο Γ επιθυμεί να εγκατασταθεί στο διαμέρισμα, αλλά ο μισθωτής Β επικαλείται τη ρύθμιση ΑΚ 614 και αρνείται να αποδώσει στον Γ το διαμέρισμα, του προφέρει δε και το μίσθωμα.

Στην περίπτωση του παραδείγματος γεννώνται τα ακόλουθα ερωτήματα:

(α) Εφαρμόζεται η ΑΚ 614 και στην περίπτωση συστάσεως οικήσεως στο μίσθιο ακινήτου;

(β) Αν εφαρμόζεται, χωρεί υπεισέλευση του δικαιούχου της οικήσεως στη μισθωτική σχέση;

(γ) Αν γίνει δεκτή υπεισέλευση, πώς συμβιβάζεται αυτή με τη ρύθμιση της προσωπικής δουλειάς της οικήσεως;

(δ) Αν δεν χωρεί υπεισέλευση, ποια είναι η έννομη κατάσταση του δουλειούχου της οικήσεως;

Το πλέγμα των προβλημάτων αυτών μπορεί (και πρέπει) να αντιμετωπισθεί με βάση τις ρυθμίσεις ΑΚ 614 και ΑΚ 1183 επ., την αξιολογική στάθμιση των συμφερόντων και το σύνδυαμμό του συγκεκριμένου προβλήματος με το σύστημα του Εμπράγματος Δικαίου.

Πρέπει να παρατηρηθεί, ότι δεν αποκλείεται κατά την αναζήτηση της ορθής λύσεως να επιβάλλεται «διάσπαση» του συστήματος – ορθότερα: αξιοποίηση της «ευκαμψίας» και της «κινητικότητας» του συστήματος, ώστε να επιτευχθεί εξισορρόπηση των συγκρουόμενων συμφερόντων.

2. Οι ρυθμίσεις – το σύστημα

Οι διατάξεις του Αστικού Κώδικα, οι οποίες ρυθμίζουν τα σχετικά προβλήματα και αποτελούν το αντίστοιχο «υποσύστημα» του Εμ-

πράγματος Δικαίου, είναι οι ακόλουθες:

• ΑΚ 614 εδ. α': «*Εκποίηση του μισθίου* – Στη μίσθωση ακινήτου που αποδεικνύεται με έγγραφο βέβαιης χρονολογίας, αν ο εκμισθωτής κατά τη διάρκεια της μίσθωσης μεταβιβάσει σε τρίτον την κυριότητα του μισθίου ή παραχωρήσει άλλο εμπράγματο δικαίωμα που αποκλείει στο μισθωτή τη χρήση, ο νέος κτήτορας υπεισέρχεται στα δικαιώματα και στις υποχρεώσεις της μίσθωσης, εκτός αν έγινε αντίθετη συμφωνία στο μισθωτήριο έγγραφο».

• ΑΚ 1183: «*Οίκηση* – Η προσωπική δουλειά της οίκησης συνίσταται στο εμπράγματο και αποκλειστικό δικαίωμα του δικαιούχου να χρησιμοποιεί ως κατοικία ξένη οικοδομή ή διαμέρισμά της».

• ΑΚ 1184: «Όποιος έχει την οίκηση, έχει δικαίωμα να κατοικεί στην οικοδομή με την οικογένειά του και το ανάλογο προς την κοινωνική του θέση υπηρετικό προσωπικό».

• ΑΚ 1185: «Η οίκηση είναι αμεταβίβαστη και αποσβήνεται με το θάνατο του δικαιούχου».

• ΑΚ 1187: «Στην οίκηση εφαρμόζονται κατά τα λοιπά αναλόγως οι γενικές διατάξεις για την επικαρπία ακινήτων, εφόσον συμβιβάζονται και με τη φύση της οίκησης».

Από τις παραπάνω αναφερόμενες διατάξεις προκύπτει, ότι διαμορφώνεται το ακόλουθο υποσύστημα:

(α) Η μίσθωση ακινήτου με έγγραφο βέβαιης χρονολογίας αποκτά «οιονεί εμπράγματο» χαρακτήρα (→ «εμπραγματώνεται»), αφού το μισθωτικό δικαίωμα αντιτάσσεται όχι μόνο κατά του εκμισθωτή, αλλά και κατά ορισμένων τρίτων.

Η διάσπαση αυτή της αρχής της σχετικότητας του ενοχικού δικαιώματος δικαιολογείται από την ανάγκη εύλογης προστασίας του μισθωτή ακινήτου (το οποίο αποτελεί, συνήθως, οικιακή ή επαγγελματική στέγη κλπ.).

Λόγω της «εμπραγματώσεως» η ρύθμιση ΑΚ 614 εντάσσεται στο υποσύστημα του Εμπράγμα-

του Δικαίου (βλ. και ΑΚ 618, 1208).

(β) Η δουλεία της οικήσεως είναι εμπράγματο δικαίωμα, το οποίο αν συσταθεί στο μίσθιο ακίνητο «αποκλείει στο μισθωτή τη χρήση», αφού ο δικαιούχος της οικήσεως «έχει δικαίωμα να κατοικεί στην οικοδομή ...», γενικότερα στο μίσθιο ακίνητο.

Λόγω της ρυθμίσεως ΑΚ 614, ο δικαιούχος της οικήσεως «υπεισέρχεται στα δικαιώματα και στις υποχρεώσεις της μίσθωσης».

(γ) Το δικαίωμα όμως της οικήσεως είναι αμεταβίβαστο (ΑΚ 1185), δεν προβλέπεται δε δυνατότητα μεταβίβασης της ασκήσεως του σε άλλον, αφού ακριβώς περιεχόμενο της οικήσεως είναι «αποκλειστικό» δικαίωμα του δουλειούχου «να κατοικεί» στο ακίνητο.

Αφού όμως ο δικαιούχος της οικήσεως δεν μπορεί να μεταβιβάσει σε άλλον την άσκηση της, δεν (φαίνεται να) είναι δυνατή και η παραχώρηση της χρήσεως του βαρυνόμενου με οίκηση ακινήτου σε μισθωτή του (έστω και αν αυτός έχει, κατά ΑΚ 614, «εμπραγματωμένο» μισθωτικό δικαίωμα).

(δ) Ενόψει των ανωτέρω, παρουσιάζεται στο υποσύστημα του Εμπράγματος Δικαίου η ακόλουθη *εναντιοφάνεια*:

- Ο δικαιούχος οικήσεως δεν μπορεί να μεταβιβάσει την άσκησή της σε άλλον.

- Αν όμως η οίκηση συσταθεί σε ακίνητο, το οποίο είναι μισθωμένο με μισθωτήριο βέβαιης χρονολογίας, χωρεί *ex lege* μεταβίβαση της ασκήσεως της οικήσεως στον μισθωτή.

(ε) Έτσι, τελικά, πάλι ανακόπτει το ερώτημα/δίλημμα:

- Εξαιρείται η οίκηση από την εφαρμογή της ΑΚ 614 εδ. α',

ή

- Η άσκηση της οικήσεως είναι μεταβίβαστη, όπως η άσκηση της επικαρπίας (ΑΚ 1166 εδ. β');

3. Η αξιολογική στάθμιση των συμφερόντων και η «κινητικότητα» του συστήματος

3.1. Στην ΑΚ 614 παρέχεται εύλογη προστασία των συμφερόντων του μισθωτή.

Η «εμπραγματώση» του μισθωτικού δικαιώματος (εύλογα περιορισμένη στην περίπτωση εκποιήσεως του μισθίου ακινήτου) αποτελεί το «νομικό ένδυμα» της αξιολογικής υπεροχής του

μισθωτικού δικαιώματος έναντι ορισμένων εμπράγματων δικαιωμάτων.

Αν γίνει δεκτό, ότι η μεταβίβαση της ασκήσεως του δικαιώματος της οικήσεως δεν είναι επιτρεπτή, θα υπήρχε κίνδυνος να ανατραπεί η αξιολογική στάθμιση των συμφερόντων, που έγινε ήδη από το νομοθέτη με τη σύσταση του δικαιώματος οικήσεως στο μίσθιο ακίνητο, θα επανερχόταν αδικαιολόγητα το μισθωτικό δικαίωμα στο καθεστώς της σχετικότητας (→ δεσμευτικότητα έναντι μόνο του εκμισθωτή).

Ακριβώς η αποφυγή της ανατροπής της αξιολογικής σταθμίσεως των συμφερόντων ήδη από τον ίδιο τον αξιολογήσαντα νομοθέτη υπαγορεύει την παραδοχή του μεταβίβαστου της ασκήσεως του δικαιώματος του οικήσεως.

3.2. Στην παραδοχή αυτή (φαίνεται να) αντιτίθεται η ρύθμιση της οικήσεως.

(α) Στην ΑΚ 1185 δεν περιέχεται διάταξη ανάλογη προς αυτήν του άρθρου 1166 εδ. β' ΑΚ. Έτσι, ήδη η γραμματική ερμηνεία αποκλείει την μεταβίβαση της ασκήσεως της οικήσεως.

Η γραμματική ερμηνεία ενισχύεται με την λογική ερμηνεία. *Argumentum e contrario*: αφού για την οίκηση δεν περιέχεται ρύθμιση, όπως στην ΑΚ 1166 εδ. β' για την επικαρπία, ο νομοθέτης απέκλεισε την μεταβίβαση της ασκήσεως της οικήσεως.

(β) Και εδώ εμφανίζεται σύγκρουση *argumentum e contrario* και *argumentum per analogiam*: μήπως θα ήταν ορθότερο να γίνει (αναλογική) εφαρμογή της ΑΚ 1166 εδ. β' και στην οίκηση;

Επιχείρημα υπέρ της αναλογίας (φαίνεται να) παρέχει η ρύθμιση του άρθρου 1187 ΑΚ: «Στην οίκηση εφαρμόζονται κατά τα λοιπά *αναλόγως* οι γενικές διατάξεις για την επικαρπία ακινήτων, εφόσον συμβιβάζονται και με τη φύση της οίκησης».

3.3. Μεταξύ των διατάξεων, των οποίων επιτάσσεται με την ΑΚ 1187 «ανάλογη» εφαρμογή, είναι και η ΑΚ 1166 εδ. β'.

Ειδικότερα:

(α) Η ΑΚ 1187 περιέχει επιτακτικό παραπεμπτικό κανόνα. Αντί ο νομοθέτης να επαναλάβει και για την οίκηση διατάξεις για την μεταβίβαση της ασκήσεως της επικαρπίας, επιτάσσει

«ανάλογη» εφαρμογή των διατάξεων αυτών.

(β) Στην περίπτωση της «ανάλογης» εφαρμογής πρόκειται για *ευθεία εφαρμογή* κανόνα δικαίου, μετά από κατάλληλη προσαρμογή.

Δεν πρόκειται για ερμηνεία κανόνων δικαίου για την κάλυψη κενού με αναλογία / αναλογική εφαρμογή.

(γ) Αφού με την ΑΚ 1187 επιτάσσεται ανάλογη εφαρμογή στην οίκηση και της ΑΚ 1166 εδ. β', δεν μπορεί να γίνει λόγος για *argumentum e contrario*, ούτε για το δίλημμα *argumentum e contrario* ή *argumentum per analogiam* (βλ. παραπάνω, αριθ. 3.2 υπό β).

Ήδη αυτός ο νομοθέτης όρισε εφαρμογή («ανάλογη») της ΑΚ 1166 εδ. β' και στην οίκηση.

Ο δικαιούχος του δικαιώματος της οικήσεως έχει προδήλως συμφέρον να μπορεί να ασκήσει το δικαίωμά του και να χρησιμοποιήσει το δουλεύον ως κατοικία του.

Αν για κάποιο νόμιμο λόγο δεν μπορεί να ασκήσει το δικαίωμά του αυτό, εύλογο είναι το συμφέρον του να λάβει αποζημίωση για την απώλεια αυτή.

Η αποζημίωση θα πρέπει να ζητηθεί είτε από τον συστήσαντα την οίκηση, είτε - ορθότερα* - από αυτόν υπέρ του οποίου καθιερώθηκε ο νόμιμος λόγος αποκλεισμού της ασκήσεως του δικαιώματος από τον δουλειούχο - δηλαδή, τον μισθωτή του δουλεύοντος.

Η αξιολογική στάθμιση των συμφερόντων του δικαιούχου της οικήσεως υπαγορεύει την υπεισέλευσή του στη μίσθωση.

Στην ικανοποίηση του συμφέροντος αυτού του δικαιούχου της οικήσεως (φαίνεται να) αντιτίθεται η αδυναμία μεταβιβάσεως της ασκήσεως της οικήσεως σε άλλον (→ στον μισθωτή).

3.4. Η αξιολογική στάθμιση των συμφερόντων μισθωτή και δουλειούχου οικήσεως στο μίσθιο υπαγορεύει την παραδοχή της δυνατότητας μεταβιβάσεως της ασκήσεως του δικαιώματος της οικήσεως.

Αν η μεταβίβαση της ασκήσεως είναι δυνατή, ο δικαιούχος της οικήσεως υπεισέρχεται στη σύμβαση της μισθώσεως ως εκμισθωτής και λαμβάνει το μίσθωμα ως αντάλλαγμα για την παραχώρηση της χρήσεως του δουλεύοντος στον μισθωτή.

Έτσι στο παράδειγμα του αριθ. 1 ο Γ υπεισέρχεται στη μίσθωση του διαμερίσματος ως εκμισθωτής και ο αρχικός μισθωτής Β υποχρεούται να καταβάλει σ' αυτόν τα μισθώματα.

Είναι όμως μία τέτοια λύση επιτρεπτή κατά ΑΚ 1183-1187;

3.5. Οι ΑΚ 1183-1187 ανήκουν στο μερικό υποσύστημα της δουλείας της ασκήσεως.

Στο υποσύστημα όμως αυτό ανήκουν και οι γενικές αρχές του δικαίου των δουλειών, διατάξεις στις οποίες ευθέως ή εμμέσως γίνεται παραπομπή, σε γενικές αρχές του Εμπράγματος Δικαίου κ.λπ.

Αν ανακύπτει πρόβλημα χρειάζεται να αντιμετωπισθεί με αναγωγή του στο υποσύστημα του δικαίου της οικήσεως, πρέπει να «αξιοποιηθεί» το όλον υποσύστημα και όχι μόνο μέρος αυτού, όπως π.χ. παραπάνω, αριθ. 3.2.

Ειδικότερα για το πρόβλημα της εφαρμογής της ΑΚ 614 και επί οικήσεως χρήσιμη είναι η ρύθμιση ΑΚ 1187, με την οποία το υποσύστημα του δικαίου της οικήσεως προσαρμόζεται στο αναλυτικά ρυθμιζόμενο υποσύστημα του δικαιώματος της επικαρπίας.

3.5. Και στην περίπτωση της οικήσεως (και των προβλημάτων που παραπάνω, αριθ. 1, αναφέρονται) λειτουργεί η «κινητικότητα» του συστήματος: Ενόψει και της ειδικής ρυθμίσεως ΑΚ 614, η δουλεία της οικήσεως είναι μεν αμεταβίβαστη καθεαυτήν, η άσκησή της όμως μπορεί να μεταβιβασθεί. Αν η μεταβίβαση της ασκήσεως θα γίνει δεκτή γενικά ή μόνο στην περίπτωση της ΑΚ 617, είναι ζήτημα που μπορεί να απαντηθεί με βάση την αξιολογική στάθμιση των συμφερόντων του δικαιούχου της οικήσεως. Η στάθμιση αυτή φαίνεται ότι οδηγεί σε παραδοχή γενικής εφαρμογής του κανόνα του μεταβιβαστού της ασκήσεως της οικήσεως.

* Αν το δικαίωμα οικήσεως συστάθηκε με διαθήκη, ο δουλειούχος δεν έχει, προφανώς, αξίωση αποζημιώσεως κατά του συστήσαντος την οίκηση διαθέτη.

ΣΧΟΛΙΑΣΜΕΝΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ

ΑΣΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ
ΕΙΔΙΚΗ ΑΣΤΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΆρειος Πάγος (Δ' Τμήμα)
Αριθ. 395/2022Πρόεδρος: **Θ. Κανελλόπουλος**, Αντιπρόεδρος
Εισηγήτρια: **Μ. Ανδρικοπούλου**, Αρεοπαγίτης
Δικηγόροι: **Ε. Δαρούσου**, **Μ. Σουριαδάκης**

Πνευματική ιδιοκτησία. Μεταβίβαση περιουσιακού δικαιώματος. Αναλογική συμπληρωματική εφαρμογή διατάξεων ΑΚ περί εκχώρησης. Ζητήματα διαχρονικού δικαίου. Μη γνήσια αναδρομική ισχύς νόμου 2121/1993 στις συμβάσεις εκμεταλλεύσεως πνευματικών δικαιωμάτων.. (Άρθρα 12, 68 ν. 2121/1993, 455 επ., 1034 επ. ΑΚ, 559 ΚΠολΔ).

Κατά τις διατάξεις του ν. 2121/1993 «περί πνευματικής ιδιοκτησίας, συγγενικών δικαιωμάτων και πολιτιστικών θεμάτων», οι πνευματικοί δημιουργοί με τη δημιουργία του έργου, αποκτούν πάνω σε αυτό πνευματική ιδιοκτησία που περιλαμβάνει ως αποκλειστικά και απόλυτα δικαιώματα, το δικαίωμα της εκμετάλλευσης του έργου (περιουσιακό δικαίωμα) και το δικαίωμα της προστασίας του προσωπικού τους δεσμού προς αυτό (ηθικό δικαίωμα). Ως έργο νοείται κάθε πρωτότυπο πνευματικό δημιούργημα λόγου, τέχνης ή επιστήμης που εκφράζεται με οποιαδήποτε μορφή. Το περιουσιακό δικαίωμα δίνει στο δημιουργό ιδίως την εξουσία να επιτρέπει ή να απαγορεύει την εγγραφή και την αναπαραγωγή του έργου με κάθε μέσο και να θέτει σε κυκλοφορία το πρωτότυπο ή αντίτυπα του έργου με μεταβίβαση της κυριότητας. Σε κάθε περίπτωση προσβολής της πνευματικής ιδιοκτησίας, ο δημιουργός μπορεί να αξιώσει την αναγνώριση του δικαιωμάτος του, την άρση της προσβολής και την παράλειψή της στο μέλλον και όποιος υπαίτιως προσέβαλε την πνευματική ιδιοκτησία άλλου υποχρεούται σε αποζημίωση και ικανοποίηση της ηθικής βλάβης. Από τις διατάξεις αυτές προκύπτει ότι προσβολή των απόλυτων και αποκλειστικών δικαιωμάτων (περιουσιακού και ηθικού) της πνευματικής

ιδιοκτησίας του δημιουργού πάνω στο έργο, αποτελεί κάθε πράξη που έχει ως αντικείμενο και περιεχόμενο όμοιο με το αντικείμενο και το περιεχόμενο της πνευματικής ιδιοκτησίας, εφόσον η πράξη δεν γίνεται από το δικαιούχο ή με τη συναίνεσή του. Το περιουσιακό δικαίωμα δίνει στο δημιουργό, μεταξύ άλλων, την εξουσία να επιτρέπει ή να απαγορεύει την εγγραφή και την αναπαραγωγή του έργου με κάθε μέσο και να θέτει σε κυκλοφορία το πρωτότυπο ή αντίτυπα του έργου με μεταβίβαση της κυριότητας. Κατά το περιουσιακό αυτό περιεχόμενό του, το δικαίωμα στην πνευματική δημιουργία μπορεί να αποτελεί αντικείμενο οικονομικής εκμετάλλευσης (άρθρο 3) και είναι ελεύθερα μεταβιβάσιμο είτε με συστατική μεταβίβαση όλων των επί μέρους εξουσιών του σε τρίτο πρόσωπο, το οποίο γίνεται έτσι μόνος δικαιούχος με αντίστοιχη αποξένωση του δημιουργού από αυτές, είτε με συμβάσεις ή άδειες εκμετάλλευσης συγκεκριμένων εξουσιών του περιουσιακού δικαιώματος, οι οποίες μπορεί να συμφωνηθούν ως αποκλειστικές ή μη (άρθρα 12 και 13). Η διαφορά μεταξύ άδειας και σύμβασης εκμετάλλευσης (και οι δύο αποτελούν υποσχητικές δικαιοπραξίες) συνίσταται στο ότι στη σύμβαση εκμετάλλευσης ο αντισυμβαλλόμενος με τον πνευματικό δημιουργό αναλαμβάνει την υποχρέωση να ασκήσει τις εξουσίες που απορρέουν από το περιουσιακό δικαίωμα και για τις οποίες καταρτίστηκε η σύμβαση, ενώ στην άδεια, η άσκηση αποτελεί ευχέρεια του αντισυμβαλλόμενου (άρθρο 13). Συνεπώς, όποιος αποκτήσει το περιουσιακό δικαίωμα κατά τρόπο δευτερογενή γίνεται πλήρως δικαιούχος και μπορεί να ασκήσει όλες ή σε κάθε περίπτωση όσες από τις εξουσίες του έχουν μεταβιβασθεί. Για το ηθικό δικαίωμα (άρθρο 4) προβλέπεται το αμεταβίβαστο εν ζωή (άρθρο 12), ορίζεται ωστόσο ότι η συναίνεση του δημιουργού για πράξεις ή παραλείψεις, που αλλιώς θα αποτελούσαν προσβολή του ηθικού δικαιώματος, αποτελεί τρόπο άσκησης αυτού του δικαιώματος και δεσμεύει τον δημιουργό (άρθρο 16). Οι παραπάνω κανόνες ίσχυαν βασικά και υπό το καθεστώς του ν. 2357/1920. Ωστόσο,

με το ν. 2121/1993 θεσπίζονται (κατά το μέρος που ενδιαφέρει εν προκειμένω) οι ακόλουθοι νέοι κανόνες: α) Οι σχετικές με την οικονομική εκμετάλλευση της πνευματικής ιδιοκτησίας δικαιοπραξίες υπόκεινται σε έγγραφο, συστατικό, τύπο (άρθρο 14), η ακυρότητα όμως από την έλλειψη του τύπου είναι σχετική, δηλαδή τάσσεται υπέρ του πνευματικού δημιουργού, β) τόσο η μεταβίβαση του περιουσιακού δικαιώματος όσο και οι συμβάσεις εκμετάλλευσης ή άδειας εκμετάλλευσης του δικαιώματος αυτού μπορούν να είναι περιορισμένες από την άποψη των εξουσιών, του σκοπού, της διάρκειας, της τοπικής ισχύος και της έκτασης ή των μέσων εκμετάλλευσης, εισάγεται δε ερμηνευτικός κανόνας σύμφωνα με τον οποίο, αν δεν ορίζεται κάτι διαφορετικό στη σύμβαση εκμετάλλευσης της πνευματικής ιδιοκτησίας, η διάρκειά της θεωρείται ότι περιορίζεται σε πέντε χρόνια (άρθρο 15 § 1 και 2). γ) Καθιερώνεται κανόνας, σύμφωνα με τον οποίο, αν δεν καθορίζεται η έκταση και τα μέσα εκμετάλλευσης, για τα οποία γίνεται η μεταβίβαση, θεωρείται ότι η άδεια ή σύμβαση εκμετάλλευσης αφορούν την έκταση και τα μέσα που είναι αναγκαία για την εκπλήρωση του σκοπού της σχετικής σύμβασης (άρθρα 15 § 4 και 34 § 1). δ) Η σύμβαση ή άδεια δεν μπορεί, κατά κανόνα αναγκαστικού δικαίου (άρθρο 13 § 5), να περιλαμβάνει το σύνολο των μελλοντικών έργων του δημιουργού και δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι αναφέρεται σε τρόπους εκμετάλλευσης που δεν ήταν γνωστοί κατά το χρόνο κατάρτισης των σχετικών δικαιοπραξιών. ε) Τον κανόνα του ειδικού προσδιορισμού των εξουσιών που μεταβιβάζονται (άρθρο 15 § 4) επαναλαμβάνει το άρθρο 34 και για τη σύμβαση οπτικοακουστικής παραγωγής. Αν δεν ορίζονται ειδικά στη σύμβαση οι εξουσίες που μεταβιβάζονται, θεσπίζεται ερμηνευτικός κανόνας, σύμφωνα με τον οποίο, μεταβιβάζονται στον παραγωγό εκείνες οι εξουσίες που είναι, σύμφωνα με το σκοπό της σύμβασης, απαραίτητες για την εκμετάλλευση του έργου (άρθρο 34 § 1). στ) Ορίζεται ότι ως δημιουργός ενός οπτικοακουστικού έργου τεκμαίρεται ο σκηνοθέτης (άρθρο 9). Το οπτικοακουστικό έργο θεωρείται περατωμένο όταν εγκριθεί από τον πνευματικό δημιουργό το πρότυπο παραγωγής αντιτύπων για την εκ-

μετάλλευσή του, το οποίο, στην περίπτωση κινηματογραφικής ταινίας, είναι ο υλικός φορέας πρώτης υλικής ενσωμάτωσης του έργου, δηλαδή το «negative» σειράς εικόνων και ήχου αυτής. Περαιτέρω, με το άρθρο 68 του ως άνω νόμου (2121/1993), που φέρει τον τίτλο «μη αναδρομικότητα νόμου» θεσπίζεται διαχρονικό δικαιο, στην § 3 δε αυτού ορίζεται ότι «συμβάσεις που έχουν καταρτισθεί πριν από την έναρξη ισχύος του παρόντος νόμου διέπονται από το προγενέστερο δικαιο για ένα χρόνο από την έναρξη ισχύος του νόμου». Από τα παραπάνω προκύπτει ότι βασική γραμμή της ρύθμισης του άρθρου 68 § 3 του ν. 2121/1993 είναι να υπαχθούν στο νόμο αυτό και προγενέστερες δημιουργίες και εκτελέσεις, αλλά μόνο για τον εφεξής (μετά την έναρξη ισχύος του νόμου) χρόνο. Απορρίπτεται δηλαδή η λύση της γνήσιας αναδρομικότητας του νόμου, (όπως άλλωστε σαφώς δηλώνεται με τον τίτλο του ως άνω άρθρου), κατά την οποία τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις της νέας ρύθμισης θα ίσχυαν και για τον παρελθόντα χρόνο (π.χ. θα οφειλονταν αμοιβές και για το χρόνο αυτό) και επιλέγεται η λύση της άμεσης εφαρμογής του νόμου (μη γνήσια αναδρομικότητα) κατά την οποία, περιλαμβάνονται στην προστασία του νέου νόμου (2121/1993) και παλαιά μεν έργα, αλλά μόνο για την εκμετάλλευσή τους κατά τον εφεξής (μετά την έναρξη ισχύος του νόμου) χρόνο. Ειδικότερα, σχετικά με τις συμβάσεις που είχαν καταρτισθεί πριν από την έναρξη ισχύος του ως άνω νόμου, για τον παρελθόντα χρόνο, οι δικαιούχοι θα περιορισθούν σε όσα δικαιώματα τους έδινε το προϊσχύσαν δικαιο και οι υπόχρεοι δεν θα έχουν αναδρομική αύξηση των υποχρεώσεών τους. Μετά την παρέλευση όμως έτους από την ισχύ του ως άνω νόμου, σύμφωνα με το άρθρο 68 § 3 αυτού, δηλαδή από 5.3.1994 (ο νόμος 2121/1993 δημοσιεύθηκε στις 4.3.1993 - βλ. ΦΕΚ 25/4.3. 1993 τ. Α' - και άρχισε να ισχύει από τη δημοσίευσή του, κατ' άρθρο 77 αυτού και επομένως η εφαρμογή του προγενέστερου δικαίου για τις παλαιές συμβάσεις λήγει στις 4.3.1994 - βλ. και άρθρο 243 § 3 ΑΚ), οι σχέσεις των δικαιούχων και των υπόχρεων διέπονται πλέον από το νέο νόμο, χωρίς όμως να καταλαμβάνεται από αυτόν και ο τύπος των σχετικών δικαιο-

πραξιών, ως προς τον οποίο εξακολουθεί να ισχύει το προηγούμενο δίκαιο. Οι συμβάσεις στις οποίες αναφέρεται η διάταξη του άρθρου 68 § 3 του ν. 2121/1993, εφόσον δεν γίνεται σ' αυτήν καμιά διάκριση, αφορούν όλες τις συμβάσεις που είχαν καταρτισθεί για την εκμετάλλευση κάθε είδους, υπό την ευρύτερη έννοια του όρου, πνευματικού έργου και επομένως, τόσο τις «συμβάσεις μεταβίβασης» του (περιουσιακού) δικαιώματος, όσο και τις «συμβάσεις εκμετάλλευσης» του έργου ή «άδειας εκμετάλλευσής» του. Ο σκοπός της παραπάνω διάταξης συνίσταται στην προστασία του δημιουργού πνευματικής ιδιοκτησίας από παλαιότερες συμβατικές ρυθμίσεις που δεσμεύουν το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας με ολική ή μερική απαλλοτρίωση του περιουσιακού δικαιώματος ή με συμβατικούς περιορισμούς του ηθικού δικαιώματος του δημιουργού κατά τρόπο που δεν γίνεται αποδεκτός από το σύγχρονο νομοθέτη. Εξάλλου, στη μεταβίβαση του περιουσιακού δικαιώματος δεν έχουν εφαρμογή οι γενικές διατάξεις που αφορούν την μεταβίβαση της κυριότητας ενσώματων αντικειμένων, κινητών ή ακινήτων, όπου πράγματι ο μεταβιβάζων αποξενώνεται οριστικά από το δικαίωμά του επί του πράγματος. Αντίθετα από τη φύση των δικαιωμάτων της πνευματικής ιδιοκτησίας, ως δικαιωμάτων με αντικείμενα άυλα αγαθά και όχι πράγματα κατά την έννοια του άρθρου 947 ΑΚ, συνεπάγεται ότι για τη μεταβίβασή τους εφαρμόζονται, κατ' αρχήν, ανάλογα (άρθρο 470 Α.Κ.) οι διατάξεις του αστικού κώδικα για την εκχώρηση απαιτήσεων. Η τοιαύτη δε φύση των δικαιωμάτων από το πνευματικό έργο, όπως το αμεταβίβαστο του ηθικού δικαιώματος από τον πνευματικό δημιουργό (άρθρο 15 § 2 ν. 2121/1993), κάτι που γινόταν δεκτό και υπό το προϋσχύσαν δίκαιο, καθώς και η διάρκεια προστασίας της πνευματικής δημιουργίας (50 χρόνια κατά το προϋσχύσαν δίκαιο, 70 χρόνια κατά το νέο από το θάνατο του δημιουργού), η οποία δεν επιτρέπει την εκμετάλλευση του περιουσιακού δικαιώματος στο πνευματικό έργο κι αν ακόμη έχει καταρτισθεί σύμβαση για την πλήρη μεταβίβασή του, στοιχεία τα οποία είναι ξένα προς την μεταβίβαση κινητών ή ακινήτων πραγμάτων, δεν αφήνει περιθώριο εξομοίωσης

της τελευταίας αυτής μεταβίβασης, προς εκείνη του περιουσιακού δικαιώματος πνευματικού έργου, και δεν μπορεί να θεωρείται αποπερατωμένη η μεταβιβαστική αυτή σύμβαση (σε αντίθεση με τις παραχωρήσεις εκμετάλλευσης), όπως συμβαίνει αντίστοιχα με τις συμβάσεις μεταβίβασης πράγματος, παρά τέτοια αποπεράτωση υφίσταται μόνο, αν παρέλθει η παραπάνω (κατά το προϋσχύσαν και το νέο δίκαιο) διάρκεια προστασίας του πνευματικού έργου, οπότε, κατά τη διάταξη του άρθρου 68 § 1 του ν. 2121/1993, αν αυτό είχε συμβεί πριν την ισχύ του, δεν έχουν εφαρμογή οι διατάξεις του, υπό την έννοια, ότι δεν αναβιώνουν δικαιώματα που απορρέουν από πνευματικά έργα, αν έχει παρέλθει η υπό το προηγούμενο δίκαιο διάρκεια της προστασίας τους (50 χρόνια), ενόψει του ότι με το νέο νόμο η διάρκεια της προστασίας αυτής καθιερώνεται σε 70 χρόνια (άρθρο 29 § 1). Ενόψει των ανωτέρω, η διάταξη του άρθρου 15 § 2 του ν. 2121/1993, κατά την οποία «αν δεν καθορίζεται η διάρκεια της μεταβίβασης ή των συμβάσεων ή της άδειας εκμετάλλευσης και αν κάτι διάφορο δεν προκύπτει από τα συναλλακτικά ήθη, η διάρκεια αυτή θεωρείται ότι περιορίζεται σε πέντε χρόνια», εφαρμόζεται κατά το άρθρο 68 § 3 του ως άνω νόμου και στις συμβάσεις που καταρτίστηκαν πριν την ισχύ του, εφόσον βεβαίως σ' αυτές δεν υπάρχει συμφωνημένη διάρκεια. Η πενταετία που αναφέρεται στην παραπάνω διάταξη δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι έτρεξε στο παρελθόν (άρα έληξε πριν από την έναρξη ισχύος του νέου νόμου), γιατί αυτό θα προσέδιδε στην εν λόγω διάταξη (άρθρο 15 § 2) γνήσια αναδρομική ενέργεια, δηλαδή θα προκαλούσε έννομες συνέπειες για τον παρελθόντα χρόνο, κάτι όμως που δεν μπορεί να συμβεί, αφού, κατά τα προεκτεθέντα, ο ν. 2121/1993, είναι μεν κατά το άρθρο 68 άμεσης εφαρμογής, αλλά όχι γνήσια αναδρομικός. Η νομοθετική αυτή λύση είναι εύλογη αφού οι συμβαλλόμενοι δεν μπορούσαν πριν από το νέο νόμο να γνωρίζουν τον εν λόγω περιορισμό της διάρκειας της μεταβίβασης, ώστε να ενεργήσουν ανάλογα στις συμβάσεις τους. Έτσι η πενταετία του άρθρου 15 § 2 του ως άνω νόμου θα πρέπει, αφού δεν ορίζεται κάτι διαφορετικό, να τρέξει όλη υπό το κράτος του νόμου αυτού. Η πενταε-

τία δε αυτή αρχίζει κατά το άρθρο 68 § 3 ν. 2121/1993, ένα χρόνο μετά την έναρξη ισχύος του νόμου, δηλαδή, κατά τα προαναφερόμενα, από 5.3.1994 και συμπληρώνεται στις 5.3.1999. Επομένως, εφόσον δεν αποδειχθεί ότι είχε καθορισθεί διαφορετική διάρκεια της μεταβίβασης, για όσες συμβάσεις είχαν καταρτισθεί πριν από την ισχύ του νόμου 2121/ 1993, εφαρμόζεται η διάταξη του άρθρου 15 § 2 του νόμου αυτού, η διάρκεια των συμβάσεων αυτών λήγει, ως προς όλες τις εξουσίες που μεταβιβάστηκαν, στις 5.3.1999 και έκτοτε δικαιούχοι εκμετάλλευσης του πνευματικού έργου είναι οι δημιουργοί αυτού. Με την απόδειξη αντίθετης συμφωνίας ως προς τη διάρκεια της μεταβίβασης βαρύνεται ο συμβαλλόμενος που τυχόν θα επικαλεσθεί την αντίθετη συμφωνία, δηλαδή οι παραγωγοί αν επικαλούνται μεγαλύτερη διάρκεια. Ως προς τις λοιπές όμως διατάξεις του ν. 2121/1993, που αναφέρονται στην αρχή της παρούσας σκέψης υπό στοιχεία α' - στ' (εκτός της περίπτωσης β' για την οποία γίνεται λόγος ανωτέρω), καθώς και αυτές που αναφέρονται κατωτέρω, έχουν εφαρμογή ως προς τις συμβάσεις που καταρτίστηκαν πριν από την ισχύ του νόμου αυτού, από 5.3.1994, σύμφωνα με όσα έγιναν δεκτά ανωτέρω (άρθρο 68 § 3 ν. 2121/1993). Εξάλλου, στο κινηματογραφικό έργο, που είναι κατά κανόνα έργο σύνθετο ή συλλεκτικό, το ζήτημα ποιος είναι δημιουργός του οπτικοακουστικού έργου λύεται σύμφωνα με τον ισχύοντα νέο νόμο περί πνευματικής ιδιοκτησίας (ν. 2121/1993) κατά το άρθρο 9, με το οποίο τεκμαίρεται ως δημιουργός αυτού ο σκηνοθέτης. Η ίδια λύση γίνεται δεκτή και στο προϊσχύσαν δίκαιο. Ο παραγωγός του κινηματογραφικού έργου ως χρηματοδότης αυτού για να μπορεί να διαθέτει το προϊόν της επιχειρηματικής του δραστηριότητας, του οποίου δεν αναγνωρίζεται πρωτογενής πνευματική δημιουργία υπό την ισχύουσα ανέκαθεν στο ημέτερο δίκαιο αρχή, καταρτίζει συμβάσεις με όλους όσους συνεργάζονται στην παραγωγή κινηματογραφικού έργου και ιδίως με τους καλλιτεχνικούς συντελεστές και αποκτά κατά παράγωγο τρόπο εξουσίες συγκεκριμένες, αναγκαίες για την εκμετάλλευση του έργου σύμφωνα με το σκοπό της σύμβασης ή και το σύνολο των εξουσιών από το περιουσιακό δι-

καίωμα επί του κινηματογραφικού έργου ως πνευματικού δημιουργήματος. Οι συμβάσεις αυτές που κατήρτισε για τη νομική κατοχύρωσή του ο παραγωγός, προπάντων με τους καλλιτεχνικούς συντελεστές κινηματογραφικού έργου, πρέπει να ερμηνεύονται σύμφωνα με το σκοπό τους, και τα όσα ειδικότερα αναφέρονται στα άρθρα 13 § 5 και 34 § 1 του ν. 2121/1993, με συμπληρωματική εφαρμογή του άρθρου 288 ΑΚ, για να εξασφαλιστεί απρόσκοπτη εκμετάλλευση του κινηματογραφικού έργου που έχει παραχθεί με κεφάλαιά του, ενώ κάθε επίκληση της πνευματικής ιδιοκτησίας και του ηθικού δικαιώματος πέρα από τη συμβατική ρύθμιση που υπερβαίνει τον κοινωνικό ή οικονομικό σκοπό του δικαιώματος, αποτελεί κατάχρηση δικαιώματος που απαγορεύεται από το άρθρο 281 ΑΚ. Τέλος, εάν με τη σύμβαση παραγωγής κινηματογραφικής ταινίας έχει ορισθεί ότι μεταβιβάζονται γενικά όλες οι εξουσίες εκμετάλλευσής της, τότε, κατά το νέο δίκαιο, δύο ερμηνευτικά κριτήρια περιορίζουν την εμβέλεια αυτής της μεταβίβασης: α) θεωρείται (άρθρο 13 § 5 ν. 2121/1993) ότι μεταβιβάζονται μόνο όσες εξουσίες ήταν γνωστές κατά τη σύμβαση της σύμβασης και β) θεωρείται (άρθρο 34 § 1 ν. 2121/1993) ότι μεταβιβάζονται μόνο εκείνες οι εξουσίες που ήταν απαραίτητες για την εκπλήρωση του σκοπού της σύμβασης (ΑΠ 1065/2014).

ΣΧΟΛΙΟ

Το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας και των συγγενικών δικαιωμάτων

Η σχολιαζόμενη απόφαση παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον τέμνοντας δύο σημαντικά ζητήματα στο δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας και συγγενικών δικαιωμάτων. Το πρώτο αφορά τις διατάξεις που διέπουν τη μεταβίβαση του περιουσιακού δικαιώματος πνευματικού δημιουργού και το δεύτερο αφορά διαχρονικό δίκαιο του ν. 2121/1993.

Ι. Ως προς το πρώτο ζήτημα, η δυνατότητα μεταβίβασης του περιουσιακού δικαιώματος ή ορισμένων εξουσιών του, τόσο αιτία θανάτου, όσο και εν ζωή, κατοχυρώνεται από το άρθρ. 12 του ν. 2121/1993. Καθώς όμως ο νόμος 2121/1993 δεν εξειδικεύει ποιά στοιχεία συγκροτούν την ενέργεια της μεταβίβασης του δικαιώματος και επομένως ποιά είναι εκείνα τα χαρακτηριστικά που με ασφάλεια δει-

κνύουν εκποιητική δικαιοπραξία και ότι επομένως έχει επέλθει δευτερογενής κτήση του δικαιώματος, συντρέχει ανάγκη αναλογικής εφαρμογής των γενικών διατάξεων. Θεωρία και νομολογία παρουσιαζόταν διχασμένες μεταξύ της αναλογικής εφαρμογής των διατάξεων περί κτήσεως κινητών (αρθ. 1036επ. ΑΚ) και αυτής των διατάξεων περί εκχώρησης απαιτήσεων (αρθ. 455 επ. ΑΚ), η αποδοχή δε της μίας ή της άλλης έχει αξιοπρόσεκτες πρακτικές συνέπειες. Η κυριότερη είναι ότι η αναλογική εφαρμογή των περί κτήσεως κινητών διατάξεις έχει ως συνέπεια ότι είναι δυνατή η κτήση από μη κύριο, καθώς και η κτήση με χρησικτησία, ενώ αντιθέτως η αναλογική εφαρμογή των περί εκχώρησης απαιτήσεων διατάξεις, σημαίνει ότι μόνον ο δικαιούχος του δικαιώματος μπορεί να το μεταβιβάσει, όπως μόνον ο δανειστής/δικαιούχος της απαίτησης μπορεί να την εκχωρήσει και δεν δύναται να επέλθει κτήση δικαιώματος από τρίτον, μη δικαιούχο.

Η γνώμη ότι εφαρμόζονται συμπληρωματικά κατ' αναλογίαν οι διατάξεις περί μεταβίβασης κινητών (άρθρ. 1034 επ. ΑΚ) υποστηρίχθηκε κυρίως από τον αειμνηστο καθηγητή Γ. Κουμάντο, «διότι προς αυτό προσομοιάζει περισσότερο το άυλο αντικείμενο της πνευματικής ιδιοκτησίας», κυρίως λόγω του απόλυτου χαρακτήρα του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας (Γ. Κουμάντος, Πνευματική ιδιοκτησία, 6^η εκδ., σ. 191). Η άποψη αυτή επικρατούσε στην παλαιότερη νομολογία, κυρίως υπό το προϊσχύον δίκαιο: ΑΠ 512/1986 για τη μεταβίβαση του περιουσιακού δικαιώματος κατά το ν. 2387/1920 με σύμφωνες παρατηρήσεις Γ. Κουμάντου, ΑΠ 1260/1983 ΕλλΔνη 1984. 1351 με αρνητικές παρατηρήσεις Λυμπερόπουλου, ΕφΑθ 5919/2011 ΤΝΠ Νόμος, ΜονΠρΑθ 2314/1982, ΕΕμπΔ ΛΓ'/1982. 636-639, ΕφΑθ 3403/1988 ΝοΒ 1985. 441-445=ΕΕμπΔ 1990, 160-165 με παρατηρήσεις Μ. Μαρίνου. Αλλά και μέχρι πρόσφατα: ΠΠρΑθ 5417/2000 ΧρΙδΔ 2001. 649, παρατηρήσεις Σταυρίδου=ΕπισκΕμπΔικ 2001, 221-226 με παρατηρήσεις Μήτκα, ΕφΑθ 5919/2011 ΔΕΕ 2012. 329 με σχόλιο Ν. Κυπρούλη, ΕφΑθ 351/2014.

Ήδη ο καθ. Γ. Κουμάντος, προκειμένου να μετριάσει τα τυχόν άδικα αποτελέσματα που θα μπορούσε να επιφέρει ο τρόπος κτήσεως δικαιώματος από μη κύριο, υποστήριζε ότι στην περίπτωση της πνευματικής ιδιοκτησίας πρέπει να συντρέχει και μία επιπλέον προϋπόθεση προκειμένου να υπάρξει καλόπιστη κτήση. Δεν αρκεί δηλαδή (α) να μην έχει διαφύγει το έργο υπό της νομής του αληθινού κυρίου με κλοπή ή απώλεια (άρθρ. 1038 ΑΚ) και (β) ο αποκτών να μην γνωρίζει ή να μην αγνοεί από βαριά αμέλεια ότι ο μεταβιβάζων δεν ήταν κύριος (άρθρ. 1037 ΑΚ). Αλλά πρέπει και να μην βαρύνεται ο αληθινός δικαιούχος με κάποια

«κοινωνική υπαιτιότητα» σχετικά με τα περιστατικά που επέτρεψαν σ' εκείνον που μεταβιβάσει να εμφανιστεί σαν δικαιούχος και να δημιουργεί την καλή πίστη εκείνου που αποκτά» (Γ. Κουμάντο, ό.π., σ. 204).

Υπέρ της γνώμης ότι συντρέχει συμπληρωματική αναλογική εφαρμογή των περί κτήσεως κινητών διατάξεων, αλλά αποκλεισμένων των διατάξεων των άρθρ. 1036, 1041, 1045 ΑΚ, ο Ιω. Πιτσιρίκος, Αρχή της καλής πίστης και διάθεση του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας από μη δικαιούχο, ΠειρΝ 2009. 294, ΕφΑθ 1819/2016, ΝοΒ 2017. 79 με παρατηρήσεις Καλλινίκου.

Στον αντίποδα, η γνώμη περί αναλογικής εφαρμογής των διατάξεων του ΑΚ για την εκχώρηση (άρθρ. 455 επ. ΑΚ), αναπτύχθηκε ήδη υπό το προϊσχύον νομοθετικό πλαίσιο από τους: Β. Μελά, Η μεταβίβαση του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας, ΝοΒ 1988. 245επ., Κ. Λυμπερόπουλο, σχόλιο επί ΑΠ 1260/1983, ΕλλΔνη 25/1984. 1351, Μ.-Θ. Μαρίνο Λογισμικό. Προστασία και Συμβάσεις 1989, Ι 100, 1992, ΙΙ 82 επ., Γεωργακόπουλος ΕΕΝ 1976. 218, Ασπρογέρακα-Γρίβα, Σύμβασις εκμεταλλεύσεως έργου λόγου και τέχνης 1972, 122επ., ενώ υιοθετείται από την πλειονότητα της σύγχρονης νομικής θεωρίας της χώρας μας: Λ. Κοτσίρης, Δίκαιο Πνευματικής Ιδιοκτησίας, 4^η εκδ., σ. 185 επ., Θ. Λιακόπουλος, Οπτικοακουστικό έργο και πρωτότυπη κτήση στην πνευματική ιδιοκτησία, σε Ζητήματα Εμπορικού Δικαίου ΙΙΙ, Βιομηχανική και Πνευματική Ιδιοκτησία, σ. 57-58, Μ.-Θ. Μαρίνος, Πνευματική Ιδιοκτησία, εκδ. 2000, σ. 218 που ομιλεί ρητά για «αδυναμία καλόπιστης κτήσης» στο δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας, Α. Δεσποτίδου, Φύση και λειτουργία της εκδοτικής σύμβασης, σ. 248,250, Ι. Νικολόπουλος, Η μεταβίβαση του περιουσιακού δικαιώματος της πνευματικής ιδιοκτησίας εκδ.2005, σ. 118, Α. Μάνθος, Πνευματική Ιδιοκτησία, σ. 209, ΠΠρΑθ 9188/1995, ΕλλΔνη 1997. 161 με θετικό σχόλιο Μ.-Θ. Μαρίνου.

Καταγράφοντας τις δύο γνώμες, η Δ. Καλλινίκου καταλήγει ότι «εάν τελικά στην νομολογία επικρατήσει η άποψη περί αναλογικής εφαρμογής των διατάξεων του Αστικού Κώδικα για την μεταβίβαση κυριότητας κινητών, θα πρέπει να αποκλεισθεί η αναλογική εφαρμογή τόσο του άρθρ. 1036 ΑΚ, όσο και του άρθρ. 1041 ΑΚ, γιατί η πρακτική συνέπεια είναι φανερό ότι θα ήταν καταστροφική για το δημιουργό και για την προστασία ενός άυλου αγαθού όπως το έργο, αφού θα επέτρεπε την κτήση του περιουσιακού δικαιώματος της πνευματικής ιδιοκτησίας με την επίκληση της καλής πίστης ή με χρησικτησία...»: Δ. Καλλινίκου, Πνευματική Ιδιοκτησία και συγγενικά δικαιώματα, εκδ. 2005, σ. 157 και εκδ. 2021, σ. 237-238 και Δ. Καλλινί-

κου, Πνευματική Ιδιοκτησία και Αστικό Δίκαιο, ΧρΙδΔ 2009. 12επ.

Στην πράξη είναι αλήθεια ότι σε ένα έργο μοναδικής ενσωμάτωσης (γλυπτό, πίνακας ζωγραφικής) είναι σαφής η λογική διασύνδεση μεταξύ της ασκήσεως της νομής πάνω στο άυλο αγαθό (πνευματικό έργο) και στο υλικό υπόστρωμα. Αντίστοιχα, ακόμη και όταν το έργο δεν είναι μεν μοναδικής ενσωμάτωσης, αλλά έχει σταθερή υλική ενσωμάτωση και δεν έχει πολλαπλασιασθεί ή η πρωτότυπη υλική ενσωμάτωσή του είναι μία και ευχερώς διαχωρίσιμη από τα αντίτυπα, η νομή πάνω στο υλικό υπόστρωμα μπορεί να φανερώνει και να εξασφαλίζει την εξουσία πάνω στο άυλο αγαθό του έργου. Από την άλλη, είναι γνωστό ότι η πνευματική ιδιοκτησία προστατεύει το έργο ως άυλο αγαθό και όχι ως τον υλικό φορέα στον οποίον έχει ενσωματωθεί γι' αυτό και η αυτόνομη θεμελιώδης αρχή του σαφούς διαχωρισμού μεταξύ κυριότητας επί του φορέα ενσωμάτωσης και επί του πνευματικού έργου, που σημαίνει ότι η μεταβίβαση του υλικού φορέα δεν επιφέρει και μεταβίβαση του δικαιώματος επί του άυλου αγαθού (άρθρ. 17 ν. 2121/1993). Επομένως, το στοιχείο της αποξένωσης του κινητού πράγματος από τον μεταβιβάζοντα κύριο του, δεν ισχύει στα έργα πνευματικής ιδιοκτησίας. Είναι φανερό σήμερα, περισσότερο από ποτέ, λόγω των σύγχρονων τρόπων (ψηφιακής) ενσωμάτωσης, αλλά και εκμετάλλευσης/παρουσίας του έργου (ηλεκτρονικής διάθεσης) του έργου, ότι ακόμη και αν το έργο γνωρίζει διάφορες, πολλαπλές, χρονικά διακρινόμενες ή και ταυτόχρονες ακόμη, παρουσιάσεις ή χρήσεις, δεν απομακρύνεται καθ' ολοκληρίαν από τον εμπνευστή και δημιουργό του. Το αποτέλεσμα της διαρκούς σύνδεσης έργου και δημιουργού διασφαλίζει ο νομοθέτης με την καθιέρωση της αρχής του μερισμού των εξουσιών και του σκοπού της μεταβιβάσεως/συμβάσεως (άρθρ. 15 § 1, 4 ν. 2121/1993), της απαγορεύσεως μελλοντικών μορφών εκμεταλλεύσεως (άρθρ. 13 § 5 ν. 2121/1993) και φυσικά του αμεταβιβάστου εν ζωή του ηθικού δικαιώματος (άρθρ. 12 § 2 ν. 2121/1993). Υπό αυτήν την έννοια, και πέραν της άυλης φύσεως των πνευματικών δικαιωμάτων που δύναται να υποστηριχθεί πειστικώς ότι τα καθιστά συγγενή των απαιτήσεων (παρόλο που οι απαιτήσεις έχουν ενοχικό και όχι απόλυτο χαρακτήρα, όπως το εμπράγματο δικαίωμα κυριότητας), η εφαρμογή των διατάξεων περί εκχωρήσεως παρέχει περισσότερα εχέγγυα διατηρήσεως του δεσμού μεταξύ έργου και δημιουργού, δεδομένου ότι ο μη έχων απαίτηση δεν δύναται να την εκχωρήσει. Έτσι, η αρχή της ασφάλειας των συναλλαγών που οδήγησε στην καθιέρωση της, κατ' εξαίρεση, δυνατότητας κτήσεως κινητού από μη κύριο, φαίνεται να υποχω-

ρεί έναντι της αρχής προστασίας του δημιουργού που αποτελεί τον κυρίαρχο σκοπό του δικαίου πνευματικής ιδιοκτησίας.

Η ανατροπή της προηγούμενης κρατούσας νομολογίας, που δεχόταν την γνώμη ότι η μεταβίβαση δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας ομοιάζει με την μεταβίβαση κινητών (βλ. νομολογία ως άνω) επήλθε με την ΑΠ 1065/2014, ΕλλΔνη 2015. 87=ΧρΙδΔ 2015. 44=ΔΕΕ 2015. 28. Αυτήν την γνώμη υιοθετεί και η εδώ σχολιαζόμενη, θεωρούμενη πλέον κρατούσα. Έτσι λοιπόν, το Ανώτατο Ακυρωτικό, συντασσόμενο με την πλειονότητα των θεωρητικών, αποφαίνεται ότι η εν ζωή μεταβίβαση του περιουσιακού δικαιώματος επί του έργου και των επί μέρους εξουσιών διέπεται ευθέως από τις διατάξεις του ν. 2121/1993 και αναλογικά, συμπληρωματικά από τις διατάξεις της εκχώρησης (455 επ., 470 ΑΚ).

II. Σημαντικό επίσης θέμα αυτής της απόφασης είναι η τύχη των συμφωνιών περί μεταβίβασης ή συμβάσεων ή αδειών εκμετάλλευσης δικαιωμάτων που είχαν συναφθεί προ της έναρξης ισχύος του ν. 2121/1993. Η κάμψη της γενικής αρχής περί μη αναδρομικότητας των νόμων είναι δυνατή, εφόσον προβλέπεται ρητά και ειδικά στον νόμο και με τον όρο ότι η αναγνωριζόμενη αναδρομική δύναμη του ερμηνεύεται στενά. Το άρθρ. 68 § 3 ν. 2121/1993 προβλέπει: «Συμβάσεις που έχουν καταρτισθεί πριν από την έναρξη ισχύος παρόντος νόμου διέπονται από το προγενέστερο δίκαιο για ένα χρόνο από την έναρξη ισχύος του νόμου». Δηλαδή, ο νόμος επιλέγοντας την μη γνήσια αναδρομικότητα, διέπει μεν παλαιά έργα, έργα δηλαδή που δημιουργήθηκαν προ της θέσης του σε ισχύ, αλλά μόνον για την, μετά την έναρξη ισχύος του νόμου, εκμετάλλευσή τους. Με βάση λοιπόν την διάταξη αυτήν, οι συμβάσεις που είχαν καταρτισθεί πριν από την έναρξη ισχύος του ν. 2121/1993, θα υπάγονται στο προϊσχύον νομικό καθεστώς για ακόμη ένα χρόνο μετά την έναρξη ισχύος του ν. 2121/1993, δηλ. μέχρι την 5.3.1994 (δημοσιεύθηκε στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως την 4.3.1993 και δυνάμει του άρθρ. 77 άρχεται η ισχύς του από την δημοσίευσή του). Μέχρι αυτήν την ημερομηνία, οι δικαιούχοι θα περιορισθούν σε όσα δικαιώματα τους έδινε το προϊσχύσαν δίκαιο και οι υπόχρεοι δεν θα έχουν αναδρομική αύξηση των υποχρεώσεών τους. Μετά από την ημερομηνία αυτήν, όμως, οι σχέσεις των δικαιούχων και των υπόχρεων διέπονται πλέον από τον ν. 2121/1993.

Η μη γνήσια αναδρομική εφαρμογή δεν αφορά τον τύπο δικαιοπραξιών, ο οποίος εξακολουθεί να καταλαμβάνεται από το προηγούμενο δίκαιο. Επομένως, ο συστατικός

έγγραφος τύπος δεν καταλαμβάνει τις προ του ν. 2121/1993 καταρτισθείσες δικαιοπραξίες και άρα είναι δυνατόν να αποδειχθεί ότι υπήρξε προφορική μεταβίβαση περιουσιακού δικαιώματος. Έτσι, η διάταξη του άρθρου 15 § 2 του ν. 2121/1993, κατά την οποία «αν δεν καθορίζεται η διάρκεια της μεταβίβασης ή των συμβάσεων ή της άδειας εκμετάλλευσης και αν κάτι διάφορο δεν προκύπτει από τα συναλλακτικά ήθη, η διάρκεια αυτή θεωρείται ότι περιορίζεται σε πέντε χρόνια», εφαρμόζεται κατά το άρθρ. 68 § 3 ν. 2121/1993 και στις συμβάσεις που καταρτίσθηκαν πριν την ισχύ του, εφόσον βεβαίως σ' αυτές δεν υπάρχει συμφωνημένη διάρκεια. Η πενταετία όμως δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι έτρεξε στο παρελθόν (δηλ. πριν από την έναρξη ισχύος του ν. 2121/1993), γιατί αυτό θα προσέδιδε στην εν λόγω διάταξη (άρθρ. 15 § 2) γνήσια αναδρομική ενέργεια, δηλαδή θα προκαλούσε έννομες συνέπειες για τον παρελθόντα χρόνο. Η νομοθετική αυτή λύση κρίνεται απολύτως εύλογη, αφού από την λογική συνάγεται ότι οι συμβαλλόμενοι δεν μπορούσαν πριν από τον νέο νόμο να γνωρίζουν τον περιορισμό της διάρκειας της μεταβίβασης που θα καθιέρωνε ο νόμος, ώστε να καταρτίσουν συμβάσεις σύμφωνες με αυτόν. Έτσι η πενταετία του άρθρ. 15 § 2 του ν. 2121/1993 θα πρέπει κατ'ορθή ερμηνεία και εφαρμογή του άρθρ. 68 § 3 ν. 2121/1993, να τρέξει όλη υπό το κράτος του νόμου αυτού, αρχόμενη ένα χρόνο μετά την έναρξη ισχύος του νόμου, δηλαδή, από 5.3.1994 και λήγουσα την 5.3.1999. Βλ. για το άρθρ. 68 ν. 2121/1993: Δ. Σαραφιάνο σε Νόμος για την Πνευματική Ιδιοκτησία Κατ' άρθρο ερμηνεία, επιμ. Κοτσίρη/Σταματούδη, άρθρ. 68 σ. 1201επ., Δ. Καλλινίκου, Πνευματική Ιδιοκτησία και Συγγενικά Δικαιώματα εκδ. 2021, σ. 280.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΑ (ΝΑΝΤΙΑ) Π. ΚΥΠΡΟΥΛΗ
Δικηγόρος, Δ.Ν.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΚΟΝΟΜΙΑ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ

Μονομελές Πρωτοδικείο Αθηνών
Αριθ. 7080/2022

Δικαστής: **Χ. Φιλίππιδου**, Πρόεδρος Πρωτοδικών
Δικηγόροι: **Σ. Βαρζακάκου**, **Γ. Λάλλας**, **Β. Ζυγούρη**

Επιταγή προς πληρωμή. Αμοιβή δικηγόρου. Πρόσθετη παρέμβαση Δικηγορικού Συλλόγου. Η διάταξη του άρθρου 72 § 1 του Κώδικα Δικηγόρων δεν παραβιάζει τις αρχές της ισότητας του

άρθρου 4 § 1 και αναλογικότητας του άρθρου 25 § 1 Σ. Η δικαστική δαπάνη αφορά στην αμοιβή και τα έξοδα του δικηγόρου μέχρι την έκδοση της απόφασης, ενώ η αμοιβή για σύνταξη επιταγής προς πληρωμή αφορά μεταγενέστερη δικηγορική ενέργεια και ως εκ τούτου δεν πρόκειται για «διπλοπληρωμή» της δικαστικής δαπάνης. Εύλογος νομοθετικός σκοπός αφενός για την περιστολή των καθυστερήσεων και της δυστροπίας στις οικονομικές συναλλαγές και αφετέρου για την προστασία του δικηγορικού λειτουργήματος. Δεκτή η πρόσθετη παρέμβαση Δικηγορικού Συλλόγου. Απόρριψη αίτησης αναστολής εκτέλεσης (Άρθρα 72 § 1 ν. 4194/2013).

Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 72 § 1 του ν. 4194/2013 [Κώδικας Περί Δικηγόρων], η οποία εφαρμόζεται εν προκειμένω, καθώς η επιταγή προς εκτέλεση έχει επιδοθεί μετά τις 27.9.2013, ημερομηνία έναρξης ισχύος του νέου Δικηγορικού Κώδικα, «για την σύνταξη επιταγής προς εκτέλεση τίτλων εκτελεστών, η αμοιβή του Δικηγόρου ορίζεται στο σύνολο της δικαστικής δαπάνης, όπως αυτή επιδικάστηκε από το Δικαστήριο». Με το άρθρο 25 § 1 του Συντάγματος, όπως αυτό ισχύει μετά την αναθεώρησή του με το από 6/17.4.2001 Ψήφισμα της Ζ' Αναθεωρητικής Βουλής, ορίζεται ότι: «οι κάθε είδους περιορισμοί που μπορούν κατά το Σύνταγμα να επιβληθούν στα δικαιώματα του ανθρώπου ως ατόμου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου πρέπει να προβλέπονται είτε απευθείας από το Σύνταγμα, είτε από το νόμο, εφόσον υπάρχει επιφύλαξη υπέρ αυτού και να σέβονται την αρχή της αναλογικότητας». Με την νέα αυτή διάταξη ο αναθεωρητικός νομοθέτης επέλεξε να κατοχυρώσει ρητά, από το όλο σύστημα των εγγυήσεων για τα επιτρεπτά όρια των επιβαλλόμενων στα ατομικά δικαιώματα νομοθετικών περιορισμών, την εγγύηση εκείνη που είναι γνωστή ως αρχή της αναλογικότητας. Απέκτησε έτσι ρητή συνταγματική υφή η αρχή αυτή, η οποία, ωστόσο, και προηγουμένως αναγνωριζόταν ως αρχή συνταγματικής ισχύος, που απορρέει από την ίδια την έννοια του κράτους δικαίου, αλλά και από την ουσία των θεμελιωδών ατομικών δικαιωμάτων, τα οποία, ως έκφραση της γενικότερης ελευθερίας του ατόμου, δεν πρέπει να περιορίζονται από την κρατική εξουσία περισσότερο από όσο είναι αναγκαίο για

την προστασία των δημόσιων συμφερόντων. Η αρχή αυτή, υπό την έννοια του τηρητέου μέτρου της εύλογης αντιστάθμισης προσφοράς και οφέλους, που αποτελεί κανόνα συνταγματικής βαθμίδας, επενεργεί σε κάθε είδους κρατική δραστηριότητα, καθώς και όταν πρόκειται για αντικρουόμενα συμφέροντα στο πεδίο του ιδιωτικού δικαίου, αφού η έκταση της αρχής αυτής δεν περιορίζεται μόνο σε ορισμένες περιοχές του δικαίου, αλλά, και πριν από την ρητή συνταγματική της κατοχύρωση, διέτρεχε το σύνολο της έννομης τάξης και συνεπώς πρέπει να λαμβάνεται υπόψη κατά την ερμηνεία και εφαρμογή οποιουδήποτε κανόνα δικαίου. Άλλωστε, με ρητή διατύπωση στο άρθρο 25 § 1 του Συντάγματος η θεσπιζόμενη από αυτήν προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου ως ατόμου ισχύει και «στις σχέσεις των ιδιωτών στις οποίες προσιδιάζει», και οριοθετείται έτσι η υποχρέωση και των αρμοδίων δικαιοδοτικών οργάνων, όταν επιλαμβάνονται της επίλυσης ιδιωτικών διαφορών, να τις επιλύουν κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να υπάρχει μια δίκαιη ισορροπία ανάμεσα στα αντιτιθέμενα συμφέροντα, με παράλληλη προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Συγκεκριμένα πρέπει, τα λαμβανόμενα μέτρα και οι έννομες συνέπειες, να είναι πρόσφορα (κατάλληλα) για την πραγμάτωση του επιδιωκόμενου σκοπού, αναγκαία, υπό την έννοια να συνιστούν μέτρο, το οποίο σε σχέση με άλλα δυνάμενα να ληφθούν μέτρα, να επάγεται τον ελάχιστο δυνατό περιορισμό για τον διάδικο, σε βάρος του οποίου απαγγέλλονται, και αναλογικά υπό στενή έννοια, δηλαδή να τελούν σε ανεκτή σχέση με τον επιδιωκόμενο σκοπό, προκειμένου η αναμενόμενη ωφέλεια να μην υπολείπεται της βλάβης που προκαλούν. Ενόψει τούτων, δεν καταλείπεται αμφιβολία ότι η ως άνω συνταγματική διάταξη, έστω και αν ρητά δεν αναφέρεται σ' αυτήν, απευθύνεται και στο Δικαστή, όσον αφορά τις σχέσεις των διαδίκων, καθιερώνοντας αυτήν ως δεσμευτική δικαιοδική αρχή, όπως και άλλες τέτοιες αρχές που διατρέχουν το δίκαιο και είναι δεσμευτικές [αρχή του σεβασμού της αξίας του ανθρώπου, αρχή της δίκαιης δίκης κ.λπ.]. Εξάλλου, η αρχή αυτή, ως διάχυτη στην έννομη τάξη, υπερβαίνει τα όρια της ρητής συνταγματικής κατοχύρωσής

της, με την οποία πάντως αναδείχθηκε η σημασία της ως βασικής εγγύησης για την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων, οφείλει δε ο Δικαστής κατά την ερμηνεία και την εφαρμογή των διατάξεων της κοινής νομοθεσίας, που άπτονται των δικαιωμάτων αυτών, να προστρέχει στο κρίσιμο για την όλη έννομη τάξη περιεχόμενο της συνταγματικής αρχής της αναλογικότητας, που απορρέει από την αρχή της ισότητας και την αρχή του κράτους δικαίου. Αποτελεί την αντίστροφη μορφή της απαγόρευσης της κατάχρησης δικαιώματος, όταν το ασκούμενο δικαίωμα υπερβαίνει τα ακραία όρια που θέτουν η καλή πίστη ή τα χρηστά ήθη, καθώς και ο οικονομικός και κοινωνικός σκοπός του δικαιώματος. Στην περίπτωση δε υπέρβασης της αρχής της αναλογικότητας πρόκειται για δυσαναλογία μέσου προς το σκοπό, δηλ. το ασκούμενο δικαίωμα έχει απωλέσει την αναλογία του προς τον επιδιωκόμενο σκοπό και συνακόλουθα η άσκησή του είναι απαγορευμένη. Επομένως, όπως και η κατάχρηση δικαιώματος, που αποτελεί απαγορευτικό κανόνα, και οριοθετεί αρνητικά την άσκηση των δικαιωμάτων, έτσι και η αρχή της αναλογικότητας αποτελεί κανόνα δικαίου (γενική νομική αρχή), η οποία προσδιορίζει την τελολογική λειτουργία των πάσης φύσεως δικαιωμάτων και του ιδιωτικού δικαίου. Από τα ως άνω συνάγεται, ως γενική νομική αρχή, ότι η έννομη συνέπεια που είτε προβλέπεται από κανόνα δικαίου κατώτερης τυπικής ισχύος από εκείνες του Συντάγματος, είτε απαγγέλλεται από δικαστικό ή διοικητικό όργανο, πρέπει να τελεί, σε σχέση ανεκτής αναλογίας προς το αντίστοιχο πραγματικό, δηλ. να μην υπερβαίνει τα όρια, όπως διαγράφονται από τα δεδομένα της κοινής πείρας και της κοινής περί δικαίου συνείδησης σε ορισμένο τόπο και χρόνο, όπως αποτυπώνονται με την συνήθη πρακτική των Δικαστηρίων. Η κρίση δηλαδή του ουσιαστικού Δικαστηρίου πρέπει να μην παραβιάζει την αρχή της αναλογικότητας, ούτε να υπερβαίνει τα ακραία όρια της διακριτικής του ευχέρειας, που αποτελεί, γενική αρχή του δικαίου και μέσο ελέγχου της κρίσης του δικαστηρίου, χωρίς να υπάγεται στην έννοια της αναλογικότητας [ΑΠ 211/2017 ΤΝΠΙ-ΝΟΜΟΣ]. Περαιτέρω, από την προαναφερθείσα διάταξη του

άρθρου 72 ΚΔικ εμφανίζεται ότι η βούληση του νομοθέτη ήταν να λειτουργήσει η διάταξη αυτή ως κίνητρο προς τον οφειλέτη να ικανοποιήσει τις αξιώσεις του δανειστή χωρίς την παρεμβολή της εκτελεστικής διαδικασίας και να αποφύγει την καταβολή σημαντικών ποσών ως αμοιβή της σύνταξης επιταγής προς εκτέλεση. Ουδόλως δε πρόκειται περί «διπλοπληρωμής» του ίδιου κονδυλίου, καθώς η δικαστική δαπάνη αφορά τα δικαστικά έξοδα και αμοιβή του Δικηγόρου μέχρι τη στιγμή (συζήτησης και) έκδοσης της απόφασης, ενώ η αμοιβή για σύνταξη της επιταγής προς εκτέλεση αφορά αμοιβή μεταγενέστερης δικηγορικής ενέργειας. Ούτε βεβαίως μπορεί να υποστηριχθεί ότι εφόσον συνταχθεί επιταγή προς εκτέλεση δεν εισπράττεται πλέον δικαστική δαπάνη αλλά μόνο η ισόποση αμοιβή για σύνταξη επιταγής προς εκτέλεση, καθώς κάτι τέτοιο θα αποτελούσε ευθέως παραβίαση του διατακτικού της εκτελουμένης απόφασης, αλλά και ζημία του επισπεύδοντος που δεν θα εισέπραττε τα καταβληθέντα δικαστικά έξοδα. Είναι προφανές, επομένως, ότι η ρύθμιση του άρθρου 72 ΚΔικ υπηρετεί τον εύλογο νομοθετικό σκοπό της περιστολής των καθυστερήσεων και της δυστροπίας στις οικονομικές συναλλαγές, είναι πρόσφορη για την επίτευξη του στόχου αυτού και επιπρόσθετα τελεί σε εύλογη αναλογία προς αυτή, απ' ης στιγμής ο ηττηθείς διάδικος έχει πάντοτε τη δυνατότητα να συμμορφωθεί εκούσια προς το επιδικασθέν σε βάρος του ποσό εκουσίως, αποφεύγοντας την επιβάρυνση [βλ. σχετικά ΜΕφΠειρ 362/2021, ΕφΘ 22/2020, ΕφΘ 187/2018, ΜΠρΘ 10453/2020, ΜΠρΘ 71/2020, άπασες δημοσιευθείσες στην ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ]. Συνεπώς, η διάταξη του άρθρου 72 του Κώδικα Δικηγόρων, δεν παραβιάζει την αρχή της αναλογικότητας που προβλέπεται από το άρθρο 25 § 1 του Σ, καθώς λανθασμένα υπολαμβάνει ο αιτών ότι το ύψος της επίμαχης αμοιβής του εκάστοτε Δικηγόρου συναρτάται από τη δυσχέρεια σύνταξης της επιταγής, αλλά δυνάμει της ανωτέρω διάταξης, τίθεται για πρώτη φορά ένα συγκεκριμένο όριο αυτής, συναρτώμενο με την ήδη υπολογισθείσα από το Δικαστήριο, κατ' αναλογία με το αντικείμενο της εκάστοτε ένδικης υπόθεσης, δικαστική δαπάνη, αποτρέποντας ακριβώς τον αυ-

θαίρετο και δυσανάλογο υπολογισμό της από τον εκάστοτε συντάσσοντα αυτή Δικηγόρο, και ως εκ τούτου δεν τίθεται ζήτημα παραβίασης της αρχής της αναλογικότητας [βλ. και προσκομιζόμενη Γνωμοδότηση του Στυλ. Σταματόπουλου, Καθηγητή Νομικής Σχολής ΔΠΘ, με θέμα Ερμηνευτικά ζητήματα για τα όρια της εξουσίας του Δικαστηρίου που επιλαμβάνεται ανακοπής κατά της εκτέλεσης προς αναπροσαρμογή της δικηγορικής αμοιβής ως προς τη σύνταξη επιταγής προς πληρωμή, δημοσιευθείσα ΕλλΔνη 2018. 389]. Εξάλλου, η ως άνω διάταξη του άρθρου 72 § 1 ν. 4194/2013, στο μέτρο που με αυτήν το Κράτος παρεμβαίνει στην ιδιωτική οικονομία για να ορίσει τις ελάχιστες (νόμιμες) δικηγορικές αμοιβές, δεν κρίνεται αντίθετη και στο άρθρο 4 § 1 του Συντάγματος, καθώς τα οριζόμενα στη διάταξη αυτή ισχύουν έναντι πάντων και όπως προαναφέρθηκε παρέχεται η ευχέρεια στον οφειλέτη να εξοφλήσει εκουσίως το οφειλόμενο ποσό και να απαλλαγεί κάθε επιβάρυνσης. Εκ του λόγου αυτού, σε συνάρτηση με το γεγονός ότι η ως άνω διάταξη αποσκοπεί στην εξασφάλιση της αμοιβής των Δικηγόρων και την προστασία του δικηγορικού λειτουργήματος, η εφαρμογή της δεν περιορίζει το δικαίωμα των πολιτών για πρόσβαση στη Δικαιοσύνη, αλλά καθορίζει τις οικονομικές υποχρεώσεις αυτών, των οποίων ήδη οι απαιτήσεις κρίθηκαν από τα Δικαστήρια ως αβάσιμες και αυτών που επιτάσσονται σε συμμόρφωση με ήδη εκδοθέντες εκτελεστούς τίτλους, ούτε δημιουργεί αδικαιολογήτως δικαιώματα υπέρ ορισμένης μόνο ομάδας πολιτών, ήτοι των Δικηγόρων, σε σύγκριση με τους λοιπούς πολίτες, αφού η σύγκριση αυτή δεν γίνεται μεταξύ όμοιων κατηγοριών, καθόσον οι Δικηγόροι, στην προκειμένη περίπτωση, αμείβονται για υπηρεσία που έχουν προσφέρει υπέρ των πολιτών-εντολέων τους, οι επιβαρυνόμενοι, δε, με την καταβολή της αμοιβής, πολίτες, αφενός μεν δεν έχουν προσφέρει αντίστοιχη υπηρεσία, αφετέρου, δε, υποχρεούνται στην καταβολή αυτή, ως ηττηθέντες διάδικοι, όταν ο εκτελεστός τίτλος είναι δικαστική απόφαση ή διαταγή ή ως υπερήμεροι οφειλέτες παροχής, όταν πρόκειται για άλλο εκτελεστό τίτλο. Με βάση τα ανωτέρω διαλαμβανόμενα, το παρόν Δικαστήριο δεν πιθα-

νολογεί ότι θα ευδοκιμήσει ο μοναδικός προβαλλόμενος λόγος ανακοπής και ότι θα γίνει αυτή δεκτή.

ΣΧΟΛΙΟ

Αμοιβή δικηγόρου για τη σύνταξη επιταγής προς εκτέλεση

Η σχολιαζόμενη απόφαση έταμε ένα θέμα, που έχει διαχρονικά απασχολήσει τη νομολογία. Το άρθρο 127 του προϊσχύσαντος Κώδικα Δικηγόρων (ν.δ. 3026/1954) προέβλεπε αμοιβή σε μεταλλικές δραχμές κλιμακωτή για κάθε δικαστήριο και όριζε ότι σε κάθε περίπτωση δεν μπορεί να υπερβεί το ¼ του κεφαλαίου. Κατά τη σχετική νομολογία ο περιορισμός του ¼ αφορούσε στα ελάχιστα όρια της αμοιβής για να προστατευτούν οι μικροοφειλέτες και δεν έθετε ανώτατο όριο αμοιβής¹.

I. Στον ισχύοντα Κώδικα Δικηγόρων (ν. 4194/2013) προβλέφθηκε στο άρθρο 72 § 1 ότι η αμοιβή του δικηγόρου για τη σύνταξη επιταγής «ορίζεται στο σύνολο της δικαστικής δαπάνης, όπως αυτή επιδικάσθηκε από το δικαστήριο». Υποστηρίζεται ότι πρόκειται για διάταξη αναγκαστικού δικαίου και δεν επιτρέπεται συμφωνία για διαφορετικό ποσό, σε αντίθετη δε περίπτωση θα ιδρύεται λόγος ανακοπής². Κατά την ορθότερη άποψη η επιδικασθείσα δικαστική δαπάνη αποτελεί το ανώτατο όριο, που μπορεί να ζητηθεί ως αμοιβή για τη σύνταξη επιταγής προς εκτέλεση, τούτο όμως δεν εμποδίζει το δικηγόρο του επισπεύδοντος να ζητήσει αμοιβή μικρότερη από τη δικαστική δαπάνη.

Αναφορικά δε με τις υποθέσεις, οι οποίες διήλθαν από περισσότερους βαθμούς δικαιοδοσίας, υποστηρίζεται ότι κρίσιμο είναι το επιδικαζόμενο συνολικό ποσό δικαστικής δαπάνης για όλους τους βαθμούς και όχι μόνο το επιδικαζόμενο στην απόφαση, που αποτελεί εκτελεστό τίτλο³. Ορθότερο φαίνεται να επιτάσσεται ως προς κάθε εκτελεστό τίτλο αμοιβή για τη σύνταξη επιταγής προς εκτέλεση αντίστοιχη της δικαστικής δαπάνης, που επιδικάσε η συγκεκριμένη απόφαση, η οποία επιδίδεται ως εκτελεστός τίτλος και αν οφείλεται δικαστική δαπάνη για άλλη απόφαση, να επιτάσσεται χωριστά μόνο η συγκεκριμένη δικαστική δαπάνη με αντίστοιχη αμοιβή για σύνταξη επιταγής

προς εκτέλεση, όπως άλλωστε συνέβη και στη σχολιαζόμενη απόφαση, που αφορά επιταγή για είσπραξη δικαστικής δαπάνης, που επιδικάσθηκε με απόφαση του Αρείου Πάγου.

II. Η διατύπωση αυτή της διάταξης προκάλεσε τη διατύπωση διαφόρων ερωτημάτων, οι απαντήσεις επί των οποίων οδήγησαν τη νομολογία σε διχογνωμία. Μεταξύ άλλων τέθηκαν τα ερωτήματα γιατί να πληρωθεί εις διπλούν η δικαστική δαπάνη, γιατί να επιβαρύνεται υπέρμετρα ο οφειλέτης για μια δικηγορική εργασία, που δεν απαιτεί ιδιαίτερο χρόνο και κόπο, αν η ρύθμιση αυτή αντίκειται στην αρχή της αναλογικότητας και μήπως παρακωλύσει το δικαίωμα παροχής δικαστικής προστασίας.

III. Κατά τη μία άποψη, που υιοθετήθηκε από μερίδα της νομολογίας, η διάταξη του άρθρου 72 § 1 του Κώδικα Δικηγόρων παραβιάζει τις αρχές της αναλογικότητας και της ισότητας, αντικείμενη στα άρθρα 4 § 1 και 25 § 1 Σ, και εν όψει του ανακύπτοντος νομοθετικού κενού πρέπει να εφαρμοσθεί η διάταξη του άρθρου 59 § 3 του Κώδικα Δικηγόρων σε συνδυασμό με το Παράρτημα I του Κώδικα (περ. Δ, ΣΤ) και η αμοιβή να προσδιορισθεί στο ποσό των 80 ευρώ, που προβλέπεται ως χρονοχρέωση για απασχόληση του δικηγόρου επί μία ώρα⁴. Προς την ίδια κατεύθυνση κρίθηκε ότι, επειδή κατ' άρθρο 924 ΚΠολΔ η σύνταξη και επίδοση επιταγής προς εκτέλεση δεν προϋποθέτει προηγούμενη όχληση του οφειλέτη, επιβαρύνεται όχι μόνο ο δούστροπος οφειλέτης, αλλά και εκείνος που είχε την πρόθεση να συμμορφωθεί, αλλά είτε δεν πρόλαβε, είτε είχε οικονομική αδυναμία, συνεπώς ούτε ενθαρρύνεται, ούτε αποθαρρύνεται να επιδείξει καλόπιστη συμπεριφορά και τελικά μόνος οφειλούμενος είναι ο δικηγόρος και όχι το Ελληνικό Δημόσιο, ως εκ τούτου δε η διάταξη αντίκειται στις αρχές της ισότητας και της αναλογικότητας⁵. Στη θεωρία επίσης έχει υποστηριχθεί και η άποψη ότι η εφαρμογή της διάταξης του άρθρου 72 § 1 του Κώδικα Δικηγόρων είναι προβληματική, επειδή στη δικαστική δαπάνη περιλαμβάνονται και έξοδα μη σχετιζόμενα προς το δικηγορικό έργο και τελικά κατ' αποτέλεσμα προκαλείται ουσιώδης επιβάρυνση και στον επισπεύδοντα και στον οφειλέτη, που καλούνται να καταβάλουν για δεύτερη φορά τη δικαστική δαπάνη⁶. Κατά άλλη προσέγγιση, εάν η αμοιβή για τη σύνταξη επιταγής κριθεί δυσανάλογη, το δικαστήριο μπορεί να τη

1. ΑΠ 630/2015, ΕφΠειρ 378/2010, ΕφΛ 416/2008 Ισοκράτης. Σύμφωνοι και οι Μπρίνιας, Αναγκαστική Εκτέλεση I, σ. 306, Βαθρακοκοίλης, ΕρμΚΠολΔ, άρθρ. 924 αριθ. 12.

2. Παυλόπουλος, σε Γώγου/Κωνσταντίου, Κώδικας Δικηγόρων, άρθρ. 72 αριθ. 1.

3. Γιαννόπουλος, Η δικηγορική αμοιβή, σ. 294.

4. ΜΠρΑθ 344/2019 ΝΟΜΟΣ. Υπέρ της αντισυνταγματικότητας Μάζης, σε Κεραμέα/Κονδύλη/Νίκα, ΚΠολΔ, άρθρ. 924 αριθ. 11.

5. ΜΠρΤρκ 109/2020 Ισοκράτης, ΜΠρΠατ 355/2020 Ισοκράτης.

6. Γιαννόπουλος, ό. π., σ. 292.293.

μειώσει με βάση το άρθρο 281 ΑΚ⁷.

IV. Η σχολιαζόμενη απόφαση προσεγγίζει την ερμηνευόμενη διάταξη αναλύοντας κάθε πτυχή του ερευνώμενου ζητήματος και αντικρούοντας πειστικά τα προβαλλόμενα αντίθετα επιχειρήματα.

Ειδικότερα, ως προς την τελολογία της διάταξης δέχεται ότι η βούληση του νομοθέτη κατευθύνεται προς τη διαμόρφωση κινήτρου προς τον οφειλέτη για να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του χωρίς την παρεμβολή της εκτελεστικής διαδικασίας και την επιβάρυνσή του με επί πλέον έξοδα, διαβλέπει δηλαδή έναν εύλογο νομοθετικό σκοπό για την περιστολή των καθυστερήσεων και της δυστροπίας στις οικονομικές συναλλαγές⁸. Αντικρούει επίσης το επιχειρήμα, ότι δήθεν πρόκειται περί «διπλοπληρωμής» του ίδιου κονδυλίου, διευκρινίζοντας ότι η δικαστική δαπάνη αφορά στην αμοιβή και τα έξοδα του δικηγόρου μέχρι τη συζήτηση και την έκδοση της απόφασης, ενώ η αμοιβή για σύνταξη επιταγής προς πληρωμή αφορά μεταγενέστερη δικηγορική ενέργεια, ενώ ανασκευάζει και την άποψη ότι, αν πληρωθεί η αμοιβή για σύνταξη επιταγής ισόποση με τη δικαστική δαπάνη, δεν θα εισπραχθεί δικαστική δαπάνη, γιατί αυτό θα αποτελούσε ευθέως παραβίαση του διατακτικού της εκτελούμενης απόφασης και θα επέφερε ζημία στον επισπεύδοντα, ο οποίος δεν θα εισέπραττε καταβληθέντα δικαστικά έξοδα⁹.

Αντικρούει επίσης εύστοχα άλλα επιχειρήματα του αιτούντος την αναστολή της εκτέλεσης, όπως τη συνάρτηση της αμοιβής από τον απαιτούμενο χρόνο και κόπο του δικηγόρου και το μέγεθος του αντικειμένου της εκτέλεσης και την ανεπίτρεπτη κρατική παρεμβατικότητα στην ιδιωτική οικονομία με τον καθορισμό ελάχιστων νόμιμων δικηγορικών αμοιβών. Η σχολιαζόμενη απόφαση δέχεται ότι με τη ρύθμιση της διάταξης αποτρέπεται ο αυθαίρετος δυσσα-

νάλογος υπολογισμός της αμοιβής από τον κάθε δικηγόρο και δεν θίγεται η αρχή της αναλογικότητας, ενώ με τα οριζόμενα στη διάταξη δεν εισάγεται κάποια διάκριση, αλλά ισχύουν έναντι πάντων, ο δε οφειλέτης έχει την ευχέρεια να εξοφλήσει εκουσίως την οφειλή και να μην επιβαρυνθεί περαιτέρω, συνεπώς δεν προσβάλλεται η αρχή της ισότητας.

Σύμφωνα εξάλλου με το σκεπτικό άλλης απόφασης, η ερμηνευόμενη διάταξη πρέπει «να ιδωθεί υπό το πρίσμα, ότι η αμοιβή της επιταγής περιλαμβάνεται στη δικαστική δαπάνη και δεν αποτελεί διακριτό κονδύλι για τους εξής λόγους: α) η ερμηνευτική αυτή εκδοχή δεν βρίσκει έρεισμα στο χρησιμοποιούμενο ρήμα «ορίζεται», με την έννοια ότι αν ο νομοθέτης ήθελε να εντάξει την αμοιβή της επιταγής στο ποσό της δικαστικής δαπάνης, θα έκανε χρήση του ρήματος «περιλαμβάνεται» ή άλλου συνωνύμου, β) θα ανέκυπτε ερμηνευτικό πρόβλημα στην περίπτωση του συμψηφισμού της δικαστικής δαπάνης, οπότε θα έπρεπε να μην υπάρχει καμία αμοιβή για τη σύνταξη της επιταγής προς εκτέλεση, κάτι που ήδη έχει κριθεί νομολογιακά ότι δεν μπορεί να ισχύει και ερευνάται ποιο ήταν το ποσό της δικαστικής δαπάνης του επισπεύδοντος διαδίκου, το οποίο συμψηφίστηκε, προκειμένου να ορισθεί ως αμοιβή για τη σύνταξη της επιταγής, γ) δεν θα υπήρχε κανένας λόγος να γίνεται αναφορά στο νόμο για αμοιβή σύνταξης επιταγής εάν αυτή συμπεριλαμβανόταν στη δικαστική δαπάνη (η οποία μπορεί να εισπραχθεί με αναγκαστική εκτέλεση ούτως ή άλλως) και θα αρκούσε να αναφέρεται στο νόμο ότι δεν προβλέπεται αμοιβή για τη σύνταξη της επιταγής, δ) δεν είναι εύλογο να ήθελε ο νομοθέτης να «εκκαθαρίζει» το δικαστήριο, που εκδίδει τον εκτελεστό τίτλο και την αμοιβή για τη σύνταξη της επιταγής, περιλαμβάνοντας αυτήν στη συνολική δικαστική δαπάνη, καθώς αφενός δεν είναι γνωστό κατά την έκδοση της απόφασης που εκτελείται, εάν αυτή θα αποτελέσει αντικείμενο αναγκαστικής εκτέλεσης, ούτε είναι δυνατόν να αποδίδονται με διάταξη της απόφασης μελλοντικές δαπάνες, αφετέρου δε, η δικαστική δαπάνη που επιδικάζεται από το δικαστήριο περιλαμβάνει τα μέχρι εκείνης της στιγμής έξοδα και την αμοιβή του πληρεξουσίου δικηγόρου»¹⁰.

Προσθέτει, τέλος η σχολιαζόμενη απόφαση, μία ακόμα παράμετρο σε σχέση με την άσκηση του δικηγορικού λειτουργήματος. Δέχεται ότι με την ερευνώμενη ρύθμιση εξασφαλίζεται η αμοιβή των δικηγόρων, δεν περιορίζεται το δικαίωμα των πολιτών για πρόσβαση στη δικαιοσύνη, αλλά καθορίζονται οι υποχρεώσεις των διαδίκων, που οι απαιτήσεις τους κρίθηκαν αβάσιμες και δεν θεσπίζονται αδικαιο-

7. Χατζηϊωάννου, Η δικηγορική αμοιβή ως αποδοτέο δικηγορικό έξοδο της πολιτικής δίκης, ΝοB 63/2015. 1210-1211. Βλ. κατά το προγενέστερο δίκαιο την ΑΠ 450/2006 ΧρΙδΔ ΣΤ/ 2006. 616, που εφάρμοσε τα κριτήρια του άρθρου 98 § 1 του ν.δ. 3026/1954 για την αναπροσαρμογή της αμοιβής.

8. Όμοιες η ΜΕφΘ 22/2020 ΝΟΜΟΣ και η ΜΠΝ 26/2022 Ισοκράτης. Σύμφωνος και ο Σταματόπουλος, Ερμηνευτικά ζητήματα για τα όρια της εξουσίας του δικαστηρίου που επιλαμβάνεται ανακοπής κατά της εκτέλεσης προς αναπροσαρμογή της δικηγορικής αμοιβής ως προς τη σύνταξη επιταγής προς πληρωμή, ΕλλΔνη 59/2018. 395, που εντάσσει τη ρύθμιση στο πλαίσιο σειράς άλλων διατάξεων, όπως η θέσπιση του τόκου επιδικίας στο άρθρο 344 ΑΚ με το ν. 4055/2012.

9. Προς την ίδια κατεύθυνση με παρεμφερή σκεπτικά ΜΕφ Πειρ 362/2021 ΝΟΜΟΣ, ΜΕφΘ 187/2018 Ισοκράτης, ΜΠρΘ 71/2020 ΝΟΜΟΣ.

10. ΜΕφΘ 22/2020 Ισοκράτης.

λόγητα δικαιώματα υπέρ μίας ομάδας πολιτών, δηλαδή των δικηγόρων, αφού οι τελευταίοι αμείβονται για υπηρεσίες, που έχουν παράσχει στον εντολέα τους, ενώ οι επιβαρυνόμενοι με την αμοιβή πολίτες δεν έχουν προσφέρει κάποια υπηρεσία, αλλά υποχρεούνται είτε ως ηττηθέντες διάδικοι, είτε ως υπερήμεροι οφειλέτες¹¹.

V. Όπως δε επίσης έχει ορθά νομολογηθεί, η διάταξη του άρθρου 72 § 1 του Κώδικα Δικηγόρων εφαρμόζεται, ως προς την αμοιβή του δικηγόρου για τη σύνταξη επιταγής προς εκτέλεση, όχι μόνο όταν επιτάσσεται το σύνολο του επιδικασθέντος ποσού, αλλά και όταν επιτάσσεται μέρος αυτού¹².

VI. Ανεξαρτήτως, πάντως, της ερμηνείας ως προς το ύψος της αμοιβής του δικηγόρου για τη σύνταξη επιταγής προς εκτέλεση, πρόβλημα γεννάται στην περίπτωση που το δικαστήριο δεν επιδικάζει δικαστική δαπάνη ή τη συμπληρώνει για οποιονδήποτε λόγο. Στις περιπτώσεις αυτές προσφέρονται στους δικηγόρους οι ακόλουθες δυνατότητες. Η πρώτη είναι να μην επιταχθεί καθόλου αμοιβή για τη σύνταξη της επιταγής προς εκτέλεση προς αποφυγή ίδρυσης λόγου ανακοπής. Εάν όμως επιλεγεί αυτή η οδός, είτε δεν θα αμειφθεί καθόλου ο δικηγόρος, είτε την αμοιβή του θα την επιβαρυνθεί ο επισπεύδων εντολέας του. Η δεύτερη είναι να ζητηθεί από το δικηγόρο και να επιταχθεί η αμοιβή, που προκύπτει με βάση τη χρονοχρέωση, με την προσθήκη βέβαια του αναλογούντος ΦΠΑ, όπως έχει δεχθεί μερίδα της νομολογίας. Κατά μία τρίτη δυνατότητα, που έχει προταθεί στη θεωρία, θα πρέπει να περιληφθεί η συμβατική αμοιβή του δικηγόρου στο οικείο κονδύλιο της επιταγής προς πληρωμή και αν ασκηθεί ανακοπή να υιοθετηθεί η συνδυαστική ερμηνεία των άρθρων 371 ΑΚ και 58 § 5 ΚΠολΔ για να κριθεί η νομιμότητα της επιτασσόμενης αμοιβής και ενδεχομένως είτε να αυξηθεί, είτε να περιορισθεί¹³.

VII. Στη δίκη, επί της οποίας εκδόθηκε η σχολιαζόμενη απόφαση, ασκήθηκε πρόσθετη παρέμβαση υπέρ του καθ' ου η αίτηση αναστολής από τον οικείο δικηγορικό σύλλογο, η οποία κρίθηκε νόμιμη και έγινε δεκτή χωρίς ιδιαίτερο σκεπτικό. Υπό τον προγενέστερο Κώδικα Δικηγόρων αντίστοιχες πρόσθετες παρεμβάσεις απορρίπτονταν με το σκε-

πτικό ότι, για τη συνδρομή εννόμου συμφέροντος του δικηγορικού συλλόγου, απαιτείται να θιγόνται τα δικά του συμφέροντα επί νομικού ή πραγματικού ζητήματος και δεν αρκεί το ότι η απόφαση, που θα εκδοθεί, θα επιφέρει αντανακλαστικές συνέπειες στα μέλη του¹⁴.

Υπό τον ισχύοντα Κώδικα Δικηγόρων γίνονται δεκτές πρόσθετες παρεμβάσεις δικηγορικών συλλόγων σε δίκες για αξίωση αμοιβής δικηγόρου βάσει του άρθρου 90 περ. ζ του Κώδικα Δικηγόρων¹⁵.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ

Αναπληρωτής Καθηγητής Νομικής Σχολής ΕΚΠΑ

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Μονομελές Πρωτοδικείο Αθηνών Αριθ. 478/2023

Δικαστής: **Τ. Μπέκα**, Πρόεδρος Πρωτοδικών
Δικηγόροι: **Π. Ανδριτσόπουλος**, **Α.-Δ. Παντελή**

Αίτηση προσωρινής αποκλειστικής επιμέλειας και προσωρινής διατροφής ανήλικου τέκνου, καθώς και προσωρινής μετοίκησης του καθ' ου. Απαράδεκτη η προφορικός ασκηθείσα ανταίτηση προσωρινής συνεπιμέλειας - επικοινωνίας-διατροφής. Προϋποθέσεις για την απόκλιση από τον κανόνα της από κοινού επιμέλειας. Ανάθεση της προσωρινής αποκλειστικής επιμέλειας στην αιτούσα μητέρα. Προσωρινή επιδίκαση διατροφής. Προσωρινή μετοίκηση του καθ' ου. Απώρριψη προφορικός ασκηθείσας ανταίτησης λόγω απαραδέκτου. Αυτεπάγγελτη ρύθμιση του δικαιώματος επικοινωνίας του πατέρα. Συμψηφισμός των δικαστικών εξόδων (Άρθρα 1475 επ. ΑΚ, 686, 728, 731, 735, 176 ΚΠολΔ, 45, 116 § 4β και 120 του ν. 4842/2021).

Με τον ν. 4800/2021 (ΦΕΚ Α 81/21.5.2021) περί «Μεταρρυθμίσεων αναφορικά με τις σχέσεις γονέων και τέκνων, άλλα ζητήματα οικογενειακού δικαίου και λοιπές επείγουσες διατάξεις» και δη με τα Κεφάλαια Β και Γ αυτού α-

14. ΟΛΑΠ 14/2008 ΝοΒ 57/2009. 615, ΕφΑθ 1716/2004 ΝοΒ 53/2005. 94.

15. ΑΠ 202/2022, 1389/2017 Ισοκράτης, ΕφΠειρ 645/2022 αδημ., ΜΠρΑθ 35/2020 αδημ. Όμοια και η ΕιρΑθ 252/2012 αδημ., υπό τον προγενέστερο Κώδικα Δικηγόρων.

11. Όμοια η ΜΠΘ 10453/2020 Ισοκράτης.

12. ΜΠρΑθ 1325/2019 Ισοκράτης.

13. Γιαννόπουλος, ό. π., σ.293.

ντικαθίστανται ή τροποποιείται σειρά διατάξεων του ενδέκατου Κεφαλαίου του Αστικού Κώδικα για τις σχέσεις γονέων και τέκνων και ιδίως για τα θέματα της γονικής μέριμνας των ανηλικών τέκνων (άρθρα 1510-1541 του Αστικού Κώδικα), ως ίσχυαν ιδίως μετά τη μεταρρύθμιση του οικογενειακού δικαίου, η οποία συντελέστηκε με τον ν. 1329/1983 και εναρμόνισε τις διατάξεις του Αστικού Κώδικα προς το άρθρο 4 § 2 του Συντάγματος για την ισότητα των φύλων και προς το άρθρο 21 § 1 του Συντάγματος για την προστασία της παιδικής ηλικίας. Η ισχύς του άνω νόμου, ως προς τα ανωτέρω Κεφάλαια, αρχίζει από τις 16.9.2021 (ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΗΓ άρθρο 30), ενώ κατά τη μεταβατική διάταξη του άρθρου 18 (ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε») τα Κεφάλαια Β και Γ εφαρμόζονται και στις εκκρεμείς υποθέσεις επί των οποίων δεν έχει εκδοθεί, μέχρι την έναρξη ισχύος του νόμου, αμετάκλητη δικαστική απόφαση, ενώ συμφωνίες των γονέων σχετικά με την άσκηση της γονικής μέριμνας, ή την επικοινωνία με το τέκνο που έχουν καταρτιστεί μέχρι την έναρξη ισχύος των Κεφαλαίων Β και Γ ισχύουν, εκτός αν το Δικαστήριο προβεί σε διαφορετική ρύθμιση, ύστερα από αίτηση ενός εκ των γονέων, η οποία υποβάλλεται εντός προθεσμίας δύο (2) ετών από την έναρξη ισχύος του νόμου.

Από τις διατάξεις των άρθρων 1510, 1511, 1512, 1513, 1514, 1518 και 1520 του ΑΚ, όπως αντικαταστάθηκαν ή τροποποιήθηκαν με τον άνω νόμο, συνάγεται, ότι η γονική μέριμνα του ανηλικού τέκνου περιλαμβάνει την επιμέλεια του προσώπου του (η οποία εμπεριέχει την ανατροφή, την επίβλεψη, τη μόρφωση και την εκπαίδευση του τέκνου, καθώς και τον προσδιορισμό του τόπου της διαμονής του), επί πλέον δε και τη διοίκηση της περιουσίας του και την εκπροσώπηση του τέκνου σε κάθε υπόθεση ή δικαιοπραξία ή δίκη που αφορά το πρόσωπο ή την περιουσία του. Στην περίπτωση διαζυγίου, ακύρωσης του γάμου ή διακοπής της συζυγικής συμβίωσης, όταν ανατρέπονται πλέον οι συνθήκες της ζωής της οικογένειας, καταργείται ο συζυγικός οίκος, δημιουργείται χωριστή εγκα-

τάσταση του καθενός από τους γονείς, ωστόσο οι γονείς εξακολουθούν να ασκούν από κοινού και εξίσου τη γονική μέριμνα. Με την εν λόγω ρύθμιση, η οποία βρίσκεται σε αρμονία με τη διάταξη του άρθρου 1510 εδ. α' ΑΚ που αναφέρεται στην έγγαμη συμβίωση, καθιερώνεται εκ του νόμου η κοινή άσκηση της γονικής μέριμνας, στην περίπτωση διαζυγίου, ακύρωσης του γάμου ή διακοπής της συζυγικής συμβίωσης, ακόμα και αν δεν υπάρχει συμφωνία των γονέων ή δικαστική απόφαση. Με τη νέα ρύθμιση της ΑΚ 1513, η συνέχιση της από κοινού άσκησης της γονικής μέριμνας μπορεί να αποκλειστεί μόνο με συμφωνία των γονέων ή με απόφαση του Δικαστηρίου στο οποίο μπορεί να προσφύγει ο κάθε γονέας εφόσον όμως συντρέχουν οι προϋποθέσεις του άρθρου 1514 § 2 ΑΚ και όχι σε κάθε περίπτωση. Με την έννοια αυτή, η από κοινού άσκηση της γονικής μέριμνας σύμφωνα με το νέο δικαιο είναι υποχρεωτική, αφού ισχύει εκ του νόμου και ανεξάρτητα από το εάν τη θέλουν οι γονείς. Με τον όρο «εξίσου» αποδίδεται η θεμελιώδης αρχή του οικογενειακού δικαίου, η οποία εισήχθη με τον ν. 1329/1983 και εναρμόνισε, στο θέμα αυτό, τις διατάξεις του Αστικού Κώδικα προς τα άρθρα 4 § 2 και 21 § 1 του Συντάγματος, περί της ισότιμης συμβολής και των δύο γονέων στην ανατροφή του τέκνου και την ανάπτυξη της προσωπικότητας, η οποία είναι κοινωνικά ίσης αξίας και εξίσου σπουδαία. Για τη λήψη της απόφασής του το Δικαστήριο λαμβάνει υπόψη τους έως τότε δεσμούς του τέκνου με τους γονείς και τους αδελφούς του, καθώς και τις τυχόν συμφωνίες που έκαναν οι γονείς του τέκνου για την άσκηση της γονικής μέριμνας». Με βάση την ως άνω διάταξη του άρθρου 1514 ΑΚ συνάγεται ότι σε περίπτωση διαφωνίας των γονέων, η ρύθμιση της γονικής μέριμνας των ανηλικών τέκνων γίνεται από το Δικαστήριο, ενώ ως περιπτώσεις διαφωνίας αναφέρονται ενδεικτικά («ιδίως»), οι περιπτώσεις που ο ένας γονέας αδιαφορεί ή δεν συμπράττει στη γονική μέριμνα ή δεν τηρεί την τυχόν υπάρχουσα συμφωνία για την άσκηση ή τον τρόπο άσκησής της, ή αν η συμφωνία αυτή εί-

ναι αντίθετη προς το συμφέρον του τέκνου, ή αν η γονική μέριμνα ασκείται αντίθετα προς το συμφέρον του τέκνου. (Βλ. Αναστάσιο Βαλτούδη, Συνεπιμέλεια και εναλλασσόμενη κατοικία στο νέο οικογενειακό δίκαιο, ΕλλΔνη 4, 2021. 999).

Ως κατευθυντήρια γραμμή για την άσκηση της γονικής μέριμνας στην περίπτωση διαφωνίας των γονέων των τέκνων και της προσφυγής τους στο Δικαστήριο αλλά και πυρήνας για τον προσδιορισμό της άσκησης της είναι το «βέλτιστο συμφέρον του τέκνου», που αποσκοπεί στην ανάπτυξη του ανήλικου σε μια ανεξάρτητη και υπεύθυνη προσωπικότητα. Η μικρή ηλικία του ανήλικου τέκνου και το φύλο του δεν αποτελούν κυρίαρχο κατά νόμο στοιχείο για τον προσδιορισμό του συμφέροντος του ανήλικου αναφορικά με την ανάθεση της γονικής μέριμνας ή της επιμέλειας στον ένα από τους γονείς του, γιατί η άποψη, ότι η γονική μέριμνα των μικρής ηλικίας τέκνων πρέπει να ανατίθεται στη μητέρα τους λόγω του ότι έχουν ανάγκη της μητρικής στοργής και ιδιαίτερων περιποιήσεων, εξακολουθεί να ισχύει, κατά τις νεότερες ιατρικές παιδαγωγικές και ψυχολογικές έρευνες, μόνο για την νηπιακή ηλικία, για την οποία αναγνωρίζεται σαφής βιοκοινωνική υπεροχή στη μητέρα, ενώ για το μεταγενέστερο χρόνο αναγνωρίζεται ο σοβαρός ρόλος του πατέρα στην όλη διαμόρφωση των διαπροσωπικών σχέσεων του τέκνου. (ΑΠ 426/2021, ΑΠ 616/2020, ΑΠ 1175/2020, ΑΠ 1016/2019, ΑΠ 1422/2019, ΑΠ 824/2018, ΑΠ 550/2017, ΑΠ 1612/2017, ΑΠ 317/2015, ΕφΠειρ 298/2021 όλες δημοσιευμένες σε ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ). Έτσι, υπό το κράτος της κατάστασης αυτής, το συμφέρον του ανήλικου μπορεί να επιβάλει να συμβιώνει τόσο με τη μητέρα του όσο και με τον πατέρα του και ακολούθως, εφόσον έτσι προκαλείται η μικρότερη δυνατή διατάραξη του τρόπου ζωής του, να ανατίθεται η άσκηση της επιμέλειας αυτού από κοινού στη μητέρα και στον πατέρα του, δηλαδή να γίνεται χρονική (ή εναλλασσόμενη) κατανομή αυτής ανάμεσα στους δύο γονείς, ενώ και η γονική μέριμνα να ανήκει από κοινού στους δυο τους, οι οποίοι θα οφείλουν να φρο-

ντίζουν για την ομαλή ανάπτυξη και το καλό του τέκνου τους από κοινού (ΕφΠειρ 298/2021, ΜΠρΠειρ 1267/2021 δημοσιευμένες σε ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ) (...).

Με την προφορικός ασκηθείσα ανταίτησή του, η οποία κατά τον ανταιτούντα ασκήθηκε στις 29.11.2021, ήτοι στο πλαίσιο της διαδικασίας συζήτησης προσωρινής διαταγής, ανταιτών επικαλείται επείγουσα περίπτωση και ζητεί, ως ασφαλιστικό μέτρο, 1) να του ανατεθεί η άσκηση της συνεπιμέλειας του ανήλικου τέκνου του, 2) να υποχρεωθεί η καθ' ης να του καταβάλλει 150 ευρώ μηνιαίως ως διατροφή του ανήλικου τέκνου του και 3) να ρυθμισθεί το δικαίωμα επικοινωνίας με το ανήλικο τέκνο του ως αιτείται. Τέλος ζητεί να καταδικασθεί η καθ' ης η ανταίτηση στην δικαστική του δαπάνη.

Με το περιεχόμενο αυτό η ανταίτηση αρμοδίως εισάγεται για να συζητηθεί ενώπιον αυτού του Δικαστηρίου κατά την ίδια ως άνω διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων (άρθρα 686 επ. ΚΠολΔ), όμως ασκείται απαραδέκτως, καθώς με βάση το άρθρο 686 § 6 ΚΠολΔ, όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 45 του ν. 4842/2021, η ανταίτηση πλέον δεν μπορεί να ασκηθεί προφορικά, διάταξη η οποία ισχύει από 01.01.2022, καθώς το άρθρο 45 υπάγεται στο Μέρος Α του ανωτέρω νόμου για το οποίο η ισχύς του αρχίζει από την ανωτέρω ημερομηνία κι όχι από 13-10-2021 (άρθρο 120 του ν. 4842/2021). Ειδικότερα ο αιτών είχε ασκήσει προφορικά ανταίτηση με το σημειώμά του στο πλαίσιο συζήτησης της προσωρινής διαταγής την 01.12.2021. Η ανταίτηση του τότε ορθώς έγινε δεκτή και ελήφθη υπόψη για την έκδοση της προσωρινής διαταγής ρυθμίζοντας την επικοινωνία του με το ανήλικο τέκνο του (άρθρο 23, 80 ν. 4509/2017). Όμως, ο αιτών όφειλε κατά την συζήτηση των ασφαλιστικών μέτρων στις 16.03.2022 να επανέλθει με χωριστό δικόγραφο επιδίδοντας το στην αιτούσα και αναφέροντας τα αιτήματά του, προκειμένου να συνεκδικασθεί με την αίτηση της ήδη αιτούσας και να ερευνηθεί η βασιμότητα των αιτημάτων του, απορριπτόμενου ως μη νόμιμου του ισχυρισμού του ότι το παρόν Δικαστήριο

πρέπει να λάβει υπόψη του (αναδρομικά) την από 01.12.2021 υποβληθείσα προφορική ανταίτησή του, συνεκδικάζοντάς την κατά την από 16.03.2022 εκδίκαση με την υπό κρίση αίτηση της αιτούσας (...). Περαιτέρω, πιθανολογήθηκε, ότι το ανήλικο τέκνο των διαδίκων, λόγω και της μικρής του ηλικίας, είναι ιδιαίτερα συνδεδεμένο με την μητέρα του, με την οποία διαμένει, η οποία το φροντίζει με στοργή και αγάπη, ενδιαφέρεται ιδιαίτερος για την ανατροφή και την εκπαίδυσή του και εξασφαλίζει συνθήκες ηρεμίας, σταθερότητας και ασφαλούς διαβίωσής του. Ενόψει των ανωτέρω, το αληθές συμφέρον του ανήλικου, επιβάλλει όπως η άσκηση της επιμέλειας του προσώπου του, κατά το παρόν στάδιο των ασφαλιστικών μέτρων, ανατεθεί αποκλειστικά στην καθ' ης μητέρα του, με την οποία θα συνεχίσει να διαμένει, η οποία έχει τα ανάλογα προσόντα ν' ανταποκριθεί στο λειτουργικό αυτό καθήκον. Συνεπώς, πιθανολογείται ότι συντρέχουν εν προκειμένου οι εκ του νόμου (άρθρο 1514 § 2, όπως αυτό αντικαταστάθηκε με τον ν. 4800/2021) προϋποθέσεις, ώστε το παρόν Δικαστήριο να αναθέσει προσωρινά μέρος της γονικής μέριμνας και δη την επιμέλεια του προσώπου του ανήλικου τέκνου των διαδίκων αποκλειστικά στην αιτούσα μητέρα του, παρεκκλίνοντας από την από κοινού άσκηση του συνόλου της γονικής μέριμνας από αμφοτέρους τους διαδίκους γονείς του, όπως αυτή ορίζεται με τη διάταξη του άρθρου 1513 § 1, όπως αυτό αντικαταστάθηκε με τον ως άνω ν. 4800/2021. Εξάλλου, το δικαστήριο, που σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 692 § 1, 732 και 735 ΚΠολΔ, έχει τη διακριτική ευχέρεια να διατάξει κάθε πρόσφορο ασφαλιστικό μέτρο που υπαγορεύεται από τις περιστάσεις, αν κρίνει ότι συντρέχει επείγουσα περίπτωση, μπορεί να ρυθμίσει και αυτεπαγγέλτως το ζήτημα της επικοινωνίας, στο πλαίσιο της ρύθμισης της επιμέλειας του προσώπου του ανήλικου, δηλαδή ακόμη και χωρίς να υποβληθεί σχετικό αίτημα εκ μέρους των γονέων, εφόσον η ρύθμιση της επικοινωνίας επιβάλλεται από λόγους αναγόμενους στο συμφέρον του τέκνου (βλ. Ι. Χαμη-

λοθώρη, Ασφαλιστικά Μέτρα έκδ. 2010 αριθ. 267, 1272, 1273, 1290, 1847, Πουλιιάδη σε Γεωργιάδη- Σταθόπουλο ΑΚ άρθρ. 1520 αριθ. 16, 46). Με τις παραδοχές αυτές, παρά την απόρριψη της ανταίτησης του καθ' ου στην οποία περιλαμβάνονταν σχετικό αίτημα, το δικαστήριο κρίνει αναγκαίο, να προβεί στη ρύθμιση του ως άνω ζητήματος, σύμφωνα με τον τρόπο που αναφέρεται στο διατακτικό (...).

ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Απαράδεκτη η άσκηση προφορικής ανταίτησης μετά το ν. 4842/2021

Η υπό σχολιασμό απόφαση, εκδοθείσα κατά τη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων, επιλήφθηκε υποθέσεως οικογενειακού δικαίου, όπου η μητέρα με την αίτησή της, κατά παρέκκλιση από τον κανόνα του νέου οικογενειακού δικαίου, ζητούσε να αναλάβει την προσωρινή αποκλειστική επιμέλεια του ανήλικου τέκνου της, να της επιδικαστεί, ως ασκούσα την προσωρινή επιμέλεια του παιδιού της, προσωρινή διατροφή και να μετοικήσει προσωρινά ο καθ' ου από την οικογενειακή στέγη. Από την πλευρά του, ο πατέρας, με προφορική δήλωση της πληρεξούσιας δικηγόρου του, η οποία υποβλήθηκε κατά τη συζήτηση του αιτήματος προσωρινής διαταγής, άσκησε προφορικά ανταίτηση συνεπιμέλειας-επικοινωνίας-διατροφής του ανήλικου τέκνου του. Η σχολιαζόμενη απόφαση με εκτεταμένη ανάλυση στη μείζονα σκέψη της ανέπτυξε την άποψη ότι η επιμέλεια ανήλικων τέκνων νηπιακής ηλικίας πρέπει να ανατίθεται στην μητέρα, η οποία σε αυτή τη φάση της ζωής των παιδιών υπερέχει βιοκοινωνικά¹, χωρίς ωστόσο να παραβλέπεται ο σοβαρός ρόλος του πατέρα στην διαμόρφωση των διαπροσωπικών σχέσεων και της προσωπικότητας των παιδιών στο μεταγενέστερο χρόνο της ζωής των ανήλικων τέκνων.

Ωστόσο, το ενδιαφέρον στην υπό σχολιασμό απόφαση, εντοπίζεται κυρίως στο γεγονός ότι απορρίφθηκε ως απαράδεκτη η προφορικά ασκηθείσα ανταίτησή του πατέρα με το επιχείρημα ότι «Με το περιεχόμενο αυτό η ανταίτηση

1. Βλ. contra ΜΠρΑθ 5019/2022, με παρατηρήσεις Πλευρή, Αρμ 2022. 1632 επ., όπου η επιμέλεια ανήλικου τέκνου ούτε δύο ετών ανατέθηκε από κοινού στους γονείς του με τη μορφή της συναπόφασης.

2. Κράνης, Η άσκηση ανταίτησης στη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων μετά τις τροποποιήσεις του ν. 4335/2015, Αρμ 2017. 537.

αρμοδίως εισάγεται για να συζητηθεί ενώπιον αυτού του Δικαστηρίου ... όμως ασκείται απαραδέκτως, καθώς με βάση το άρθρο 686 § 6 ΚΠολΔ, όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 45 του ν. 4842/2021, η ανταίτηση πλέον δεν μπορεί να ασκηθεί προφορικά, διάταξη η οποία ισχύει από 01.01.2022, καθώς το άρθρο 45 υπάγεται στο Μέρος Α του ανωτέρω νόμου για το οποίο η ισχύς αρχίζει από την ανωτέρω ημερομηνία κι όχι από 13.10.2021 (άρθρου 120 του ν. 4842/2021) ... ο αιτών όφειλε κατά την συζήτηση των ασφαλιστικών μέτρων στις 16.03.2022 να επανέλθει με χωριστό δικόγραφο επιδίδοντάς το στην αιτούσα και αναφέροντας τα αιτήματά του, προκειμένου να συνεκδικασθεί με την αίτηση της ήδη αιτούσας και να ερευνηθεί η βασιμότητα των αιτημάτων του, απορριπτομένου ως μη νόμιμου του ισχυρισμού του ότι το παρόν Δικαστήριο πρέπει να λάβει υπόψη του (αναδρομικά) την από 01.12.2021 υποβληθείσα προφορική ανταίτησή του ...».

Η ως άνω θέση είναι ορθή³, καθώς με βάση το άρθρ. 45 του ν. 4842/2021 καταργήθηκε η δυνατότητα άσκησης προφορικής ανταίτησης⁴ που προβλεπόταν στο άρθρ. 686 § 6 ΚΠολΔ⁵, ενώ με βάση τη μεταβατικού δικαίου διάταξη του άρθρ. 116 § 4β του ν. 4842/2021 από την ως άνω νέα ρύθμιση (που κατήργησε το δικαίωμα άσκησης προφορικής ανταίτησης) καταλαμβάνονται και οι εκκρεμείς αιτήσεις ασφαλιστικών μέτρων για τις οποίες κατά την 01.01.2022 (άρθρ. 120 ν. 4842/2021) δεν είχε εκδοθεί απόφαση. Στην εν λόγω περίπτωση, η προφορική ανταίτηση του πατέρα ασκήθηκε κατά τη συζήτηση του αιτήματος προσωρινής διαταγής της άλλης πλευράς στις 01.12.2021 και συζητήθηκε στις 16.03.2022, όποτε ίσχυε ήδη η νέα ρύθμιση που κατήργησε τη δυνατότητα άσκησης προφορικής ανταίτησης και για το λόγο αυτό απορρίφθηκε ως απαράδεκτη η ασκηθείσα προφορικά ανταίτηση, λόγω μη τήρησης προδικασίας (ήτοι μη κατάθεσης και επίδοσης σχετικής αίτησης). Υπό την ισχύ του άρθρ. 23 του ν. 4509/2017, που ίσχυε για τη διάταξη του άρθρ. 686 § 6 ΚΠολΔ μέχρι τις 31.12.2021, προβλεπόταν η δυνατότητα άσκησης προφορικής ανταίτησης και επομένως αν η υπόθεση είχε συζητηθεί και η απόφαση είχε εκδοθεί πριν την 01.01.2022, η επίμαχη προφορικά ασκηθείσα ανταίτηση θα ήταν παραδεκτή. Σημειώνεται ότι η ρύθμιση περί κατάργησης της δυνατότητας άσκησης προφορικής ανταίτησης δεν είναι άγνωστη στο πεδίο του αστικού δικονομικού δικαίου, καθότι ι-

σχυε και υπό το ν. 4335/2015⁶ και μάλιστα επικρίθηκε⁷.

Τέλος, παρά το γεγονός ότι δυνάμει της σχολιαζόμενης απόφασης απορρίφθηκε η προφορικά ασκηθείσα ανταίτηση του πατέρα για συνεπιμέλεια-επικοινωνία-διατροφή του ανήλικου τέκνου, εντούτοις, η υπό σχολιασμό απόφαση, ορμώμενη από το γεγονός ότι: «... το δικαστήριο, που σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 692 § 1, 732 και 735 ΚΠολΔ, έχει τη διακριτική ευχέρεια να διατάζει κάθε πρόσφορο ασφαλιστικό μέτρο που υπαγορεύεται από τις περιστάσεις, αν κρίνει ότι συντρέχει επείγουσα περίπτωση, μπορεί να ρυθμίσει και αυτεπαγγέλτως το ζήτημα της επικοινωνίας, ... εφόσον η ρύθμιση της επικοινωνίας επιβάλλεται από λόγους αναγόμενους στο συμφέρον του τέκνου ...» ρύθμισε ex officio⁸ το δικαίωμα επικοινωνίας του πατέρα με το παιδί του, δεδομένου ότι είναι προς το βέλτιστο συμφέρον του ανήλικου τέκνου, υπό το πρίσμα του οποίου πρέπει να εξετάζεται κάθε δυνατότητα επέμβασης της δικαστικής αρχής, ακόμα και αυτεπαγγέλτως⁹. Η αντιμετώπιση αυτή ομοιάζει ως ένα σημείο και με τη δυνατότητα της δικαστικής αρχής να διατάζει ασφαλιστικά μέτρα διαφορετικά από τα ζητούμενα¹⁰.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΟΔ. ΤΣΑΧΙΡΙΔΗΣ
Δικηγόρος, ΜΔ Παντείου Πανεπιστημίου
Διαπιστευμένος Διαμεσολαβητής



6. Βλ. ΜΠρΑμ 40/2016, με σημείωμα Κατρά, ΕλλΔνη 2016. 1443 επ. ΜΠρΘ 6733/2016, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ· ΜΠρΘ 4953/2016 με σημείωμα Χατζηγιάννου, ΝοΒ 2016. 2232 επ. ΜΠρΣερ 117/2016, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

7. Κράνης, Αρμ 2017. 540, όπου αναφέρεται ότι «Η άσκηση προφορικής ανταίτησης στη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων, η οποία υπό το προηγούμενο του ν. 4335/2015 καθεστώς εύρισκε σταθερό έρεισμα στην αναλόγως εφαρμοζόμενη διάταξη του άρθρ. 268 § 4(γ) ΚΠολΔ, κατέστη προβληματική μετά τις τροποποιήσεις που επέφερε στον ΚΠολΔ ο ν. 4335/2015. Ωστόσο, η κατάργηση με το νόμο αυτό της δυνατότητας άσκησης προφορικής ανταίτησης δεν αποτελεί από μόνη της ικανό επιχείρημα ότι είναι πλέον αδύνατη και η προφορική ανταίτηση στη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων».

8. Παντελίδου, Οι αλλαγές του ν. 4800/2021 στη γονική μέριμνα και στο δικαίωμα επικοινωνίας με το τέκνο εκτός γάμου, ΕλλΔνη 2021. 979-980.

9. Βλ. Κουμούρη, Η ανάθεση της άσκησης της γονικής μέριμνας και η ρύθμιση του δικαιώματος επικοινωνίας στο πλαίσιο της δίκης ασφαλιστικών μέτρων - Δικονομικά ζητήματα - Νομολογιακή αντιμετώπιση, ende.gr.

10. Τζιφρας, Ασφαλιστικά μέτρα, 1980³, 50·ΕιρΑθ 1006/2022, αδημ. με την οποία επί αίτησης ασφαλιστικών μέτρων νομής, διατάχθηκαν ασφαλιστικά μέτρα διαφορετικά από τα αιτούμενα.

3. Βλ. contra ΜΠρΑθ 2375/2022, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ, με την οποία έγινε δεκτή εν μέρει η προφορικά ασκηθείσα ανταίτηση.

4. Κράνης, Ζητήματα ανταίτησης στη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων, ΝοΒ 2015. 1439.

5. Βλ. και ΜΠρΑλεξ 221/2022, ΤΝΠ QUALEX.

ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Άρειος Πάγος (B2' Τμήμα)
Αριθ. 1616/2022

Πρόεδρος: **Ν. Πιπιλίγκας**, Αντιπρόεδρος
Εισηγητής: **Θ. Μαντούβαλος**, Αρεοπαγίτης
Δικηγόροι: **Η.Α., Π.Μ.**

Θανατηφόρο εργατικό ατύχημα. Προσδιορισμός ποσού εύλογης αποζημίωσης. Αρχή της αναλογικότητας.

(...) Από τη διάταξη του άρθρου 914 ΑΚ, κατά την οποία: «Οποιος ζημιώσει άλλον παράνομα και υπαίτια, έχει υποχρέωση να τον αποζημιώσει», συνδυαζόμενη με εκείνες των άρθρων 297, 298, 299, 300, 330 και 932 του ίδιου Κώδικα, προκύπτει ότι προϋποθέσεις της υποχρέωσης προς αποζημίωση, ή χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης ή ψυχικής οδύνης, είναι: 1) ζημιόγonos συμπεριφορά (πράξη ή παράλειψη), 2) παράνομος χαρακτήρας της πράξεως ή παραλείψεως, 3) υπαιτιότητα, 4) ζημία και 5) πρόσφορος αιτιώδης σύνδεσμος, μεταξύ ζημιόγonos συμπεριφοράς (νόμιμου λόγου ευθύνης) και αποτελέσματος (ζημίας). Στην έννοια της υπαιτιότητας περιλαμβάνεται ο δόλος και η αμέλεια (υπό διάφορες μορφές της). Η αμέλεια, ο ορισμός της οποίας δίδεται στο άρθρο 330 εδ. 2 του ΑΚ (μη καταβολή της επιμέλειας που απαιτείται στις συναλλαγές), είναι παρά ταύτα αόριστη νομική έννοια, της οποίας απαιτείται εκάστοτε εξειδίκευση, με βάση τα διδάγματα της κοινής πείρας. Αν το ζημιόγonos αποτέλεσμα οφείλεται σε αποκλειστική υπαιτιότητα (αμέλεια) του παθόντος, δεν οφείλεται αποζημίωση, ή χρηματική ικανοποίηση, ενώ, εάν διαπιστωθεί συντρέχον πταίσμα αυτού, το δικαστήριο μπορεί, σύμφωνα με τα άρθρα 300 και 932 ΑΚ, να μην επιδικάσει αποζημίωση ή χρηματική ικανοποίηση ή να μειώσει τα ποσά αυτά. Εξάλλου, η ζημιόγonos συμπεριφορά που συνίσταται σε υπαίτια παράλειψη, αμέλεια και εντεθθεν υποχρέωση αποζημίωσης ή χρηματι-

κής ικανοποίησης, υφίσταται, μόνο όταν υπήρχε υποχρέωση του υπαίτιου, προς ενέργεια της πράξεως που παραλείφθηκε, από το νόμο ή δικαιοπραξία ή την καλή πίστη κατά την κρατούσα κοινωνική αντίληψη και ίδια την προηγούμενη συμπεριφορά του (υπαίτιου), από την οποία δημιουργήθηκε κατάσταση, η οποία επέβαλε τη λήψη μέτρων προς αποτροπή του απειλούμενου κινδύνου. Ειδικότερα πταίσμα του εργοδότη στην επέλευση εργατικού ατυχήματος θεμελιώνεται και από τη μη τήρηση της διάταξης του άρθρου 662 ΑΚ, το οποίο ορίζει ότι ο εργοδότης οφείλει να διαρρυθμίζει τα σχετικά με την εργασία και με το χώρο της, καθώς και τα σχετικά με τη διαμονή, τις εγκαταστάσεις και τα μηχανήματα ή εργαλεία, έτσι ώστε να προστατεύεται η ζωή και η υγεία του εργαζομένου, καθόσον η παράβαση και μόνο της διάταξης αυτής και της με αυτήν καθιερωμένης γενικής υποχρέωσης πρόνοιας του εργοδότη, που έχει ως συνέπεια τη βλάβη του σώματος ή της υγείας του εργαζομένου συνιστά, με την προϋπόθεση ότι οφείλεται σε υπαιτιότητα του εργοδότη ή των υπ' αυτού προστηθέντων, αδικοπραξία (ΑΠ 160/2021, ΑΠ 374/2018, ΑΠ 1116/2011, ΑΠ 182/2015). Αιτιώδης δε συνάφεια υπάρχει, όταν η παράνομος και υπαίτια συμπεριφορά του ευθυνόμενου προσώπου ήταν, σύμφωνα με τα διδάγματα της κοινής πείρας, ικανή και μπορούσε, κατά την συνηθισμένη πορεία των πραγμάτων, να επιφέρει το επιζήμιο αποτέλεσμα. Η κρίση του δικαστηρίου της ουσίας, ότι τα πραγματικά περιστατικά που δέχθηκε ως αποδειχθέντα επιτρέπουν το συμπέρασμα να θεωρηθεί κατά τα διδάγματα της κοινής πείρας ορισμένο γεγονός ως πρόσφορη αιτία της ζημίας υπόκειται στον έλεγχο του Αρείου Πάγου γιατί είναι κρίση νομική, αναγόμενη στην ορθή ή μη υπαγωγή από το δικαστήριο της ουσίας των διδασμάτων της κοινής πείρας στην αόριστη νομική έννοια της αιτιώδους συνάφειας. Περαιτέρω, από τις πιο πάνω διατάξεις σε συνδυασμό με το άρθρο 16 του ν. 551/1915, που κωδικοποιήθηκε με το β.δ. της 24.7/25.8.1920 και διατηρήθηκε σε

ισχύ και μετά την εισαγωγή του ΑΚ (άρθρο 38 ΕισΝΑΚ), προκύπτει ότι χρηματική ικανοποίηση για ηθική βλάβη ή ψυχική οδύνη οφείλεται και επί εργατικού ατυχήματος όταν συντρέχουν οι όροι της αδικοπραξίας. Οι διατάξεις του άρθρου 16 § 1 του ν. 551/1915 κατά τις οποίες ο παθών σε εργατικό ατύχημα ή τα κατά το άρθρο 6 αυτού πρόσωπα, δικαιούνται να εγείρουν την αγωγή του κοινού αστικού δικαίου και να ζητήσουν πλήρη αποζημίωση μόνον όταν το ατύχημα μπορεί να αποδοθεί σε δόλο του εργοδότη ή των προστηθέντων του ή όταν επήλθε σε εργασία στην οποία δεν τηρήθηκαν οι διατάξεις νόμων, διαταγμάτων ή κανονισμών για τους όρους ασφαλείας των εργαζομένων και εξ αιτίας της μη τηρήσεως αυτών, αναφέρονται στην επιδίκαση αποζημιώσεως για περιουσιακή ζημία και όχι και στη χρηματική ικανοποίηση για ηθική βλάβη ή ψυχική οδύνη, για την οποία δεν υπάρχει πρόβλεψη στον ανωτέρω νόμο και εφαρμόζονται γι' αυτό μόνο οι γενικές διατάξεις. Επομένως, για να δικαιούται η οικογένεια του θανατωθέντος σε εργατικό ατύχημα, χρηματικής ικανοποίησης λόγω ψυχικής οδύνης αρκεί να συντέλεσε στην επέλευση του ατυχήματος πταίσμα του εργοδότη του θανατωθέντος ή του κυρίου του έργου ή των προστηθέντων απ' αυτούς (άρθρο 922 ΑΚ) με την έννοια της διάταξης του άρθρου 914 ΑΚ, δηλαδή της υπαίτιας ζημιόγону πράξης ή παράλειψης και όχι μόνο η ειδική αμέλεια περί την τήρηση των όρων ασφαλείας του άρθρου 16 § 1 του ν. 551/1915 (ΟΛ ΑΠ 1117/1986, ΑΠ 160/2021, ΑΠ 1415/2018, ΑΠ 1076/2014). Τέλος, κατά την έννοια του άρθρου 932 ΑΚ το δικαστήριο της ουσίας, αφού δεχθεί ότι συνεπεία αδικοπραξίας προκλήθηκε σε κάποιο πρόσωπο ηθική βλάβη ή ψυχική οδύνη, καθορίζει στη συνέχεια το ύψος της οφειλόμενης γι' αυτή χρηματικής ικανοποίησης, με βάση τους κανόνες της κοινής πείρας και της λογικής, λαμβάνοντας ιδίως υπόψη ως κριτήρια το είδος της προσβολής, την έκταση της βλάβης, τις συνθήκες τέλεσης της αδικοπραξίας, τη βαρύτητα του πταίσματος του υποχρέου, το τυχόν

συντρέχον πταίσμα του δικαιούχου και την οικονομική και κοινωνική κατάσταση των διαδίκων μερών. Συνεπώς, εφόσον ο προσδιορισμός του ποσού της εύλογης χρηματικής ικανοποίησης επαφίεται στην ελεύθερη κρίση του δικαστηρίου της ουσίας, που σχηματίζεται ύστερα από την εκτίμηση πραγματικών γεγονότων χωρίς υπαγωγή σε νομική έννοια, το «εύλογο» του επιδικαζόμενου ποσού, δεν αποτελεί αόριστη νομική έννοια και συνακόλουθα η σχετική κρίση δεν υπόκειται στον έλεγχο του Αρείου Πάγου, οπότε και δεν μπορεί να νοηθεί εσφαλμένη, κατά τούτο, εφαρμογή του νόμου (ΑΚ 932). Επιβάλλεται, όμως, σε κάθε περίπτωση, να τηρείται, κατά τον καθορισμό του ποσού που επιδικάζεται, η αρχή της αναλογικότητας, ως γενική νομική αρχή και μάλιστα αυξημένης τυπικής ισχύος, η οποία απέκτησε ρητή συνταγματική υφή με το άρθρο 25 § 1 του Συντάγματος, υπό την έννοια ότι η σχετική κρίση του Δικαστηρίου δεν πρέπει να υπερβαίνει τα ακραία όρια της διακριτικής του ευχέρειας, πράγμα, που, αν συμβαίνει, ελέγχεται ως παραβίαση της πιο πάνω γενικής νομικής αρχής, ήτοι ως πλημμέλειες του άρθρου 559 αριθ. 1 και 19 ΚΠολΔ. Και τούτο, διότι μία απόφαση, με την οποία επιδικάζεται ένα ευτελές ή υπέρμετρα μεγάλο ποσό, ως δήθεν εύλογο, κατά την ελεύθερη κρίση του δικαστηρίου, προς αποκατάσταση της ηθικής βλάβης ή της ψυχικής οδύνης, ευτελίζει, στην πρώτη περίπτωση (όσον αφορά τον δικαιούχο - παθόντα), το σεβασμό της αξίας του ανθρώπου και στη δεύτερη (όσον αφορά τον υπόχρεο), το δικαίωμα της περιουσίας του, αφού το δικαστήριο, επεμβαίνοντας στη διαφορά μεταξύ ιδιωτών, πρέπει να τηρεί μια δίκαιη ισορροπία ανάμεσα στα αντιτιθέμενα συμφέροντα, με παράλληλη προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων (ΟλομΑΠ 10/2017, 9/2015, ΑΠ 170/2020, 419/2019). (..) Περαιτέρω, αποδείχθηκε ότι ο θανών ήταν 56 ετών, υγιής, εργατικός, έγγαμος με δύο παιδιά είκοσι έξι ετών το καθένα, διατηρούσε σχέσεις στοργής με τα παιδιά του και τη σύζυγό του. Όλοι δε, έχουν υποστεί ψυχική ο-

δύνη από τον αιφνίδιο θάνατό του και δικαιούνται εύλογης αποζημίωσης για την ανακούφιση του ηθικού πόνου που δοκίμασαν. Λαμβάνοντας δε υπόψη το δικαστήριο: α) τις συνθήκες του ατυχήματος, β) τον αιφνίδιο, από το ατύχημα, θάνατο του συγγενούς των εναγόντων, γ) τον βαθμό του πταίσματος που βαρύνει τους εναγόμενους αλλά και τον ίδιο τον συγγενή των εναγόντων, την οικονομική και κοινωνική κατάσταση των μερών, (...) ότι οι συγγενείς του θανόντος δεν έχουν άλλες οικονομικές δυνάμεις πλην εκείνων που τους αποφέρει η εργασία τους, κρίνει ότι θα πρέπει να οριστεί στο ποσό των 30.000 ευρώ για την πρώτη ενάγουσα και από 25.000 ευρώ για καθένα από τους δεύτερο και τρίτη των εναγόντων (ήδη αναιρεσιβλήτων), ποσά τα οποία είναι ανάλογα με τις οικονομικές δυνάμεις των εναγομένων, αλλά και με το επελθόν αποτέλεσμα, (θάνατος του εργαζομένου), έτσι ώστε να μην είναι ούτε υπέρμετρο, ούτε ευτελές, ώστε να υποβαθμίζεται η αξία του ανθρώπου». (...) Το Εφετείο, με το να οδηγηθεί στην προαναφερθείσα κρίση δεν παραβίασε, ούτε ευθέως, ούτε εκ πλαγίου τις διατάξεις ουσιαστικού δικαίου των άρθρων 914, 330 και 662 ΑΚ, τις οποίες ερμήνευσε και εφάρμοσε ορθώς, ούτε και τα διδάγματα της κοινής πείρας κατά την υπαγωγή των πραγματικών περιστατικών που δέχθηκε ότι αποδείχθηκαν στη νομική έννοια της αιτιώδους συνάφειας, ενώ διέλαβε στην απόφασή του πλήρεις, σαφείς, χωρίς αντιφάσεις ή λογικά κενά αιτιολογίες, ως προς τα ζητήματα που έχουν ουσιώδη επίδραση στην έκβαση της δίκης, οι οποίες καθιστούν εφικτό τον αναιρετικό έλεγχο, ως προς την ορθή ή μη εφαρμογή των ως άνω διατάξεων και συνεπώς δεν στερείται νόμιμης βάσης. (...) Με τον πέμπτο λόγο αναίρεσης από τον αριθ. 1 του άρθρου 559 ΚΠολΔ, οι αναιρεσιόντες αποδίδουν στην πληττόμενη απόφαση την αιτίαση ότι κατά παράβαση της αρχής της αναλογικότητας και καθ' υπέρβαση των ακραίων ορίων της διακριτικής του ευχέρειας το Εφετείο κατά την εφαρμογή

της ουσιαστικού δικαίου διατάξεως του άρθρου 932 ΑΚ επιδίκασε σε βάρος τους σε ολόκληρο και υπέρ των αναιρεσιβλήτων τα ποσά των 30.000 ευρώ στην πρώτη και 25.000 στον καθένα από τους δεύτερο και τρίτη εξ αυτών ως εύλογη χρηματική τους ικανοποίηση λόγω ψυχικής οδύνης για το θανάσιμο τραυματισμό του συζύγου (της πρώτης) και πατέρα των λοιπών, κατά το επίδικο εργατικό ατύχημα, τα οποία είναι δυσανάλογα μεγάλα, σε σχέση με αυτά που επιδικάζονται σε ανάλογες περιστάσεις και προκύπτουν από της συνθήκες της αδικοπραξίας. Έτσι που έκρινε το Εφετείο, καθορίζοντας τη χρηματική ικανοποίηση λόγω ψυχικής οδύνης των αναιρεσιβλήτων στα ποσά που αναφέρθηκαν πιο πάνω, αφού εκτίμησε τα υπόψη του τιθέμενα πραγματικά περιστατικά, ήτοι συνθήκες του ατυχήματος, βαθμό πταίσματος αναιρεσιόντων, συνυπατιότητα του θανόντος συγγενούς των αναιρεσιβλήτων, οικονομική κατάσταση των μερών, την προσωπική κατάσταση των αναιρεσιβλήτων, δεν υπερέβη τα ακραία όρια της διακριτικής του ευχέρειας και δεν παραβίασε την αρχή της αναλογικότητας, δεδομένου ότι τα ποσά αυτά κατά την κοινή πείρα, τη δικαστηριακή πρακτική και τη συνείδηση για το δίκαιο, δεν υπερβαίνουν και μάλιστα καταφανώς, εκείνων που συνήθως επιδικάζονται σε παρόμοιες περιπτώσεις χρηματικής ικανοποίησης λόγω ψυχικής οδύνης. Συνεπώς, ο λόγος αυτός (πέμπτος) της αίτησης πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμος.

ΣΧΟΛΙΟ

Θανατηφόρο εργατικό ατύχημα

Σύμφωνα με την νομολογία ως «εργατικό ατύχημα» νοείται κάθε βλάβη του σώματος ή της υγείας του εργαζομένου, που είναι αποτέλεσμα βίαιης και αιφνίδιας επενέργειας εξωτερικού αιτίου, το οποίο δεν ανάγεται αποκλειστικώς σε οργανική ή παθολογική προδιάθεση του παθόντος και δεν θα συνέβαινε χωρίς την εργασία και την εκτέλεσή της υπό ορισμένες συνθήκες (ΟΛΑΠ 1287/1986, NoB

35. 1605, ΑΠ 1616/2003 ΕΕΔ 2003. 623, ΑΠ 275/1991, ΕΕΔ 52. 163, ΑΠ 531/1997, ΝΟΜΟΣ κα).

Ο νόμος 551/1915 προέβλεψε αντικειμενική ευθύνη του εργοδότη με περιορισμένο ύψος αποζημιώσεως. Σε περίπτωση, δε, που ο εργαζόμενος είναι ασφαλισμένος σε ασφαλιστικό φορέα, τότε ο εργοδότης απαλλάσσεται από την υποχρέωση καταβολής αποζημίωσης, χωρίς, ωστόσο, να αποκλείεται η αξίωση για καταβολή χρηματικής ικανοποίησης για ηθική βλάβη ή ψυχική οδύνη σε περίπτωση θανάτου (**Εφαθ 1258/2022**). Προϋπόθεση για την καταβολή, ωστόσο, αποζημιώσεως είναι το ατύχημα να μπορεί να αποδοθεί σε δόλο του εργοδότη ή να πραγματοποιήθηκε εργασία, στην οποία δεν τηρήθηκαν με ευθύνη του εργοδότη οι διατάξεις ισχυόντων νόμων, διαταγμάτων και κανονισμών για τους όρους ασφάλειας των εργαζομένων (**Γ. Δ. Μικρούδη, Το Εργατικό Ατύχημα κατά το ουσιαστικό και δικονομικό δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, σ.185**).

Οι ρυθμίσεις του νόμου 551/1915, δεν αποκλείουν αξίωση για καταβολή πλήρους αποζημίωσης, κατά τα γενικά ισχύοντα στην αδικοπραξία. Στην περίπτωση αυτή, ωστόσο, απαιτείται να συντρέχουν οι κάτωθι προϋποθέσεις: α) ζημία τρίτου, β) η ζημία αυτή να προξενήθηκε από τον ζημιώσαντα παρανόμως, γ) ο ζημιώσας να βρίσκεται σε υπαιτιότητα. Υπαιτιότητα υπάρχει και στην περίπτωση της αμέλειας, η οποία κατά την ΑΚ 330 υφίσταται, όταν δεν καταβάλλεται η επιμέλεια, που απαιτείται στις συναλλαγές η οποία είναι αυτή, που πρέπει να καταβάλλεται κατά την συναλλακτική πίστη από το δράστη στον κύκλο της δραστηριότητας του είτε έχει σαφές προς τούτο νομικό καθήκον είτε όχι, δ) παράνομη συμπεριφορά του υπαιτίου, που οφείλεται σε πράξη ή παράλειψη, ε) να υπάρχει πρόσφορη (αιτιώδης) συνάφεια μεταξύ της ζημιογόνου πράξεως ή παραλείψεως και της ζημίας που επήλθε, η οποία συντρέχει όταν κατά τα διδάγματα της κοινής πείρας και της λογικής, η συμπεριφορά αυτή στο χρόνο και με τις συνθήκες, που έλαβε χώρα είναι ικανή, κατά την συνήθη πορεία των πραγμάτων να επιφέρει το εξεταζόμενο επιζήμιο αποτέλεσμα (**ΑΠ 50/2002 ΕΛΛ Δνη 43. 701, ΑΠ 1760/2001 ΕΛΛΔνη 43. 1350, ΑΠ 1653/2001 ΕΛΛΔνη 43. 1031, ΑΠ ΕΛΛΔνη 41. 967**).

Το βάρος της απόδειξης, βαρύνει τον εργαζόμενο, ο οποίος οφείλει να επικαλεστεί και να αποδείξει την παράβαση, αλλά και την αιτιώδη συνάφεια αυτής με το ζημιογό-

νο αποτέλεσμα (**Γ. Δ. Μικρούδη, ό.α. σ. 196**), αν και στην διαδικασία των εργατικών διαφορών το άρθρ. 671 § 1 ΚΠολΔ επιτρέπει να ληφθούν υπόψη και αποδεικτικά μέσα, που δεν πληρούν τους όρους του νόμου (Αρχή της περιορισμένης ελεύθερης απόδειξης).

Ο ζημιωθείς, όπως προεκτέθηκε, έχει αξίωση χρηματικής ικανοποίησης για ηθική βλάβη και οι συγγενείς αυτού, σε περίπτωση θανάτου, αξίωση χρηματικής ικανοποίησης για ψυχική οδύνη. Ως συγγενείς νοούνται οι πρώτου βαθμού συγγενείς εξ αγχιστείας και δεύτερου βαθμού εξ αίματος (**ΟΛΑΠ 21/2000 ΝΟΜΟΣ**). Ιδιαίτερο δε ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα στοιχεία, τα οποία αξιοποιεί η νομολογία για τον προσδιορισμό του ύψους της αποζημίωσης αυτής, αφού λαμβάνεται υπόψη η συνυπαιτιότητα του εργαζομένου, η κοινωνική και περιουσιακή κατάσταση του θύματος, η ηλικία του παθόντος, η ανάγκη υποβολής του παθόντος σε εγχείριση και ο βαθμός επικινδυνότητα ή δυσκολίας αυτής, η τυχόν μόνιμη σωματική βλάβη ή ακρωτηριασμός, η ιδιαιτερότητα των συνθηκών του ατυχήματος, η εξοικείωση του παθόντος με τους επαγγελματικούς κινδύνους, η ηλικία του παθόντος. Από πλευράς του εργοδότη λαμβάνεται υπόψη εάν αυτός ενήργησε από δόλο ή αμέλεια, η περιουσιακή κατάστασή του, καθώς και η μεταγενέστερη συμπεριφορά μετά το ατύχημα. Το ύψος της επιδικαζόμενης αποζημίωσης εναπόκειται στην ελεύθερη κρίση του Δικαστηρίου της ουσίας, ελέγχεται δε αναιρετικά για παράβαση της αρχής της αναλογικότητας, όπως εν προκειμένω στην απόφαση, που αποτέλεσε το έναυσμα για το παρόν σχόλιο.

Μ.-Μ. Β. ΤΣΙΠΡΑ
Δικηγόρος



ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθηνών
(6ο Τμήμα Τριμελές)
Αριθ. 77/2023

Δικαστής: **Χ-Ε. Σινοπούλου**, Πρόεδρος
Εισηγήτρια: **Α. Σταυρουλάκη**, Πρωτοδίκης
Δικηγόρος: **Κ. Παπαδόκης**

Επιβολή διοικητικής κύρωσης. Δικαίωμα προηγούμενης ακρόασης. Το δικαίωμα της προηγούμενης ακρόασης, με την έννοια που κατοχυρώνεται στο άρθρο 20 § 2 του Συντάγματος ρυθμίζεται ειδικότερα, υπό την αυτή έννοια, με τις διατάξεις του άρθρου 6 του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας.

Συνέπεια της φύσης αυτής και του σκοπού του δικαιώματος είναι, ότι η παραβίασή του δεν θεραπεύεται με την εκ των υστέρων παροχή στον ενδιαφερόμενο της δυνατότητας να ζητήσει την ακύρωση ή την τροποποίηση της πράξης ή μετά την έκδοση της προσβαλλόμενης απόφασης, της παροχής δυνατότητας να υποβάλλει έγγραφες εξηγήσεις.

Κρίση του Δικαστηρίου ότι με την προσφυγή διατυπώνονται συγκεκριμένοι ισχυρισμοί, με τους οποίους ο προσφεύγων αμφισβητεί ότι υπέπεσε στις αποδιδόμενες σε αυτόν παραβάσεις, οι οποίες παρίστανται ουσιώδεις, υπό την έννοια ότι θα μπορούσαν να ασκήσουν επιρροή στην εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών από τη διοίκηση, κατά την τήρηση της διαδικασίας προηγούμενης ακρόασης και άρα η προσβαλλόμενη πράξη επιβολής διοικητικής κύρωσης εκδόθηκε κατά παράβαση ουσιώδους τύπου της διαδικασίας, με αποτέλεσμα την ακύρωση της πράξης αυτής και αναπομπή της υπόθεσης στη Διοίκηση για να την κρίνει, αφού τηρηθεί ο τύπος της προηγούμενης ακρόασης του προσφεύγοντος (Άρθρα 20 Σ, άρθρο 20 § 2, 6 ΚΔιοικΔικ).

(...) 4. Επειδή, στο άρθρο 20 του Συντάγματος ορίζεται ότι: « (...) 2. Το δικαίωμα της προηγούμενης ακρόασης του ενδιαφερομένου ισχύει και για κάθε διοικητική ενέργεια ή μέτρο που λαμβάνεται εις βάρος των δικαιωμάτων ή συμφερόντων του». Περαιτέρω, στο άρθρο 6 του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας, που κυρώθηκε με το άρθρο πρώτο του ν. 2690/1999 (ΦΕΚ Α' 45), προβλέπεται ότι: «1. Οι διοικητικές αρχές, πριν από κάθε ενέργεια ή μέτρο σε βάρος των δικαιωμάτων ή συμφερόντων συγκεκριμένου προσώπου, οφείλουν να καλούν τον ενδιαφερόμενο να εκφράσει τις απόψεις του, εγγράφως ή προφορικώς, ως προς τα σχετικά ζητήματα. 2.

Η κλήση προς ακρόαση είναι έγγραφη, αναφέρει τον τόπο, την ημέρα και την ώρα της ακρόασης, προσδιορίζει δε το αντικείμενο του μέτρου ή της ενέργειας. Η κλήση κοινοποιείται στον ενδιαφερόμενο τουλάχιστον πέντε (5) πλήρεις ημέρες πριν από την ημέρα της ακρόασης. Ο ενδιαφερόμενος έχει το δικαίωμα να λάβει γνώση των σχετικών αποδεικτικών στοιχείων και να προβεί σε ανταπόδειξη. Η τήρηση της προαναφερόμενης διαδικασίας, καθώς και η λήψη υπόψη των απόψεων του ενδιαφερομένου, πρέπει να προκύπτουν από την αιτιολογία της διοικητικής πράξης. (...) 3. Αν η άμεση λήψη του δυσμενούς μέτρου είναι αναγκαία για την αποτροπή κινδύνου ή λόγω επιτακτικού δημόσιου συμφέροντος, είναι, κατ' εξαίρεση, δυνατή η, χωρίς προηγούμενη κλήση του ενδιαφερομένου, ρύθμιση. Αν η κατάσταση που ρυθμίστηκε είναι δυνατόν να μεταβληθεί, η διοικητική αρχή, μέσα σε χρονικό διάστημα δεκαπέντε (15) ημερών, καλεί τον ενδιαφερόμενο να εκφράσει τις απόψεις του σύμφωνα με τις προηγούμενες παραγράφους, οπότε και προβαίνει σε τυχόν νέα ρύθμιση. Αν η πιο πάνω προθεσμία παρέλθει άπρακτη, το μέτρο παύει αυτοδικαίως, και χωρίς άλλη ενέργεια, να ισχύει. 4. Οι διατάξεις των §§ 1 και 2 εφαρμόζονται και όταν οι σχετικές με τη δυσμενή διοικητική πράξη διατάξεις προβλέπουν δυνατότητα άσκησης διοικητικής προσφυγής». Από τις ανωτέρω διατάξεις συνάγεται ότι το δικαίωμα της προηγούμενης ακρόασης, με την έννοια που κατοχυρώνεται στο άρθρο 20 § 2 του Συντάγματος και ρυθμίζεται ειδικότερα, υπό την αυτή έννοια, με τις διατάξεις του άρθρου 6 του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας, συνίσταται στη δυνατότητα εκείνου για τον οποίον η διοίκηση άγεται στην έκδοση πράξης βλαπτικής για τα συμφέροντά του, να εκθέσει σχετικά τις απόψεις του στην αρμόδια διοικητική αρχή, έτσι ώστε να επηρεάσει τη διαμόρφωση της κρίσης της ήδη στο στάδιο πριν από το σχηματισμό της και την έκδοση της πράξης. Συνέπεια της φύσης αυτής και του σκοπού του δικαιώματος είναι, αφενός μεν ότι η παραβίασή του δεν θεραπεύεται με την εκ των υστέρων παροχή στον ενδιαφερόμενο της δυνατότητας να ζητήσει την ακύρωση ή την τροποποίηση της πράξης, αφετέρου δε ότι για να υπάρξει έδαφος άσκησης του πρέπει, πάντως, να πρόκειται για πράξη για την οποία το ζήτημα αν θα

εκδοθεί ή πώς θα διαμορφωθεί το περιεχόμενό της να μην εξαντλείται κατά νόμο στη διάγνωση περί της συνδρομής αμιγώς αντικειμενικών προϋποθέσεων, αλλά να καταλείπεται κατ' αρχήν στο διοικούμενο πεδίο προβολής κρίσιμων πραγματικών ισχυρισμών από τη σφαίρα της υποκειμενικής του κατάστασης και συμπεριφοράς (ΣτΕ 1821/2021, 1184/2017 κ.ά.). Συναφώς, δε, όταν σε ένδικη αμφισβήτηση της πράξης προβάλλεται λόγος περί παραβίασης του δικαιώματος προηγούμενης ακρόασης, για το λυσιτελές της προβολής του λόγου απαιτείται η αναφορά από το διοικούμενο -χωρίς ωστόσο πανηγυρική διατύπωση (βλ. 2765/2019 7μ., 88/2018)- των ισχυρισμών που θα προέβαλε ενώπιον της Διοίκησης, αν είχε κληθεί σε ακρόαση και οι οποίοι είναι ουσιώδεις, υπό την έννοια ότι θα μπορούσαν να ασκήσουν επιρροή στην εκτίμηση των πραγμάτων από τη Διοίκηση, χωρίς να απαιτείται οι κρίσιμοι αυτοί πραγματικοί ισχυρισμοί να οδηγούν οπωσδήποτε στην ακύρωση της διοικητικής πράξης. Εξάλλου, πεδίο προβολής, κατά τα ανωτέρω, ουσιωδών ισχυρισμών από την υποκειμενική σφαίρα του διοικουμένου και, συνακόλουθα, έδαφος άσκησης του δικαιώματος προηγούμενης ακρόασης, υφίσταται σε κάθε περίπτωση που προσάπτεται σε ορισμένο πρόσωπο παραβατική συμπεριφορά και επαπειλείται η επιβολή σε βάρος του της αντιστοίχης κύρωσης (βλ. ΣτΕ 1821/2021, 567/2020). Περαιτέρω, με τη διάταξη του άρθρου 6 § 3 του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας επιτρέπεται, κατ' εξαίρεση, η άμεση λήψη του δυσμενούς μέτρου, χωρίς την προηγούμενη κλήση του ενδιαφερομένου, αν αυτή είναι αναγκαία για την αποτροπή κινδύνου ή λόγω επιτακτικού δημόσιου συμφέροντος. Ωστόσο, πρέπει να προκύπτει από την ίδια την πράξη ότι η Διοίκηση προβαίνει στην έκδοσή της χωρίς προηγούμενη κλήση του ενδιαφερομένου να εκφράσει τις απόψεις του, σύμφωνα με την § 3 του άρθρου 6 του ως άνω Κώδικα, διότι η άμεση λήψη του δυσμενούς μέτρου επιβάλλεται για την αποτροπή κινδύνου ή λόγω επιτακτικού δημόσιου συμφέροντος, που πρέπει να προσδιορίζονται κατά τρόπο συγκεκριμένο. Συνεπώς, η διοίκηση δεν μπορεί να επικαλεσθεί εκ των υστέρων, μετά δηλαδή την έκδοση της πράξης, την ανάγκη άμεσης λήψης του δυσμενούς μέτρου, χωρίς την προηγούμενη κλήση του ενδια-

φερομένου (βλ. ΣτΕ 1877-1879/2016 7μ.).

(...)

7. Επειδή, ήδη, με την κρινόμενη προσφυγή, όπως αναπτύσσεται με το επ' αυτής νομίμως κατατεθέν (1.4.2022) υπόμνημα, ο προσφεύγων ζητεί την ακύρωση της προσβαλλόμενης απόφασης επιβολής σε βάρος του της διοικητικής κύρωσης της αφαίρεσης του δικαιώματος συνταγογράφησης, προβάλλοντας, μεταξύ άλλων, ότι αυτή εκδόθηκε κατά παράβαση του δικαιώματος του περί προηγούμενης ακρόασης, καθόσον δεν κλήθηκε πριν από την έκδοσή της για παροχή έγγραφων εξηγήσεων, όπως προβλέπεται στο άρθρο 80 § 10 του ν. 3996/2011. Περαιτέρω, υποστηρίζει ότι ο ίδιος δεν υπέπεσε στις αποδιδόμενες σε αυτόν πράξεις και ότι οι απαγγελθείσες σε βάρος του κατηγορίες στερούνται βασιμότητας, επαναλαμβάνοντας τους ισχυρισμούς που περιλαμβάνονται στα απολογητικά υπομνήματα, που κατέθεσε στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας, ενώ, όπως προβάλλει, με σύμφωνη γνώμη Εισαγγελέα και Ειδικής Ανακρίτριας Διαφθοράς, ο ίδιος αφέθηκε ελεύθερος χωρίς περιοριστικούς όρους. Προς απόδειξη των ισχυρισμών του, ο προσφεύγων επικαλείται και προσκομίζει, μεταξύ άλλων: α) την υπ' αριθ. πρωτ. οικ. ... κλήση του Αντιπροέδρου του ΕΟ ΠΥΥ, με την οποία ο ίδιος κλήθηκε, μετά την έκδοση της προσβαλλόμενης απόφασης, να υποβάλλει έγγραφες εξηγήσεις, εντός της ορισθείσας πενθήμερης προθεσμίας, σχετικά με την ποινική υπόθεση στην οποία εμπλέκεται και την παραπομπή του στην Ανακρίτρια του ν. 4022/2011 και β) το από... υπόμνημα παροχής γραπτών εξηγήσεων αυτού προς τον ΕΟΠΥΥ.

8. Επειδή, αντιθέτως, το καθ' ου, με την υποβληθείσα έκθεση απόψεων του Προϊσταμένου της Γενικής Διεύθυνσης Οργάνωσης και Σχεδιασμού Αγοράς Υπηρεσιών Υγείας, του ΕΟΠΥΥ, ζητεί την απόρριψη της προσφυγής ως αβάσιμης, προβάλλοντας ότι η διοικητική κύρωση της αφαίρεσης του δικαιώματος συνταγογράφησης του προσφεύγοντος ιατρού επιβλήθηκε, υπό την ανάγκη λήψης άμεσων μέτρων για την προάσπιση των συμφερόντων του Οργανισμού, ενόψει της σοβαρότητας της υπόθεσης εμπλοκής του σε υπόθεση συνταγογράφησης φαρμάκων υψηλού κόστους ασφαλισμένων του ΕΟΠΥΥ και αφού ο ίδιος είχε παραπεμφθεί στην Ανακρίτρια του ν. 4022/2011 λόγω του ότι

οι εξηγήσεις του δεν είχαν κριθεί ικανοποιητικές από τον Εισαγγελέα. Άλλωστε, κατά τους ισχυρισμούς του καθ' ου, αφού παρήλθε το επείγον της υπόθεσης, ο ιατρός κλήθηκε από τον ΕΟΠΥΥ, προκειμένου να υποβάλει έγγραφες εξηγήσεις αναφορικά με τις αποδιδόμενες σε αυτόν παραβάσεις.

9. Επειδή, με τα δεδομένα αυτά και σύμφωνα με τις διατάξεις που παρατέθηκαν, όπως ερμηνεύθηκαν, το Δικαστήριο λαμβάνει υπόψη του τα εξής: Η απόφαση του Προέδρου του ΕΟΠΥΥ, με την οποία επιβάλλεται σε ιατρό η διοικητική κύρωση της αφαίρεσης του δικαιώματος της, καθ' οποιονδήποτε τρόπο, συνταγογράφησης, για το λόγο ότι αυτός υπέπεσε στις παραβάσεις του άρθρου 80 § 10 του ν. 3996/2011, εκδίδεται, σύμφωνα με τα οριζόμενα στην ίδια διάταξη, αφού προηγηθεί κλήση του για παροχή εγγράφων εξηγήσεων. Στην προκείμενη περίπτωση, όπως προκύπτει από τα στοιχεία του φακέλου και συνομολογείται και από το καθ' ου, η υπ' αριθμ. πρωτ. Οικ. ... (προσβαλλόμενη) απόφαση του Αντιπροέδρου του ΕΟΠΥΥ, περί αφαίρεσης από τον προσφεύγοντα ιατρό του δικαιώματος συνταγογράφησης, εκδόθηκε αφού γνωστοποιήθηκε στον Οργανισμό ότι ο ανωτέρω συνελήφθη για τις αναφερόμενες στο υπ' αριθμ. πρωτ. έγγραφο του Διευθυντή Οικονομικής Αστυνομίας παραβάσεις του Ποινικού Κώδικα και του άρθρου 1 του ν. 1608/1950, οδηγήθηκε στον Εισαγγελέα Πρωτοδικών Αθηνών στο πλαίσιο της αυτόφωρης διαδικασίας και παραπέμφθηκε στην Ανακρίτρια του ν. 4022/2011. Πλην, όμως, πριν από την έκδοση της προσβαλλόμενης πράξης επιβολής της προαναφερθείσας διοικητικής κύρωσης, ο ιατρός δεν κλήθηκε από το καθ' ου, προκειμένου να παράσχει έγγραφες εξηγήσεις. Εξάλλου, από την προσβαλλόμενη πράξη δεν προκύπτει ότι η Διοίκηση προέβη στην έκδοσή της χωρίς προηγούμενη κλήση του ενδιαφερομένου να εκφράσει τις απόψεις του, ενόψει του ότι η άμεση λήψη του δυσμενούς μέτρου επιβαλλόταν για την αποτροπή κινδύνου ή λόγω επιτακτικού δημόσιου συμφέροντος, ούτε, άλλωστε, μπορεί η Διοίκηση να επικαλεσθεί εκ των υστέρων την ανάγκη άμεσης λήψης του μέτρου αυτού, απορριπτομένων ως αβάσιμων των σχετικώς

προβαλλόμενων ισχυρισμών του καθ' ου. Επίσης, η έκδοση της υπ' αριθμ. πρωτ. οικ. 24001/12.6.2018 κλήσης του Αντιπροέδρου του ΕΟΠΥΥ, με την οποία κλήθηκε ο ιατρός, **μετά την έκδοση της προσβαλλόμενης απόφασης, να υποβάλλει έγγραφες εξηγήσεις**, εντός της ορισθείσας πενήμερης προθεσμίας, σχετικά με την ποινική υπόθεση στην οποία εμπλέκεται και την παραπομπή του στην Ανακρίτρια του ν. 4022/2011, **δεν δύναται να θεραπεύσει τη μη τήρηση του δικαιώματος ακρόασης αυτού πριν από την επιβολή της επιμαχης διοικητικής κύρωσης**. Με την κρινόμενη δε προσφυγή διατυπώνονται συγκεκριμένοι ισχυρισμοί, με τους οποίους ο προσφεύγων αμφισβητεί ότι υπέπεσε στις αποδιδόμενες σε αυτόν παραβάσεις, οι οποίοι παρίστανται ουσιώδεις, υπό την έννοια ότι θα μπορούσαν να ασκήσουν επιρροή στην εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών από τη Διοίκηση, κατά την τήρηση της διαδικασίας προηγούμενης ακρόασης. Κατόπιν των ανωτέρω, το Δικαστήριο κρίνει ότι η προσβαλλόμενη απόφαση αφαίρεσης του δικαιώματος συνταγογράφησης του προσφεύγοντος, εκδόθηκε κατά παράβαση ουσιώδους τύπου της διαδικασίας, που έχει ταχθεί για την έκδοση της πράξης και πρέπει, για το λόγο αυτό, που προβάλλεται βασίμως, να ακυρωθεί και να αναπεμφθεί η υπόθεση στη Διοίκηση, κατ' άρθρο 79 § 3 περ. β' του ΚΔιοικΔικ, ενώ παρέλκει ως αλυσιτελής η εξέταση των λοιπών λόγων της προσφυγής.

10. Επειδή, κατ' ακολουθίαν των ανωτέρω, πρέπει να γίνει εν μέρει δεκτή η προσφυγή, να ακυρωθεί η υπ' αριθμ. πρωτ. οικ. ... απόφαση του Αντιπροέδρου του ΕΟΠΥΥ και να αναπεμφθεί η υπόθεση, κατά το μέρος αυτό, στη Διοίκηση, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο διατακτικό. Περαιτέρω, πρέπει να διαταχθεί η επιστροφή στον προσφεύγοντα μέρους, ποσού 75 ευρώ, του παραβόλου που καταβλήθηκε και η κατάπτωση του υπολοίπου μέρους αυτού, ποσού 25 ευρώ, υπέρ του Ελληνικού Δημοσίου (άρθρο 277 § 9 του ΚΔιοικΔικ) και να συμψηφισθούν τα δικαστικά έξοδα μεταξύ των διαδίκων λόγω της μερικής νίκης και ήττας αυτών (άρθρο 275 § 1 του ΚΔιοικΔικ).

Δια ταύτα

Δέχεται εν μέρει την προσφυγή.

Ακυρώνει την υπ' αριθ. πρωτ. οικ. απόφαση του Αντιπροέδρου του ΕΟΠΥΥ

Αναπέμπει την υπόθεση στον ΕΟΠΥΥ, κατά το μέρος αυτό, προκειμένου να τηρηθεί ο ουσιώδης τύπος της προηγούμενης ακρόασης του προσφεύγοντος.

Διατάσσει την επιστροφή στον προσφεύγοντα μέρους, ποσού εβδομήντα πέντε (75) ευρώ, του παραβόλου που καταβλήθηκε και την κατάπτωση του υπολοίπου μέρους αυτού, ποσού είκοσι πέντε (25) ευρώ, υπέρ του Ελληνικού Δημοσίου.

Συμψηφίζει τα δικαστικά έξοδα μεταξύ των διαδίκων.

ΣΧΟΛΙΟ

Το δικαίωμα προηγούμενης ακρόασης

Το δικαίωμα της προηγούμενης ακρόασης ανήκει στα θεμελιώδη συνταγματικά δικαιώματα, αποτελεί ουσιώδη διαδικαστικό τύπο και η τήρησή του ισχύει απευθείας από το Σύνταγμα. Το δικαίωμα ακρόασης συνίσταται στη παροχή της δυνατότητας στον θιγόμενο να ακουστεί, χωρίς να απαιτείται η πραγματοποίηση της ακρόασης. Αναλύεται ως εξής: 1) την αξίωση του ενδιαφερομένου για έγγραφη κλήση (ΣτΕ 715/2013), 2) την αξίωση ενημέρωσης του ενδιαφερομένου από το αρμόδιο όργανο σχετικά με την επίμαχη υπόθεση, η οποία μπορεί να οδηγήσει στη λήψη δυσμενούς μέτρου σε βάρος του (ΣτΕ 39/2017), 3) την αξίωση του ενδιαφερομένου για λυσιτελή και αποτελεσματική διατύπωση των απόψεών του (Ολ 2152/2000) και 4) την αξίωση του ενδιαφερομένου να ληφθούν υπόψη οι ισχυρισμοί που διατύπωσε (ΣτΕ 1027/200).

1.-Το δικαίωμα ακρόασης του ενδιαφερόμενου πριν από την έκδοση δυσμενούς διοικητικής πράξεως, κατοχυρώνεται στο άρθρο 20 § 2 του Συντάγματος και στο άρθρο 6 του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας (ν. 2690/1999 (Α' 45)). Το δικαίωμα αυτό έχει κατοχυρωθεί και στο άρθρο 41 του Χάρτη θεμελιωδών δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΧΘΔΕΕ) (βλ. ΟΛΣΤΕ 2347, 2348/ 2017, ενώ παλαιότερα αποτελούσε πάγια νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (βλ. ενδεικτικά ΔΕΚ της 9ης Νοεμβρίου 1983, 322/81, *Nederlandsche Banden-Industrie-Michelin* κατά Επιτροπής, σκέψη 7)).

2.- Στην εθνική έννομη τάξη το δικαίωμα προηγούμενης ακρόασης κατοχυρώνεται σύμφωνα με τη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας ως γενική αρχή του διοικητικού δικαίου στο άρθρο 20 § 2 Σ¹, δεν συνεπάγεται,

όμως, και την υποχρέωση των Δικαστηρίων να εξετάζουν **αυτεπαγγέλτως** την τήρηση του συνταγματικού αυτού κανόνα (βλ ΣτΕ 3718/2003).

Η αρχή της χρηστής διοίκησης, επιβάλλει στα διοικητικά όργανα να ασκούν τις αρμοδιότητές τους σύμφωνα με το αίσθημα δικαίου που επικρατεί, ώστε κατά την εφαρμογή σχετικών διατάξεων να αποφεύγονται οι ανεπιεικείς και απλώς δογματικές εκδοχές και να επιδιώκεται η προσαρμογή των κανόνων δικαίου προς τις επικρατούσες κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες και απαιτήσεις, καθώς και η αρχή της αναλογικότητας και της προστατευμένης εμπιστοσύνης του διοικουμένου².

3.-Το δικαίωμα ακρόασης του ενδιαφερόμενου³ πριν από την έκδοση δυσμενούς διοικητικής πράξεως, (άρθρα 20 § 2⁴ του Συντάγματος και 6 του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας (ν. 2690/1999 (Α' 45)), αποβλέπει στην παροχή της δυνατότητας στον διοικούμενο, στον οποίο αφορά η δυσμενής ατομική διοικητική πράξη ευθέως βλαπτικής των συμφερόντων ή δικαιωμάτων του αποδέκτη της, να προβάλλει συγκεκριμένους ισχυρισμούς ενώπιον του αρμόδιου διοικητικού οργάνου, ούτως ώστε να επηρεάσει την λήψη από το όργανο αυτό της σχετικής πράξεως, ύστερα από διαφορετική εμφάνιση ή εκτίμηση του πραγματικού υλικού (**ΟΛΣΤΕ 4447/2012⁵ 1620-1625/2017 επταμ., 88, 91/2018**)).

Το ως άνω δικαίωμα αναφέρεται στις ατομικές διοικητικές πράξεις και όχι στις κανονιστικές (ΟΛΣΤΕ 3633/2009, Ολ 3692/2009, 3748/2008), και μάλιστα ενώ δεν υπάρχει άλλο στάδιο διοικητικής ενέργειας (ΟΛΣΤΕ 2053/1977), και **συνδέεται με την εκτίμηση και αξιολόγηση ζητημάτων πραγματικού, που είναι ουσιώδη** για την νόμιμη έκδοση ορισμένης διοικητικής πράξεως.

Έχει κριθεί ότι σε περίπτωση που το επίμαχο πραγματι-

σος, εκδ. Σάκκουλας.Γενικές αρχές στη νομολογία του ΣτΕ και του ΔΕΚ, συγγραφέας Α. Μαρκαντωνάτου –Σκαλτσά, εκδ. Σάκκουλας. Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου, Επαμεινώνδας Π. Σπηλιωτόπουλος, τόμος 1, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2017.

2. Βλ. Επ. Π. Σπηλιωτόπουλου, Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου, Τόμος Ι, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, σ. 100.

3. Βλ. Ε. Πρεβεδούρου, Το δικαίωμα προηγούμενης ακρόασης, Γενικό Διοικητικό Δίκαιο, Μαθήματα 2013-2014, www.prevedourou.gr.

4. Το δικαίωμα της προηγούμενης ακρόασης του ενδιαφερομένου ισχύει και για κάθε διοικητική ενέργεια ή μέτρο που λαμβάνεται σε βάρος των δικαιωμάτων ή συμφερόντων του.

5. Βλ. απόφαση ΟλΣΤΕ 4447/2012: Καθιέρωση της αρχής της λυσιτελούς προβολής λόγων ακύρωσης περί παραβίασης του δικαιώματος ακρόασης Ε. Πρεβεδούρου, Νομολογιακές εξελίξεις στο δικαίωμα προηγούμενης ακρόασης, Εμβάθυνση Δημοσίου Δικαίου, Μαθήματα 2015-2016, www.prevedourou.gr.

1. Βλ. Διοικητικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, συγγραφέας Δ. Κόρ-

κό αφορά στην τέλεση διοικητικής παραβάσεως⁶, η οποία αποτελεί έρρισμα για την έκδοση σε βάρος του ίδιου προσώπου πράξεων **με διαφορετικό ρυθμιστικό περιεχόμενο**, το δικαίωμα προηγούμενης ακρόασης παρέχεται, κατ' αρχήν, άπαξ σε σχέση με τα οικεία ζητήματα πραγματικού (βλ. ΣΤΕ 2613/2019).

4.- Το δυσμενές μέτρο λαμβάνεται από τη Διοίκηση κατ' ενάσκηση διακριτικής ευχέρειας και όχι στο πλαίσιο άσκησης δέσμιας αρμοδιότητας και επί τη βάσει αντικειμενικών δεδομένων. Έχει κριθεί ότι προηγούμενη ακρόαση δεν απαιτείται στις περιπτώσεις που η διοίκηση δρα κατόπιν αίτησης του διοικουμένου⁷ ή όταν η διοικητική πράξη απορρίπτει την αίτηση ενδιαφερομένου για την αναγνώριση δικαιωμάτων του (ΣΤΕ 867/1993, 1765/2013 ΔΕΦΑΘ).

5.- Ορθά έκρινε το δικαστήριο ότι: α) Συνέπεια της φύσης και του σκοπού του δικαιώματος ακρόασης είναι, ότι η παραβίασή του δεν θεραπεύεται με την εκ των υστέρων παροχή στον ενδιαφερόμενο της δυνατότητας να ζητήσει την ακύρωση ή την τροποποίηση της πράξης ή μετά την έκδοση της προσβαλλόμενης απόφασης, της παροχής δυνατότητας να υποβάλλει έγγραφες εξηγήσεις. β) ότι από την προσβαλλόμενη πράξη επιβολής διοικητικής κύρωσης δεν προέκυπτε ότι η Διοίκηση προέβη στην έκδοσή της χωρίς προηγούμενη κλήση του ενδιαφερομένου να εκφράσει τις απόψεις του, ενόψει του ότι η άμεση λήψη του δυσμενούς μέτρου επιβαλλόταν για την αποτροπή κινδύνου ή λόγω επιτακτικού δημόσιου συμφέροντος. Επομένως, εφ' όσον η διοίκηση δεν μπορεί να επικαλεσθεί εκ των υστέρων την ανάγκη άμεσης λήψης του μέτρου αυτού και εφ' όσον η εκ των υστέρων κλήση του διοικουμένου να εκφράσει τις απόψεις του δεν δύναται να θεραπεύσει τη μη τήρηση του δικαιώματος ακρόασης αυτού πριν από την επιβολή της επίμαχης διοικητικής κύρωσης, οι σχετικώς προσβαλλόμενοι ισχυρισμοί του καθ' ου απορρίπτονται ως αβάσιμοι, γ) ότι με την προσφυγή διατυπώνονται συγκεκριμένοι ισχυρισμοί, με τους οποίους ο προσφεύγων αμφισβητεί ότι υπέπεσε στις αποδιδόμενες σε αυτόν παραβάσεις, οι οποίοι παρίστανται ουσιώδεις, υπό την έννοια ότι θα μπορούσαν να ασκήσουν επιρροή στην εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών από τη διοίκηση, κατά την τήρηση της διαδικασίας προηγούμενης ακρόασης και άρα η προσβαλλόμενη πράξη επιβολής διοικητικής κύρωσης εκδόθηκε κατά παράβαση ουσιώδους τύπου της διαδικασίας, με αποτέλεσμα την ακύρωση της πράξης αυτής και αναπομπή της υπόθεσης στη Διοίκηση για να την κρίνει, αφού

τηρηθεί ο τύπος της προηγούμενης ακρόασης του προσφεύγοντος⁸.

6.- Αξίζει να επισημάνουμε ότι με την αποτελεσματική άσκηση του δικαιώματος ακρόασης του άρθρου 20 § 2 του Σ σχετίζεται και η **δυνατότητα του ενδιαφερομένου να παρασταθεί κατά την ακρόασή του δια ή μετά δικηγόρου** ενώπιον του αρμόδιου οργάνου. Σχετική είναι η κρίση της ΟλΣΤΕ 2152/2000: «... κατά την έννοια της ... διατάξεως της παραγρ. 2 του άρθρου 20 του Συντάγματος, ερμηνευόμενης σε συνδυασμό με την § 1 του ίδιου άρθρου και με το άρθρο 6 § 3 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών ... το δικαίωμα της προηγούμενης ακρόασης του ενδιαφερομένου κατά την πειθαρχική διαδικασία περιλαμβάνει και την ευχέρεια του εγκαλουμένου να ζητήσει την ... συμπαράσταση του πληρεξουσίου δικηγόρου του. Στις περιπτώσεις, συνεπώς, αυτές, εάν ο εγκαλούμενος ζητήσει την ενώπιον του πειθαρχικού συμβουλίου συμπαράσταση του πληρεξουσίου του δικηγόρου, η Διοίκηση οφείλει, σύμφωνα με την έννοια της πιο πάνω συνταγματικής διατάξεως, να ικανοποιήσει το αίτημά του αυτό, έστω και αν η ειδική εκάστοτε νομοθεσία δεν προβλέπει την τήρηση του ουσιώδους αυτού τύπου ή ρητά την αποκλείει ...».

7.- Κατά το άρθρο 6 § 3 Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας το δικαίωμα προηγούμενης ακρόασης είναι δυνατόν να περιοριστεί, ουσιαστικά να παραλειφθεί, δηλαδή **να επιβληθεί κατ' εξαίρεση δυσμενές μέτρο χωρίς να πραγματοποιηθεί ακρόαση, για να αποτραπεί άμεσος κίνδυνος ή για να ικανοποιηθεί επιτακτικό δημόσιο συμφέρον** (βλ ΣΤΕ 1877/2016). Έχει κριθεί ότι παραβίαση δεν υπάρχει, εφόσον ο υπαίτιος κλητεύθηκε εγγράφως και δεν παρέστη (ΣΤΕ 342/2023).

Η τήρηση του τύπου της προηγούμενης κλήσης σε ακρόαση, κατ' εφαρμογή των άρθρων 20 § 2 του Συντάγματος και 6 του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας, δεν απαιτείται στις περιπτώσεις κατά τις οποίες λαμβάνεται δυσμενές για τον διοικουόμενο διοικητικό μέτρο βάσει αντικειμενικών δεδομένων, μη αναγομένων σε υποκειμενική συμπεριφορά του (βλ ΔΕΦΑΘ 1446/2022). Έχει κριθεί ότι η διαπίστωση της αυθαίρετης δόμησης και η επιβολή των προβλεπόμενων προστίμων αποτελεί, βάσει των προβλέψεων του νόμου, αντικειμενική διαδικασία (ΣΤΕ 529/2021).

Για το λυσιτελές της προβολής λόγου προσφυγής περί μη τήρησης του δικαιώματος προηγούμενης ακρόασης απαιτείται και αναφορά -χωρίς ωστόσο πανηγυρική διατύπωση (ΣΤΕ 88, 81/2018)- των ισχυρισμών που ο διοικουόμενος θα προέβαλε ενώπιον της Διοίκησης, αν είχε κληθεί (βλ. ΣΤΕ Ολομ. 4447/2012), και οι οποίοι είναι ουσιώδεις, υπό την έννοια ότι θα μπορούσαν να ασκήσουν επιρροή

6. βλ. Χ. Δετσαρίδη, Η αρχή της προηγούμενης ακρόασης του φορολογουμένου σε περιπτώσεις επιβολής προστίμου και η εφαρμογή της σε σχέση με την προβλεπόμενη διοικητική επίλυση της διαφοράς (Με αφορμή την ΟλΣΤΕ 2370/2007), ΕΔΔΔ 2008, 853.

7. βλ. ΣΤΕ 4519/1988.

8. βλ <http://www.adjustice.gr/>

στην εκτίμηση των πραγμάτων από την Διοίκηση (βλ. ΣτΕ 578/2013, 1369/2014, 2301/2015, 689/2016, 1098/2016, 37/2017, 157/2017, 88, 91/2018).

Η ΣτΕ 380/2012 έκρινε ότι: «λόγω της ποινικής καταδίκης του αιτούντος, η πράξη στηρίζεται επί αντικειμενικών δεδομένων, που επιβάλλουν την ανάκληση της αδείας παραμονής του, με αποτέλεσμα να μην καταλείπεται στάδιο διακριτικής ευχέρειας στη διοίκηση και, συνεπώς, να μην απαιτείται, σύμφωνα με το άρθρο 20 § 2 του Συντάγματος, προηγούμενη κλήση του προς παροχή εξηγήσεων».

Επίλογος

Αξίζει να επισημάνουμε **για την πληρότητα της δυνατότητας ασκήσεως ακρόασης το δικαίωμα προσβασης του πολίτη στα δημόσια έγγραφα**. Το άρθρο 10 § 3 του Συντάγματος ορίζει ότι: «*Η αρμόδια υπηρεσία ή αρχή υποχρεούται να απαντά στα αιτήματα για παροχή*

πληροφοριών και χορήγηση εγγράφων, ιδίως πιστοποιητικών, δικαιολογητικών και βεβαιώσεων μέσα σε ορισμένη προθεσμία, όχι μεγαλύτερη των 60 ημερών, όπως νόμος ορίζει. Σε περίπτωση παρόδου άπρακτης της προθεσμίας αυτής ή παράνομης άρνησης, πέραν των άλλων τυχόν κυρώσεων και έννομων συνεπειών, καταβάλλεται και ειδική χρηματική ικανοποίηση στον αιτούντα, όπως νόμος ορίζει». Επιπλέον το άρθρο 5 του ν. 2690/1999 προβλέπει ότι κάθε ενδιαφερόμενος έχει το δικαίωμα, ύστερα από γραπτή αίτησή του, να λαμβάνει γνώση των διοικητικών εγγράφων. Ως διοικητικά έγγραφα νοούνται όσα συντάσσονται από τις δημόσιες υπηρεσίες, όπως εκθέσεις, μελέτες, πρακτικά, στατιστικά στοιχεία, εγκύκλιες οδηγίες, απαντήσεις της Διοίκησης, γνωμοδοτήσεις και αποφάσεις, αναλύοντας τις ειδικότερες εκφάνσεις αυτού του ζητήματος στις λοιπές παραγράφους του άρθρου αυτού.

ΑΝΤΩΝΗΣ Π.ΑΡΓΥΡΟΣ

ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΣ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ

Υπό τους: κ.κ. Φώτη Καρατζένη, Χριστίνας Κατσογιάννου, Ευτυχίας Κλουδά, Νικολάου Νάκη, Μαρίας-Μαγδαληνής Τσίπρα και Μιχάλη Χατζηφώτη

ΑΣΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ
ΓΕΝΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ

Άρειος Πάγος (Β2' Τμήμα)
Αριθ. 1311/2022

Πρόεδρος: Ν. Πιπιλίγκας, Αντιπρόεδρος
Εισηγήτρια: Ε. Χροναίου, Αρεοπαγίτης
Δικηγόροι: Α. Βάγιας, Κ. Ρίζος

Σύμβαση εργασίας αορίστου χρόνου. Η καταγγελία της είναι τυπική δικαιοπραξία. Εάν γίνει από πρόσωπο ή όργανο που δεν έχει την εξουσία εκπροσώπησης νομικού προσώπου είναι ανυπόστατη. Η συγκατάθεση για την επιχείρηση δικαιοπραξίας παρέχεται από τρίτο πρόσωπο και υπόκειται στον τύπο της δικαιοπραξίας. Καταγγελία που υπογράφεται από πρόσωπο που εκπροσωπεί ανώνυμη εταιρία μόνον από κοινού με δεύτερο πρόσωπο δεν είναι νομότυπη. Η παρουσία δεύτερου προσώπου που εκπροσωπεί ομοίως από κοινού την εταιρία κατά την εγχείρηση της καταγγελίας δεν νοείται ως συγκατάθεση (Άρθρα 65, 67, 68, 70, 159 § 1, 174, 180, 211, 213, 216, 226, 229, 233, 236, 349, 350, 648, 669, 672 ΑΚ, 1, 2, 3, 4, 5 ν. 3198/1955, 18 § 1, 22 § 3 κ.ν. 2190/1920, 1, 3 ν. 2112/1920). Από τις διατάξεις των άρθρων 159 § 1, 174, 180, 349, 350, 848, 669 § 2 του ΑΚ, 1, 2, 5 του ν. 3198/1955 και 1, 3 του ν. 2112/1920 συνάγεται ότι : (α) η σύμβαση εργασίας αορίστου χρόνου λύεται με καταγγελία της από τον εργοδότη ή τον μισθωτό, (β) για την εγκυρότητα της καταγγελίας από τον εργοδότη, απαιτείται να γίνει αυτή εγγράφως και να καταβληθεί στον απολυόμενο πλήρης η προβλεπόμενη από το νόμο αποζημίωση. Από τις διατάξεις αυτές προκύπτει ότι η καταγγελία της σύμβασης εξαρτημένης εργασίας αορίστου χρόνου είναι τυπική δικαιοπραξία, αφού αυτή, με ποινή την ακυρότητα (άρθρο 174 ΑΚ), πρέπει να γίνει εγγράφως, δηλαδή η απευθυντέα δήλωση βούλησης του εργοδότη, περί καταγγελίας της εργασιακής σύμβασης, πρέπει να περιβληθεί τον τύπο του ιδιωτικού εγγράφου και να είναι σαφής περί της λύσης της σύμβασης του εργαζομένου. Η διάταξη καθιέρωσε, τον έγγραφο τύπο, ως συστατικό της καταγγελίας της εργασιακής σύμβασης από τον εργοδότη. Ο τύπος περιορίζεται στην έγγραφη διατύπωση, χωρίς τυποποιημένο περιεχόμενο, της σαφούς βούλησης του εργοδότη να επιφέρει τη λύση της εργασιακής σύμβασης, το σχετικό δε έγγραφο πρέπει να περιέλθει στον εργαζόμενο με οποιονδήποτε τρόπο, από τότε δε που θα περιέλθει σ' αυτόν επέρχονται και τα αποτελέσματα της καταγγελίας (ΑΠ

884/2017, ΑΠ 368/2013). Εξάλλου, από τον συνδυασμό των διατάξεων των άρθρων 211, 213, 216, 226, 229, 233, 669 και 672 του ΑΚ, 1 του ν. 2112/1920 και 1 - 5 του ν. 3198/1955 προκύπτει ότι, για το νομότυπο και έγκυρο της καταγγελίας, εκ μέρους του εργοδότη, σύμβασης εξαρτημένης εργασίας (ορισμένου ή αορίστου χρόνου) απαιτείται να γίνεται από τον ίδιο τον εργοδότη ή από το νόμιμο αντιπρόσωπο ή πληρεξούσιό του, εφόσον δε εργοδότης είναι νομικό πρόσωπο (ιδιωτικού ή δημοσίου δικαίου), η καταγγελία πρέπει να γίνεται από το αρμόδιο κατά νόμο εκπροσωπευτικό όργανό του, κατά τις διατάξεις των άρθρων 67, 68 και 70 του ΑΚ (ΑΠ 393/2021, ΑΠ 557/2008). Διαφορετικά, εάν δηλαδή η καταγγελία της σύμβασης εργασίας στο όνομα νομικού προσώπου γίνει από πρόσωπο ή όργανο αυτού, που δεν είχε την εξουσία να καταγγείλει την σύμβαση, η καταγγελία είναι ανυπόστατη (ΑΠ 736/2020, ΑΠ 1401/2014, ΑΠ 1650/2012, ΑΠ 723/2011). Στην περίπτωση αυτή, το νομικό πρόσωπο δεν υπέχει ευθύνη έναντι του μισθωτού, που έπαυσε εξαιτίας της καταγγελίας αυτής να προσέρχεται στην υπηρεσία του για την πληρωμή μισθών υπερημερίας, αν, όμως, μετά την ως άνω καταγγελία ο μισθωτός προσφέρεται στην παροχή της εργασίας του και το νομικό πρόσωπο την αποκρούει, τότε περιέρχεται τούτο σε υπερημερία και υποχρεούται να καταβάλλει στον εργαζόμενο τις αντίστοιχες αποδοχές υπερημερίας. Επί καταγγελίας που έγινε για λογαριασμό νομικού προσώπου από αναρμόδιο ή χωρίς εξουσία πρόσωπο, δεν έχουν εφαρμογή οι διατάξεις των άρθρων 233 και 238 ΑΚ, που αναφέρονται στη, με αναδρομική ενέργεια, μεταγενέστερη έγκριση της καταγγελίας από το αρμόδιο όργανο του νομικού προσώπου, διότι, λόγω του διαπλαστικού χαρακτήρα της καταγγελίας, για τη συντέλεση αυτής, απαιτείται δήλωση βούλησης από το ίδιο το νομικό πρόσωπο, η οποία μόνο με το όργανο που το εκπροσωπεί μπορεί να πραγματοποιηθεί. Συνεπώς, στην περίπτωση αυτή, η, εκ των υστέρων, έγκριση δεν ισχυροποιεί αναδρομικά την ανυπόστατη καταγγελία, αλλά επέχει θέση νέας αυτοτελούς καταγγελίας, με την προϋπόθεση ότι αυτή θα περιέλθει νομίμως στον μισθωτό, τον οποίο αφορά (ΑΠ 393/2021, ΑΠ 557/2008). Περαιτέρω, με το άρθρο 18 § 1 και 22 § 3 του κ.ν. 2190/1920 για τις ανώνυμες εταιρείες, όπως ίσχυε κατά τον επίδικο χρόνο (29.11.2017), πριν την αντικατάσταση του νόμου αυτού με το ν. 4548/2018 (ΦΕΚ Α' 104/13.06.2018), ισχύοντος από 01.01.2019, ρυθμίζονται τα θέματα της οργανικής εκπροσώπησης του νομικού προσώπου της ανώνυμης εταιρείας. Ειδικότερα, ορίζεται ότι το διοικητικό συμβούλιο της ανώνυμης εταιρείας, ενεργώντας συλλο-

γικά, εκπροσωπεί την εταιρία δικαστικά και εξώδικα και ότι το καταστατικό της μπορεί να ορίσει ένα ή περισσότερα μέλη του συμβουλίου ή άλλα πρόσωπα τα οποία να εκπροσωπούν την εταιρεία γενικά ή σε ορισμένους είδους πράξεις. Εξάλλου, με το 22 § 1 εδ. α' του ίδιου νόμου ορίζεται ότι, το Διοικητικό Συμβούλιο της ανώνυμης εταιρείας είναι αρμόδιο να αποφασίζει για κάθε πράξη που αφορά στη διοίκηση, στη διαχείριση της περιουσίας της και στην επίτευξη των σκοπών της εταιρείας γενικά, ενώ με την § 3 του ως άνω άρθρου ότι επιτρέπεται το καταστατικό της να ορίζει θέματα, για τα οποία το διοικητικό συμβούλιο μπορεί να αναθέτει τις εξουσίες του διαχείρισης και εκπροσώπησης σε ένα ή περισσότερα πρόσωπα, μέλη του ή μη. Από τις διατάξεις αυτές που είναι αντίστοιχες με εκείνες των άρθρων 65, 67, 68 και 70 του ΑΚ, συνάγεται ότι το Διοικητικό Συμβούλιο αποτελεί το όργανο που διοικεί και εκπροσωπεί την ΑΕ και διαχειρίζεται όλες τις υποθέσεις της, μη όντας απέναντι στην εταιρεία, πρόσωπο διαφορετικό από αυτή, αλλά όργανό της. Το δικαίωμα αυτό της οργανικής εκπροσώπησης της ΑΕ και διαχείρισης της περιουσίας της επιτρέπεται, κατά τις πιο πάνω διατάξεις, να ανατεθεί εν όλω ή εν μέρει με το καταστατικό σε ένα ή περισσότερα πρόσωπα. Στην περίπτωση αυτή, το μέλος του συμβουλίου ή ο τρίτος, στον οποίο μεταβιβάστηκε η εξουσία του Διοικητικού Συμβουλίου, είναι υποκατάστατο αυτού και ενεργεί ως όργανο εκπροσώπησης του νομικού προσώπου της εταιρείας, που εκφράζει πρωτογενώς την βούλησή της, αντλώντας την εξουσία του από το νόμο και το καταστατικό. Για τον λόγο αυτόν, ο δεσμός του με την εταιρεία είναι ίδιος με το δεσμό του Διοικητικού Συμβουλίου με αυτήν και εντελώς διαφορετικός από εκείνο μεταξύ εντολέως και εντολοδόχου. Κατά συνέπεια, τα πρόσωπα αυτά μπορούν να προβούν σε έγκυρη καταγγελία της σύμβασης εργασίας μισθωτού της εταιρείας (ΑΠ 1401/2014). Περαιτέρω, το μεν άρθρο 236 του ΑΚ ορίζει ότι: «αν για να είναι έγκυρη μια δικαιοπραξία χρειάζεται η συγκατάθεση τρίτου (συναίνεση), αυτή παρέχεται με δήλωση προς το ένα ή το άλλο μέρος, και, εφόσον ο νόμος δεν ορίζει διαφορετικά, δεν είναι ανάγκη να γίνει με τον τύπο που απαιτείται για τη δικαιοπραξία», το δε άρθρο 238 εδ. α' του ίδιου Κώδικα ότι: «η συγκατάθεση που παρέχεται μετά την επιχείρηση της δικαιοπραξίας (έγκριση) εφόσον δεν ορίζεται το αντίθετο, ανατρέχει στο χρόνο της δικαιοπραξίας». Από τις παραπάνω διατάξεις συνάγονται, μεταξύ άλλων, τα ακόλουθα: (α) Η συναίνεση και η έγκριση αποτελούν κατηγορίες της ευρύτερης έννοιας της συγκατάθεσης. Ως συγκατάθεση νοείται η δήλωση επιδοκιμασίας μιας δικαιοπραξίας ενός προσώπου από κάποιο άλλο πρόσωπο, η οποία (δήλωση) απαιτείται από το νόμο για να αναπτύξει η δικαιοπραξία τα αποτελέσματά της. Η συγκατάθεση παρέχεται από τρίτο πρόσωπο, δηλαδή πρόσωπο άλλο από τα υποκείμενα της σχέσης, η οποία ισχυροποιείται με την παρεχόμενη συγκατάθεση (ΑΠ 1259/2018,

ΑΠ 482/2014), (β) Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 236 του ΑΚ, η συγκατάθεση είναι άτυπη, άρα μπορεί να δοθεί και σιωπηρά, εφόσον δεν ορίζεται διαφορετικά στο νόμο. Όμως, τύπος απαιτείται και στις περιπτώσεις που προκύπτει από το σκοπό της διάταξης, ο οποίος επιβάλλει τύπο στην επιδοκιμαζόμενη δικαιοπραξία. Ειδικότερα, συναίνεση είναι η συγκατάθεση για την επιχείρηση της δικαιοπραξίας και για τον τύπο χορήγησής της ισχύουν όσα αναφέρθηκαν ανωτέρω γενικά για τη συγκατάθεση (ΑΠ 1259/2018, ΑΠ 801/2017, ΑΠ 1417/2014, ΑΠ 482/2014). (...).

Φ.Κ.

Μονομελές Εφετείο Αθηνών Αριθ. 6170/2022

Δικαστής: **Η. Ζαμανίκα**, Εφέτης
Δικηγόροι: **Δ. Λυμπεροπούλου**, **Α. Αρμακόλα**

Διαγωνισμός για την εισαγωγή μαθητών σε πρότυπο εκπαιδευτήριο. Ευθύνη από διαπραγματεύσεις διότι δεν παρατέθηκαν όλοι οι σχετικοί όροι του κανονισμού του σχολείου στους συμμετέχοντες, καθώς και διότι λειτουργούσε φροντιστηριακά τμήματα προετοιμασίας των συμμετεχόντων χωρίς άδεια από το Υπουργείο. Προσβολή προσωπικότητας από το εκπαιδευτήριο διότι δεν χορήγησε αντίγραφο των γραπτών της συμμετέχουσας προκειμένου η τελευταία να πληροφορηθεί τις επιδόσεις της. Επιδίκαση αποζημίωσης για τη δαπάνη παρακολούθησης του φροντιστηριακού τμήματος, καθώς και ηθικής βλάβης στο τέκνο και τους γονείς του για την προσβολή προσωπικότητας (Άρθρα 57, 59, 197, 198 § 1, 914, 919, 932, ν. 2472/1997). (...) Σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 197 ΑΚ, κατά το στάδιο των διαπραγματεύσεων για τη σύναψη σύμβασης, τα μέρη οφείλουν αμοιβαία να τηρούν τη συμπεριφορά που επιβάλλουν η καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη. Κατά δε το άρθρο 198 § 1 ΑΚ, όποιος κατά τις διαπραγματεύσεις από παίσιμα του προξενήσει στον άλλον ζημία υποχρεούται να την ανορθώσει ακόμα και αν η σύμβαση δεν καταρτίστηκε. Προϋποθέσεις της προσυμβατικής ευθύνης είναι η ύπαρξη σταδίου διαπραγματεύσεων, η αντισυμβατική συμπεριφορά του αντισυμβαλλόμενου, η υπαιτιότητα, η επέλευση ζημίας και η ύπαρξη αιτιώδους συνάφειας ανάμεσα στον νόμιμο λόγο ευθύνης, δηλαδή στην υπαιτιότητα και τη ζημία. Ειδικότερα, κατά την έννοια των διατάξεων αυτών διαπραγματεύσεις νοούνται οι προφορικές ή έγγραφες ανταλλαγές απόψεων των ενδιαφερομένων για τη σύναψη ορισμένης σύμβασης, με τις οποίες επιδιώκεται η βαθμιαία προσέγγιση των διαφορετικών αρχικών θέσεων τους σχετικά με τους όρους της υπό συζήτηση σύμβασης μέχρι την τελική σύμπτωσή τους ή την αδυναμία τέτοιας σύμπτωσης.

Το στάδιο των διαπραγματεύσεων διαρκεί μέχρι την διακοπή τους και ματαίωση της σύμβασης ή την κατάρτισή της. Κατά το στάδιο αυτό επιβάλλεται η παροχή διασαφητικών πληροφοριών και εξηγήσεων σε σχέση με το αντικείμενο της σύμβασης και μάλιστα τέτοιων που θα μπορούσαν να ασκήσουν επιρροή στην απόφαση του άλλου, δηλαδή η λεγόμενη υποχρέωση διαφώτισης και προστασίας.

Πάντως, η υποχρέωση αυτή της διαφώτισης και προστασίας δεν φτάνει μέχρι το σημείο να επεκτείνεται και σε όσα θέματα το άλλο μέρος θα όφειλε και θα μπορούσε να πληροφορηθεί με δική του επιμελή έρευνα. Η ευθύνη από τις διαπραγματεύσεις, που διαφέρει από την ευθύνη από την αδικοπραξία, έχει εφαρμογή και στην περίπτωση ματαίωσης της σύμβασης ή της ακυρότητας αυτής όταν ο υπαίτιος της ματαίωσης έδωσε διαβεβαιώσεις για την κατάρτιση της σύμβασης ή απέκρυψε τους λόγους της ακυρότητας αυτής, οπότε έχει υποχρέωση αποκατάστασης της ζημίας του άλλου, που πίστεψε στην κατάρτιση έγκυρης σύμβασης. Εξάλλου, ως πταίσμα κατά την έννοια των διατάξεων αυτών νοείται η μη τήρηση της συμπεριφοράς που επιβάλλουν η καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη. Το πταίσμα κρίνεται κατά το άρθρο 330 ΑΚ και έτσι αρκεί και αμέλεια. Η ζημία πρέπει να βρίσκεται σε αιτιώδη σύνδεσμο προς την αθέμιτη ή την αντίθετη συμπεριφορά του άλλου προς τα χρηστά συναλλακτικά ήθη και η υπαίτια συμπεριφορά, που προκάλεσε τη ζημία, να εκδηλώνεται κατά το στάδιο των διαπραγματεύσεων. Η αποζημίωση περιλαμβάνει το αρνητικό διαφέρον της σύμβασης, δηλαδή τη ζημία που υπέστη ο διαπραγματευόμενος επειδή πίστεψε στην κατάρτιση της σύμβασης και την οποία θα απέφυγε αν από την αρχή τηρούσε αρνητική στάση. Το αρνητικό αυτό διαφέρον, εκτός των άλλων, περιλαμβάνει την περιουσιακή μείωση, όπως τις δαπάνες για τη σύναψη της σύμβασης και την προκαταβολή, εφόσον αυτή είναι επακόλουθο του προσυμβατικού πταίσματος. Αντίθετα, όταν υπαίτιος για τη ματαίωση της σύμβασης είναι αυτός που έδωσε την προκαταβολή ο αντισυμβαλλόμενος δεν υπέχει ευθύνη από τα άρθρα 197 και 198 ΑΚ. Αν ο συμβαλλόμενος κατά το στάδιο των διαπραγματεύσεων επιδείξει συμπεριφορά αντίθετη με τα χρηστά ήθη αποκρύπτοντας με πρόθεση από τον αντισυμβαλλόμενο περιστατικά, τα οποία αν γνώριζε ο τελευταίος θα μπορούσαν να τον επηρεάσουν στην κατάρτιση της σύμβασης, τότε παράλληλα με την ευθύνη από τις διαπραγματεύσεις θεμελιώνεται και αξίωση από αδικοπραξία, εφόσον συντρέχουν και οι υπόλοιπες προϋποθέσεις σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 919 και 914 επ. ΑΚ (ΟΛΑΠ 10/1991, ΑΠ 228/2016, ΑΠ 1435/2015, ΑΠ 1721/2014, δημοσιευμένες στην ΤΝΠ Νόμος).

Κατά το άρθρο 57 ΑΚ, όποιος προσβάλλεται παράνομα στην προσωπικότητά του έχει το δικαίωμα να απαιτήσει να αρθεί η προσβολή και να μην επαναληφθεί στο μέλλον, επιπλέον δε, κατά το άρθρο 59 ΑΚ, το δικαστήριο με την απόφασή του, ύστερα από αίτηση

αυτού που έχει προσβληθεί και αφού λάβει υπόψη το είδος της προσβολής, μπορεί να καταδικάσει τον υπαίτιο και σε ικανοποίηση της ηθικής βλάβης του προσβληθέντος και ειδικότερα να τον υποχρεώσει (τον υπαίτιο) σε πληρωμή χρηματικού ποσού, σε δημοσίευμα ή σε ο,τιδήποτε άλλο επιβάλλεται από τις περιστάσεις. Προστατεύεται έτσι με τα παραπάνω άρθρα η προσωπικότητα και κατ' επέκταση η αξία του ανθρώπου ως ατομικό δικαίωμα κατοχυρωμένο από το άρθρο 2 §1 του Συντάγματος (ΑΠ 1735/2009, ΕφΠειρ 12/2021, δημοσιευμένες στην ΤΝΠ Νόμος), αποτελεί δε η προσωπικότητα πλέγμα αγαθών, που συνθέτουν την υπόσταση του προσώπου και είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένα μαζί του. Τα αγαθά αυτά δεν αποτελούν μεν αυτοτελή δικαιώματα, αλλά επί μέρους εκδηλώσεις - εκφάνσεις (πλευρές) του ενιαίου δικαιώματος επί της προσωπικότητας, όμως η προσβολή της προσωπικότητας σε σχέση με οποιαδήποτε από τις εκδηλώσεις αυτές συνιστά προσβολή της συνολικής έννοιας της προσωπικότητας. Τέτοια προστατευόμενα αγαθά είναι, μεταξύ άλλων, η τιμή και η υπόληψη κάθε ανθρώπου, είναι δε τιμή η εκτίμηση που απολαμβάνει το άτομο στην κοινωνία με βάση την ηθική αξία που έχει λόγω της συμμόρφωσής του με τις νομικές και ηθικές του υποχρεώσεις, ενώ υπόληψη είναι η εκτίμηση που απολαμβάνει το άτομο στην κοινωνία με βάση την κοινωνική του αξία συνεπεία των ιδιοτήτων και ικανοτήτων του για την εκπλήρωση των ιδιαίτερων κοινωνικών του έργων ή του επαγγέλματός του. Προϋποθέσεις για την προστασία της προσωπικότητας με τις διατάξεις των παραπάνω άρθρων είναι: α) η ύπαρξη προσβολής της προσωπικότητας με πράξη ή παράλειψη άλλου, που διαταράσσει μια ή περισσότερες εκδηλώσεις της σωματικής, ψυχικής, πνευματικής και κοινωνικής ατομικότητας του βλαπτόμενου κατά τη στιγμή της προσβολής, β) η προσβολή να είναι παράνομη που συμβαίνει όταν γίνεται χωρίς δικαίωμα ή με βάση δικαίωμα, το οποίο όμως είτε είναι μικρότερης σπουδαιότητας στο πλαίσιο της έννομης τάξης, είτε ασκείται καταχρηστικά κατά την έννοια των άρθρων 281 ΑΚ και 25 § 3 του Συντάγματος και γ) πταίσμα του προσβολέα όταν πρόκειται ειδικότερα για επιδίκαση χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης εξαιτίας της παράνομης προσβολής της προσωπικότητας (ΟΛΑΠ 2/2008, ΑΠ 1599/2000, ΑΠ 333/2010, ΑΠ 356/2010, ΑΠ 1007/2010, δημοσιευμένες στην ΤΝΠ Νόμος). Στην περίπτωση αυτή η παράνομη και συγχρόνως υπαίτια προσβολή της προσωπικότητας συνιστά ασφαλώς ειδικότερη μορφή αδικοπραξίας, οπότε συνδυαστικά εφαρμόζονται και οι διατάξεις των άρθρων 914, 919, 920 και 932 ΑΚ, ιδίως για την αποκατάσταση της τυχόν υλικής ζημίας του προσβληθέντος (άρθρο 57§2 ΑΚ), ενώ αδιάφορη για το χαρακτήρα της προσβολής ως παράνομης είναι η φύση της διάταξης που ενδέχεται με την προσβολή να παραβιάζεται και η οποία έτσι μπορεί να ανήκει σε οποιοδήποτε κλάδο ή τμήμα του δικαίου. Περαιτέρω, κατά το άρθρο 1 του ν. 2472/1997 «Προστασία του ατόμου

από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα», που εκδόθηκε σε συμμόρφωση προς την Οδηγία 95/46/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 24ης/10/1995, αντικείμενο του νόμου αυτού είναι η θέσπιση προϋποθέσεων για την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα προς προστασία των δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών των φυσικών προσώπων και ιδίως της ιδιωτικής ζωής. Στο άρθρο 2 του ν. 2472/1997 ορίζεται, μεταξύ άλλων, ότι ως δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα νοούνται κάθε είδους πληροφορίες που αναφέρονται στο υποκείμενο των δεδομένων, ως ευαίσθητα δεδομένα νοούνται τα δεδομένα που αφορούν στην φυλετική ή εθνική προέλευση, στα πολιτικά φρονήματα, στις θρησκευτικές ή φιλοσοφικές πεποιθήσεις, στη συμμετοχή σε ένωση, σωματείο και συνδικαλιστική οργάνωση, στην υγεία, στην κοινωνική πρόνοια και στην ερωτική ζωή, καθώς και στα σχετικά με τις ποινικές διώξεις ή καταδίκες, ως υποκείμενο δεδομένων νοείται το φυσικό πρόσωπο, στο οποίο αναφέρονται τα δεδομένα, ως υπεύθυνος επεξεργασίας νοείται οποιoσδήποτε καθορίζει τον σκοπό και τον τρόπο επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων, ως επεξεργασία νοείται κάθε εργασία ή σειρά εργασιών που πραγματοποιείται από το Δημόσιο, ή από νομικό πρόσωπο δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου, ή ένωση προσώπων, ή φυσικό πρόσωπο με ή χωρίς την βοήθεια αυτοματοποιημένων μεθόδων, και εφαρμόζονται σε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, όπως η συλλογή, η καταχώρηση, η οργάνωση, η διατήρηση, η αποθήκευση, η τροποποίηση, η εξαγωγή, η χρήση, η διαβίβαση, η διάδοση ή κάθε άλλης μορφής διάθεση, η συσχέτιση ή ο συνδυασμός, η διασύνδεση, η δέσμευση (κλείδωμα), η διαγραφή και η καταστροφή, και ως συγκατάθεση του υποκειμένου των δεδομένων θεωρείται κάθε ελεύθερη, ρητή και ειδική, δήλωση βουλήσεως, που εκφράζεται με τρόπο σαφή και εν πλήρει επιγνώσει και με την οποία το υποκείμενο των δεδομένων, αφού προηγουμένως ενημερωθεί, δέχεται να αποτελέσουν αντικείμενο επεξεργασίας τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν. Στο άρθρο 5 § 1 του ίδιου ως άνω νόμου ορίζεται, ότι επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα επιτρέπεται μόνο όταν το υποκείμενο των δεδομένων έχει δώσει την συγκατάθεση του και στην § 2 του άρθρου 5 ορίζεται, ότι κατ' εξαίρεση επιτρέπεται η επεξεργασία και χωρίς την συγκατάθεσή του υποκειμένου των δεδομένων (και) όταν η επεξεργασία είναι αναγκαία για την εκτέλεση σύμβασης, στην οποία συμβαλλόμενο μέρος είναι υποκείμενο δεδομένων. Στο άρθρο 11 ορίζεται ότι ο υπεύθυνος επεξεργασίας οφείλει, κατά το στάδιο της συλλογής δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, να ενημερώνει με τρόπο πρόσφορο και σαφή το υποκείμενο μεταξύ άλλων για τους αποδέκτες ή τις κατηγορίες αποδεκτών των δεδομένων και την ύπαρξη του δικαιώματος πρόσβασης, ενώ εάν τα δεδομένα ανακοινώνονται σε τρίτους, το υποκείμενο ενημερώνεται για την ανακοίνωση πριν από αυτούς. Περαιτέρω, οι αι-

τήσεις, τα δικαιολογητικά και η βαθμολογία ενός υποψηφίου αποτελούν προσωπικά δεδομένα αυτού, κατά την έννοια του ν. 2472/1997. Όπως έχει ήδη κρίνει η Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων, η ανακοίνωση των στοιχείων των επιλεχθέντων συνυποψήφια σε άλλον υποψήφιο είναι νόμιμη, χωρίς τη συγκατάθεσή τους, υπό τις εξής σωρευτικά εξεταζόμενες προϋποθέσεις: α) Τα δεδομένα ζητούνται με τη νόμιμη διαδικασία (έγγραφη αίτηση από τον ενδιαφερόμενο στον υπεύθυνο επεξεργασίας και τεκμηρίωση υπέρτερου έννομου συμφέροντος). Το υπέρτερο έννομο συμφέρον συνίσταται στο δικαίωμα του αιτούντος να ασκήσει τα, εκ του νόμου, δικαιώματά του προσβολής των σχετικών αποφάσεων, κατ' εφαρμογή του άρθρου 5 § 2 του ν. 2472/1997. Εξάλλου, η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (Αρχή) με την υπ' αριθ. 17/2002 απόφασή της απήτηνε σύσταση σε όλους τους αρμόδιους φορείς του δημόσιου τομέα, σε κάθε προκήρυξη δημόσιου διαγωνισμού - το ίδιο ισχύει και ως προς τη διαδικασία επιλογής προσωπικού με βάση άλλες διατάξεις - να γίνεται μνεία της δυνατότητας πρόσβασης των υποψηφίων σε στοιχεία, που αφορούν λοιπούς συνυποψήφιους, προκειμένου να ασκήσουν τα, εκ του νόμου, δικαιώματά τους. Η ύπαρξη υπέρτερου έννομου συμφέροντος προϋποθέτει, επίσης, ότι ο αιτών υποβάλλει το αίτημά του εμπρόθεσμα, γεγονός, που οφείλει να ελεγχθεί, εκ μέρους του υπέθυνου επεξεργασίας διενεργώντας τον διαγωνισμό, πριν την ανακοίνωση των δεδομένων, β) Η ανακοίνωση στοιχείων των συνυποψήφιαν περιορίζεται στη χορήγηση των δικαιολογητικών εκείνων, που αποτέλεσαν τη βάση της αξιολόγησης των υποψηφίων, για την κατάληψη των θέσεων που προκηρύχθηκαν. Στην περίπτωση, δηλαδή, που οι υποψήφιοι, επικαλέστηκαν και πρόσθετα προσόντα μπορούν να χορηγηθούν και αυτά τα δικαιολογητικά στον συνυποψήφιο που απορρίφθηκε, με την προϋπόθεση, ότι υπήρξε σύγκριση των υποψηφίων και επί των πρόσθετων αυτών προσόντων, γ) Τα στοιχεία που ανακοινώνονται δεν περιλαμβάνουν ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα, αν όμως και τέτοια στοιχεία αποτέλεσαν τη βάση αξιολόγησης των υποψηφίων, για την κατάληψη των θέσεων που προκηρύχθηκαν, δίνεται, ενόψει της διατάξεως του άρθρου 7 § 2 του ν. 2472/1997, η άδεια στον υπεύθυνο επεξεργασίας να επιτρέψει την πρόσβαση στα στοιχεία αυτά, σε κάθε υποψήφιο, που δεν επιλέχθηκε, προκειμένου να ασκήσει τα δικαιώματά του προσβολής της επιλογής άλλου συνυποψήφια (βλ. τις υπ' αριθ. 40/2005, 75/2011 αποφάσεις της Α.Π.Δ.Π.Χ. και την υπ' αριθ. 165/2008 Γνωμοδότηση ΝΣΚ). δ) Η ανακοίνωση των στοιχείων των συνυποψήφιαν στον αιτούντα προϋποθέτει, σύμφωνα με το άρθρο 11 § 3 του ν. 2472/1997, την προηγούμενη ενημέρωση των υποκειμένων των δεδομένων, η οποία δύναται να λάβει χώρα και μέσω της προκηρύξεως (απόφαση 125/2016 της Αρχής). Όλα τα ανωτέρω ισχύουν και για διαγωνισμούς ή εξετάσεις στον ιδιωτικό τομέα. Στο άρθρο 10 του ίδιου πάντοτε νόμου ορίζεται ότι η επε-

ξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα είναι απόρρητη και στο άρθρο 22 προβλέπονται ποινικές κυρώσεις για όποιον χωρίς δικαίωμα επεμβαίνει με οποιονδήποτε τρόπο σε αρχείο δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ή ανακοινώνει ή καθιστά προσιτά τέτοια δεδομένα σε μη δικαιούμενα πρόσωπα (§ 4). Και στο άρθρο 23 § 1 του εν λόγω νόμου ορίζεται ότι φυσικό πρόσωπο ή νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου, που κατά παράβαση του ν. 2472/1997 προκαλεί περιουσιακή βλάβη, υποχρεούται σε πλήρη αποζημίωση. Αν προκάλεσε ηθική βλάβη, υποχρεούται σε χρηματική ικανοποίηση. Η ευθύνη υπάρχει και όταν ο υπόχρεος όφειλε να γνωρίζει την πιθανότητα να επέλθει βλάβη σε άλλον. Οι ως άνω διατάξεις ερμηνεύονται με βάση: το σκοπό του ν. 2472/1997, συνιστάμενο στη διασφάλιση του φιλελεύθερου και δικαιοκρατικού χαρακτήρα της τεχνολογικής αναπτύξεως και στην προστασία του ατόμου από την πληροφορική και ψηφιακή τεχνολογία και β) υπό το φως των διδαγμάτων της κοινής πείρας, ως κανόνων της λογικής και της ανθρώπινης εμπειρίας, συναγομένων επαγωγικώς εκ των επί μέρους εκδηλώσεων της ζωής, της επιστήμης και της τέχνης και χρησιμοποιούμενων προς εξειδίκευση της αορίστου νομικής εννοίας «επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα». Σε περίπτωση δε παραβιάσεως τους εφαρμογή έχουν οι διατάξεις του άρθρου 23 του ν. 2472/1997 και του ταυτάριθμου άρθρου της κοινοτικής Οδηγίας 95/46/ΕΚ από τις οποίες, σε συνδυασμό με τις αναλόγως εφαρμοζόμενες διατάξεις των άρθρων 57, 59, 299 και 932 ΑΚ, συνάγεται ότι, σε περίπτωση που ο υπεύθυνος επεξεργασίας προκαλεί ηθική βλάβη στο υποκείμενο των προσωπικών δεδομένων, η ευθύνη του πρώτου για χρηματική ικανοποίηση του τελευταίου είναι νόθος αντικειμενική και προϋποθέτει: α) συμπεριφορά (πράξη ή παράλειψη) που παραβιάζει τις διατάξεις του ν. 2472/1977 ή (και) των κατ' εξουσιοδότηση αυτού εκδοθεισών κανονιστικών πράξεων της Αρχής, β) ηθική βλάβη, γ) αιτιώδη σύνδεσμο μεταξύ της συμπεριφοράς και της ηθικής βλάβης και δ) υπαιτιότητα, ήτοι γνώση ή υπαιτία άγνοια αφενός των περιστάσεων που συνιστούν την παράβαση και αφετέρου της πιθανότητας να επέλθει ηθική βλάβη. Η ύπαρξη υπαιτιότητας τεκμαίρεται, και ως εκ τούτου ο υπεύθυνος επεξεργασίας, προκειμένου να απαλλαγεί από την ευθύνη του, έχει το βάρος να αποδείξει ότι ανυπαίτως αγνοούσε τα θεμελιωτικά του πταίσματός του πραγματικά γεγονότα. Περαιτέρω, ως προς την έννοια του «προσωπικού δεδομένου», αυτή προσδιορίζεται από το νόμο, ως «κάθε πληροφορία, που αναφέρεται στο υποκείμενο των δεδομένων». Από τη διάταξη αυτή, συνδυαζόμενη και με τις λοιπές του άρθρου 2 του ν. 2472/1997, όπως αυτές προαναφέρθηκαν, προκύπτει ότι, για να εμπίπτει η «πληροφορία» αυτή στην έννοια του προσωπικού δεδομένου, θα πρέπει να συνδέεται άμεσα με το υποκείμενο και τις, προσωπικού χαρακτήρα, ιδιότητες ή εκδηλώσεις αυτού, οι οποίες δεν είναι επιδεκτικές δημοσιοποίησης (διάδοσης), εκτός εάν το ίδιο το «υποκεί-

μενο» συγκατατεθεί σ' αυτό και στις οποίες το ίδιο έχει δικαίωμα γνώσης και πληροφόρησης (ΑΠ 637/2013, δημοσιευμένη στην ΤΝΠ Νόμος, ΑΠ 1107/2011, ΕλλΔνη 2011. 1608, ΕφΑθ 1437/2014, ΝοΒ 2014. 849). Από τις διατάξεις που προαναφέρθηκαν προκύπτει ότι με το ν. 2472/1997 οριοθετείται η έκταση προστασίας των αντιτιθέμενων αγαθών της προσωπικότητας (ως προς την έκφραση της πληροφοριακής αυτοδιάθεσης και ιδιωτικότητας του ατόμου) και της πληροφοριακής ελευθερίας (του δικαιώματος του προσώπου να πληροφορεί και να πληροφορείται). Η ρύθμιση του ν. 2472/1997 συμπληρώνει το προϋπάρχον αυτού νομικό πλαίσιο (άρθρο 2 § 1, 5 § 1, 9 § 1 εδ. 2 και 19 του Συντάγματος, 57 ΑΚ, 362, 363 ΠΚ κ.λπ.) συγκεκριμενοποιεί τον ευρύτερο κανόνα προστασίας της προσωπικότητας του άρθρου 57 ΑΚ και διευρύνει την έννοια των παρανόμων προσβολών της προσωπικότητας σε σχέση με το άρθρο 57 ΑΚ, ώστε να θεωρείται – κατ' αρχήν- απαγορευμένη κάθε επέμβαση στα προσωπικά δεδομένα άλλου (ευμενή ή δυσμενή), χωρίς την τήρηση ορισμένων διατυπώσεων, που τάσσονται από τις διατάξεις του νόμου (ΕφΑθ 1437/2014, ΕφΘ 87/2013 δημοσιευμένες στην ΤΝΠ Νόμος, μελέτη Μ. Σταθόπουλου, ΝοΒ 48. 1 επ.). Από τις διατάξεις τέλος του προαναφερθέντος άρθρου 23 §§ 1 και 2, σε συνδυασμό με εκείνες των άρθρων 914 και 932 ΑΚ, προκύπτει ότι φορέας της σχετικής αξίωσης για χρηματική ικανοποίηση είναι αυτός που υπέστη άμεσα την ηθική βλάβη, δηλαδή το κατά τις διατάξεις του ν. 2472/1997 υποκείμενο των προσωπικών δεδομένων (ΑΠ 1257/ 2005, ΕφΘ 620/ 2018, ΕφΠειρ 12/2021, δημοσιευμένες στην ΤΝΠ Νόμος ΕφΑθ 1597/2007 ΔΕΕ 2008. 603). (...) Σύμφωνα με το άρθρο μόνο του ν. 3511/ 1956 (ΦΕΚ Α 167/28.7. 1956) επιτράπηκε η ίδρυση * Νηπιαγωγείου, Δημοτικού Σχολείου και πλήρους Γυμνασίου (Γυμνασίου-Λυκείου πλέον) στην Αθήνα και στη Θεσσαλονίκη σύμφωνα με τις διατάξεις του ν. 4862/1931, ισότιμων με τα ιδιωτικά σχολεία που λειτουργούν στο ελληνικό κράτος, επ' ονόματι του εναγόμενου νομικού φορέα Συλλόγου * Σχολής Αθηνών. Η * Σχολή Αθηνών (εφεξής *), που ενδιαφέρει στην υπό κρίση υπόθεση, είχε μέχρι το σχολικό έτος 2012-2013 ένα ελληνικό τμήμα και ένα *, ενώ πλέον από το σχολικό έτος 2015-2016 ξεκίνησε η ενοποίηση των δυο τμημάτων, γερμανικού και ελληνικού, σε ένα Σχολείο με κοινό απολυτήριο το * διεθνές απολυτήριο *, η οποία ολοκληρώθηκε κατά το σχολικό έτος 2021-2022. Ενόψει του ιδιαίτερου χαρακτήρα του Σχολείου είναι ενισχυμένο το πρόγραμμα διδασκαλίας των γερμανικών, σύμφωνα με τις διαδικασίες που προβλέπει η ελληνική νομοθεσία, ενώ πολλά από τα μαθήματα διδάσκονται στη * γλώσσα και η επικοινωνία των μαθητών με μεγάλο μέρος των καθηγητών γίνεται στα *, οπότε το επίπεδο γνώσης των μαθητών στα * πρέπει να είναι υψηλό. Επιπλέον, σύμφωνα με το άρθρο 11 § 1 του ν. 682/1977 κάθε ιδιωτικό σχολείο από την έναρξη του σχολικού έτους 1978-1979 είχε υποχρέωση να κα-

ταρτίσει εγκεκριμένο «Εσωτερικό Κανονισμό Λειτουργίας» στον οποίο να αναφέρονται τα θέματα οργάνωσης και λειτουργίας αυτού, οι όροι υπό τους οποίους γίνονται δεκτοί οι μαθητές, καθώς και οι οικονομικές και λοιπές υποχρεώσεις των γονέων των μαθητών, θέματα και όροι για τους οποίους πρέπει να ενημερώνονται αναλυτικά πριν την εγγραφή του τέκνου τους σε οποιοδήποτε τμήμα του Σχολείου (προσυμβατικό στάδιο). Τέλος, ο Γενικός Διευθυντής της * Σχολής Αθηνών, διορίζεται από το * Υπουργείο Εξωτερικών, έχει την ευθύνη λειτουργίας της Σχολής και ασκεί την αρμοδιότητά του στο σύνολο του προσωπικού και των μαθητών και των δύο τμημάτων. Από τις διατάξεις των άρθρων 1 § 1, 4 και 5 § 1 του ν. 4862/1931 «Περί των ξένων Σχολείων» προκύπτει ότι τα ξένα σχολεία εξομοιώνονται με τα ελληνικά ιδιωτικά σχολεία και διέπονται κατορχήν από τη σχετική για την ιδιωτική εκπαίδευση νομοθεσία. Από τις παραπάνω διατάξεις συνάγεται ότι τα θέματα λειτουργίας της * Σχολής Αθηνών διέπονται από την ελληνική νομοθεσία για την ιδιωτική εκπαίδευση και δη το ν. 682/1977 «Περί ιδιωτικών σχολείων γενικής εκπαίδευσης και σχολικών οικοτροφείων» και από το ν. 4862/1931 «Περί των ξένων σχολείων». Κατά το σχολικό έτος 2011-2012, δεδομένου ότι λειτουργούσαν ξεχωριστά τα δύο τμήματα της * (ελληνικό - *) οι μαθητές της Δημοτικής Εκπαίδευσης, που προέρχονταν από άλλα σχολεία (ιδιωτικά και δημόσια) προκειμένου να εγγραφούν στην Α' τάξη του Γυμνασίου του ελληνικού τμήματος της * έπρεπε να υποβληθούν στη διαδικασία εισαγωγικών εξετάσεων σύμφωνα με τον Κανονισμό Λειτουργίας της Σχολής. Γι' αυτό το σκοπό στην ιστοσελίδα της * στο διαδίκτυο (www.*.gr) και για το επερχόμενο σχολικό έτος 2011-2012 ήταν αναρτημένες οι εξής πληροφορίες, σύμφωνα με τον Κανονισμό του Προπαρασκευαστικού Τμήματος της * (*), ο οποίος αποτελεί μέρος του Κανονισμού Λειτουργίας της Σχολής : (α) Οι μαθητές της Α' Γυμνασίου της * επιλέγονται κάθε χρόνο μετά από εξετάσεις στη * γλώσσα, (β) αναγκαία προϋπόθεση συμμετοχής στις εξετάσεις αυτές είναι η παρακολούθηση από τους μαθητές μονοετούς προπαρασκευαστικού τμήματος (*), (γ) τα μαθήματα αυτά οργανώνονται και πραγματοποιούνται στον χώρο της *, από δικούς της καθηγητές, δύο φορές την εβδομάδα, σε προκαθορισμένες απογευματινές ώρες, μετά το πέρας των σχολικών υποχρεώσεων των υποψηφίων μαθητών της ΣΤ' Δημοτικού στα δικά τους σχολεία, (δ) οι μαθητές αυτοί καλούνται κατά τη διάρκεια παρακολούθησης του προπαρασκευαστικού τμήματος να γράψουν τρία διαγωνίσματα, ο μέσος όρος της βαθμολογίας των οποίων αποτελεί το 50% του τελικού τους βαθμού, με βάση τον οποίο κρίνεται αν η συμμετοχή τους στις εξετάσεις είναι επιτυχής ή όχι, (ε) το υπόλοιπο 50% του τελικού βαθμού αποτελεί η επίδοση του μαθητή στην τελική εξέταση εφ' όλης της εξεταστέας ύλης κατά το δεύτερο στάδιο των εξετάσεων το μήνα Μάιο, (στ) η εισαγωγή στη * γίνεται μόνο με βάση τη συνολική βαθμολογία των ως άνω εξετάσε-

ων, (ζ) τριάντα μαθητές των οποίων οι γραπτές επιδόσεις δεν προσφέρουν σαφή εικόνα για το αν μπορούν με το επίπεδο γνώσης τους της γερμανικής γλώσσας να ανταπεξέλθουν στη φοίτηση τους στην Γ.Ι. εξετάζονται μετά το τελικό διαγώνισμα του Μαΐου και προφορικά, ώστε να καλυφθούν τυχόν εναπομείνουσες θέσεις στο Ελληνικό Τμήμα της Σχολής, (η) στο Ελληνικό Τμήμα του Γυμνασίου της * γίνονται δεκτοί οι 81 μαθητές με τη καλύτερη βαθμολογία. Η πρώτη ενάγουσα, Α.Δ.***, κατά το σχολικό έτος 2011 - 2012 ήταν μαθήτρια της ΣΤ' Δημοτικού άλλου ιδιωτικού σχολείου και συγκεκριμένα της *. Επιθυμώντας τόσο οι γονείς της (δευτερός και τρίτη των εναγόντων), ως ασκούντες τη γονική μέριμνα αυτής κατά το ως άνω χρόνο, όσο και η ίδια η μαθήτρια, να συνεχίσει τη φοίτησή της στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση στο Γυμνάσιο του ελληνικού τμήματος της *, προκειμένου να ενημερωθούν για τη διαδικασία εισαγωγής της ανήλικης του θυγατέρας τους στην Α' Γυμνασίου της Σχολής, οι δεύτερος και τρίτη ενάγοντες γονείς της, έλαβαν μέρος τον Μάιο του έτους 2011 σε ενημερωτική συνάντηση του γονέων με τους εκπροσώπους του εναγόμενου Συλλόγου επ' ονόματι του οποίου έχει ιδρυθεί δυνάμει του ν. 3511/1956 (ΦΕΚ 167/28.7.1956) η *. Κατά τη συνάντηση αυτή έλαβαν τις ως άνω πληροφορίες, οι οποίες είναι και οι μόνες που δόθηκαν προς τους γονείς των υποψηφίων μαθητών στη συνάντηση αυτή και οι οποίες ήταν αναρτημένες και στην ιστοσελίδα της * στο διαδίκτυο (www.*.gr) για το επερχόμενο σχολικό έτος 2011-2012. Περαιτέρω, αποδείχθηκε ότι κατά την προαναφερόμενη συγκέντρωση δεν ανακοινώθηκε στους γονείς ότι σύμφωνα με τον Κανονισμό της Σχολής, ο Διευθυντής της * διατηρούσε κατά το επίδικο χρονικό διάστημα το αποκλειστικό δικαίωμα να μην επιτρέψει την εγγραφή ενός μαθητή στην Α' Γυμνασίου παρά την επιτυχία του στις εισαγωγικές εξετάσεις. Ο ως άνω όρος, ο οποίος αναγράφονταν κατά το επίδικο χρονικό διάστημα στον Εσωτερικό Κανονισμό της *, γνώση του οποίου λάμβαναν οι κηδεμόνες των μαθητών μόνο μετά την επιτυχία των υποψηφίων κατά τις εισαγωγικές εξετάσεις και μετά την εγγραφή των μαθητών στο Σχολείο, ήταν ουσιώδης και μπορούσε να ασκήσει επιρροή στην απόφαση των γονέων της πρώτης ενάγουσας. τόσο για την εγγραφή της ή μη στο προπαρασκευαστικό τμήμα της * (*), όσο και για τη γενικότερη συμμετοχή της στις άνω εισαγωγικές εξετάσεις, καθώς άπτονταν στη διαφάνεια και την αντικειμενικότητα της διαδικασίας εισαγωγής των υποψηφίων μαθητών στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (ελληνικό τμήμα) της Σχολής. Και είναι δεδομένο, ότι κατά το στάδιο των διαπραγματεύσεων, ήτοι κατά την ενημέρωση των γονέων για τη συγκεκριμένη διαδικασία, η υποχρέωση ανακοίνωσης του συγκεκριμένου όρου ήταν επιβεβλημένη από την καλή πίστη και τα συνάδοντα προς αυτήν συναλλακτικά ήθη, προς παροχή διασαφηνικών πληροφοριών και εξηγήσεων για τους παράγοντες που καθορίζουν την επιτυχία και την εγγραφή των μαθητών στη *, ήτοι εκείνων που μπο-

ρούν να ασκήσουν επιρροή στην απόφαση του άλλου, και συγκεκριμένα των δεύτερου και τρίτης των εναγόντων στη συγκεκριμένη περίπτωση. Συνεπώς, για την εισαγωγή των μαθητών στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση της * κατά το επίδικο χρονικό διάστημα υπήρχαν στην πραγματικότητα οι εξής όροι: (α) παρακολούθηση του ως άνω προπαρασκευαστικού τμήματος (*), (β) συμμετοχή και επιτυχία στη διαδικασία των εισαγωγικών εξετάσεων, (γ) τελική έγκριση των επιτυχόντων από τον Διευθυντή της *. Ο τελευταίος ουσιάδης όρος ουδέποτε γνωστοποιήθηκε, με οποιονδήποτε τρόπο, στους γονείς των υποψηφίων μαθητών, όπως προκύπτει από τις ένορκες καταθέσεις όλων των μαρτύρων απόδειξης και ανταπόδειξης, κατά το στάδιο της ενημέρωσης και των προπαρασκευαστικών συζητήσεων με τους υπεύθυνους της *, ήτοι κατά το στάδιο των διαπραγματεύσεων, πριν την εγγραφή των μαθητών, μεταξύ των οποίων και η πρώτη ενάγουσα Α.Δ.**, στο Τμήμα *. Περαιτέρω, από τα ίδια ως άνω αποδεικτικά μέσα προέκυψε ότι το συγκεκριμένο προπαρασκευαστικό τμήμα κατά το επίδικο χρονικό διάστημα λειτουργούσε χωρίς την απαιτούμενη άδεια από το ΥΠΕΠΘ, κατά τα αναλυτικώς αναφερόμενα στην υπό στοιχείο [III] (β) νομική σκέψη της παρούσας, στοιχείο το οποίο περιήλθε εις γνώσιν των δεύτερου και τρίτης των εναγόντων, κατόπιν σχετικής εξώδικης δήλωσης-αναφοράς προς την αρμόδια Διεύθυνση του ΥΠΕΠΘ για τη διαδικασία των ως άνω εισαγωγικών εξετάσεων της * και την γνωστοποίηση της βαθμολογίας της πρώτης ενάγουσας θυγατέρας τους σε αυτές, όπως θα αναφερθεί αναλυτικώς κατωτέρω. Κατόπιν των νομίμων ενεργειών της εποπτεύουσας αρχής του ΥΠΕΠΘ συντάχθηκε το με ημερομηνία 24.12.2012 πόρισμα σχετικά με τη λειτουργία του ως άνω Προπαρασκευαστικού Τμήματος της *, σύμφωνα με το οποίο το συγκεκριμένο Τμήμα λειτουργούσε νόμιμα κατόπιν της απαιτούμενης αδειάς κατά τα σχολικά έτη 1985-1986 και 1986-1987, καθώς σύμφωνα με την άποψη της *, όπως αυτή εκτέθηκε στις με αριθ. πρωτ. .../19.11.2012 έγγραφες εξηγήσεις της προς την εποπτεύουσα Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Β' Αθηνών του ΥΠΕΠΘ, για τη λειτουργία του ως άνω Τμήματος δεν απαιτούνταν σχετική άδεια. Δεδομένου, δε, ότι σύμφωνα με το ως άνω πόρισμα ήταν απαραίτητη η ως άνω άδεια κατά τις διατάξεις των άρθρων 11 § 3, 68 § 6 του α.ν. 2545/1940 και η παροχή των παραπάνω μαθημάτων έναντι αντιτίμου (1.090 ευρώ) προς τους υποψηφίους μαθητές για τη συμμετοχή τους στις επίδικες εισαγωγικές εξετάσεις, παραβίαζε τις διατάξεις του άρθρου 50 του ίδιου ως άνω α.ν. (βλ. προσκομιζόμενο μετ' επικλήσεως πόρισμα προκαταρκτικής εξέτασης), η * με το από 3.6.2013 έγγραφό της ανακοίνωσε προς τους υποψηφίους των εισαγωγικών εξετάσεων στο Γυμνάσιο του Ελληνικού Τμήματός της, την κατάργηση του άνω προπαρασκευαστικού τμήματος (*), η παρακολούθηση του οποίου κατά τα προηγούμενα σχολικά έτη, μεταξύ των οποίων και το επίδικο σχολικό έτος 2011-2012, αποτελούσε προα-

παιτούμενο για τη συμμετοχή όλων των μαθητών στις εισαγωγικές εξετάσεις, τροποποιώντας κατ' αυτόν τον τρόπο τον από 15.1.2013 Κανονισμό Λειτουργίας του συγκεκριμένου Τμήματος (βλ. προσκομιζόμενα μετ' επικλήσεως από 15.1.2013 Κανονισμό Λειτουργίας Προπαρασκευαστικού Τμήματος * και από 3.6.2013 έγγραφο ανακοίνωση για την Εισαγωγή στο Γυμνάσιο του ελληνικού τμήματος της ΓΣΑ). Για τη νομιμότητα ή μη της λειτουργίας του ως άνω προπαρασκευαστικού Τμήματος της * ουδεμία ενημέρωση υπήρξε προς τους γονείς των μαθητών κατά την προαναφερόμενη συνάντηση του μηνός Μάϊου 2011. Στη συνέχεια αποδείχθηκε, ότι οι γονείς της πρώτης ενάγουσας, (α) κατόπιν της ενημέρωσης που είχαν κατά την προαναφερόμενη συνάντηση γονέων από τους υπεύθυνους της *, μη έχοντας ενημερωθεί για τα ανωτέρω αναλυτικώς αναφερόμενα ουσιάδη στοιχεία, και πειθόμενοι στις διαβεβαιώσεις των προστηθέντων της * ότι η ως άνω διαδικασία είναι αδιάβλητη και η επιλογή των μαθητών για τη φοίτηση τους στο Γυμνάσιο του Ελληνικού Τμήματος της Σχολής γίνεται με απόλυτα διαφανή και αντικειμενικά κριτήρια και μόνο με βάση τις επιδόσεις τους στις εισαγωγικές εξετάσεις, (β) θεωρώντας ότι μετά την παρακολούθηση του νόμιμου λειτουργούντος προπαρασκευαστικού τμήματος της Σχολής, τη συμμετοχή της κόρης τους στις εισαγωγικές εξετάσεις και με μοναδικό κριτήριο την βαθμολογία που θα λάμβανε κατά τα επιμέρους στάδια αυτών, (γ) γνωρίζοντας το μαθητικό επίπεδο του παιδιού τους, την πειθαρχία στη μελέτη της γερμανικής γλώσσας την οποία μάθαινε από τα νηπιακά της χρόνια ως μαθήτρια της *, στην οποία είχε άριστες επιδόσεις, και τις ικανότητές της γενικότερα ως μαθήτριας, θεωρώντας ότι ήταν πιθανή η επιτυχία της και η εισαγωγή της στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση της *, την οποία το ίδιο το παιδί επιθυμούσε και αυτοί ενέκριναν ως κηδεμόνες του, λόγω του υψηλού επιπέδου εκπαίδευσης που παρέχει στους μαθητές της, αποφάσισαν και συμβλήθηκαν με το ενάγόμενο Σχολείο και ενέγραψαν την πρώτη ενάγουσα στο προαναφερόμενο προπαρασκευαστικό τμήμα (*), η παρακολούθησή του οποίου ήταν προαπαιτούμενο για τη συμμετοχή της στις ως άνω εισαγωγικές εξετάσεις, καταβάλλοντος ως δίδακτρα το ποσό των 1.090 ευρώ. Περαιτέρω αποδείχθηκε ότι η πρώτη ενάγουσα παρακολούθησε ανελλιπώς καθ' όλη τη διάρκεια του σχολικού έτους 2011-2012 το ως άνω προπαρασκευαστικό τμήμα της * και έλαβε επιτυχώς μέρος σε όλες τις εξετάσεις που έλαβαν χώρα την 21.11.2011, 23.1.2012, 19.3.2012 και η τελική (γενική) την 4.5.2012 με βαθμολογία, για τα τρία πρώτα διαγωνίσματα 16-16-15, αντίστοιχα, ήτοι ο Μ.Ο. του 50% της τελικής της βαθμολογίας, ήταν 15,7, όπως συνομολογεί και το ενάγόμενο Σχολείο. Μετά την ολοκλήρωση των γραπτών εξετάσεων, στις 21.5.2012 η * ενημέρωσε με σχετική επιστολή της, τους ενάγοντες γονείς της μαθήτριας ότι η τελευταία έπρεπε να δώσει και προφορικές εξετάσεις στις 28.5.2012, καθώς η επίδοσή της δεν ήταν σαφής για την επάρκεια της στην παρακολούθη-

ση της Σχολής. Κατά το στάδιο δε αυτό δεν ανακοινώθηκε στους γονείς και στη μαθήτριά (i) ο τελικός βαθμός της τελευταίας στο τέταρτο και σημαντικότερο από απόψεως βαθμολογίας διαγώνισμα εφ' όλης της διδακτέας ύλης και (ii) το βαθμολογικό όριο μεταξύ των μαθητών που πέτυχαν στις γραπτές εξετάσεις και των παιδιών που έπρεπε να προχωρήσουν στις προφορικές εξετάσεις, μεταξύ των οποίων και η πρώτη ενάγουσα. Παρ' όλα αυτά, η τελευταία συμμετείχε στις προφορικές εξετάσεις και στις 29.5.2012 οι δεύτερος και τρίτη ενάγοντες ενημερώθηκαν από την * ότι η κόρη τους είχε αποτύχει στις εξετάσεις και κρίθηκε ανεπαρκής για την παρακολούθηση του Ελληνικού Τμήματος της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης της εναγόμενης Σχολής. Οι γονείς της πρώτης ενάγουσας, λαμβάνοντας υπόψη τους το γεγονός ότι η κόρη τους φοιτούσε σε * σχολείο από το νηπιαγωγείο, τις διαβεβαιώσεις των καθηγητών της στη * γλώσσα ότι το γνωστικό της αντικείμενο για την ηλικία της ήταν σε πολύ καλό επίπεδο, σε συνδυασμό με την ανελλιπή φοίτησή της στο άνω υποχρεωτικό προπαρασκευαστικό τμήμα της ίδιας της *, τη βαθμολογία της στα τρία πρώτα διαγωνίσματα που ο μέσος όρος της μπορούσε με βάση τις προηγούμενες χρονιές να διασφαλίσει την εισαγωγή της στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση της συγκεκριμένης Σχολής, και τις ικανότητες και την προσπάθεια του παιδιού τους, ζήτησαν στις 30.5.2012, ως ασκούντες την επιμέλεια και τη γονική μέριμνα της τότε ανήλικης μαθήτριάς και ως νόμιμοι αντιπρόσωποι της να μάθουν τη βαθμολογία της τόσο στο τέταρτο (τελικό) διαγώνισμα, όσο και στην προφορική διαδικασία ενώπιον της Επιτροπής της Σχολής, καθώς και τη σειρά των επιτυχόντων (κυρίως του τελευταίου επιτυχόντος τόσο πριν τις προφορικές εξετάσεις, όσο και μετά από αυτές). Κατά την προσωπική συνάντηση που είχε ο δεύτερος ενάγων, πατέρας της μαθήτριάς, με τον Διευθυντή της Σχολής ..., ο τελευταίος αρνήθηκε οποιαδήποτε ενημέρωση, υποστηρίζοντας ότι αυτή είναι η τακτική του Σχολείου και ότι θα έπρεπε να αρκαστεί στην ανακοίνωση των ονομάτων των επιτυχόντων, που γινόταν με ανάρτηση στον πίνακα ανακοινώσεων της Σχολής κατ' απόλυτη αλφαβητική σειρά, και όχι κατά σειρά επιτυχίας, προκειμένου να μην δημιουργείται κλίμα ανταγωνισμού μεταξύ των επιτυχόντων κατά τη φοίτησή τους στο Γυμνάσιο, κανόνες τους οποίους επιβεβαίωσε και ο υπεύθυνος των εισαγωγικών εξετάσεων κ. ... Ο τελευταίος, αφού διαβεβαίωσε τον δεύτερο ενάγοντα ότι οι επίδικες εισαγωγικές εξετάσεις ήταν αδιάβλητες και χωρίς να του ανακοινώσει την τελική (γραπτή και προφορική) βαθμολογία της πρώτης ενάγουσας - κόρης του, του επανέλαβε ότι είχε αποτύχει κατά τις εισαγωγικές εξετάσεις, χωρίς καμία άλλη διευκρίνιση. Κατόπιν των ανωτέρω, οι γονείς της πρώτης ενάγουσας ξεκίνησαν τις νόμιμες διαδικασίες προκειμένου να πληροφορηθούν αφενός τη βαθμολογία της πρώτης ενάγουσας στις ανωτέρω εξετάσεις και να ελέγξουν το νόμιμο και αδιάβλητο αυτών, δεδομένου ότι για το σκοπό αυτό

είχαν καταβάλει αντίστοιχο τίμημα για την παρακολούθηση του ως άνω προπαρασκευαστικού τμήματος και τα σχετικά εξέταστρα. Έτσι, την 31.5.2012 ζήτησαν εγγράφως από το εναγόμενο Σχολείο να τους χειριστεί τον πίνακα των αναλυτικών βαθμολογιών όλων των διαγωνισμάτων και των προφορικών εξετάσεων, όλων των μαθητών και να καθοριστεί συγκεκριμένη ημέρα και ώρα κατά την οποία θα προσέρχονταν με πιστοποιημένο καθηγητή της γερμανικής γλώσσας, ώστε να ελέγξουν τα γραπτά της κόρης τους, αλλά και των λοιπών υποψηφίων μαθητών, ώστε να αποδειχθεί αντικειμενικά το βαθμολογικό όριο που το εναγόμενο Σχολείο όρισε ως όριο επιτυχίας, να οριστεί αναβαθμολόγηση των γραπτών της πρώτης ενάγουσας και να γίνει επανεξέταση των προφορικών της εξετάσεων. Δεδομένου ότι το αίτημα γνωστοποίησης των βαθμολογιών όλων των υποψηφίων μαθητών προσέκρουε αρχικά στις απαγορευτικές διατάξεις του νόμου περί προσωπικών δεδομένων, οι προστηθέντες της *, χωρίς να προβούν σε κανέναν άλλον έλεγχο της νομιμότητας ή μη του αιτήματος των γονέων της μαθήτριάς ως όφειλαν και όπως αυτός ορίζεται κατά τις διατάξεις του ν. 2472/1997, σύμφωνα με τα αναλυτικά αναφερόμενα στην υπό στοιχείο [IV] νομική σκέψη της παρούσας, επικαλούμενοι ότι η βαθμολογία των λοιπών υποψηφίων και η σειρά επιτυχίας τους αφορούσε στα προσωπικά τους δεδομένα, για τα οποία απαιτούνταν η έγγραφη άδεια των κηδεμόνων τους, στους οποίους ουδέποτε απευθύνθηκαν για το αν συναινούν για τη χορήγηση των ως άνω στοιχείων στους αιτούντες - ενάγοντες γονείς της μαθήτριάς Α.Δ.**, εκ των ανωτέρω αιτημάτων των τελευταίων έγινε δεκτό μόνο αυτό που αφορούσε στην απλή επίδειξη του τέταρτου γραπτού της πρώτης ενάγουσας και στην ανακοίνωση της βαθμολογίας του, η οποία έλαβε χώρα την 6.6.2012 από τον ως άνω υπεύθυνο των εισαγωγικών εξετάσεων στον δεύτερο ενάγοντα, παρουσία της καθηγήτριάς της * κ. Σ.Χ.** Η βαθμολογία της πρώτης ενάγουσας στο τέταρτο διαγώνισμα ήταν 15, ενώ παραπλεύρως υπήρχε η ένδειξη «86,5», χωρίς άλλη διευκρίνιση επί της αναγωγής αυτής, και ο υπεύθυνος των εισαγωγικών εξετάσεων καθηγητής F.** αρνήθηκε εκ νέου, κατά τη συγκεκριμένη συνάντηση, να ενημερώσει τους ενάγοντες γονείς τόσο για το βαθμό της πρώτης ενάγουσας-ανήλικης τότε θυγατέρας τους στις προφορικές εξετάσεις, καθώς και για το όριο της βαθμολογίας που έθεσε η * για τους επιτυχόντες των γραπτών εξετάσεων, ενώ στο αίτημα του δεύτερου ενάγοντος να λάβει αντίγραφο του τελικού γραπτού της πρώτης ενάγουσας, της οποίας είχε τη γονική μέριμνα, προκειμένου να το ελέγξουν με ακρίβεια με την ως άνω καθηγήτριά των γερμανικών, η απάντηση ήταν και πάλι αρνητική. Κατόπιν αυτών, οι δεύτερος και τρίτη των εναγόντων απευθύνθηκαν εκ νέου με το από 7.6.2012 έγγραφο τους προς το εναγόμενο Σχολείο, και αφού αιτήθηκαν πάλι τα ανωτέρω, έλαβαν στις 8.6.2012 σχετική απαντητική επιστολή με την οποία ο Διευθυντής της * Τ.Φ.**, αφού εξέφρασε τη

συμπάθεια της * για την αποτυχία της πρώτης ενάγουσας στις εισαγωγικές εξετάσεις, τους διαβεβαίωσε για το αδιάβλητο των εξετάσεων, χωρίς καμία άλλη απάντηση επί των αιτημάτων τους, ευχόμενος η μαθήτρια να μπορέσει να ξεπεράσει την αποτυχία της.... Με βάση τα ανωτέρω αποδειχθέντα,, το εναγόμενο Σχολείο το οποίο υπάγεται στην ελληνική νομοθεσία (ν. 4862/1931, ν. 682/1977 και π.δ. 123/1987) και συνεπώς η αξιολόγηση των μαθητών αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της διδακτικής διαδικασίας, παραβίασε με την ως άνω συμπεριφορά των προστηθέντων υπαλλήλων του, (α) κατά το στάδιο των διαπραγματεύσεων, ήτοι κατά την ενημέρωση των γονέων για τη συγκεκριμένη διαδικασία τον Μάιο του έτους 2011, την υποχρέωση ανακοίνωσης όλων των όρων του κανονισμού της * που αφορούσαν στη διαδικασία των εισαγωγικών εξετάσεων των υποψηφίων μαθητών στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση του ελληνικού τμήματος της *, των οποίων προσπαιτούμενο ήταν η παρακολούθηση του νομίμως λειτουργούντος προπαρασκευαστικού τμήματος (*) για την οποία έπρεπε να καταβληθούν τα αντίστοιχα δίδακτρα, συμπεριφορά που είναι επιβεβλημένη από την καλή πίστη και τα συνάδοντα προς αυτήν συναλλακτικά ήθη, προς παροχή διασαφηνικών πληροφοριών και εξηγήσεων για τους παράγοντες που καθορίζουν την επιτυχία και την εγγραφή των μαθητών στη *, ήτοι εκείνων που μπορούν να ασκήσουν επιρροή στην απόφαση του άλλου, η παραβίαση της οποίας στοιχειοθετεί ευθύνη κατά τις διαπραγματεύσεις των άρθρων 197, 198 ΑΚ. Η ως άνω δε αμελής συμπεριφορά των προστηθέντων του εναγόμενου κατά το στάδιο των διαπραγματεύσεων βρίσκεται κατά τα αναλυτικώς προαναφερόμενα σε αιτιώδη σύνδεσμο με τη ζημία την οποία οι δεύτερος και τρίτη των εναγόντων υπέστησαν από την αθέμιτη συμπεριφορά τους, ενώ η απόκρυψη των ως άνω στοιχείων, και ιδίως της μη νόμιμης λειτουργίας του προπαρασκευαστικού τμήματος η παρακολούθηση του οποίου ήταν υποχρεωτική, έγινε με πρόθεση από τους προστηθέντες του αντισυμβαλλόμενου Σχολείου, καθώς το συγκεκριμένο περιστατικό, αν το γνώριζαν οι γονείς των υποψηφίων μαθητών, μεταξύ των οποίων και οι γονείς της πρώτης ενάγουσας, θα τους επηρέαζε στην κατάρτιση της συμβάσεως (εγγραφή των μαθητών στο *) και δεν θα προέβαιναν στην εγγραφή των μαθητών στο συγκεκριμένο τμήμα της * έναντι δίδακτρων ποσού 1090 ευρώ, γεγονός το οποίο παράλληλα με την ευθύνη από τις διαπραγματεύσεις θεμελιώνει και αξίωση από αδικοπραξία, καθώς συντρέχουν και οι λοιπές προϋποθέσεις των άρθρων 919 και 914 επ. ΑΚ, (β) το δικαίωμα της μαθήτριας -πρώτης ενάγουσας – Α.Δ.***, και των ασκούντων τη γονική μέριμνα αυτής γονέων της, να πληροφορούνται τις επιδόσεις της στις εξετάσεις που έλαβε μέρος, γεγονός το οποίο συνιστά παραβίαση της προσωπικότητάς της, η οποία προστατεύεται από τα άρθρα 57-59 ΑΚ, αλλά και των προσωπικών της δεδομένων, όπως αυτά ορίζονται και προστατεύονται από το άρθρο 5 του ν. 2472/1997,

καθώς ο κάθε μαθητής έχει δικαίωμα να έχει πρόσβαση και να λαμβάνει γνώση των προσωπικών του δεδομένων (γραπτά δοκίμια και βαθμολογία του, σε γραπτές ή/και προφορικές εξετάσεις), και τις αρχές που καθιερώνονται στα άρθρα 2 και 5Α του Συντάγματος, αντίστοιχα δικαιώματα τα οποία έχουν λόγω της ανηλικότητας της πρώτης ενάγουσας και οι νόμιμοι εκπρόσωποι αυτής γονείς της. Επομένως, το Πρωτοβάθμιο Δικαστήριο, που με την εκκαλουμένη απόφαση του, έκρινε, ότι το εναγόμενο Σχολείο τήρησε όλους τους όρους διαφάνειας και αδιαβλητότητας των επίδικων εισαγωγικών εξετάσεων, για τους οποίους ενημέρωσε πλήρως τους γονείς της πρώτης ενάγουσας μαθήτριας κατά την συγκέντρωση γονέων τον Μάιο του έτους 2011 (στάδιο διαπραγματεύσεων), δεδομένου μάλιστα ότι όλοι οι όροι ήταν αναρτημένοι στην ιστοσελίδα της * στο διαδίκτυο, χωρίς καμία αναφορά στο προαναφερόμενο αποκλειστικό διευθυντικό δικαίωμα περί μη εγκρίσεως της εγγραφής στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση επιτυχόντος στις εισαγωγικές εξετάσεις μαθητή, και συνεπώς δεν υπάρχει ευθύνη εκ της συμπεριφοράς των προστηθέντων αυτού κατά τα ανωτέρω κατά το στάδιο των διαπραγματεύσεων, ενώ η μη ανακοίνωση της βαθμολογίας της πρώτης ενάγουσας και η μη επίδειξη και μετέπειτα χορήγηση του τελικού γραπτού της δεν απαιτεί αιτιολογία και η βαθμολόγησή του έγινε κατ' αντικειμενική κρίση η οποία δεν προσβάλλει την προσωπικότητα των εναγόντων, σε κάθε δε περίπτωση οι διατάξεις του ν. 2472/1997 που ενσωμάτωσε το δικαίωμα της πρώτης ενάγουσας και των ασκούντων τη γονική μέριμνα αυτής (λόγω της ανηλικότητάς της κατά τον επίδικο χρόνο), όπως αυτό καθιερώνεται στο άρθρο 12 της Οδηγίας 95/46/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 24 Οκτωβρίου 1995, αφορούν στον έλεγχο του υποκειμένου (μαθήτριας εν προκειμένω) αν τηρήθηκαν από τον υπεύθυνο επεξεργασίας (Σχολείο) οι διαδικασίες θεμιτής επεξεργασίας για τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν (βαθμολογία) και ικανοποιείται με μόνη την επίδειξη στον υποψήφιο των γραπτών δοκιμών του και δεν απαιτείται χορήγηση αντιγράφων, και γενικότερα η αντικειμενικότητα της βαθμολόγησης δεν συνδέεται με το περιεχόμενο και τα αιτήματα της αγωγής, έσφαλε ως προς την εκτίμηση των αποδείξεων και την ορθή εφαρμογή των ως άνω νόμων. Γι' αυτό οι σχετικοί πέμπτος, έκτος και έβδομος λόγοι της έφεσης, οι οποίοι συνεχονται απόλυτα μεταξύ τους, πρέπει να γίνουν δεκτοί. Περαιτέρω, αποδείχθηκε, ότι εκ τη μη νόμιμης λειτουργίας του προπαρασκευαστικού τμήματος (*) της * η παρακολούθηση του οποίου ήταν προσπαιτούμενο για τη συμμετοχή της πρώτης ενάγουσας στις άνω εισαγωγικές εξετάσεις, προκλήθηκε ζημία στους γονείς αυτής (δευτερο και τρίτη των εναγόντων) οι οποίοι υποχρεώθηκαν στην καταβολή δίδακτρων ποσού 1.090 ευρώ. Το αίτημα των ως άνω εναγόντων για την καταβολή και του συνολικού ποσού των 8.000 ευρώ για τα ιδιαίτερα μαθήματα που παρακολούθησε

η πρώτη ενάγουσα σε κατ' οίκον διδασκαλία της από καθηγήτρια της γερμανικής γλώσσας, πρέπει να απορριφθεί ως ουσιαστικά αβάσιμο, καθώς αφενός δεν σχετίζεται αποκλειστικά με την προετοιμασία της για τις συγκεκριμένες εισαγωγικές εξετάσεις, σε κάθε δε περίπτωση τα συγκεκριμένα μαθήματα έγιναν κατ' επιλογήν των γονέων για τη ανήλικη τότε υποψηφία, και δεν αποτελούσαν υποχρεωτικό προαπαιτούμενο από τον Κανονισμό του προαπαρασκευαστικού τμήματος της *. Επιπλέον, οι προαναφερόμενες παράνομες και υπαίτιες πράξεις των προστηθέντων του εναγόμενου Σχολείου, έβλαψαν την τιμή και την υπόληψη των εναγόντων (μαθήτριας και γονέων αυτής), προσέβαλαν την προσωπικότητά τους, προκαλώντας τους σημαντική ηθική βλάβη, την πιθανότητα επέλευσης της οποίας όφειλε το εναγόμενο Σχολείο να γνωρίζει. Η ως άνω συμπεριφορά των προστηθέντων του εναγόμενου Σχολείου προκάλεσε και προκαλεί ακόμη ψυχική αναστάτωση, στεναχώρια και ψυχική ταλαιπωρία στους ενάγοντες, γεγονότα, που δε θα επέρχονταν, εάν το εναγόμενο δεν προέβαινε (α) στην πλημμελή ενημέρωση των δεύτερου και τρίτης των εναγόντων κατά το στάδιο των διαπραγματεύσεων, ήτοι κατά την ενημέρωση των γονέων για τη συγκεκριμένη διαδικασία τον Μάιο του έτους 2011, και τηρούσε την υποχρέωση ανακοίνωσης όλων των όρων του κανονισμού της * που αφορούσαν στη διαδικασία των εισαγωγικών εξετάσεων των υποψηφίων μαθητών στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση του ελληνικού τμήματος της * και στην έγγραφη τους σε αυτό, (β) στη νόμιμη λειτουργία του προαπαρασκευαστικού τμήματος (*) για την υποχρεωτική παρακολούθηση του οποίου έπρεπε να καταβληθούν τα αντίστοιχα δίδακτρα, (γ) στην ικανοποίηση του δικαιώματος της μαθήτριας - πρώτης ενάγουσας - Α.Δ.**, και των ασκούντων τη γονική μέριμνα αυτής γονέων της, να πληροφορηθούν άμεσα το σύνολο των επιδόσεων της στις εισαγωγικές εξετάσεις (γραπτές και προφορικές), χωρίς να χρειαστεί να προσφύγουν στην εποπτεύουσα Αρχή και να εμπλακούν σε χρονοβόρες, δαπανηρές και κυρίως ψυχοφθόρες διαδικασίες με την υποβολή επανειλημμένων αιτημάτων (προφορικών και γραπτών), τόσο προς την * όσο και προς τις αρμόδιες υπηρεσίες του ΥΠΕΠΘ, την κατ' επανάληψη αποστολή εξωδίκων-αναφορών και την εμπλοκή τους σε μακροχρόνιους δικαστικούς αγώνες για την ικανοποίηση του αυτονόητου δικαιώματος των μαθητών, όπως και κάθε υποψηφίου, να έχει πρόσβαση και να λαμβάνει γνώση της βαθμολογίας του που αποτελεί προσωπικό του δεδομένο, αντίστοιχα δικαιώματα τα οποία είχαν λόγω της ανηλικότητας της πρώτης ενάγουσας κατά τον επίδικο χρόνο και οι νόμιμοι εκπρόσωποι αυτής - γονείς της. Σημειώνεται ότι κατά την κρίση του παρόντος Δικαστηρίου, η με ημερομηνία 6.6.2012 απαντητική επιστολή του Διευθυντή της * Τ.Φ.**, η οποία σαφώς δεν αποτελεί προδιατυπωμένο κείμενο, ανεξαρτήτως του ύφους της, κατά περιεχόμενο δεν περιέχει προσβλητικούς και απαξιωτικούς χαρακτηρισμούς προς το πρόσωπο των εναγόντων, ό-

πως απαιτεί ο νόμος, για την θεμελίωση της προσβολής της προσωπικότητάς τους εκ του περιεχομένου της, αλλά συνεκτιμάται στη γενικότερη συμπεριφορά των προστηθέντων του εναγόμενου Συλλόγου της * Αθηνών, νομικού φορέα επ' ονόματι του οποίου έχει ιδρυθεί το Σχολείο «*», απέναντι στους ενάγοντες - γονείς της μαθήτριας Α.Δ.** Κατά τα λοιπά, προς αποκατάσταση της ηθικής βλάβης που υπέστησαν οι ενάγοντες από την ως άνω αναλυτικώς αναφερόμενη συμπεριφορά των προστηθέντων του εναγόμενου απαιτείται εύλογη χρηματική ικανοποίηση. Το Δικαστήριο, λαμβάνοντας υπόψη το νομικό κανόνα του άρθρου 25 Σ της «αρχής της αναλογικότητας», που επιβάλλει και στα δικαιοδοτικά όργανα, κατά τη στάθμιση των εκατέρωθεν δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, να λαμβάνουν υπόψη την εκάστοτε αντιστοιχία, μεταξύ των χρησιμοποιούμενων μέσων και του εκάστοτε επιδιωκόμενου σκοπού και σταθμίζοντας όλα τα περιστατικά, που χαρακτηρίζουν τη συγκεκριμένη σχέση και περίπτωση για τις εκφάνσεις της προσωπικότητας των εναγόντων, κατά των οποίων στράφηκε η προσβολή (τιμή, υπόληψη και ιδίως της ανηλικότητας της πρώτης ενάγουσας Α.Δ.** που ως μαθήτρια επωμίστηκε το βάρος της προετοιμασίας και της συμμετοχής της σε δύσκολες ξενόγλωσσες εξετάσεις, στις οποίες δεν θα συμμετείχε αν οι γονείς της είχαν ενημερωθεί σύμφωνα με τους κανόνες της καλής πίστης και των συναλλακτικών ηθών από τους προστηθέντες του εναγόμενου), τη βαρύτητά της και το βαθμό υπαιτιότητας των προστηθέντων του εναγόμενου και τη γενικότερη συμπεριφορά αυτών, την καλή κοινωνική και οικονομική θέση των μερών, των συνθηκών και της έκτασης της προσβολής, καθώς και των κανόνων της κοινής πείρας (ΑΠ 1337/2008, δημοσιευμένη στην ΤΝΠ Νόμος), κρίνει, ότι το ποσό της ανάλογης χρηματικής ικανοποίησης της πρώτης ενάγουσας, ήδη ενήλικης φοιτήτριας της Ιατρικής Σχολής του προαναφερόμενου Πανεπιστημίου του Μιλάνου, για την προσβολή της προσωπικότητάς της, ανέρχεται στο ποσό των οκτώ χιλιάδων [8.000,00] ευρώ και των γονέων αυτής, δεύτερου και τρίτης των εναγόντων, ανέρχεται για τον καθένα εξ αυτών στο ποσό των πέντε χιλιάδων [5.000,00] ευρώ. Στην προκειμένη περίπτωση, με την επιδίκαση των ανωτέρω ποσών στους ενάγοντες, δεν παραβιάζεται η προαναφερόμενη αρχή της αναλογικότητας, μεταξύ του χρησιμοποιούμενου μέτρου και του επιδιωκόμενου σκοπού, η οποία απορρέει από τη συνταγματική αρχή του Κράτους Δικαίου και έχει ήδη ρητώς καθιερωθεί, κατά την αναθεώρηση, στο άρθρο 25 § 1 του Συντάγματος, διότι η χρηματική ικανοποίηση που επιδικάζεται δεν οδηγεί σε προφανή δυσαναλογία του οικονομικού οφέλους των παθόντων, σε σύγκριση με τη γενόμενη εις βάρος τους προσβολή, ούτε σε πλουτισμό αυτών, παραβίαση η οποία θα ελάμβανε χώρα εν προκειμένω, εάν επιδικαζόταν τα αιτούμενα για τον καθένα ποσά. (...).

N.Γ.N.

ΕΝΟΧΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Άρειος Πάγος (Α1΄ Τμήμα)
Αριθ. 342/2022

Πρόεδρος: **Χ. Τζανερρίκος**, Αντιπρόεδρος
Εισηγητής: **Σ.-Σ. Πανταζόπουλος**, Αρεοπαγίτης
Δικηγόρος: **Σ. Τσαντίνη**

Καταγγελία ασφαλιστικής σύμβασης εκ μέρους του ασφαλιστή λόγω καθυστέρησης καταβολής ληξιπρόθεσμης δόσης ασφαλιστρού. Τρόπος προσήκουσας γνωστοποίησής της στον ασφαλισμένο. Επί κοινοποιήσεως της ειδοποιήσεως περί καταβολής ασφαλιστρού και της καταγγελίας διά συστημένης επιστολής, έναρξη της προθεσμίας για καταβολή των ασφαλιστρού από τη γνώση του περιεχομένου της επιστολής από τον ασφαλισμένο. Για την ειδοποίηση του ασφαλισμένου από τον ασφαλιστή περί καταβολής των ασφαλιστρού με συστημένη επιστολή, δεν αρκεί η εγχείριση από τον ταχυδρόμο της σχετικής γραπτής ειδοποίησης στον πρώτο ή η ρίψη του ειδοποιητηρίου ή της επιστολής στο γραμματοκιβώτιό του, αλλά απαιτείται και η παραλαβή της συστημένης επιστολής, αυτοπροσώπως από τον παραλήπτη. Ειδικώς για τις συστημένες επιστολές, απαιτείται όχι μόνον παράδοση γραπτής ειδοποίησης, αλλά και η πάροδος εύλογου χρόνου για την παραλαβή τους, ώστε να εξασφαλίζεται η δυνατότητα γνώσης του περιεχομένου τους εκ μέρους των ασφαλισμένων, από την οποία (γνώση) αρχίζει η ορισθείσα προθεσμία για την καταβολή των ασφαλιστρού. Αν δεν γίνει η προσήκουσα γνωστοποίηση, δεν υφίσταται η καταγγελία, τυχόν δε αντίθετη συμφωνία, ότι με μόνον την υπερημερία του ασφαλισμένου ως προς την καταβολή των ασφαλιστρού επέρχεται αυτοδικαίως λύση της σύμβασης, είναι άκυρη κατά τη διάταξη του άρθρ. 33 § 1 ν. 2496/1997. Ακυρότητα καταγγελίας λόγω εμπρόθεσμης καταβολής [Άρθρα 6 § 2 ν. 2496/1997, 167 ΑΚ]. [...] Περαιτέρω, από τις διατάξεις των άρθρ. 1 επ., 7, 27, 31 και 32 ν. 2496/1997, ο οποίος κατήγγησε και αντικατέστησε τις διατάξεις των άρθρ. 189 επ. του ΕμπΝ και ο οποίος, κατά το άρθρ. 33 § 4 αυτού, εφαρμόζεται και επί των ασφαλιστικών συμβάσεων, που υφίστατο κατά την έναρξη ισχύος του, προκύπτει, ότι με τη σύμβαση της ασφάλισης, ο ασφαλιστής υποχρεούται αντί ασφαλιστρού να αποζημιώσει τις απώλειες ή ζημιές, οι οποίες ενδέχεται να συμβούν στον ασφαλισμένο από ορισμένα τυχαία ή ανωτέρας βίας περιστατικά ή ασθένειες, οι οποίες δεν υπήρχαν ή υπήρχαν, αλλά ο ασφαλισμένος δικαιολογημένα αγνοούσε την ύπαρξή τους, κατά τη σύναψη της σύμβασης. Όπως, δε, προκύπτει από τη διάταξη του άρθρ. 7 § 7 του ως άνω νόμου, η ασφαλιστική αποζημίωση καθίσταται ληξιπρόθεσμη και απαιτητή, όταν πραγματοποιηθεί ο ασφαλιστικός κίνδυνος, ήτοι επέλθει η

ζημία, προς κάλυψη της οποίας έχει συνυπολογισθεί η ασφαλιστική σύμβαση, οπότε ο ασφαλιστής υποχρεούται να καταβάλει το ασφάλισμα, χωρίς υπαίτια καθυστέρηση. Ειδικότερα, στην ασφάλιση προσώπων το ασφάλισμα συνίσταται, είτε στην καταβολή ορισμένου χρηματικού ποσού εφάπαξ ή σε περιοδικές προσόδους (ασφάλιση ποσού), είτε στην αποκατάσταση συγκεκριμένης οικονομικής ζημίας, που προήλθε εξαιτίας ασθένειας ή ατυχήματος του ασφαλισμένου (ΑΠ 1957/2013, ΑΠ 1303/2009). Περαιτέρω, κατά το άρθρ. 6 § 1 του ίδιου νόμου, ο λήπτης της ασφάλισης υποχρεούται να καταβάλει τα ασφάλιστρα σε μετρητά, είτε εφάπαξ, είτε με τμηματικές καταβολές, ενώ κατά τις διατάξεις της § 2 του αυτού άρθρου, η καθυστέρηση της καταβολής ληξιπρόθεσμης δόσης ασφαλιστρού δίνει το δικαίωμα στον ασφαλιστή να καταγγείλει την σύμβαση. Η καταγγελία γίνεται με γραπτή δήλωση στο λήπτη της ασφάλισης, στον οποίο γνωστοποιείται ότι η περαιτέρω καθυστέρηση καταβολής του ασφαλιστρού, θα επιφέρει, μετά πάροδο ενός (1) μηνός από την κοινοποίηση της δήλωσης, τη λύση της σύμβασης. Από τη δεύτερη παράγραφο της διάταξης αυτής προκύπτει, ότι εισάγεται διπλή υποχρέωση στον ασφαλιστή, ήτοι η καταγγελία της σύμβασης πρέπει να γίνει εγγράφως προς το λήπτη της ασφάλισης, αλλά, για να επέλθουν τα εκ του νόμου αποτελέσματα αυτής, πρέπει στο κείμενο να αναφέρονται οι συνέπειες της καθυστέρησης καταβολής ασφαλιστρού. Για τη λύση, δηλαδή, της ασφαλιστικής σύμβασης, δεν αρκεί, μόνον, η δήλωση του ασφαλιστή περί ακύρωσης ή «ελευθεροποίησης» της σύμβασης, λόγω μη πληρωμής των ασφαλιστρού, η οποία κοινοποιείται στον ασφαλισμένο, αλλά απαιτείται δήλωση περί καταγγελίας με την επισήμανση, ότι η περαιτέρω καθυστέρηση καταβολής ασφαλιστρού θα επιφέρει, μετά παρέλευση ενός μηνός από την κοινοποίηση της δήλωσης, τη λύση της σύμβασης. Εξ άλλου, από τη διάταξη του άρθρου 167 ΑΚ, προκύπτει, ότι η καταγγελία, για τη λύση της σύμβασης ασφάλισης είναι μονομερής και ληψιδεής δήλωση της βούλησης του συμβαλλόμενου μέρους, η, δε, δήλωση θεωρείται συντελεσθείσα όχι, απλώς, από την αποτύπωσή της στον εξωτερικό κόσμο, ούτε από τη γνώση του περιεχομένου της εκ μέρους του παραλήπτη προς τον οποίον απευθύνεται, αλλά από την παραλαβή της. Για να παραγάγει τα αποτελέσματά της, είναι αναγκαία η περιέλευσή της στον νόμιμο παραλήπτη, απαιτείται, δε, να περιέχεται σε έγγραφο και μάλιστα, συστημένο ή επί αποδείξει, καθώς ο τρόπος αυτός κοινοποίησης εξασφαλίζει τη δυνατότητα γνώσης εκ μέρους του παραλήπτη προς τον οποίο, και μόνον, παραδίδεται (βλ. ΑΠ 510/2009, ΑΠ 1951/2006). Η επιλογή από το νόμο του τρόπου αυτού επίδοσης οφείλεται στη σημαντική έννομη συνέπεια, που αναφέρεται στη λύση της ασφαλιστικής σύμβασης και την έκτοτε διακοπή της ασφαλιστικής κάλυψης. Κατά συνέπεια, επί συστημένης επιστολής,

μέσω ΕΛΤΑ, δεν αρκεί η εγχείριση από τον ταχυδρόμο της γραπτής ειδοποίησης στον παραλήπτη ή η ρίψη του ειδοποιητηρίου ή της επιστολής στο γραμματοκιβώτιο του παραλήπτη, αλλά απαιτείται και η παραλαβή της συστημένης επιστολής, αυτοπροσώπως από τον παραλήπτη, ειδικώς για τις συστημένες επιστολές απαιτείται όχι μόνο παράδοση γραπτής ειδοποίησης, αλλά και η πάροδος εύλογου χρόνου για την παραλαβή της, οπότε εξασφαλίζεται η δυνατότητα γνώσης του περιεχομένου της εκ μέρους του (πρβλ. ΑΠ 1176/2015, ΑΠ 122/2004, ΑΠ 431/2004). Αν δεν γίνει η προσήκουσα γνωστοποίηση, δεν υφίσταται η καταγγελία, τυχόν, δε, αντίθετη συμφωνία, ότι με, μόνον, την υπερημερία του ασφαλισμένου, ως προς την καταβολή των ασφαλιστρών επέρχεται αυτοδικαίως λύση της σύμβασης, είναι άκυρη κατά τη διάταξη του άρθρ. 33 § 1 του άνω ν. 2496/1997, η οποία ορίζει ότι, κάθε δικαιοπραξία, που περιορίζει τα δικαιώματα του λήπτη της ασφάλισης, του ασφαλισμένου ή του δικαιούχου του ασφαλισματος είναι άκυρη, εκτός αν ορίζεται, κάτι άλλο, ειδικά, στον παρόντα νόμο ή αν πρόκειται για ασφάλιση μεταφοράς πραγμάτων, πίστωσης ή εγγύησης, καθώς και θαλάσσια ή αεροπορική ασφάλιση ζημιών (βλ. ΟΛΑΠ 14/2013, ΑΠ 1276/2014).

Χ.Κ.



ΕΜΠΡΑΓΜΑΤΟ ΔΙΚΑΙΟ

Άρειος Πάγος (Γ' Τμήμα)
Αριθ. 946/2022

Πρόεδρος: Γ. Χριστοδούλου, Αντιπρόεδρος
Εισηγητής: Α. Θεοφάνης, Άρειοπαγίτης
Δικηγόροι: Ζ. Μέλεγος, Ε. Ανέστης

Δουλεία διόδου, ν. 4276/2014. Οργανωμένες τουριστικές κατασκηνώσεις. Τρόπος προσπελάσεως. Σε χώρο, όπου πρόκειται να εγκατασταθεί οργανωμένη τουριστική κατασκίνηση, εκτός από τη δυνατότητα σύστασης δουλείας διόδου με μεταγεγραμμένη συμβολαιογραφική πράξη, περιλαμβάνεται και η δυνατότητα δημιουργίας διόδου προσπέλασης με σύσταση σχετικής δουλείας δια δικαστικής απόφασης κατ' άρθρ. 1012 επ. ΑΚ. [...] Κατά μεν τη διάταξη του άρθρου 1012 του ΑΚ, αν ακίνητο στερείται την αναγκαία δίοδο προς τον δρόμο, έχει δικαίωμα ο κύριός του να απαιτήσει δίοδο από τους γείτονες έναντι ανάλογης αποζημίωσης, κατά δε τη διάταξη του άρθρου 1013 του ίδιου Κώδικα, η κατεύθυνση της διόδου και η έκταση του δικαιώματος για χρήση της, καθώς και η αποζημίωση που πρέπει να καταβληθεί, καθορίζονται με δικαστική απόφαση. Από τον συνδυασμό των διατάξεων αυτών συνάγονται, πλην άλλων, τα εξής: α) Ως ακί-

νητο στερούμενο την αναγκαία δίοδο προς την οδό θεωρείται εκείνο που στερείται κάθε επικοινωνία με δημόσια, δημοτική ή κοινοτική οδό, αναγκαία για την εκμετάλλευση ή τη χρησιμοποίησή του, σύμφωνα με τον προορισμό του, καθώς και εκείνο που έχει μεν δίοδο, πλην όμως αυτή εξυπηρετεί ατελώς τις ανάγκες του, ανεξαρτήτως αν πρόκειται για ακίνητο αστικό ή αγροτικό, οικοδομημένο εν μέρει ή ασκεπή χώρο, εντός ή εκτός σχεδίου, β) η έκταση του δικαιώματος προς χρήση διόδου, η οποία πρέπει να ανταποκρίνεται προς την οικονομική χρησιμότητά του, καθώς και η επάρκεια της διόδου, κρίνονται αντικειμενικά, σύμφωνα με τις κατά το χρόνο ασκήσεως της αγωγής συγκεκριμένες συνθήκες, ενόψει και των αναγκών του ακινήτου, του προορισμού του και της θέσεως ή της περιοχής αυτού και γ) στο δικαστήριο της ουσίας παρέχεται η εξουσία, κατά την έρευνα της σχετικής αγωγής, να καθορίζει, εκτιμώντας τις περιστάσεις, τις διαστάσεις της διόδου και την κατεύθυνση που πρέπει να ακολουθεί αυτή, με την επιλογή, κατά την αναιρετικά ανέλεγκτη κρίση του, της προσφορότερης διελεύσεως, η οποία θα έχει ως κριτήριο την όσο το δυνατό μικρότερη ζημία των γειτονικών ακινήτων (ΑΠ 442/2021, ΑΠ 568/2012). Η αγωγή για παροχή διόδου, ως και εκείνη για τροποποίηση αυτής, που υπάρχει σε περίπτωση μη πλήρους εξυπηρέτησεως, ασκείται κατά του κυρίου του γειτονικού ακινήτου από τον οποίο επιδιώκεται η δίοδος, χωρίς να είναι ανάγκη για το παραδεκτό της αγωγής να απευθύνεται αυτή και κατά των κυρίων όλων των γειτονικών κτημάτων, από τα οποία μπορεί να διέλθει η δίοδος. Η υποχρέωση για την παροχή διόδου αποτελεί περιορισμό της κυριότητας εκ του νόμου, με την έννοια ότι περιορίζει την έκταση των εξουσιών του κυρίου επί του τμήματος του ακινήτου του που οριοθετείται ως δίοδος του άλλου ακινήτου και αντισταθμίζεται με την καταβολή ανάλογης αποζημίωσης που καταβάλλεται πριν τη χρήση της διόδου. Ανάλογη αποζημίωση είναι εκείνη που καλύπτει κάθε ζημία του κυρίου του γειτονικού ακινήτου που βαρύνεται με την παροχή της διόδου. Ο καθορισμός της ανάλογης αποζημίωσης περιλαμβάνει όχι μόνο τη μείωση της αξίας του γειτονικού ακινήτου από τη σύσταση της δουλείας ή τη μείωση της προσόδου του, αλλά και κάθε άλλη από την παροχή της διόδου ζημία. Η αποζημίωση είναι χρηματική, οφείλεται πάντοτε και καταβάλλεται εφάπαξ, μόνο δε μετά την καταβολή της αποζημίωσης μπορεί να χρησιμοποιηθεί η δίοδος (ΑΠ 121/2018, ΑΠ 1792/2009). Τέλος ο εναγόμενος σε σχετική αγωγή μπορεί να ισχυρισθεί και να αποδείξει ότι η διέλευση της διόδου από άλλο γειτονικό ακίνητο, το οποίο πρέπει να προσδιορίζεται, είναι λιγότερο επαχθής και επιζήμια σε σύγκριση με το δικό του και (ή) ότι ανταποκρίνεται καλλίτερα στην οικονομική χρησιμότητα του περικλειστού. Ο ισχυρισμός αυτός συνιστά ένσταση καταλυτική της αγωγής, καθ' όσον, αφενός μεν προϋποθέτει αληθινά τα περιστατικά που αποτελούν τη βάση της αγωγής

(άρθρα 1012, 1013 του ΑΚ), αφετέρου δε περιλαμβάνει νέα γεγονότα, δηλαδή, την ύπαρξη άλλου γειτονικού ακινήτου από το οποίο προσηύκει με βάση τις αντικειμενικές συνθήκες η διέλευση της διόδου (ΑΠ 442/2021, ΑΠ 292/1990). Περαιτέρω, στις διατάξεις του άρθρου 1§2 στοιχ. α' περίπτ. ββ ορίζονται τα ακόλουθα: «ββ. Οργανωμένες τουριστικές κατασκηνώσεις (camping): Οι οργανωμένες τουριστικές κατασκηνώσεις είναι κύρια ξενοδοχειακά καταλύματα, υπαίθρια, με ή χωρίς οικίσκους, στα οποία παρέχεται η δυνατότητα διαμονής, εστίασης και αναψυχής τουριστών που διαθέτουν ή όχι κατασκηνωτικά ή μεταφορικά μέσα, όπως συρόμενα ή αυτοκινούμενα τροχήσπιτα, ρυμουλκούμενα ή ημρυμουλκούμενα τροχήσπιτα, σκηνές, τροχοσκηνές ή σκηνές επί της οροφής οχημάτων, τουριστικά λεωφορεία διαμορφωμένα με κοιτώνες (hotel bus) και τουριστικά λεωφορεία με συρόμενα οχήματα διαμορφωμένα με κοιτώνες (rotel hotel). Με απόφαση του Υπουργού Τουρισμού ρυθμίζονται οι όροι ίδρυσης και λειτουργίας των οργανωμένων τουριστικών κατασκηνώσεων και καθορίζονται οι τεχνικές και λειτουργικές προδιαγραφές αυτών. Με την ίδια απόφαση καθορίζονται ο τρόπος και η διαδικασία κατάταξης τους σε κατηγορίες αστέρων, τα βαθμολογούμενα κριτήρια, θέματα σχετικά με τον τρόπο και τη διαδικασία κατάταξης στις νέες κατηγορίες αστέρων και υφιστάμενων οργανωμένων τουριστικών κατασκηνώσεων και κάθε άλλο σχετικό θέμα». Ακολούθως, στη διάταξη του στοιχείου α' της § 6 του άρθρου 2 της υπ' αριθ. .../02.07.2015 (ΦΕΚ Β' 1476 της 14.07.2015) απόφασης της Υπουργού Τουρισμού, που εκδόθηκε κατ' εξουσιοδότηση της αμέσως προαναφερθείσας διατάξεως του ν. 4276/2014, ορίζονται τα ακόλουθα: «Η προσπέλαση στις οργανωμένες τουριστικές κατασκηνώσεις, η οποία βεβαιώνεται και αποτυπώνεται στην τεχνική έκθεση που προβλέπεται στην περίπτωση ζ' της § 1 του άρθρου 3 του ν. 4276/2014, γίνεται από αναγνωρισμένη ως κοινόχρηστη ή ιδιωτική οδό ή μη αναγνωρισμένη ιδιωτική οδό πλάτους τουλάχιστον 5,50 μέτρων, προσπελάσιμη σε όλο το μήκος μέχρι τη συμβολή της με την κύρια ασφαλτοστρωμένη οδική αρτηρία, ή διά δουλείας διόδου συσταθείσας με μεταγεγραμμένη συμβολαιογραφική πράξη». Βέβαια, με το άρθρο 46 § 1 στοιχ. α' περίπτ. αα του ν. 4442/2016 καταργήθηκε η ρύθμιση που προβλεπόταν στο στοιχείο ζ' της § 1 του άρθρου 3 του ν. 4276/2014, πλην όμως η κατάργηση αυτή, που νομοθετήθηκε με στόχο τη βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος και την ανάκαμψη της ανταγωνιστικότητας διά της απλοστεύσεως της διαδικασίας ενάρξεως λειτουργίας τουριστικών καταλυμάτων (βλ. την αιτιολογική έκθεση του ν. 4442/2016), αφορούσε μόνον στην υποβολή αρμοδίας της τεχνικής εκθέσεως και των αντιγράφων κ.τ.λ. που προβλέπονταν αρχικά κατά τη διαδικασία χορηγήσεως Ειδικού Σήματος Λειτουργίας ξενοδοχείων και οργανωμένων τουριστικών κατασκηνώσεων και όχι στον τρόπο της οδικής

επικοινωνίας οργανωμένης τουριστικής κατασκηνώσεως με την κύρια οδό. Από τις αμέσως πιο πάνω διατάξεις του ν. 4276/2014 και της υπ' αριθ. 14129/02.07.2015 (ΦΕΚ Β' 1476 της 14.07.2015) απόφασης της Υπουργού Τουρισμού, προκύπτει με σαφήνεια η βούληση του νομοθέτη να διευρύνει τις δυνατότητες προσπελάσεως του χώρου, όπου πρόκειται να εγκατασταθεί οργανωμένη τουριστική κατασκηνωση και συνδέσεώς της με την κύρια οδό, προσθέτοντας και αυτόν της δημιουργίας συνδετήριας οδού (διόδου) με τη σύσταση δουλείας διόδου συσταθείσας με μεταγεγραμμένη συμβολαιογραφική πράξη, ενώ τέτοια εκδοχή αποκλείεται ρητά στο παρελθόν (βλ. άρθρο 154 § 3 στοιχ. α' εδ. β' της υπ' αριθ. 530992/28.09.1987 - ΦΕΚ Β' 557/1987, που είχε εκδοθεί κατ' εξουσιοδότηση των διατάξεων των άρθρων 2 του α.ν. 1565/1950, όπως κυρώθηκε με τον ν. 1624/1951, 2 του ν.δ. 201/1974 και 7 του ν. 431/1937).

Συνεπώς, εφόσον ο νομοθέτης προέβλεψε και άλλο τρόπο προσπελάσεως του χώρου, όπου πρόκειται να εγκατασταθεί οργανωμένη τουριστική κατασκηνωση, και συνδέσεώς της με την κύρια οδό, προσθέτοντας και αυτόν της δημιουργίας συνδετήριας οδού (διόδου) με τη σύσταση δουλείας διόδου συσταθείσας με μεταγεγραμμένη συμβολαιογραφική πράξη, με σκοπό τη διευκόλυνση της ιδρύσεως και λειτουργίας τέτοιας μορφής τουριστικών καταλυμάτων, δεν μπορεί να συναχθεί επιχείρημα ότι απέκλεισε την περίπτωση δημιουργίας διόδου προσπελάσεως με σύσταση δουλείας διά δικαστικής αποφάσεως με νόμιμο έρεισμα τη διάταξη των άρθρων 1012 επ. του ΑΚ και τούτο διότι, αν ήθελε κάτι τέτοιο, θα περιελάμβανε ρητή απαγόρευση, ενώ στις προαναφερόμενες διατάξεις αναφέρθηκε στο συνήθως συμβαίνον. Επομένως, κατά τεολογική ερμηνεία της ως άνω διατάξεως λόγω της ασαφούς διατυπώσεώς της, στον προβλεπόμενο με αυτήν (διάταξη) τρόπο προσπελάσεως σε χώρο, όπου πρόκειται να εγκατασταθεί οργανωμένη τουριστική κατασκηνωση, εκτός από τη δυνατότητα σύστασης δουλείας διόδου με μεταγεγραμμένη συμβολαιογραφική πράξη, περιλαμβάνεται και η δυνατότητα δημιουργίας διόδου προσπέλασης με σύσταση σχετικής δουλείας δια δικαστικής αποφάσεως κατ' άρθρ. 1012 επ. ΑΚ.

M.X.

Άρειος Πάγος (Γ' Τμήμα) Αριθ. 1033/2022

Πρόεδρος: Γ. Χριστοδούλου, Αντιπρόεδρος
Εισηγήτρια: Σ. Πολύζου-Θεοχαρίδη, Άρειοπαγίτης
Δικηγόροι: Γ.Π., Γ. Γεωργούλας

Νομή κινητού. Αποβολή από τη νομή κινητού - διδάγματα της κοινής πείρας - πράγμα - η αξία του ένδικου αυτοκινήτου δεν αποτελεί αυτοτελή

ισχυρισμό. Από τη διάταξη του άρθρου 974 ΑΚ, σύμφωνα με την οποία, όποιος απέκτησε τη φυσική εξουσία πάνω στο πράγμα (κατοχή) είναι νομέας του αν ασκεί την εξουσία αυτού με διάνοια κυρίου, προκύπτει ότι προς απόκτηση της νομής πάνω στο πράγμα απαιτείται η συνδρομή δύο στοιχείων στο πρόσωπο του αποκτώντος, δηλαδή το σωματικό (corpus) και το ψυχικό (animus). Και το πρώτο μεν εκδηλώνεται με την φυσική εξουσία επί του πράγματος (κατοχή) κατά τρόπο που αποκλείει άλλον από αυτήν, το δε δεύτερο εξωτερικεύεται με τη μεταχείριση του πράγματος κατά τρόπο που προσιδιάζει σε κύριο αυτού. Η ταυτόχρονη κατά κανόνα συνύπαρξη (με εξαίρεση την πλασματική κτήση της νομής) των δύο αυτών στοιχείων είναι δημιουργική του προστατευόμενου από το ισχύον δίκαιο δικαιώματος της νομής. Ειδικότερα, φυσική εξουσία είναι η άσκηση πράξεων που προσιδιάζουν στη φύση και στον προορισμό του πράγματος, ώστε, κατά την αντίληψη των συναλλαγών, να θεωρείται ότι αυτό βρίσκεται κατά τρόπο σταθερό στη διάθεση του νομέα. Υπάρχει, επίσης, όταν ο νομέας δεν βρίσκεται σε διαρκή σωματική επαφή με το πράγμα, αλλά έχει την εποπτεία του τελευταίου και τη δυνατότητα άσκησης φυσικής εξουσίας πάνω σε αυτό κάθε στιγμή. Η διάνοια κυρίου ακόμη εκδηλώνεται με τη μεταχείριση του πράγματος με τον ίδιο τρόπο με τον οποίο θα μπορούσε να το μεταχειριστεί ο ιδιοκτήτης, χωρίς να απαιτείται απαραίτητα και να κατευθύνεται η πρόθεση του νομέα σε έννομη κτήση της κυριότητας, ούτε και να έχει αυτός την πεποίθηση ότι έχει κυριότητα (opinio domini). Περαιτέρω, από το συνδυασμό των διατάξεων των άρθρων 974, 984 § 1 και 987 εδάφιο α' ΑΚ προκύπτει ότι στοιχεία της αγωγής περί αποβολής από τη νομή, στην οποία μπορεί να σωρευθεί και αναγνωριστική αγωγή, είναι η νομή του ενάγοντα πάνω στο πράγμα κατά το χρόνο της αποβολής και της άσκησης της αγωγής και η προσβολή αυτής από τον εναγόμενο με αποβολή που έγινε παράνομα και χωρίς τη θέληση του νομέα - ενάγοντα. Ως αποβολή νοείται η αφαίρεση της καθολικής φυσικής εξουσίας σε όλο το πράγμα ή σε μέρος αυτού. Η συνδρομή της αποβολής από τη νομή κρίνεται, σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση, με βάση τα αμέσως πιο πάνω στοιχεία, ενώ ο χρόνος, ο τρόπος και η αιτία απόκτησης της νομής δεν αποτελούν στοιχεία της σχετικής αγωγής. Είναι, δηλαδή, αδιάφορο επί πόσο χρόνο πριν από την αποβολή νεμόταν ο ενάγων το πράγμα, όπως, επίσης, και με ποιο τρόπο αποκτήθηκε η νομή (εφόσον η νομή δεν είναι επιλήψιμη έναντι του εναγομένου) και από ποια αιτία, ούτε, τέλος, είναι αναγκαία η αιτιολογία και του τρόπου κτήσης της κυριότητας των απώτερων δικαιοπαρόχων του ενάγοντα. Τέλος, κατά τις διατάξεις των άρθρων 976 και 983 ΑΚ η νομή αποκτάται είτε με παράδοση αυτής στον αποκτώντα με τη βούληση του έως τώρα νομέα ή και με μόνη τη μεταξύ τους συμφωνία για μεταβίβαση αυτής, εφόσον ο αποκτών είναι σε θέση να ασκεί την εξουσία πάνω

στο πράγμα, είτε με κληρονομική διαδοχή (ΑΠ 1079/2019, ΑΠ 7/2017, ΑΠ 26/2015).

M.X.

Άρειος Πάγος (Α1' Τμήμα) Αριθ. 1134/2022

Προεδρεύουσα: **Α. Κοκκοβού**, Αρεοπαγίτης
Εισηγητής: **Θ. Γκατζογιάννης**, Αρεοπαγίτης
Δικηγόροι: **Α. Στυλίδης**, **Ε. Ευθυμιάδης**

Κτήση ικανότητας για κτήση ίδιας περιουσίας από Χριστιανικά Καθιδρύματα. Κτήση κυριότητας με χρησικτησία από Ενοριακό Ναό. Η απόκτηση αυτού του δικαιώματος κυριότητας επί της περιουσίας που μετά την απελευθέρωση των Νέων Χωρών παρέμενε στη νομή του παρεκκλησίου ή εξωκκλησίου κατά τις προαναφερόμενες διατάξεις, δεν είναι αντίθετη με τον προορισμό του στην εκπλήρωση του θρησκευτικού σκοπού, αφού ο σκοπός αυτός παραμένει και η απόκτηση αυτής της κυριότητας, που δεν είναι ασυμβίβαστη με την εκτός συναλλαγής ιδιότητά του, αυτό το σκοπό θεραπεύει. Άλλωστε, όπως αποσκοπεί και ο προβλεπόμενος με την τήρηση των άνω διαδικασιών τρόπος, στην απόκτηση ίδιας κυριότητας των ως άνω ναών στην περιουσία τους, στο ίδιο αποτέλεσμα αποσκοπεί, και η απόκτηση αυτής με έκτακτη χρησικτησία, ώστε να μην υπάρχει λογικό επιχείρημα που να αποκλείει την εφαρμογή των σχετικών περί της τελευταίας διατάξεων, εφόσον δεν αντιτίθεται στο θεραπευτέο θρησκευτικό προορισμό των ακινήτων της. Επί τουρκοκρατίας, υπό το κράτος του οθωμανικού δικαίου, το οποίο αγνούσε την έννοια του νομικού προσώπου, οι χριστιανικές εκκλησίες (Ναοί) εν γένει δεν αναγνωρίζονταν ως υποκείμενα δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, αναγνωρίζονταν όμως de facto ως περιουσιακές ολότητες (universitas honorum), προορισμένες για την εξυπηρέτηση του θρησκευτικού και φιλανθρωπικού σκοπού τους, των οποίων τη διαχείριση, ως επί ιδίου πράγματος, ασκούσαν, κατά τα παραχωρηθέντα από το Σουλτάνο προνόμια του Γένους, οι κατά τόπους αρχές με επιτρόπους της Ορθόδοξης Κοινότητας υπό την προεδρία του Επιχωρίου Επισκόπου, μέσω δε την προνομίων αυτών, τα οποία επικυρώθηκαν και με τα Σουλτανικά Διατάγματα του Χάρτι-σερίφ του 1839 και Χάτι-Χουμαγκούν της 18 Φεβρουαρίου 1856, οι υποθέσεις των χριστιανικών καθιδρυμάτων υπάγονταν στη δικαιοδοσία των Πατριαρχικών Δικαστηρίων, που εφάρμοζαν τους Βυζαντινούς νόμους, οι οποίοι χρησίμευαν ως νόμοι του Ελληνικού Έθνους. Η αφιερωμένη περιουσία σε εκκλησιαστικά καθιδρύματα μη Μουσουλμανικών θρησκειών, ανήκε στην κατηγορία των εξαιρετικών βακουφιών (μουστεστά) και η διοίκησή της ρυθμιζόταν από την αφιερωτήρια πράξη ή από τη συνήθεια που από πα-

λιά κρατούσε. Την πραγματική αυτή κατάσταση που υπήρχε στις Νέες Χώρες κατά το χρόνο της απελευθέρωσής τους από την Ελλάδα, αναγνώρισε και ο Έλληνας Νομοθέτης προνοώντας για την εξασφάλιση των περιουσιών αυτών, που ήταν ταγμένες για τους προαναφερθέντες θρησκευτικούς και φιλανθρωπικούς, καθώς και άλλους ηθικούς και κοινωνικούς σκοπούς. Με το άρθρο 2 § 1 και 4 του ν. 147/1914 «περί της εν ταις προσαρτωμέναις χώραις εφαρμοστέας νομοθεσίας», στις χώρες που τέως διατελούσαν υπό την άμεση κυριαρχία του Οθωμανικού Κράτους εισήχθη, υπό τους παρατιθέμενους όρους, στο σύνολό της η ισχύουσα στην Ελλάδα αστική νομοθεσία, επομένως και το οριζόμενο στο από 23.2.1835 ΒΔ αστικό (βυζαντινορωμαϊκό) δίκαιο και η νεοελληνική αστική νομοθεσία. Εξ άλλου, με το ν. 2508/1920 «περί εξακριβώσεως και διαχειρίσεως των περιουσιών και πόρων των εν Νέαις Χώραις από Τουρκοκρατίας Χριστιανικών κοινοτήτων», ορίζεται, στο άρθρο 3 § 1, η διάκριση των περιουσιών των οποίων τη διαχείριση είχαν οι κατά το άρθρο 1 του ιδίου νόμου, οι από τουρκοκρατίας στις Νέες Χώρες υφιστάμενες Ορθόδοξες Χριστιανικές Κοινότητες, οι οποίες καταργούνται αυτοδικαίως με τη διάταξη αυτή. Μεταξύ των κατηγοριών περιλαμβάνονται και οι ενοριακές περιουσίες (περ. β'), όπως χαρακτηρίζονται οι περιουσίες των εν ενεργεία ιερών ναών, εφόσον οι πρόσοδοι αυτών διατίθεντο για τις δαπάνες τους, όπως και τα ακίνητα αυτών που χρησιμοποιούνται για τις ανάγκες των ιερών ναών. Στο άρθρο 3 § 6 του νόμου αυτού ορίζεται ότι «ακίνητα, ων την διαχείρησιν ως επί ιδίων πραγμάτων είχαν επί τουρκοκρατίας αι αρχαί και επιτροπαί των Ορθοδόξων Κοινοτήτων ή των εν αυταίς υπαγόμενων επί μέρους ιδρυμάτων, εν οίς προδήλως περιλαμβάνονται και οι παντός είδους Ιεροί Ναοί, και νομικών προσώπων και ων οι πρόσοδοι διετίθεντο προς εξυπηρέτησιν τινός των εν παραγ. 1 του παρόντος άρθρου μνημονευμένων σκοπών, εν οίς και η συντήρησις εκκλησιών, αναγνωρίζονται ως νομίμως κεκτημένη περιουσία και εάν οι τίτλοι αυτών φέρονται αναγεγραμμένοι επ' ονόματι ιδιωτών ή εμιφίλοχωρεί ακυρότης κτήσεως κατά τον οθωμανικόν νόμον, εν ελλείψει ικανότητας προς κτήσιν παρά τω κτησαμένω προσώπω, είτε δια την μη τήρησιν των νομίμων διατυπώσεων κατά την μεταβίβασιν», ενώ στο άρθρο 5 § 1 ότι «οι κατά το εδ. β' της § 1 του άρθρου 3 ενοριακαί περιουσίαι, παραμένουσι ως περιουσίαι των κατά τον νόμον περί ενοριών οργανωμένων ενοριακών ναών». Σύμφωνα με την ανωτέρω διάταξη του άρθρου 3 § 6 του ν. 2508/1920, τα ακίνητα των οποίων τη διαχείριση, ως πραγμάτων που ανήκουν σ' αυτές, είχαν, κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας, οι αρχές και επιτροπές των ορθόδοξων κοινοτήτων ή των επί μέρους ιδρυμάτων που υπάγονταν σ' αυτές, στα οποία, όπως είναι φανερό, περιλαμβάνονται και οι κάθε είδους Ιεροί Ναοί, ή των νομικών προσώπων, των οποίων ακινήτων τις προσόδους οι ανωτέ-

ρω αρχές, επιτροπές, ιδρύματα και νομικά πρόσωπα διέθεταν για την εξυπηρέτηση κάποιου από τους σκοπούς που μνημονεύονται στον νόμο αυτό, αναγνωρίζονται ως περιουσίες τους που έχουν αποκτηθεί νομίμως, και αν ακόμα οι τίτλοι τους έχουν εκδοθεί στο όνομα ιδιωτών ή αν εμιφίλοχωρεί κάποια ακυρότητα κτήσης κατά τον Οθωμανικό Νόμο, είτε λόγω έλλειψης ικανότητας κτήσης κυριότητας, είτε λόγω μη τήρησης των απαιτούμενων για τη μεταβίβαση αυτής διατυπώσεων. Με τις παραπάνω διατάξεις έπαυσε να υπάρχει η υφιστάμενη κατά το παρελθόν ανικανότητα των εν γένει χριστιανικών καθιδρυμάτων, επομένως και των ιερών ναών και των νομικών προσώπων να αποκτήσουν την κυριότητα των περιουσιακών στοιχείων. Ειδικότερα, προκειμένου περί παρεκκλησιών και εξωκκλησιών επικύρωση της ανωτέρω υφιστάμενης από τα χρόνια της βυζαντινής αυτοκρατορίας κατάστασης, της αναγνώρισης δηλαδή σε αυτά, μολονότι δεν ήταν εξοπλισμένα με νομική προσωπικότητα, της ικανότητας για κτήση ίδιας περιουσίας, για την εξυπηρέτηση των αναγκών τους, εκπροσωπούμενων ως κατωτέρω, αποτελεί και η διάταξη του άρθρου 1 του εν τω μεταξύ, πριν από την απελευθέρωση των Νέων Χωρών, θεσπισθέντος νόμου ΓΦΗΣΤ/1910 «περί ενοριακών ναών και της περιουσίας αυτών, περί προσόντων εφημεριών και της μισθοδοσίας αυτών», κατά την οποία (διάταξη), όπως αυτή συμπληρώθηκε με το άρθρο 1 του ν. 2677/1921, «πας ενοριακός ναός της εν Ελλάδι Ορθοδόξου Εκκλησίας αποτελεί αυτοτελές νομικόν πρόσωπον έχων ιδίαν περιουσίαν και κτώμενος ταύτην καθ' άπαντας τους νομίμους τρόπους, και δη δια κληρονομίας και κληροδοσίας. Εξωκκλήσια και παρεκκλήσια, πλην των δυνάμει τίτλων ιδιόκτητων ναών, και νεκροταφεία υπάγονται εις τους Ενοριακούς Ναούς, ως εξαρτήματα αυτών, μετά ομόφωνον γνωμοδότησιν του Επισκόπου και του οικείου Δημοτικού Συμβουλίου και εν διφωνία αυτών κατ' απόφασιν του Υπουργού των Εκκλησιαστικών, τα δε έχοντα ετήσιον εισόδημα πλέον των δισχιλίων δραχμών υπάγονται εις το Γενικόν Εκκλησιαστικόν Ταμείον, μετά γνωμοδότησιν της Ιεράς Συνόδου». Κατά την έννοια της διάταξης αυτής αναγνωρίζεται η υφιστάμενη και πρότερον αυτοτέλεια και αυθυπαρξία της περιουσίας των παρεκκλησιών και εξωκκλησιών, ως ταγμένης σε ορισμένο σκοπό και η ικανότητά τους για τη διατήρησή της. Με τη φράση, δε, «υπάγονται εις τους Ενοριακούς Ναούς ως εξαρτήματα αυτών» ανατίθεται η διοίκηση και διαχείριση της περιουσίας τους και η έναντι τρίτων εκπροσώπησή τους στον Ενοριακό Ναό στον οποίο αυτά υπάγονται. Τούτο καθίσταται φανερό και από τη διατύπωση των αντίστοιχων διατάξεων των νεωτέρων νόμων περί Ιερών Ναών που επακολούθησαν και καθορίζουν τις διακρίσεις των ιερών ναών. Συγκεκριμένα, με το άρθρο 4 του ν.δ. 27/28 Δεκεμβρίου 1923 «περί ενοριακών ναών και εφημεριών» που επεκτάθηκε με το άρθρο 3 του ν. 3615/1928 και στις Νέες Χώρες, το άρθρο 2 του ν.

5148/1931, το άρθρο 6 του αν. 1369/1938, το άρθρο 5 του αν. 2200/1940, ήδη δε το άρθρο 13 § 4 του εκδοθέντος κατ' εξουσιοδότηση του ν. 590/1977 υπ' αριθ. 8/1979 Κανονισμού της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος, αναγνωρίζονται σαφώς τα παρεκκλήσια και εξωκλήσια ως διάκριση Ιερών Ναών και γίνεται αναφορά στην υπαγωγή των παρεκκλησίων και εξωκκλησίων στον ενοριακό ναό ή και εις το ΤΑΚΕ, κατά τις αναφερόμενες στις διατάξεις αυτές διακρίσεις, «ως προς την διοίκησιν και διαχείρησιν» της περιουσίας τους, χωρίς να θίγεται η αυτοτέλειά της (ΟλΑΠ 1741/1980, ΑΠ 496/1994). Κατά τις εκτεθείσες νομοθετικές ρυθμίσεις που διέπουν το νομικό καθεστώς των ιερών ναών, τα παρεκκλήσια, που είναι ναοί οι οποίοι κείνται εντός πόλεων ή χωρίων και ανήκουν στους ενοριακούς Ναούς και τα εξωκλήσια, που είναι ναοί οι οποίοι κείνται εκτός πόλεων η χωρίων και ανήκουν σε ενοριακούς ναούς, τα οποία υπάγονταν στη διαχείριση και διοίκηση του ενοριακού Ναού ή του ΤΑΚΕ, ανάλογα με τα ακαθάριστα εισοδήματα αυτών, ήδη, δε, μετά τον 8/1979 Κανονισμό της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος, σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 1 και 13 § 4 αυτού, εφόσον μέχρι την έκδοσή του Κανονισμού αυτού τελούσαν υπό τη διοίκηση και διαχείριση του ΤΑΚΕ, παρέμειναν σ' αυτό, ενώ όλα τα υπόλοιπα, που είτε υπήρχαν, είτε ιδρύθηκαν είτε πρόκειται να ιδρυθούν υπάγονται ως προς τη διοίκηση και διαχείριση στον ενοριακό ναό, στα όρια του οποίου βρίσκονται, ανεξάρτητα από το ύψος των ακαθάριστων εσόδων τους (ΑΠ 1331/2010) και υπάγονται στα εκτός συναλλαγής πράγματα, αφού ως εκ της φύσεώς τους είναι ταγμένα προς εξυπηρέτηση του ενοριακού Ναού (ΑΠ 983/2017). Περαιτέρω, κατά τη διάταξη του άρθρου 966 ΑΚ, που εφαρμόζεται, κατ' άρθρο 55 ΕισΝΑΚ, προκειμένου να κριθεί μετά την εισαγωγή του Αστικού Κώδικα η ιδιότητα κάποιου πράγματος εάν είναι εκτός συναλλαγής, πράγματα εκτός συναλλαγής είναι, εκτός των άλλων, και εκείνα που είναι προορισμένα στην εξυπηρέτηση θρησκευτικού σκοπού. Πρόκειται δηλαδή για τα πράγματα τα οποία έχουν αφιερωθεί στην άσκηση της θείας λατρείας και των οποίων χαρακτηριστικό και διακριτικό γνώρισμα αποτελεί ο θρησκευτικός σκοπός, τον οποίο εξυπηρετούν, κατά την ενάσκηση του ατομικού δικαιώματος στην ακόλυτη άσκηση της θείας λατρείας, με το οποίο συνδέονται άμεσα. Αυτά προσλαμβάνουν την ιδιότητα αυτή είτε απ' ευθείας από τον νόμο, είτε με την βούληση του ιδιοκτήτη, εφόσον τηρηθούν οι νόμιμες διατυπώσεις. Στην κατηγορία, επομένως, των εκτός συναλλαγής πραγμάτων, που είναι προορισμένα για την εξυπηρέτηση θρησκευτικών σκοπών, περιλαμβάνονται και οι κάθε είδους ναοί, καθώς και τα παραρτήματά τους, εφόσον έχουν εγκαινιαστεί και καθιερωθεί στη λατρεία του Θεού, σύμφωνα με τους Θείους και Ιερούς κανόνες της Ανατολικής Ορθόδοξης Εκκλησίας (ΑΠ 1178/2006). Εκτός συναλλαγής θεωρείται όχι μόνο το οι-

κοδόμημα του ναού, αλλά και το ακίνητο επί του οποίου κείται ο ιερός ναός, αφού εκ των πραγμάτων δεν μπορεί να γίνει διαχωρισμός (ΑΠ 983/2017). Προς την έννοια και το χαρακτήρα των εκτός συναλλαγής πραγμάτων, ως πραγμάτων προορισμένων στην εξυπηρέτηση θρησκευτικών σκοπών, δεν είναι ασυμβίβαστη η δημιουργία εννόμων σχέσεων του ιδιωτικού δικαίου, όπως ειδικότερα η έννοια της ιδιοκτησίας και της νομής, αφού η διάθεσή τους για την εκπλήρωση θρησκευτικών σκοπών αποτελεί είδος χρήσεως, η οποία κατ' ουσίαν συνιστά νομή (ΑΠ 930/2012) και εφόσον οι σχέσεις αυτές δεν προσκρούουν στον εξυπηρετούμενο σκοπό της θείας λατρείας, αλλά συμβιβάζονται με τον προορισμό τους. Εφόσον το πράγμα κατέστη εκτός συναλλαγής και προορισμένο για την εξυπηρέτηση θρησκευτικού σκοπού, δεν μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο συναλλαγής και αποκλείεται επ' αυτού κάθε δικαιοπραξία του κυρίου, εφόσον αυτή αντίκειται στον εξυπηρετούμενο πιο πάνω σκοπό (θρησκευτικό) (ΑΠ 29/2018). Δεν είναι όμως, κατά νόμο απαγορευμένη και συνεπώς άκυρη, κατά τα άρθρα 174 και 175 ΑΚ, ακόμη και η μεταβίβαση της κυριότητας τέτοιου πράγματος, αν δεν αντιτίθεται στο θεραπευτέο δημοσιολογικό σκοπό του (ΑΠ 1178/2006, ΑΠ 14/1994). Από τις ανωτέρω διατάξεις προκύπτει ότι τα παρεκκλήσια και εξωκλήσια, με την εισαγόμενη στις Νέες Χώρες αστική νομοθεσία της Ελλάδας, έχουν την ικανότητα να αποκτούν την κυριότητα του ιερού ναού και του οικοπέδου στο οποίο ο ναός έχει οικοδομηθεί, καθώς και του απαραίτητου προαύλιου χώρου. Η κυριότητα αυτή είναι η κυριότητα του αστικού δικαίου με την οποία δεν είναι ασυμβίβαστος ο χαρακτήρας αυτών ως πραγμάτων προορισμένων στην εξυπηρέτηση θρησκευτικού σκοπού και συνεπώς εκτός συναλλαγής. Είναι, όμως, τα πράγματα αυτά ανεπίδεκτα ιδιωτικής κυριότητας που αναιρεί τον εξυπηρετούμενο από αυτά θρησκευτικό σκοπό. Η κτήση από τα παραπάνω ιδρύματα του δικαιώματος της κυριότητας στην περιουσία τους, που αναγνωρίζεται μετά την ένταξη των νέων χωρών στο ελληνικό κράτος, δεν επέρχεται αμέσως από το νόμο, αλλά, όπως προκύπτει από τις διατάξεις των άρθρων 3 § 1 εδ. β' και 6, 11 § 1, 15 § 1, 16, 19 §§ 1 και 2 και 20 § 1 του ν. 2508/1920, μετά την τήρηση των διατυπώσεων που αναφέρονται στο νόμο αυτό και την μετά τη νόμιμη συλλογή και εξακρίβωση των αναγκαίων στοιχείων, αναγνώριση της κυριότητας με απόφαση των αρμόδιων, κατά τη διάταξη του άρθρου 11, επιτροπών που συστήθηκαν. Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 8 § 3 του ν. 147/1914, και επειδή ήταν γνωστή η κρατούσα πραγματική κατάσταση ότι και τα θρησκευτικά καθιδρύματα, μη αναγνωριζόμενα ως υποκείμενα δικαιωμάτων και υποχρεώσεων κατά το οθωμανικό δίκαιο, δεν μπορούσαν να αποκτήσουν περιουσία στο όνομά τους και η απόκτηση περιουσίας γινόταν με εικονικές δικαιοπραξίες στο όνομα φυσικών προσώπων, τα οποία αποκτούσαν προσω-

πικά την αφιερωμένη περιουσία, προβλέπει σαφώς στην ανωτέρω ρύθμιση ότι είναι δεκτικά μεταγραφής, χωρίς χρονικό περιορισμό, αντέγγραφα σε όποιο τύπο και αν έχουν συνταχθεί και ανεξάρτητα από το χρόνο της σύνταξής τους, δηλαδή ακόμη και αν συντάχθηκαν μετά την ισχύ του νόμου, από τα οποία αποδεικνύεται ότι ακίνητα κτήματα φαίνονται εικονικά ότι ανήκουν σε ιδιώτη, ενώ στην πραγματικότητα ανήκουν, εκτός των άλλων, και σε θρησκευτικά καθιδρύματα και ότι από τότε που θα γίνει αυτή η μεταγραφή, αποκλείεται να προβάλει κάθε ένας που τυχόν απέκτησε (μετά τη μεταγραφή) από τον εικονικό κύριο ότι είναι καλής πίστης (ΑΠ 485/2013). Παρόμοια ρύθμιση προέβλεψε και ο ν. 3800/1957 στο άρθρο 7 αυτού, ορίζοντας ότι, κτήματα των ιερών ναών της Ορθόδοξου Εκκλησίας της Ελλάδος, τελούντα υπό τη νομή και κατοχή τούτων από της απελευθέρωσης του Ελληνικού Κράτους και δια τα οποία δεν υφίσταται νόμιμος τίτλος της μεταβίβασης αυτής λόγω αδυναμίας κτήσης τέτοιου τίτλου κατά το επί τουρκοκρατίας υφιστάμενο καθεστώς, θεωρούνται ότι περιήλθαν κατά πλήρες δικαίωμα κυριότητας στους ταούς αυτούς από την κτήση τους. Η κτητική αυτή τακτοποίηση του δικαιώματος κυριότητας επί των κτημάτων αυτών, συντελείται δια μεταγραφής στα βιβλία των μεταγραφών του εγγράφου της συναίνεσης του εμφανιζόμενου ως κυρίου των κτημάτων ή των ειδικών ή καθολικών διαδόχων τούτου, συντασσόμενου ενώπιον συμβολαιογράφου. Επίσης, και στο άρθρο 88 του ν. 2200/1940 ορίστηκε ότι, ακίνητα κτήματα, αστικά και αγροτικά, κάθε φύσης και κατηγορίας, διαχειριζόμενα επί τουρκοκρατίας ή ενετοκρατίας και εφεξής υπό των Μητροπολιτών ή Επισκόπων ή υπό των ανηκόντων στις Μητροπόλεις ή Επισκοπές επί τουρκοκρατίας ή ενετοκρατίας Μητροπολιτικών ναών, ενοριακών ή μη, είτε με σκοπό πληρωμής ή συμπλήρωσης του μισθού των Μητροπολιτών ή Επισκόπων, είτε για τις επισκευές των Μητροπολιτικών οικημάτων ή και για τις ανάγκες των σ' αυτά υπαγομένων ιερών ναών, ανήκουν αυτοδικαίως και χωρίς άλλη διατύπωση στη Μητρόπολη ως νομικό πρόσωπο, το οποίο διαχειρίζεται αυτά για τη συντήρηση των Μητροπόλεων ή των στις Μητροπόλεις υπαγομένων Μητροπολιτικών ή Ενοριακών οίκων των Μητροπολιτών ή Επισκόπων ή για την ενίσχυση φιλανθρωπικών ιδρυμάτων. Με βάση σχετική δήλωση του οικείου Μητροπολίτη ενώπιον του αρμοδίου υποθηκοφύλακα, η ως άνω περιουσία μεταγράφεται επ' ονόματι του νομικού προσώπου της Μητρόπολης. Εξ όλων των ανωτέρω συνάγεται ότι, εάν δεν τηρηθούν οι προβλεπόμενες από τις παραπάνω διατάξεις διαδικασίες και διατυπώσεις από τα παρεκκλήσια ή εξωκκλήσια δεν αποκτούν την κυριότητα του ναού και του ακινήτου στο οποίο έχει οικοδομηθεί, αλλά και της περιουσίας τους, την οποία κατείχαν και νέμονταν κατά την απελευθέρωση των Νέων Χωρών, με τον καθοριζόμενο σ' αυτές παράγωγο τρόπο, η μη τήρησή τους, όμως, δεν συνεπάγε-

ται και την απώλεια της νομής αυτών, την οποία εξεκολουθούν να έχουν και ακολούθως, με την άσκηση αυτής, και τη συνδρομή των απαιτούμενων προϋποθέσεων του νόμου, που ισχύουν σε κάθε συγκεκριμένη χρονική περίοδο, μπορούν να αποκτήσουν την κυριότητα των ανωτέρω ακινήτων τους με έκτακτη χρησικτησία (ΑΠ 612/2014). Τούτο διότι η απόκτηση αυτού του δικαιώματος κυριότητας επί της περιουσίας που μετά την απελευθέρωση των Νέων Χωρών παρέμενε στη νομή του παρεκκλησίου ή εξωκκλησίου κατά τις προαναφερόμενες διατάξεις, δεν είναι αντίθετη με τον προορισμό του στην εκπλήρωση του θρησκευτικού σκοπού, αφού ο σκοπός αυτός παραμένει και η απόκτηση αυτής της κυριότητας, που δεν είναι ασυμβίβαστη με την εκτός συναλλαγής ιδιότητά του, αυτό το σκοπό θεραπεύει. Άλλωστε, όπως αποσκοπεί και ο προβλεπόμενος με την τήρηση των άνω διαδικασιών τρόπος, στην απόκτηση ίδιας κυριότητας των ως άνω ναών στην περιουσία τους, στο ίδιο αποτέλεσμα αποσκοπεί, και η απόκτηση αυτής με έκτακτη χρησικτησία, ώστε να μην υπάρξει λογικό επιχείρημα που να αποκλείει την εφαρμογή των σχετικών περί της τελευταίας διατάξεων, εφόσον δεν αντιτίθεται στο θεραπευτέο θρησκευτικό προορισμό των ακινήτων της. Επίσης, όπως δεν αποκλείεται, σύμφωνα με όσα αναπτύχθηκαν ανωτέρω, η μεταβίβαση με σύμβαση της κυριότητας τέτοιου πράγματος αν δεν αντιτίθεται στον εξυπηρετούμενο θρησκευτικό σκοπό του, έτσι δεν νοείται η απαγόρευση της απόκτησης της κυριότητας όμοιου πράγματος με έκτακτη χρησικτησία εφόσον δεν οδηγεί στη δημιουργία δικαιώματος με το οποίο αναιρείται ο προορισμός του στην εξυπηρέτηση αυτού του σκοπού. Η ίδια κρίση συνάγεται και από τη διάταξη του άρθρου 1 του ν. ΓΦΗΣΤ/1910 κατά την οποία κάθε ενοριακός ναός της Ορθόδοξης Εκκλησίας έχει δική του περιουσία, την οποία αποκτά με όλους τους νόμιμους τρόπους, ήτοι χωρίς να αποκλείει την έκτακτη χρησικτησία, ανεξάρτητα αν ενδεικτικά αναφέρεται στην απόκτηση κυριότητας με κληρονομία ή κληροδοσία. Τέλος, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 51 του ΕισΝΑΚ, η απόκτηση κυριότητας ή άλλου εμπράγματου δικαιώματος πριν από την εισαγωγή του Αστικού Κώδικα κρίνεται κατά το δίκαιο που ίσχυε όταν έγιναν τα πραγματικά γεγονότα για την απόκτησή τους. Έτσι, κατά τις διατάξεις των ν. 76 § 1 Πανδ. (18.1), Κωδ. (7.31), Βασ. 50 (10.4), ν. 12 Πανδ. (2.53) και τις αντίστοιχες με αυτές διατάξεις των άρθρων 1033, 1041 και 1045 ΑΚ, η κυριότητα ακινήτου αποκτάται, κατά παράγωγο μεν τρόπο, με σύμβαση που καταρτίζεται με συμβολαιογραφικό έγγραφο και μεταγράφεται νόμιμα, πρωτότυπα δε με τακτική ή έκτακτη χρησικτησία. Ειδικότερα, κατά τις διατάξεις των ν. 8 § 1, Κωδ. (7.39), 9 § 1 (Βασ. 50.14), γίνεται κάποιος κύριος ακινήτου πράγματος με έκτακτη χρησικτησία, αν νεμηθεί αυτό συνέχεια επί μία τριακονταετία με καλή πίστη, δηλαδή, με την πεποίθηση ότι με την κτήση της νομής δεν προσβάλλεται κατ' ουσίαν το δικαίωμα

κυριότητας άλλου (ν. 27, Πανδ. (18.1.), 15 § 3, 48 Πανδ. (41.3), 2 § 4 και 7, 11 Πανδ. (51.4), 5 § 1 Πανδ. (41.10) και 109 Πανδ. (50.16), ενώ από την έναρξη της ισχύος του ΑΚ αρκεί η για μία εικοσαετία νομή με διάνοια κυρίου (ΟλΑΠ 1593/1979, ΑΠ 29/2018).

Μ.Χ.

ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Ειρηνοδικείο Αθηνών
Αριθ. 2602/2022

Δικαστής: **Κ.-Χ. Παιδονόμου**, Ειρηνοδίκης
Δικηγόρος: **Β. Κοϊθας**

Άδεια αποποίησης σε ανήλικο που κατοικεί στην Ελβετία. Θεμελίωση διεθνούς δωσιδικίας του Ειρηνοδικείου Αθηνών ως δικαστηρίου κληρονομίας σε συνδυασμό με την επείγουσα φύση και το συμφέρον του τέκνου κατ' εφαρμογή του Κανονισμού 2201/2023. Από τον συνδυασμό των διατάξεων των άρθρων 1710, 1711, 1846, 1847, 1848, 1854 και 1856 ΑΚ προκύπτουν τα ακόλουθα: α) κατά τον χρόνο του θανάτου προσώπου η περιουσία του επάγεται αυτοδικαίως στους κληρονόμους του, οι οποίοι μπορούν να την αποποιηθούν μέσα σε προθεσμία τεσσάρων μηνών και ενός έτους εάν είναι κάτοικοι εξωτερικού, που αρχίζει από τότε που έμαθαν την επαγωγή και το λόγο της, β) η αποποίηση αυτή γίνεται με δήλωση στη γραμματεία του δικαστηρίου της κληρονομίας (άρθρ. 812 ΚΠολΔ), γ) αν ο κληρονόμος αποποιηθεί την κληρονομία, η επαγωγή σε εκείνον που αποποιήθηκε θεωρείται ότι δεν έγινε και στην περίπτωση αυτή επάγεται σε εκείνον που θα είχε κληθεί, αν αυτός που αποποιήθηκε δεν ζούσε κατά το χρόνο θανάτου του κληρονομούμενου. Στην τελευταία αυτή περίπτωση η προθεσμία των τεσσάρων μηνών αρχίζει από την γνώση της αποποίησης του προηγούμενου και της εξαιτίας αυτής κλήσης του κληρονόμου. Η προθεσμία της αποποίησης τρέχει, εφόσον ο νόμος δεν διακρίνει, και κατά προσώπων ανίκανων προς δικαιοπραξία, όμως αυτή αναστέλλεται, κατά την ρητή διατύπωση του άρθρου 1847 § 3 ΑΚ, για τους ίδιους λόγους που αναστέλλεται και η παραγραφή με ανάλογη εφαρμογή των διατάξεων των άρθρων 255 και 258 ΑΚ, και λόγω του ότι πρόκειται για προθεσμία μικρότερη των έξι μηνών, η προθεσμία αυτή δεν λήγει πριν από την παρέλευση 4 μηνών από την παύση της αναστολής και στην περίπτωση της ενιαίας προθεσμίας δεν λήγει πριν από την παρέλευση 6 μηνών από την παύση της αναστολής, κατ' ανάλογη εφαρμογή του άρθρου 257 εδ. β' ΑΚ (ΕφΘ 2120/2015 ΤΝΠ Νόμος, ΜΠρΑ 257 εδ. β' ΑΚ (ΕφΘ 2120/2015 ΤΝΠ Νόμος, ΜΠρΑ 4773/1992 Αρμ 1992. 1230, ΕιρΑ 6/2017 ΤΝΠ Νόμος, Ν.

Ψούνη, Κληρονομικό Δίκαιο, 2004, § 6, σ. 158, Ν. Παπαντωνίου Κληρονομικό Δίκαιο, εκδ. παρ. 19, σ. 91). Εξάλλου, όπως προκύπτει από τις διατάξεις των άρθρων 1526, 1625 περ. 1 ΑΚ και 797 ΚΠολΔ, για την αποποίηση κληρονομίας για λογαριασμό ανηλίκου, πρέπει να υποβληθεί στο αρμόδιο Δικαστήριο αίτηση από τους ασκούντες την γονική αυτού μέριμνα γονείς και να χορηγηθεί η σχετική άδεια. Κατά τον χρόνο τούτο, δηλαδή από την υποβολή της αίτησης για την παροχή άδειας για αποποίηση κληρονομίας, που γίνεται για λογαριασμό ανηλίκου και μέχρι την δημοσίευση της σχετικής απόφασης αναστέλλεται, κατ' άρθρο 255 εδ. α' ΑΚ, η προθεσμία προς αποποίηση λόγω ανωτέρας βίας, αφού η αποποίηση της κληρονομίας που θα γίνει από τους ασκούντες την γονική μέριμνα γονείς, εξαρτάται από γεγονός που δεν μπορεί να αποτραπεί ακόμη, και με την λήψη μέτρων άκρας επιμέλειας και δη από την παροχή άδειας εκ μέρους του δικαστηρίου (ΑΠ 1087/2011, ΑΠ338/2004 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ). Περαιτέρω, τα γεγονότα της γνώσης της επαγωγής με την έννοια της βάσιμης πληροφόρησης της ύπαρξης των πραγματικών και νομικών προϋποθέσεων, η συνδρομή των οποίων επιφέρει την αυτοδικαία κτήση της κληρονομίας και, αθροιστικά, του λόγου της επαγωγής -δηλαδή της κλήσης εκ διαθήκης ή εκ του νόμου ως εξ' αδιαθέτου κληρονόμος- ερευνώνται αν συντρέχουν στο πρόσωπο του εκπροσωπούμενου τον ανίκανο (ΑΠ 1211/2008, ΜΠρΠειρ 5721/2013 δημ. ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΜΠρΘ 3216/2013, ΜΠρΘ 18379/ 2012 δημ. ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ).

Στην προκειμένη περίπτωση οι αιτούντες, κάτοικοι Ελβετίας, με την κρινόμενη αίτησή τους, ως ασκούντες τη γονική μέριμνα των ανηλίκων τέκνων τους, ζητούν να τους παρασχεθεί η άδεια από το Δικαστήριο τούτο, να προβούν για λογαριασμό των ανωτέρω ανηλίκων, στην αποποίηση της κληρονομίας της Θ.** χήρας Δ.Μ.**, το γένος Α.Α.**, για τις δευτέρας των αιτούντων και προγαγίας των ανηλίκων, κατοίκου εν ζωή Χ.Α.**, η οποία απεβίωσε στο Χ.**, την 23.04.2020, χωρίς διαθήκη, για το λόγο ότι εμφανίζει μεγάλο ύψους παθητικό και στερείται ενεργητικού, με συνέπεια η αιτούμενη άδεια να είναι αναγκαία και ωφέλιμη για τη διοίκηση της περιουσίας των ανηλίκων.

Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 3 § 1 ΚΠολΔ, η οποία ορίζει ότι στη δικαιοδοσία των πολιτικών δικαστηρίων υπάγονται Έλληνες και αλλοδαποί, εφόσον υπάρχει αρμοδιότητα ελληνικού δικαστηρίου, καθιερώνεται ως κανόνας η διεθνής δικαιοδοσία των ελληνικών δικαστηρίων και επί ιδιωτικών διεθνών διαφορών, εφόσον αυτές συνδέονται με την ελληνική πολιτεία, με στοιχείο θεμελιωτικό αρμοδιότητος ελληνικού δικαστηρίου, κατά τις περί γενικών και ειδικών δωσιδικιών διατάξεις. Από το συνδυασμό της ως άνω διάταξης του άρθρου 3 ΚΠολΔ με την διάταξη του άρθρου 741 ΚΠολΔ, συνάγεται ότι η διεθνής δικαιοδοσία των ελληνικών δικαστηρίων

εφαρμόζεται και στα πλαίσια της εκούσιας δικαιοδοσίας και συντρέχει εφόσον μπορεί να θεμελιωθεί κατά τόπον αρμοδιότητα ελληνικού δικαστηρίου για την συζήτηση της. Καταρχήν, εφόσον η διεθνής δικαιοδοσία προσδιορίζεται κατά το αυτόνομο εσωτερικό δίκαιο, αποκλείεται η θεμελίωση ή ο αποκλεισμός της διεθνούς δικαιοδοσίας των ελληνικών δικαστηρίων με μόνη τη βούληση των ενδιαφερομένων (ΠΠρΑθ 407/1995, ΔΕΕ 1995/622, ΕιρΑθ 996/2015 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, Κεραμέας/Κονδύλης/Νίκας, ΕρμΚΠολΔ, ό.π., σ. 1462, Μητσόπουλος 163). Ωστόσο, η αρχή της εδαφικότητας μπορεί να παραμερισθεί υπό το πνεύμα των διατάξεων του άρθρου 740 επ. ΚΠολΔ και της ελαστικότητας που χαρακτηρίζει την εφαρμοζόμενη στην παραπάνω περίπτωση διαδικασία της εκούσιας δικαιοδοσίας, υπό την έννοια ότι σε αυτήν τη διαδικασία οι σχετικές διατάξεις έχουν απλώς καθοδηγητικό χαρακτήρα για το δικαστή, αφού κρίσιμο είναι το στοιχείο της δικαστικής αντιλήψεως ή πρόνοιας, οπότε σε κάθε περίπτωση που υφίσταται ανάγκη αντίληψης ή πρόνοιας Έλληνα πολίτη, μη κατοικούντος στην Ελλάδα (όπως στην προαναφερθείσα περίπτωση αιτήσεως παροχής άδειας σε γονείς Έλληνα ανηλίκου που δεν κατοικούν στην Ελλάδα, για αποποίηση κληρονομικού δικαιώματος εκ του θανάτου Έλληνα πολίτη) που προσφεύγει ενώπιον ελληνικών δικαστηρίων, χωρίς να θίγονται δικαιώματα τρίτων (αλλοδαπών ή μη κατοίκων Ελλάδας), να μπορούσε να θεμελιωθεί διεθνής δικαιοδοσία των ημεδαπών δικαστηρίων με κριτήριο την ιθαγένεια ή και άλλους συνδέσμους τοπικής αρμοδιότητας, πλην της κατοικίας του ανηλίκου (βλ. σχετ. και άρθρο 780 ΚΠολΔ, ΕφΑθ 1661/2005, ΕλλΔνη 2006. 82, ΜΠρΘ 13908/2011 ΤΝΠ ΔΣΑ, ΕιρΛερ 13/2020, ΕιρΞανθ 139/2018 ΝΟΜΟΣ, Γ. Μητσόπουλος, ΠολΔικ 1972 τ.α. σ.156, Π. Αρβανιτάκης σε Κεραμέα-Κονδύλη Νίκα ΕρμΚΠολΔ άρθρ. 740 σημ. 6, Κλαμαρή σε Γεωργιάδη-Σταθόπουλο ΕρμΑΚ τόμος Χ Εισαγ. 1956-1966, Απαλαγάκη ΕρμΚΠολΔ υπ' αριθ. 740).

Η παροχή άδειας στους ασκούντες τη γονική μέριμνα γονείς περί δήλωσης αποποίησης της επαχθείσας κληρονομιαίας περιουσίας σ' αυτό συνιστά άμεση συνέπεια της καταστάσεως και της ικανότητας των ανηλίκων τέκνων και αποτελεί μέτρο προστασίας του τέκνου συνδεδεμένο με τη διοίκηση, τη συντήρηση ή τη διάθεση της περιουσίας του στο πλαίσιο της ασκήσεως της γονικής μέριμνας, κατά την έννοια του άρθρου 1, § 1, στοιχείο β, και § 2, στοιχείο ε, του Κανονισμού 2201/2003. Πρέπει να γίνει ομοίως δεκτό ότι αίτηση για τη χορήγηση άδειας υποβληθείσα από τους γονείς επ' ονόματι του ανηλίκου τέκνου τους με σκοπό την παροχή άδειας αποποίησης κληρονομίας άπτεται της καταστάσεως και της ικανότητας του προσώπου και δεν εμπίπτει στο κληρονομικό δίκαιο. Ως εκ τούτου, τέτοια αίτηση δεν εμπίπτει στο κληρονομικό δίκαιο, αλλά συνιστά ζήτημα γονικής μέριμνας και, συνεπώς, πρέπει να εξετασθεί με γνώ-

μονα τον Κανονισμό 2201/2003. Κατά το άρθρο 12 παρ. 3 περ. β' του ανωτέρω Κανονισμού, τα δικαστήρια του κράτους μέλους είναι επίσης αρμόδια σε θέματα γονικής μέριμνας σε διαδικασίες εκτός από αυτές που προβλέπονται στην § 1, εφόσον η αρμοδιότητα των εν λόγω δικαστηρίων έχει γίνει ρητώς ή κατ' άλλον ανεπιφύλακτο τρόπο αποδεκτή από όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη της διαδικασίας κατά την ημερομηνία που επελήφθη το δικαστήριο και η αρμοδιότητα είναι προς το συμφέρον του παιδιού. (Βλ. σχετική Υπόθεση C-565/16, ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (έκτο τμήμα) της 19ης Απριλίου 2018). Σύμφωνα με το άρθρο 288 της ΣΛΕΕ ο Κανονισμός έχει γενική ισχύ, είναι δεσμευτικός ως προς όλα τα μέρη του και ισχύει άμεσα σε κάθε κράτος μέλος. Σύμφωνα με το αρθρ. 61 του ανωτέρω κανονισμού, ο τελευταίος δεν εφαρμόζεται σε σχέση με τη σύμβαση της Χάγης της 19ης Οκτωβρίου 1996 με τίτλο "Σύμβαση για τη διεθνή δικαιοδοσία, το εφαρμοστέο δίκαιο, την αναγνώριση, εκτέλεση και συνεργασία όσον αφορά τη γονική μέριμνα και μέτρα για την προστασία των παιδιών" αν δεν έχει το παιδί συνήθη διαμονή στο έδαφος κράτους μέλους ή αν δεν αφορά την αναγνώριση και την εκτέλεση απόφασης αρμόδιου δικαστηρίου κράτους μέλους στο έδαφος άλλου κράτους μέλους, ακόμη και αν το παιδί έχει τη συνήθη διαμονή του στο έδαφος κράτους μη μέλους, συμβαλλόμενου όμως μέρους στην εν λόγω σύμβαση. Ταυτόχρονα, κατά το άρθρο 11 § 1 και 15 § 1 της ανωτέρω Σύμβασης, της οποίας συμβαλλόμενα μέρη είναι η Ελλάδα και η Ελβετία, ορίζεται ότι σε κάθε επείγουσα περίπτωση, οι Αρχές κάθε Συμβαλλόμενου Κράτους στο έδαφος του οποίου βρίσκεται το παιδί ή περιουσιακά του στοιχεία, έχουν διεθνή δικαιοδοσία να λάβουν τα απαραίτητα μέτρα προστασίας και εφαρμοστέο είναι το δίκαιο της χώρας που ασκεί διεθνή δικαιοδοσία. Κατά τα άρθρα 28, 1813, 1846, 1847, 1904, 1902, 1903, 1905, 1912, 1527 και 1625 ΑΚ συνάγεται ότι ο ανήλικος κληρονομεί υπό την αίρεση της αποποίησης της κληρονομιάς, με το ευεργέτημα της απογραφής από το χρονικό σημείο της επαγωγής εφόσον κληθεί ως κληρονόμος της εξ αδιαθέτου διαδοχής. Το παρόν Δικαστήριο κρίνει ότι συντρέχει επείγουσα περίπτωση, ώστε να ληφθούν μέτρα σε σχέση με την διερεύνηση για παροχή άδειας αποποίησης στους γονείς, ως συνασκούντες τη γονική μέριμνα της περιουσίας των ανηλίκων τέκνων τους, την οποία τα τελευταία απέκτησαν αυτοδικαίως, σεβόμενο την πρωταρχική αρχή της ανωτέρω αναφερόμενης σύμβασης που αναγράφεται στο προοίμιο της ότι το υπέρτερο συμφέρον του παιδιού πρέπει να είναι ζήτημα πρωταρχικής σημασίας και συνακολούθως η διεθνής δικαιοδοσία του παρόντος Δικαστηρίου σύμφωνα με τα αναφερόμενα στην πρώτη παράγραφο της μείζονα σκέψης δεν έρχεται σε σύγκρουση με την ανωτέρω σύμβαση. Εξάλλου, η αμετάκλητη πλασματική αποδοχή της κληρονομιάς, έστω και με το ευεργέτημα της απογραφής, μιας κληρονομιαίας

περιουσίας με δυσανάλογα μικρότερο ενεργητικό από το παθητικό, θα προκαλέσει μόνο ζημία (έξοδα μετακίνησης, επικοινωνίας, μετέπειτα δικαστικής εκπροσώπησης, εκκαθάρισης κληρονομιάς κτλ) σε σχέση με την περιουσία των ανηλίκων και φθορά αυτών και μεταγενέστερα των ασκούντων τη γονική μέριμνα. Περαιτέρω, σε υποθέσεις ανηλίκων με συνήθη διαμονή στην αλλοδαπή, που αφορούν κληρονομιαία περιουσία στην ημεδαπή, δύναται να εκδικασθούν από Ελληνικό Δικαστήριο το οποίο βρίσκεται σε εγγύτητα με τη φύση της υπόθεσης και τον τόπο που θα ενεργηθεί η πράξη που αφορά την κληρονομία, αλλά και το συμφέρον του ανηλίκου, η προστασία και η διευκόλυνση του οποίου είναι άλλωστε το ζητούμενο στις υποθέσεις του άρθρου 797 ΚΠολΔ, θα εξυπηρετηθεί ταχύτερα. Αντιθέτως, αν ήθελε αποκλεισθεί η διεθνής δικαιοδοσία των ελληνικών δικαστηρίων, καθίσταται άκρως δυσχερής η διάγνωση του αν θα δυνηθεί ο ανήλικος, αυτοπροσώπως ή δια των νομίμων αντιπροσώπων του, να προβεί σε νομότυπη διενέργεια της πράξης αυτής στις δικαστικές ή άλλες αρχές του τόπου της συνήθους διαμονής του στην αλλοδαπή και, συνεπώς, τίθεται σε κίνδυνο η δυνατότητα αποτελεσματικής άσκησης του δικαιώματός του στην αποποίηση της κληρονομιάς. Σε μια τέτοια περίπτωση, καθώς και από το πνεύμα της διάταξης δεν συνάγεται αντίθετη νομοθετική βούληση, ο ισχυρός σύνδεσμος του τόπου της κληρονομιάς ως παράλληλη δικαιοδοτική βάση είναι ικανός να θεμελιώσει κατά τόπον αρμοδιότητα και κατ' επέκταση διεθνή δικαιοδοσία.

N.G.N.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΚΟΝΟΜΙΑ ΓΕΝΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

Άρειος Πάγος (Γ' Τμήμα)
Αριθ. 1229/2022

Πρόεδρος: Γ. Χριστοδούλου, Αντιπρόεδρος
Εισηγήτρια: Μ. Μουλιανιτάκη, Αρεοπαγίτης
Δικηγόροι: Μ. Καλλιμάνη, Δ. Φούτσης

Ένορκες βεβαιώσεις προσκομιζόμενες στο Εφετείο ως νέα αποδεικτικά μέσα. Νόμιμα οι εναγόμενοι-εφεσίβλητοι και ήδη αναιρεσιόντες επικαλούνται και προσκομίζουν με τις κατ' έφεση προτάσεις τους ως νέο, πλέον, αποδεικτικό μέσο ένορκες βεβαιώσεις που κατέθεσαν στο πρωτοβάθμιο δικαστήριο με την προσθήκη στις προτάσεις τους ενόψει του ότι δεν γίνεται απόκρουση αυτών λόγω πρόθεσης στρεψοδικίας ή βαριάς αμέλειας (Άρθρα 335, 338-340, 346, 421, 424, 529, 559 αριθ. 11 περ. γ' ΚΠολΔ). Με την κρινόμενη από 26/04/2021 αίτηση αναιρέσεως προσβάλλεται η αντιμωλία των διαδί-

κων κατά την τακτική διαδικασία εκδοθείσα υπ' αριθ. .../2021 τελεσίδικη απόφαση του Μονομελούς Εφετείου Αθηνών, το οποίο δικάζοντας την έφεση της αναιρεσίβλητης κατά της υπ' αριθ. .../2020 απόφασης του Μονομελούς Πρωτοδικείου Αθηνών, που είχε απορρίψει την ένδικη περί κλήρου αγωγή αυτής, έκανε δεκτή την έφεση, εξάφαινε την ως άνω εκκαλουμένη απόφαση και, κρατώντας και δικάζοντας την υπόθεση κατ' ουσίαν, έκανε εν μέρει δεκτή την αγωγή. Η αίτηση αυτή αναιρέσεως ασκήθηκε νομότυπα και εμπρόθεσμα, και συνεπώς είναι παραδεκτή (άρθρα 552, 553, 556, 558, 564, 566 § 1, 577 § 1 ΚΠολΔ) και πρέπει να ερευνηθεί περαιτέρω ως προς το παραδεκτό και βάσιμο των λόγων της (άρθρ. 571, 577 § 3 ΚΠολΔ). (...). Β. Κατά τη διάταξη του άρθρου 559 αριθ. 11 εδ. γ' του ΚΠολΔ, συντρέχει λόγος αναιρέσεως, αν το δικαστήριο δεν έλαβε υπόψη του αποδεικτικά μέσα που οι διάδικοι επικαλέστηκαν και προσκόμισαν. Από τη διάταξη αυτή, συνδυαζόμενη με εκείνες των άρθρων 335, 338 έως 340 και 346 του ίδιου Κώδικα, προκύπτει ότι το δικαστήριο της ουσίας, προκειμένου να σχηματίσει δικανική πεποίθηση για τη βασιμότητα των πραγματικών ισχυρισμών των διαδίκων που έχουν ουσιαστική επίδραση στην έκβαση της δίκης, οφείλει να λάβει υπόψη του τα αποδεικτικά μέσα που προσκομίστηκαν νόμιμα είτε για άμεση απόδειξη, είτε για συναγωγή δικαστικών τεκμηρίων, εφόσον γίνεται σαφής και ορισμένη επίκλησή τους από τον διάδικο (ΟΛΑΠ 23/2008). Δεν θεμελιώνεται, όμως, ο λόγος αυτός, αν προκύπτει από την απόφαση ότι λήφθηκαν υπόψη όλα τα αποδεικτικά μέσα, τα οποία προσκομίστηκαν με επίκληση. Αρκεί γι' αυτό η γενική αναφορά του είδους του αποδεικτικού μέσου, χωρίς ανάγκη ειδικής αξιολόγησης του καθενός, εφόσον από τη γενική αυτή αναφορά, σε συνδυασμό με τις υπόλοιπες αιτιολογίες της απόφασης, προκύπτει αναμφίβολα η λήψη υπόψη του αποδεικτικού μέσου. Πάντως, η γενική αυτή αναφορά της λήψης υπόψη όλων των αποδείξεων που με επίκληση προσκομίστηκαν δεν αποκλείει την ίδρυση του πιο πάνω λόγου αναιρέσεως για κάποιο αποδεικτικό μέσο, όταν από το περιεχόμενο της απόφασης δεν προκύπτει κατά τρόπο αναμφίβολο (ΟΛΑΠ 2/2008) ή κατ' άλλη έκφραση αδιατάκτως βέβαιο (ΟΛΑΠ 14/2005) ότι τούτο έχει ληφθεί υπόψη. Αρκεί και μόνο η ύπαρξη αμφιβολιών για την ίδρυση του παρόντος λόγου αναιρέσεως (ΟΛΑΠ 8/2016). Για την πληρότητα του λόγου αναιρέσεως από τον αριθμό 11γ' του άρθρ. 559 ΚΠολΔ, που ιδρύεται όταν το δικαστήριο της ουσίας παρά το νόμο δεν έλαβε υπόψη αποδεικτικά μέσα που επικαλέστηκαν οι διάδικοι, πρέπει στο αναιρετήριο να καθορίζεται το αποδεικτικό μέσο που δεν λήφθηκε υπόψη από το δικαστήριο της ουσίας, μολονότι ήταν παραδεκτό και νόμιμο και να εκτίθεται ότι έγινε επίκληση και παραδεκτή προσαγωγή του στο δικαστήριο της ουσίας προς απόδειξη ή ανταπόδειξη λυσιτελών ισχυρισμού, δηλαδή κρίσιμου για την έκβαση της δίκης, ο οποίος πρέπει

επίσης να εξειδικεύεται στο αναιρετήριο με παράλληλη αναφορά ότι υπήρξε παραδεκτή επίκλησή του στο δικαστήριο της ουσίας (ΑΠ 717/2020, ΑΠ 716/2012). Περαιτέρω, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 421 ΚΠολΔ, η οποία προστέθηκε με το άρθρο 1 άρθρου δεύτερο ν. 4335/2015 και ισχύει από 1.1.2016 κατά τη ρητή μεταβατική διάταξη του άρθρου 1 άρθρου ενάτου § 4 του ίδιου Νόμου, «Οι διάδικοι μπορούν να προσάγουν προαποδεικτικά ένορκες βεβαιώσεις, εφόσον αυτές λαμβάνονται ενώπιον του ειρηνοδίκη ή συμβολαιογράφου της έδρας του δικαστηρίου ή της κατοικίας ή της διαμονής του μάρτυρα ή ενώπιον του προξένου της κατοικίας ή της διαμονής του μάρτυρα κατά τη διαδικασία των επομένων άρθρων», κατά δε τη διάταξη του άρθρου 422 του ίδιου Κώδικα, η οποία προστέθηκε και ισχύει κατά τα αμέσως προεκτιθέμενα «1. Ο διάδικος που επιδιώκει τη λήψη ένορκης βεβαίωσης, σύμφωνα με όσα ορίζονται στο προηγούμενο άρθρο, επιδίδει δύο (2) τουλάχιστον εργάσιμες ημέρες πριν από τη βεβαίωση στον αντίδικο κλήση, η οποία αναφέρει την αγωγή, το ένδικο βοήθημα ή μέσο, που αφορά η βεβαίωση, τόπο, ημέρα και ώρα που θα δοθεί, το ονοματεπώνυμο, το επάγγελμα και τη διεύθυνση της κατοικίας του μάρτυρα. 2. Κατά τη βεβαίωση παρίστανται, εφόσον το επιθυμούν, οι διάδικοι. 3. Δεν επιτρέπεται η λήψη ενόρκων βεβαιώσεων πάνω από πέντε (5) για κάθε διάδικο και τρεις (3) για την αντίκρουση», ενώ κατά τη διάταξη του άρθρου 424 του ίδιου Κώδικα, η οποία προστέθηκε και ισχύει κατά τα παραπάνω, «Ένορκη βεβαίωση, που δίδεται κατά παράβαση των προηγούμενων διατάξεων, δεν λαμβάνεται καθόλου υπόψη στο πλαίσιο της δίκης, για την οποία δόθηκε, ούτε για τη συναγωγή δικαστικών τεκμηρίων». Η ένορκη βεβαίωση αποτελεί διαφορετικό αποδεικτικό μέσο από τους μάρτυρες ή από τα έγγραφα, ενώ ήδη, μετά την αντικατάσταση του άρθρου 339 ΚΠολΔ με το άρθρο 36 του ν. 3994/2011, η ένορκη βεβαίωση αποτελεί πλέον αυτοτελές αποδεικτικό μέσο. Γι' αυτό, όταν προσκομίζεται τέτοιο αποδεικτικό μέσο στο δικαστήριο της ουσίας προς απόδειξη ή ανταπόδειξη ουσιαστού ισχυρισμού, πρέπει ειδικά να αναφέρεται στην απόφασή του ότι αυτό έχει ληφθεί υπόψη. Επομένως, μόνη η σχετική μνεία στην απόφαση του δικαστηρίου της ουσίας, δηλαδή ότι λήφθηκαν υπόψη τα έγγραφα που οι διάδικοι επικαλέστηκαν και προσκόμισαν, δεν αποδεικνύει και ότι λήφθηκαν υπόψη και οι ένορκες βεβαιώσεις, τις οποίες οι ίδιοι είχαν επικαλεστεί και προσκομίσει, αφού αυτές δεν περιλαμβάνονται στα έγγραφα (ΑΠ 26/2020, ΑΠ 779/2019, ΑΠ 17/2015, ΑΠ 42/2007). Επίσης, η επίκληση της ένορκης βεβαίωσης πρέπει να γίνεται με τις προτάσεις κατά τη συζήτηση μετά την οποία εκδόθηκε η προσβαλλόμενη απόφαση και, συνακόλουθα, αν προσκομίζεται, για πρώτη φορά, στο Εφετείο, η επίκληση πρέπει να γίνεται με τις προτάσεις της δευτεροβάθμιας δίκης (ΑΠ 204/2017, 1461/2013, ΑΠ 481/2013) και να είναι ειδική, έτσι ώστε να προκύ-

πτει από αυτήν ο αριθμός, ο μάρτυρας που εξετάστηκε και εκείνος που τον εξέτασε και, επιπλέον, να καθορίζεται ότι έλαβε χώρα νόμιμη κλήτευση του αντιδίκου ή ότι αυτός παραστάθηκε, οπότε, στην τελευταία αυτή περίπτωση, η ακυρότητα από τη μη κλήτευση του θεραπεύεται (ΑΠ 26/2020, ΑΠ 17/2015). Επίσης, κατά το άρθρο 529 § 1 ΚΠολΔ επιτρέπεται οι διάδικοι να επικαλεστούν και να προσκομίσουν νέα αποδεικτικά μέσα, με την επιφύλαξη της § 2 του ίδιου άρθρου. Τέλος, ως νέα αποδεικτικά μέσα θεωρούνται είτε αυτά που δεν υποβλήθηκαν καθόλου πρωτόδικα, είτε αυτά που υποβλήθηκαν μεν πρωτόδικα αλλά απαράδεκτα, είναι δε αδιάφορο, αν το πρωτοβάθμιο δικαστήριο αποφάνθηκε ρητά για το απαράδεκτο των εν λόγω αποδεικτικών μέσων ή το αντιπαρήλθε σιωπηρά και υπό την προϋπόθεση ότι η κρίση περί του απαράδεκτου δεν ήταν εσφαλμένη. Για να ληφθούν υπόψη τα νέα αποδεικτικά μέσα πρέπει να γίνει σαφής και ορισμένη επίκληση και προσκόμισή τους στο Εφετείο (ΑΠ 781/2020, ΑΠ 876/2019). (...)

Ε.Κ.

ΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΗ ΕΚΤΕΛΕΣΗ

Άρειος Πάγος (Α2' Τμήμα)
Αριθ. 1460/2022

Πρόεδρος: **Θ. Κανελλόπουλος**, Αντιπρόεδρος
Εισηγήτρια: **Μ. Δεργαζαριάν**, Αρεοπαγίτης
Δικηγόροι: **Η. Χαλιακόπουλος**, **Ξ. Αθανασιάδης**

Προσωπική κράτηση ως μέσο αναγκαστικής εκτέλεσης για απαιτήσεις από αδικοπραξία (έκδοση ακάλυπτων επιταγών). Δεν αντίκειται στο Σύστημα και την ΕΣΔΑ. Η διαταγή της εναπόκειται στη διακριτική ευχέρεια του δικαστηρίου της ουσίας και η σχετική κρίση του δεν ελέγχεται αναιρετικά. Υπόκειται όμως σε αναιρετικό έλεγχο η κρίση του ως προς τη διάρκεια της προσωποκράτησης εφόσον παραβιάζει την αρχή της αναλογικότητας ή υπερβαίνει τα ακραία όρια της διακριτικής του ευχέρειας (**Άρθρα 1047 § 1 ΚΠολΔ, 1049, 559 αριθ. 1, 19· 11 ν. 2462/1997**). Επειδή κατά το άρθρο 1047 § 1 ΚΠολΔ, προσωπική κράτηση «μπορεί να διαταχθεί επίσης και για απαιτήσεις από αδικοπραξίες». Η διάταξη αυτή δεν καταργήθηκε από τη διάταξη του άρθρου 11 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα του ΟΗΕ, που κυρώθηκε με τον ν. 2462/1997 και κατά το οποίο: «Κανείς δεν φυλακίζεται αποκλειστικά λόγω της αδυναμίας του να εκπληρώσει συμβατική υποχρέωση». Η διάταξη αυτή προδήλως αναφέρεται μόνο στις συμβατικές ενοχές και όχι στις αδικοπρακτικές και δεν μπορεί να εφαρμοσθεί αναλόγως και επί των τελευταίων, διότι είναι

διαφορετικές οι προϋποθέσεις και η εσωτερική απαξία του αδικήματος από εκείνες της συμβατικής παράβασης (ΑΠ 1353/2011, ΑΠ 1160/2004). Εξάλλου, η προσωπική κράτηση ως μέσο εκτέλεσης αποφάσεων, που επιδικάζουν απαιτήσεις γενικώς, δεν αντίκειται στο Σύνταγμα και την ΕΣΔΑ (πρβλ. ΟλΑΠ 1/2009, ΑΠ 29/2020).

Συνεπώς σε περίπτωση αδικοπραξίας σύμφωνα με το προμνημονευθέν άρθρο (1047 § 1 ΚΠολΔ) παρέχεται η δυνητική ευχέρεια στο δικαστήριο της ουσίας να διατάξει προσωπική κράτηση κατά του υπόχρεου, ως μέσον αναγκαστικής εκτέλεσης για ικανοποίηση της απ' αυτή απορρέουσας απαίτησης, καθορίζοντας και τη χρονική της διάρκεια, μέσα στα όρια του ως άνω άρθρου, ύστερα από εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών, που οι διάδικοι θέτουν υπόψη του, όπως το ύψος της απαίτησης, τη βαρύτητα της πράξης και τις συνέπειές της, το πταίσμα του υπόχρεου, τη φερεγγυότητα αυτού, την τυχόν συνυπατιότητα του δικαιούχου και τις λοιπές εν γένει περιστάσεις. Κατά δε τη διάταξη του άρθρου 1049 ΚΠολΔ αν αποδείχθηκε αδικοπραξία, στην κρίση του δικαστηρίου της ουσίας εναπόκειται να διατάξει ή όχι προσωπική κράτηση. Η κρίση δε αυτή δεν υπόκειται κατ' αρχήν στον έλεγχο του Αρείου Πάγου (ΑΠ 76/2008, ΑΠ 546/2011, ΑΠ788/1993), αφού σχηματίζεται από την εκτίμηση πραγματικών γεγονότων και χωρίς υπαγωγή του πορίσματος σε νομική έννοια, ώστε να μπορεί να κριθεί εσφαλμένη εφαρμογή του νόμου είτε ευθέως, είτε εκ πλαγίου (ΑΠ 785/2018), πλην όμως συνιστά λόγο αναιρέσεως η υπό του δικαστηρίου χρήση απρόσφορων στοιχείων η κριτηρίων, κειμένων εκτός του σκοπού της προσωπικής κρατήσεως (ΑΠ 1138/2019, ΑΠ 361/2016, ΑΠ 554/2007). Τέλος, σημειώνεται ότι η κρίση του δικαστηρίου της ουσίας, ως προς τη διάρκεια της προσωπικής κράτησης, πρέπει να ελέγχεται αναιρετικά, για το αν παραβιάζεται ευθέως ή εκ πλαγίου (άρθρο 559 ΚΠολΔ αναλόγως από τους αριθ. 1 ή 19), η αρχή της αναλογικότητας (άρθρο 2 § 1 και 25 του Συντάγματος), αλλά και όταν διαπιστώνεται υπέρβαση από το δικαστήριο της ουσίας των ακραίων ορίων της διακριτικής του ευχέρειας (πρβλ. ΟλΑΠ 9/2015, ΑΠ 1309/2021, ΑΠ 785/2018).

Ε.Κ.



ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Άρειος Πάγος (B2' Τμήμα)
Αριθ. 435/2022

Πρόεδρος: Ν. Πιπιλίγκας, Αντιπρόεδρος
Δικηγόροι: Α. Μάνου, Α. Ρουπακιώτης, Δ. Παπουτσάκη, Δ. Περπατάρης

Προστασία των εργαζομένων σε περίπτωση μεταβίβασης επιχείρησης. Λύση και εκκαθάριση ανωνύμου εταιρίας του Δημοσίου με μεταφορά μέρους του προσωπικού. Δεν τυγχάνουν εφαρμογής οι διατάξεις του άρθρ. 6 § 1 ν. 2112/1920 και του π.δ. 178/2002. Αρχή της ισότητας. (...) 1. Με τη διάταξη του άρθρου 6 § 1 του ν. 2112/1920 ορίζεται ότι: «η μεταβολή του προσώπου του εργοδότη, οπωσδήποτε επερχομένη, ουδαμώς επηρεάζει την εφαρμογή των υπέρ του υπαλλήλου διατάξεων του παρόντος». Ο ίδιος κανόνας περιέχεται και στο άρθρο 9 § 1 του β.δ. 16/18.7.1920. Περαιτέρω, με τις διατάξεις του π.δ. 178/2002 (ΦΕΚ Α' 162/12.7.2002) λήφθηκαν μέτρα σχετικά με την προστασία των δικαιωμάτων των εργαζομένων σε περίπτωση μεταβίβασης επιχειρήσεων, εγκαταστάσεων ή τμημάτων εγκαταστάσεων ή επιχειρήσεων, σε συμμόρφωση με την Οδηγία 98/50/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 24.6.1992. Κατόπιν αυτού, με το άρθρο 11 του π.δ. 178/2002 κατοργήθηκε το προϊσχύσαν π.δ. 572/1988, με το οποίο είχε εναρμονισθεί η ελληνική νομοθεσία προς τις ρυθμίσεις της προηγούμενης με αριθ. 77/187/ΕΟΚ Οδηγίας (η οποία τροποποιήθηκε ως άνω με την 98/50/ΕΚ Οδηγία και τελικά κωδικοποιήθηκε με την Οδηγία 2001/23/ΕΚ). Σύμφωνα με το άρθρο 1 του π.δ. 178/2002, η συμμόρφωση προς την Οδηγία, αποβλέπει στη διατήρηση των δικαιωμάτων των εργαζομένων σε περίπτωση μεταβίβασης επιχειρήσεων, εγκαταστάσεων ή τμημάτων εγκαταστάσεων. Έτσι, οι διατάξεις του π.δ. 178/2002 εφαρμόζονται σε κάθε συμβατική ή εκ του νόμου μεταβίβαση ή συγχώνευση επιχειρήσεων, εγκαταστάσεων ή τμημάτων επιχειρήσεων ή εγκαταστάσεων, η οποία συνιστά μεταβολή του προσώπου του εργοδότη και δύναται να αφορά είτε σε δημόσιους είτε σε ιδιωτικούς φορείς, οι οποίοι ασκούν οικονομικές δραστηριότητες, που ενδέχεται να είναι είτε κερδοσκοπικές, είτε μη κερδοσκοπικές (άρθρο 2 § 1 στοιχεία α' και γ'). Περαιτέρω, σύμφωνα με τους ορισμούς των διατάξεων αυτών, ως «μεταβίβαση» θεωρείται η μεταβίβαση μιας οικονομικής οντότητας, που διατηρεί την ταυτότητά της, η οποία νοείται ως σύνολο οργανωμένων πόρων με σκοπό την άσκηση οικονομικής δραστηριότητας, είτε κυρίας, είτε δευτερεύουσας (άρθρο 2 § 1 στοιχείο β'). Ως «μεταβιβάζων» («εκχωρητής», κατά την επίσημη μετάφραση της Οδηγίας) νοείται κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο το οποίο, λόγω μεταβίβασης κατά την ως άνω έννοια, χάνει την ιδιότητα του εργοδότη στην επιχείρηση, την εγκατάσταση ή το τμήμα επιχείρησης ή εγκα-

τάστασης. Ως «διάδοχος» («εκδοχέας», κατά την επίσημη μετάφραση της Οδηγίας) νοείται κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο το οποίο, λόγω μεταβίβασης κατά την ως άνω έννοια, αποκτά την ιδιότητα του εργοδότη στην επιχείρηση κ.λπ. (άρθρο 3 § 1 στοιχείο α' και β'). Η Οδηγία αποβλέπει στην προστασία των εργαζομένων. Για την εξασφάλιση της εν λόγω προστασίας, ενδιαφέρει η διατήρηση των θέσεων εργασίας (η «υπόστασή» τους) και το αμετάβλητο των όρων παροχής αυτής (το «περιεχόμενο» τους, στο οποίο συμπεριλαμβάνονται και οι όροι αμοιβής) υπό το νέο φορέα της οικονομικής δραστηριότητας, που καθίσταται ο νέος εργοδότης. Περαιτέρω, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 4 § 1 του π.δ. 178/2002, με την μεταβίβαση της επιχείρησης κ.λπ. και από την ημερομηνία αυτής, όλα τα υφιστάμενα δικαιώματα και οι αντίστοιχες υποχρεώσεις, που είχε ο μεταβιβάζων από σύμβαση ή σχέση εργασίας, μεταφέρονται στο διάδοχο, ο δε προηγούμενος εργοδότης εξακολουθεί να ευθύνεται και μετά τη μεταβίβαση αλληλεγγύως και εις ολόκληρο με το διάδοχο, για τις υποχρεώσεις που είχαν προκύψει από σύμβαση ή σχέση εργασίας μέχρι το χρόνο που αναλαμβάνει ο διάδοχος. Κατά δε την § 2 του ίδιου άρθρου, μετά τη μεταβίβαση (με την επιφύλαξη τυχόν δικαιωμάτων από υφιστάμενα συστήματα επαγγελματικής ή διεπαγγελματικής ασφάλισης, για τα οποία δεν πρόκειται στην υπόθεση αυτή), ο διάδοχος εξακολουθεί να τηρεί τους όρους εργασίας που προβλέπονταν ήδη από συλλογική σύμβαση εργασίας, απόφαση διαιτησίας, κανονισμό ή ατομική σύμβαση εργασίας. Οπότε, με την κατά τα άνω μεταβίβαση της επιχείρησης επέρχεται μεταβολή στο πρόσωπο του εργοδότη, σύμφωνα με τα ήδη γνωστά στο εσωτερικό δίκαιο κατ' εφαρμογή των διατάξεων των άρθρων 6 § 1 του ν. 2112/1920 και 9 § 1 του β.δ. της 16/18.7.1920 «περί επεκτάσεως του ν. 2112 και επί των εργατών κ.λπ.» (και του ήδη καταργημένου άρθρου 6 § 2 του ν. 3239/1955). Η ως άνω μεταβολή στο πρόσωπο του εργοδότη (φορέα της επιχείρησης) επέρχεται αυτοδικαίως και ανεξάρτητα από τη νομική αιτία και τη μορφή μεταβίβασης της επιχείρησης κ.λπ. για την οποία, αν και οι εργαζόμενοι πρέπει να ενημερωθούν έγκαιρα και να κληθούν σε διαβουλεύσεις, δεν είναι αναγκαίο να συναινέσουν με οποιονδήποτε τρόπο. Εξάλλου ως χρέη της επιχείρησης που μεταβιβάστηκε νοούνται οι υποχρεώσεις οποιασδήποτε φύσης, είτε από σύμβαση, είτε από αδικοπραξία, αρκεί ο γενεσιουργός αυτών νομικός λόγος, ήτοι τα παραγωγικά αυτών γεγονότα να είχαν συντελεσθεί μέχρι τη μεταβίβαση, ανεξαρτήτως του εάν αυτά κατέστησαν ληξιπρόθεσμα και απαιτητά σε μεταγενέστερο χρόνο (ΑΠ 444/2019, ΑΠ 1369/2018). Επομένως, ο νέος εργοδότης υπεισέρχεται αυτοδικαίως στις υποχρεώσεις από τυχόν άκυρη απόλυση του μισθωτού από τον αρχικό εργοδότη και από την υπερημερία του τελευταίου που δεν έχει αρθεί με νόμιμο τρόπο, χωρίς να προσαπαιτείται συναίνεση οιαδήποτε ή προσφορά των υπηρεσιών του μισθω-

τού στο νέο εργοδότη ή κάποια άλλη ενέργεια, και συνακόλουθα ενέχεται για την καταβολή των αποδοχών υπερημερίας, αφού το προσωπικό της επιχείρησης, στο οποίο περιλαμβάνεται και ο απολυθείς ακύρωτος από τον παλιό εργοδότη εργαζόμενος, εντάσσεται ως σύνολο στην ενότητα που σχηματίζει η επιχείρηση που μεταβιβάστηκε (ΑΠ 444/2019, ΑΠ 1147/2017, ΑΠ 1378/2002, ΑΠ 1697/1998).

2. Ο Οργανισμός Πληρωμών και Ελέγχου Κοινοτικών Ενισχύσεων Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (ΟΠΕΚΕΠΕ) (δηλαδή ο αναιρεσείων) είναι ο ελληνικός οργανισμός πληρωμών, που συνεστήθη με το άρθρο 13 § 1 του ν. 2637/1998 (ΦΕΚ Α 200/27.8.1998) ως νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου. Ο ΟΠΕΚΕΠΕ εγκρίθηκε ως Οργανισμός Πληρωμών προσωρινά με την Υπουργική Απόφαση 379286/2.8.2001 (ΦΕΚ Β 1102/22.8.2001) και οριστικά με την Υπουργική Απόφαση 271562/1.8.2002 (ΦΕΚ 1042 Β/8.8.2001), (...) Με το άρθρο 4 § 1 του ν. 2732/1999 ο ΟΠΕΚΕΠΕ μετασχηματίστηκε σε νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου (ν.π.ι.δ.), ορίστηκε όμως ότι λειτουργεί χάριν του δημοσίου συμφέροντος, κατά τους κανόνες της ιδιωτικής οικονομίας και τελεί υπό την εποπτεία και τον έλεγχο του Υπουργού Γεωργίας. Σκοπός του ΟΠΕΚΕΠΕ, σύμφωνα με το άρθρο 14 του ιδρυτικού του νόμου 2637/1998, (...) 3. Με το ν. 2637/1998 (ΦΕΚ Α 200) και το κεφάλαιο Ε' με τίτλο «ΣΥΣΤΑΣΗ ΕΤΑΙΡΙΑΣ ...» ορίζεται στο άρθρο 46, όπως οι §§ 1 και 3 αυτού τροποποιήθηκαν με τις §§ 23 και 24 του άρθρου 24 του ν. 2945/2001 (ΦΕΚ Α 223), ότι: «1. Συνιστάται ανώνυμη εταιρία μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα για την αξιοποίηση της αγροτικής γης, με την επωνυμία «...» [...]. ... 2..... 3. Η εταιρία εδρεύει στην Αθήνα, λειτουργεί χάρι του δημοσίου συμφέροντος κατά τους κανόνες της ιδιωτικής οικονομίας, είναι επιχείρηση κοινής ωφέλειας και διέπεται από τις διατάξεις της νομοθεσίας για τις ανώνυμες εταιρίες, εκτός αν διαφορετικά ορίζεται στον παρόντα νόμο. Η εταιρία δεν υπάγεται στην κατηγορία των οργανισμών και επιχειρήσεων του ευρύτερου δημόσιου τομέα και δεν εφαρμόζονται σε αυτήν οι διατάξεις που διέπουν τη λειτουργία τους. Η διάρκεια της εταιρίας είναι πενήντα έτη και μπορεί να παραταθεί με απόφαση της γενικής συνέλευσης των μετόχων. 4. Ο Υπουργός Γεωργίας ασκεί στην εταιρία την εποπτεία και τον έλεγχο που έχει σύμφωνα με το νόμο για τις αγροτικές συνεταιριστικές οργανώσεις. Η εποπτεία του Υπουργού Ανάπτυξης στην εταιρία διατηρείται σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις». Στις §§ 1 και 2 του άρθρου 47 του ίδιου νόμου, το οποίο (άρθρο) φέρει τον τίτλο «Σκοπός, πόροι», ορίζεται ότι: «1. Σκοπός της εταιρίας είναι η συμβολή της στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της αγροτικής οικονομίας και στην ανάπτυξη της υπαίθρου, κυρίως μέσω της αναδιάρθρωσης και της βελτίωσης των αγροτικών εκμεταλλεύσεων και της καλύτερης δυνατής αξιοποίησης της αγροτικής γης. 2. Ειδικότερα η Εταιρία επιδιώκει: α) Την αποτελε-

σματικότερη λειτουργία της αγοράς της αγροτικής γης, κυρίως με τη βελτίωση των διαδικασιών και των προϋποθέσεων αξιοποίησης των αγροτικών εκτάσεων. β) Τη διατήρηση ή δημιουργία βιώσιμων αγροτικών εκμεταλλεύσεων και τη βελτίωση της απόδοσής τους με την αύξηση της έκτασης και τη συγκέντρωσή τους, την ανάληψη κατάλληλων επενδυτικών πρωτοβουλιών, την εισαγωγή σύγχρονης τεχνολογίας και σύγχρονων πρακτικών διαχείρισης, καθώς και τη διάχυση των αναγκαίων πληροφοριών, έτσι ώστε να επιτυγχάνεται ο καλύτερος συνδυασμός εγγείου, ανθρώπινου, υλικού και άυλου κεφαλαίου. γ) Την υποστήριξη και διευκόλυνση της εγκατάστασης νέων αγροτών σε αγροτικές εκτάσεις και γενικότερα τη διατήρηση των αγροτών στην ύπαιθρο», στη δε § 3 του ίδιου άρθρου του ως άνω νόμου, στην οποία προσέθηκε περίπτωση θ' και η περίπτωση θ' αναριθμήθηκε σε ι' με το άρθρο 16 § 1 του ν. 3790/2009 (ΦΕΚ Α 143), ορίζεται ότι: «Για την εξυπηρέτηση του σκοπού και των στόχων της η εταιρία διενεργεί κάθε είδους δραστηριότητες στις οποίες περιλαμβάνονται, ενδεικτικά, οι ακόλουθες: α) Η συγκέντρωση, τήρηση και μέριμνα παροχής πληροφοριών σχετικά με τις προσφερόμενες για μίσθωση, πώληση, ανταλλαγή, μεταφορά, ομαδοποίηση, ανάπτυξη, διαχείριση ή άλλης μορφής αξιοποίηση αγροτικών εκτάσεων και αγροτικών εκμεταλλεύσεων σε όλη τη χώρα. β) Η μέριμνα για την αξιολόγηση και αποτίμηση της αγοραίας αξίας των διαθέσιμων για μίσθωση, πώληση ή ανταλλαγή αγροτικών εκμεταλλεύσεων, έτσι ώστε να υπάρχει καλύτερη ενημέρωση των ενδιαφερόμενων αγροτών. γ) Η αγορά ή διαχείριση αγροτικών εκτάσεων οι οποίες, μετά την εκτέλεση των κατά την κρίση της εταιρίας αναγκαίων βελτιώσεων, θα πωλούνται, θα εκμισθώνονται ή θα μεταβιβάζονται κατά τις διατάξεις της χρηματοδοτικής μίσθωσης σε ενδιαφερόμενους, που έχουν τη δυνατότητα καλύτερης αξιοποίησής τους. δ) Η ανάληψη με συμβάσεις που συνάπτει με το Ελληνικό Δημόσιο ή άλλους φορείς, ν.π.δ.δ. ή ν.π.ι.δ. ή φυσικά πρόσωπα, της διαχείρισης καλλιέργησιμων εκτάσεων ή εγκαταλελειμμένων εκτάσεων ή εκτάσεων που τίθενται προσωρινά ή μόνιμα εκτός καλλιέργειας ως αποτέλεσμα εθνικών ή κοινοτικών προγραμμάτων. ε) Η διαχείριση σύμφωνα με τους στόχους της εταιρίας, κοινόχρηστων, διαθέσιμων ή άλλων εκτάσεων και ακινήτων του Δημοσίου που παραχωρούνται στην εταιρεία. στ) Η παροχή γνωμοδοτήσεων και συμβουλών προς τους ενδιαφερόμενους αγρότες για την εγκατάστασή τους σε νέες αγροτικές εκμεταλλεύσεις ή για την ανάληψη επενδυτικών πρωτοβουλιών που θα συμβάλλουν στη βελτίωση της απόδοσης των αγροτικών τους εκμεταλλεύσεων και με την αξιοποίηση εθνικών και κοινοτικών προγραμμάτων. ζ) Η εκπόνηση κάθε είδους μελετών στα πλαίσια του σκοπού και των στόχων της εταιρίας και η υποβολή προτάσεων προς τα αρμόδια όργανα του Δημοσίου για την προώθηση των στόχων αυτών και ιδιαίτερα τη βελτίωση των εγγείων διαρθρώσεων

των αγροτικών εκμεταλλεύσεων. η) Η ανταλλαγή ιδιωτικών δασικών εκτάσεων με άλλες αγροτικές εκτάσεις [...]. θ) Η χαρτογράφηση των εποίκιστικών εκτάσεων αρμοδιότητας του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, η δημιουργία του χαρτογραφικού υποβάθρου της χώρας, η παρακολούθηση και η συνεχής επικαιροποίησή του. ι) Η διενέργεια οποιασδήποτε άλλης εργασίας ή δραστηριότητας που σχετίζεται με τους ευρύτερους σκοπούς της εταιρείας». Στην § 6 του άρθρου 47 του νόμου 2637/1998, μετά τη συμπλήρωσή της με την § 2 του άρθρου 16 του ν. 3790/2009, ορίζεται ότι: «Πόροι της εταιρίας είναι: Επιχορηγήσεις από τον Κρατικό Προϋπολογισμό για την παροχή υπηρεσιών κοινής ωφέλειας, έσοδα από τη συμμετοχή σε εθνικά και κοινοτικά προγράμματα, έσοδα από την πώληση και γενικότερα από τη διαχείριση αγροτικών εκτάσεων, πρόσδοι από την περιουσία της, έσοδα από την εκποίηση εκτάσεων που παραχωρούνται στην εταιρία κατά τις διατάξεις της παραγράφου 5 του άρθρου αυτού, έσοδα από την παροχή υπηρεσιών και την εκτέλεση εργασιών, έσοδα από τη σύναψη δανείων και από τους τόκους των κάθε είδους κεφαλαίων της και από κάθε είδους επιχορηγήσεις, εισφορές, δωρεές, κληροδοτήματα, κληρονομίες και κληροδοσίες. Ειδικά για την άσκηση των δραστηριοτήτων της περίπτωσης θ' της § 3 του παρόντος άρθρου, η προκαλούμενη δαπάνη και μέχρι του ποσού των τεσσάρων εκατομμυρίων (4.000.000) ευρώ, καλύπτεται με επιχορήγηση από τον Κρατικό Προϋπολογισμό, με ισόποση μείωση των πιστώσεων των αντίστοιχων προγραμμάτων του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, το δε ακριβές ύψος της επιχορήγησης καθορίζεται με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών και Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων». Περαιτέρω με το ν. 3895/2010 (ΦΕΚ Α 206/8.12. 2010) η ανώνυμη εταιρεία «...» λύεται και τίθεται σε εκκαθάριση. Συγκεκριμένα, με το υπό τον τίτλο «Λύση ανωνύμων εταιρειών» άρθρο 2 του ν. 3895/2010 «Κατάργηση και συγχώνευση υπηρεσιών, οργανισμών και φορέων του δημόσιου τομέα» (ΦΕΚ Α 206) ορίζονται, μεταξύ άλλων, τα ακόλουθα: «1. Από τη δημοσίευση του παρόντος νόμου: α) β) Λύονται και τίθενται σε εκκαθάριση, σύμφωνα με τη διαδικασία που προβλέπουν ο παρών και ο ιδρυτικός τους νόμος, το οικείο καταστατικό, ο κ.ν. 2190/1920 και οι λοιπές κείμενες διατάξεις, οι πιο κάτω ανώνυμες εταιρείες: αα) ββ)... γγ) Η Εταιρεία Αξιοποίησης Αγροτικής Γης ΑΕ «...» που συνεστήθη με το άρθρο 46 του ν. 2637/1998 (ΦΕΚ 200 Α), όπως τροποποιήθηκε με τις §§ 23 και 24 του άρθρου 24 του ν. 2945/2001 (ΦΕΚ 223 Α). Η αρμοδιότητα της εταιρείας που προβλέπεται από την περίπτωση θ' της § 3 του άρθρου 47 του ν. 2637/1998, που προστέθηκε με την § 1 του άρθρου 16 του ν. 3790/2009 (ΦΕΚ 143Α'), καταργείται. Οι συμβάσεις εργασίας του προσωπικού που προσελήφθη τελευταίο στην «...» για την περαιτέρω ανάπτυξη των δραστηριοτήτων

της, η ισχύς των οποίων άρχισε την 1η Σεπτεμβρίου 2009, καθώς και οι συμβάσεις των δικηγόρων που έχουν προσληφθεί στην εταιρεία με σχέση έμμισθης εντολής καταγγέλλονται τηρουμένων των προβλέψεων της εργατικής νομοθεσίας. Το ψηφιακό αρχείο δεδομένων της «...» περιέρχεται στον Οργανισμό Πληρωμών και Ελέγχου Κοινοτικών Ενισχύσεων Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (ΟΠΕΚΕΠΕ). 2. α) Το προσωπικό με σχέση εργασίας ιδιωτικού δικαίου αορίστου χρόνου και οι δικηγόροι που έχουν προσληφθεί με σχέση έμμισθης εντολής και υπηρετούν, κατά τη δημοσίευση του παρόντος, στις πιο πάνω εταιρείες που λύονται και τίθενται σε εκκαθάριση, με την επιφύλαξη των ρυθμίσεων της υποπαραγράφου γγ' της περίπτωσης β' της § 1 του παρόντος άρθρου, μπορούν με αίτησή τους να μεταφέρονται με την ίδια σχέση εργασίας στον ΟΠΕΚΕΠΕ για τους υπηρετούντες στην «...» [...] ή σε άλλο φορέα αρμοδιότητας των Υπουργείων, τα οποία ασκούν εποπτεία στις υπό λύση και εκκαθάριση εταιρείες, ή σε υπηρεσίες των Υπουργείων αυτών ή σε άλλες δημόσιες υπηρεσίες, ανεξάρτητες αρχές, ν.π.δ.δ. και ΟΤΑ πρώτου και δεύτερου βαθμού, ανάλογα με τις υπηρεσιακές ανάγκες, όπως αυτές προκύπτουν από σχετικά αιτήματα των φορέων. β) Η μεταφορά με την ίδια σχέση εργασίας του παραπάνω προσωπικού των υπό λύση και εκκαθάριση εταιρειών γίνεται σε φορέα ή υπηρεσία, σε νομό επιλογής του ενδιαφερομένου εφόσον υπάρχει κενή θέση και υπηρεσιακές ανάγκες σε φορέα του νομού αυτού. Για την κατά τα ανωτέρω μεταφορά πρέπει ο ενδιαφερόμενος, μέσα σε αποκλειστική προθεσμία ενός μήνα από τη δημοσίευση της απόφασης της περίπτωσης δ' της παραγράφου αυτής, να υποβάλει αίτηση στη Διεύθυνση Διοικητικού του Υπουργείου που εποπτεύει κατά περίπτωση την υπό λύση και εκκαθάριση εταιρεία, με την οποία εκφράζεται η προτίμησή του για μεταφορά, στην οποία αναφέρεται και ο νομός επιλογής του. Η μεταφορά με την ίδια σχέση εργασίας γίνεται σε κενές οργανικές θέσεις αντίστοιχης ή παρεμφερούς ειδικότητας, της ίδιας εκπαιδευτικής βαθμίδας με αυτή που ανήκει ο μεταφερόμενος ή με βάση τα τυπικά προσόντα που κατέχει. Στην περίπτωση που δεν υπάρχουν αντίστοιχες κενές θέσεις, η μεταφορά γίνεται σε προσωποπαγή θέση που συνιστάται με την απόφαση μεταφοράς με την ίδια σχέση εργασίας αντίστοιχη των τυπικών προσόντων του μεταφερομένου. γ) Η μεταφορά του προσωπικού γίνεται με κοινές αποφάσεις του Υπουργού Εσωτερικών, Αποκέντρωσης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης, του Υπουργού Οικονομικών, του εποπτεύοντος την υπό λύση και εκκαθάριση εταιρεία Υπουργού και άλλων συναρμόδιων Υπουργών. δ) Με απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών, Αποκέντρωσης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης, που εκδίδεται εντός δεκαπέντε (15) ημερών από τη δημοσίευση του παρόντος νόμου ρυθμίζονται θέματα υποβολής των αιτήσεων και των δικαιολογητικών που τις συνοδεύουν, διαδικασίας, επιλογής υπηρεσίας

ή φορέα, κριτηρίων που αφορούν στη σειρά προτεραιότητας του μεταφερόμενου προσωπικού, συγκρότησης επιτροπής στη Γενική Γραμματεία Δημόσιας Διοίκησης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης για την επιλογή και διάθεση του προσωπικού στους φορείς υποδοχής, όπως και κάθε άλλη αναγκαία λεπτομέρεια. [...]». Εξ άλλου, σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση του ν. 3895/2010, η λύση και εκκαθάριση των αναφερομένων στην § 1 περ. β του άρθρου 2 τριών (3) ανωνύμων εταιρειών, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται και η «...», αποτελεί ένα από τα μέτρα για την επίτευξη της επιδιωκόμενης με το νόμο αυτό ορθολογικής αναδιάρθρωσης του Δημόσιου Τομέα με σκοπό τον περιορισμό του εύρους του, ώστε να διοικείται αποτελεσματικότερα και αποδοτικότερα. Στην ίδια αιτιολογική έκθεση αναφέρεται ότι η καταγγελία των ισχυουσών από 1.9.2009 συμβάσεων εργασίας του προσωπικού της «...», που προσελήφθη με βάση την από 4.8.2009 απόφαση του Υπουργού Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων και το από 14.8.2009 πρακτικό της 229ης Συνεδρίασης του Διοικητικού Συμβουλίου της εταιρείας αυτής, «επέρχεται» λόγω της κατάργησής της εν λόγω εταιρείας και της μη μεταφοράς σε άλλο φορέα των αρμοδιοτήτων της, μεταξύ των οποίων και η αναφερόμενη στο άρθρο 16 § 1 του ν. 3790/2009, για την άσκηση της οποίας προσλήφθηκε από 1.9.2009 το προσωπικό τούτο. Στη συνέχεια, κατ' επίκληση των διατάξεων του ν. 3895/2010 εκδόθηκε η ΔΠΠΔΔ/Β.10Α.Ε./1/ΟΙΚ.26759/22.12.2010 απόφαση του Υφυπουργού Εσωτερικών, Αποκέντρωσης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης (ΦΕΚ Β' 23.12. 2010), με την οποία αφενός ορίσθηκε ως φορέας υποδοχής των υπηρετούντων πριν από την 1.9.2009 στην «...» ο «ΟΠΕΚΕΠΕ» ... και σε περίπτωση αδυναμίας απορρόφησης του συνόλου αυτών άλλος φορέας ή υπηρεσία του εποπτεύοντος Υπουργείου ... και ως αποκλειστική προθεσμία για την υποβολή της σχετικής αίτησης ένας μήνας από τη δημοσίευση της υπουργικής αυτής απόφασης, και αφετέρου καθορίσθηκαν τα κριτήρια για τη μεταφορά, ο τρόπος υποβολής της αίτησης, τα απαιτούμενα δικαιολογητικά και η διαδικασία επιλογής της υπηρεσίας ή του φορέα επιλογής.

Από τις ως άνω ρυθμίσεις του άρθρου 2 § 1 περ. β υποπ. γγ και § 2 περ. α, β, γ και δ του ν. 3895/2010 προκύπτει ότι με την εκ του νόμου λύση και θέση σε εκκαθάριση της εταιρείας «...», αυτή σταμάτησε να ασκεί οποιαδήποτε οικονομική δραστηριότητα προς επίτευξη των διαλαμβανόμενων στο άρθρο 47 του ν. 2637/1998 σκοπών της και έπαυσε να απασχολεί προσωπικό, το μεγαλύτερο μέρος του οποίου (και συγκεκριμένα εκείνο του οποίου η σύμβαση εργασίας άρχισε την 1.9.2009) απολύθηκε, ενώ στο υπόλοιπο, κατά τις διαλαμβανόμενες στο άρθρο 2 περ. β, γ και δ του ν. 3895/2010 διαδικασίες (και όχι αυτοδικαίως), δόθηκε η δυνατότητα μεταφοράς είτε στον ΟΠΕΚΕΠΕ, είτε στους λοιπούς, αναφερόμενους στο άρθρο 2 περ. α του ν. 3895/ 2010 φορείς και υπηρε-

σίες. Περαιτέρω, από τη συγκριτική επισκόπηση των παρατεθέντων άρθρων 47 και 14 του ν. 2637/1998 αντίστοιχα προκύπτει ότι ο σκοπός που επεδίωκε η ανώνυμη εταιρεία «...», αν και αυτός σχετιζόταν με τον οικονομικό κλάδο της γεωργίας, δεν ταυτιζόταν με τους σκοπούς που επιδιώκει ο ΟΠΕΚΕΠΕ. Συγκεκριμένα, ο σκοπός της «...», για την επίτευξη του οποίου δραστηριοποιείται (άρθρο 47 του ν. 2637/1998), αφορούσε, συνοπτικά, τη διαχείριση και την αξιοποίηση των γεωργικών εκτάσεων, ενώ ο σκοπός και οι αρμοδιότητες του ΟΠΕΚΕΠΕ (άρθρο 14 του ν. 2637/1998) συνίστανται, συνοπτικά, στην άσκηση ελεγκτικών αρμοδιοτήτων σχετικά με τη διαχείριση των πιστώσεων του Ευρωπαϊκού Γεωργικού Ταμείου Εγγυήσεων (ΕΓΤΕ), του Ευρωπαϊκού Γεωργικού Ταμείου Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ) και του Ευρωπαϊκού Αλιευτικού Ταμείου (ΕΑΤ), ο σκοπός δε του αυτού δεν διευρύνθηκε μετά τη λύση της «...», με τη μεταφορά αρμοδιοτήτων που ασκούσε η τελευταία. Αντίθετα, με το νόμο που προέβλεψε τη λύση και θέση σε εκκαθάριση της «...» (δηλαδή το άρθρο 2 § 2 περ. β υποπερ. γγ του ν. 3895/2010), η αρμοδιότητά της, που προβλεπόταν από την περίπτωση θ της § 3 του άρθρου 47 του ν. 2637/1998, που προστέθηκε με την § 1 του άρθρου 16 το ν. 3790/2009, καταργήθηκε και μόνο το ψηφιακό αρχείο δεδομένων της περιήλθε στον ΟΠΕΚΕΠΕ, ενώ δεν υπήρξε νομοθετική ρύθμιση για τη μεταφορά των μη ρητά καταργηθεισών αρμοδιοτήτων της, οι οποίες, όμως, σταμάτησαν να ασκούνται εξαιτίας της λύσης της «...» και της θέσης της σε εκκαθάριση. Ενόψει αυτών, μεταξύ της λυθείσας και τεθείσας σε εκκαθάριση «...» και του «ΟΠΕΚΕΠΕ» δεν τυγχάνει εφαρμογής η διάταξη του άρθρου 6 § 1 του ν. 2112/1920 κατά την οποία «η μεταβολή του προσώπου του εργοδότη, οπωσδήποτε επερχόμενη, ουδαμώς επηρεάζει την εφαρμογή των υπέρ του υπαλλήλου διατάξεων του παρόντος», καθώς και παραπέμπουσα σε αυτή διάταξη του άρθρου 9 § 1 του β.δ. 16/18.7. 1920. Επίσης, δεν τυγχάνουν εφαρμογής και τα άρθρα 1, 2 § 1, 3 § 1 και 4 §§ 1, 2 του π.δ. 178/2002, που εκδόθηκε προς ενσωμάτωση στο εσωτερικό δίκαιο της Οδηγίας 98/50/ΕΚ του Συμβουλίου της 24.6.1992, η οποία κωδικοποιήθηκε με την Οδηγία 2001/23/ΕΚ, τα οποία (άρθρα) αναπτύσσονται στη με αριθμηση 1 νομική σκέψη. Τούτο διότι με την εκ του νόμου λύση και θέση σε εκκαθάριση της «Η...», αυτή έπαυσε να υφίσταται ως οικονομική οντότητα, που διατηρεί την ταυτότητά της ως σύνολο οργανωμένων πόρων με σκοπό την άσκηση οικονομικής δραστηριότητας και κατά πλάμα δικαίου υφίσταται μόνο μέχρι την περάτωση της εκκαθάρισης και για τις ανάγκες αυτής (άρθρο 72 ΑΚ). Συνεπώς, αφού από το νόμο εξέλιπε κάθε δυνατότητα μεταβίβασης της ως επιχείρηση, ο ΟΠΕΚΕΠΕ που επίσης από το νόμο ορίσθηκε απλά ως ένας από τους φορείς μεταφοράς μόνο των εργαζομένων της «...» με συμβάσεις εργασίας προγενέστερες της 1.9.2009, δεν είναι διάδοχος εργοδότης είτε αυτών,

είτε του συνόλου των εργαζομένων της υπό την έννοια των ως άνω διατάξεων του π.δ. 178/2002 και δεν ενέχεται εις ολόκληρο με την «...» για την καταβολή μισθών υπερημερίας από τυχόν άκυρη απόλυση εργαζομένου της. (...) 6. 1. Η διάταξη του άρθρου 4 § 1 του Συντάγματος, η οποία ορίζει ότι οι Έλληνες είναι ίσοι ενώπιον του νόμου, καθιερώνει όχι μόνο την ισότητα των πολιτών έναντι του νόμου, αλλά και την ισότητα του νόμου έναντι αυτών, και δεσμεύει και υποχρεώνει τον κοινό νομοθέτη, όταν πρόκειται να ρυθμίσει ουσιαστικά όμοια πράγματα, σχέσεις ή καταστάσεις και κατηγορίες προσώπων, να μη μεταχειρίζεται κατά τρόπο ανόμοιο τις περιπτώσεις αυτές, εισάγοντας εξαιρέσεις και κάνοντας διακρίσεις, εκτός αν αυτό επιβάλλεται από λόγους γενικότερου κοινωνικού ή δημοσίου συμφέροντος. Τη συνδρομή τέτοιου συμφέροντος ελέγχουν τα δικαστήρια ενόψει της κατά το άρθρο 93 § 4 του Συντάγματος εξουσίας τους να μη εφαρμόζουν νόμο που το περιεχόμενό του είναι αντίθετο προς το Σύνταγμα. Επομένως, αν γίνει από τον νόμο ειδική ρύθμιση για ορισμένη κατηγορία προσώπων και αποκλείεται από τη ρύθμιση αυτή, κατ' αδικαιολόγητη δυσμενή διάκριση, άλλη κατηγορία προσώπων για την οποία συντρέχει ο ίδιος λόγος που επιβάλλει την ειδική μεταχείριση, η διάταξη που εισάγει την αδικαιολόγητη δυσμενή μεταχείριση είναι ανίσχυρη, ως αντισυνταγματική (ΟΛΑΠ 16/2015, ΟΛΑΠ 17/2015, ΑΠ 214/2017). Στην περίπτωση αυτή, προς αποκατάσταση της συνταγματικής αρχής της ισότητας, πρέπει να εφαρμοσθεί και για εκείνους, σε βάρος των οποίων έγινε η δυσμενής διάκριση, η διάταξη που ισχύει για την κατηγορία υπέρ της οποίας θεσπίστηκε η ειδική ρύθμιση, διότι μόνο με τον τρόπο αυτό αίρεται η κατάσταση που δημιουργήθηκε από την παραβίαση της ανωτέρω αρχής, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι παραβιάζεται από τη δικαστική εξουσία η αρχή της διάκρισης των λειτουργιών, που θεσπίζεται από τα άρθρα 1, 26, 73 επ. και 87 επ. του Συντάγματος (ΟΛΑΠ 3/2013, ΟΛΑΠ 19/2004). Περαιτέρω, η διάταξη του άρθρου 22 § 1 εδ. τελευταίο του Συντάγματος, σύμφωνα με την οποία όλοι οι εργαζόμενοι ανεξάρτητα από φύλο ή άλλη διάκριση έχουν δικαίωμα ίσης αμοιβής για παρεχόμενη εργασία ίσης αξίας, καθιερώνει την αρχή της ίσης μεταχείρισης των εργαζομένων, η οποία υποχρεώνει τον εργοδότη που χρησιμοποιεί, χωρίς διάκριση φύλου, περισσότερα έναντι αμοιβής πρόσωπα, τα οποία έχουν τα ίδια μεταξύ τους προσόντα και παρέχουν τις ίδιες υπηρεσίες για την εξυπηρέτηση της ίδιας κατηγορίας αναγκών, ανεξάρτητα από το χρόνο και τον τρόπο με τον οποίο προσέλαβε καθένα από τα πρόσωπα αυτά, να τα μεταχειρίζεται, από πλευράς παροχών ομοίωμα, εκτός αν δικαιολογείται η εξαίρεση ορισμένων έναντι των λοιπών εργαζομένων από ειδικό και σοβαρό, κατ' αντικειμενική κρίση, λόγο (ΟΛΑΠ 7/1996, ΟΛΑΠ 7/1993, ΟΛΑΠ 348/1985, ΑΠ 214/2017). (...)

8. Στην προκειμένη περίπτωση, σύμφωνα με τις ως άνω εκτεθείσες παραδοχές και τις κρίσεις που

συνήγαγε από αυτές, το Μονομελές Εφετείο Αθηνών εσφαλμένα ερμήνευσε και εφάρμοσε τα άρθρα 4 § 1 και 22 § 1 εδ. β του Συντάγματος ως προς τη συνταγματικότητα ή μη του άρθρου 2 § 1 περ. β υποπερ. γγ του ν. 3895/2010, κατά το μέρος που η ένδικη διαφορά αφορά αξιώσεις των εναγόντων - αναιρεσίβλητων για τη μεταφορά των συμβάσεων εξαρτημένης εργασίας αορίστου χρόνου αυτών μεταξύ άλλων φορέων και στον αναιρεσίοντα Οργανισμό με την επωνυμία «Οργανισμός Πληρωμών και Ελέγχου Κοινοτικών Ενισχύσεων, Προσανατολισμού και Εγχειρήσεων - ΟΠΕΚΕΠΕ», κατ' εφαρμογή της § 2 εδ. α' - δ του άρθρου 2 του ν. 3895/2010, λόγω της επικαλούμενης αντισυνταγματικότητας της εκεί προβλεπόμενης εξαίρεσης των από 1.9.2009 συμβάσεων εξαρτημένης εργασίας αυτών [ανεξαρτήτως δηλαδή της ιδιότητας του αναιρεσίοντος ως διαδόχου της πρώτης εναγομένης εταιρείας με την επωνυμία «...» στην οικονομική δραστηριότητα αυτής, στο πλαίσιο εφαρμογής του π.δ. 178/2002 και του άρθρου 6 § 1 του ν. 2112/1920]. Τούτο διότι, σύμφωνα με όσα αναλυτικά εκτίθενται στις με αριθμηση 3 και 6 νομικές σκέψεις, οι ρυθμίσεις του άρθρου 2 § 1 περ. β υποπερ. γγ του ν. 3895/2010, που επέβαλαν την καταγγελία των συμβάσεων εργασίας μέρους του προσωπικού της πρώτης εναγομένης εταιρείας «...» (μη διαδίκου στην παρούσα αναιρετική δίκη), στο οποίο περιλαμβάνονται και οι αναιρεσίβλητοι, και απέκλεισαν τη δυνατότητα μεταφοράς του στον δεύτερο εναγόμενο - δεύτερο εφεσίβλητο και ήδη αναιρεσίοντα Οργανισμό (άρθρο 2 § 2 περ. α του ν. 3895/2010) δεν προσκρούουν στη θεμελιούμενη στο άρθρο 4 § 1 του Συντάγματος αρχή της ισότητας, διότι η συγκεκριμένη συνταγματική διάταξη δεν αποκλείει τη με γενικά και αφηρημένα κριτήρια (όπως είναι ο χρόνος έναρξης της εργασιακής σχέσης) διαφορετική μεταχείριση των εργαζόμενων, δεδομένου ότι οι (70 περίπου) υπόλληλοι της «...», στους οποίους, κατά το άρθρο 2 § 2 περ. α του ίδιου νόμου (δηλαδή του ν. 3896/2010), δόθηκε η δυνατότητα μεταφοράς στον αναιρεσίοντα ή στους στην ως άνω διάταξη αναγραφόμενους φορείς, ήταν αρχαιότεροι των αναιρεσίβλητων και κατ' αντικειμενική κρίση διέθεταν μεγαλύτερη εμπειρία και εξοικείωση σε αντικείμενα συναφή με τις αρμοδιότητές τους. Επιπλέον, η ως άνω νομοθετική διάκριση δεν παραβιάζει τη συνταγματική αρχή της ισότητας και από το γεγονός ότι επιβλήθηκε από λόγους δημόσιου συμφέροντος, που συνίσταντο στην ορθολογική αναδιάρθρωση του Δημοσίου Τομέα, ώστε να διοικείται αποτελεσματικότερα και αποδοτικότερα και στον περιορισμό των λειτουργικών του δαπανών υπό συνθήκες εφαρμογής επειγόντων μέτρων για την αντιμετώπιση της δημοσιονομικής κρίσης με τρόπο που οι ουσιαστικές επιλογές του νομοθέτη να μην αναιρούν τη συστηματικότητα και συνοχή που πρέπει να διέπει τη σχετική νομοθεσία [ν. 3833/2010 (ΦΕΚ Α 40) και ν. 3845/2010]. Επιπρόσθετα, με τις ως άνω παραδοχές του Μο-

νομελές Εφετείο Αθηνών εσφαλμένα ερμήνευσε και εφάρμοσε και το άρθρο 22 § 1 του Συντάγματος, διότι κατά τα διαλαμβανόμενα στις με αριθμηση 2 και 6 σκέψεις, οι ρυθμίσεις του άρθρου 2 § 1 περ. β υποπερ. γγ του ν. 3895/2010, που επέβαλαν την καταγγελία των συμβάσεων εργασίας του μεγαλύτερου σε αριθμό τμήματος του προσωπικού της λυθείσας και τεθείσας σε εκκαθάριση «...» στο οποίο (τμήμα) περιλαμβάνονται και οι αναιρεσίβλητοι, δεν προσκρούουν στο άρθρο 22 § 1 εδαφ. β του Συντάγματος, με το οποίο δεν αποκλείεται η με γενικά κριτήρια λήξη της εργασιακής απασχόλησης. (...).

M.-M.B.T.

Άρειος Πάγος (B2' Τμήμα) Αριθ. 587/2022

Πρόεδρος: **Ν. Πιπιλίγκας**, Αντιπρόεδρος
Δικηγόροι: **Δ. Παπαϊωάννου**, **Ε - Κ. Αποστολοπούλου**

Μονομερής επιβολή συστήματος εκ περιτροπής εργασίας. Διάρκεια, όροι και προϋποθέσεις. (...) Με τη διάταξη του άρθρου 38 του ν. 1892/1990 (ΦΕΚ Α 101), όπως το άρθρο αυτό αντικαταστάθηκε αρχικά με το άρθρο 2 του ν. 2639/1998 (ΦΕΚ Α 205) και συμπληρώθηκε με το άρθρο 7 του ν. 2874/2000 (ΦΕΚ Α 286) και στη συνέχεια αντικαταστάθηκε εκ νέου με το άρθρο 2 του ν. 3846/2010 (ΦΕΚ Α 66) και τροποποιήθηκε με το άρθρο 17 § 3 ν. 3899/2010 (ΦΕΚ Α' 212) και ίσχυε κατά τον επίδικο χρόνο, ορίζεται στην § 3 αυτού ότι: «Κατά την κατάρτιση της σύμβασης εργασίας ή κατά τη διάρκειά της ο εργοδότης και ο μισθωτός μπορούν με έγγραφη ατομική σύμβαση να συμφωνήσουν κάθε μορφή απασχόλησης εκ περιτροπής. Εκ περιτροπής απασχόληση θεωρείται η απασχόληση κατά λιγότερες ημέρες την εβδομάδα ή κατά λιγότερες εβδομάδες το μήνα ή κατά λιγότερους μήνες το έτος ή και συνδυασμός αυτών κατά πλήρες ημερήσιο ωράριο εργασίας. Η παρεχόμενη από το άρθρο αυτό προστασία καλύπτει και τους απασχολούμενους με βάση τις συμφωνίες του προηγούμενου εδαφίου. Αν περιοριστούν οι δραστηριότητες του ο εργοδότης μπορεί, αντί καταγγελίας της σύμβασης εργασίας, να επιβάλλει σύστημα εκ περιτροπής απασχόλησης στην επιχείρησή του, η διάρκεια της οποίας δεν επιτρέπεται να υπερβαίνει τους εννέα (9) μήνες στο ίδιο ημερολογιακό έτος, μόνο εφόσον προηγουμένως προβεί σε ενημέρωση και διαβούλευση με τους νόμιμους εκπροσώπους των εργαζόμενων, σύμφωνα με τις διατάξεις του π.δ. 240/2006 και του ν. 1767/1988. Οι συμφωνίες ή οι αποφάσεις της παραγράφου αυτής γνωστοποιούνται μέσα σε οκτώ (8) ημέρες από την κατάρτιση ή τη λήψη τους στην οικεία Επιθεώρηση

Εργασίας». Κατά δε την § 4 του ίδιου άρθρου «Ως εκπρόσωποι των εργαζομένων για την εφαρμογή της προηγούμενης παραγράφου ορίζονται κατά την εξής σειρά προτεραιότητας: α) οι εκπρόσωποι από την πλέον αντιπροσωπευτική συνδικαλιστική οργάνωση της επιχείρησης ή της εκμετάλλευσης, η οποία καλύπτει κατά το καταστατικό της τους εργαζομένους, ανεξάρτητα από την κατηγορία, τη θέση ή την ειδικότητα τους, β) οι εκπρόσωποι των υφισταμένων συνδικαλιστικών οργανώσεων της επιχείρησης ή της εκμετάλλευσης, γ) τα συμβούλια εργαζομένων, δ) εάν ελλείπουν συνδικαλιστικές οργανώσεις ή συμβούλια εργαζομένων, η ενημέρωση και η διαβούλευση γίνεται με το σύνολο των εργαζομένων. Η ενημέρωση μπορεί να γίνει με εφάπαξ ανακοίνωση σε εμφανές και προσιτό σημείο της επιχείρησης. Η διαβούλευση πραγματοποιείται σε τόπο και χρόνο που ορίζει ο εργοδότης». Από τις ως άνω διατάξεις συνάγεται ότι η εκ περιτροπής εργασία (συμβατική ή επιβαλλόμενη μονομερώς), αποτελεί ειδικότερη μορφή μερικής απασχόλησης, κατά την οποία ο μισθωτός απασχολείται στην επιχείρηση ή σε ορισμένο τμήμα αυτής λιγότερες ημέρες την εβδομάδα ή λιγότερες εβδομάδες το μήνα ή λιγότερους μήνες το έτος, αλλά πάντα κατά πλήρες ημερήσιο ωράριο εργασίας με αντίστοιχα μειωμένες αποδοχές. Βασικό εννοιολογικό γνώρισμα της εκ περιτροπής εργασίας είναι η εναλλαγή χρονικών διαστημάτων εργασίας και αργίας (μη εργασίας), μολονότι η λειτουργία της επιχείρησης ή τμήματός αυτής παραμένει συνεχής. Από τις ίδιες αυτές διατάξεις, συνάγεται ότι η εκ περιτροπής εργασία μπορεί να λάβει δύο ειδικότερες μορφές και συγκεκριμένα: 1) της συμφωνημένης (συμβατικής) εκ περιτροπής εργασίας, η οποία επιτρέπεται να συμφωνηθεί ελεύθερα με διάφορους συνδυασμούς που επιλέγουν τα μέρη, με μόνο περιορισμό της παροχής της ημερήσιας εργασίας κατά πλήρες ωράριο και 2) αυτής που εφαρμόζεται με μονομερή εργοδοτική απόφαση. Ειδικότερα στη δεύτερη περίπτωση παρέχεται η δυνατότητα στον εργοδότη και στο πλαίσιο του διευθυντικού του δικαιώματος σε ευρεία έννοια (ΑΠ 771/2017, ΑΠ 468/2012), σε περίπτωση περιορισμού της δραστηριότητάς της επιχείρησής του, να επιβάλλει στην επιχείρησή του «σύστημα εκ περιτροπής εργασίας», μέχρι εννέα (9) μήνες στο ίδιο ημερολογιακό έτος. Προϋποθέσεις κατά την τελευταία ως άνω διάταξη του εδαφίου δ της ως άνω παραγράφου για τη μονομερή επιβολή συστήματος εκ περιτροπής εργασίας είναι: α) περιορισμός των δραστηριοτήτων του εργοδότη, ο οποίος συνήθως είναι προσωρινής διάρκειας, β) ενημέρωση και διαβούλευση με τους εκπροσώπους των εργαζομένων και, ελλείψει αυτών, με το σύνολο των εργαζομένων, χωρίς να είναι απαραίτητο τα μέρη να καταλήξουν σε συμφωνία, οπότε η εφαρμογή του συστήματος εκ περιτροπής εργασίας λαμβάνει χώρα με μονομερή απευθυντέα δήλωση του εργοδότη προς τους εργαζομένους, διαπλαστικού χαρακτήρα (ΑΠ 771/2017, ΑΠ 1252/2014), γ) η διάρ-

κεία της να μην είναι μεγαλύτερη από τους εννέα (9) μήνες στο ίδιο ημερολογιακό έτος και δ) η απόφαση του εργοδότη (όταν αυτή επιβάλλεται μονομερώς) ή η συμφωνία (όταν πρόκειται για συμβατική εκ περιτροπής εργασία) να κοινοποιηθεί εντός οκτώ (8) ημερών στην Επιθεώρηση Εργασίας. Από το ότι η μονομερής επιβολή του συστήματος της εκ περιτροπής εργασίας εκ μέρους του εργοδότη προβλέπεται κατά το νόμο «αντί της καταγγελίας της σύμβασης εργασίας», προκύπτει ότι ο περιορισμός της δραστηριότητας του εργοδότη, ανεξαρτήτως των λόγων στους οποίους οφείλεται, πρέπει να είναι τέτοιος, που θα οδηγούσε σε απολύσεις για οικονομικοτεχνικούς λόγους. Προϋποτίθεται δηλαδή η από τον περιορισμό της δραστηριότητας του εργοδότη πρόκληση πλεονάζοντος προσωπικού, λόγω της μείωσης της διαθέσιμης εργασίας, ήτοι της ανάγκης του εργοδότη για παροχή εργασίας προς αυτόν. Ως εκ τούτου ο περιορισμός της δραστηριότητας δεν δικαιολογεί την επιβολή συστήματος εκ περιτροπής εργασίας, αν είναι εντελώς ασήμαντος, αλλά θα πρέπει αντιθέτως να πρόκειται για σημαντικό περιορισμό αυτής (ΑΠ 1044/2020, ΑΠ 1279/2018, ΑΠ 697/2018, ΑΠ 771/2017). Δεν αποκλείεται δε, ο περιορισμός της δραστηριότητας να πλήττει ορισμένα ή ένα τμήμα της επιχείρησης ή να μην έχει την ίδια ένταση, ποιότητα και διάρκεια σε κάθε τμήμα, οπότε είναι δυνατόν το επιβαλλόμενο σύστημα εκ περιτροπής εργασίας να είναι διαφορετικό ανά τμήμα. Από την πρόβλεψη δε επιβολής «συστήματος εκ περιτροπής εργασίας», αντί της καταγγελίας των συμβάσεων εργασίας του πλεονάζοντος προσωπικού, συνάγεται ότι το σύστημα αυτό αξιολογείται από τον νομοθέτη ως ηπιότερο μέτρο σε σχέση με την καταγγελία. Το σύστημα δε της εκ περιτροπής εργασίας που δικαιούται να επιβάλει μονομερώς ο εργοδότης προϋποθέτει αναγκάτως εναλλαγή εργαζομένων στην ίδια επιχείρηση στην ίδια ή περισσότερες θέσεις εργασίας σε διαφορετικές χρονικές περιόδους, ενώ η λειτουργία της επιχείρησης παραμένει συνεχής. Η εναλλαγή αυτή μπορεί να γίνεται, είτε κατά ομάδες μισθωτών εκ των οποίων η μία θα αντικαθιστά την άλλη διαδοχικά στην απασχόληση και τη μη απασχόληση, είτε από ένα μισθωτό τη φορά, υπό την έννοια ότι κάθε φορά ένας μισθωτός θα τίθεται εναλλάξ σε υποχρεωτική αργία, ενώ ο άλλος μισθωτός θα καλύπτει κατά πλήρες ωράριο τη θέση εργασίας. Χωρίς αυτή την εναλλάξ παροχή εργασίας, η οποία θα καταλαμβάνει το σύνολο των εργαζομένων στην επιχείρηση ή στο τμήμα αυτής που εμφανίζει σημαντικά μειωμένη δραστηριότητα, η εφαρμογή του συστήματος δεν είναι νοητή και κατά συνέπεια δεν μπορεί να επιβληθεί με μονομερή απόφαση του εργοδότη κατά το εδάφιο δ της § 3 του άρθρου 38 του ν. 1892/1990, όπως τροποποιηθέν ισχύει (ΑΠ 771/2017, ΑΠ 1252/2014). Συνακόλουθα δεν είναι κατά νόμο επιτρεπτή η εκ μέρους του εργοδότη μονομερής επιβολή συστήματος εργασίας κατά πλήρες ημερήσιο ωράριο για τις ίδιες συγκεκριμένες ημέρες

την εβδομάδα σε μισθωτούς της επιχείρησής του, αφού στη περίπτωση αυτή ελλείπει το στοιχείο της εναλλάξ παροχής εργασίας (ΑΠ 771/2017), ούτε η επιβολή του επιλεκτικά σε συγκεκριμένους μόνο μισθωτούς, όταν οι υπόλοιποι εξακολουθούν να εργάζονται με πλήρες ωράριο ή όταν το αντικείμενο εργασίας καλύπτεται από ένα μισθωτό, με αποτέλεσμα να μην είναι δυνατόν να αντικατασταθεί από άλλον κατά το χρόνο της υποχρεωτικής απουσίας του (ΑΠ 1252/2014). Επί πλέον, με την απονομή από τον νόμο στον εργοδότη του δικαιώματος αυτού θεσπίζεται εξαιρετικό δίκαιο, με το οποίο εισάγεται απόκλιση και από το άρθρο 656 του ΑΚ με συνέπεια οι σχετικές διατάξεις πρέπει να ερμηνεύονται στενά (ΑΠ 1318/2019). Κατ' ακολουθία των ανωτέρω, η νόμιμη επιβολή συστήματος εκ περιτροπής εργασίας δεν συνιστά μονομερή βλαπτική μεταβολή των όρων εργασίας κατά την έννοια του άρθρου 7 του ν. 2112/1920, διότι λαμβάνει χώρα κατ' ενάσκηση διαπλαστικού δικαιώματος του εργοδότη απορρέοντος από τον νόμο (ΑΠ 1044/2020, ΑΠ 771/2017). Αν αντιθέτως δεν τηρούνται οι ανωτέρω όροι και προϋποθέσεις, δεν υφίσταται σχετικό δικαίωμα του εργοδότη για μονομερή μεταβολή των όρων εργασίας, δεν επέρχεται δηλαδή αναστολή της πλήρους λειτουργίας της εργασιακής σύμβασης, με τη μείωση του χρόνου απασχόλησης και την αντίστοιχη μείωση της αμοιβής, η δε μονομερής επιβολή της συνιστά (παράνομη) βλαπτική μεταβολή των όρων εργασίας, που λαμβάνει χώρα χωρίς τη συμφωνία του εργαζομένου και χωρίς σχετικό δικαίωμα του εργοδότη, η οποία επισύρει τις συνέπειες του άρθρου 7 του ν. 2112/1920 και των άρθρων 361, 349, 350, 656 του ΑΚ. Στην περίπτωση αυτή, ο μισθωτός έχει διαζευκτικά τις εξής δυνατότητες: α) να αποδεχθεί τη μεταβολή, ρητά ή σιωπηρά, με πράξεις δηλαδή που συμπερασματικά δείχνουν τη βούλησή του για αποδοχή, όπως στην περίπτωση κατά την οποία ο μισθωτός επί μακρό χρονικό διάστημα αδιαμαρτύρητα και ανεπιφύλακτα συμμορφώνεται προς τους νέους όρους εργασίας (ΑΠ 164/2018, ΑΠ 1087/2008), οπότε συνάπτεται νέα σύμβαση, τροποποιητική της αρχικής, η οποία είναι έγκυρη (άρθρ. 361 ΑΚ), εφ' όσον δεν αντιβαίνει σε απαγορευτική διάταξη νόμου ή στα χρηστά ήθη, β) να θεωρήσει την μονομερή βλαπτική μεταβολή ως καταγγελία από την πλευρά του εργοδότη και να αποχωρήσει, αξιώνοντας συγχρόνως την καταβολή της νόμιμης αποζημίωσης κατά το άρθρο 7 του ν. 2112/1920 και γ) να εμμένει στην τήρηση των συμβατικών όρων, προσφέροντας τις υπηρεσίες του σύμφωνα με τους πριν από τη μεταβολή όρους, οπότε η μη αποδοχή τους από τον εργοδότη τον καθιστά υπερήμερο δανειστή και επέρχονται οι συνέπειες που ορίζει το άρθρο 656 του ΑΚ, δηλαδή η καταβολή μισθών υπερημερίας (ΑΠ 1044/2020, ΑΠ 771/2017). Αν ο εργαζόμενος επιλέξει να διατηρήσει την ως άνω τρίτη δυνατότητα, μπορεί να συνεχίσει να εργάζεται προσωρινά με τους νέους όρους εργασίας, επιφυλασσόμενος για τα δι-

καιώματά του από τη σύμβαση και να προσφύγει στο δικαστήριο προκειμένου να κριθεί ο νόμιμος ή παράνομος χαρακτήρας της μεταβολής, χωρίς να θεωρείται η συνέχιση της απασχόλησής του με τους νέους όρους εργασίας ως σιωπηρή αποδοχή (ΑΠ 958/2020, ΑΠ 697/2018, ΑΠ 1252/2014). (..)

M.-M.B.T.

Άρειος Πάγος (B2' Τμήμα) Αριθ. 588/2022

Πρόεδρος: **Ν. Πιπιλίγκας**, Αντιπρόεδρος
Δικηγόροι: **Σ. Σδούκος**, **Ι. Κάντζιος**

Αμφισβήτηση ως προς το πρόσωπο του εργοδότη. Στοιχεία προσδιορισμού αυτού (...) Από το συνδυασμό των διατάξεων των άρθρων 648, 651, 652 και 653 του ΑΚ προκύπτει ότι στη σύμβαση εξαρτημένης εργασίας, ως εργοδότης θεωρείται κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο, το οποίο αφενός δικαιούται να αξιώσει από τον εργαζόμενο την παροχή της συμφωνηθείσας εργασίας και αφετέρου υποχρεούται να καταβάλει σε αυτόν το συμφωνημένο μισθό. Συνήθως ο εργοδότης είναι το πρόσωπο που συμβάλλεται με τον εργαζόμενο κατά την κατάρτιση της σύμβασης εργασίας, προσλαμβάνοντας αυτόν. Τούτο όμως δεν είναι πάντοτε απαραίτητο, αφού την άνω ιδιότητα του εργοδότη έχει το νομικό ή φυσικό πρόσωπο στην υπηρεσία του οποίου παρέχει την εργασία του ο μισθωτός. Αν τυχόν υφίσταται αμφισβήτηση ως προς το πρόσωπο του εργοδότη, για τον προσδιορισμό της πιο πάνω ιδιότητας λαμβάνεται υπόψη πρώτα το πρόσωπο προς το συμφέρον του οποίου παρέχεται η εργασία και αυτός είναι ο φορέας της επιχείρησης όπου απασχολείται ο μισθωτός, και περαιτέρω το πρόσωπο, φυσικό ή νομικό, που φέρει τις δαπάνες και τους κινδύνους της επιχείρησης (ΑΠ 10/2018, ΑΠ 1770/2017, ΑΠ 873/2009). Όταν οι ρόλοι αυτοί είναι κατανεμημένοι σε περισσότερα του ενός πρόσωπα ή ασκούνται από περισσότερα του ενός πρόσωπα, αποτελεί ζήτημα πραγματικό αν την ιδιότητα του εργοδότη έχουν περισσότεροι του ενός ή αν εργοδότης είναι μόνο ένας, στο πρόσωπο του οποίου συγκεντρώνονται οι κυριότεροι από τους ως άνω ρόλους, ενώ τα υπόλοιπα πρόσωπα έχουν δευτερεύουσα και νομικώς μη αξιόλογη συμμετοχή στη σχέση που έχει αναπτυχθεί (ΑΠ 795/2020, ΑΠ 186/2019, ΑΠ 1770/2017, ΑΠ 1006/2017, ΑΠ 888/2017). (..)

Στην προκειμένη περίπτωση το δευτεροβάθμιο Δικαστήριο, με την προσβαλλομένη απόφασή του, δέχθηκε κατά το ενδιαφέρον τον αναιρετικό έλεγχο μέρος τα ακόλουθα: «... Κατά τα κρίσιμα για την ένδικη υπόθεση έτη 2009 και 2010 λειτουργούσε στην Κόνιτσα Ιωαννίνων το νομικό πρόσωπο δημοσίου

δικαίου με την επωνυμία «Κέντρο Παιδικής Μέριμνας Αρρένων ...», τελούν υπό την εποπτεία του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, το οποίο και διόριζε το διοικητικό συμβούλιο του εν λόγω Κέντρου και τον Πρόεδρό του ... Το εν λόγω «Κέντρο Παιδικής Μέριμνας Αρρένων ...», εφεξής «ΚΠΜΑΚ», είχε οικονομική αυτοτέλεια και επεδίωκε το σκοπό για τον οποίο αρχικά είχε συσταθεί, δηλαδή παρείχε στέγη και επαγγελματική εκπαίδευση σε ανήλικα παιδιά (άρρηνες), που αποδεδειγμένα ήταν άτομα, απροστάτευτα και στερούνταν οικογενειακής φροντίδας ... Το 2009 το ως άνω «ΚΠΜΑΚ» υπολειτούργουσε, ελλείπει πόρων και παιδιών και κινδύνευε να κλείσει, μάλιστα την πτέρυγα με τους θαλάμους την κρατούσε κλειστή ο Δήμος. Στο μεταξύ η Ελλάδα, όπως και άλλα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ιταλία, Ισπανία), αντιμετώπιζαν, από το 2008, το οξύ πρόβλημα των προσφύγων και οικονομικών μεταναστών Πολλοί από αυτούς ήταν ανήλικα παιδιά και μάλιστα ασυνόδευτα ... Οι αρμόδιες Υπηρεσίες τη χώρας μας κινητοποιήθηκαν και άρχισαν τις προσπάθειες υποστήριξης αυτών με κάθε τρόπο, μεταξύ άλλων και μέσω της κατάρτισης σχεδίων και προγραμμάτων φιλοξενίας στην ενδοχώρα, όπως εγκατάσταση των πλέον ευάλωτων ατόμων σε κέντρα φιλοξενίας με δομές στέγασης και διαμονής (Ελαιώνας, Ελληνικό, Λαύριο, Σχιστό κτλ). Τα κέντρα αυτά δημιουργήθηκαν και με υποστηρικτικές υπηρεσίες εθελοντών, ακτιβιστών και ΜΚΟ (Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις), με χρηματοδότηση κατά ένα μέρος (25%) από το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης και κατά άλλο μέρος (75%) από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (για τους πρόσφυγες και μετανάστες), βάσει του εκάστοτε «Σχεδίου» (προγράμματος φιλοξενίας για κάθε κέντρο φιλοξενίας). Αρκετά από τα κέντρα αυτά φιλοξενίας δημιουργήθηκαν και στη Μακεδονία και Ήπειρο. Κλιμάκια του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης περιφέρονταν ανά την επικράτεια και αναζητούσαν έτοιμες κτιριακές εγκαταστάσεις, που να πληρούν τις προϋποθέσεις εγκατάστασης κέντρων φιλοξενίας. Ένα τέτοιο κλιμάκιο βρέθηκε και στην Ήπειρο, αρχές της άνοιξης του 2009. Ο τότε Πρόεδρος του «Κέντρου Παιδικής Μέριμνας Αρρένων ...», Χ.Φ.**, σκοπώντας να σώσει το υποβαθμισμένο «ΚΠΜΑΚ», ήρθε σε επαφή μαζί του και υπέδειξε το εν λόγω κέντρο παιδικής μέριμνας, για τη φιλοξενία ανήλικων προσφύγων. Το «Κλιμάκιο» βρήκε το κέντρο αυτό της αρεσκείας του και άρχισε να διαπραγματεύεται μαζί του για την εγκατάσταση σε αυτό κέντρου φιλοξενίας ανήλικων αλλοδαπών προσφύγων. Μετά την έναρξη των διαπραγματεύσεων αυτών, ο Πρόεδρος ενημέρωσε το διοικητικό συμβούλιο του «ΚΠΜΑΚ» τρεις φορές, στις συνεδριάσεις της 15.4.2009, της 30.4.2009 και της 25.5.2009 ... Στο μεταξύ πριν από την ως άνω τελευταία ενημέρωση, είχε προηγηθεί Ανακοίνωση - Πρόσκληση των ενδιαφερομένων για τις οικείες θέσεις προσωπικού,

που θα απασχολούνταν για την παροχή υπηρεσιών στους πρόσφυγες, με το ακόλουθο, αυτοσίως παρατιθέμενο, περιεχόμενο: «ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ – ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ. Στα πλαίσια του προγράμματος ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΤΑΜΕΙΟ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ (ΕΠΕΙΓΟΝΤΑ ΜΕΤΡΑ 2008) το Κέντρο Φιλοξενίας Ασυνόδευτων Αλλοδαπών Ανηλίκων Αιτούντων Άσυλο που λειτουργεί στις εγκαταστάσεις του Κέντρου Παιδικής Μέριμνας Αρρένων ..., προτίθεται να προσλάβει για τις ανάγκες της λειτουργίας του προσωπικό μέχρι 31.5.2009 και τις παρακάτω ειδικότητες ... (..)» ... Στην «Ανακοίνωση» αυτή ανταποκρίθηκαν 102 άτομα, τα οποία προσδοκούσαν, κατά τις περιρρέουσες φήμες, να προσληφθούν ως μόνιμο προσωπικό του κέντρου φιλοξενίας αλλοδαπών προσφύγων. Οι σχετικές αιτήσεις κατατέθηκαν στο «Κέντρο Παιδικής Μέριμνας Αρρένων ...» και απευθύνονταν «Προς το Κέντρο Φιλοξενίας Ασυνόδευτων Αλλοδαπών Ανηλίκων - Αιτούντων Άσυλο-Κ.***». Ήταν όλες προδιατυπωμένες και συμπληρώθηκαν ιδιογράφως μόνο με τα στοιχεία των αιτούντων και τη θέση για την οποία ο καθένας ενδιαφερόταν να προσληφθεί. Οι 102 αυτές αιτήσεις, χωρίς να πρωτοκολληθούν στο ως άνω Κέντρο, ταξινομήθηκαν κατά αλφαβητική σειρά και διαβιβάστηκαν στο Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης για περαιτέρω επεξεργασία και επιλογή. Στις αιτήσεις αυτές περιλαμβάνονται και εκείνες των εναγόντων (...). Το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, αφού εξέτασε όλες τις αιτήσεις, επέλεξε για τις θέσεις του Κέντρου Φιλοξενίας Ασυνόδευτων Αλλοδαπών Ανηλίκων ... και τους παραπάνω ενάγοντες (...). Κατόπιν τούτου, οι ενάγοντες προσήλθαν στο «Κέντρο Φιλοξενίας Ασυνόδευτων Αλλοδαπών Ανηλίκων», που στεγαζόταν στο «Κέντρο Παιδικής Μέριμνας Αρρένων ...» για να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους, με τις εν λόγω ειδικότητές τους. Εκεί δεν υπήρχε κανείς εκπρόσωπος από το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, ούτε κανείς νόμιμος εκπρόσωπος από οποιαδήποτε ΜΚΟ. Τους υποδέχθηκε μόνο ο Πρόεδρος του ΔΣ του «Κέντρου Παιδικής Μέριμνας Αρρένων ...», ο οποίος και τους ανέθεσε προφορικά την εργασία για την οποία είχαν επιλεγεί από το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, χωρίς να γίνει καμία απολύτως συζήτηση για το ύψος της αμοιβής τους και χωρίς να καταρτιστεί εγγράφως σύμβαση εξαρτημένης εργασίας, ούτε σύμβαση ανεξαρτήτων υπηρεσιών, ούτε σύμβαση έργου. Από 1ης Ιουνίου 2009 και εντεύθεν οι ενάγοντες απασχολούνταν με τις ειδικότητές τους, αυτές που προαναφέρθηκαν, επί δωρο ημερησίως, επί 5νθήμερο εβδομαδιαίως, σύμφωνα με τα μηνιαία «Προγράμματα Υπηρεσίας» που εξέδιδε ο Πρόεδρος του ΔΣ του «Κέντρου Παιδικής Μέριμνας Αρρένων ...».... (...). Οι ενάγοντες παρότι παρείχαν την εργασία τους, με τις προαναφερόμενες ειδικότητές τους, εν τούτοις δεν πληρώνονταν από κανέναν, ούτε από το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, ούτε από οποιαδήποτε ΜΚΟ, ούτε από το «Κέντρο

Παιδικής Μέριμνας Αρρένων ...», ούτε από το «Κέντρο Φιλοξενίας Ασυνόδευτων Αλλοδαπών Ανηλίκων...». Κατόπιν τούτου, οι ενάγοντες αφού διαμαρτυρήθηκαν προφορικά προς το «ΚΠΜΑΚ» για τη μη πληρωμή τους, στη συνέχεια κοινοποίησαν, στις 8.9.2010, στο «Κέντρο Παιδικής Μέριμνας Αρρένων ...» την από 3η.8.2010 «Εξώδικο διαμαρτυρίας - πρόσκληση», κοινοποιήθισα και στο Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, με την οποία διαμαρτυρήθηκαν για την μη καταβολή των δεδουλευμένων αποδοχών τους και τους προσκάλεσαν να προβούν στην καταβολή τους, για το χρονικό διάστημα από 7.5.2009 έως 30.9.2010, αλλά ουδεμία έλαβαν απάντηση. Στο μεταξύ, μετά από προφανή καταγγελία των εναγόντων προς το ΙΚΑ, ελεγκτικά όργανα του υποκαταστήματος ΙΚΑ-ΕΤΑΜ ... έκαναν επιτόπιο έλεγχο, στις 27.7.2010, στο «Κέντρο Παιδικής Μέριμνας Αρρένων ...» και διαπίστωσαν ότι απασχολούνταν σ' αυτό και οι ανωτέρω ενάγοντες, χωρίς το Κέντρο αυτό να τους έχει δηλώσει στο ΙΚΑ και χωρίς να καταβάλει τις ασφαλιστικές τους εισφορές, οπότε επέβαλε στο άνω Κέντρο, ως εργοδότη, εισφορές, με την 163/2010 Π.Ε.Ε. Το γεγονός αυτό ανησύχησε το «Κέντρο Παιδικής Μέριμνας Αρρένων ...», γι' αυτό και έσπευσε να συνεννοηθεί με το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης και την αστική μη κερδοσκοπική εταιρία «Μ.***», ώστε να επιλυθεί, έστω και εκ των υστέρων, το υφιστάμενο πρόβλημα. (...) Μερικοί από τους εργαζόμενους αυτούς, λαμβάνοντας γνώση του περιεχομένου των εν λόγω 3 συμβάσεων, παραδέχθηκαν ότι οι υπηρεσίες που παρείχαν στον άνω ξενώνα φιλοξενίας δεν αφορούσαν εξυπηρέτηση αναγκών του Κέντρου Παιδικής Μέριμνας Αρρένων ..., αλλά των αναγκών των αλλοδαπών ασυνόδευτων ανηλίκων, εντός του ανωτέρω ξενώνα φιλοξενίας, προς υλοποίηση Ευρωπαϊκού Σχεδίου, που χρηματοδοτούσε η οικεία Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, με Φορέα υλοποίησης την αστική μη κερδοσκοπική εταιρία «Η Μ.***», που τελικώς λάμβανε τα χρήματα προς υλοποίηση του Σχεδίου αυτού, στα οποία περιλαμβάνονταν και αυτά που αφορούσαν τις δαπάνες προσωπικού. Γι' αυτό και συνήψαν με τη «Μ.***», όπως η τελευταία απαίτησε, συμβάσεις έργου, που αφορούσαν το ως άνω χρονικό διάστημα (1.6.2009/ 31.12.2010), στις οποίες συμβάσεις προβλέπεται η αμοιβή τους, και στη συνέχεια, μετά την υπογραφή των συμβάσεων αυτών, η «Μ.***» τους κατέβαλε τα ποσά που τους χρωστούσε για το άνω 19μηνο. (...) Από όλα τα ανωτέρω εκτενώς παρατιθέμενα πραγματικά περιστατικά αποδεικνύεται ότι οι ενάγοντες πρόσφεραν τις προαναφερθείσες υπηρεσίες τους όχι στο εναγόμενο ν.π.δ.δ. με την επωνυμία «Κέντρο Παιδικής Μέριμνας Αρρένων ...», αλλά στον ξενώνα φιλοξενίας ασυνόδευτων αλλοδαπών ανηλίκων αρρένων, που στεγάζεται στις κτηριακές εγκαταστάσεις του άνω «Κέντρου Παιδικής Μέριμνας Αρρένων ...», τις οποίες αυτό παραχώρησε στο

Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, για την υλοποίηση Σχεδίου, από το Φορέα υλοποίησής του, που αφορούσε τη στέγαση, σίτιση, εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας, εκπαίδευση στις τέχνες της ξυλουργικής, μεταλλοπλαστικής, ξυλογλυπτικής και ραπτικής. Το εναγόμενο ουδεμία σύμβαση (εξαρτημένης εργασίας ή ανεξάρτητων υπηρεσιών ή έργου) συνήψε με τους ενάγοντες και ούτε οι τελευταίοι απασχολήθηκαν το άνω 19μηνο, στον εν λόγω ξενώνα φιλοξενίας, υπό τις δεσμευτικές εντολές και οδηγίες του νομίμου εκπροσώπου του εναγομένου νπδδ ως προς τον τρόπο, τον τόπο και τον χρόνο παροχής της εργασίας τους, και δεν ασκούσε καμία εποπτεία και έλεγχο για την διαπίστωση της συμμόρφωσής τους σε οδηγίες, που δεν είχαν άλλωστε δοθεί. Το εναγόμενο ανέλαβε μόνο την υποχρέωση, βάσει των προαναφερθεισών 2 πρώτων συμβάσεων, α) να διαθέσει τις κτηριακές εγκαταστάσεις για την υλοποίηση του Σχεδίου φιλοξενίας των αλλοδαπών και β) να διαθέσει το μόνιμο προσωπικό του για την υλοποίηση του προγράμματος της Χρηματοδότησης. Φορέας υλοποίησης του εν λόγω Σχεδίου είναι, βάσει των προαναφερθεισών 3 συμβάσεων, αποκλειστικά η αστική μη κερδοσκοπική εταιρία «Η Μ.***», στην οποία ανατέθηκε το έργο αυτό από το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης. Το Υπουργείο αυτό χρηματοδοτούσε τον εν λόγω Φορέα, προκειμένου ο τελευταίος να καλύπτει και την αμοιβή του προσωπικού που απασχολούνταν στην υλοποίηση του άνω Σχεδίου και στο προσωπικό αυτό συμπεριλαμβάνονταν και οι ενάγοντες. Ο εν λόγω Φορέας για να λάβει τη χρηματοδότηση έπρεπε να δικαιολογεί όλες τις δαπάνες με έγγραφα παραστατικά και στα πλαίσια αυτά έπρεπε να αποδεικνύει ποιοι ακριβώς απασχολήθηκαν (με ονοματεπώνυμο) και ποιες ώρες. Για το σκοπό αυτό έπρεπε και οι ενάγοντες, όπως και οι λοιποί που εργάζονταν στον άνω ξενώνα, να φαίνονται ότι είναι καταχωρημένοι σε «Πρόγραμμα Υπηρεσίας» και να υπογράφουν καθημερινά το οικείο «Δελτίο Παρουσίας Προσωπικού», που τηρούνταν στο ως άνω ξενώνα που είχε παραχωρήσει το εναγόμενο προς υλοποίηση του Σχεδίου. Το ότι το «Πρόγραμμα Υπηρεσίας» εξέδιδε ο Πρόεδρος του ΔΣ του εναγομένου δεν σημαίνει αφ' εαυτού ότι το εναγόμενο απασχολούσε τους ενάγοντες για τις ανάγκες του «Κέντρου Παιδικής Μέριμνας Αρρένων ...». Επειδή το τελευταίο είχε αναλάβει την υποχρέωση, με τις άνω 2 πρώτες συμβάσεις, να παραχωρήσει και το νόμιμο [ενν. μόνιμο] προσωπικό του για την υλοποίηση του εν λόγω Σχεδίου, με τίτλο: «Λειτουργία Ξενώνα Ασυνόδευτων Ανηλίκων Αλλοδαπών στο Κέντρο Παιδικής Μέριμνας Αρρένων ...», εκδιδόταν, απλώς προς διευκόλυνση, κάθε μήνα, ένα ενιαίο πρόγραμμα υπηρεσίας, στο οποίο συμπεριλαμβάνονταν και οι ενάγοντες και τα άτομα του τακτικού προσωπικού του εναγομένου και πρώτος στα μηνιαία αυτά Προγράμματα Υπηρεσίας είναι καταχωρημένος ο Γ.Χ.*** (Παιδαγωγός), δηλαδή ο διευθυντής του

εναγομένου. Επίσης, για τον ίδιο πιο πάνω λόγο, δεν σημαίνει αφ' εαυτού ότι το εναγόμενο απασχολούσε τους ενάγοντες για τις ανάγκες του «Κέντρου Παιδικής Μέριμνας Αρρένων ...», επειδή τηρούσε καθημερινά «Δελτίο Παρουσίας Προσωπικού», όπου υπέγραφαν και οι ενάγοντες τις ώρες άφιξης και αναχώρησης στον εν λόγω ξενώνα. Αυτό γινόταν για την εξυπηρέτηση του Φορέα υλοποίησης του άνω έργου, ο οποίος (Φορέας) έπρεπε, για να χρηματοδοτηθεί, να αποδείξει με έγγραφα παραστατικά ότι πράγματι απασχολούνταν το προσωπικό (και οι ενάγοντες) που

είχαν προσληφθεί για το εν λόγω έργο. Εν κατακλείδι αποδείχθηκε από τα ανωτέρω περιστατικά ότι εργοδότης των εναγόντων δεν ήταν, κατά το επίδικο χρονικό διάστημα, το εναγόμενο νπδδ με την επωνυμία «Κέντρο Παιδικής Μέριμνας Αρρένων ...», αλλά ήταν η αστική μη κερδοσκοπική εταιρία με την επωνυμία «Η Μ. **». Κατ' ακολουθία των ανωτέρω, πρέπει η κρινόμενη αγωγή να απορριφθεί ως κατ' ουσίαν αβάσιμη και στην επικουρική της βάση (του αδικαιολογήτου πλουτισμού). (...)

M.-M.B.T.

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΠΟΙΝΙΚΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ

Άρειος Πάγος (Πλήρης Ολομέλεια –
Σε Συμβούλιο)*
Αριθ. 3/2022

Πρόεδρος: Μ. Γεωργίου
Εισηγητής: Γ. Κουτσοκώστας Αντιπρόεδρος
Εισαγγελέας: Ε. Ζαχαρίας, Αντεισαγγελέας

Η βενζίνη περιλαμβάνεται στις εκρηκτικές ύλες, όταν, υπό την επίδραση ανύψωσης της θερμοκρασίας εντός κλειστού χώρου, υφίσταται σε βραχύ χρονικό διάστημα χημική μεταβολή με ταυτόχρονη ανάπτυξη μεγάλης ποσότητας αερίων και θερμότητας με αποτέλεσμα την παραγωγή ρηκτικών αποτελεσμάτων. Η «βόμβα Μολότοφ» εντάσσεται στην έννοια του εκρηκτικού μηχανισμού. Η ρίψη «βομβών Μολότοφ» κατ' ανθρώπων είναι αντικειμενικά πρόσφορη για την πρόκληση κινδύνου ζωής. Εσφαλμένα παραπέμφθηκε ο κατηγορούμενος για απόπειρα απλής σωματικής βλάβης από κοινού σε βάρος δημοσίων υπαλλήλων κατά την εκτέλεση της υπηρεσίας τους, ενώ έπρεπε να παραπεμφθεί για απόπειρα βαριάς σκοπούμενης σωματικής βλάβης από κοινού σε βάρος δημοσίων υπαλλήλων κατά την εκτέλεση της υπηρεσίας τους. Εσφαλμένη εφαρμογή του ν. 2168/1993 (περί όπλων). Αναιρείται εν μέρει, υπέρ του νόμου, το προσβαλλόμενο βούλευμα λόγω εσφαλμένης εφαρμογής ουσιαστικής ποινικής διάταξης και έλλειψης ειδικής αιτιολογίας (Άρθρα 1, 10, 12, 14 ν. 2168/1993, 189, 270, 272, 308, 310 προΐσχυσαντος ΠΚ, 189, 270, 272,

308, 310 ΠΚ, 484 § 1 β', δ' ΚΠΔ).

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Η ποινική μεταχείριση της βόμβας μολότοφ - κριτική στην ΟΛΑΠ 3/2022

I. Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Με τη σχολιαζόμενη υπ' αριθ. 3/2022 απόφαση η Ολομέλεια του Αρείου Πάγου¹, κρίνοντας σε συμβούλιο αίτηση αναίρεσης υπέρ του νόμου κατά του βουλεύματος 16/2020 του Δικαστικού Συμβουλίου του Ναυτοδικείου Πειραιά², έκρινε εκ νέου και μεταξύ άλλων ότι η βόμβα -ή ορθότερα το μίγμα μολότοφ- συνιστά εκρηκτικό και όχι εμπρηστικό μηχανισμό κατά τα άρθρ. 270 και 272 ΠΚ, όπως ίσχυαν τότε.

Η απολύτως κρατούσα στην Ελλάδα νομολογία κατατάσσει τη βόμβα μολότοφ συλλήβδην στην έννοια του εκρηκτικού μηχανισμού³. Ενίοτε γίνεται δεκτό, όπως στην κρινόμενη απόφαση, ότι δευτερευόντως αποτελεί εμπρηστικό μηχανισμό⁴. Όπως εξαιρετικώς εντοπίζονται δικαστικές αποφάσεις, έστω πολιτικές⁵ ή διοικητικές⁶, που αναγνωρίζουν τον κυρίαρχο εμπρηστικό χαρακτήρα της βόμβας μολότοφ⁷, όπως το υπό αναίρεση βούλευμα, ή τον διφυή τουλάχιστον χαρακτήρα της⁸.

1. Η απόφαση έχει δημοσιευθεί στο Νομικό Βήμα, τεύχος Ιουλίου – Αυγούστου 2022, στις σ. 1325 επ.

2. NoB 2021. 307 επ.

3. Βλ. ενδεικτικά 819/2022, ΑΠ 732/2020, ΑΠ 89/2015, ΑΠ 294/2011, ΑΠ 992/2008, ΑΠ 74/2007, ΑΠ 2232/2006 areiospagos.gr. Σε επίπεδο συγκριτικού δικαίου βλ. αναλυτικά Α. Γκουρμπάτση, Η βόμβα μολότοφ, ως εμπρηστικός μηχανισμός, 2016, σ. 97 επ.

4. ΑΠ 851/2008 ΝΟΜΟΣ, ΜΕΦΘ 121/2019 ΝΟΜΟΣ.

5. ΜΕΦΑΘ 5115/2015 ΝΟΜΟΣ, ΜΠΡΑΘ 432/2014 ΝΟΜΟΣ

6. ΣτΕ 1969/2021, ΣτΕ1968/2021, ΣτΕ1967/2021 adjustice.gr, ΔΕΦΑΘ 1242/2022, ΔΕΦΑΘ 29/2021 ΝΟΜΟΣ, contra η διοικητική ΤριμΔΠΡΑΘ 776/2018 ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ.

7. Βλ. ενδεικτικά: ΑΠ 322/2018 areiospagos.gr, ΣυμβαΠ 851/2008 ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 456/2004 ΝΟΜΟΣ ΑΠ 646/2000 ΠοινΧρ 2001. 32.

8. ΑΠ 473/2018, ΑΠ 370/2018, ΑΠ 130/2013 areiospagos.gr, ΑΠ 1265/2012 ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 741/2009 ΝΟΜΟΣ, ΜΕΦΑΘ 55/2019 ΠοινΧρ 2020. 609.

* Συγκροτήθηκε από τους Δικαστές: Μ. Γεωργίου, Πρόεδρο, Κ. Φλουρή-Χαλεβίδου, Ν. Πιπιλίγκα, Γ. Κουτσοκώστα, Λ. Μόρφη, Γ. Χριστοδούλου και Μ. Βασδέκη, Αντιπρόεδρους, Β. Ηλιοπούλου, Ε. Φραγκάκη, Π. Παρτσαλίδου-Κομνηνού, Κ. Μαυρικοπούλου, Μ. Κουβίδου, Θ. Μαντούβαλο, Π. Ακάσογλου, Β. Μαχαίρα, Μ. Μουλιανιτάκη, Α. Κρυσταλλίδου, Μ. Παπαχίου, Α. Βλάχου, Α. Φωτοπούλου-Ιωάννου, Ι. Κλάπα-Χριστοδουλέα, Χ. Κατσιάνη, Α. Υφαντή, Ι. Μαργέλλου-Μπουλταδάκη, Ε. Κατσούλη, Μ. Δαβίου-Απέργη, Μ. Κουφούδη, Γ. Καλαμαρίδη, Σ. Πολύζου-Θεοχαρίδη, Μ. Βάρκα, Α. Αγγελάτου-Βασιλείου, Σ. Οικονόμου, Δ. Τράγκα, Κ. Πρίγγουρη, Κ. Τζαβέλλα-Δημαρά, Τ. Πατρόνα, Ε. Μπερτσιά, Δ. Παλλαδινό, Α. Θεοφάνη, Α. Τσουλό, Π. Τσούμαρη, Α. Τζουλιαδάκη, Γ. Αυγέρη, Α. Μεσσηνιατή-Γρυπάρη, Π. Βενιζέλεα, Α. Αποστολάκη, Μ. Σμιτσή-Βετούλα, Β. Θωμάτου, Π. Πασσίση, Α. Βαγγελάτο, Κ. Νάκου, Ε. Σισμανίδη, Σ. Κουτσοχρήστο, Ε. Χροναίου, Μ. Χασιρτζόγλου, Σ. Πλαστήρα και Κ.-Δ. Κοκκορό, Αρεοπαγίτες.

II. Εννοιολογικές διευκρινίσεις και τρόπος λειτουργίας της βόμβας μολότοφ

A) Ως έκρηξη του άρθρ. 270 ΠΚ κατά τον πλέον διαδεδομένο ορισμό, που δέχεται εν προκειμένω και το Ανώτατο Ακυρωτικό, νοείται «*το αιφνίδιο φαινόμενο, κατά τη διάρκεια του οποίου ελευθερώνονται αέρια που τελούν υπό υψηλή πίεση ή παράγονται αέρια εντός βραχύτατου χρόνου, η διαστολή των οποίων, σε πολλαπλάσιο του αρχικού όγκου, προκαλεί ισχυρό μηχανικό αποτέλεσμα, το οποίο συνοδεύεται από κρότο, παροδική λάμψη και έκρηξη θερμότητας*»⁹. Η έννοια των εκρηκτικών υλών του άρθρ. 272 ΠΚ προβλέπεται στο άρθρ. 1 § 1 στοιχ. ε' του ν. 2168/1993. Σύμφωνα με τον ορισμό που δίδεται εκεί, ως εκρηκτικές ύλες νοούνται ως «*τα στερεά ή υγρά σώματα, τα οποία από οποιαδήποτε αιτία υφίστανται χημική μεταβολή και μετατρέπονται σε αέριες μάζες με συνθήκες υψηλών θερμοκρασιών ή πιέσεων, με αποτελέσματα βλητικά ή ρηκτικά*». Ως εκρηκτικός μηχανισμός θεωρείται δε, κατά τη διάταξη του άρθρ. 1 § 1 στοιχ. στ' του ν. 2168/1993, «*κάθε συσκευή, που μπορεί να προκαλέσει έκρηξη οποιασδήποτε εκρηκτικής ύλης*».

Με δεδομένες τις παραπάνω εννοιολογικές διακρίσεις η Ολομέλεια του Αρείου Πάγου επιχειρεί να υπαγάγει την απλή μορφή της βόμβας μολότοφ, ήτοι την φιάλη βενζίνης φέρουσα δεμένο και αναμμένο φυτίλι, διαποτισμένο από αυτή, στην έννοια του εκρηκτικού μηχανισμού. Συγκεκριμένα, δέχεται πως «*αν και ως τελικό αποτέλεσμα έχει τον εμπρησμό, παρά ταύτα το άμεσο αποτέλεσμά της δεν είναι η πυρκαγιά, αλλά η έκρηξη, δηλαδή η λόγω της ανάφλεξης και της ανύψωσης της θερμοκρασίας βίαιη ρήξη των τοιχωμάτων της φιάλης και η απελευθέρωση αερίων, συνέπεια της οποίας είναι η μετά την έκρηξη πυρκαγιά*»¹⁰, θέση, η οποία, ωστόσο, υπόκειται σε σοβαρό αντίλογο.

B) Όπως ορθά δέχεται το Δικαστικό Συμβούλιο του Ναυτοδικείου Πειραιά, στο μηχανισμό της βόμβας μολότοφ η θραύση της φιάλης προκαλείται λόγω της πρόσκρουσης αυτής σε σκληρή επιφάνεια. Δεν οφείλεται, δηλαδή, σε αύξηση της θερμότητας εκ του πυροδοτηθέντος φυτιλιού στο εσωτερικό της φιάλης, που εν συνεχεία προκαλεί αύξηση του όγκου (διαστολή αερίων) της βενζίνης και κατ' επέκταση ρήξη των τοιχωμάτων της φιάλης λόγω βίαιης έκλυσης ατμών βενζίνης. Η ανάφλεξη είναι δυνατή μόνο στην περίπτωση της πρόσκρουσης της φιάλης σε εξωτερική σκληρή

επιφάνεια και της επακολουθείσας θραύσης του και έκθεσης των παραγόμενων ατμών της βενζίνης στο οξυγόνο του ατμοσφαιρικού αέρα σε συνθήκες περιβάλλοντος, χωρίς μάλιστα να απελευθερώνεται περαιτέρω μηχανική ενέργεια, δηλαδή, να προκαλείται κάποια χημική μεταβολή με βλητικό ή ρηκτικό αποτέλεσμα¹¹.

Η επιστημονική εξήγηση του εν λόγω φαινομένου έχει ως εξής¹²: το κύριο συστατικό της μολότοφ, δηλαδή, η βενζίνη, αποτελεί ιδιαίτερα εύφλεκτη ύλη/καύσιμο υγρό. Τα υγρά καύσιμα δεν καίγονται στην υγρή τους μορφή, αλλά παράγουν αέρια, τα οποία, αναμιγνυόμενα με το οξυγόνο του ατμοσφαιρικού αέρα, αναφλέγονται υπό ορισμένες προϋποθέσεις. Από τη θερμοκρασία των περίπου -43°C και πάνω εντοπίζεται το σημείο ανάφλεξης της βενζίνης. Συνεπώς, δεδομένου ότι η βενζίνη έχει υψηλή πτητικότητα, αφού εξατμιστεί σε αρκετή ποσότητα στην υγρή της μορφή, σχηματίζει ατμούς πάνω από την ελεύθερη επιφάνειά της, οι οποίοι μπορούν να αναφλεγούν, όταν υπάρχει φλόγα, σπινθήρας κ.α.

Οι παραγόμενοι αυτοί ατμοί μπορούν να **εκραγούν** μόνο όταν αναφλεγούν ευρισκόμενοι σε ένα συγκεκριμένο εύρος συγκεντρώσεων (όρια εκρηκτικότητας) αερίων στο μίγμα ατμών βενζίνης/ατμοσφαιρικού αέρα που για τη βενζίνη είναι από 1,5% έως 7,5%¹³. Ως εκ τούτου, η βόμβα μολότοφ, όταν ρίπτεται σε εξωτερικό περιβάλλον δεν είναι δυνατόν να προκαλέσει έκρηξη, διότι η παραπάνω συγκέντρωση είναι πάντοτε μικρότερη από το κατώτερο αναφλέξιμο μίγμα, δηλαδή, βρίσκεται κάτω από το 1,5%, και συνεπώς ως καύσιμο μίγμα είναι πολύ φτωχό λόγω της παρουσίας μεγάλο ποσοστού οξυγόνου στον ατμοσφαιρικό αέρα σε ανοιχτό χώρο και αντίστοιχα μικρού ποσοστού ατμών βενζίνης, προκειμένου να αναφλεγεί και να προκαλέσει έκρηξη¹⁴. Γι' αυτό δεν νοείται «έκρηξη», όταν η βόμβα μολότοφ ρίπτεται σε ανοιχτό (εξωτερικό) χώρο. Κατά την ίδια λογική, στο εσωτερικό του μπουκαλιού της βόμβας δεν εμπεριέχεται αρκετό οξυγόνο, αλλά αντίθετα μεγάλη ποσότητα καύσιμου, με αποτέλεσμα η συγκέντρωση των ατμών

11. Δ. Βούλγαρης, Όπλα-Πυρομαχικά-Εκρηκτικά, Εισαγωγικές παρατηρήσεις στο ν. 2168/1993 (άρθρα 1-4α), σε Στ. Παύλου, Θ. Σάμιος, Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι, 2021, πλαγιάρ. 24.

12. Βλ. αναλυτικά τις Εκθέσεις Εργαστηριακής Εξέτασης (Πραγματογνωμοσύνης) της ΔΕΕ 3022/14/5096-β/8.2.2008 στην ΑΠ 294/2011 areiospagos.gr, 3022/14/8357-/10.2.2014 στη ΜΕφ Θ 121/2019 ΝΟΜΟΣ.

13. Έτσι και η ΑΠ 294/2011 areiospagos.gr

14. Α. Γκουρμπάτσας, Βόμβα μολότοφ: Η ποινική προβληματική του χαρακτήρα της και τα ανακλύπτοντα ζητήματα, ΠοινΔικ 2018. 358. Έτσι και ο Μπέκας, Πλογ 2004. 513.

9. Βλ. ενδεικτικά ΑΠ 126/2015 areiospagos.gr, ΑΠ 2232/2006 ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ.

10. Όμοια διατύπωση στην ΑΠ 1265/2012 areiospagos.gr.

της βενζίνης εντός της φιάλης της βόμβας μολότοφ να είναι -λόγω της έλλειψης οξυγόνου- ιδιαίτερα αυξημένη σε σχέση με υψηλότερο απαιτούμενο όριο εκρηκτικότητας του 7,5%. Αυτό εξηγεί, άλλωστε, και το γεγονός ότι η βόμβα μολότοφ δεν «εκρήγνυται» -από τα έσω προς τα έξω- στα χέρια εκείνου που την φέρει¹⁵. Η έκρηξη αποτελεί συνάρτηση της δυνατότητας της εκρηκτικής ύλης να εκραγεί. Η θραύση της φιάλης της βόμβας μολότοφ δεν οφείλεται σε έκρηξη.

Σε αμφότερες, λοιπόν, τις περιπτώσεις οι ατμοί της βενζίνης δεν προσεγγίζουν σε συγκέντρωση το απαιτούμενο εύρος εκρηκτικότητας από 1,5% έως 7,5% στο μίγμα ατμών βενζίνης/ατμοσφαιρικού αέρα. Μόνον εντός των ορίων αυτών νοείται έκρηξη του εν λόγω μίγματος, περίπτωση κατά την οποία πράγματι θα υφίστατο ακαριαία απελευθέρωση μηχανικής (κινητικής και δυναμικής) ενέργειας υπό μορφή βίαιης έκλυσης αερίων υψηλών πιέσεων και θερμοκρασιών με ρηκτικά - βλητικά (μηχανικά) αποτελέσματα, γεγονός που αποτελεί εννοιολογικό στοιχείο της έκρηξης. Όταν η βόμβα μολότοφ ρίπτεται σε εξωτερικό χώρο, τέτοια ρηκτικά-βλητικά αποτελέσματα (ωστικό κύμα) από ωστικές δυνάμεις των αερίων βενζίνης δεν είναι δυνατόν να διαπιστωθούν. Για αυτό, άλλωστε, ουδέποτε περιγράφονται τέτοια αποτελέσματα στη νομολογία, η οποία αρκείται στην γενικόλογη και αφηρημένη αναφορά στην έννοια της έκρηξης. Πράγματι, στις περιπτώσεις αυτές παρατηρούνται αποκλειστικά (πρωτογενώς και ακαριαία) εμπρηστικά αποτελέσματα, δηλαδή, πυρκαγιά ή φωτιά. Ούτω και στη νομολογία του Αρείου Πάγου αναφέρεται ενδεικτικά ότι «[α]κολούθησε η ρίψη δεύτερης βόμβας μολότοφ, που έπεσε και εξερράγη μισό με ένα μέτρο πίσω από το δικαστικό επιμελητή και σε επαφή με τον τροχό του μηχανήματος έργου, το λάστιχο του οποίου πήρε φωτιά [...]. Τέλος, η τέταρτη βόμβα έπεσε και εξερράγη [...] και συνοδεύτηκε από ισχυρό κρότο, ενώ προκάλεσε και μεγάλη φλόγα [...]»¹⁶.

Συνεπεία τούτου και έχοντας ως γνώμονα τον τρόπο λειτουργίας της βόμβας μολότοφ, όπως αναλύθηκε παραπάνω, ομοίως επιστημονικά εσφαλμένη πρέπει να θεωρηθεί η άποψη της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου που υπάγει κατ' εξαίρεση στην προκειμένη περίπτωση την βενζίνη στην έννοια των εκρηκτικών υλών.

Γ) Μόνον κατ' εξαίρεση μπορεί η βόμβα μολότοφ να

λάβει τον χαρακτήρα εκρηκτικού μηχανισμού υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις και συνθήκες. Ενδεικτικές περιπτώσεις αποτελούν η προσαρμογή διακριτών εκρηκτικών υλών πάνω στη βόμβα μολότοφ, όπως λ.χ. κροτίδων¹⁷, η εκσφενδόνιση ικανού αριθμού βομβών μολότοφ σε κλειστό χώρο, με αποτέλεσμα η συγκέντρωση των ατμών της βενζίνης στον ατμοσφαιρικό αέρα να βρίσκεται εντός των ορίων εκρηκτικότητας 1,5-7,5% κ.λπ.¹⁸. Παρεμφερή περίπτωση που προκαλεί σύγχυση αποτελεί και η συγκέντρωση βενζίνης εντός αεροστεγώς κλεισμένου μεταλλικού δοχείου ευρισκόμενου σε περιβάλλον που επικρατούν υψηλές θερμοκρασίες¹⁹. Γίνεται αντιληπτό πως οι παραπάνω περιπτώσεις διαφοροποιούνται ουσιαστικά σε σχέση με τη ρίψη της απλής βόμβας μολότοφ σε εξωτερικό χώρο, όπως στην κρινόμενη περίπτωση.

III. Νομοθετικό πλαίσιο και κριτική προσέγγιση

Εκ των ανωτέρω συνάγεται ότι η βόμβα μολότοφ συνιστά κατ' αρχήν είδος αυτοσχέδιου εμπρηστικού μηχανισμού, ο οποίος μόνον κατ' εξαίρεση σε κλειστό χώρο ή και υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις μπορεί να προκαλέσει έκρηξη. Κατ' ακολουθίαν της ορθότερης αυτής θέσης, υπό το καθεστώς του προϊσχύσαντος ΠΚ, αλλά και υπό τον ισχύοντα ΠΚ (μέχρι την τροποποίησή του με το ν. 4855/2021) η ρίψη βόμβας μολότοφ δεν στοιχειοθετούσε ακριβέστερα αφενός το κατά άρθρ. 272 ΠΚ έγκλημα κατασκευής, προμήθειας και κατοχής εκρηκτικών υλών ή βομβών, αφετέρου το κατά άρθρ. 270 ΠΚ έγκλημα της έκρηξης. Μόνο για το έγκλημα του εμπρησμού (άρθρ. 264 § 1 ΠΚ) θα μπορούσε ορθότερα να κατηγορηθεί ο δράστης της ρίψης βόμβας μολότοφ²⁰, ενώ η κατασκευή, προμήθεια ή κατοχή της θα έπρεπε να μένει ατιμώρητη ως προπαρασκευαστική του εμπρησμού πράξη, δεδομένου κιόλας ότι δεν συνιστούν αυτές οι πράξεις αρχή εκτελέσεως του εμπρησμού κατά άρθρ. 42 § 1 ΠΚ, ούτε τυποποιείτο μέχρι πρότινος τέτοιο αδίκημα για τις εμπρηστικές ύλες ή βόμβες²¹. Επομένως, υπό το προϊσχύσαν καθεστώς η σταθερή μεταχείριση της βόμβας μολότοφ ως εκρηκτικού μηχανισμού, καθώς επιστημονικά αδικαιολόγητη, αποτελούσε μια

15. Βλ. και ΑΠ 1776/2017 areiospagos.gr

16. ΑΠ 732/2020 areiospagos.gr. Βλ. και ΑΠ 875/2021 areiospagos.gr, όπου σημειώνεται ότι « [...] έριξαν βόμβα μολότοφ με συνέπεια να προκληθεί πυρκαγιά»

17. Έτσι στις ΑΠ 819/2022 και ΑΠ 732/2020 areiospagos.gr

18. Α. Γκουρμπάτσης, ό.π. 362.

19. Βλ. ενδεικτικά ΑΠ 294/2011 areiospagos.gr, ΑΠ 2232/2006 Πλογ 2006. 2342.

20. Δ. Βούλγαρης, ό.π. π. 24.

21. Α. Γκουρμπάτσης, Η ποινική αξιολόγηση της βόμβας μολότοφ στο νέο Ποινικό Κώδικα, ΠοινΔικ 2020. 1142.

ιδιαίτερα αμφισβητούμενη νομολογιακή επιλογή²².

Ωστόσο, με το ν. 4855/2021, που άρχισε να ισχύει από την 12η.11.2021, τροποποιήθηκε η διάταξη της § 1 του άρθρ. 272 του νΠΚ, με την προσθήκη των εμπρηστικών υλών, βομβών ή μηχανισμών αναφορικά με την κατασκευή, προμήθεια και κατοχή αυτών. Τροποποιήθηκαν, επίσης, μερικώς η διάταξη του άρθρ. 270 περί εκρήξεως και η διάταξη του άρθρ. 264 περί εμπρησμού. Από τη συγκριτική επισκόπηση των παλαιών και νέων διατάξεων προκύπτει πως η κατασκευή, προμήθεια και κατοχή εμπρηστικών υλών, βομβών και μηχανισμών εξομοιώνεται ποινικά **πλήρως** με αυτή των εκρηκτικών υλών. Η δε ποινική μεταχείριση του εγκλήματος του εμπρησμού **τουλάχιστον** εξομοιώνεται με τις σχετικές προβλέψεις περί εκρήξεως.

Υπό το φως των μεταγενέστερων αξιολογήσεων του νομοθέτη και παρόλο που επρόκειτο για αναίρεση βουλευματος υπέρ του νόμου, η οποία δεν βλάπτει τα δικαιώματα των διαδίκων (άρθρ. 483 ΚΠΔ), η Ολομέλεια του Αρείου Πάγου επέμεινε με επιστημονικά ανεδαφικές παραδοχές στην υπαγωγή της βόμβας μολότοφ στην έννοια του εκρηκτικού μηχανισμού. Απώλεσε, έτσι, την ευκαιρία να μεταστραφεί οριστικά προς τον ορθό χαρακτηρισμό της βόμβας μολότοφ ως εμπρηστικού μηχανισμού και να απεγκλωβίσει συνολικά τη νομολογία από την διαχρονική αυτή εμμονή. Ως εκ τούτου, θα έδινε αυθεντικά λύση σε ένα νομικό ζήτημα που, καίτοι απασχολεί χρονίως την δικαστηριακή πρακτική, παγίως ερμηνεύεται σε πρόδηλη αντίθεση με τις αρχές των φυσικών επιστημών.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Χ. ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ

Ασκούμενος δικηγόρος



Άρειος Πάγος (Ε΄ Τμήμα) Αριθ. 779/2022

Πρόεδρος: **Μ. Βασδέκη**, Αντιπρόεδρος
Εισηγήτρια: **Σ. Κουσουλού**, Αρεοπαγίτης
Εισαγγελέας: **Β. Σακελλαροπούλου**, Αντεισαγγελέας
Δικηγόροι: **Α. Σελιανίτης**, **Α. Χαραλαμπίκης**

Παραβίαση δικαστικών αποφάσεων και διαχρονικό δίκαιο. Η δικαστική απόφαση, που ρυθμίζει το δικαίωμα επικοινωνίας του γονέως με το ανήλικο τέκνο, είναι μεν διαπλαστική και όχι καταψηφιστική, πλην όμως για την πλήρωση της αντικειμενικής και της υποκειμενικής υπόστασης

του εγκλήματος τούτου δεν απαιτείται η παραβιάζόμενη απόφαση να διαλαμβάνει εξαναγκαστικά μέτρα ή να έχει επισπευσθεί αναγκαστική εκτέλεσή της ούτε απαιτείται τυπική επίδοσή της, αλλά **αρκεί ο υπόχρεος προς συμμόρφωση να έλαβε με οποιονδήποτε τρόπο γνώση αυτής. Αναίρεείται η προσβαλλόμενη απόφαση λόγω ελλείψεως ειδικής και εμπειριστατωμένης αιτιολογίας και εσφαλμένης ερμηνείας και εφαρμογής του νόμου (Άρθρα 2, 20, 169Α ΠΚ, 232Α § 1 προϊσχ. ΠΚ, 510 § 1 στοιχ. Δ' και Ε' ΚΠΔ).**

[...] Με το άρθρο πρώτο του ν. 4619/2019 (ΦΕΚ Α' 95/11.6.2019) κυρώθηκε ο νέος Ποινικός Κώδικας, ο οποίος άρχισε να ισχύει από 1^η Ιουλίου 2019 (άρθρο δεύτερο του ανωτέρω νόμου και άρθρο 460 του νέου ΠΚ. Στο άρθρο 2 του νέου ΠΚ ορίζεται, ότι: «1. Αν από την τέλεση της πράξης έως την αμετάκλητη εκδίκασή της ίσχυσαν περισσότερες διατάξεις νόμων, εφαρμόζεται αυτή που στη συγκεκριμένη περίπτωση οδηγεί στην ευμενέστερη μεταχείριση του κατηγορουμένου. 2. Αν μεταγενέστερος νόμος χαρακτήρισε την πράξη μη αξιόποινη (ανέγκλητη), παύει η εκτέλεση της ποινής που επιβλήθηκε καθώς και τα ποινικά επακόλουθά της, όπως και η εκτέλεση των μέτρων ασφαλείας». Κατά την έννοια της διάταξης αυτής, με την οποία καθιερώνεται η αρχή της αναδρομικότητας του επεικέστερου ποινικού νόμου, που ίσχυσε από την τέλεση της πράξης μέχρι το χρόνο της αμετάκλητης εκδίκασης της υπόθεσης, ως επεικέστερος νόμος θεωρείται εκείνος που περιέχει τις ευμενέστερες για τον κατηγορούμενο διατάξεις, δηλαδή εκείνος, ο οποίος με την εφαρμογή του, με βάση τις προβλεπόμενες στη συγκεκριμένη περίπτωση προϋποθέσεις, επιφέρει ευνοϊκότερη για τον κατηγορούμενο ποινική μεταχείριση. Προς τούτο γίνεται σύγκριση των περισσότερων αυτών διατάξεων στο σύνολο των προϋποθέσεων που προβλέπονται από καθεμιά απ' αυτές. Εάν από τη σύγκριση αυτή προκύψει ότι ο κατηγορούμενος, όπως κατηγορείται, επιβαρύνεται το ίδιο από όλους τους νόμους, τότε εφαρμοστέος είναι ο νόμος που ίσχυσε κατά το χρόνο τέλεσης της πράξης, διαφορετικά εφαρμόζεται ο νεότερος επεικέστερος. Ειδικότερα, επεικέστερος είναι ο νόμος, που προβλέπει το χαμηλότερο ανώτατο όριο του είδους της ποινής, αν δε το ανώτατο όριο είναι το ίδιο, επεικέστερος είναι αυτός που προβλέπει το μικρότερο κατώ-

22. Α. Γκουρμπάτσης, Βόμβα μολότοφ: Η ποινική προβληματική του χαρακτήρα της και τα ανακύπτοντα ζητήματα, ΠοινΔικ 2018. 365.

τατο όριο. Για το χαρακτηρισμό ενός νόμου ως επεικέστερου ή μη λαμβάνεται κατ' αρχήν υπόψη το ύψος της απειλούμενης στερητικής της ελευθερίας ποινής, που θεωρείται βαρύτερη της χρηματικής, επί ίσων δε στερητικών της ελευθερίας ποινών λαμβάνεται υπόψη και η χρηματική ποινή. Κατ' εξοχήν δε επεικέστερος είναι ο νόμος, που κατέστησε ατιμώρητη (ανέγκλητη) την πράξη. Κατά τη διάταξη του άρθρου 232Α § 1 του προϊσχύσαντος μέχρι την 30.6.2019 Ποινικού Κώδικα, με βάση την οποία διώχθηκε η κατηγορούμενη, «Όποιος με πρόθεση δεν συμμορφώθηκε σε προσωρινή διαταγή δικαστή ή δικαστηρίου ή σε διάταξη δικαστικής αποφάσεως, με την οποία υποχρεώθηκε σε παράλειψη ή σε ανοχή ή σε πράξη που δεν μπορεί να γίνει από τρίτο πρόσωπο και η επιχείρησή της εξαρτάται αποκλειστικά από τη βούλησή του, ή σε διάταξη εισαγγελείας σχετική με την προσωρινή ρύθμιση της νομής μεταξύ ιδιώτη και Δημοσίου ή ΟΤΑ ή άλλου ν.π.δ.δ., τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον έξι (6) μηνών, αν η πράξη δεν τιμωρείται βαρύτερα με άλλη διάταξη». Η εν λόγω διάταξη, μετά την ισχύ του νέου Ποινικού Κώδικα από 1.7.2019, μεταφέρθηκε εν μέρει από το κεφάλαιο των εγκλημάτων σχετικά με την απονομή της δικαιοσύνης στο κεφάλαιο των εγκλημάτων σχετικά με τις προσβολές κατά της πολιτειακής εξουσίας, και συγκεκριμένα αριθμήθηκε ως άρθρο 169Α του νέου Ποινικού Κώδικα, με τίτλο «παραβίαση δικαστικών αποφάσεων». Σύμφωνα δε με την § 1 του νέου αυτού άρθρου, «Όποιος δεν συμμορφώθηκε σε προσωρινή διαταγή ή διάταξη δικαστικής ή εισαγγελικής απόφασης σχετική με τη ρύθμιση της νομής ή της κατοχής, την άσκηση της γονικής μέριμνας, την επικοινωνία με το τέκνο και τη ρύθμιση της χρήσης της οικογενειακής στέγης και της κατανομής των κινητών μεταξύ συζύγων, τιμωρείται με φυλάκιση έως ένα έτος ή χρηματική ποινή». Ακολούθως δε, μετά την τροποποίησή της με το άρθρο 3 του ν. 4637/18.11.2019 τιμωρείται «με φυλάκιση έως τρία έτη ή χρηματική ποινή». Ήδη δε, η ως άνω διάταξη, μετά την τροποποίησή της με το άρθρ. 34 του ν. 4855/12-11-2021, διαμορφώνεται ως εξής: άρθρ. 169Α με τίτλο παραβίαση δικαστικών αποφάσεων και συμφωνιών που επικυρώθηκαν από συμβολαιογράφο «§ 1. Όποιος δεν συμμορφώθηκε σε προσωρινή διαταγή ή διάταξη δικαστικής από-

φασης πολιτικού δικαστηρίου ή σε εισαγγελική διάταξη, που αφορούν τη ρύθμιση της νομής ή της κατοχής, την άσκηση της γονικής μέριμνας, την επικοινωνία με το τέκνο και τη ρύθμιση της χρήσης της οικογενειακής στέγης και της κατανομής των κινητών μεταξύ συζύγων ή την απαγόρευση προσέγγισης και επικοινωνίας μεταξύ προσώπων, τιμωρείται με φυλάκιση έως τρία έτη ή χρηματική ποινή...». Από την αντιπαράβολή της παλαιάς και νέας διατάξεως του ανωτέρω άρθρου, σαφώς προκύπτει, ότι η τελευταία είναι ευμενέστερη για τον κατηγορούμενο, αφού απαλείφθηκε από αυτήν η περίπτωση της εκ προθέσεως μη συμμόρφωσης σε προσωρινή διαταγή δικαστή ή δικαστηρίου ή σε διάταξη δικαστικής αποφάσεως, με την οποία υποχρεώθηκε (ο κατηγορούμενος) σε παράλειψη ή σε ανοχή ή σε πράξη που δεν μπορεί να γίνει από τρίτο πρόσωπο και η επιχείρησή της εξαρτάται αποκλειστικά από τη βούλησή του, η οποία (πράξη) δεν είναι πλέον αξιόποινη, ενόψει του ότι ήδη τιμωρείται μόνο όποιος δεν συμμορφώνεται σε προσωρινή διαταγή ή διάταξη δικαστικής ή εισαγγελικής αποφάσεως σχετικής με τη ρύθμιση της νομής ή της κατοχής, την άσκηση της γονικής μέριμνας, την επικοινωνία με το τέκνο και τη ρύθμιση της χρήσης της οικογενειακής στέγης και της κατανομής των κινητών μεταξύ συζύγων (ΑΠ 588/2020, ΑΠ 173/2020). Από την ανωτέρω διάταξη προκύπτει, ότι για την πλήρωση της ποινικής υπόστασης του προβλεπόμενου από αυτήν εγκλήματος απαιτείται αντικειμενικά μεν, μεταξύ άλλων, η μη συμμόρφωση του δράστη σε διάταξη δικαστικής απόφασης, με την οποία αυτός υποχρεώθηκε σε πράξη, υποκειμενικά δε κοινός δόλος, που συνίσταται στη γνώση και στη θέληση παραβίασης της διατάξεως της απόφασης. Ειδικότερα, η δικαστική απόφαση, που ρυθμίζει το δικαίωμα επικοινωνίας του γονέως με το ανήλικο τέκνο, είναι μεν διαπλαστική και όχι καταψηφιστική, πλην, όμως, για την πλήρωση της αντικειμενικής και της υποκειμενικής υπόστασης του εγκλήματος τούτου δεν απαιτείται η παραβιαζόμενη αυτή απόφαση να διαλαμβάνει εξαναγκαστικά μέτρα (άρθρ. 946, 947 του ΚΠολΔ) ή να έχει επισπευθεί αναγκαστική εκτέλεσή της κατά τον ΚΠολΔ, ούτε απαιτείται τυπική επίδοση της απόφασης, αλλά αρκεί ο υπόχρεος προς συμμόρφωση να έλαβε με οποιονδήποτε τρόπο

γνώση αυτής (ΑΠ 897/2019)*.

Στην προκειμένη περίπτωση, όπως προκύπτει από την αναιρεσιβαλλομένη υπ' αριθ. ΗΤ .../2020 αθωωτική απόφαση του Τριμελούς Πλημ/κείου Αθηνών, το εκδόν αυτή Δικαστήριο κήρυξε αθώα την κατηγορούμενη της αποδιδόμενης σ' αυτήν αξιόποινης πράξεως της παραβίασης δικαστικής απόφασης κατ' εξακολούθηση. Από την απόφαση αυτή προκύπτει ότι το παραπάνω Δικαστήριο, αφού εκτίμησε τα προσδιοριζόμενα κατ' είδος αποδεικτικά μέσα, δέχθηκε στο αιτιολογικό του, κατά την αναιρετικά ανέλεγκτη κρίση του, κατά πιστή αντιγραφή, τα ακόλουθα πραγματικά περιστατικά: «Η κατηγορούμενη δεν τέλεσε την αξιόποινη πράξη, που της αποδίδεται, κατά την υποκειμενική υπόστασή της και πρέπει να κηρυχθεί αθώα, διότι παραβίασε μεν το περιεχόμενο της εν λόγω δικαστικής αποφάσεως, πλην όμως η ίδια, ως έχουσα την επιμέλεια των ανηλικών τέκνων της με τον πολιτικώς ενάγοντα, είχε ενημερώσει τον τελευταίο με την από 29.8.2017 εξώδικη δήλωσή της προς αυτόν, κοινοποιούμενη σε τούτον την 31.8.2017, ρητώς του γνωστοποίησε πως έχει ήδη μετοικήσει μαζί με τα παιδιά τους και πως η κατοικία τους είναι πλέον στην πόλη ... στη ... της Γαλλίας, επί της οδού ... αριθ. ..., όπου έχει ήδη βρει εργασία. Μάλιστα, δια της ίδιας εξωδίκου τον καλούσε να ασκεί το δικαίωμα επικοινωνίας του, διευκολύνοντάς τον με κάθε δυνατό τρόπο βάσει των νέων δεδομένων. Συνεπώς, έστω και αν έπραξε με αυτόν τον τρόπο, ενήργησε με σκοπό να προστατεύσει έννομα δικαιώματά της και όχι με πρόθεση να μην συμμορφωθεί στην εν λόγω δικαστική απόφαση, ούτε να αποστερήσει την επικοινωνία, αλλά μετέβαλε αυτήν εκ των νέων συνθηκών μετεγκατάστασής της, όπως έκρινε έχουσα την επιμέλεια των ανηλικών τέκνων τους. Πρέπει συνεπώς να κηρυχθεί αθώα ελλείψει του υποκειμενικού στοιχείου του δόλου, όπως ορίζεται στο διατακτικό».

Στη συνέχεια, το ανωτέρω Δικαστήριο κήρυ-

* Σημειώνεται ότι όλες οι ανωτέρω αναφερόμενες αρεοπαγίτικες αποφάσεις είναι αναρτημένες στην ΤΝΠ ΔΣΑ «Ισοκράτης».

Δ.Δ.Α.

ξε αθώα (ελλείπει δόλου), την κατηγορούμενη, για την προαναφερθείσα αξιόποινη πράξη της, διατηρώντας αμφιβολίες, του ότι: «Στην ..., στις 20.9.2017 και 27.9.2017, με περισσότερες από μία πράξεις που συνιστούν εξακολούθηση του ίδιου αδικήματος, με πρόθεση δεν συμμορφώθηκε σε δικαστική απόφαση με την οποία υποχρεωνόταν σε πράξη που εξαρτάτο αποκλειστικά από τη βούληση της. Συγκεκριμένα δεν συμμορφώθηκε με την υπ' αριθ. 5841/2016 απόφαση του ΜΠΡΑθ το διατακτικό της οποίας ρύθμιζε την επικοινωνία του εγκαλούντα ... με τα ανήλικα τέκνα τους ... και ..., των οποίων έχει αυτή την επιμέλεια και δεν τα παράδωσε σε αυτόν, όπως όφειλε, αλλά αιφνίδια και αυθαίρετα μετεγκαταστάθηκε με αυτά στην πόλη ... στην ... της ..., αποστερώντας τον έτσι από το προς επικοινωνία δικαίωμά του».

Με τις παραδοχές της όμως αυτές η προσβαλλόμενη απόφαση, με την οποία το δευτεροβάθμιο Δικαστήριο κήρυξε αθώα την κατηγορούμενη για την προαναφερθείσα αξιόποινη πράξη της παραβίασης δικαστικής απόφασης κατ' εξακολούθηση, δεν περιέχει την από το Σύνταγμα και τον ΚΠΔ απαιτούμενη ειδική και εμπειριστατωμένη αιτιολογία. Ειδικότερα, κατά τις παραδοχές της απόφασης, η κατηγορούμενη τέλεσε την ανωτέρω πράξη μόνον κατά την αντικειμενική της υπόσταση, αφού γίνεται δεκτό ότι παραβίασε το περιεχόμενο της υπ' αριθ. .../2016 αποφάσεως του Μονομελούς Πρωτοδικείου Αθηνών, μη συμμορφούμενη με το διατακτικό της που ρύθμιζε την άσκηση του δικαιώματος επικοινωνίας του εγκαλούντος ... μετά των ανηλικών τέκνων τους ... και ... όχι όμως και κατά την υποκειμενική της υπόσταση, αφού την κήρυξε αθώα «ελλείψει δόλου», χωρίς ωστόσο να αιτιολογεί επαρκώς, ως όφειλε, γιατί κατ' εξαίρεση στην ένδικη περίπτωση δεν συντρέχει ο δόλος της κατηγορούμενης, ο οποίος κατά κανόνα ενυπάρχει στα ανωτέρω πραγματικά περιστατικά που γίνεται δεκτό ότι τελέστηκαν απ' αυτήν. Περαιτέρω, προκύπτει ότι η προσβαλλόμενη απόφαση στήριξε την αθωωτική της κρίση στην παραδοχή ότι η κατηγορούμενη «...έστω και αν έπραξε με αυτόν τον τρόπο, ενήργησε με σκοπό να προστατεύσει τα έννομα δικαιώματά της [τα οποία δεν προσδιόρισε] και όχι με πρόθεση να μην συμμορφωθεί στην ανωτέρω δικαστική απόφαση ...», υπαινισσόμενη προφανώς

(αφού τούτο δεν αναφέρεται ρητά στην αιτιολογία της) την εφαρμογή της διάταξης του άρθρ. 20 του ΠΚ, η οποία ορίζει ότι «εκτός των αναφερομένων στον Ποινικό Κώδικα λοιπών περιπτώσεων, ο άδικος χαρακτήρας της πράξης αίρεται και όταν αυτή αποτελεί ενάσκηση δικαιώματος ή εκπλήρωση καθήκοντος που προβλέπεται στο νόμο». Πλην όμως, η ερμηνεία και η εφαρμογή στην ένδικη υπόθεση του ανωτέρω άρθρου έγινε εσφαλμένα από το δικάσαν Δικαστήριο, αφού η εφαρμογή του άρθρ. 20 του ΠΚ δεν δύναται να αποκλείσει το υποκειμενικό στοιχείο του δόλου της κατηγορουμένης· αλλά να άρει τον άδικο χαρακτήρα της τελεσθείσας ως άνω πράξεώς της.

Συνεπώς, ενόψει των παραπάνω κενών, ασαφειών και νομικών σφαλμάτων της προσβαλλόμενης απόφασης πρέπει να γίνουν δεκτοί ως βάσιμοι οι αντίστοιχοι από το άρθρο 510 § 1 στοιχ. Δ' και Ε' λόγοι αναίρεσης του Εισαγγελέως περί ελλείψεως ειδικής και εμπεριστατωμένης αιτιολογίας και εσφαλμένης ερμηνείας και εφαρμογής του νόμου, παρελκούσης δε της έρευνας των λοιπών αιτιάσεων αυτού, ν' αναιρεθεί η προσβαλλόμενη απόφαση και να παραπεμφθεί η υπόθεση για νέα συζήτηση στο ίδιο Δικαστήριο, συγκροτούμενο από άλλους δικαστές, εκτός από εκείνους που τη δικάσαν προηγουμένως (άρθρο 519 ΚΠΔ), κατά τα οριζόμενα στο διατακτικό της παρούσας.

ΕΓΚΥΚΛΙΟΙ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΩΝ

ΕΙΣΑΓΓΕΛΙΑΣ ΑΡΕΙΟΥ ΠΑΓΟΥ

Αριθ. 3/2023

Αντεισαγγελέας: Δ. Παπαγεωργίου

Προσφυγή κρατουμένων για τις συνθήκες κράτησης και δίκαιη ικανοποίηση – Εφαρμογή της νέας διατάξεως του άρθρου 6Α του (αναμορφωμένου) Σωφρονιστικού Κώδικα υπό το πρίσμα της νομολογίας του ΕΔΔΑ.

Προς τους κ.κ. Εισαγγελείς Εφετών της Χώρας και δι' αυτών προς τους κ.κ. Εισαγγελείς Πρωτοδικών της περιφέρειάς τους

Με τον προσφάτως ψηφισθέντα ν. 4985/

2022, που ισχύει από 27.10.2022, σημειώθηκε ευρύτατη τροποποίηση στο Σωφρονιστικό Κώδικα (ν. 2776/1999), η οποία έχει αγγίξει επιμέρους θεσμούς των σωφρονιστικών κανόνων. Εντελώς νέα διάταξη είναι αυτή του άρθρου 6Α (με τίτλο: «προσφυγή κρατουμένων για τις συνθήκες κράτησης και δίκαιη ικανοποίηση»), που προστέθηκε στο Σωφρονιστικό Κώδικα με το άρθρο 8 ν. 4985/2022. Η εν λόγω διάταξη παρέχει την αφορμή για την παρούσα παρέμβασή μας στο πλαίσιο της εκ των άρθρων 23 §§ 1 στοιχ. γ', 2 και 28 § 5 στοιχ. α' ΚΟΔΚΔΛ αρμοδιότητάς μας προς έκδοση Γενικών Οδηγιών προς τους εισαγγελικούς λειτουργούς της Χώρας.

Σύμφωνα με το άρθρο 6Α §§ 1, 3, 4 ΣωφρΚ «1. Αν η μη τήρηση κανόνων διαβίωσης των κρατουμένων, υποδικών ή μη, σε Σωφρονιστικά Καταστήματα ή αστυνομικά κρατητήρια, όπως αυτοί καθορίζονται, ιδίως, στα άρθρα 21, 25, 27, 32 και στην § 1 του άρθρου 36, στο άρθρο 3 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και σε άλλους κανόνες του διεθνούς δικαίου για τη μεταχείριση των κρατουμένων, προσβάλλει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, ο κρατούμενος μπορεί να προσφύγει στο Δικαστήριο Εκτέλεσης Ποινών του άρθρου 86. 3. Σε περίπτωση αποδοχής της προσφυγής, το Δικαστήριο Εκτέλεσης Ποινών διατάσσει κάθε πρόσφορο κατά την κρίση του μέτρο, για τη διασφάλιση της τήρησης των κανόνων διαβίωσης του προσφεύγοντος εντός του ίδιου Σωφρονιστικού Καταστήματος ή του κρατητηρίου της Αστυνομίας, σύμφωνα με την παρ. 1, όπως την αλλαγή χώρου κράτησης και αν η εφαρμογή τέτοιων μέτρων δεν είναι εφικτή, διατάσσει τη μεταφορά του στο νοσοκομείο των φυλακών ή άλλο δημόσιο νοσοκομείο ή την κατά προτεραιότητα μεταγωγή του προσφεύγοντος σε άλλο κατάσταση κράτησης σύμφωνα με την περ. ε) του άρθρου 72. Οι Διευθυντές των Σωφρονιστικών ή άλλων καταστημάτων και των δημόσιων νοσοκομείων συμμορφώνονται αμελλητί στις αποφάσεις του Δικαστηρίου Εκτέλεσης Ποινών. 4. Σε κάθε περίπτωση το Δικαστήριο Εκτέλεσης Ποινών μπορεί να επιδικάσει, εφόσον υποβληθεί σχετικό αίτημα από τον προσφεύγοντα, χρηματική ικανοποίηση για την ηθική βλάβη που υπέστη, το χρηματικό ποσό της οποίας ορίζεται από πέντε (5) έως τριάντα (30) ευρώ ανά ημέρα παραβίασης ανάλογα με τη βαρύτητα της προσβολής και ευεργετικό υπολογισμό της ποινής, ο οποίος

υπολογίζεται σε μία (1) επιπλέον ημέρα έκτισης ανά δέκα (10) ημέρες κράτησης υπό δυσμενείς συνθήκες. Το ίδιο δικαστήριο είναι αρμόδιο και για την εκδίκαση των προσφυγών πρώην κρατουμένων, οι οποίες ασκούνται σε αποκλειστική προθεσμία τεσσάρων (4) μηνών από την απόλυση τους. Η απόφαση που εκδίδεται επί της προσφυγής δεν υπόκειται σε ένδικα μέσα και εκτελείται αμέσως». Η causa και η ratio της παραπάνω νομοθετικής προσθήκης δηλώνεται ευθέως στην αιτιολογική έκθεση του σχ. ν. 4985/2022: «... προκειμένου να καλυφθεί ένα κενό στην ελληνική νομοθεσία, το οποίο οδηγούσε το ΕΔΔΑ στη διαπίστωση της παραβίασης του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ, εξαιτίας των συνθηκών κράτησης σε πολλά σωφρονιστικά καταστήματα ... πρόκειται να μειωθούν οι ανεκτέλεστες αποφάσεις του ΕΔΔΑ και οι προσφυγές κατά της Ελληνικής Δημοκρατίας που αφορούν στις συνθήκες κράτησης εντός των σωφρονιστικών καταστημάτων... (βλ. Αιτιολ. Έκθ. σχ. ν. 4985/2022, υπό το άρθρο 8). Η νέα αυτή ρύθμιση στην ελληνική έννομη τάξη φαίνεται να επιβεβαιώνει την ορθότητα της άποψης ότι η θέση του ατόμου κρατουμένου καθορίζεται, όλο και περισσότερο, από το διεθνές δίκαιο, ιδίως δε την ΕΣΔΑ (βλ. προλογικό σημείωμα σε: Ευτ. Φυτράκη [επιμ.] Σωφρονιστικός Κώδικας και συναφή νομοθετήματα, 2022). Το φάσμα των πιθανών αιτιάσεων, που είναι δυνατόν να αποτελέσουν αντικείμενο της προσφυγής του άρθρου 6Α ΣωφρΚ, είναι ευρύ, αφού αφορούν τη μη τήρηση των κανόνων διαβίωσης των κρατουμένων, όπως αυτοί καθορίζονται στα άρθρα του Σωφρονιστικού Κώδικα 21 (χώρος διαβίωσης των κρατουμένων), 25 (υγιεινή και καθαριότητα), 27 (υγειονομική περίθαλψη), 32 (διατροφή) και 36 § 1 (σωματική άσκηση και άθληση), στο άρθρο 3 της ΕΣΔΑ και σε άλλους κανόνες του διεθνούς δικαίου για τη μεταχείριση των κρατουμένων.

Υπό τα προεκτεθέντα νέα δεδομένα στο χώρο της σωφρονιστικής νομοθεσίας, επιβάλλεται η εκ μέρους των εισαγγελικών λειτουργιών επίδειξη ιδιαίτερης προσοχής κατά την εφαρμογή των διατάξεων αναφορικά με το νεοπαγή θεσμό της προσφυγής κρατουμένων του άρθρου 6Α ΣωφρΚ. Οι ασκούντες τα ειδικά καθήκοντα των άρθρων 567 ΚΠΔ και 85 ΣωφρΚ εισαγγελείς, συμμετέχοντες στην σύνθεση του Δικαστηρίου Εκτέλεσης Ποινών, το οποίο αποφαινεται και για τις προσφυγές του άρθρου 6Α (άρθρο 86 ΣωφρΚ), έχουν την ευθύνη της επιμελημένης-αιτιολογη-

μένης πρότασης ώστε να συμβάλλουν, κάθε φορά, στη δίκαιη δικανική κρίση. Έτσι, είναι απολύτως αναγκαίο να γνωρίζουν ότι σύμφωνα με τη νομολογία του ΕΔΔΑ, προκειμένου ένα εθνικό ένδικο βοήθημα, που αφορά τις συνθήκες κράτησης, να είναι αποτελεσματικό, το δικαστήριο που επιλαμβάνεται (εν προκειμένω το Δικαστήριο Εκτέλεσης Ποινών) πρέπει να εξετάζει την υπόθεση κατά τις σχετικές αρχές και τα πρότυπα που απορρέουν από την περί το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ νομολογία, βασική παραδοχή της οποίας είναι «ότι το άρθρο 3 της Σύμβασης επιβάλλει στις αρχές μια θετική υποχρέωση η οποία συνίσταται στην εξασφάλιση του ότι κάθε κρατούμενος θα κρατείται υπό συνθήκες συμβατές με τον σεβασμό της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας και ότι οι όροι εκτέλεσης του εν λόγω μέτρου δεν θα υποβάλλουν τον ενδιαφερόμενο σε αγωνία ή σε δοκιμασία της οποίας η ένταση υπερβαίνει το αναπόφευκτο επίπεδο των δεινών που είναι σύμφυτα με την κράτηση» (βλ. Γ. Καραβοκύρη σε: Ι. Σαρμά - Ξ. Κοντιάδη - Χ. Ανθόπουλου, ΕΣΔΑ - κατ' άρθρο ερμηνεία, 2021, σ. 139). Για λόγους ευρύτερης ενημέρωσης (όλων μας), στην παρούσα συνάπτεται παράρτημα, που μας διαβίβασε η Εκπρόσωπος της Ελληνικής Δημοκρατίας ενώπιον του ΕΔΔΑ (Πρόεδρος του ΝΣΚ), στο οποίο παρατίθεται συνοπτικά η νομολογία του ΕΔΔΑ αναφορικά με την παραβίαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ λόγω ακατάλληλων συνθηκών κράτησης*.

Οι κ.κ. Διευθύνοντες τις Εισαγγελίες Εφετών της Χώρας, εκτός από την κοινοποίηση της παρούσας στους εισαγγελικούς λειτουργούς της περιφέρειάς τους (κατά προτεραιότητα στους υπηρετούντες σε Εισαγγελίες Πρωτοδικών, στην περιφέρεια των οποίων λειτουργεί Κατάστημα Κράτησης και στους εποπτευόμενους τα Καταστήματα Κράτησης Κορυδαλλού, Διαβατών, Αγίου Στεφάνου και Λάρισας Αντεισαγγελίες Εφετών) παρακαλούνται να ασκούν τη δέουσα εποπτεία για την τήρησή της.

* Το εν λόγω παράρτημα είναι προσβάσιμο σε <https://eisefet-thess.gov.gr/wp-content/uploads/2023/01/νομολογια-αρθρου-3.pdf>.

ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΣ ΑΡΕΙΟΥ ΠΑΓΟΥ

Επιμέλεια: ΣΤΑΥΡΟΥ Ο. ΧΟΥΡΣΟΓΛΟΥ, Δικηγόρου-DEA

ΑΠ 763/2022 (Ψευδής υπεύθυνη δήλωση, αντικειμενική υπόσταση, νόμιμος τύπος υπεύθυνης δήλωσης, αρχή ή υπηρεσία δημοσίου τομέα, μη αναφορά, εσφαλμένη ερμηνεία και εφαρμογή ουσιαστικών ποινικών διατάξεων, αθώωση αναιρεσιόντος): Αναίρεται για εσφαλμένη ερμηνεία και εφαρμογή των ουσιαστικών ποινικών διατάξεων των άρθρων 1 και 22 § 6 εδ. α' του ν. 1599/86 η καταδικαστική απόφαση για ψευδή υπεύθυνη δήλωση, και κηρύσσεται ο αναιρεσιών αθώος της εν λόγω πράξεως, διότι κατ' ορθή ερμηνεία και εφαρμογή των ως άνω διατάξεων ελλείπουν εν προκειμένω δύο στοιχεία της αντικειμενικής υποστάσεως του αδικήματος, δηλ. ο νόμιμος τύπος της υπευθύνου δηλώσεως, αφού το επίδικο έντυπο ετύγγανε ένα υπόδειγμα κείμενου, επισυναπτόμενο σε εγκύκλιο του Υπουργείου Μεταφορών (και όχι υπεύθυνη δήλωση του παραπάνω ν.), καθώς και η αρχή ή η υπηρεσία του δημοσίου τομέα, προς την οποία το έγγραφο απευθυνόταν, αφού από την παραδεκτή επισκόπησή του προκύπτει πως δεν αναφέρει κάποια τέτοια (Άρθρα 510 § 1 περ. ε' και 518 § 1 νέου ΚΠΔ, και 1 και 22 § 6 εδ. α' ν. 1599/86).

ΑΠ 765/2022 (Εξακολουθητική κοινή πλαστογραφία, πλαστογραφία πιστοποιητικού, διάκριση, ευμενέστερη διάταξη, αυτεπάγγελτη εφαρμογή, βεβαίωση προϋποθέσεων άσκησης ιατρικού επαγγέλματος, πιστοποιητικό εγγραφής σε Ιατρικό Σύλλογο, κατάρτιση, σκοπός, κατάληψη θέσης εργασίας, ευθεία βλάβη σε έννομες σχέσεις τρίτου, εσφαλμένη ερμηνεία και εφαρμογή ουσιαστικής ποινικής διατάξεως): Αναίρεται για εσφαλμένη ερμηνεία και εφαρμογή της ουσιαστικής ποινικής διατάξεως του άρθρου 216 § 1 νέου ΠΚ η προσβαλλόμενη απόφαση, διότι καταδίκασε την αναιρεσιόγουσα για εξακολουθητική κοινή πλαστογραφία, ενώ όφειλε να εφαρμόσει αυτεπάγγελτα την, ευμενέστερη για την κατηγορούμενη, διάταξη του άρθρου 217 § 3 νέου ΠΚ περί πλαστογραφίας πιστοποιητικού, αφού η, από μέρους της, κατάρτιση των δύο επίμαχων εγγράφων, ήτοι μίας πλαστής βεβαίωσης περί του ότι πλη-

ρούσε τις προϋποθέσεις άσκησης του ιατρικού επαγγέλματος, και ενός πλαστού πιστοποιητικού εγγραφής της στον Ιατρικό Σύλλογο Αθηνών, είχαν ως σκοπό την κατάληψη θέσης εργασίας, ως ειδικευομένης ιατρού, σε συγκεκριμένο δημόσιο νοσοκομείο, χωρίς να εμπεριέχεται παραδοχή, περί του ότι από τις εν λόγω ενέργειες της επήλθε ευθέως βλάβη στις έννομες σχέσεις άλλου, οπότε και θα μπορούσε να γίνει λόγος για κοινή πλαστογραφία (Άρθρα 2 § 1, 98 § 1, 216 § 1 και 217 § 3 νέου ΠΚ, και 510 § 1 περ. ε' νέου ΚΠΔ).

ΑΠ 772/2022 σε Συμβ. (Παραπεμπτικό βούλευμα, κατηγορούμενος, έφεση, παραδεκτό, Εισαγγελέας, πρόταση επί παραδεκτού και ουσίας, δικογραφία, επανεισαγωγή, απόλυτη ακυρότητα): Αναίρεται το προσβαλλόμενο βούλευμα για απόλυτη ακυρότητα, λόγω παραβίασης διατάξεων επί της υποχρεωτικής συμμετοχής του Εισαγγελέα στην ποινική διαδικασία, γιατί ενώ η εισαγγελική πρόταση, επί εφέσεως του κατηγορουμένου κατά παραπεμπτικού βουλεύματος του ΣυμβΠλημ για κακούργημα, ήταν να κηρυχθεί η ασκηθείσα έφεση απαράδεκτη, ήτοι δεν υπήρχε επάλληλη πρόταση επί της ουσίας, εντούτοις το εκδοθέν βούλευμα απεφάνθη επί της τελευταίας (αφού προηγουμένως έκρινε την έφεση παραδεκτή) ενώ, όμως, όφειλε να αποσχει να αναφερθεί σχετικώς, και έως ότου επανεισαχθεί η υπόθεση σε αυτό, μετά τη σύνταξη εισαγγελικής προτάσεως επί των λόγων εφέσεως (Άρθρα 30 § 2, 138, 171 § 1 περ. β', 174 § 1, 477, 478, 483 § 3 και 484 § 1 περ. α' νέου ΚΠΔ).

ΑΠ 777/2022 (Διακίνηση ναρκωτικών κατ' επάγγελμα και με προσδωκόμενο όφελος άνω των 75.000 €, ισόβια κάθειρξη, πρόσκαιρη κάθειρξη τουλάχιστον 10 ετών, διαζευκτική επιβολή, ειδικοί ποινικοί νόμοι, εσφαλμένη εφαρμογή ουσιαστικής ποινικής διατάξεως): Αναίρεται ως προς την επί της ποινής διάταξη της η καταδικαστική απόφαση για διακίνηση ναρκωτικών κατ' επάγγελμα και με προσδωκόμενο όφελος άνω των 75.000 €, λόγω εσφαλμένης εφαρμογής της ουσιαστικής ποινικής διατά-

ξεως του άρθρου 463 § 4 νέου ΠΚ, διότι ενώ επέβαλε στον αναιρεσειόντα την ποινή της ισοβίου καθείρξεως, δεν μνημόνευσε καθόλου την ως άνω διάταξη, κατά την οποία επί αδικήματος προβλεπόμενου σε ειδικούς ποινικούς νόμους, και τιμωρούμενου με ποινή ισοβίου καθείρξεως, προστίθεται διαζευκτικά και η πρόσκαιρη καθείρξη τουλάχιστον 10 ετών, ήτοι δεν εφάρμοσε αυτήν ευμενέστερη (διάταξη), ενώ όφειλε να το πράξει (Άρθρα 463 § 4 νέου ΠΚ, 510 § 1 περ. ε' νέου ΚΠΔ, και 20 §§ 1 και 2, και 23 § 2 περ. α' v. 4139/2013).

ΑΠ 799/2022 σε Συμβ. (Εκδοση, αίτηση προς έκτιση ποινής, απόφαση μη αμετάκλητη, Ελληνικό δίκαιο, υφ' όρων παραγραφή ποινής, παραδοχή έφεσης): Γίνεται δεκτή η έφεση του εκζητούμενου και γνωμοδοτείται να μην εκδοθεί στην Αλβανία, προς έκτιση ποινής φυλακίσεως 6 μηνών για το αδίκημα της ενδοοικογενειακής απειλής, διότι προέκυψε πως αυτός είχε ασκήσει έφεση κατά της, ερήμην του εκδοθείσας, αποφάσεως, η συζήτηση της οποίας (έφεσης) ακόμη εκκρεμεί, με αποτέλεσμα, κατά το Ελληνικό δίκαιο, η επιβληθείσα ποινή να έχει υποπέσει στην ειδική υφ' όρων παραγραφή του άρθρου 64 § 1 περ. α' του v. 4689/2020 (Άρθρα 10 Ευρωπαϊκής Σύμβασης Εκδόσεως, 438 περ. δ' και η', και 451 § 1 νέου ΚΠΔ, και 64 § 1 περ. α' v. 4689/2020).

ΑΠ 808/2022 (Συκοφαντική δυσφήμιση, κατηγορούμενος, απολογία, αποδεικτικά μέσα, κατ' είδος αναφορά, σκεπτικό, μη συνεκτίμηση, αιτιολογία): Αποστερείται αιτιολογίας η καταδικαστική απόφαση για συκοφαντική δυσφήμιση, διότι ενώ από τα πρακτικά προκύπτει πως ο αναιρεσειών ήταν παρών στο ακροατήριο και απολογήθηκε, εντούτοις η απολογία του δεν λήφθηκε υπόψη από το Δικαστήριο, αφού δεν αναφέρεται στην εισαγωγική περικοπή του σκεπτικού, επί της κατ'είδος αναφοράς των συνεκτιμηθέντων αποδεικτικών μέσων, ούτε και σε κάποιο άλλο σημείο του κυρίως σκεπτικού (Άρθρα 93 § 3 Σ, 362 και 363 νέου ΠΚ, και 139, 365 και 510 § 1 περ. δ' νέου ΚΠΔ).

ΑΠ 819/2022 (Έκρηξη με χρήση εκρηκτικών με κίνδυνο για άνθρωπο, κίνδυνος ζωής συγκεκριμένος ή δυνητικός, διαχρονικό δίκαιο, ευμενέστερος νόμος, σκεπτικό, διατακτικό,

αντίφαση, αιτιολογία, νόμιμη βάση): Αποστερείται αιτιολογίας και νόμιμης βάσης η καταδικαστική απόφαση για έκρηξη με χρήση εκρηκτικών με κίνδυνο για άνθρωπο, διότι ενώ στο σκεπτικό της αναφέρεται πως από την ενέργεια του αναιρεσειόντος, της ρίξεως βόμβας μολότωφ, προκλήθηκε κίνδυνος για ανθρώπους, διότι στον τόπο ευρίσκονταν πολίτες και αστυνομικοί, ήτοι γίνεται δεκτός συγκεκριμένος κίνδυνος ζωής, αντιφατικώς το διατακτικό τον κηρύσσει ένοχο, αναφέροντας όμως ότι από την πράξη του μπορούσε να προκύψει κίνδυνος για άνθρωπο, δηλ. μνημονεύεται δυνητικός κίνδυνος, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να διαγνωστεί εάν εφαρμόστηκε η ευμενέστερη διάταξη του άρθρου 270 § 1 περ. β' νέου ΠΚ, ή η δυσμενέστερη του άρθρου 270 περ. β' παλαιού ΠΚ (Άρθρα 93 § 3 Σ, 2 § 1 και 270 § 1 περ. β' νέου ΠΚ, 270 περ. β' παλαιού ΠΚ, και 139 και 510 § 1 περ. δ' και ε' νέου ΚΠΔ).

ΑΠ 834/2022 (Εξακολουθητική παράβαση καθήκοντος, εξακολουθητική πλαστογραφία, ΕΔΕ, πόρισμα, κατηγορούμενος, πρότερη κατάθεση, ανάγνωση, συνεκτίμηση, δικαίωμα σιωπής και μη αυτοενοχοποίησης, απόλυτη ακυρότητα): Αναίρειται η προσβαλλομένη καταδικαστική απόφαση για εξακολουθητική πλαστογραφία και παράβαση καθήκοντος, λόγω απόλυτης ακυρότητας της διαδικασίας στο ακροατήριο, εκ παραβίασης του δικαιώματος της αναιρεσειούσας στη σιωπή και στη μη αυτοενοχοποίηση, διότι από τα παραδεκτώς επισκοπούμενα πρακτικά της ελεγχόμενης προκύπτει ότι αναγνώσθηκε και ένα πόρισμα της προηγούμενης ΕΔΕ, όπου περιλαμβάνεται κατάθεση της αναιρεσειούσας ληφθείσα πριν καταστεί κατηγορούμενη, στην οποία και αυτή ομολογεί την εμπλοκή της στην υπόθεση, έγγραφο που ανεπίτρεπτα συνεκτιμήθηκε, προς διάγνωση της ενοχής της (Άρθρα 98 § 1, 216 § 1 και 259 νέου ΠΚ, και 6 §§ 1 και 2 ΕΣΔΑ, 14 § 3 περ. ζ' ΔΣΑΠΔ, 171 § 1 περ. δ', 178 περ. δ', ε' και στ', 223 § 4, 273 § 2 και 510 § 1 περ. α' νέου ΚΠΔ).

ΑΠ 846/2022 (Ψευδής κατάθεση, αναληθές γεγονός, θέση στο αρχείο υποθέσεων λόγω παραγραφής, έγγραφα εισαγγελικής αρχής, μη συνεκτίμηση, αντίθετη κρίση, αιτιολογία): Αποστερείται αιτιολογίας η καταδικαστική από-

φαση για ψευδή κατάθεση, η οποία είχε ως αναληθώς κατατεθέν γεγονός, εκτός άλλων, και το ότι οι υποθέσεις του εγκαλούντος τέθηκαν στο αρχείο λόγω παραγραφής (ενώ, κατά το κατηγορητήριο, το αληθές ήταν πως εκείνος αθώωθηκε στην ουσία), διότι ενώ αναγνώστηκαν τρία έγγραφα (αποσπάσματα) της αρμόδιας εισαγγελικής αρχής, από όπου προέκυπτε πως πράγματι, στις υποθέσεις του εγκαλούντος, η ποινική δίωξη έπαυσε λόγω παραγραφής, παρά ταύτα η ελεγχόμενη οδηγήθηκε σε ευθέως αντίθετη, έναντι των εγγράφων, κρίση, και μάλιστα χωρίς να αντικρούει το περιεχόμενό τους, και χωρίς επιπροσθέτως να αιτιολογεί ειδικώς τη συγκεκριμένη κρίση της (Άρθρα 93 § 3 Σ, 224 νέου ΠΚ, και 138, 178 περ. στ' και 510 § 1 περ. δ' νέου ΚΠΔ).

ΑΠ 857/2022 (Μη καταβολή εργατικών αποδοχών, ανώνυμη εταιρεία, εν τοις πράγμασι διοίκηση και διαχείριση, άτυπη ανάθεση, Πρόεδρος ΔΣ και διευθύνων σύμβουλος, πραγματικά περιστατικά, μη παράθεση, αιτιολογία, νόμιμη βάση): Αποστερείται αιτιολογίας και νόμιμης βάσης η καταδικαστική απόφαση για μη καταβολή εργατικών αποδοχών με εργοδότης ανώνυμη εταιρεία, διότι η παραδοχή της, περί του ότι ο αναιρεσείων διοικούσε την εταιρεία και διαχειριζόταν τις υποθέσεις εν τοις πράγμασι (de facto), ύστερα από άτυπη ανάθεση από τη θυγατέρα του, και υπό την ιδιότητά της ως Προέδρου του ΔΣ και διευθύνοντος συμβούλου, δεν θεμελιώνεται επαρκώς, αφού δεν παρατίθενται καθόλου πραγματικά περιστατικά σχετικά με το θέμα, ήτοι δεν εξηγείται πως η κόρη αυτού (αναιρεσείοντος) είχε εξουσία εκπροσώπησης της εταιρείας, με ποιο τρόπο την απέκτησε, και εάν είχε περαιτέρω δικαίωμα να την μεταβιβάσει σε τρίτον, και μάλιστα χωρίς τήρηση οποιουδήποτε τύπου (Άρθρα 93 § 3 Σ, 139 και 510 § 1 περ. δ' και ε' νέου ΚΠΔ, και 28 ν. 3996/2011, και άρθρο μόνο α.ν. 690/45).

ΑΠ 861/2022 (Εξακολουθητική απάτη με ζημία άνω των 120.000 €, προσδιορισμός, αμφισβήτηση, ουσιώδες ζήτημα, αιτιολογία): Αποστερείται αιτιολογίας η καταδικαστική απόφαση για απάτη με ζημία άνω των 120.000 €, διότι ενώ ο αναιρεσείων αμφισβήτησε ειδικώς το ύψος της προξενηθείσας, στον εγκαλούντα,

ζημίας, εντούτοις ουδεμία διαλαμβάνεται αιτιολογία ως προς το ουσιώδες, αυτό, ζήτημα, και ουδόλως εξηγείται το πως, και το από ποια αποδεικτικά μέσα, προέκυψε η, αναγραφόμενη στο διατακτικό, φερομένη ζημία των 204.553,40 € (άρθρα 93 § 3 Σ, 386 § 1 νέου ΠΚ, και 139 και 510 § 1 περ. δ' νέου ΚΠΔ).

ΑΠ 863/2022 (Αγορά και κατοχή ναρκωτικών από τοξικομανή, μειωμένος καταλογισμός, ολοκλήρωση θεραπευτικού προγράμματος απεξάρτησης, ποινή, λόγοι μείωσης, συνδρομή, αιτιολογία, υπέρβαση εξουσίας): Αναίρειται για έλλειψη αιτιολογίας και υπέρβαση εξουσίας ως προς την περί της ποινής διάταξη της η καταδικαστική απόφαση για αγορά και κατοχή ναρκωτικών από εξαρτημένο χρήστη, διότι ενώ αναγνώρισε ότι συντρέχουν, στο πρόσωπο του αναιρεσείοντος, περισσότεροι λόγοι μείωσης της ποινής, ήτοι εκείνοι του ελαττωμένου καταλογισμού και της ολοκλήρωσης θεραπευτικού προγράμματος απεξάρτησης, εντούτοις κατά την επιμέτρηση της ποινής δεν διευκρινίζει εάν εφαρμόστηκε η ευμενέστερη, και ισχύουσα στο χρόνο εκδόσεώς της, διάταξη του άρθρου 85 § 1 νέου ΠΚ περί περαιτέρω μείωσης της ποινής, επί συνδρομής πλειόνων προς τούτο λόγων, διάταξη που ουδόλως παρατίθεται, ενώ και οι προαναφερθέντες λόγοι μείωσης δεν αναφέρονται καθόλου μεταξύ των στοιχείων που συνεκτιμήθηκαν για την επιμέτρηση της επιβληθείσας ποινής (Άρθρα 93 § 3 Σ, 2 § 1, 36 και 85 § 1 νέου ΠΚ, 139 και 510 § 1 περ. δ' και θ' νέου ΚΠΔ, και 20 §§ 1 και 2, 30 § 4 και 33 § 1 περ. γ' ν. 4139/2013).

ΑΠ 872/2022 σε Συμβ. (Επανάληψη διαδικασίας, ληστεία από κοινού και κατά συρροή, παράνομη οπλοφορία και οπλοχρησία, βεβαίωση Καταστήματος Κράτησης, χρόνος τέλεσης πράξεων, πραγματική κράτηση, νεότερο άγνωστο γεγονός και στοιχείο, αίτηση δεκτή): Γίνεται δεκτή η αίτηση επαναλήψεως της διαδικασίας που περατώθηκε με την αμετάκλητη καταδική του αιτούντος για τα εγκλήματα της ληστείας από κοινού και κατά συρροή, και της παράνομης οπλοφορίας και οπλοχρησίας, διότι από προσκομισθείσα βεβαίωση Καταστήματος Κράτησης αποδεικνύεται πως ο αιτών, κατά το χρόνο τέλεσης των παραπάνω εγκλημάτων, τε-

λούσε υπό συνθήκες πραγματικής κράτησης, στοιχείο που καθιστά φανερό ότι ετύγχανε αθώως των παραπάνω εγκλημάτων (Άρθρα 45, 94 § 1 και 380 § 1 νέου ΠΚ, 525 § 1 περ. 2 νέου ΚΠΔ, και 10 § 1 και 13, και 14 ν. 2168/93).

ΑΠ 873/2022 (Εξακολουθητική υπεξαίρεση, αντικειμενική υπόσταση, παράνομη ιδιοποίηση, άρνηση, ουσιώδης ισχυρισμός, μη απάντηση, δικαίωμα δικαιοσύνης, απόλυτη ακυρότητα, αιτιολογία, νόμιμη βάση): Αναίρειται για έλλειψη αιτιολογίας και νόμιμης βάσης, αλλά και για απόλυτη ακυρότητα της διαδικασίας στο ακροατήριο, λόγω παραβίασης του δικαιώματος του ανααιρεσιόντος σε δικαιοσύνη, η καταδικαστική απόφαση για εξακολουθητική υπεξαίρεση διότι, εκτός άλλων, ουδέν διαλαμβάνει επί του ουσιώδους υπερασπιστικού ισχυρισμού του, περί μη αντικειμενικής στοιχειοθέτησης της πράξεως, λόγω έλλειψης του στοιχείου της παράνομης ιδιοποίησης, εκ του γεγονότος ότι οι επίδικες καταβολές έγιναν προς λογαριασμό αυτού (ανααιρεσιόντος) από τρίτους, τον οποίον όμως (λογαριασμό) τους τον είχε υποδείξει ο ίδιος ο εγκάλων (Άρθρα 93 § 3 Σ, 6 § 1 ΕΣΔΑ, 98 § 1 και 375 § 1 ΠΚ, και 139 και 510 § 1 περ. α', δ' και ε' νέου ΚΠΔ).

ΑΠ 881/2022 (Πλαστογραφία μετά χρήσεως, κατάρτιση πλαστού, εξακολουθητική πλαστογραφία πιστοποιητικού, κατάρτιση, χρήση, επιτρεπτή μεταβολή κατηγορίας, χρόνος τέλεσης, αντίφαση, αιτιολογία, νόμιμη βάση): Αποστερείται αιτιολογίας και νόμιμης βάσης η καταδικαστική απόφαση, διότι ενώ το σκεπτικό της αναφέρει πως ο ανααιρεσιών τέλεσε το αδίκημα της εξακολουθητικής χρήσης πλαστού πιστοποιητικού, κατ' επιτρεπτή μεταβολή της κατηγορίας από το αδίκημα της κατάρτισης πλαστού εγγράφου μετά χρήσεως (δηλ. της κοινής πλαστογραφίας μετά χρήσεως, όπως ήταν η αρχική ποινική δίωξη), αντιφατικώς το διατακτικό της τον κηρύσσει ένοχο κατάρτισης πλαστού πιστοποιητικού και, μάλιστα, με χρόνο κατάρτισης του ένδικου πτυχίου ταυτιζόμενο με εκείνον της δεύτερης μερικότερης πράξης της χρήσης του, ενώ όμως, κατά τις παραδοχές του σκεπτικού, το πλαστό είχε καταρτιστεί σε πρότερο χρόνο, αφού γίνεται δεκτή και προγενέστερη

χρήση του (Άρθρα 98 § 1, 216 §§ 1 και 2, και 217 § 3 νέου ΠΚ, και 171 § 1 περ. β' νέου ΚΠΔ).

ΑΠ 884/2022 (Κατάχρηση ανηλικών σε ασέλγεια κατά συρροή, ανήλικος παθών, κατάθεση, προδικασία, διαδικασία νομότυπης λήψης, διορισμός πραγματογνώμονα παιδοψυχολόγου ή παιδοψυχιάτρου ή ψυχολόγου ή ψυχιάτρου, παράλειψη διορισμού, ανεπίτρεπτη ανάγνωση και συνεκτίμηση, απόλυτη ακυρότητα): Αναίρειται για απόλυτη ακυρότητα της διαδικασίας στο ακροατήριο, λόγω προσβολής υπερασπιστικού δικαιώματος, η καταδικαστική απόφαση για κατάχρηση ανηλικών σε ασέλγεια κατά συρροή, διότι ανέγνωσε και συνεκτίμησε, εκτός άλλων, τις προανακριτικές καταθέσεις των ανηλικών παθόντων που, όμως, δεν είχαν ληφθεί νομότυπα, με τήρηση της διαδικασίας του τότε ισχύοντος άρθρου 226Α παλαιού ΠΚ (και ήδη 227 νέου ΠΚ), αφού κατά την εξέταση των φερόμενων παθόντων δεν διορίστηκε, ούτε παρέστη, προς αξιολόγηση της αντιληπτικής και ψυχικής τους κατάστασης, πραγματογνώμονας παιδοψυχολόγος ή παιδοψυχίατρος ή ψυχολόγος ή ψυχίατρος, παρά μόνον αυτοβούλως προσελθείς ψυχολόγος του Κέντρου Κοινωνικής Πρόνοιας, το οποίο μάλιστα δήλωσε παράσταση πολιτικής αγωγής στην προκείμενη ποινική διαδικασία (με αποτέλεσμα να συντρέξουν, επιπροσθέτως, ασυμβίβαστα καθήκοντα και ιδιότητες στους εμπλεκόμενους με τη λήψη των εν λόγω καταθέσεων), και έτσι οι επίμαχες καταθέσεις ετύγχαναν ακύρως ληφθείσες, εξ ου, άλλωστε, και δεν αναγνώστηκαν, ούτε και αξιοποιήθηκαν, στην πρωτοβάθμια δίκη (Άρθρα 6 § 3 περ. δ' ΕΣΔΑ, 94 § 1, 227 και 342 νέου ΠΚ, 226Α παλαιού ΠΚ, και 171 § 1 περ. δ' και 510 § 1 περ. α' νέου ΚΠΔ).

ΑΠ 906/2022 (Φοροδιαφυγή στο εισόδημα, κατηγορούμενος, προσαύξηση περιουσίας, έγγραφα, βιβλιάρια, επιταγή, αποδεικτικό προεξόφλησης, μη συνεκτίμηση, αιτιολογία): Αποστερείται αιτιολογίας η καταδικαστική απόφαση για φοροδιαφυγή στο εισόδημα, διότι δεν προκύπτει ότι συνεκτιμήθηκαν τρία έγγραφα που προσκόμισε ο ανααιρεσιών, στα οποία δεν γίνεται καμία ειδικότερη μνεία (πέραν της γενικής, επί των κατ' είδος συνεκτιμηθέντων αποδείξεων), και συγκεκριμένα αντίγραφα από ένα

τραπεζικό βιβλιάριο, μία επιταγή και ένα αποδεικτικό προεξόφλησης, από όπου προέκυπτε, κατά τους ισχυρισμούς του, ότι το ποσό ενός εμβάσματος που φέρεται να αποτελεί την προσαύξηση της περιουσίας του στην ένδικη χρήση του 2012 προήλθε, στην πραγματικότητα, από προγενέστερη ρευστοποίηση άυλων τίτλων, η οποία έγινε το 2006 (Άρθρα 93 § 3 Σ, 139, 178 περ. στ' και 510 § 1 περ. δ' νέου ΚΠΔ, και 66 § 1 περ. α' ν. 4987/2022).

ΑΠ 916/2022 (Υπεξαίρεση, κατάσταση ανάγκης, αυτοτελής ισχυρισμός, μη απάντηση, δικαιώματα υπερασπίσεως, απόλυτη ακυρότητα): Αναίρεται για απόλυτη ακυρότητα της διαδικασίας στο ακροατήριο η καταδικαστική απόφαση για υπεξαίρεση, διότι παρέλειψε να απαντήσει στον, σαφώς και ορισμένως προβληθέντα, αυτοτελή ισχυρισμό της αναιρεσείουσας περί καταστάσεως ανάγκης αίρουσας το άδικο, κατά παραβίαση των υπερασπιστικών της δικαιωμάτων (άρθρα 25 § 1 και 375 § 1 νέου ΠΚ, και 171 § 1 περ. δ' και 510 § 1 περ. α' νέου ΚΠΔ).

ΑΠ 918/2022 (Κατηγορούμενος, ηλικία άνω των 80 ετών, ποινικό μητρώο, υποχρεωτική καταστροφή, ανεπίτρεπτη συνεκτίμηση, φυλάκιση, αναστολή εκτελέσεως, μη χορήγηση, μετατροπή ποινής σε χρηματική, αιτιολογία): Αναίρεται για έλλειψη αιτιολογίας η προσβαλλομένη καταδικαστική απόφαση ως προς τις διατάξεις της που αφορούν στην εκτελεσιμότητα της επιβληθείσας συνολικής ποινής φυλακίσεως 7 μηνών και τη μετατροπή της σε χρηματική, διότι το επιληφθέν δικαστήριο αρνήθηκε να χορηγήσει αναστολή εκτελέσεως στον, ηλικίας τότε 85 ετών, αναιρεσείοντα με επίκληση προηγούμενης καταδίκης του αναγραφόμενης στο αντίγραφο του ποινικού του μητρώου, που αναγνώσθηκε, ενώ όμως αυτό (ποινικό μητρώο) έπρεπε να έχει καταστραφεί και, σε κάθε περίπτωση, δεν επιτρεπόταν να χρησιμοποιηθεί σε βάρος του, αφού ο αναιρεσείων είχε υπερβεί το 80^ο έτος της ηλικίας του (Άρθρα 93 § 3 Σ, 99 § 1 νέου ΠΚ, 82 § 1 παλαιού ΠΚ, και 139, 510 § 1 περ. δ' και 573 § 1 περ. α' νέου ΚΠΔ).

ΑΠ 921/2022 (Παράβαση καθήκοντος, πόρισμα ΕΔΕ, μη ανάγνωση, συνεκτίμηση, κατηγορούμενος, δικαίωμα δηλώσεων και πα-

ρατηρήσεων, απόλυτη ακυρότητα): Αναίρεται για απόλυτη ακυρότητα της διαδικασίας στο ακροατήριο η καταδικαστική απόφαση για παράβαση καθήκοντος, διότι από το σκεπτικό της προκύπτει πως συνεκτιμήθηκε, για τη διάγνωση της ενοχής του αναιρεσείοντος, και το πόρισμα της διεξαχθείσας κατ' αυτού ΕΔΕ, έγγραφο όμως που από τα πρακτικά προκύπτει πως δεν αναγνώσθηκε (ενώ δεν αναφέρεται απλώς ιστορικά, και ούτε το περιεχόμενό του προκύπτει από κάποια άλλη απόδειξη), με αποτέλεσμα ο αναιρεσείων να αποστερηθεί του υπερασπιστικού δικαιώματός του, σε υποβολή δηλώσεων και παρατηρήσεων επί του εν λόγω αποδεικτικού μέσου (Άρθρα 259 νέου ΠΚ, και 171 § 1 περ. δ', 329, 331, 333 § 2, 358, 362, 502 § 1 εδ. γ' και 510 § 1 περ. α' νέου ΚΠΔ).

ΑΠ 929/2022 (Κατηγορούμενος, ακυρότητες προδικασίας, αίτηση κηρύξεως αυτών, προθεσμία, ΣυμβΠλημ, κυρία διαδικασία, απαράδεκτη εισαγωγή υποθέσεως, εναντίωση, κλητήριο θέσπισμα, αντίκλητος, επίδοση, ειδικός λόγος εφέσεως, αιτιολογία, υπέρβαση εξουσίας): Αναίρεται για έλλειψη αιτιολογίας και υπέρβαση εξουσίας η προσβαλλομένη καταδικαστική απόφαση, διότι το δευτεροβάθμιο Δικαστήριο απέρριψε τον, επαναφερθέντα και με ειδικό λόγο εφέσεως, ισχυρισμό (εναντίωση) του αναιρεσείοντος περί απαραδέκτου εισαγωγής της υποθέσεως στο ακροατήριο του πρωτοβάθμιου Δικαστηρίου, εκ του ότι αυτός είχε καταθέσει εμπρόθεσμα την, από 3-1-2019, αυτοτελή αίτησή του προς το ΣυμβΠλημ για την κήρυξη της ακυρότητας πράξεων της κατ' αυτού προδικασίας, αίτηση που δεν είχε κριθεί μέχρι τότε, χωρίς όμως να διευκρινίζεται στην ελεγχόμενη εάν είχε υπάρξει κάποια δικαιοδοτική κρίση επί της παραπάνω αιτήσεως ενώ, περαιτέρω, η επίμαχη αίτηση αξιολογείται από το δευτεροβάθμιο Δικαστήριο (και όχι από το αρμόδιο ΣυμβΠλημ) ως εκπρόθεσμη με επίκληση του, από 21-12-2018, αποδεικτικού επίδοσης κλητηρίου θεσπίσματος στον αντίκλητο του αναιρεσείοντος, παρότι, όμως, γίνεται ταυτοχρόνως δεκτόν πως αυτή η, προς τον αντίκλητο, επίδοση προηγήθηκε εκείνης προς τον κατηγορούμενο και, αφού τα αποτελέσματα της επίδοσης τρέχουν από την τελευταία (την προς τον κατηγορούμε-

νο), και τούτη έγινε (ως προκύπτει από την παραδεκτή επισκόπηση της δικογραφίας) στις 22.1.2019, τότε η, από 3.1.2019, αίτηση προς το Συμβ Πλημ ήταν εμπρόθεσμη (Άρθρα 93 § 3 Σ, 139, 156 § 2, 174 § 1, 175 § 1, 176 § 1, 320 §§ 2 και 3, 502 § 2 και 510 § 1 περ. δ' και θ' ΚΠΔ).

ΑΠ 940/2022 (Κλητήριο θεσπισμα, επίδοση, θυροκόλληση, πρωτότυπο, τηλεομοιοτυπία, διαβίβαση, έγγραφο, επείγουσα περίπτωση, παραγραφή, κράτηση, ένσταση, αιτιολογημένη απόρριψη): Ορθώς και αιτιολογημένως απορρίφθηκε η ένσταση ακυρότητας της επιδόσεως του κλητηρίου θεσπίσματος, διότι αυτό επιδόθηκε νομίμως με θυροκόλληση και, παρά το ότι δεν ετύγχανε το πρωτότυπο, επειδή διαβίβαστηκε από τον Εισαγγελέα στο (αρμόδιο για την επίδοση) Α.Τ. με τηλεομοιοτυπία (fax), ταυτίζεται, πάντως, απολύτως με το τελευταίο, ενώ σε επείγουσα περίπτωση, ως εν προκειμένω (που συμπληρωνόταν η πενταετής προθεσμία για την εξάλειψη του αξιοποίνου, λόγω παραγραφής), η διαβίβαση του κλητηρίου θεσπίσματος μπορεί να γίνει συννόμως με τον παραπάνω τρόπο, και μάλιστα ακόμη και εάν ο κατηγορούμενος δεν βρίσκεται σε χώρο κράτησης, δοθέντος και του ότι η τηλεομοιοτυπία (fax) αποτελεί, και αυτή, έγγραφο (Άρθρα 93 § 3 Σ, και 155 §§ 1 και 2, και 159 παλαιού ΚΠΔ, και 139, 174 §§ 1 και 2, 320 § 2 και 510 § 1 περ. δ' νέου ΚΠΔ).

ΑΠ 945/2022 (Εξακολουθητική κακουρηματική υπεξαίρεση κατά του Δημοσίου, χρήματα, κατοχή, φυσική παράδοση, λογιστική μεταφορά, λογαριασμός προσωπικός, κοινός και τρίτου, ανώνυμη εταιρεία, νόμιμος εκπρόσωπος, πραγματικός δικαιούχος και ουσιαστικός διαχειριστής, Έκτακτο Ειδικό Τέλος Ηλεκτροδοτούμενων Δομημένων Επιφανειών, τέλη ΟΤΑ, εισπραξη, μη απόδοση, παράνομη ιδιοποίηση, αιτιολογία): Εάν υλικό αντικείμενο του εγκλήματος της υπεξαίρεσεως είναι χρήματα, η απόκτηση της κατοχής τους δεν πραγματοποιείται μόνον με τη φυσική τους παράδοση, αλλά και με τη λογιστική μεταφορά τους είτε σε προσωπικό λογαριασμό του υπαιτίου, δια της οποίας αυτός γίνεται δικαιούχος αναλήψεως των χρημάτων, είτε σε κοινό λογαριασμό, όπου ο δράστης είναι συνδικαιούχος με δικαίωμα ανάληψης χωρίς σύμπραξη των λοιπών, είτε σε

τραπεζικό λογαριασμό τρίτου από όπου, όμως, ο υπαίτιος δύναται να αναλάβει τα ποσά λόγω έννομης σχέσης του με τον δικαιούχο του λογαριασμού.

Ορθώς και αιτιολογημένως καταδικάστηκαν οι αναιρεσεύοντες για την πράξη της εξακολουθητικής κακουρηματικής υπεξαίρεσης κατά του Δημοσίου, με αντικείμενο χρηματικά ποσά εκ του Έκτακτου Ειδικού Τέλους Ηλεκτροδοτούμενων Δομημένων Επιφανειών (ΕΕΤΗΔΕ) και εκ των τελών των ΟΤΑ, διότι οι ανώνυμες εταιρείες με πραγματικό δικαιούχο και ουσιαστικό διαχειριστή τον πρώτο αναιρεσεύοντα, και νομίμους εκπροσώπους τους δεύτερο και τρίτο, αφού εισέπρατταν από τους πελάτες τους (καταναλωτές) το ΕΕΤΗΔΕ και τα τέλη των ΟΤΑ, εν συνέχεια δεν τα απέδιδαν κατά το χρόνο που όφειλαν να το πράξουν, ιδιοποιούμενοι έτσι αυτά, και ενθυλακώνοντάς τα (Άρθρα 93 § 3 Σ, 375 νέου ΠΚ, 139 και 510 § 1 περ. δ' νέου ΚΠΔ, 1 § 1 ν.δ. 951/71 και 2 § 1 ν.δ. 17-7/23).

ΑΠ 952/2022 (Απόπειρα κακουρηματικής εκβίασης, απειλές ενωμένες με επικείμενο κίνδυνο ζωής, μη συνδρομή, αιτιολογία, εσφαλμένη ερμηνεία και εφαρμογή ουσιαστικής ποινικής διατάξεως): Αναιρείται για έλλειψη αιτιολογίας και εσφαλμένη ερμηνεία και εφαρμογή της ουσιαστικής ποινικής διατάξεως του άρθρου 385 § 2 εδ. α' νέου ΠΚ η καταδικαστική απόφαση για απόπειρα κακουρηματικής εκβίασης, με απειλές ενωμένες με επικείμενο κίνδυνο ζωής και σώματος, διότι, σύμφωνα με τις επί του πραγματικού παραδοχές της, οι απειλές των αναιρεσειόντων κατά της εγκαλούσας δεν ήταν ενωμένες με επικείμενο κίνδυνο για τη ζωή ή το σώμα της με αποτέλεσμα, κατ' ορθή ερμηνεία και εφαρμογή της πιο πάνω διατάξεως, να μην στοιχειοθετείται η εν λόγω επιβαρυντική περίπτωση, και να υφίσταται μόνον πλημμεληματική εκβίαση, εκ της § 1 του αυτού άρθρου (Άρθρα 93 § 3 Σ, 385 §§ 1 και 2 περ. α' νέου ΠΚ, και 139 και 510 § 1 περ. δ' νέου ΚΠΔ).

ΑΠ 961/2022 (Διακίνηση ναρκωτικών, αυτουργός, μορφές συμμετοχής, ηθική αυτουργία, συνέργεια, ταυτόχρονη συνδρομή, αρχή επικουρικότητας, εσφαλμένη ερμηνεία και εφαρμογή ουσιαστικών ποινικών διατάξεων):

Αναιρείται για εσφαλμένη ερμηνεία και εφαρμογή των ουσιαστικών ποινικών διατάξεων των άρθρων 46 § 1 και 47 εδ. α' νέου ΠΚ η καταδικαστική απόφαση για διακίνηση ναρκωτικών, διότι καταδίκασε τον αναιρεσιόντα και για τις δύο διακριτές μορφές συμμετοχής στην αυτουργική πράξη του συγκατηγορουμένου του, ήτοι και ως τον ηθικό αυτουργό, και ως τον συνεργό σε αυτήν, ενώ όμως, κατά παραδοχή του σκεπτικού της, η συνέργεια είναι επικουρική έναντι της ηθικής αυτουργίας, διότι τιμωρείται ελαφρότερα (με μειωμένη ποινή), και έτσι δεν είναι αυτοτελώς τιμωρητή (Άρθρα 46 § 1, 47 εδ. α' και 83 νέου ΠΚ, 510 § 1 περ. ε' νέου ΚΠΔ, και 20 § 1 ν. 4139/2013).

ΑΠ 962/2022 (Απόπειρα ανθρωποκτονίας από πρόθεση, βαριά σωματική βλάβη σκοπούμενη και μη σκοπούμενη, κατηγορούμενος, υπερασπιστικός ισχυρισμός, επιτρεπτή μεταβολή κατηγορίας, σκεπτικό, διατακτικό, αντίφαση και ασάφεια, αιτιολογία, νόμιμη βάση): Αποστερείται αιτιολογίας και νόμιμης βάσης η προσβαλλόμενη καταδικαστική απόφαση, διότι στο σκεπτικό της, ενώ αρχικά αναφέρει ότι ο αναιρεσιών, θέλοντας να τραυματίσει τον παθόντα, του προκάλεσε βαριά σωματική βλάβη (την οποία και περιγράφει), εντούτοις έπειτα εκθέτει, προς αιτιολόγηση της παραδοχής του οικείου υπερασπιστικού ισχυρισμού του, πως αυτός διέπραξε όχι το αδίκημα της ανθρωποκτονίας από πρόθεση, που του αποδιδόταν, αλλά εκείνο της βαριάς μη σκοπούμενης σωματικής βλάβης, και περαιτέρω στο διατακτικό της, ενώ στην αρχή αναφέρεται ότι γίνεται δεκτός ο ισχυρισμός του, περί επιτρεπτής μεταβολής της κατηγορίας από απόπειρα ανθρωποκτονίας εκ προθέσεως σε βαριά σκοπούμενη σωματική βλάβη, εντούτοις στη συνέχεια τον κηρύσσει ένοχο βαριάς μη σκοπούμενης σωματικής βλάβης, με αποτέλεσμα από τις παραπάνω ασαφείς και αντιφατικές παραδοχές να μην μπορεί να κριθεί το για ποια, εντέλει, μορφή βαριάς σωματικής βλάβης τούτος καταδικάστηκε (σκοπούμενη ή μη σκοπούμενη), και το ποια ποινική διάταξη εφαρμόστηκε (Άρθρα 93 § 3 Σ, 42 § 1, 299 § 1 και 310 νέου ΠΚ, και 139, 171 § 2, και 510 § 1 περ. δ' ε' νέου ΚΠΔ).

ΑΠ 996/2022 σε Συμβ. (Επανάληψη διαδι-

κασίας, Εισαγγελέας, διακίνηση ναρκωτικών, Χημική Υπηρεσία, ηρωίνη, καφεΐνη, αίτηση δεκτή): Γίνεται δεκτή η αίτηση επαναλήψεως της διαδικασίας του Εισαγγελέως Εφετών, και κηρύσσεται ο καταδικασθείς αθώος του εγκλήματος της διακίνησης ναρκωτικών, διότι μετά την έκδοση της αμετάκλητης, κατ' αυτού, καταδικαστικής αποφάσεως συσχετίστηκε στη δικογραφία έγγραφο της τοπικά αρμόδιας Χημικής Υπηρεσίας, κατά το οποίο η ένδικη, δήθεν ναρκωτική, ουσία δεν ήταν τελικά ηρωίνη αλλά καφεΐνη, στοιχείο που καθιστά φανερό ότι ο καταδικασθείς ετύγχανε αθώος του ως άνω εγκλήματος (Άρθρα 525 § 1 περ. 2 και 528 § 2 νέου ΚΠΔ, και 20 § 1 ν. 4139/2013).

ΑΠ 1006/2022 (Μεταβολή αιγιαλού, αλλοίωση μορφολογίας, ομπρέλες και ξαπλώστρες, εναπόθεση, αιτιολογία, νόμιμη βάση): Αποστερείται αιτιολογίας και νόμιμης βάσης η καταδικαστική απόφαση για μεταβολή του αιγιαλού, η οποία φέρεται τελεσθείσα με άνευ αδείας της αρχής τοποθέτηση κινητών πραγμάτων (ομπρέλες, ξαπλώστρες), διότι δεν διαλαμβάνει πραγματικά περιστατικά, από τα οποία να προκύπτει το είδος της φερομένης μεταβολής του αιγιαλού, ήτοι το εάν επήλθε αλλοίωση στη μορφολογία του με την εναπόθεση των παραπάνω κινητών που, μάλιστα, στερούνταν σταθερής σύνδεσης με το έδαφος, και μπορούσαν ευχερώς να αφαιρεθούν (Άρθρα 93 § 3 Σ, 139 και 510 § 1 περ. δ' νέου ΚΠΔ, και 29 § 1 ν. 2971/01).

ΑΠ 1017/2022 (Ποινή φυλακίσεως έως 6 μηνών, υφ' όρων παραγραφή, γενική παραγραφή, αντικείμενο, αμετάκλητη απόφαση, διάταξη επί της ενοχής και επί της ποινής, εσφαλμένη ερμηνεία και εφαρμογή ουσιαστικής ποινικής διατάξεως, υπέρβαση εξουσίας): Αναιρείται για εσφαλμένη ερμηνεία και εφαρμογή της ουσιαστικής ποινικής διατάξεως του άρθρου 64 § 1 του ν. 4689/2020 και για υπέρβαση εξουσίας η προσβαλλόμενη απόφαση που έκρινε πως η ποινή φυλακίσεως 6 μηνών για το αδίκημα της ενδοοικογενειακής απειλής δεν έχει παραγραφεί υφ' όρων, επειδή η εφετειακή απόφαση που την επέβαλε είχε καταστεί αμετάκλητη ως προς την ενοχή του αναιρεσιόντος προ της θέσεως σε ισχύ του ως άνω ν., εκ του ότι είχε προηγηθεί απόφαση του ΑΠ που αναιρέσε

μόνον την επί της ποινής διάταξή της, και τούτο διότι ο θεσμός της υφ' όρον παραγραφής αναφέρεται στην ποινή, ενώ εκείνος της γενικής παραγραφής στην αξιόποινη πράξη, με αποτέλεσμα ως αμετάκλητη απόφαση, υπό το πρίσμα της παραπάνω διατάξεως, να νοείται εκείνη που έχει καταστεί αμετάκλητη όχι μόνο ως προς τη διάταξή της επί της ενοχής, αλλά και ως προς εκείνη επί της ποινής (Άρθρα 510 § 1 περ. ε' και θ' νέου ΚΠΔ, και 64 § 1 ν. 4689/2020).

ΑΠ 1028/2022 (Κατηγορούμενος, αίτημα αναβολής, λόγος ανωτέρας βίας, κώλυμα συνηγόρου, παράσταση σε ανώτερο Δικαστήριο, βεβαίωση Γραμματέα, μη συνεκτίμηση, αιτιολογία): Αποστερείται αιτιολογίας η παρεμπιπτούσα απόφαση που απέρριψε το αίτημα του αναιρεσειόντος για αναβολή της δίκης, λόγω κωλύματος του συνηγόρου του υπερασπίσεως, εκ παράστασής του σε ανώτερο Δικαστήριο (ΤριμΕφΚακ), με την απλή αναφορά ότι «αυτό κρίνεται απορριπτέο ως κατ'ουσίαν αβάσιμο, ήτοι εφόσον δεν προέκυψε λόγος ανωτέρας βίας», χωρίς να αναφέρεται εάν συνεκτιμήθηκε, ή όχι, η βεβαίωση του Γραμματέα της έδρας του Δικαστηρίου της έδρας, όπου βρισκόταν ο συνηγόρος, και εν γένει χωρίς να εξηγείται γιατί το Δικαστήριο δεν πείστηκε για το προβληθέν κώλυμα (Άρθρα 93 § 3 Σ, και 139, 349 §§ 1 και 2Α, και 510 § 1 περ. δ' νέου ΚΠΔ).

ΑΠ 1039/2022 (Λαθρεμπορία, υποτιμολόγηση ή υπερτιμολόγηση εισαγομένων ή εξαγομένων εμπορευμάτων με απώλεια δασμών, φόρων και λοιπών επιβαρύνσεων, αγορά, πώληση και κατοχή λαθραίων εμπορευμάτων, σκεπτικό, διατακτικό, αντίφαση και ασάφεια, αιτιολογία, νόμιμη βάση): Αποστερείται αιτιολογίας και νόμιμης βάσης η καταδικαστική απόφαση για λαθρεμπορία, διότι στο σκεπτικό της, στην αρχή μεν αναφέρεται ότι ο αναιρεσειών διεπράξε το παραπάνω αδίκημα, και αναλύ-

εται η λαθρεμπορία του άρθρου 155 §§ 1 και 2 περ. θ' του ν. 2960/01 (υποτιμολόγηση ή υπερτιμολόγηση εισαγομένων ή εξαγομένων εμπορευμάτων με απώλεια δασμών, φόρων και λοιπών επιβαρύνσεων), και όχι εκείνη της § 2 περ. ζ' της ίδιας διατάξεως (αγορά, πώληση και κατοχή λαθραίων εμπορευμάτων), ακολούθως διαλαμβάνονται ασαφείς παραδοχές για το ποια από τις δύο παραπάνω πράξεις τελέστηκε, αφού αλλού μνημονεύεται ότι ο αναιρεσειών συμμετείχε σε μηχανισμό εισαγωγής εμπορευμάτων με υποτιμολόγηση της δασμοφορολογητέας αξίας (πρώτη πράξη), και αλλού ότι αγόρασε, κατείχε και πώλησε λαθραία εμπορεύματα (δεύτερη πράξη), και εντέλει το διατακτικό της τον καταδικάζει για τη δεύτερη πράξη, με αποτέλεσμα να ιδρύεται ασάφεια και αντίφαση ως προς το για ποια, εντέλει, μορφή του εγκλήματος κρίθηκε ένοχος (Άρθρα 93 § 3 Σ, 139 και 510 § 1 περ. δ' νέου ΚΠΔ, και 155 §§ 1 και 2 περ. ζ' και θ' ν. 2960/01).

ΑΠ 1040/2022 (Διακίνηση ναρκωτικών, υποτροπή, επαύξηση ποινής, ειδικός ποινικός νόμος, κατάργηση, δικαιολογητικός λόγος): Με τη μεταβατική διάταξη του άρθρου 463 § 5 νέου ΠΚ καταργήθηκε, εκτός άλλων, και το άρθρο 22 § 2 περ. γ' του ν. 4139/2013, περί επαύξησης της ποινής του υπαιτίου του εγκλήματος της διακίνησης ναρκωτικών, οσάκις είναι υπότροπος, διότι η κατάργηση των γενικών διατάξεων του παλαιού ΠΚ περί υποτροπής με το νέο ΠΚ, επειδή (κατά την αιτιολογική αυτού έκθεση) ήταν απαρχαιωμένες και ετύγχαναν ανεφάρμοστες, επεκτείνεται, αφού συντρέχει ο ίδιος δικαιολογητικός λόγος, και στην παραπάνω υποτροπή του προαναφερθέντος ειδικού ποινικού νόμου (Άρθρα 463 § 5 νέου ΠΚ, 88 και 89 παλαιού ΠΚ, και 20 § 1 και 22 § 2 περ. γ' ν. 4139/2013).

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ

Συμβούλιο Επικρατείας (Δ' Τμήμα) Αριθ. 1800/2022

Προεδρεύων: **Η. Μάζος**, Σύμβουλος
Μέλη: **Χ. Σιταρά**, **Ε. Σταυρουλάκη**, Σύμβουλοι, **Ι. Παπαγιάννης**, **Ε. Μελισσαρίδης**, Πάρεδροι
Εισηγητής: **Ι. Παπαγιάννης**, Πάρεδρος
Δικηγόροι: **Φ. Σάχνικα**, **Θ. Θεοδωρόπουλος**, **Ε. Πασαμιχάλη**, **ΝΣΚ**, **Α. Γκούμα**, **Σ. Χατζηγιαννίδου**

Δημόσιες συμβάσεις. Αυτεπάγγελτος έλεγχος παραδεκτού κι εμπροθέσμου. Η άσκηση προδικαστικής προσφυγής αποτελεί προϋπόθεση του παραδεκτού του ενδίκου βοηθήματος της αίτησης αναστολής εκτελέσεως και ακυρώσεως, το οποίο προβλέπεται από το άρθρο 372 του ν. 4412/2016, όπως ήδη ισχύει μετά την αντικατάστασή του με το άρθρο 138 του ν. 4782/2021. Ως εκ τούτου, το εν γένει παραδεκτό της προδικαστικής προσφυγής, συμπεριλαμβανομένου του εμπροθέσμου της άσκησης της, ερευνάται, σε κάθε περίπτωση, και αυτεπαγγέλτως από το αρμόδιο δικαστήριο, ως συναπτόμενο με το παραδεκτό του ενδίκου του ενδίκου βοηθήματος. Τούτου παρέπεται ότι ενστάσεις περί απαραδέκτου του ενδίκου βοηθήματος λόγω απαραδέκτου της προδικαστικής προσφυγής προβάλλονται παραδεκτώς ενώπιον του αρμοδίου δικαστηρίου, ακόμη και αν η ΕΑΔΗΣΥ διέλαβε στην απόφασή της ρητή κρίση περί του ότι η προδικαστική προσφυγή ασκήθηκε παραδεκτώς, χωρίς η κρίση της αυτή να προσβληθεί δικαστικώς.

Επειδή, περαιτέρω, η αιτούσα εστράφη με την προδικαστική προσφυγή της κατά της 220.../18.4.2022 απόφασης της αναθέτουσας αρχής, με την οποία εγκρίθηκαν τα υποβληθέντα δικαιολογητικά κατακύρωσης των προσωρινών αναδόχων και αποφασίσθηκε η κατακύρωση των αποτελεσμάτων του διαγωνισμού σε αυτούς. Με την ως άνω απόφαση ολοκληρώθηκε το στάδιο της διαδικασίας ανάθεσης, το οποίο περιλαμβάνει τον έλεγχο των δικαιολογητικών κατακύρωσης και την επικύρωση των αποτελεσμάτων του ελέγχου αυτού (άρθρα 103 § 6 και 104 § 1 περ. β' του ν. 4412/2016), στο ίδιο δε αυτό στάδιο εντάσσονται και οι αποφάσεις της αναθέτουσας αρχής με τις οποίες παρατείνονται, ύστερα από αίτημα του προσωρινού αναδόχου, οι προθεσμίες υποβολής δικαιολογητικών κατακύρωσης των §§ 1 και 2 του άρθρου 103 του ν. 4412/2016. Οι αποφάσεις αυτές συγκροτούν ενιαίο όλο με την απόφαση που ολοκληρώνει το εν

λόγω στάδιο του διαγωνισμού, δεδομένου ότι οι πλήρεις συνέπειές τους για τον προσωρινό ανάδοχο και τους λοιπούς διαγωνιζόμενους (ως προς την αποδοχή ή μη των δικαιολογητικών) δεν εκδηλώνονται παρά μόνο με την τελευταία αυτή απόφαση. Για τους λόγους αυτούς, παραδεκτώς προσβάλλονται με την ίδια προδικαστική προσφυγή όλες οι ανωτέρω αποφάσεις του εν λόγω σταδίου του διαγωνισμού (αποφάσεις παράτασης προθεσμιών υποβολής δικαιολογητικών κατακύρωσης και ολοκλήρωσης του σταδίου), χωρίς να ανακύπτει εκ της κοινής προσβολής τους ζήτημα παραβίασης της αρχής της κατά στάδια προσβολής των πράξεων που προηγούνται της σύναψης δημόσιας σύμβασης. Λαμβανομένου, συνεπώς, υπόψη ότι η αιτούσα αμφισβήτησε με την προδικαστική της προσφυγή τη νομιμότητα αφενός των παρατάσεων της προθεσμίας υποβολής των δικαιολογητικών κατακύρωσης της πρώτης προσωρινής αναδόχου και αφετέρου των ίδιων των δικαιολογητικών, όπως δε εκτέθηκε ανωτέρω, δεν απέκτησε πρόσβαση στα δικαιολογητικά κατακύρωσης της παρεμβαίνουσας πριν από την έκδοση της 263.../11.5.2022 απόφασης της αναθέτουσας αρχής (με την οποία αποφασίσθηκε η κοινοποίηση των δικαιολογητικών κατακύρωσης στους διαγωνιζόμενους), η δεκαήμερη προθεσμία για την άσκηση της προδικαστικής προσφυγής δεν είχε ακόμη συμπληρωθεί κατά τη στιγμή που ασκήθηκε η προδικαστική προσφυγή.

Διαδικασία υποβολής των δικαιολογητικών κατακύρωσης. Πρόσκληση για υποβολή δικαιολογητικών κατ' άρθρ. 103 § 2 του ν. 4412/2016. Με τις διατάξεις του άρθρου 103 § 1 και 2 του ν. 4412/2016, όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 43 του ν. 4782/2021, προς τις οποίες στοιχούν οι ρυθμίσεις της § 3.2 της διακήρυξης του διαγωνισμού, ο νομοθέτης διαμόρφωσε τη διαδικασία υποβολής των δικαιολογητικών κατακύρωσης του προσωρινού αναδόχου με σκοπό, όπως εκτίθεται στην αιτιολογική έκθεση του ν. 4782/2021, την «αποφυγή αδικαιολόγητων αποκλεισμών των οικονομικών φορέων από τις διαδικασίες ανάθεσης δημόσιας σύμβασης για τυπικούς λόγους που οφείλονται στην ελλιπή ή μη τυπικώς προσήκουσα προσκόμιση των δικαιολογητικών του άρθρου 103, αλλά όχι στην πραγματική συνδρομή των λόγων αποκλεισμού του οικονομικού φορέα από τη διαδικασία ανάθεσης». Συγκεκριμένα, το άρθρο 103 § 2 του ν. 4412/2016, όπως ήδη ισχύει, επιβάλλει στην αναθέτουσα αρχή την υποχρέωση να καλεί τον προσωρινό ανάδοχο «να προσκομίσει τα

ελλείποντα ή να συμπληρώσει τα ήδη υποβληθέντα» δικαιολογητικά κατακύρωσης, επιτρέποντας με τον τρόπο αυτόν όχι μόνο τη συμπλήρωση (ή την επανυποβολή) ελλιπών (πλημμελών) δικαιολογητικών που έχουν ήδη κατατεθεί στην αναθέτουσα αρχή, αλλά και την υποβολή, το πρώτον, δικαιολογητικών που ο προσωρινός ανάδοχος παρέλειψε, για οποιονδήποτε λόγο, να προσκομίσει εντός της αρχικής προθεσμίας της § 1 του άρθρου 103. Πριν από την ως άνω δεύτερη πρόσκληση του προσωρινού αναδόχου, η αναθέτουσα αρχή δεν μπορεί να προβεί στην απόρριψη του φακέλου των δικαιολογητικών κατακύρωσης σύμφωνα με τις διατάξεις των §§ 4 και 5 του άρθρου 103 του ν. 4412/2016.

Προκειμένου να θεωρηθεί ότι έχει συντελεσθεί η δεύτερη πρόσκληση προς τον προσωρινό ανάδοχο για την υποβολή των δικαιολογητικών κατακύρωσης, πρέπει από τη σχετική πράξη της αναθέτουσας αρχής να προκύπτει με σαφήνεια ότι πρόκειται για την πρόσκληση του άρθρου 103 § 2 του ν. 4412/2016, δηλαδή ότι η αναθέτουσα αρχή καλεί εκ νέου τον προσωρινό ανάδοχο για την υποβολή των δικαιολογητικών κατακύρωσης, αφού εξέφερε κρίση περί του ότι η πρώτη κλήση του απέβη άκαρπη λόγω έλλειψης ή πλημμελούς υποβολής συγκεκριμένων δικαιολογητικών, τα οποία η αναθέτουσα αρχή οφείλει να προσδιορίσει ειδικώς με τη δεύτερη πρόσκληση υποβολής τους προς τον προσωρινό ανάδοχο. Η απλή, ως εκ τούτου, παράταση της αρχικής προθεσμίας υποβολής των δικαιολογητικών αντιδιαστέλλεται πλήρως προς την έννοια της ανωτέρω πρόσκλησης και δεν μπορεί να εκληφθεί ως τέτοια, ακόμη και αν επιχειρείται μετά από άλλη παράταση της ίδιας προθεσμίας. Με την 204.../11.4.2022 απόφαση της αναθέτουσας αρχής χορηγήθηκε στην πρώτη προσωρινή ανάδοχο, μετά από αίτησή της, δεύτερη παράταση της αρχικής προθεσμίας υποβολής ορισμένων δικαιολογητικών κατακύρωσης, η οποία κατ' αρχήν δεν αποκλείεται· όμως, η ανωτέρω απόφαση δεν μπορεί να θεωρηθεί, σύμφωνα με το άρθρο 103 § 2 του ν. 4412/2015, ως δεύτερη πρόσκληση του προσωρινού αναδόχου για την υποβολή ελλειπόντων ή ελλιπών δικαιολογητικών κατακύρωσης, η μη σύννομη εκπλήρωση της οποίας θα έπρεπε να οδηγήσει στην οριστική απόρριψη της προσφοράς της πρώτης αναδόχου (Οδηγία 2014/24/ΕΕ, Άρθρα 75, 103, 104, 360, 361, 372 § 1 εδάφιο τέταρτο, § 3 και § 4 εδάφια τέταρτο και πέμπτο του ν. 4412/2016, 43, 44, 138 και 142 §§ 1 και 3 του ν. 4782/2021, 2 § 1 σημείο 10 του ν. 4412/2016, ν. 1497/1984).

(...) Επειδή, με την κρινόμενη αίτηση, για

την άσκηση της οποίας καταβλήθηκε το ήμισυ του οφειλομένου παραβόλου (...), ζητείται η αναστολή εκτελέσεως και η ακύρωση (α) της 10.../2022 απόφασης της Ενιαίας Αρχής Δημοσίων Συμβάσεων (ΕΑΔΗΣΥ) καθό μέρος απέρριψε προδικαστική προσφυγή της αιτούσας εταιρείας, (β) της 156.../ 17.3.2022 απόφασης του Γενικού Γραμματέα Μεταναστευτικής Πολιτικής του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου και (γ) της 204.../11.4.2022 απόφασης του ίδιου Γενικού Γραμματέα. Οι ανωτέρω αποφάσεις της ΕΑΔΗΣΥ και του Γενικού Γραμματέα Μεταναστευτικής Πολιτικής του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου (αναθέτουσα αρχή) εκδόθηκαν στο πλαίσιο ανοικτού διαγωνισμού που προκήρυξε η αναθέτουσα αρχή για την ανάθεση «Συμφωνίας-Πλαίσιο» τετραετούς διάρκειας, με αντικείμενο την «Παροχή υπηρεσιών Διερμηνείας, Τηλεδιερμηνείας, Μετάφρασης και συναφών Υπηρεσιών για την κάλυψη λειτουργικών αναγκών: Α) της Υπηρεσίας Υποδοχής και Ταυτοποίησης, Β) της Υπηρεσίας Ασύλου, Γ) της Ειδικής Γραμματείας Προστασίας Ασυνόδευτων Ανηλικών και Δ) της Αρχής Προσφυγών». Η μέγιστη εκτιμώμενη αξία του συνόλου των επί μέρους συμβάσεων που προβλέπεται να συναφθούν κατά τη διάρκεια της συμφωνίας-πλαίσιο ανέρχεται στο ποσό των 106.912.293,41 ευρώ, πλέον αναλογούντος ΦΠΑ, συμπεριλαμβανομένης στο ποσό αυτό της αύξησης έως 20% της εκτιμώμενης αξίας και του φυσικού αντικείμενου της συμφωνίας μετά από δυναμική άσκηση σχετικού δικαιώματος προαίρεσης της αναθέτουσας αρχής.

Επειδή, στη δίκη παρεμβαίνει η εταιρεία με την επωνυμία «S.** S.L.» (εφεξής «S.**» ή «παρεμβαίνουσα»).

Επειδή, ο διαγωνισμός εμπίπτει με βάση το αντικείμενο και την προϋπολογιζόμενη δαπάνη στο πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας 2014/24/ΕΕ (L 94) και του ν. 4412/2016 (Α' 147), όπως ισχύει, η δε κρινόμενη αίτηση ασκείται αρμοδίως στο Συμβούλιο της Επικρατείας, σύμφωνα με το άρθρο 372 § 3 του ν. 4412/2016, όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 138 του ν. 4782/2021 (Α' 36/9.3.2021) και ισχύει από 1.9.2021 (άρθρο 142 § 1 του ν. 4782/2021, ως ισχύει).

Επειδή, όπως προκύπτει από την 456.../14.12.2021 διακήρυξη του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου, η ολοκλήρωση της διαδικασίας ανάθεσης θα οδηγήσει στη σύναψη συμφωνίας-πλαίσιο (δηλαδή σε συμφωνία, η

οποία, κατά το άρθρο 2 § 1 σημείο 10 του ν. 4412/2016, όπως ισχύει, «συνάπτεται μεταξύ μιας ή ενός ή περισσότερων αναθετούσων αρχών/αναθετόνων φορέων και ενός ή περισσότερων οικονομικών φορέων» και «αποσκοπεί στον καθορισμό των όρων που διέπουν τις συμβάσεις που πρόκειται να συναφθούν κατά τη διάρκεια συγκεκριμένης περιόδου, ιδίως όσον αφορά τις τιμές και, όπου ενδείκνυται, τις προβλεπόμενες ποσότητες». Η ως άνω συμφωνία-πλαίσιο θα συναφθεί «με δύο (2) οικονομικούς φορείς, ανά ομάδα, κατά σειρά μειοδοσίας, σύμφωνα με το κριτήριο της πλέον συμφέρουσας από οικονομική άποψη προσφοράς βάσει τιμής και εφόσον υπάρχει επαρκής αριθμός οικονομικών φορέων που πληρούν τα κριτήρια ποιοτικής επιλογής ... και υποβάλλουν παραδεκτές προσφορές ... είτε για το σύνολο του αντικείμενου της παρούσας, είτε για μία ή περισσότερες ομάδες. Σε περίπτωση ανάδειξης μικρότερου αριθμού οικονομικών φορέων (ενός), συνάπτεται Συμφωνία-Πλαίσιο με τον ως άνω οικονομικό φορέα, ανά ομάδα ή για το σύνολο των ομάδων» (§ 1.3.2 της διακήρυξης). Το αντικείμενο της συμφωνίας-πλαίσιο υποδιαιρείται σε δύο «Ομάδες-Τμήματα», «Ομάδα Α» και «Ομάδα Β», σε κάθε μία από τις οποίες εντάσσονται επί μέρους υπηρεσίες διερμηνείας/τηλεδιερμηνείας, μετάφρασης κ.λπ. Οι προσφορές «υποβάλλονται από κάθε οικονομικό φορέα που επιθυμεί να συμμετέχει σε μία ή περισσότερες ομάδες ή και για το σύνολο των δύο (2) ομάδων» (§ 1.3.3 της διακήρυξης), η δε «συνολική Εκτιμώμενη αξία των Ομάδων της Συμφωνίας-Πλαίσιο ανά έτος ανέρχεται σε ... (22.273.394,46 ευρώ), (πλέον του ανά τόπο παροχής της υπηρεσίας αναλογούντος ποσοστού ΦΠΑ), με δικαίωμα προαίρεσης της αναθέτουσας αρχής [για αύξηση] έως 20% της συνολικής εκτιμώμενης αξίας της αντίστοιχης Ομάδας ... Η μέγιστη εκτιμώμενη αξία του συνόλου των συμβάσεων που προβλέπεται να συναφθούν για όλα τα Τμήματα κατά τη διάρκεια της Συμφωνίας-Πλαίσιο ανέρχεται στο ποσό των ... (106.912.293,41 ευρώ), (μη συμπεριλαμβανομένου ΦΠΑ) μετά από δυναμική άσκηση μονομερούς διαπλαστικού δικαιώματος προαίρεσης για την αύξηση έως 20% της εκτιμώμενης αξίας και του φυσικού αντικείμενου της σύμβασης ...» (§ 1.3.4 της διακήρυξης). Η διάρκεια της συμφωνίας-πλαίσιο «ορίζεται σε τέσσερα έτη από την υπογραφή της», οι δε εκτελεστικές συμβάσεις «μπορούν να

συνάπτονται έως και τη συμπλήρωση του χρόνου διάρκειας της συμφωνίας-πλαίσιο» και η διάρκειά τους «μπορεί να υπερβαίνει το χρόνο λήξης της συμφωνίας-πλαίσιο» (§ 1.3.5 της διακήρυξης). Μετά τη σύναψη της συμφωνίας-πλαίσιο, «το έργο θα χωριστεί σε επιμέρους εκτελεστικές συμβάσεις ανά ομάδα», η δε «ανάθεση των εκτελεστικών συμβάσεων διενεργείται σύμφωνα με την § 5α του άρθρου 39 του ν. 4412/2016, χωρίς προκήρυξη νέου διαγωνισμού, απευθείας με τον πρώτο κατά σειρά μειοδοσίας συμβαλλόμενο στη συμφωνία-πλαίσιο οικονομικό φορέα ανά ομάδα» (§ 6.1.1 της διακήρυξης).

Επειδή, στον ένδικο διαγωνισμό, ο οποίος διεξήχθη με καταληκτική ημερομηνία υποβολής προσφορών την 8.1.2022, κατέθεσαν προσφορές μόνο η αιτούσα και η παρεμβαίνουσα. Μετά την αξιολόγηση των προσφορών αναδείχθηκαν προσωρινοί ανάδοχοι και οι δύο εταιρείες για αμφότερες τις ομάδες της συμφωνίας-πλαίσιο (απόφαση 124.../2.3.2022 της αναθέτουσας αρχής), με πρώτη κατά σειρά μειοδοσίας την παρεμβαίνουσα (η προσφορά της οποίας ανήλθε σε 14.193.801,60 + 3.898.145,16 = 18.091.946,76 ευρώ ετησίως, αθροιστικά για τις δύο ομάδες, χωρίς ΦΠΑ) και δεύτερη την αιτούσα (η προσφορά της οποίας ανήλθε σε 14.304.259,20 + 3.965.923,44 = 18.270.182,64 ευρώ ετησίως, αθροιστικά για τις δύο ομάδες, χωρίς ΦΠΑ) (τα ανωτέρω ποσά παρατίθενται στο πρακτικό .../23.2.2022 της Επιτροπής Διαγωνισμού, αναγόμενα δε σε τετραετή βάση ανέρχονται, αντίστοιχα, σε 72.367.787,04 ευρώ και 73.080.730,56 ευρώ, όπως παρατίθενται στη μεταγενέστερη, με αριθ. πρωτ. 220477/18.4.2022, απόφαση της αναθέτουσας αρχής). Οι προσωρινοί ανάδοχοι κλήθηκαν μετά την κατά τα ανωτέρω ανάδειξή τους από την αναθέτουσα αρχή (με τις 131.../4.3.2022 και 131.../4.3.2022 προσκλήσεις) να υποβάλουν εντός δέκα (10) ημερών από την κοινοποίηση «τα δικαιολογητικά προσωρινού αναδόχου και τα αποδεικτικά έγγραφα νομιμοποίησης όπως αυτά προβλέπονται στις κείμενες διατάξεις και στην ... διακήρυξη» του διαγωνισμού. Η Σ.**, η οποία εδρεύει στην Ισπανία (Μαδρίτη), επικαλούμενη την ανάγκη να τεθεί «επισημείωση» («apostille») κατά τη Σύμβαση της Χάγης (ν. 1497/1984, Α' 188) στα δημόσια έγγραφα που έπρεπε να υποβάλει, καθώς και ότι για όλα σχεδόν τα έγγραφα της που θα έπρεπε να προσκομισθούν στο στάδιο της υπο-

βολής δικαιολογητικών κατακύρωσης ήταν αναγκαία η μετάφρασή τους στην ελληνική γλώσσα σύμφωνα με τα οριζόμενα στη διακήρυξη (§ 2.1.4), ζήτησε από την αναθέτουσα αρχή με επιστολή της 11.3.2022 την παράταση της προθεσμίας υποβολής δικαιολογητικών κατακύρωσης «κατά δέκα (10) επιπλέον ημέρες». Η αναθέτουσα αρχή αποδέχθηκε το πιο πάνω αίτημα με την 156.../17.3.2022 απόφαση (δεύτερη προσβαλλόμενη) και παρέτεινε «την προθεσμία υποβολής δικαιολογητικών του προσωρινού αναδόχου SEPROTEC ... κατά δέκα (10) ημέρες, από την αρχική προθεσμία υποβολής τους, ήτοι από 18.03.2022 στις 28.03.2022». Η S.** για την απόδειξη της καταλληλότητάς της προς άσκηση επαγγελματικής δραστηριότητας (ήτοι του σχετικού κριτηρίου ποιοτικής επιλογής, όπως καθορίζεται στην § 2.4.4 και πρέπει να αποδειχθεί κατά τα οριζόμενα στην § 2.2.9.2.B.2 της διακήρυξης) συμπεριέλαβε στα δικαιολογητικά κατακύρωσης προσωρινού αναδόχου που υπέβαλε στις 28.3.2022 και τα ακόλουθα έγγραφα: α) «Πιστοποιητικό-Clasificación empresarial.pdf», με ημερομηνία 29.9.2009, το οποίο έφερε την ένδειξη (εκδόση) «Registro Oficial de Empresas Clasificadas», στη δε προσκομισθείσα μετάφρασή του αναφερόταν ότι η S.** «είναι καταχωρημένη ως ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ στο Επίσημο Μητρώο Ταξινομημένων Εργοληπτών Δημοσίων Έργων» της Ισπανίας· β) «Affidavit.pdf», το οποίο αποτελεί ένορκη δήλωση του νομίμου εκπροσώπου της S.** με ημερομηνία 24.3.2022, κατά την οποία η παρεμβαίνουσα ήταν εγγεγραμμένη «στα αρμόδια επαγγελματικά και εμπορικά μητρώα της Ισπανίας»· γ) «Company Registration and Certificates - No Bankruptcy.pdf», με το οποίο βεβαιωνόταν η εγγραφή της S.** στο Εμπορικό Μητρώο («Registro Mercantil») της Μαδρίτης, με ημερομηνία πιστοποίησης 15.2.2022. Στο μεταξύ, πριν από τη λήξη της ως άνω προθεσμίας (από 18.3.2022 έως 28.3.2022), που χορηγήθηκε στη S.** κατά παράταση της αρχικής, η εν λόγω εταιρεία υπέβαλε στις 24.3.2022 και νέο αίτημα, ομοίου περιεχομένου με το πρώτο (επικαλούμενη και πάλι την ανάγκη λήψης της «επισημείωσης» της Χάγης και μετάφρασης εγγράφων από την ισπανική στην ελληνική γλώσσα), με το οποίο ζήτησε τη «χορήγηση νέας ολιγοήμερης παράτασης, τουλάχιστον (10) ημερών». Η Επιτροπή Διαγωνισμού με το πρακτικό .../28.3.2022, το οποίο εκδόθηκε επί του ανωτέρω αιτήματος, κάλεσε τη

S.** να αποστείλει «τα αποδεικτικά έγγραφα από τα οποία να αποδεικνύεται ότι έχει αιτηθεί τη χορήγηση των δικαιολογητικών (ανάγκη λήψης της επισημείωσης της σφραγίδας της Χάγης για τα δημόσια έγγραφα, καθώς και μετάφραση του συνόλου σχεδόν των εγγράφων), ώστε να αποφανθεί για την χορήγηση νέας ολιγοήμερης παράτασης». Όπως προκύπτει από το επακολοθησαν πρακτικό .../31.3.2022 της Επιτροπής Διαγωνισμού, η S.** στις 28.3.2022 καταχώρησε στο ΕΣΗΔΗΣ [Εθνικό Σύστημα Ηλεκτρονικών Δημοσίων Συμβάσεων] δύο ηλεκτρονικά αρχεία Α και Β (με τους τίτλους «Documents supporting request for extension» και «Supporting documents for temporary contractor»), στο πρώτο εκ των οποίων γινόταν «αναφορά μέσω ηλεκτρονικής αλληλογραφίας (email) στην ανάγκη [για] μικρή παράταση της καταληκτικής προθεσμίας αναφορικά με την επίσημη μετάφραση [δικαιολογητικού] όπως ζητήθηκε από τη S.**», χωρίς όμως να «είναι σαφείς οι ιδιότητες των συνομιλητών ...», ενώ στο δεύτερο περιλαμβάνονταν «μια σειρά δικαιολογητικών του προσωρινού αναδόχου», χωρίς «ωστόσο [να] έχει καταχωρηθεί η αίτηση για τη χορήγηση των δικαιολογητικών είτε πρόκειται για την ανάγκη λήψης της επισημείωσης της σφραγίδας της Χάγης για τα δημόσια έγγραφα, είτε για τη μετάφραση του συνόλου σχεδόν των εγγράφων σύμφωνα με το από 24.3.2022 αίτημα της ίδιας εταιρείας». Υπό τα δεδομένα αυτά, η Επιτροπή Διαγωνισμού έκρινε με το δεύτερο από τα πιο πάνω πρακτικά τα ανωτέρω αρχεία ως «μη αξιολογήσιμα επί του παρόντος» και κάλεσε εκ νέου τη S.** «όπως αποστείλει τα αποδεικτικά έγγραφα από τα οποία να αποδεικνύεται ότι έχει αιτηθεί τη χορήγηση των δικαιολογητικών (ανάγκη λήψης της επισημείωσης της σφραγίδας της Χάγης για τα δημόσια έγγραφα καθώς και μετάφραση του συνόλου σχεδόν των εγγράφων), ώστε να αποφανθεί για την χορήγηση νέας ολιγοήμερης παράτασης». Κατόπιν των ανωτέρω, η S.** με την από 4.4.2022 επιστολή της προς την αναθέτουσα αρχή ανέφερε ότι, εν αναμονή της αποδοχής του δεύτερου αιτήματός της για παράταση και προκειμένου «να προσκομίσει εμπροθέσμως τα απαιτούμενα από αυτήν δικαιολογητικά, υπέβαλε την 28.03.2022 τα δικαιολογητικά προσωρινού αναδόχου εκτός από τη μετάφραση της από 24.03.2022 Ένορκης Δήλωσης», η οποία έλαβε την «επισημείωση» της Χάγης στις 25.3.2022 και πα-

ραδόθηκε στη S.** στις 28.3.2022, με αποτέλεσμα «ο μεταφραστής να μην έχει επαρκή χρόνο για τη μετάφρασή της στα Ελληνικά...». Για τους λόγους αυτούς, η παρεμβαίνουσα ζήτησε να γίνει δεκτό το από 24.3.2022 αίτημά της, «άλλως, σε κάθε περίπτωση, να κληθεί ... να προσκομίσει τυχόν ελλείποντα δικαιολογητικά συμπληρώνοντας τα ήδη υποβληθέντα». Με το .../8.4.2022 πρακτικό της Επιτροπής Διαγωνισμού, αφού ελήφθη υπόψη ότι «Στις 4.4.2022 ο οικονομικός φορέας καταχώρησε μέσω ΕΣΗΔΗΣ δύο (2) αρχεία με τους ακόλουθους τίτλους: α/ «Απάντηση στο παραπάνω μήνυμα της Αναθέτουσας Αρχής...» και β/ «Επικυρωμένη μετάφραση Ένορκης Βεβαίωσης», καθώς και ότι «στο ... αρχείο Α συμπεριλαμβάνονται πέντε (5) υπο-αρχεία εκ των οποίων στο έγγραφο με τίτλο 'Request for extension-ClarificationS.**' περιγράφονται και αναλύονται οι λόγοι [της] αίτησης αναφορικά με τη χορήγηση νέας ολιγοήμερης παράτασης...», έγινε δεκτό ότι «οι αιτιολογήσεις του οικονομικού φορέα περί αίτησης χορήγησης νέας ολιγοήμερης παράτασης είναι βάσιμες και επαρκείς». Ακολούθως εκδόθηκε η 204.../11.4.2022 απόφαση της αναθέτουσας αρχής, με την οποία εγκρίθηκαν «τα από 24/03/2022 & 04.04.2022 αιτήματα του προσωρινού αναδόχου [S.**] ... για τη 2η παράταση της προθεσμίας υποβολής δικαιολογητικών προσωρινού αναδόχου» και ορίστηκε ως καταληκτική ημερομηνία υποβολής αυτών η Τετάρτη 14 Απριλίου 2022. Τέλος, εκδόθηκε η 220.../18.4.2022 απόφαση της αναθέτουσας αρχής, με την οποία αποφασίστηκε (α) η αποδοχή των δικαιολογητικών κατακύρωσης των προσωρινών αναδόχων (S.** και αιτούσας) ως σύμφωνων με τους όρους και τις απαιτήσεις της διακήρυξης και (β) η κατακύρωση των προσωρινών αποτελεσμάτων του ανωτέρω διαγωνισμού, κατά σειρά μειοδοσίας, στη S.** και την αιτούσα.

Επειδή, όπως έγινε δεκτό με την προσβαλλόμενη απόφαση της ΕΑΔΗΣΥ, η αιτούσα πληροφορήθηκε την έκδοση των πιο πάνω αποφάσεων της αναθέτουσας αρχής (από 17.3.2022, 11.4.2022 και 18.4.2022), αρχικώς, στις 19.4.2022 (με ανάρτηση «στον διαδικτυακό τόπο του διαγωνισμού»), χωρίς όμως να της χορηγηθεί πρόσβαση στο περιεχόμενο του φακέλου και τα δικαιολογητικά της S.** Η αιτούσα με την από 20.4.2022 επιστολή ζήτησε να της χορηγηθεί πρόσβαση στον εν λόγω φάκελο («συμπεριλαμβανομένων και των αιτημάτων παράτασης υ-

ποβολής δικαιολογητικών συμμετοχής προσωρινού αναδόχου»), εν συνεχεία δε, αφού προηγήθηκαν δύο σχετικά ηλεκτρονικά μηνύματά της (από 21.4.2022 και 29.4.2022, κατά τα οποία δεν της είχε ακόμη χορηγηθεί πρόσβαση ούτε στην προσφορά της S.**, ούτε στα δικαιολογητικά κατακύρωσης που είχε καταθέσει η τελευταία), εκδόθηκε η 263.../11.5.2022 πράξη της αναθέτουσας αρχής, με την οποία η αρχή αποφάσισε (κατόπιν αλληλογραφίας με τους δύο διαγωνιζομένους) τα εξής: «1. ... 2. Τον «αποχαρακτηρισμό όλων των εγγράφων του περιεχομένου των φακέλων (Δικαιολογητικών Συμμετοχής, Τεχνικών Προσφορών & Οικονομικών Προσφορών) ... τα οποία έχουν χαρακτηριστεί ως εμπιστευτικά ... 4. Την κοινοποίηση στους προσωρινούς αναδόχους, μέσω της επικοινωνίας του ΕΣΗΔΗΣ, και την ανάρτηση στο χώρο συνημμένων του ηλεκτρονικού διαγωνισμού, όλων των εγγράφων των δικαιολογητικών κατακύρωσης ... πλην των εγγράφων που χαρακτηρίζονται ως εμπιστευτικά ...». Κατόπιν των ανωτέρω, η αιτούσα επανήλθε με την από 13.5.2022 επιστολή προς την αναθέτουσα αρχή, με την οποία ζήτησε να της γνωστοποιηθούν, μεταξύ άλλων, (α) η 156.../17.3.2022 απόφαση της αναθέτουσας αρχής για χορήγηση παράτασης της προθεσμίας υποβολής δικαιολογητικών της S.** μέχρι 28.3.2022 (δεύτερη προσβαλλόμενη πράξη), (β) το από 24.3.2022 αίτημα της S.** για τη χορήγηση νέας δεκαήμερης παράτασης και (γ) η 204.../11.4.2022 απόφαση της αναθέτουσας αρχής για χορήγηση δεύτερης παράτασης της προθεσμίας υποβολής δικαιολογητικών προσωρινού αναδόχου στη S.** (τρίτη προσβαλλόμενη πράξη). Τα ανωτέρω έγγραφα χορηγήθηκαν στην αιτούσα στις 16.5.2022 (274.../16.5.2022 σχετικό έγγραφο της αναθέτουσας αρχής προς αυτήν). Η αιτούσα άσκησε, κατόπιν των ανωτέρω, στις 23.5.2022 προδικαστική προσφυγή ενώπιον της ΕΑΔΗΣΥ κατά των πιο πάνω αποφάσεων της αναθέτουσας αρχής (από 17.3.2022, 11.4.2022 και 18.4.2022).

Επειδή, η ΕΑΔΗΣΥ δέχθηκε με την προσβαλλόμενη απόφασή της ότι η προδικαστική προσφυγή ασκήθηκε εμπροθέσμως (στις 23.5.2022), δεδομένου ότι η αιτούσα «έλαβε πλήρη γνώση των προσβαλλόμενων [πράξεων] στις 16.5.2022, οπότε της παρασχέθηκε πρόσβαση σε στοιχεία του φακέλου της παρεμβαίνουσας». Ακολούθως, η ΕΑΔΗΣΥ δέχθηκε τον πρώτο λόγο της προδικαστικής προσφυγής της αιτούσας,

ο οποίος αφορούσε τη νομιμότητα των προσκομιθέντων από την παρεμβαίνουσα δικαιολογητικών κατακύρωσης, και ακύρωσε την από 18.4.2022 απόφαση της αναθέτουσας αρχής, με την ακόλουθη αιτιολογία: (α) Το από 29.9.2009 πιστοποιητικό του οικείου (ισπανικού) επαγγελματικού μητρώου («Registro Oficial de Empresas Clasificadas») δεν είχε εκδοθεί εντός τριάντα (30) εργασιμών ημερών προ της υποβολής του, όπως απαιτούσε η διακήρυξη (§ 2.2.9.2.B.2), αλλά πολύ προγενέστερα. (β) Η από 24.3.2022 ένορκη δήλωση του νομίμου εκπροσώπου της S.** δεν μπορούσε να υποκαταστήσει το ανωτέρω πιστοποιητικό, διότι η δυνατότητα αυτή παρέχεται κατά τη διακήρυξη (§ 2.2.9.2.B.2) μόνο σε περίπτωση μη τήρησης επαγγελματικού μητρώου στο κράτος εγκατάστασης (περίπτωση μη συντρέχουσα εν προκειμένω). (γ) Το από 15.2.2022 πιστοποιητικό εγγραφής της S.** στο Εμπορικό Μητρώο («Registro Mercantil») της Μαδρίτης δεν μπορούσε να ληφθεί υπόψη, διότι με την εγγραφή στο μητρώο αυτό αποδεικνύεται, σύμφωνα με το Παράρτημα XI του Προσαρτήματος Α' του ν. 4412/2016 (στο οποίο παραπέμπει ρητώς η § 2.2.9.2.B.2 της διακήρυξης), η καταλληλότητα για την άσκηση επαγγελματικής δραστηριότητας στην περίπτωση των συμβάσεων προμηθειών και όχι των συμβάσεων υπηρεσιών, όπως η υπό κατάρτιση συμφωνία-πλαίσιο. Η ΕΑΔΗΣΥ δέχθηκε περαιτέρω με την προσβαλλόμενη απόφασή της (10.../2022) ότι, υπό τα ανωτέρω δεδομένα, η αναθέτουσα αρχή - στην οποία αναπέμφθηκε η υπόθεση με την ως άνω απόφαση - όφειλε να καλέσει εκ νέου τη S.** σύμφωνα με το άρθρο 103 § 2 του ν. 4412/2016, να υποβάλει το ελλείπον δικαιολογητικό κατακύρωσης (πιστοποιητικό εγγραφής στο επαγγελματικό μητρώο της Ισπανίας για συμβάσεις έργων και υπηρεσιών ήτοι στο «Registro Oficial de Licitadores y Empresas Clasificadas del Estado», όπως ο πλήρης τίτλος του μητρώου αυτού παρατίθεται στο Παράρτημα XI του Προσαρτήματος Α' του ν. 4412/2016), εφόσον, όπως επίσης δέχθηκε η ΕΑΔΗΣΥ (χωρίς η κρίση της αυτή να αμφισβητείται ειδικότερα), η ως άνω υποχρέωση της αναθέτουσας αρχής υφίσταται σε κάθε περίπτωση που, όπως εν προκειμένω, οι διαπιστωθείσες πλημμέλειες δεν συνιστούν πλήρως αποδεικνυόμενα, από τα προσκομιθέντα ήδη δικαιολογητικά, μη πλήρωση του επίμαχου κριτηρίου ποιοτικής επιλογής (επαγγελματικής καταλληλότητας), αλλά απλώς

μη προσήκουσα απόδειξη της πλήρωσής του. Η ΕΑΔΗΣΥ, αντιθέτως, απέρριψε το δεύτερο λόγο της προδικαστικής προσφυγής, που αφορούσε τη νομιμότητα των παρατάσεων της αρχικής προθεσμίας υποβολής των δικαιολογητικών κατακύρωσης, με τη βασική αιτιολογία (αφορώσα και τις δύο επίμαχες παρατάσεις) ότι, κατά την ισχύουσα διάταξη του άρθρου 103 (§ 2) του ν. 4412/2016, «σε κάθε περίπτωση μη προσκόμισης ή έλλειψης δικαιολογητικών κατακύρωσης, η αναθέτουσα αρχή δεν δύναται να αποκλείσει τον προσωρινό ανάδοχο, αλλά οφείλει να τον καλεί να προσκομίσει ό,τι λείπει ή να συμπληρώσει ό,τι υπέβαλε και μόνο αν και μετά την πάροδο της προθεσμίας της ως άνω δεύτερης κλήσης του συνεχίζουν οι ελλείψεις και συγχρόνως δεν έχει αιτηθεί ... παράταση της (ως άνω δεύτερης) προθεσμίας, τότε τον αποκλείει, κατ' άρθρο 103 § 4-5 του ν. 4412/2016, αντίστοιχα, λόγω μη εμπρόθεσμης προσκόμισης των απαιτούμενων δικαιολογητικών ή λόγω ... μη απόδειξης έλλειψης λόγων αποκλεισμού και πλήρωσης κριτηρίων επιλογής ...».

Επειδή, μετά την έκδοση της προσβαλλόμενης απόφασης της ΕΑΔΗΣΥ και έως τη συζήτηση της κρινόμενης αίτησης εκδόθηκαν οι ακόλουθες πράξεις της αναθέτουσας αρχής: α) Η με αριθ. πρωτ. 421.../19.7.2022 απόφαση, με την οποία αποφασίσθηκε αφενός η «ανάκληση της υπ' αριθ. 220.../18.4.2022 Απόφασης» της ίδιας αρχής (η οποία είχε ήδη ακυρωθεί από την ΕΑΔΗΣΥ) και αφετέρου η πρόσκληση της S.** «εντός προθεσμίας δέκα (10) ημερών από την κοινοποίηση της παρούσας, να προσκομίσει ... το οριζόμενο στον όρο 2.2.9.2.B.2 της ... Διακήρυξης πιστοποιητικό/βεβαίωση του οικείου επαγγελματικού (ή εμπορικού) μητρώου της Ισπανίας, σύμφωνα με τα οριζόμενα στην ως άνω απόφαση της [ΕΑΔΗΣΥ] προκειμένου να επαναξιολογηθεί από την αρμόδια Επιτροπή Διενέργειας Διαγωνισμού...». β) Η 484.../22.8.2022 απόφαση της αναθέτουσας αρχής, με την οποία έγιναν αποδεκτά τα δικαιολογητικά κατακύρωσης που υπέβαλαν η S.** (μετά και την ανωτέρω πρόσκληση) και η αιτούσα, τα δε προσωρινά αποτελέσματα του διαγωνισμού κατακυρώθηκαν και πάλι στις ανωτέρω εταιρείες κατά τη σειρά της μειοδοσίας τους. Οι προαναφερόμενες αποφάσεις της αναθέτουσας αρχής, οι οποίες είναι συναφείς προς την προσβαλλόμενη απόφαση της ΕΑΔΗΣΥ (ως αποτελούσες συμμόρφωση με αυτήν), πρέπει να θεωρηθούν συμπρο-

σβαλλόμενες, σύμφωνα με το άρθρο 372 § 1 εδάφιο τέταρτο του ν. 4412/2016 (όπως ισχύει μετά την αντικατάστασή του με το άρθρο 138 του ν. 4782/2021).

Επειδή, η αιτούσα, η οποία, σύμφωνα με τα προεκτεθέντα, αναδείχθηκε δεύτερη κατά σειρά μειοδοσίας στο διαγωνισμό, επιδιώκει δε τον αποκλεισμό της παρεμβαίνουσας, ώστε να είναι η μόνη με την οποία η αναθέτουσα αρχή θα μπορέσει να συνάψει την επίδικη συμφωνία-πλαίσιο (βλ. σκέψη 4), ασκεί την κρινόμενη αίτηση με πρόδηλο έννομο συμφέρον. Με πρόδηλο έννομο συμφέρον ασκείται, ομοίως, η παρέμβαση της S.**, η οποία επιδιώκει τη διατήρηση σε ισχύ των προσβληθεισών με την κρινόμενη αίτηση πράξεων και ήδη της στηριζόμενης στις πράξεις αυτές νέας κατακύρωσης της επίμαχης συμφωνίας-πλαίσιο στην ίδια ως πρώτη κατά σειρά μειοδότης.

Επειδή, η παρεμβαίνουσα προβάλλει ότι η κρινόμενη αίτηση, καθό μέρος δι' αυτής αμφισβητείται η νομιμότητα της δεύτερης και τρίτης από τις προσβαλλόμενες πράξεις της αναθέτουσας αρχής, με τις οποίες χορηγήθηκαν στην παρεμβαίνουσα παρατάσεις της προθεσμίας υποβολής των δικαιολογητικών κατακύρωσης, είναι απορριπτέα ως απαράδεκτη, διότι η προδικαστική προσφυγή της αιτούσας, κατά το μέρος που αφορούσε πλημμέλειες των ανωτέρω αποφάσεων, ασκήθηκε εκπροθέσμως. Η παρεμβαίνουσα ισχυρίζεται, ειδικότερα, ότι όλα τα πρακτικά της Επιτροπής Διαγωνισμού (με αριθμούς 5 έως 9), τα οποία εγκρίθηκαν με την 220.../18.4.2022 απόφαση της αναθέτουσας αρχής περί αποδοχής των δικαιολογητικών προσωρινού αναδόχου της S.**, είχαν καταστεί «πλήρως προσβάσιμα» από την αιτούσα, ως «συγκοινοποιηθέντα με την ως άνω υπ' αριθ. πρωτ. 220.../18.04.2022 απόφαση της Αναθέτουσας Αρχής μέσω του ΕΣΗΔΗΣ ήδη από την 19.04.2022», με συνέπεια ήδη από τις 20.4.2022 να εκκινήσει η δεκαήμερη προθεσμία άσκησης της προδικαστικής προσφυγής του άρθρου 360 του ν. 4412/2016 κατά της πιο πάνω απόφασης, η οποία «είχε προ πολλού εκπνεύσει κατά το χρόνο άσκησης [23.5.2022] της προδικαστικής προσφυγής». Κατά την παρεμβαίνουσα, το από 20.4.2022 αίτημα της αιτούσας «προς χορήγηση πρόσβασης στα αιτήματα παρατάσεων της Εταιρείας μας» υπεβλήθη «προσχηματικώς», αφού «το σύνολο των δεδομένων αναφορικά με την τεκμηρίωση των αιτημάτων αυτών είχε ήδη

καταστεί διαθέσιμο στην ίδια [την αιτούσα] την 19.04.2022, ημερομηνία κατά την οποία απέκτησε πρόσβαση στις αποφάσεις της Αναθέτουσας Αρχής περί χορήγησης των παρατάσεων, στις οποίες γίνεται ρητή και σαφέστατη αναφορά στην έλλειψη συνοδευτικών και υποστηρικτικών εγγράφων υπό τη μορφή πιστοποιητικών δημοσίων αρχών». Παρόμοιους ισχυρισμούς περί εκπροθέσμου της προδικαστικής προσφυγής προβάλλει και η αναθέτουσα αρχή με το από 9.9.2022 υπόμνημά της, το οποίο κατατέθηκε μετά τη συζήτηση της υπόθεσης και εντός της προθεσμίας που χορηγήθηκε στους διαδικούς από το Δικαστήριο. Η παρεμβαίνουσα, με το από 12.9.2022 υπόμνημά της, που κατατέθηκε επίσης εμπροθέσμως μετά τη συζήτηση, προβάλλει επιπροσθέτως ότι, λαμβανομένης υπόψη της (νομολογιακώς διαμορφωθείσας) αρχής της κατά στάδια προσβολής των πράξεων της αναθέτουσας αρχής που προηγούνται της σύναψης δημόσιας σύμβασης και του ανεπιτρέπτου της ανεπίκαιρης προβολής πλημμελειών προηγούμενου σταδίου επ' ευκαιρία προσβολής πράξεων επόμενου σταδίου, η αιτούσα «δεν προσέβαλε επικαίρως, ως όφειλε, τις πράξεις της Αναθέτουσας Αρχής περί χορήγησης ... παρατάσεων και περί αποδοχής - μεταξύ άλλων και ως εμπροθέσμως υποβληθέντων - των δικαιολογητικών προσωρινού αναδόχου ασκώντας την προβλεπόμενη εκ του νόμου προδικαστική προσφυγή εντός της νόμιμης προθεσμίας», καθώς και ότι στο «προκείμενο στάδιο [της κατακύρωσης των αποτελεσμάτων του διαγωνισμού] ... τυχόν αποδοχή της άποψης της Αιτούσας περί σύνθετης διοικητικής ενέργειας θα οδηγούσε στην καταστρατήγηση της αρχής της επίκαιρης και αυτοτελούς προσβολής των βλαπτικών πράξεων όλων των οργάνων του διαγωνισμού ...». Εξ άλλου, η αιτούσα με το από 30.8.2022 υπόμνημά της προβάλλει ότι ο ισχυρισμός της παρεμβαίνουσας περί εκπροθέσμου της προδικαστικής προσφυγής «επαναφέρεται απαραδέκτως» με την ασκηθείσα παρέμβαση, δεδομένου ότι ισχυρισμός της με το ίδιο περιεχόμενο απορρίφθηκε με την 10.../2022 απόφαση της ΕΑΔΗΣΥ, χωρίς η παρεμβαίνουσα να την προσβάλει κατά το μέρος αυτό με την άσκηση ενδίκου βοηθήματος.

Επειδή, ο ν. 4412/2016 ορίζει τα εξής: Άρθρο 75: «1. Τα κριτήρια επιλογής μπορεί να αφορούν: α) την καταλληλότητα για την άσκηση της επαγγελματικής δραστηριότητας ... 2. Όσον

αφορά την καταλληλότητα για την άσκηση της επαγγελματικής δραστηριότητας, οι αναθέτουσες αρχές μπορούν να απαιτούν από τους οικονομικούς φορείς να είναι εγγεγραμμένοι σε ένα από τα επαγγελματικά ή εμπορικά μητρώα που τηρούνται στο κράτος - μέλος εγκατάστασής τους, όπως περιγράφεται στο Παράρτημα ΧΙ του Προσαρτήματος Α' ή να ικανοποιούν οποιαδήποτε άλλη απαίτηση ορίζεται στο Παράρτημα αυτό ...». Άρθρο 103 (όπως τροποποιήθηκε και διαμορφώθηκε με το άρθρο 43 του ν. 4782/2021, με έναρξη ισχύος από 1.6.2021, κατά το άρθρο 142 § 3 του ν. 4782/2021): «[...] 1. Μετά την αξιολόγηση των προσφορών, η αναθέτουσα αρχή ειδοποιεί εγγράφως τον προσφέροντα, στον οποίο πρόκειται να γίνει η κατακύρωση («προσωρινό ανάδοχο»), να υποβάλει εντός προθεσμίας δέκα (10) ημερών από την κοινοποίηση της σχετικής έγγραφης ειδοποίησης σε αυτόν, τα αποδεικτικά έγγραφα νομιμοποίησης και τα πρωτότυπα ή αντίγραφα ... όλων των δικαιολογητικών του άρθρου 80, όπως καθορίζονται ειδικότερα στα έγγραφα της σύμβασης, ως αποδεικτικά στοιχεία για τη μη συνδρομή των λόγων αποκλεισμού ... καθώς και για την πλήρωση των κριτηρίων ποιοτικής επιλογής των άρθρων 75 έως 78 ... 2. Αν δεν προσκομισθούν τα παραπάνω δικαιολογητικά ή υπάρχουν ελλείψεις σε αυτά που υποβλήθηκαν, η αναθέτουσα αρχή καλεί τον προσωρινό ανάδοχο να προσκομίσει τα ελλείποντα δικαιολογητικά ή να συμπληρώσει τα ήδη υποβληθέντα, ή να παράσχει διευκρινήσεις με την έννοια του άρθρου 102, εντός δέκα (10) ημερών από την κοινοποίηση της σχετικής πρόσκλησης σε αυτόν. Αν ο προσωρινός ανάδοχος υποβάλλει αίτημα προς την αναθέτουσα αρχή για παράταση της ως άνω προθεσμίας, συνοδευόμενο από αποδεικτικά έγγραφα με τα οποία αποδεικνύεται ότι έχει αιτηθεί τη χορήγηση των δικαιολογητικών, η αναθέτουσα αρχή παρατείνει την προθεσμία υποβολής των δικαιολογητικών για όσο χρόνο απαιτηθεί για τη χορήγηση των δικαιολογητικών από τις αρμόδιες δημόσιες αρχές. Ο προσωρινός ανάδοχος μπορεί να αξιοποιεί τη δυνατότητα του προηγούμενου εδαφίου και εντός της προθεσμίας της πρόσκλησης της § 1 ... 4. Αν ο προσωρινός ανάδοχος δεν υποβάλλει στο προκαθορισμένο χρονικό διάστημα τα απαιτούμενα πρωτότυπα ή αντίγραφα των παραπάνω δικαιολογητικών, απορρίπτεται η προσφορά του ... 5. Αν από τα παραπάνω δικαιολογητικά

που προσκομίσθηκαν νομίμως και εμπροθέσμως δεν αποδεικνύεται ... η πλήρωση μιας ή περισσότερων από τις απαιτήσεις ποιοτικής επιλογής ... απορρίπτεται η προσφορά του προσωρινού αναδόχου ... 6. Η διαδικασία ελέγχου των παραπάνω δικαιολογητικών ολοκληρώνεται με τη σύνταξη του πρακτικού από το αρμόδιο γνωμοδοτικό όργανο, στο οποίο αναγράφεται η τυχόν συμπλήρωση δικαιολογητικών σύμφωνα με όσα ορίζονται στην § 2, και τη διαβίβαση του φακέλου στο αποφαινόμενο όργανο της αναθέτουσας αρχής για τη λήψη απόφασης είτε για τη ματαίωση της διαδικασίας ... είτε κατακύρωσης της σύμβασης...» [ταυτόσημου περιεχομένου διατάξεις προς τις ανωτέρω περιλαμβάνονται στις § 3.2 και 3.3 της διακήρυξης του διαγωνισμού]. Άρθρο 104 (όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 44 του ν. 4782/2021 και ισχύει από 1.6.2021): «1. Το δικαίωμα συμμετοχής, καθώς και οι όροι και προϋποθέσεις συμμετοχής, όπως ορίστηκαν στα έγγραφα της σύμβασης, κρίνονται: α) κατά την υποβολή της αίτησης εκδήλωσης ενδιαφέροντος ή της προσφοράς, με την υποβολή του ΕΕΕΣ, β) κατά την υποβολή των δικαιολογητικών του άρθρου 80 και γ) κατά την εξέταση της υπεύθυνης δήλωσης, σύμφωνα με όσα ορίζονται στην περ. γ' της § 3 του άρθρου 105, περί κατακύρωσης και σύναψης σύμβασης. 2. ...».

Επειδή, περαιτέρω, με το μεν άρθρο 360 του ν. 4412/2016 ορίζεται ότι «1. Κάθε ενδιαφερόμενος ο οποίος έχει ή είχε συμφέρον να του ανατεθεί συγκεκριμένη σύμβαση του νόμου αυτού και έχει ή είχε υποστεί ή ενδέχεται να υποστεί ζημία από εκτελεστή πράξη ή παράλειψη της αναθέτουσας αρχής κατά παράβαση της νομοθεσίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή της εσωτερικής νομοθεσίας, υποχρεούται, πριν από την υποβολή των προβλεπόμενων στον Τίτλο 3 ένδικων βοηθημάτων, να ασκήσει προδικαστική προσφυγή ενώπιον της ΑΕΠΠ [ήδη ΕΑΔΗΣΥ] κατά της σχετικής πράξης ή παράλειψης της αναθέτουσας αρχής. 2. Η άσκηση της προδικαστικής προσφυγής αποτελεί προϋπόθεση για την άσκηση των ένδικων βοηθημάτων του Τίτλου 3 κατά των εκτελεστών πράξεων ή παραλείψεων των αναθετουσών αρχών. 3. ...» με το δε άρθρο 361 του ν. 4412/2016 ορίζεται ότι «1. Σε περίπτωση προσφυγής κατά πράξης της αναθέτουσας αρχής, η προθεσμία για την άσκηση της προδικαστικής προσφυγής είναι: (α) δέκα (10) ημέρες από την κοινοποίηση της προσβαλ-

λόμενης πράξης στον ενδιαφερόμενο οικονομικό φορέα αν η πράξη κοινοποιήθηκε με ηλεκτρονικά μέσα ή τηλεομοιοτυπία ή (β) δεκαπέντε (15) ημέρες από την κοινοποίηση της προσβαλλόμενης πράξης στον ενδιαφερόμενο οικονομικό φορέα, αν χρησιμοποιήθηκαν άλλα μέσα επικοινωνίας, άλλως, (γ) δέκα (10) ημέρες από την πλήρη, πραγματική ή τεκμαιρόμενη, γνώση της πράξης που βλάπτει τα συμφέροντα του ενδιαφερομένου οικονομικού φορέα...».

Επειδή, όπως προκύπτει από τις ανωτέρω διατάξεις, η άσκηση προδικαστικής προσφυγής αποτελεί προϋπόθεση του παραδεκτού του ενδίκου βοηθήματος της αίτησης αναστολής εκτέλεσης και ακυρώσεως, το οποίο προβλέπεται από το άρθρο 372 του ν. 4412/2016, όπως ήδη ισχύει μετά την αντικατάστασή του με το άρθρο 138 του ν. 4782/2021. Ως εκ τούτου, το εν γένει παραδεκτό της προδικαστικής προσφυγής, συμπεριλαμβανομένου του εμπροθέσμου της άσκησης της, ερευνάται, σε κάθε περίπτωση, και αυτεπαγγέλτως από το αρμόδιο δικαστήριο, ως συναπτόμενο με το παραδεκτό του ενώπιον του ενδίκου βοηθήματος (πρβλ. ΣτΕ 570/2022, 1855/2021, 2782/2020, Ε.Α. 618/2006, 907/2005, 681/2005). Τούτου παρέπεται ότι ενστάσεις περί απαράδεκτου του ενδίκου βοηθήματος λόγω απαράδεκτου της προδικαστικής προσφυγής προβάλλονται παραδεκτώς ενώπιον του αρμοδίου δικαστηρίου, ακόμη και αν η ΕΑΔΗΣΥ διέλαβε στην απόφασή της ρητή κρίση περί του ότι η προδικαστική προσφυγή ασκήθηκε παραδεκτώς, χωρίς η κρίση της αυτή να προσβληθεί δικαστικώς. Κατ' ακολουθίαν των ανωτέρω, όσα προβάλλει η αιτούσα περί απαράδεκτου των ισχυρισμών της παρεμβαίνουσας αναφορικά με το εκπρόθεσμο της προδικαστικής προσφυγής, διότι δεν προσέβαλε (η παρεμβαίνουσα) με ένδικο βοήθημα τη σχετική κρίση της ΕΑΔΗΣΥ, είναι απορριπτέα ως αβάσιμα.

Επειδή, περαιτέρω, η αιτούσα εστράφη με την προδικαστική προσφυγή της κατά της 220.../18.4.2022 απόφασης της αναθέτουσας αρχής, με την οποία εγκρίθηκαν τα υποβληθέντα δικαιολογητικά κατακύρωσης των προσωρινών αναδόχων και αποφασίσθηκε η κατακύρωση των αποτελεσμάτων του διαγωνισμού σε αυτούς. Με την ως άνω απόφαση ολοκληρώθηκε το στάδιο της διαδικασίας ανάθεσης, το οποίο περιλαμβάνει τον έλεγχο των δικαιολογητικών κατακύρωσης και την επικύρωση των αποτελεσμάτων του ελέγχου αυτού (άρθρα 103 § 6 και 104 § 1

περ. β' του ν. 4412/2016), στο ίδιο δε αυτό στάδιο εντάσσονται και οι αποφάσεις της αναθέτουσας αρχής με τις οποίες παρατείνονται, ύστερα από αίτημα του προσωρινού αναδόχου, οι προθεσμίες υποβολής δικαιολογητικών κατακύρωσης των §§ 1 και 2 του άρθρου 103 του ν. 4412/2016. Οι αποφάσεις αυτές συγκροτούν ενιαίο όλο με την απόφαση που ολοκληρώνει το εν λόγω στάδιο του διαγωνισμού, δεδομένου ότι οι πλήρεις συνέπειές τους για τον προσωρινό ανάδοχο και τους λοιπούς διαγωνιζόμενους (ως προς την αποδοχή ή μη των δικαιολογητικών) δεν εκδηλώνονται παρά μόνο με την τελευταία αυτή απόφαση. Για τους λόγους αυτούς, παραδεκτώς προσβάλλονται με την ίδια προδικαστική προσφυγή όλες οι ανωτέρω αποφάσεις του εν λόγω σταδίου του διαγωνισμού (αποφάσεις παράτασης προθεσμιών υποβολής δικαιολογητικών κατακύρωσης και ολοκλήρωσης του σταδίου), χωρίς να ανακύπτει εκ της κοινής προσβολής τους ζήτημα παραβίασης της αρχής της κατά στάδια προσβολής των πράξεων που προηγούνται της σύναψης δημόσιας σύμβασης, όπως αβασίμως προβάλλει η παρεμβαίνουσα με το από 12.8.2022 υπόμνημά της. Εφόσον, εξ άλλου, με την προδικαστική προσφυγή αμφισβητείται τόσο η νομιμότητα των τυχόν παρατάσεων των προθεσμιών υποβολής των δικαιολογητικών κατακύρωσης, όσο και των ίδιων των δικαιολογητικών, η έναρξη της προθεσμίας για την άσκηση της προδικαστικής προσφυγής δεν μπορεί να διασπασθεί σε περισσότερα χρονικά σημεία, ανάλογα με τις προβαλλόμενες αιτιάσεις: η προθεσμία, δηλαδή, αυτή αρχίζει ενιαία από τη στιγμή που ο ενδιαφερόμενος θα έχει αποκτήσει πλήρη γνώση τόσο για τις χορηγηθείσες παρατάσεις, όσο και για το είδος και το περιεχόμενο των δικαιολογητικών κατακύρωσης, με την παροχή πρόσβασης στα δικαιολογητικά αυτά. Λαμβανομένου, συνεπώς, υπόψη ότι η αιτούσα αμφισβήτησε με την προδικαστική της προσφυγή τη νομιμότητα αφενός των παρατάσεων της προθεσμίας υποβολής των δικαιολογητικών κατακύρωσης της Σ.** και αφετέρου των ίδιων των δικαιολογητικών, όπως δε εκτέθηκε ανωτέρω, δεν απέκτησε πρόσβαση στα δικαιολογητικά κατακύρωσης της παρεμβαίνουσας πριν από την έκδοση της 263.../11.5.2022 απόφασης της αναθέτουσας αρχής (με την οποία αποφασίσθηκε η κοινοποίηση των δικαιολογητικών κατακύρωσης στους διαγωνιζόμενους), η δεκαήμερη προθεσμία για την άσκηση

της προδικαστικής προσφυγής - ακόμη και υπό τη δυσμενέστερη δυνατή για την αιτούσα εκδοχή - δεν άρχισε πριν από τις 12.5.2022 και δεν είχε ακόμη συμπληρωθεί κατά τη στιγμή που ασκήθηκε η προδικαστική προσφυγή στις 23.5.2022 (ημέρα Δευτέρα) (δεδομένου ότι η δέκατη ημέρα - 21.5.2022 - ήταν Σάββατο και η επομένη - 22.5.2022 - ήταν Κυριακή). Συνεπώς, όσα περί του αντιθέτου προβάλλουν η παρεμβαίνουσα και η αναθέτουσα αρχή είναι απορριπτά ως αβάσιμα.

Επειδή, όπως προκύπτει από την από 1.8.2022 έκθεση επιδόσεως της δικαστικής επιμελήτριας Ε.Γ. του Συμβουλίου της Επικρατείας, η αιτούσα παρέλαβε κατά την ανωτέρω ημερομηνία αντίγραφο της κρινόμενης αίτησης και της από 29.7.2022 πράξης ορισμού εισηγητή και δικασίμου της Προέδρου του Β' Τμήματος Διακοπών του Συμβουλίου της Επικρατείας, τα οποία κοινοποίησε στην ΕΑΔΗΣΥ και στο Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου στις 2.8.2022 (75..Δ/2.8.2022 και 75..Δ/2.8.2022 εκθέσεις επιδόσεως της δικαστικής επιμελήτριας Τ.Μ.-Δ.). Με τα δεδομένα αυτά, λαμβανομένου δε υπόψη ότι, σύμφωνα με το άρθρο 372 § 4 εδάφια τέταρτο και πέμπτο του ν. 4412/2016, όπως ισχύει μετά την αντικατάστασή του με το άρθρο 138 του ν. 4782/2021, «αντίγραφο της αίτησης με κλήση κοινοποιείται με φροντίδα του αιτούντος», μεταξύ άλλων, στην ΕΑΔΗΣΥ και την αναθέτουσα αρχή, ο δε αιτών «υποχρεούται επί ποινή απαραδέκτου του ενδίκου βοηθήματος να προβεί στις παραπάνω κοινοποιήσεις εντός αποκλειστικής προθεσμίας δύο (2) ημερών από την έκδοση και την παραλαβή της ως άνω πράξης [ορισμού εισηγητή και δικασίμου] του Δικαστηρίου», οι εν λόγω κοινοποιήσεις έλαβαν χώρα εμπροθέσμως (την επόμενη ημέρα από την παραλαβή της πράξης ορισμού εισηγητή και δικασίμου), τα δε περί του αντιθέτου προβαλλόμενα από την ΕΑΔΗΣΥ και την αναθέτουσα αρχή είναι απορριπτά ως αβάσιμα.

Επειδή, με την κρινόμενη αίτηση προβάλλεται ότι η προσβαλλόμενη απόφαση της ΕΑΔΗΣΥ, καθό μέρος (α) δεν ακύρωσε τις προσβληθείσες αποφάσεις της αναθέτουσας αρχής (από 17.3.2022 και 11.4.2022) για παράταση της προθεσμίας υποβολής δικαιολογητικών κατακτύρωσης από τη Σ.** και (β) δέχθηκε ότι η αναθέτουσα αρχή όφειλε να καλέσει εκ νέου τη Σ.** για την υποβολή του ελλείποντος δικαιολογητικού κατακτύρωσης (πιστοποιητικού εγγραφής της

στο «Registro Oficial de Licitadores y Empresas del Estado») και ανέπεμψε για το λόγο αυτόν την υπόθεση στην αναθέτουσα αρχή, είναι μη νόμιμη για τους εξής λόγους: i) Από τις διατάξεις της § 3.2 της διακήρυξης (αντίστοιχης προς το άρθρο 103 του ν. 4412/2016, όπως ισχύει) προκύπτει ότι η αναθέτουσα αρχή έχει τη δυνατότητα να χορηγήσει άπαξ μόνο παράταση της προθεσμίας υποβολής των δικαιολογητικών κατακτύρωσης στον προσωρινό ανάδοχο και μόνο εφόσον έχει υποβληθεί από αυτόν εμπροθέσμως τεκμηριωμένο αίτημα, συνοδευόμενο από έγγραφα που αποδεικνύουν ότι έχει αιτηθεί εγκαίρως - προ της εκπνοής της προθεσμίας των δικαιολογητικών κατακτύρωσης - τη χορήγηση των δικαιολογητικών αυτών. Στην προκειμένη, ωστόσο, περίπτωση η Σ.** υπέβαλε στις 11.3.2022 και 24.3.2022 αιτήματα παράτασης της ως άνω προθεσμίας, τα οποία δεν συνοδεύονταν από τα απαιτούμενα αποδεικτικά έγγραφα (για την υποβολή αιτημάτων χορήγησης των εγγράφων από τις αρμόδιες αρχές), οι ισχυρισμοί δε αυτοί της αιτούσας δεν αντιμετωπίστηκαν αιτιολογημένα από την ΕΑΔΗΣΥ με την προσβαλλόμενη απόφασή της. Όσον αφορά, ειδικότερα, το δεύτερο αίτημα της Σ.** (από 24.3.2022, όπως διευκρινίσθηκε με την από 4.4.2022 επιστολή της), που αφορούσε, τελικώς, συμπλήρωση στοιχείων σχετικών με τη μνημονευθείσα ένορκη δήλωση του νομίμου εκπροσώπου της, η αιτούσα προβάλλει ότι δεν ήταν καν δυνατή η νόμιμη υποβολή του, δεδομένου ότι η εν λόγω ένορκη δήλωση δεν αποτελεί δημόσιο έγγραφο, χορηγούμενο κατόπιν αιτήσεως του προσωρινού αναδόχου από αρμόδια αρχή, σε κάθε δε περίπτωση η δήλωση αυτή δεν αποτελούσε νόμιμο δικαιολογητικό για την απόδειξη της επαγγελματικής ικανότητας της Σ.**, δεδομένου ότι η υποβολή της θα ήταν επιτρεπτή μόνο στην περίπτωση που στη χώρα εγκατάστασης του υποψηφίου δεν χορηγούνται πιστοποιητικά εγγραφής στο οικείο μητρώο (περίπτωση που δεν συντρέχει εν προκειμένω). ii) Ανεξαρτήτως αν τα επίμαχα αιτήματα της Σ.** για παράταση της προθεσμίας υποβολής των δικαιολογητικών κατακτύρωσης ήταν προσηκόντως τεκμηριωμένα, πάντως, λαμβανομένου υπόψη ότι, κατά την έννοια του άρθρου 103 του ν. 4412/2016, όπως ισχύει, και της § 3.2 της διακήρυξης, δεν παρέχεται «δυνατότητα αποδοχής εκ μέρους της Αναθέτουσας Αρχής πολλαπλών αιτημάτων του προσωρινού αναδόχου για παράταση της προθεσμίας υποβολής

των δικαιολογητικών κατακύρωσης εντός της αρχικής προθεσμίας για την υποβολή δικαιολογητικών», η δεύτερη παράταση της εν λόγω προθεσμίας (με την 204.../11.4.2022 απόφαση της αναθέτουσας αρχής) δύναται να εκληφθεί μόνο ως δεύτερη πρόσκληση για υποβολή των δικαιολογητικών κατακύρωσης κατά την έννοια του άρθρου 103 § 2 του ν. 4412/2016. Για το λόγο δε αυτόν και με δεδομένο ότι η ταχθείσα με την εν λόγω «πρόσκληση» προθεσμία (14.4.2022) έχει προ πολλού εκπνεύσει, δεν είναι επιτρεπτή και νέα πρόσκληση της Σ.** κατά την ανωτέρω διάταξη για συμπλήρωση των δικαιολογητικών κατακύρωσης.

Επειδή, με τις μνημονευθείσες διατάξεις του άρθρου 103 §§ 1 και 2 του ν. 4412/2016, όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 43 του ν. 4782/2021, προς τις οποίες στοιχούν οι ρυθμίσεις της § 3.2 της διακήρυξης του διαγωνισμού, ο νομοθέτης διαμόρφωσε τη διαδικασία υποβολής των δικαιολογητικών κατακύρωσης του προσωρινού αναδόχου με σκοπό, όπως εκτίθεται στην αιτιολογική έκθεση του ν. 4782/2021, την «αποφυγή αδικαιολόγητων αποκλεισμών των οικονομικών φορέων από τις διαδικασίες ανάθεσης δημόσιας σύμβασης για τυπικούς λόγους που οφείλονται στην ελλιπή ή μη τυπικώς προσήκουσα προσκόμιση των δικαιολογητικών του άρθρου 103, αλλά όχι στην πραγματική συνδρομή των λόγων αποκλεισμού του οικονομικού φορέα από τη διαδικασία ανάθεσης». Συγκεκριμένα, το άρθρο 103 § 2 του ν. 4412/2016, όπως ήδη ισχύει, επιβάλλει στην αναθέτουσα αρχή την υποχρέωση να καλεί τον προσωρινό ανάδοχο «να προσκομίσει τα ελλείποντα ή να συμπληρώσει τα ήδη υποβληθέντα» δικαιολογητικά κατακύρωσης, επιτρέποντας με τον τρόπο αυτόν όχι μόνο τη συμπλήρωση (ή την επανυποβολή) ελλιπών (πλημμελών) δικαιολογητικών που έχουν ήδη κατατεθεί στην αναθέτουσα αρχή, αλλά και την υποβολή, το πρώτον, δικαιολογητικών που ο προσωρινός ανάδοχος παρέλειψε, για οποιονδήποτε λόγο, να προσκομίσει εντός της αρχικής προθεσμίας της § 1 του άρθρου 103. Πριν από την ως άνω δεύτερη πρόσκληση του προσωρινού αναδόχου, η αναθέτουσα αρχή δεν μπορεί να προβεί στην απόρριψη του φακέλου των δικαιολογητικών κατακύρωσης σύμφωνα με τις διατάξεις των §§ 4 και 5 του άρθρου 103 του ν. 4412/2016 (πρβλ. ΣτΕ 1020/2022, 1904/2020, 1/2020, ΕΑ 241/2019, 37/2019, 29/2019). Κατ' ακολουθίαν των ανω-

τέρω και λαμβανομένου, ειδικότερα, υπόψη ότι το άρθρο 103 § 2 του ν. 4412/2016 (όπως και η σχετική διάταξη της § 3.2 της διακήρυξης) δεν κάνει διάκριση με βάση τους λόγους για τους οποίους ο προσωρινός ανάδοχος παρέλειψε να προσκομίσει ή προσκόμισε ελλιπή δικαιολογητικά κατακύρωσης μετά την πρώτη πρόσκληση για την υποβολή τους, η αναθέτουσα αρχή υποχρεούται να του απευθύνει και τη δεύτερη σχετική πρόσκληση, ανεξαρτήτως αν τυχόν χορηγηθείσα παράταση της αρχικής προθεσμίας υποβολής των δικαιολογητικών κατακύρωσης ήταν σύννομη ή μη. Περαιτέρω, με την επιφύλαξη της καταχρηστικής υποβολής όλως προσηματικών αιτημάτων παράτασης εκ μέρους του προσωρινού αναδόχου ή της προδήλως αδικαιολόγητης αποδοχής σχετικών αιτημάτων από την αναθέτουσα αρχή, περιπτώσεις που δεν συντρέχουν εν προκειμένω, οι μνημονευθείσες διατάξεις του άρθρου 103 §§ 1 και 2 του ν. 4412/2016 ως μόνη προϋπόθεση για την παράταση των προθεσμιών υποβολής των δικαιολογητικών κατακύρωσης θέτουν την αιτιολογημένη κρίση της αναθέτουσας αρχής για τον επί πλέον απαιτούμενο χρόνο υποβολής των δικαιολογητικών αυτών· δεν αποκλείουν, συνεπώς, υπό τις συγκεκριμένες εκάστοτε περιστάσεις, και τη δεύτερη παράταση των εν λόγω προθεσμιών, εφόσον διαπιστώνεται αιτιολογημένα από την αναθέτουσα αρχή η σχετική ανάγκη. Προκειμένου, τέλος, να θεωρηθεί ότι έχει συντελεσθεί η δεύτερη πρόσκληση προς τον προσωρινό ανάδοχο για την υποβολή των δικαιολογητικών κατακύρωσης, πρέπει από τη σχετική πράξη της αναθέτουσας αρχής να προκύπτει με σαφήνεια ότι πρόκειται για την πρόσκληση του άρθρου 103 § 2 του ν. 4412/2016, δηλαδή ότι η αναθέτουσα αρχή καλεί εκ νέου τον προσωρινό ανάδοχο για την υποβολή των δικαιολογητικών κατακύρωσης, αφού εξέφερε κρίση περί του ότι η πρώτη κλήση του απέβη άκαρπη λόγω έλλειψης ή πλημμελούς υποβολής συγκεκριμένων δικαιολογητικών, τα οποία η αναθέτουσα αρχή οφείλει να προσδιορίσει ειδικώς με τη δεύτερη πρόσκληση υποβολής τους προς τον προσωρινό ανάδοχο (πρβλ. ΣτΕ 1020/2022). Η απλή, ως εκ τούτου, παράταση της αρχικής προθεσμίας υποβολής των δικαιολογητικών αντιδιαστέλλεται πλήρως προς την έννοια της ανωτέρω πρόσκλησης και δεν μπορεί να εκληφθεί ως τέτοια, ακόμη και αν επιχειρείται μετά από άλλη παράταση της ίδιας προθεσμίας.

Επειδή, κατ' ακολουθίαν των ανωτέρω, ακόμη και με την υποστηριζόμενη από την αιτούσα εκδοχή ότι οι παρατάσεις της αρχικής προθεσμίας υποβολής των δικαιολογητικών κατακύρωσης, οι οποίες χορηγήθηκαν στη Σ.** με τις 156.../17.3.2022 και 204.../11.4.2022 αποφάσεις της αναθέτουσας αρχής, δεν ήταν σύννομες, η αναθέτουσα αρχή θα ήταν υποχρεωμένη να καλέσει εκ νέου τη Σ.**, κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 103 § 2 του ν. 4412/2016, για την υποβολή του προσήκοντος δικαιολογητικού κατακύρωσης, όπως ήδη δέχθηκε η ΕΑΔΗΣΥ με την προσβαλλόμενη απόφασή της. Συνεπώς, ο πρώτος λόγος της κρινόμενης αίτησης, με τον οποίο προβάλλονται πλημμέλειες των ως άνω παρατάσεων, χωρίς ωστόσο να προβάλλεται και να προκύπτει περίπτωση προδήλως καταχρηστικής εφαρμογής της σχετικής διαδικασίας υπό την έννοια που εκτέθηκε στην προηγούμενη σκέψη, πρέπει να απορριφθεί, προεχόντως, ως αλυσιτελώς προβαλλόμενος.

Επειδή με την 204.../11.4.2022 απόφαση της αναθέτουσας αρχής χορηγήθηκε στη Σ.**, μετά από αίτησή της, δεύτερη παράταση της αρχικής προθεσμίας υποβολής ορισμένων δικαιολογητικών κατακύρωσης, η οποία κατ' αρχήν δεν αποκλείεται από την απόφαση δε αυτήν, η οποία περιορίζεται αποκλειστικά στη χορήγηση της πιο πάνω παράτασης, ουδόλως προκύπτει ότι η αναθέτουσα αρχή έκρινε, κατά τρόπο ειδικό, ότι η πρώτη πρόσκληση προς τη Σ.** απέβη άκαριπη και ότι η εταιρεία αυτή καλείται εκ νέου να υποβάλει συγκεκριμένα, ελλείποντα ή ελλιπή δικαιολογητικά κατακύρωσης. Συνεπώς, η ανωτέρω απόφαση δεν μπορεί να θεωρηθεί, σύμφωνα με το άρθρο 103 § 2 του ν. 4412/2015, ως δεύτερη πρόσκληση του προσωρινού αναδόχου για την υποβολή ελλειπόντων ή ελλιών δικαιολογητικών κατακύρωσης, η μη σύννομη εκπλήρωση της οποίας θα έπρεπε να οδηγήσει στην οριστική απόρριψη της προσφοράς της Σ.**, όσα δε περί του περί του αντιθέτου προβάλλει η αιτούσα με το δεύτερο λόγο της κρινόμενης αίτησης πρέπει να απορριφθούν ως αβάσιμα.

Επειδή, κατόπιν των ανωτέρω, η κρινόμενη αίτηση πρέπει να απορριφθεί στο σύνολό της, να γίνει δεκτή η ασκηθείσα παρέμβαση, να καταδικασθεί η αιτούσα στην καταβολή του υπολοίπου ενός δευτέρου (1/2) του οφειλομένου παραβόλου (2.500 ευρώ) και να διαταχθεί η κοινοποίηση της παρούσας απόφασης στο Νομικό Συμβούλιο του Κράτους, προκειμένου να

επιμεληθεί της είσπραξης του ποσού αυτού.

Δια ταύτα

Απορρίπτει την αίτηση.



Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθηνών
(22^ο Τμήμα Μονομελές)
Αριθ. 16114/2022

Δικαστής: **Δ. Κοπανός**, Πρωτοδίκης

Δικηγόροι: **Π. Κελλίδης**, **Σ. Μερεντίτης**

Δανεισμός μισθωτού. Ποιος θεωρείται εργοδότης. Συμφωνία με την οποία ο εργοδότης, που έχει στη διάθεσή του τις υπηρεσίες κάποιου μισθωτού, παραχωρεί, με τη συναίνεση του τελευταίου, τις υπηρεσίες του σε άλλον εργοδότη, ολικά ή κατά ένα μέρος, για ορισμένο ή αόριστο χρόνο, είναι νόμιμη. Στην περίπτωση αυτή, η αρχική σύμβαση εργασίας παραμένει ενεργός και ο αρχικός εργοδότης είναι υποχρεωμένος να καταβάλλει τις αποδοχές του μισθωτού, εκτός αν υπάρχει αντίθετη συμφωνία και δεν δημιουργείται νέα, ισοδύναμη και ανεξάρτητη σχέση εργασίας, σε αντικατάσταση της αρχικής, ο δε δανειζόμενος εργαζόμενος εξακολουθεί να ανήκει στο προσωπικό του αρχικού εργοδότη, παρά την ένταξή του στην εκμετάλλευση του τρίτου, εφ' όσον δεν υπάρχει ειδικότερη συμφωνία μεταξύ αρχικού εργοδότη, εργαζόμενου και τρίτου. Το δικαίωμα καταγγελίας της σύμβασης ανήκει στον αρχικό εργοδότη και αυτός βαρύνεται με όλες τις υποχρεώσεις από τη σύμβαση εργασίας, ενώ υποχρεώσεις και δικαιώματα που δεν απορρέουν από την αρχική σύμβαση αλλά προκύπτουν το πρώτον κατά τη διάρκεια του δανεισμού, δεσμεύουν μόνον τον τρίτο και τον εργαζόμενο, εφ' όσον δεν υφίσταται ειδικότερη συμφωνία (**Άρθρα 31 π.δ. 284/1974, 124, ν. 4052/2012, 361, 649, 651 ΑΚ**).

Διαδικαστικά. Οι εργαζόμενοι υπό καθεστώς δανεισμού πρέπει να καταχωρούνται σε πίνακα προσωπικού Ε4 του αρχικού εργοδότη και το αντίγραφο του να έχει αναρτηθεί στον χώρο εργασίας του έμμεσου εργοδότη. Η επιχείρηση, στην οποία αυτοί τοποθετούνται για να εργαστούν προσωρινώς, δεν έχει υποχρέωση, ως έμμεσος εργοδότης τους, να αναγγείλει την πρόσληψή τους και να τους περιλάβει στον ηλεκτρονικό υποβαλλόμενο πίνακα προσωπικού, εκτός και εάν από τα πραγματικά περιστατικά συνάγεται νέα, διαφορετική εξαρτημένη εργασία.

Δικαίωμα ακρόασης. Οι διατάξεις για την άσκηση του δικαιώματος προηγούμενης ακρόασης δεν έχουν έδαφος εφαρμογής σε περιπτώσεις δυ-

σμενών διοικητικών πράξεων, οι οποίες εκδίδονται βάσει αντικειμενικών προϋποθέσεων, ασυνδέτως προς οποιαδήποτε υποκειμενική συμπεριφορά του προσώπου, του οποίου τα συμφέροντα θίγουν (Άρθρα 20 § 2 Σ, 6 § 1 ΚΔιοικΔ).

Πράξεις επιβολής εισφορών. Περιεχόμενο. Οι πράξεις επιβολής εισφορών είναι έγκυρες, εφ' όσον στο σώμα αυτών περιέχονται τόσο ο υπόχρεος προς καταβολή των ασφαλιστικών εισφορών εργοδότης όσο και το ύψος αυτών μετά του προσθέτου τέλους. Έλλειψη οποιοδήποτε εκ των στοιχείων αυτών από το σώμα της πράξης επιβολής εισφορών συνεπάγεται ακυρότητα της πράξης. Όλα, όμως, τα λοιπά στοιχεία, ήτοι, μεταξύ άλλων, οι αποδοχές των ασφαλισμένων, η μισθολογική περίοδος και το ύψος των εισφορών απαιτείται να περιέχονται, επί ποινή ακυρότητας της πράξης επιβολής εισφορών, είτε στο σώμα της πράξης, είτε στα στοιχεία του φακέλου, αλλιώς η πράξη αυτή έχει εκδοθεί κατά παράβαση ουσιώδους τύπου της διαδικασίας.

[...] 5. Επειδή, κατά τις διατάξεις του π.δ. 284/ 1974 (Α' 101) που διέπουν το Ταμείο Συντάξεων Προσωπικού Εφημερίδων Αθηνών και Θεσσαλονίκης (ΤΣΠΕΑΘ), ορίζεται στο άρθρο 31 ότι: «1. α) Διά την καταβολήν των εισφορών των ησφαλισμένων υπεύθυνος καθίσταται ο εργοδότης, όστις υποχρεούται να παρακρατή κατά την πληρωμήν των αποδοχών των παρ' αυτώ απασχολουμένων τας βαρύνουσας τους ησφαλισμένους εισφοράς... 3. ... β) Διά την παρακράτησιν και απόδοσιν εις το Ταμείον του άνω ποσοστού συνυπεύθυνοι και δη αλληλεγγύως και αδιαιρέτως καθίστανται και οι ιδιοκτήται των εφημερίδων...» και στο άρθρο 32 ότι: «1. Εισφοραί μη καταβληθείσαι εντός των προθεσμιών των οριζομένων εν άρθρω 31 του παρόντος, επιβαρύνονται διά προσθέτων τελών οριζομένων βάσει της εκάστοτε ισχυούσης νομοθεσίας (ν.δ. 3762/ 1957) ...».

6. Επειδή, σύμφωνα με το άρθρο 124 του ν. 4052/2012 (Α' 41), όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο πρώτο υποπαρ. ΙΑ.4 του ν. 4254/2014 (Α' 85): «1. Για την παροχή εργασίας με τη μορφή της προσωρινής απασχόλησης απαιτείται η προηγούμενη έγγραφη σύμβαση εργασίας ορισμένου ή αορίστου χρόνου... Οι αποδοχές του μισθωτού, που δεν παρέχει εργασία σε έμμεσο εργοδότη, δεν μπορεί να είναι κατώτερες από τις προβλεπόμενες στον εκάστοτε νομοθετικώς καθορισμένο νόμιμο κατώτατο μισθό και κατώτατο ημερομίσθιο για τους εργαζόμενους ιδιωτικού δικαίου όλης της χώρας. Εάν κατά το

χρόνο κατάρτισης της σύμβασης αυτής δεν είναι δυνατή η μνεία του συγκεκριμένου έμμεσου εργοδότη ή ο προσδιορισμός του χρόνου, που θα προσφέρει σε αυτόν την εργασία του, θα πρέπει να αναφέρεται στη σύμβαση το πλαίσιο των όρων και των συνθηκών για την παροχή εργασίας σε έμμεσο εργοδότη. 2. Απασχόληση του μισθωτού από τον έμμεσο εργοδότη επιτρέπεται μόνο μετά την κατάρτιση της σύμβασης με τον άμεσο εργοδότη, σύμφωνα με την προηγούμενη παράγραφο...». Επίσης, κατά τον Αστικό Κώδικα (π.δ. 456/1984, Α' 164) ορίζεται στο άρθρο 361 ότι: «Για τη σύσταση ή αλλοίωση ενοχής με δικαιοπραξία απαιτείται σύμβαση, εφόσον ο νόμος δεν ορίζει διαφορετικά», στο άρθρο 648 ότι: «Με τη σύμβαση εργασίας ο εργαζόμενος έχει υποχρέωση να παρέχει, για ορισμένο ή αόριστο χρόνο, την εργασία του στον εργοδότη και αυτός να καταβάλει το συμφωνημένο μισθό. Σύμβαση εργασίας υπάρχει και όταν ο μισθός υπολογίζεται κατά μονάδα της παρεχόμενης εργασίας ή κατ' αποκοπή, αρκεί ο εργαζόμενος να προσλαμβάνεται ή να απασχολείται για ορισμένο ή για αόριστο χρόνο» και στο άρθρο 651 ότι: «Αν δεν προκόπτει κάτι άλλο από τη συμφωνία ή από τις περιστάσεις, ο εργαζόμενος οφείλει να εκτελέσει αυτοπροσώπως την υποχρέωσή του και η αξίωση του εργοδότη στην εργασία είναι αμεταβίβαστη».

7. Επειδή, από τα ανωτέρω συνάγεται ότι είναι νόμιμη η συμφωνία δυνάμει της οποίας ο εργοδότης που έχει στη διάθεσή του τις υπηρεσίες κάποιου μισθωτού, παραχωρεί με τη συναίνεση του τελευταίου, τις υπηρεσίες του σε άλλον εργοδότη, ολικά ή κατά ένα μέρος, για ορισμένο ή αόριστο χρόνο, γιατί η σχέση αυτή στηρίζεται στη βούληση και των τριών μερών. Εάν κατά τη διάρκεια της συμβάσεως εργασίας συμφωνηθεί μεταξύ των συμβαλλομένων η παροχή από το μισθωτό πρόσθετης εργασίας διαρκούς φύσεως, ο εργοδότης υποχρεούται να του καταβάλει τον συνηθισμένο για τέτοια εργασία μισθό που καταβάλλεται σε άλλους μισθωτούς που παρέχουν την ίδια εργασία, κάτω από τις ίδιες συνθήκες (ΑΠ 1580/2012). Σύμβαση δανεισμού των υπηρεσιών του εργαζόμενου μπορεί να συναφθεί και στις περιπτώσεις εκείνες κατά τις οποίες ένα τμήμα της εργασιακής δραστηριότητάς του παρέχεται σε άλλη επιχείρηση του αυτού εργοδοτικού ομίλου (ΑΠ 1032/2020). Στην περίπτωση δανεισμού εργαζόμενου η αρχική σύμβαση εργασίας παραμένει ενεργός και ο αρχικός εργοδότης είναι υποχρεωμένος να καταβάλει τις αποδοχές του μισθωτού, εκτός αν υπάρχει αντί-

θητη συμφωνία (ΑΠ 1269/2018, ΑΠ 800/2014). Γενικά, εργοδότης θεωρείται το πρόσωπο που συμβάλλεται με τον εργαζόμενο κατά την κατάρτιση της σύμβασης εργασίας, που ασκεί το διευθυντικό δικαίωμα κατά την εκπλήρωση της σύμβασης και που εποπτεύει την τήρηση των όρων υπό τους οποίους τελεί η προσφορά των υπηρεσιών του εργαζόμενου. Όταν οι ρόλοι αυτοί είναι καταναμημένοι αποτελεί ζήτημα πραγματικό το εάν την ιδιότητα του εργοδότη έχουν περισσότεροι του ενός ή εάν εργοδότης είναι μόνον ένας, στο πρόσωπο του οποίου συγκεντρώνονται οι κυριότεροι από τους ως άνω ρόλους, ενώ τα υπόλοιπα πρόσωπα έχουν δευτερεύουσα και νομικώς μη αξιόλογη συμμετοχή στη σχέση που έχει αναπτυχθεί (ΑΠ 805/2011). Άλλωστε, η απαιτούμενη συναίνεση των εργαζομένων σε συμβάσεις δανεισμού των υπηρεσιών τους μπορεί να είναι και σιωπηρή, να συνάγεται, δηλαδή, από τη συμπεριφορά τους όταν προσέρχονται και προσφέρουν την εργασία τους σε τρίτο (ΑΠ 800/2014). Με τον δανεισμό εργαζομένων δεν δημιουργείται νέα, ισοδύναμη και ανεξάρτητη σχέση εργασίας, σε αντικατάσταση της αρχικής, αλλά, αντιθέτως, η εργασία παρέχεται στον δευτερογενή εργοδότη με την ίδια αρχική σύμβαση, ενώ ο δανειζόμενος εργαζόμενος εξακολουθεί να ανήκει στο προσωπικό του αρχικού εργοδότη, παρά την ένταξή του στην εκμετάλλευση του τρίτου (ΔΕφΑθ 2988/2022, ΕφΠειρ 311/2016). Στην περίπτωση αυτή, εφόσον δεν υπάρχει ειδικότερη συμφωνία μεταξύ αρχικού εργοδότη, εργαζόμενου και τρίτου, αντισυμβαλλόμενος παραμένει ο αρχικός εργοδότης. Η εργασιακή σχέση εξακολουθεί να υφίσταται με τον αρχικό εργοδότη, στην εξουσία του οποίου ανήκει το δικαίωμα καταγγελίας της σύμβασης και αυτός βαρύνεται με όλες τις υποχρεώσεις από τη σύμβαση εργασίας (ΑΠ 1160/2015, 1010/2010), ενώ υποχρεώσεις και δικαιώματα που δεν απορρέουν από την αρχική σύμβαση αλλά προκύπτουν το πρώτον κατά τη διάρκεια του δανεισμού, δεσμεύουν μόνον τον τρίτο και τον εργαζόμενο, εφόσον δεν υφίσταται ειδικότερη συμφωνία (ΑΠ 1731/2007, ΑΠ 1162/2006, ΕφΛ 235/2012). Οι δε εργαζόμενοι υπό καθεστώς δανεισμού πρέπει να καταχωρούνται σε πίνακα προσωπικού Ε4 του αρχικού εργοδότη και το αντίγραφό του να έχει αναρτηθεί στον χώρο εργασίας του έμμεσου εργοδότη (ΔΕφΘ 1854/2022). Η επιχείρηση δε στην οποία αυτοί τοποθετούνται για να εργαστούν προσωρινώς, δεν έχει υποχρέωση, ως έμμεσος εργοδότης τους, να αναγγείλει την πρόσληψή τους και

να τους περιλάβει στον ηλεκτρονικώς υποβαλλόμενο πίνακα προσωπικού του άρθρου 20 του ν. 4255/2014 (ΔΕφΘ 1853/2022), εκτός και εάν από τα πραγματικά περιστατικά συνάγεται νέα διαφορετική εξαρτημένη εργασία (ΔΕφΠειρ 1548/2022).

8. Επειδή, στην προκειμένη περίπτωση, από τα στοιχεία της δικογραφίας προκύπτουν τα εξής: Το Διοικητικό Συμβούλιο του ΕΤΑΠ-ΜΜΕ συνήλθε στην υπ' αριθ. .../23.9.2015 συνεδρίασή του για τις οφειλές από ασφαλιστικές εισφορές και λοιπές επιβαρύνσεις της εταιρείας με την επωνυμία «... Α.Ε.», που εκδίδει την ημερήσια εφημερίδα «...». Το Συμβούλιο έλαβε υπόψη το από 22.5.2014 ιδιωτικό συμφωνητικό συνεργασίας, με το οποίο η ιδιοκτήτρια της εφημερίδας αυτής, εταιρεία «... Α.Ε. ...» και με την προηγούμενη επωνυμία «... Α.Ε.», παραχωρεί στη συναφή προσφεύγουσα εκδοτική επιχείρηση «... Α.Ε.» το δικαίωμα αποκλειστικής χρήσης του εμπορικού σήματος «...» ως συνεργάτριας, η οποία και αναλαμβάνει για αόριστο χρόνο την παροχή μηχανογραφικών, λογιστικών, οικονομικών και διοικητικών υπηρεσιών, στις ίδιες εγκαταστάσεις της «... Α.Ε.». Για την παραχώρηση της αποκλειστικής χρήσης του σήματος και για την παροχή υπηρεσιών τεχνολογίας στη σύνταξη των εφημερίδων και εντύπων από το προσωπικό που απασχολεί η «... Α.Ε.», η προσφεύγουσα είχε συμφωνηθεί να καταβάλλει σε αυτήν αντίστοιχα ποσό 10.000 ευρώ μηνιαίως πλέον ΦΠΑ, και συνολική αμοιβή 50 ευρώ ανά ώρα εργασίας πλέον ΦΠΑ. Ελήφθησαν επίσης υπόψη οι μισθοδοτικές καταστάσεις με τις αποδοχές και τις ασφαλιστικές εισφορές των απασχολούμενων στην «... Α.Ε.» από την Α' Διεύθυνση Ασφάλισης-Παροχών, όπως και τα στοιχεία των Υπηρεσιών Ασφάλισης και Λογιστηρίου, από τα οποία προκύπτει ότι η προσφεύγουσα οφείλει από εισφορές εργαζομένων 8,5%, χρονικής περιόδου 5/2015 έως 7/2015, ποσό 36.438,26 ευρώ, από οφειλές από τόκους της ίδιας χρονικής περιόδου ποσό 494,28 ευρώ, και από αναπροσαρμογή τόκων υπολειπόμενων οφειλών από το Σεπτέμβριο 2015 ποσό 22.042,93 ευρώ, ήτοι αθροιστικό ποσό 58.975,47 ευρώ. Το τελευταίο αυτό ποσό καταλογίστηκε εις βάρος της προσφεύγουσας εταιρείας.

9. Επειδή, με την κρινόμενη προσφυγή, η προσφεύγουσα εταιρεία καταφέρεται κατά της ανωτέρω υπ' αριθ./23.9.2015 απόφασης του Διοικητικού Συμβουλίου του πρώην ΕΤΑΠ-ΜΜΕ, ισχυριζόμενη ότι έγινε εν προκειμένω εσφαλμένη εφαρμογή των διατάξεων του π.δ.

284/1974 εκ του λόγου ότι υπόχρεη καταβολής των εισφορών είναι μόνο η αρχική εργοδότη, στη σύμβαση επιχειρηματικής συνεργασίας δύο αυτοτελών και ανεξάρτητων μεταξύ τους εκδοτικών εταιρειών, ενώ αναιτιολόγητα, χωρίς να προκύπτουν τα στοιχεία των εργαζομένων της εταιρείας «... Α.Ε.» ώστε να μπορούν αυτά να αμφισβητηθούν, καταλογίζονται εισφορές στην προσφεύγουσα χωρίς να αναφέρεται αυτή ως εργοδότη. Επικαλείται επίσης την παραβίαση των γενικών αρχών της χρηστής διοίκησης και της ενότητας των Δημοσίων Υπηρεσιών του Κράτους, αφού η αντιμετώπιση του ζητήματος του πραγματικού εργοδότη των εργαζομένων αντιμετωπίζεται διαφορετικά από το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης που καλεί ως εργοδότη την «... Α.Ε.» για συμφιλιωτική επίλυση των διαφορών της με τους εργαζομένους της, και διαφορετικά από το ΕΤΑΠ-ΜΜΕ που θεωρεί εργοδότη την προσφεύγουσα. Επιπλέον, προβάλλει ως λόγο τυπικής πλημμελείας την έλλειψη προηγούμενης ακρόασης πριν την έκδοση της πράξης καταλογισμού εισφορών εργαζομένων, κατά την οποία θα προέβλεπε επικαίρως και λυσιτελώς τους ανωτέρω λόγους, ασκώντας επιρροή στην κρίση της Διοίκησης.

10. Επειδή, όταν η Διοίκηση δεν αποστέλλει στο Δικαστήριο το φάκελο της υπόθεσης, και μάλιστα παρά την έκδοση σχετικής προδικαστικής απόφασης που την υποχρεώνει προς τούτο, ή δεν εκτελεί απόφαση, με την οποία τάσσεται συμπληρωματική απόδειξη ή ζητούνται στοιχεία της υπόθεσης, η στάση της αυτή επιτρέπει στο Δικαστήριο να συναγάγει σχετικό τεκμήριο και να θεωρήσει ακριβή την πραγματική βάση των ισχυρισμών του αιτούμενου δικαστικής προστασίας (ΔεφΑθ 842/2022, ΔεφΠειρ 984/2021). Και τούτο διότι, σε αντίθετη περίπτωση, η αδράνεια αυτή της Διοίκησης θα οδηγούσε το Δικαστήριο σε αδυναμία να ασκήσει την κατά το Σύνταγμα αρμοδιότητά του και να παράσχει στον διοικούμενο την έννομη προστασία που του εγγυάται το άρθρο 20 § 1 του Συντάγματος (ΣτΕ 2628/2016, 4199/2014, 511/2007). Εξάλλου, ο e-ΕΦΚΑ έχει παρασταθεί επανειλημμένως με δήλωση στο ακροατήριο του Δικαστηρίου, χωρίς να αμφισβητήσει τα πραγματικά περιστατικά που επικαλείται η προσφεύγουσα εταιρεία (πρβλ. ΣτΕ 2086/2016).

11. Επειδή, καταρχήν, ο ισχυρισμός περί ελλείψεως προηγούμενης ακρόασης της προσφεύγουσας από το ΕΤΑΠ-ΜΜΕ παρίσταται νόμω αβάσιμος. Τούτο διότι η διάταξη του άρθρου 20

§ 2 του Συντάγματος και οι διατάξεις του άρθρου 6 § 1 του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας, με τις οποίες κατοχυρώνεται και ρυθμίζεται η άσκηση του δικαιώματος προηγούμενης ακρόασης, δεν έχουν έδαφος εφαρμογής σε περιπτώσεις δυσμενών διοικητικών πράξεων οι οποίες εκδίδονται βάσει αντικειμενικών προϋποθέσεων, ασυνδέτως προς οποιαδήποτε υποκειμενική συμπεριφορά του προσώπου, του οποίου τα συμφέροντα θίγουν (ΣτΕ 1551/2022, 1168/2017, 3145/2015). Εν προκειμένω, η καταλογιστική πράξη εκδόθηκε αντικειμενικά επί προσκομιζομένων ενόπιον της Διοίκησης, αλλά όχι ενόπιον του παρόντος Δικαστηρίου, μισθοδοτικών καταστάσεων και ασφαλιστικών οφειλών. Όσον αφορά δε την επίκληση των γενικών αρχών της χρηστής διοίκησης και της ενότητας του Κράτους, ανεξαρτήτως του ότι αυτές δεν υπερτερούν των ρητών διατυπώσεων του νόμου (πρβλ. ΣτΕ 2431/2019, 3669/2015), δεν αποδεικνύεται στην προκειμένη περίπτωση, με την αντίστοιχη προσκόμιση εγγράφων, ο ισχυρισμός περί διαφοροποίησης της κρίσεως ως προς την πραγματική εργοδότη από το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης.

12. Επειδή, αναφορικά με τον ισχυρισμό περί πλημμελειών στην αιτιολογία της καταλογιστικής πράξης, για να υποχρεωθεί ένα πρόσωπο υπό την ιδιότητα του εργοδότη σε καταβολή ασφαλιστικών εισφορών, οφείλουν τα αρμόδια ασφαλιστικά όργανα και, σε περίπτωση ασκήσεως προσφυγής, τα Διοικητικά Δικαστήρια να διαπιστώσουν αιτιολογημένα ότι ο ασφαλισμένος παρείχε πράγματι για λογαριασμό του εν λόγω προσώπου εξαρτημένη εργασία έναντι αμοιβής κατά το χρονικό διάστημα στο οποίο αναφέρονται οι ως άνω εισφορές, με την κρίση ως προς την πραγματοποίηση της απασχόλησης να μπορεί να συναχθεί με κάθε ενδεδειγμένο τρόπο (ΣτΕ 127/2017, 3896/2014). Εξάλλου, εάν ο εργοδότης δεν τηρεί τις εκ του νόμου υποχρεώσεις του για την απόδειξη του αριθμού των υπαγομένων στην ασφάλιση προσώπων, του είδους και του χρόνου της απασχόλησης και του ύψους των αποδοχών, τα αρμόδια ασφαλιστικά όργανα δύνανται να προσδιορίζουν τις καταβλητέες εισφορές με βάση τα στοιχεία της ασφαλιστικής σχέσης, τα οποία καθορίζουν κατά την κρίση τους (ΣτΕ 152/2013, 684/2013, 2259/2012, 2609/2006). Σε περίπτωση, πάντως, προσβολής με προσφυγή πράξης επιβολής ασφαλιστικών εισφορών, οι οποίες έχουν προσδιορισθεί με βάση αυτή την ευχέρεια, τα Διοικητικά Δικαστήρια αποφαινόμενα με δική τους κρίση ενόψει

των ισχυρισμών που προβάλλονται και των στοιχείων που προσκομίζονται προς απόδειξή τους (ΣτΕ 3065/2014, 2258/2013). Πάντως, οι πράξεις επιβολής εισφορών είναι έγκυρες, εφόσον στο σώμα αυτών περιέχονται τόσο ο υπόχρεος προς καταβολή των ασφαλιστικών εισφορών εργοδότης όσο και το ύψος αυτών μετά του προσθέτου τέλους. Επομένως, έλλειψη οποιουδήποτε εκ των στοιχείων αυτών από το σώμα της πράξης επιβολής εισφορών συνεπάγεται ακυρότητα της πράξης αυτής (ΣτΕ 980/2014, 620/2012). Όλα όμως τα λοιπά στοιχεία, ήτοι, μεταξύ άλλων, οι αποδοχές των ασφαλισμένων, η μισθολογική περίοδος και το ύψος των εισφορών, απαιτείται να περιέχονται, επί ποινή ακυρότητας της πράξης επιβολής εισφορών, είτε στο σώμα της πράξης αυτής, είτε στα στοιχεία του φακέλου, αλλιώς η πράξη αυτή έχει εκδοθεί κατά παράβαση ουσιαστικού τύπου της διαδικασίας (ΣτΕ 4262/2011, 755/2011, 1968/2008, 3216/2006).

13. Επειδή, στην κρινόμενη περίπτωση, δεν προκύπτουν ούτε από το σώμα της προσβαλλόμενης πράξης, ούτε από τα λοιπά στοιχεία του φακέλου, ο λόγος για τον οποίον η προσφεύγουσα εταιρεία εκλαμβάνεται ως εργοδότης, ποιοι είναι οι εργαζόμενοι για τους οποίους όφειλε να καταβάλει εισφορές, το χρονικό διάστημα απασχόλησής τους, αλλά και οι απολαβές τους. Δεν εξειδικεύεται επίσης ο τρόπος υπολογισμού των αναφερόμενων εισφορών και των τόκων στο συγκεκριμένο ύψος. Επομένως, η καταλογιστική πράξη δεν είναι έγκυρη, κατά παραδοχή του σχετικού ισχυρισμού της προσφεύγουσας, καθόσον δεν δύναται η καταλογισθείσα εκδοτική επιχείρηση να αμφισβητήσει τυχόν πραγματικά περιστατικά ως προς την ίδια την απασχόλησή των εργαζομένων σε αυτήν και την εξακολούθησή της, αλλά και το ύψος των συναρτώμενων με τη μισθοδοσία τους ασφαλιστικών εισφορών. Εξάλλου, στο σώμα της πράξης πρέπει να περιέχεται, έστω και συνοπτικά, η αιτιολογία της επιβολής των εισφορών, συμπληρωμένη από τις διαπιστώσεις διενεργηθέντος ελέγχου ή, έστω, από τα τηρούμενα από την αρμόδια υπηρεσία του ΕΤΑΠ-ΜΜΕ αρχεία (πρβλ. ΣτΕ 989/2012). Συνεπώς, η προσβαλλόμενη πράξη, καταρχάς, είναι ακυρώτεια, ως τυπικά πλημμελής.

14. Επειδή, πέραν της ανάγκης αναπομπής της πράξεως για την κατά νόμο αιτιολόγησή της, τίθεται και το ζήτημα εκδόσεώς της κατά παράβαση του νόμου, εις βάρος μη υπόχρεης σε εισφορές εργοδότης. Επί του κρίσιμου αυτού ζητήματος, προβάλλεται το γεγονός ότι έχει συ-

ναφθεί το προσκομιζόμενο από 22-5-2014 ιδιωτικό συμφωνητικό συνεργασίας, το οποίο αποτελεί ουσιαστικά γνήσια σύμβαση δανεισμού εργαζομένων, για την οποία μόνη προϋπόθεση για την εγκυρότητά της αποτελεί η αποδοχή της από τα τρία μέρη, του δανειζόντος εργοδότη, του δανειζόμενου και των εργαζομένων. Εκ μέρους της Διοίκησης δεν προβάλλεται κανένας ισχυρισμός περί τυχόν υποκρυπτόμενου σκοπού εισφοροδιαφυγής, παρότι δεν προκύπτει από την ίδια τη σύμβαση ο λόγος συνάψεως μιας τέτοιας συμφωνίας μεταβίβασης του τίτλου και των υπηρεσιών του προσωπικού εφημερίδας μεταξύ δύο παρεμφερών εκδοτικών εταιρειών για αόριστο χρόνο. Ως εκ τούτου, σύμφωνα με τα διαλαμβανόμενα στην έβδομη σκέψη και με βάση ό,τι άγεται ενώπιον του Δικαστηρίου, κρίνεται ότι, αφού ρητή εναντίωση των εργαζομένων για τις προσφερόμενες υπηρεσίες τους ως δανειζόμενων στην προσφεύγουσα εταιρεία δεν προκύπτει και αφού η υποχρέωση καταβολής των εργοδοτικών εισφορών από την αρχική εργοδότη «... Α.Ε.» δεν αμφισβητείται, αυτές έχουν παρανόμως καταλογισθεί στην προσφεύγουσα ως δικές της οφειλές, με την προσβαλλόμενη πράξη να πρέπει και εκ του λόγου αυτού να ακυρωθεί.

Διοικητικό Πρωτοδικείο Καβάλας
(Α' Τμήμα Μονομελές)
Αριθ. 371/2022

Δικαστής: **Α. Πρώιου**, Πρωτοδίκης
Δικηγόροι: **Π. Μουσιδής**, **Σ. Παπαδόπουλος**,
ΝΣΚ, **Κ. Αντωνιάδης**

Επιδότηση επιχειρήσεων παραμεθορίων περιοχών. Ευθύνη σε περίπτωση μη χορήγησης. Η επιδότηση επιχειρήσεων των περιοχών Γ' και Δ' του αναπτυξιακού ν. 1262/1982 καταβάλλεται εφ' όσον αυτές προσκομίσουν στην τοπικά αρμόδια υπηρεσία του ΟΑΕΔ αίτηση, πιστοποιητικό Βιοτεχνικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου, βεβαίωση τεχνικών υπηρεσιών της Νομαρχίας, μισθολογικές καταστάσεις και βεβαίωση καταβολής των ασφαλιστικών εισφορών για το διάστημα που ζητείται η επιδότηση. Σε περίπτωση παράνομης πράξης ή παράλειψης κατά την καταβολή της ως άνω οικονομικής ενίσχυσης, υπόχρεοι για την καταβολή αποζημίωσης είναι τόσο ο ΟΑΕΔ όσο και το Δημόσιο, που νομιμοποιούνται παθητικώς (Άρθρα 21 ν. 1767/1988, 105 ΕισΝΑΚ).

[...] 2. Επειδή, στο ν. 1767/1988 (ΦΕΚ Α' 63),

ως ισχύει κατά τον κρίσιμο χρόνο, ορίζεται ότι: «Άρθρο 2 1 - 1 . Στις βιομηχανικές, βιοτεχνικές και μεταλλευτικές επιχειρήσεις που βρίσκονται εγκατεστημένες στην περιοχή Δ' του αναπτυξιακού ν. 1262/1982, δηλαδή στους νομούς Ξάνθης, Ροδόπης, Έβρου, Λέσβου, Χίου, Σάμου και Δωδεκανήσου και σ' ορισμένους νομούς της περιοχής Π του ίδιου νόμου, δηλαδή στους νομούς Θεσπρωτίας, Ιωαννίνων, Καστοριάς, Φλώρινας, Πέλλης, Κιλκίς, Σερρών, Δράμας, Καβάλας, καθώς και στις επαρχίες Καλαμάτας και Μεσσηνίας του νομού Μεσσηνίας, δίδεται οικονομική ενίσχυση από τον ΟΑΕΔ. 2. Για το σκοπό αυτόν ο ΟΑΕΔ επιχορηγείται από τον κρατικό προϋπολογισμό, στον οποίο και εγγράφονται οι σχετικές πιστώσεις. 3. Με κοινές αποφάσεις των Υπουργών Εθνικής Οικονομίας, Οικονομικών και Εργασίας, μετά από γνώμη του Δ.Σ. του ΟΑΕΔ, ρυθμίζονται το ύψος της ενίσχυσης, τα κριτήρια εκτίμησης του ύψους της ενίσχυσης, ο τρόπος παροχής της, το όργανο του ΟΑΕΔ που αποφασίζει για την καταβολή της παροχής, τα απαιτούμενα δικαιολογητικά, καθώς και κάθε άλλη λεπτομέρεια για την υλοποίηση των διατάξεων αυτών». Κατ' εξουσιοδότηση της τελευταίας ως άνω παραγράφου εκδόθηκε η υπ' αριθ. 31730/1/12.09.1988 απόφαση των Υπουργών Εθνικής Οικονομίας, Οικονομικών και Εργασίας, με τίτλο «Επιδότηση επιχειρήσεων παραμεθόριων περιοχών Δ' και Γ' του ν. 1262/82» (ΦΕΚ Β' 670), στην οποία, ως ισχύει κατά τον κρίσιμο χρόνο, ορίζεται ότι: «1. Επιδοτούνται οι βιομηχανικές, βιοτεχνικές και μεταλλευτικές επιχ/σεις: α) Με ποσοστό 6% επί του συνολικού κόστους μισθοδοσίας τους και εφόσον είναι εγκατεστημένες στους Νομούς Ξάνθης, Ροδόπης, Έβρου, Λέσβου, Χίου, Σάμου και Δωδεκανήσου στη ζώνη βάθους 20 χιλιομέτρων από την παραμεθόρια γραμμή στους Νομούς Θεσπρωτίας, Ιωαννίνων, Καστοριάς, Φλώρινας, Πέλλης, Κιλκίς, Σερρών και Δράμας, καθώς και σε Δήμους ή Κοινότητες των Νομών αυτών των οποίων τα διοικητικά όρια τέμνονται από την ζώνη των 20 χιλιομέτρων, [το εν λόγω ποσοστό αυξήθηκε σε 12% με την υπ' αριθ. 44727/841/2009 ΚΥΑ, ΦΕΚ Β' 1988] β) με ποσοστό 4% επί του συνολικού κόστους μισθοδοσίας τους και εφόσον είναι εγκατεστημένες στο υπόλοιπο (πλην της ζώνης βάθους 20 χιλιομέτρων από την παραμεθόρια γραμμή) των Νομών Θε-

σπρωτίας, Ιωαννίνων, Καστοριάς, Φλώρινας, Πέλλης, Κιλκίς, Σερρών, Δράμας καθώς και από 14.3.89 ημέρα δημοσίευσης του ν. 1836/ 89 στο ΦΕΚ στις επαρχίες Καλαμάτας και Μεσσηνίας του Νομού Μεσσηνίας και στο Νομό Καβάλας, γ) ... 2. Η επιδότηση παρέχεται ανεξαρτήτως αριθμού μισθωτών που απασχολεί η επιχείρηση και θα καταβληθεί αναδρομικά από 6.4.88, ημέρα έναρξης ισχύος του ν. 1767/88, σε εκτέλεση του οποίου εκδίδεται η παρούσα απόφαση. 3. Η ως άνω επιδότηση θα καταβάλλεται στις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις: α) Κατά το πρώτο τρίμηνο μετά το τέλος κάθε εξαμήνου, β) ... Η επιδότηση αυτή θα αναφέρεται στο συνολικό κόστος μισθοδοσίας της επιχ/σης συμπεριλαμβανομένων των επιδομάτων αδειας και δώρων Χριστουγέννων και Πάσχα μετά από σχετική απόφαση του εκάστοτε αρμόδιου Δ/ντή Υπηρεσίας Νομού, Τοπικής Υπηρεσίας, ή Γραφείου Εργασίας του ΟΑΕΔ 4. Αρμόδιος φορέας για την καταβολή της προαναφερόμενης επιδότησης ορίζεται ο Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού, ο οποίος την καταβάλλει μέσω των κατά τόπους Υπηρεσιών του, μετά από σχετική απόφαση του εκάστοτε αρμόδιου Δ/ντή Υ.Ν., Τ. Υ ή Προϊσταμένου των Γραφείων Εργασίας του. Για την καταβολή της επιδότησης αυτής οι ενδιαφερόμενες επιχ/σεις οφείλουν εντός τριμήνου από τη λήξη κάθε εξαμήνου, να προσκομίζουν στις κατά τόπους αρμόδιες Υπηρεσίες του ΟΑΕΔ τα παρακάτω δικαιολογητικά: α) Αίτηση, β) Πιστοποιητικό Βιοτεχνικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου από το οποίο προκύπτει το είδος και το αντικείμενο εργασιών της επιχ/σης. γ) Βεβαίωση των τεχνικών Υπηρεσιών της Νομαρχίας ότι η θέση εγκατάστασης της ενδιαφερόμενης επιχ/σης βρίσκεται μέσα στη ζώνη των (20) χιλιομέτρων από την παραμεθόρια γραμμή για τους Νομούς Θεσπρωτίας, Ιωαννίνων, Καστοριάς, Φλώρινας, Πέλλης, Κιλκίς, Σερρών και Δράμας. δ) Μισθολογικές καταστάσεις της χρονικής περιόδου για την οποία ζητείται η επιδότηση από τις οποίες και θα προκύπτει το συνολικό κόστος μισθοδοσίας της επιχ/σης. ε) Βεβαίωση του ΙΚΑ ή ανάλογου ασφαλιστικού φορέα, ότι έχουν καταβληθεί οι ασφαλιστικές εισφορές για το χρονικό διάστημα για το οποίο ζητείται η επιδότηση. 5. Η ως άνω επιδότηση αναφέρεται στο κόστος μισθοδοσίας στο οποίο συμπεριλαμβάνο-

νται οι καταβληθείσες ακαθάριστες αποδοχές, οι εργοδοτικές εισφορές, το επίδομα αδειας, τα δώρα Χριστουγέννων και Πάσχα, οι αποδοχές που τυχόν καταβλήθηκαν για υπερεργασία, νόμιμη υπερωρία ή εργασία τις Κυριακές, εξαιρετές ημέρες και κατά τις νυκτερινές ώρες, το χαρτόσημο και ΟΓΑ χαρτοσήμου κατά ποσοστό 0,60% που βαρύνει τις επιχ/σεις, το επίδομα ισολογισμού και το επίδομα ασθενείας, εκτός του πριμ παραγωγικότητας και της αποζημίωσης που η τελευταία καταβλήθηκε μετά από καταγγελία σύμβασης εργασίας. 6. Κάθε διαφορά που θα προκύπτει κατά την εφαρμογή της απόφασης αυτής θα τίθεται υπόψη του Δ.Σ. του Οργανισμού και θα επιλύεται με απόφασή του. 7. Εφόσον επιχ/σεις έχουν κάνει διακανονισμό εξόφλησης οφειλών τους από καθυστερούμενες ασφαλιστικές εισφορές με ειδικές αποφάσεις του Υπουργού Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, τότε θα καταβάλλεται και σ' αυτές η επιδότηση κατά ποσοστό 1% ή 12% επί του συνολικού κόστους μισθοδοσίας τους. Για την καταβολή της επιδότησης οι ενδιαφερόμενες επιχ/σεις, εκτός των άλλων δικαιολογητικών θα πρέπει να προσκομίζουν αποδεικτικό στοιχείο διακανονισμού των ασφαλιστικών τους εισφορών του εξαμήνου για το οποίο ζητείται η επιδότηση. Η επιδότηση θα καταβάλλεται επί του κόστους μισθοδοσίας, από το οποίο θα έχουν αφαιρεθεί οι εισφορές υπέρ Οργανισμών Κοινωνικής Ασφάλισης, αρμοδιότητας Υπουργείου Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, οι οποίες έχουν διακανονισθεί και οφείλονται». Ακολούθως, εκδόθηκε η υπ' αριθ. 18227/ΓΔ.434/Β.435/09.04.1993 (ΦΕΚ Β' 329) απόφαση των Υπουργών Εθν. Οικονομίας, Οικονομικών και Εργασίας, (όπως τροποποιήθηκε με τις υπ' αριθ. 48699/Β/763/04.06.1993, ΦΕΚ Β' 432 και 33419/27.3/07.04.1995, ΦΕΚ Β' 266 όμοιες ΚΥΑ), στην οποία ορίζεται ότι: «1. Επιδοτούνται από 1.1.1995 οι βιομηχανικές, βιοτεχνικές, μεταλ/κές, κτηνοτροφικές επιχειρήσεις βιομηχανικού τύπου, καθώς και οι ξενοδοχειακές και ναυτιλιακές επιχειρήσεις με ποσοστό 20% επί του συνολικού κόστους μισθοδοσίας του προσωπικού τους, εφόσον είναι εγκατεστημένες στους Νομούς Ξάνθης, Ροδόπης και Έβρου. Κατά τα λοιπά ισχύουν οι 31730/1.9.88, 30845/9.5.89, 32256/14.2.91 και 48699/Β/783/4.6.93 κοινές αποφάσεις των Υπουργών Εθνικής Οικονομίας,

Οικονομικών και Εργασίας. 2. Σε περίπτωση που οι ως άνω επιχειρήσεις υπαχθούν σε πρόγραμμα επιχορήγησης για τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας δεν θα τους καταβάλλεται η επιδότηση όσο χρόνο διαρκεί η επιχορήγηση». Τέλος, η ως άνω ΚΥΑ τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε ως προς το ποσοστό επιδότησης με την υπ' αριθ. 334/12090/10/15.04.1997 ΚΥΑ (ΦΕΚ Β' 300), στην οποία ορίζεται ότι: «1. Επιδοτούνται από 1.7.1997 και 1.10.97 οι βιομηχανικές, βιοτεχνικές, μεταλ/κές, κτηνοτροφικές επιχειρήσεις βιομηχανικού τύπου, καθώς και οι ξενοδοχειακές και ναυτιλιακές επιχειρήσεις με ποσοστό 15% και 12% αντίστοιχα επί του συνολικού κόστους μισθοδοσίας του προσωπικού τους, εφόσον είναι εγκατεστημένες στους Νομούς Ξάνθης, Ροδόπης και Έβρου και 4% για τους Νομούς Καβάλας και Δράμας. Κατά τα λοιπά ισχύουν οι 31730/1.9.88, 30845/9.5.89, 32256/14.2.91, 48699/Β/763/4.6.93 και 33419/27.3.95 κοινές αποφάσεις των Υπουργών Εθνικής Οικονομίας, Οικονομικών και Εργασίας. 2. Σε περίπτωση που οι ως άνω επιχειρήσεις υπαχθούν σε πρόγραμμα επιχορήγησης για τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας δεν θα τους καταβάλλεται η επιδότηση αυτή για τους μισθωτούς που θα προσληφθούν με το εν λόγω πρόγραμμα για όσο χρόνο διαρκεί η επιχορήγηση».

3. Επειδή, σύμφωνα με τα οριζόμενα στις ανωτέρω διατάξεις, αρμόδιος φορέας για την καταβολή της προβλεπόμενης από τις διατάξεις του άρθρου 21 του ν. 1767/1988 οικονομικής ενίσχυσης ορίστηκε ο ΟΑΕΔ, ο οποίος, για τον σκοπό αυτό, επιχορηγείται από τον κρατικό προϋπολογισμό. Συνεπώς, υπόχρεοι κατά νόμο για την αποκατάσταση ζημιών από παράνομες πράξεις και παραλείψεις κατά τη διαδικασία της καταβολής της συγκεκριμένης οικονομικής ενίσχυσης είναι τόσο ο ΟΑΕΔ, ως υπόχρεος για την καταβολή της ανωτέρω επιδότησης, όσο και το Ελληνικό Δημόσιο, το οποίο εγγράφει τις σχετικές πιστώσεις στον κρατικό προϋπολογισμό και επιχορηγεί τον ΟΑΕΔ, προκειμένου αυτός να καταβάλει στις δικαιούμενες επιχειρήσεις τη συγκεκριμένη οικονομική ενίσχυση. Συνεπώς, τόσο ο εναγόμενος Οργανισμός όσο και το Ελληνικό Δημόσιο νομιμοποιούνται, εν προκειμένω, παθητικώς, κατ' άρθρο 72 του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας, απορρηπτόμενων ως αβασίμων των αντίθετων ισχυρισμών τους. Ε-

πομένως, η αγωγή, η οποία ασκείται εν γένει παραδεκτώς, πρέπει να εξετασθεί περαιτέρω στην ουσία της.

4. Επειδή, στον Εισαγωγικό Νόμο του Αστικού Κώδικα (π.δ. 456/1984, ΦΕΚ Α' 164) ορίζεται ότι: «Άρθρο 105 - Για παράνομες πράξεις ή παραλείψεις των οργάνων του δημοσίου κατά την άσκηση της δημόσιας εξουσίας που τους έχει ανατεθεί, το δημόσιο ενέχεται σε αποζημίωση, εκτός αν η πράξη ή παράλειψη έγινε κατά παράβαση διάταξης, που υπάρχει για χάρη του γενικού συμφέροντος. ... Άρθρο 106 - Οι διατάξεις των δύο προηγούμενων άρθρων εφαρμόζονται και για την ευθύνη των δήμων, των κοινότητων ή των άλλων νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, από πράξεις ή παραλείψεις των οργάνων που βρίσκονται στην υπηρεσία τους». Κατά την έννοια των ως άνω διατάξεων, ευθύνη προς αποζημίωση γεννάται όχι μόνον από την έκδοση μη νόμιμης εκτελεστής διοικητικής πράξης ή από τη μη νόμιμη παράλειψη έκδοσης τέτοιας πράξης, αλλά και από μη νόμιμες υλικές ενέργειες των οργάνων του Δημοσίου ή ν.π.δ.δ. ή από παραλείψεις οφειλόμενων νόμιμων υλικών ενεργειών αυτών, εφόσον οι υλικές αυτές ενέργειες ή παραλείψεις συνάπτονται με την οργάνωση και λειτουργία των δημόσιων υπηρεσιών. Εξάλλου, υπάρχει ευθύνη του Δημοσίου ή ν.π.δ.δ., τηρουμένων και των λοιπών προϋποθέσεων του νόμου, όχι μόνον όταν με πράξη ή παράλειψη οργάνου του παραβιάζεται συγκεκριμένη διάταξη νόμου, αλλά και όταν παραλείπονται τα ιδιαίτερα καθήκοντα και υποχρεώσεις που προσιδιάζουν στη συγκεκριμένη υπηρεσία και προσδιορίζονται από την κείμενη εν γένει νομοθεσία, τα διδάγματα της κοινής πείρας και τις αρχές της καλής πίστης (ΣτΕ 15/2018, 523, 2429, 3793/2014, 1184, 1398, 1810/2013, 424, 1219/2012 κ.ά.). Ο κατά τα ανωτέρω παράνομος χαρακτήρας της ζημιόγνου πράξης, παράλειψης ή υλικής ενέργειας αρκεί για να στοιχειοθετηθεί η ευθύνη του Δημοσίου ή του ν.π.δ.δ. χωρίς να απαιτείται και η διαπίστωση πταίσματος του οργάνου του (ΣτΕ 15/2018, 523, 2429/2014, 1810/2013 κ.ά.). Απαραίτητη, πάντως, προϋπόθεση για την επιδίκαση αποζημίωσης είναι, μεταξύ άλλων, η ύπαρξη αιτιώδους συνδέσμου μεταξύ της παράνομης πράξης ή παράλειψης ή υλικής ενέργειας ή παράλειψης υλικής ενέργειας του δημοσίου οργά-

νου και της ζημίας που επήλθε. Αιτιώδης δε σύνδεσμος υπάρχει όταν, κατά τα διδάγματα της κοινής πείρας, η πράξη ή η παράλειψη είναι επαρκώς ικανή (πρόσφορη) και μπορεί αντικειμενικά κατά τη συνήθη και κανονική πορεία των πραγμάτων και χωρίς τη μεσολάβηση άλλου περιστατικού να επιφέρει τη ζημία και την επέφερε στη συγκεκριμένη περίπτωση (ΣτΕ 15/2018, 424/2012, 332/2009 επταμ. πρβλ. ΑΠ 425/2006).

5. Επειδή, στην προκειμένη περίπτωση, από τα στοιχεία της δικογραφίας προκύπτουν τα εξής: Η ενάγουσα εταιρεία είχε συσταθεί ως ομόρρυθμη εταιρεία φέρουσα αρχικώς την επωνυμία «** ΟΕ» και εν συνεχεία την επωνυμία «*** ΟΕ» με έδρα την ..., ήδη δε, έχει μετατραπεί σε ετερόρρυθμη εταιρεία με την επωνυμία «** και ΣΙΑ ΕΕ» και την ως άνω έδρα, όπως τα ανωτέρω προκύπτουν από το με ημερομηνία σύνταξης 01.08.2016 ιδιωτικό συμφωνητικό τροποποίησης του καταστατικού της. Η εταιρεία αυτή έχει ως αντικείμενο εργασιών την εξόρυξη, επεξεργασία και εμπορία προϊόντων μαρμάρου, καθώς και την εκτέλεση πάσης φύσεως μαρμαρικών εργασιών. Κατ' εφαρμογή των προπαρατεθεισών διατάξεων, η ενάγουσα έλαβε την προβλεπόμενη από αυτές επιδότηση κόστους μισθοδοσίας για τα έτη 2008, 2009 και 2010 (Α' και Β' εξαμήνου) [σχετ. ο περιλαμβανόμενος στο υπ' αριθ. πρωτ. .../03.12.2021 έγγραφο του ΟΑΕΔ, πίνακας]. Ακολούθως, η ενάγουσα υπέβαλε προς την Τοπική Υπηρεσία Δράμας του ΟΑΕΔ τις από 21.05.2020 και υπ' αριθ. πρωτ. ... και .../22.05.2020 αιτήσεις προκειμένου να επιδοτηθεί το κόστος μισθοδοσίας της για τα χρονικά διαστήματα από 01.01.2016 έως 30.06.2016 και από 01.07.2016 έως 31.12.2016, αντιστοίχως. Στις αιτήσεις αναφέρει ότι επισυνάπτει τα απαραίτητα δικαιολογητικά, ήτοι: 1) μισθολογικές καταστάσεις προσωπικού του εξαμήνου, στις οποίες θα φαίνονται οι εργοδοτικές εισφορές ΙΚΑ και επικουρικών ασφαλιστικών ταμείων, συνοδευτικό ΑΠΔ για το εξάμηνο και για το Δεκέμβριο 2002, 2) ακριβές φωτοαντίγραφο των ενταλμάτων πληρωμής ενσήμων ΙΚΑ και επικουρικών ασφαλιστικών ταμείων, 3) βεβαίωση ασφαλιστικής ενημερότητας από το ΙΚΑ, 4) πιστοποιητικό επιμελητηρίου, 5) υπεύθυνη δήλωση απασχόλησης του προσωπικού εντός των ορίων του Νομού και αριθμό λογαριασμού όψε-

ως της ΕΤΕ και 6) αντίγραφο καταστατικού. Όμως, επί των εν λόγω αιτήσεων δεν εκδόθηκε απόφαση του ΟΑΕΔ και η ενάγουσα δεν έλαβε, τελικώς, την αιτούμενη επιδότηση για τις εν λόγω χρονικές περιόδους.

6. Επειδή, ήδη, με την κρινόμενη αγωγή, όπως αυτή αναπτύσσεται με το νομίμως κατατεθέν υπόμνημά της, η ενάγουσα ισχυρίζεται ότι παρανόμως τα όργανα των εναγομένων παρέλειψαν να καταβάλουν σε αυτήν την επίδικη οικονομική ενίσχυση, συνολικού ύψους 17.599,45 ευρώ, για τα χρονικά διαστήματα 01.01.2016 έως 30.06.2016 και 31.07.2016 έως 31.12.2016 (7.897,16 ευρώ για το Α' εξάμηνο και 9.702,29 ευρώ για το Β' εξάμηνο του 2016), καθώς προέβη σε όλες τις νόμιμες ενέργειες, ήτοι υπέβαλε την προβλεπόμενη από το νόμο αίτηση και τα απαιτούμενα δικαιολογητικά. Προς υποστήριξη των ισχυρισμών της, η ενάγουσα επικαλείται και προσκομίζει τα κάτωθι έγγραφα: α) τις υπ' αριθ. πρωτ. ... και .../22.05.2020 αιτήσεις της προς την Τοπική Υπηρεσία Δράμας του ΟΑΕΔ, β) το υπ' αριθ. πρωτ. .../6.05.2022 πιστοποιητικό του Επιμελητηρίου Δράμας, από το οποίο προκύπτει ότι η προσφεύγουσα ενεγράφη σε αυτό στις 09.08.2016 και ιδρύθηκε στις 02.08.2016, γ) το υπ' αριθ. πρωτ. .../06.05.2022 αποδεικτικό ασφαλιστικής ενημερότητας του ΕΦΚΑ, το οποίο έχει ισχύ έξι μηνών από την έκδοσή του και στο οποίο αναφέρεται ότι η ενάγουσα δεν οφείλει ληξιπρόθεσμες ασφαλιστικές εισφορές για το προσωπικό της, δ) το υπ' αριθ. .../06.05.2022 αποδεικτικό ενημερότητας για χρέη προς το Δημόσιο της Ανεξάρτητης Αρχής Δημοσίων Εσόδων, στο οποίο βεβαιώνεται ότι η ενάγουσα είναι ενήμερη για τα χρέη της στη φορολογική διοίκηση, το αποδεικτικό δε αυτό έχει ισχύ έναν μήνα από την έκδοσή του και μπορεί να χρησιμοποιηθεί για κάθε νόμιμη χρήση εκτός της είσπραξης και μεταβίβασης ακινήτου, ε) το από 18.01.2017 έγγραφο του ΙΚΑ που επιγράφεται «Κινήσεις Τρεχουσών Εισφορών», στ) συνταχθείσες από την ενάγουσα μισθοδοτικές καταστάσεις ανά μήνα του έτους 2016 και πίνακες ασφαλιστικών εισφορών εργαζομένων ανά μισθολογική περίοδο του ίδιου έτους και ζ) τις από 21.05.2020 υπεύθυνες δηλώσεις του νομίμου εκπροσώπου της ενάγουσας προς τον ΟΑΕΔ Δράμας, στις οποίες αναφέρει ότι θα προσκομίσει ταχυδρομικώς τα σχετικά με

την καταβολή της επιδότησης δικαιολογητικά. Από την πλευρά τους, τα εναγόμενα με τις εκθέσεις απόψεων τους (βλ. την υπ' αριθ. πρωτ. .../03.12.2021 έκθεση απόψεων του ΟΑΕΔ και την υπ' αριθ. πρωτ. .../.../03.03.2021 έκθεση απόψεων του Ελληνικού Δημοσίου) και τα νομίμως κατατεθέντα υπομνήματά τους, ζητούν την απόρριψη της κρινόμενης αγωγής ως αβάσιμης προβάλλοντας ότι ουδεμία παρανομία βαρύνει τα όργανά τους.

7. Επειδή, ενόψει των προμνησθεισών διατάξεων και των προεκτεθέντων πραγματικών περιστατικών και λαμβάνοντας υπόψη ότι: α) η επίμαχη επιδότηση καταβάλλεται στις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις εφόσον οι τελευταίες προσκομίσουν στις κατά τόπους αρμόδιες Υπηρεσίες του ΟΑΕΔ, εντός τριμήνου από τη λήξη κάθε εξαμήνου, συγκεκριμένα δικαιολογητικά, ήτοι αίτηση, πιστοποιητικό Βιοτεχνικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου, βεβαίωση των τεχνικών Υπηρεσιών της Νομαρχίας, μισθολογικές καταστάσεις και βεβαίωση του ΙΚΑ ή ανάλογου ασφαλιστικού φορέα, από την οποία να προκύπτει ότι έχουν καταβληθεί οι ασφαλιστικές εισφορές για το διάστημα που ζητείται η επιδότηση και β) από κανένα στοιχείο δεν προκύπτει ότι η ενάγουσα είχε προσκομίσει στον ΟΑΕΔ, έστω και σε μεταγενέστερο χρόνο από αυτόν της υποβολής των υπ' αριθ. πρωτ. ... και .../ 22.05.2020 αιτήσεών της (όπως ο νόμιμος εκπρόσωπος της είχε δηλώσει με τις από 22.05.2020 υπεύθυνες δηλώσεις του) τα απαιτούμενα για τη χορήγηση της αιτούμενης επιδότησης δικαιολογητικά, δεδομένου ότι αυτά δεν περιλαμβάνονται μεταξύ των στοιχείων του διοικητικού φακέλου ούτε προσκομίζονται από την ενάγουσα, αντιθέτως, η τελευταία προσκομίζει δικαιολογητικά που εκδόθηκαν σε ημερομηνίες μεταγενέστερες από τις αντίστοιχες ημερομηνίες υποβολής των ως άνω αιτήσεών της προς τον ΟΑΕΔ, ενώ ούτε με το υπόμνημά της αναφέρει ότι προσκόμισε στον Οργανισμό όλα τα εκ του νόμου προβλεπόμενα δικαιολογητικά, παρά μόνο μισθοδοτικές καταστάσεις, καταστάσεις ασφαλιστικών εισφορών και συγκεντρωτικές καταστάσεις των απασχολούμενων στην επιχείρηση με αναφορά στις αποδοχές και τις ασφαλιστικές εισφορές αυτών, καθώς και το ποσό της επιδότησης εκάστου εξαμήνου του έτους 2016, το Δικαστήριο κρίνει ότι η ενάγουσα δεν αποδεικνύει ότι προ-

σκόμιση, ως όφειλε, στην κατά τόπο αρμόδια Υπηρεσία του ΟΑΕΔ τα νόμιμα δικαιολογητικά για την καταβολή της επίμαχης επιδότησης και, ως εκ τούτου, δεν προκύπτει ότι δικαιούται την προβλεπόμενη στο άρθρο 21 του ν. 1767/1988 οικονομική ενίσχυση για τα χρονικά διαστήματα 01.01.2016 έως 31.12.2016 και 01.07.2016 έως 31.12.2016. (...).

ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΠΡΟΣΦΑΤΗΣ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΣ ΣΤΕ

Επιμέλεια: ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Π. ΣΑΜΑΡΤΖΗΣ, Δικηγόρος

ΟΛΟΜΕΛΕΙΑΣ

1910/2022 – Πρόεδρος: Δ. Σκαλτσούνης, Πρόεδρος, Εισηγητής: Χ. Ντουχάνης, Σύμβουλος

Ρύθμιση θεμάτων χωροταξίας και αρμοδιότητες ΟΤΑ. Ο νομοθέτης, με επίγνωση της σημασίας των ΟΤΑ στον σχεδιασμό και την προστασία του περιβάλλοντος της περιοχής τους, έχει προβλέψει την άσκηση γνωμοδοτικών αρμοδιοτήτων από αυτούς πριν την κανονιστική ρύθμιση θεμάτων χωροταξίας, χωροθέτησης δραστηριοτήτων και προστασίας του περιβάλλοντος για την εδαφική τους περιφέρεια, οι οποίες, πάντως, δεν εκτείνονται στις ατομικές διοικητικές πράξεις. Και επί ζητημάτων, όμως, περιβαλλοντικής αδειοδότησης των εκτελούμενων στην εδαφική περιφέρεια των πρωτοβάθμιων ΟΤΑ έργων και δραστηριοτήτων, στα οποία περιλαμβάνεται η ατομική τους χωροθέτηση, ο νομοθέτης ανάγει τους ΟΤΑ σε υποχρεωτικά γνωμοδοτούντες φορείς. Η αποφασιστική αρμοδιότητα επιφυλάσσεται σε όργανα του Κράτους (είτε του κεντρικού, αν πρόκειται για έργα ή δραστηριότητες της κατηγορίας Α1 με ενδεχόμενες πολύ σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον, είτε της οικείας Αποκεντρωμένης Διοίκησης, αν πρόκειται για έργα και δραστηριότητες της Α2 κατηγορίας με ενδεχόμενες απλώς σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον). Μόνον κατ' εξαίρεση, προκειμένου περί ήσσονος σημασίας σταθμών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές, οι σχετικές αποφασιστικές αρμοδιότητες έχουν ανατεθεί σε όργανα ΟΤΑ δευτέρου, πάντως, και όχι πρώτου βαθμού.

Κριτήρια κατανομής αρμοδιοτήτων. Η κατανομή αρμοδιοτήτων οφείλει να συναρτάται με τα χαρακτηριστικά κάθε διοικητικού οργάνου, καθώς και με τα εχέγγυα που αυτό παρέχει ως προς την επιστημονική του εξειδίκευση και τις τεχνικές του δεξιότητες, τα οποία δεν είναι νοητό να παραλλάσσουν στις επιμέρους γεωγραφικές περιοχές της Χώρας. Εάν το όργανο αυτό είναι τοπικό ή αντιπροσωπευτικό, η φύση των ασκούμενων από το ίδιο αρμοδιοτήτων πρέπει, επιπλέον, να αντανακλά τη θέση των εκπροσωπούμενων φορέων ή κοινωνικών υποσυνόλων στον θεσμικό μηχανισμό λήψης αποφάσεων, ως διαβουλευόμενων, συμβουλευτικών, συμμετοχικών ή αποφασιστικών. Δεν αποκλείεται η κατ' εξαίρεση εισαγωγή ειδικών διατάξεων κατανομής αρμοδιοτήτων ως προς ορισμένες περιοχές, προσαρμοσμένων στα τυχόν ειδικά χαρακτηριστικά της καθεμιάς, η

επιλογή, όμως, των περιοχών αυτών, όπως και των κατάλληλων γι' αυτές ειδικών ρυθμίσεων, οφείλει να υπαγορεύεται ακριβώς από τα εν λόγω εξαιρετικά χαρακτηριστικά.

Αντισυνταγματική μεταφορά αρμοδιοτήτων. Δεν είναι συνταγματικά ανεκτές αποσπασματικές ρυθμίσεις, με τις οποίες μεταφέρονται αποφασιστικές αρμοδιότητες έγκρισης περιβαλλοντικών όρων σε έναν ή περισσότερους ΟΤΑ και, μάλιστα, πρώτου βαθμού, ατομικά, χωρίς να προκύπτει ότι οι συνθήκες στην περιοχή τους εμφανίζουν εντελώς ειδικά χαρακτηριστικά σε σχέση με το σύνολο του εθνικού χώρου, στον οποίο εξακολουθεί να εφαρμόζεται η πάγια νομοθεσία και, περαιτέρω, χωρίς η μεταβίβαση αυτή να υπαγορεύεται από τις ρυθμίσεις ή τις κατευθύνσεις χωρικού σχεδιασμού, υιοθετηθέντος με βάση επιστημονικά κριτήρια κατά συνεκτίμηση των εν λόγω ειδικών χαρακτηριστικών. Η ανάθεση των εξαιρετικών αυτών αποφασιστικών αρμοδιοτήτων με διατάξεις νόμου, που είτε μνημονεύουν μεγάλο αριθμό κριτηρίων για την άσκηση των αρμοδιοτήτων αυτών, και μάλιστα ασύνδετων μεταξύ τους και, ενδεχομένως, αντιφατικών, έτσι ώστε να μην παρέχεται, κατ' ουσίαν, καμία ένδειξη προς τα επιφορτιζόμενα με την άσκησή τους όργανα ως προς τον προέχοντα σκοπό δημοσίου συμφέροντος, στον οποίον αυτή οφείλει να αποβλέπει, είτε διατάξεων που δεν περιέχουν κανένα σχετικό κριτήριο, με συνέπεια να αποσιδιάζει η χάραξη οποιουδήποτε ορίου για τη σύννομη άσκηση των αρμοδιοτήτων αυτών, είναι αντίθετη με τις συνταγματικές διατάξεις. ■

1911/2022 – Πρόεδρος: Ε. Σαρπ, Πρόεδρος, Εισηγητής: Ε. Παπαδημητρίου, Σύμβουλος

Συνταγματική προστασία της Ανώτατης Εκπαίδευσης. Το άρθρο 16 Σ κατοχυρώνει την ελεύθερη ανάπτυξη της Επιστήμης ως θεμελιώδους σκοπού του Κράτους και καθορίζει τις βασικές προϋποθέσεις και αρχές που πρέπει να διέπουν την παροχή της Ανώτατης Εκπαίδευσης, για την οποία θεσπίζονται συγκεκριμένα οργανωτικά και λειτουργικά πλαίσια, που οριοθετούν τη δράση όχι μόνον της Διοίκησης, αλλά και του κοινού νομοθέτη κατά την από αυτόν ρύθμιση των σχετικών θεμάτων. Η Ανώτατη Εκπαίδευση, σκοπός της οποίας είναι η προαγωγή και μετάδοση της επιστημονικής γνώσης με την έρευνα και τη διδα-

σκαλία, παρέχεται από ίδια και αυτοτελή ιδρύματα, που αποτελούν ν.π.δ.δ., σύμφωνα αφ' ενός μεν με την αρχή της ακαδημαϊκής ελευθερίας, αφ' ετέρου δε με την αρχή της πλήρους αυτοδιοίκησης των ιδρυμάτων αυτών.

Ακαδημαϊκή ελευθερία. Η αρχή της ακαδημαϊκής ελευθερίας εγγυάται την αδέσμευτη επιστημονική σκέψη, έρευνα και διδασκαλία και νοείται όχι μόνον ως ατομικό δικαίωμα του πανεπιστημιακού ερευνητή ή διδασκάλου, αλλά και ως θεσμική εγγύηση, ως οργανωμένη δηλαδή δραστηριότητα, αναπτυσσόμενη σύμφωνα με κανόνες που θεσπίζει και με μέσα που παρέχει το Κράτος, μέσα στο πλαίσιο της λειτουργίας των ΑΕΙ. Προς εκπλήρωση των σκοπών αυτών, το Κράτος υποχρεούται να εξασφαλίζει την αναγκαία υποδομή, να διαθέτει τα απαραίτητα οικονομικά μέσα και να διασφαλίζει τις εν γένει προϋποθέσεις για την ακώλυτη άσκηση από τα μέλη ΔΕΠ των ΑΕΙ της διδακτικής και ερευνητικής τους δραστηριότητας, καθιερώνοντας δικαίωμα των ΑΕΙ να ενισχύονται οικονομικά από το Κράτος.

Μέλη ΔΕΠ. Εγγυήσεις. Ύψος αποδοχών. Τα μέλη ΔΕΠ αναγνωρίζονται, εν όψει της αποστολής τους ως ακαδημαϊκών διδασκάλων και ερευνητών, αλλά και των συνθηκών υπό τις οποίες ασκούν τα διδακτικά και ερευνητικά τους καθήκοντα, ευθέως από το Σύνταγμα, ως δημόσιοι λειτουργοί, τελούντες υπό ιδιαίτερο προστατευτικό καθεστώς εγγνώμενο την προσωπική και λειτουργική τους ανεξαρτησία. Μεταξύ δε των εγγυήσεων αυτών περιλαμβάνεται και η υποχρέωση εξασφάλισης των απαραίτητων προϋποθέσεων για την άσκηση του έργου τους, κυρίως δε ο καθορισμός αποδοχών ειδικά προβλεπόμενων γι' αυτούς, κατ' εκτίμηση των ειδικών συνθηκών άσκησης του λειτουργήματός τους και ύψους ανάλογου προς αυτό, που αφ' ενός μεν να τους επιτρέπει να ασκούν αποτελεσματικά τα καθήκοντά τους, αφ' ετέρου δε να καθιστά τα ΑΕΙ ελκυστικά για νέο υψηλής στάθμης επιστημονικό προσωπικό. Εννοείται ότι οι υποχρεώσεις αυτές του Κράτους συσχετίζονται, σε μεγάλο βαθμό, με τις οικονομικές δυνατότητες κάθε περιόδου.

Ιδιαίτερη μισθολογική μεταχείριση μελών ΔΕΠ. Ο νομοθέτης επιφύλαξε διαχρονικά στα μέλη ΔΕΠ των ΑΕΙ ιδιαίτερη μισθολογική μεταχείριση, με αποδοχές προβλεπόμενες ειδικά στον νόμο, κατ' εκτίμηση των ειδικών συνθηκών άσκησης του λειτουργήματός τους, και ύψους ανάλογου προς την σπουδαιότητα του λειτουργήματος αυτού. Η ευνοϊκή αυτή μεταχείριση δεν ταυτίζεται με εκείνη των άμεσων πολιτειακών οργάνων του Κράτους, αλλά απορρέει εμμέσως από την, υπό του Συντάγματος (άρθρο 16), αναγνώρισή τους ως δημόσιων λειτουργών με ιδιαίτερης σημασίας αποστολή, οι οποίοι είναι αναγκαίο να έχουν και

ιδιαίτερος αυξημένα τυπικά και ουσιαστικά προσόντα. Αποτελεί δε μία πρόσθετη θεσμική εγγύηση που εξασφαλίζει την αποτελεσματική άσκηση των καθηκόντων τους και την προσέλκυση στα ΑΕΙ επιστημόνων υψηλού κύρους.

Όρια και περιορισμοί στη νομοθετική αναμόρφωση του μισθολογίου των μελών ΔΕΠ. Ναι μεν στο πλαίσιο της ασκούμενης οικονομικής πολιτικής και κατ' εκτίμηση των εκάστοτε κρατούσων οικονομικών και κοινωνικών συνθηκών ο κοινός νομοθέτης μπορεί, κατ' αρχήν, να προβαίνει σε αναμόρφωση του μισθολογίου των δημοσίων λειτουργών και υπαλλήλων, εισάγοντας νέες ρυθμίσεις, η συνταγματικότητα των οποίων υπόκειται σε οριακό μόνο δικαστικό έλεγχο, όμως η αναμόρφωση του μισθολογικού καθεστώτος των δημοσίων αυτών λειτουργών με τέτοιο τρόπο, που να επιφέρει ανατροπή του έως τότε ισχύοντος μισθολογικού καθεστώτος, δεν μπορεί να γίνει χωρίς να έχει προηγουμένως εκτιμηθεί το δημοσιονομικό όφελος, σε σχέση με τις επιπτώσεις που αυτή μπορεί να έχει για τους πανεπιστημιακούς λειτουργούς και τη λειτουργία των ΑΕΙ, καθώς και αν είναι αναγκαία ή θα μπορούσε να αναπληρωθεί με άλλα μέτρα ισοδύναμου αποτελέσματος, με μικρότερο κόστος για τα μέλη ΔΕΠ.

Δικαστικός έλεγχος. Κριτήρια. Τα δικαστήρια, ασκώντας τον παραπάνω έλεγχο, μπορούν και οφείλουν, χωρίς να υπεισέλθουν στην έρευνα της σκοπιμότητας των επιλογών του νομοθέτη, να ερευνήσουν το αμιγώς νομικό ζήτημα, αν λήφθηκε υπ' όψη η αρχή της ιδιαίτερης μισθολογικής μεταχείρισης των μελών ΔΕΠ των ΑΕΙ, καθώς και η συνταγματική αρχή της ισότητας, από την άποψη της υποχρέωσης του νομοθέτη να μεταχειρίζεται κατά διαφορετικό τρόπο καταστάσεις που δεν είναι όμοιες, και η αρχή της αναλογικότητας, από την άποψη της τήρησης δίκαιης ισορροπίας μεταξύ του δημοσίου συμφέροντος και της προστασίας δικαιωμάτων που απορρέουν από το Σύνταγμα. Για την τεκμηρίωση της τήρησης των αυτών πρέπει να λαμβάνονται υπ' όψη: α) η σημασία και οι συνθήκες άσκησης του λειτουργήματος των μελών ΔΕΠ και η ανάγκη διαφύλαξης του κύρους του δημοσίου λειτουργήματος και της εμπιστοσύνης που αυτά απολαμβάνουν στην κοινωνία, β) οι επιπτώσεις από την εφαρμογή του νέου μισθολογίου στο διδακτικό και ερευνητικό προσωπικό, αλλά και στη λειτουργία των ΑΕΙ, εν όψει της ανάγκης προσέλκυσης επιστημόνων που διαθέτουν αυξημένα προσόντα, γ) το επίπεδο διαβίωσης, όπως διαμορφώνεται με το νέο μισθολόγιο, το οποίο να μεν δεν είναι αναγκαίο να προσδιορισθεί με βάση τις προηγούμενες αποδοχές κάθε κατηγορίας δημοσίων λειτουργών ή υπαλλήλων, αλλά με βάση τις γενικότερα επικρατούσες συνθήκες και σε συνάρτηση με το επίπεδο διαβίωσης

των υπόλοιπων δημόσιων λειτουργιών και υπαλλήλων, καθώς και του πληθυσμού της Χώρας, για τους πανεπιστημιακούς λειτουργούς, όμως, πρέπει να είναι και ανάλογο με το κύρος του λειτουργήματος το οποίο ασκούν και δ) οι σκοποί της επιδιωκόμενης μεταρρύθμισης και η προσφορότητα και αναγκαιότητα των επίμαχων ρυθμίσεων για την επίτευξή τους.

ΤΜΗΜΑΤΩΝ

915/2022 (Α΄ Τμ.) – Προεδρεύουσα: **Α. Καλογεροπούλου, Σύμβουλος**, Εισηγητής: **Χ. Κομνηνός, Πάρεδρος**

Αναίρεση. Κοινοποίηση σε πρόσωπο άγνωστης διαμονής. Ο αναιρεσίβλητος έχει την υποχρέωση να κοινοποιήσει προς τον αναιρεσίβλητο, η δε παράλειψη της υποχρέωσης αυτής έχει ως συνέπεια, εφ' όσον δεν παρίσταται ο αναιρεσίβλητος, την αναβολή και, τελικά, την απόρριψη της αίτησης αναίρεσης ως απαράδεκτης. Ως παράλειψη εκπλήρωσης της υποχρέωσης αυτής του αναιρεσιόντος θεωρείται και η διενέργεια άκυρων κοινοποιήσεων. Ο αναιρεσιόντος εξακολουθεί να έχει την υποχρέωση να ενεργήσει τις κοινοποιήσεις και αν ακόμη ο αναιρεσίβλητος δεν κατέστη δυνατόν να ανευρεθεί στη διεύθυνση που δήλωσε, αλλά είναι άγνωστης διαμονής. Στην περίπτωση αυτήν, εφ' όσον δεν μπορεί να ανευρεθεί η μόνιμη κατοικία ή η προσωρινή διαμονή του αναιρεσίβλητου ή, προκειμένου περί νομικών προσώπων, ο τόπος στον οποίο μεταφέρθηκε η έδρα τους ή ο τόπος κατοικίας ή διαμονής του νόμιμου εκπροσώπου τους, οι κοινοποιήσεις διενεργούνται σύμφωνα με τη διαδικασία που προβλέπεται από τον ΚΠολΔ για τα πρόσωπα άγνωστης διαμονής. Η μη εκπλήρωση της υποχρέωσης αυτής συνεπάγεται την αναβολή της συζήτησης και, τελικά, την απόρριψη ως απαράδεκτης της αίτησης αναίρεσης, αν ο αναιρεσίβλητος δεν παρίσταται κατά τη συζήτηση της υπόθεσης. Για τη διενέργεια έγκυρης κοινοποίησης σε πρόσωπο άγνωστης διαμονής πρέπει να βεβαιώνεται στην έκθεση του δικαστικού επιμελητή ή του οργάνου, που είναι αρμόδιο για την επίδοση, ότι ο αναιρεσίβλητος δεν ανευρέθη στη διεύθυνση που δήλωσε και ότι, παρά το ότι καταβλήθηκε κάθε προσπάθεια, δεν κατέστη δυνατό να ανευρεθεί η νέα κατοικία ή διαμονή του ή, προκειμένου περί νομικών προσώπων, η νέα τους έδρα ή ο τόπος κατοικίας ή διαμονής του νόμιμου εκπροσώπου τους. Οι κοινοποιήσεις προς αναιρεσίβλητο άγνωστης διαμονής γίνονται στον Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου, οι δε δημοσιεύσεις σε δύο ημερήσιες εφημερίδες των Αθηνών.

929/2022 (Ε΄ Τμ.) – Πρόεδρος: **Α. Ράντος, Αντιπρόεδρος**, Εισηγήτρια: **Μ.-Ε. Παπαδημήτρη, Σύμβουλος**

Δήλωση συνέχισης δίκης και άσκηση δεύτερης αίτησης ακύρωσης. Κατάργηση της ακυρωτικής δίκης συντρέχει και στην περίπτωση που, μέχρι τον χρόνο εκδίκασης της αίτησης ακύρωσης, έπαυσε, για οποιονδήποτε λόγο, η ισχύς της προσβαλλόμενης διοικητικής πράξης ή παράλειψης. Κατ' εξαίρεση, συγχωρείται η συνέχιση της δίκης, όταν ο αιτών επικαλείται ιδιαίτερο προς τούτο έννομο συμφέρον προς αποτροπή δυσμενών για το μέλλον διοικητικής φύσης συνεπειών που απορρέουν από την προσβληθείσα διοικητική πράξη ή παράλειψη, οι οποίες δεν μπορούν να αρθούν παρά μόνο με την έκδοση ακυρωτικής απόφασης. Η επίκληση του ιδιαίτερου αυτού εννόμου συμφέροντος και των πραγματικών περιστατικών, επί των οποίων θεμελιώνεται τούτο, πρέπει να γίνεται είτε με υπόμνημα ή με έγγραφη δήλωση, προς το δικαστήριο που κατατίθενται, μέχρι την πρώτη συζήτηση της υπόθεσης στο ακροατήριο, είτε με προφορική δήλωση στο ακροατήριο και ανάπτυξη του περιεχομένου της προφορικής αυτής δήλωσης με υπόμνημα που κατατίθεται εντός της χορηγηθείσας από τον Πρόεδρο για την υποβολή υπομνήματος προθεσμίας. Τούτο δε μόνον όταν οι διάδικοι επιλέγουν να μην ασκήσουν, επιπλέον της ήδη ασκηθείσας από αυτούς εκκρεμούς αίτησης ακύρωσης, και νέα, αυτοτελή αίτηση ακύρωσης κατά της χρονικά μεταγενέστερης πράξης, η οποία αντικαθιστά ή τροποποιεί την προσβαλλόμενη πράξη (διότι, στην περίπτωση αυτήν, απαράδεκτως ζητούν τη συνέχιση της αρχικής δίκης).

970/2022 (Β΄ Τμ.) – Προεδρεύων: **Σ. Μαρκάτης, Σύμβουλος**, Εισηγητής: **Α. Ζιαμπάρας, Πάρεδρος**

Ενδικοφανής προσφυγή και προθεσμία αίτησης ακύρωσης. Ενδικοφανής προσφυγή προβλέπεται για την περίπτωση άσκησης προσφυγής ενώπιον των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων και όχι για την περίπτωση άσκησης αίτησης ακύρωσης (π.χ. για διαφορά που αναφύεται από την έκδοση διοικητικών πράξεων σχετικών με τη διακοπή εργασιών επιτηδευματία). Αναρμόδια, συνεπώς, είναι στη δεύτερη περίπτωση η Διεύθυνση Επίλυσης Διαφορών της Ανεξάρτητης Αρχής Δημοσίων Εσόδων, της οποίας η προσβαλλόμενη απόφαση δεν συνιστά εκτελεστή διοικητική πράξη και απαράδεκτα προσβάλλεται με την αίτηση ακύρωσης. Η τυχόν άσκηση ενδικοφανούς προσφυγής, επομένως, δεν αναστέλλει την προθεσμία για

την άσκηση της αίτησης ακύρωσης, εκτός αν η άσκηση της προσφυγής υπεδείχθη στον φορολογούμενο, με σχετική έγγραφη σημείωση επί του σώματος της αρνητικής απάντησης του Προϊσταμένου της ΔΟΥ.

991/2022 (Γ΄ Τμ.) – Πρόεδρος: **Ε. Νίκα**, Αντιπρόεδρος, Εισηγήτρια: **Ε. Γεωργούτσου**, Σύμβουλος

Εκλογή μέλους ΔΕΠ. Αιτιολόγηση ψήφου. Η διατύπωση της αιτιολογίας της ψήφου των εκλεκτόρων μπορεί να γίνει είτε ευθέως, είτε με αναφορά στην έκθεση της εισηγητικής Επιτροπής ή στις γνώμες άλλων εκλεκτόρων είτε, επίσης, με αναφορά στις συζητήσεις που προηγήθηκαν της ψηφοφορίας για τα προσόντα των υποψηφίων. Δεν αιτιολογείται νόμιμα ψήφος εκλέκτορα, ο οποίος, ενώ κατά τη συζήτηση αξιολόγησε ως εμπεριστατωμένες και τεκμηριωμένες τις απόψεις των δύο μελών της εισηγητικής Επιτροπής που είχαν τοποθετηθεί αρνητικά για την εξέλιξη του υποψηφίου, στη συνέχεια ψήφισε υπέρ της εκλογής του χωρίς να επικαλεσθεί επιστημονικά στοιχεία κρίσης, βάσει των οποίων πείσθηκε τελικά ότι αυτός διαθέτει τα νόμιμα προσόντα εκλογής στη θέση μέλους ΔΕΠ της ανώτατης βαθμίδας.

1505/2022 (Β΄ Τμ.) – Πρόεδρος: **Μ. Πικραμένος**, Αντιπρόεδρος, Εισηγήτρια: **Ο.-Μ. Βασιλάκη**, Πάρεδρος

Επαναφορά των πραγμάτων στην προτέρα κατάσταση. Το άρθρο 152 ΚΠολΔ εφαρμόζεται αναλόγως και κατά τη διαδικασία ενώπιον του ΣτΕ, ο δε θεσμός της επαναφοράς στην προτέρα κατάσταση συνιστά έκτακτο ένδικο βοήθημα, που επιδιώκει την ανατροπή του अपαράδεκτου από την παράβαση δικονομικού βάρους λόγω συνδρομής, μεταξύ άλλων, ανώτερης βίας, παρέχοντας τη δυνατότητα άρσης της νομικής και επιβλαβούς για τον διάδικο κατάστασης που δημιουργήθηκε από τη μη τήρηση ορισμένης προθεσμίας λόγω, μεταξύ άλλων, της συνδρομής γεγονότος απρόβλεπτου και μη δυνάμενου να αποτραπεί ούτε με τη λήψη μέτρων άκρας επιμέλειας και σύνεσης και χωρίς τη συνδρομή οποιουδήποτε πταισματος του ίδιου ή του πληρεξουσίου του.

Σφοδρή χιονόπτωση. Η παραπάνω διάταξη εφαρμόζεται και στην περίπτωση που το ΣτΕ, δικάζοντας αίτηση αναίρεσης, δεν έλαβε υπ' όψη του δικόγραφο διαδίκου (υπόμνημα) για τον λόγο ότι κατατέθηκε στη Γραμματεία μετά την παρέ-

λευση της σχετικής χορηγηθείσας από τον Πρόεδρο προθεσμίας, παρά το γεγονός ότι η τήρηση της προθεσμίας αυτής παρακαλύφθηκε λόγω αναστολής των εργασιών του δικαστηρίου ένεκα έκτακτων και αιφνίδιων καιρικών φαινομένων (χιονόπτωση). Σε μια τέτοια περίπτωση, η αίτηση επαναφοράς πρέπει να υποβληθεί στη Γραμματεία αμελλητί από την κοινοποίηση ή την πλήρη γνώση της απορριπτικής απόφασης. Ο σχηματισμός που επιλαμβάνεται της αίτησης, εάν μεν κρίνει βάσιμο τον προβαλλόμενο λόγο ανώτερης βίας, δέχεται την αίτηση, εξαφανίζει την εκδοθείσα απόφαση και δικάζει την αρχική αίτηση αναίρεσης. Εάν δε τον κρίνει αβάσιμο, απορρίπτει την αίτηση επαναφοράς.

Παραγραφή τόκων από μη επιστροφή ΦΠΑ. Ελλείψει ειδικών ρυθμίσεων στη νομοθεσία περί ΦΠΑ, εφαρμόζεται το άρθρο 38 § 2 του ν. 1473/1984 και για τις αξιώσεις του υποκείμενου στον φόρο προς επιδίκαση τόκων κατά την επιστροφή πιστωτικού υπολοίπου ΦΠΑ που αφορά αγαθά επένδυσης και, μάλιστα, ανεξαρτήτως, αν η καθυστέρηση επιστροφής οφείλεται στη μη διεκπεραίωση της σχετικής αίτησης εντός των προβλεπόμενων προθεσμιών ή λόγω της έκδοσης διοικητικών πράξεων που απέκλεισαν παράνομα τη δυνατότητα επιστροφής του φόρου και αργότερα ακυρώθηκαν με διοικητική επίλυση της διαφοράς ή με απόφαση διοικητικού δικαστηρίου. Οι τόκοι οφείλονται όχι από την άσκηση της προσφυγής, αλλά από την πάροδο της εύλογης προθεσμίας εντός της οποίας πρέπει να συντελείται η επιστροφή.

1548/2022 (Γ΄ Τμ.) – Πρόεδρος: **Γ. Τσιμέκας**, Αντιπρόεδρος, Εισηγήτρια: **Ε. Κουλεντιανού**, Πάρεδρος

Πρόσληψη δημόσιων υπαλλήλων. Γενικές αρχές και διαδικασία. Με την § 7 του άρθρου 103 Σ κατοχυρώνονται οι αρχές της αξιοκρατίας και της διαφάνειας κατά τον διορισμό των δημόσιων υπαλλήλων, οι οποίες αποτελούν ειδικότερη έκφραση της συνταγματικής αρχής της ισότητας και του δικαιώματος ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας και συμμετοχής στην οικονομική ζωή της Χώρας. Ειδικότερα, η πρόσληψη υπαλλήλων: α) γίνεται με δύο τρόπους, είτε με διαγωνισμό, είτε με επιλογή σύμφωνα με προκαθορισμένα και αντικειμενικά κριτήρια και β) υπόκειται στον έλεγχο Ανεξάρτητης Αρχής. Ο έλεγχος μπορεί είτε να είναι πλήρης, είτε να αφορά τη νομιμότητα της διαδικασίας του διαγωνισμού ή της επιλογής και να περιλαμβάνει τον έλεγχο νομιμότητας της πράξης με την οποία τελειούται η σχετική διαδικασία,

μέσω δε αυτού, εν όψει της φύσης της διαδικασίας ως σύνθετης διοικητικής ενέργειας, ελέγχεται η νομιμότητα και των προηγούμενων σταδίων αυτής.

Πρόσληψη προσωπικού με σχέση ιδιωτικού δικαίου. Το Σύνταγμα παρέχει, κατ' εξαίρεση, τη δυνατότητα σύναψης σχέσεων ιδιωτικού δικαίου ορισμένου χρόνου, η οποία τελεί υπό αυστηρές προϋποθέσεις. Εφ' όσον πρόκειται για την πρόσληψη προσωπικού προς αντιμετώπιση πρόσκαιρων ή απρόβλεπτων και επειγουσών αναγκών, η διάρκεια και οι όροι των σχέσεων ορισμένου χρόνου πρέπει να καθορίζονται σαφώς από τον νόμο, ώστε με τη σύναψή τους να καλύπτονται ανάγκες που έχουν πραγματικά πρόσκαιρο ή απρόβλεπτο και επείγοντα χαρακτήρα και να αποτρέπεται η κατάχρηση των σχέσεων αυτών για την κάλυψη πάγιων αναγκών, αποκλεισμένης πάντως, σε κάθε περίπτωση, της δυνατότητας να μονιμοποιηθεί με νόμο το προσωπικό αυτό ή να μετατραπούν οι σχέσεις ορισμένου χρόνου σε σχέσεις αορίστου χρόνου.

Υποψήφιοι χωρίς εργασιακή εμπειρία. Δεν προκύπτει υποχρέωση του νομοθέτη και, κατ' εξαουσιοδότησή του, της κανονιστικά δρώσας Διοίκησης, όταν προκηρύσσει την πλήρωση θέσεων δημοσίων υπαλλήλων, να προβλέπει την πλήρωση ορισμένου ποσοστού των προκηρυσσόμενων θέσεων αποκλειστικά από υποψήφιους που δεν διαθέτουν εργασιακή εμπειρία. Το ζήτημα αυτό ανάγεται στην ευχέρεια του νομοθέτη, ο οποίος, εκτιμώντας τις ανάγκες στελέχωσης των υπηρεσιών του δημόσιου τομέα, είναι κατ' αρχήν ελεύθερος να θεσπίσει τα κατά την κρίση του καταλληλότερα κριτήρια επιλογής, μεταξύ των οποίων και η προϋπηρεσία σε ανάλογες θέσεις, κινούμενος, πάντως, μέσα στα πλαίσια που διαγράφει η συνταγματική αρχή της ισότητας.



1549/2022 (Δ' Τμ. 7μελούς) – Πρόεδρος: Μ. Καραμανώφ, Αντιπρόεδρος - Εισηγητής: Η. Μάζος, Σύμβουλος

Έλεγχος κανονιστικών πράξεων. Η θέσπιση κανονιστικής ρύθμισης δυνάμει νομοθετικής εξουσιοδότησης δεν συνιστά εφαρμογή κανόνα δικαίου σε συγκεκριμένη ατομική περίπτωση, αλλά θέση γενικού και απρόσωπου κανόνα δικαίου και αποτελεί, κατά το ουσιαστικό της περιεχόμενο, νομοθέτηση. Ως εκ τούτου, δεν απαιτείται αιτιολογία εκ μέρους της Διοίκησης για την επιλογή συγκεκριμένης κανονιστικής ρύθμισης ως βέλτιστης. Η κανονιστική πράξη ελέγχεται μόνον από την άποψη της τήρησης των όρων της εξουσιοδοτικής διάταξης με βάση την οποία εκδίδεται, καθώς και της τυχόν υ-

πέρβασης των ορίων της εξουσιοδότησης. Η αξιολόγηση των κριτηρίων άσκησης της κανονιστικής αρμοδιότητας, που προβλέπονται στην εξουσιοδοτική διάταξη ή συνάγονται από αυτήν, ανήκει στην ουσιαστική κρίση της Διοίκησης, η οποία εκφεύγει, κατ' αρχήν, του ακυρωτικού ελέγχου και ελέγχεται μόνον εάν προβάλλεται με συγκεκριμένους ισχυρισμούς ή εάν προκύπτει από τα στοιχεία του φακέλου ότι η συγκεκριμένη ρύθμιση θεσπίσθηκε κατά πρόδηλη παραγνώριση των κριτηρίων και των όρων της εξουσιοδοτικής διάταξης. Η σχετική κρίση της Διοίκησης δεν είναι απαραίτητο να περιέχεται στην ίδια την κανονιστική πράξη, αλλά μπορεί να προκύπτει από τις προπαρασκευαστικές πράξεις ή άλλα στοιχεία του φακέλου.

Περιορισμοί κυκλοφορίας στο κέντρο της Αθήνας. Δικηγόροι. Εξαιρούνται από τους επιβαλλόμενους περιορισμούς της κυκλοφορίας τα αυτοκίνητα ορισμένων κατηγοριών επαγγελματιών. Οι εξαιρέσεις αυτές κρίθηκαν από τον νομοθέτη επιβεβλημένες για να μην διαταραχθεί η κοινωνική και οικονομική ζωή στο κέντρο της Αθήνας, τελούν δε κατά βάση υπό προϋποθέσεις (προκειμένου λ.χ. περί των ιατρών, η εξαίρεση χορηγείται μόνο για την εξυπηρέτηση επειγόντων περιστατικών) ή αφορούν περιορισμένο αριθμό αυτοκινήτων ανά κατηγορία επαγγελματιών (λ.χ. μέχρι δέκα αυτοκίνητα των φυσιοθεραπευτών ελευθέρων επαγγελματιών). Οι κατηγορίες αυτές επαγγελματιών δεν τελούν υπό τις ίδιες συνθήκες με τον κλάδο των δικηγόρων, όσον αφορά την άσκηση του επαγγέλματός τους.

Η εξαίρεση από τους περιορισμούς της κυκλοφορίας των δικαστικών λειτουργών. Η εξαίρεση από τους περιορισμούς της κυκλοφορίας στο κέντρο της Αθήνας και των αυτοκινήτων ορισμένων δικαστικών λειτουργών δεν αφορά μεγάλο αριθμό δικαστικών λειτουργών αλλά εκείνων, των οποίων η έδρα της εργασίας τους ή η κατοικία τους βρίσκεται εντός των ορίων του δακτυλίου, και εφ' όσον τα οχήματα οδηγούνται από τους ίδιους. Οι δικηγόροι είναι μεν δημόσιοι λειτουργοί και συλλειτουργοί της δικαιοσύνης, δεν εξομοιώνονται, όμως, ως προς τις συνθήκες άσκησης του λειτουργήματός τους, με τους δικαστικούς λειτουργούς.

Περιορισμοί κυκλοφορίας και ενωσιακές αρχές. Οι σχετικές αφ' ενός με την ελεύθερη κυκλοφορία των πολιτών της Ε.Ε. στο έδαφος των κρατών-μελών και αφ' ετέρου με την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων διατάξεις της ΣΛΕΕ δεν κωλύουν τη λήψη μέτρων για την ρύθμιση αμιγώς εσωτερικών καταστάσεων, όπως ο περιορισμός της κυκλοφορίας εντός των ορίων του δακτυλίου και οι συναφείς εξαιρέσεις, ο δε Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε. δεσμεύει τα κράτη-μέλη μόνον όταν εφαρμόζουν το δίκαιο της Ε.Ε.



NoB 71 (2023)/2

1555/2022 (Δ' Τμ.) – Προεδρεύων: **Ε. Αντωνόπουλος, Σύμβουλος** – Εισηγήτρια: **Δ. Μαυροπόδη, Πάρεδρος**

Διαγωνισμοί. Ασυνήθιστα χαμηλές προσφορές. Προσφορά που φαίνεται ασυνήθιστα χαμηλή δεν μπορεί να απορρίπτεται αυτόματα, αλλά πρέπει να ακολουθείται η προβλεπόμενη διαδικασία ελέγχου της προσφοράς κατόπιν ακρόασης των προσφέροντος. Ειδικότερα, η αναθέτουσα αρχή απαιτεί από τον προσφέροντα να εξηγήσει την τιμή ή το κόστος που προτείνει και να προσκομίσει τα αναγκαία δικαιολογητικά που αποδεικνύουν ότι η προσφορά του είναι σοβαρή, διατυπώνοντας με σαφήνεια την πρόσκληση αυτή, προκειμένου να παράσχει στον προσφέροντα τη δυνατότητα να αποδείξει, κατά τρόπο πλήρη και λυσιτελή, τη σοβαρότητα της προσφοράς του.

Δικαιολόγηση από τον προσφέροντα. Ο προσφέρων μπορεί να υποβάλει, πέρα από τις ενδεικτικά αναφερόμενες στην § 2 του άρθρου 88 του ν. 4412/2016, όλες τις αιτιολογήσεις που κρίνει σκόπιμες, εν όψει της φύσης και των χαρακτηριστικών του έργου, χωρίς περιορισμό και προσκομίζει τα σχετικά στοιχεία. Η αναθέτουσα αρχή οφείλει να αξιολογεί τις παρεχόμενες πληροφορίες σε συνεννόηση με τον προσφέροντα.

Διαδικασία διαλόγου. Η παραπάνω συνεννόηση έχει την έννοια της διαβούλευσης με τον προσφέροντα ή εκατέρωθεν ανταλλαγής απόψεων, προκειμένου να αποσαφηνιστούν όλα τα στοιχεία που συνθέτουν την προσφορά του, ώστε η αναθέτουσα αρχή να σχηματίσει πλήρη και σαφή εικόνα των στοιχείων αυτών και να εκφέρει ασφαλή κρίση ως προς το παραδεκτό της. Επιπλέον, η αξιολόγηση των πληροφοριών πρέπει να γίνεται τηρουμένων των αρχών της ισότητας και της απαγόρευσης των διακρίσεων μεταξύ των προσφερόντων, καθώς και της διαφάνειας και της αναλογικότητας. Η διαδικασία αυτή διαλόγου ολοκληρώνεται οποτεδήποτε πληρωθούν, σωρευτικά, οι εξής δύο αναγκαίες συνθήκες: αφ' ενός δόθηκε η δυνατότητα στον προσφέροντα να υποστηρίξει την προσφορά του κατά τρόπο πλήρη και λυσιτελή, ως προς όλα τα σημεία που δημιούργησαν επιφυλάξεις και αφ' ετέρου η αναθέτουσα αρχή διαμόρφωσε ασφαλή κρίση ως προς το παραδεκτό της προσφοράς, κατόπιν αποσαφήνισης όλων των κρίσιμων στοιχείων που τη συνθέτουν. Η μη πλήρωση έστω και μιας εκ των συνθηκών αυτών καθιστά τη διαδικασία πλημμελή.

1603/2022 (Δ' Τμ.) – Προεδρεύων: **Ε. Αντωνόπουλος, Σύμβουλος**, Εισηγητής: **Ι. Μιχαλακόπουλος, Πάρεδρος**

Ανεξάρτητες Αρχές. Λήξη θητείας μελών.

Είναι μεν ανεκτή η συνέχιση της λειτουργίας των Ανεξάρτητων Αρχών μετά τη λήξη της θητείας των μελών τους και μέχρι την επιλογή των νέων, μόνον, όμως, επί χρονικό διάστημα εύλογο, το οποίο κρίνεται κατά τις εκάστοτε συντρέχουσες περιστάσεις, μετά την πάροδο του οποίου το Σύνταγμα δεν ανέχεται πλέον την παράταση της θητείας των μελών της Ανεξάρτητης Αρχής, η οποία δεν διαθέτει, από το χρονικό αυτό σημείο και εφ' εξής, νόμιμη συγκρότηση. Συνεπώς, νόμιμη είναι η παράταση θητείας μέλους Ανεξάρτητης Αρχής μόνον: α) όταν συντρέχει περίπτωση λήξης νόμιμης θητείας του, η οποία ξεκίνησε κατόπιν επιλογής του από τη Διάσκεψη των Προέδρων της Βουλής και διορισμού του στην θέση αυτή από τον αρμόδιο Υπουργό και β) όταν, κατόπιν τούτου, διαρκεί η παράταση αυτή για εύλογο χρονικό διάστημα.

1647/2022 (ΣΤ' Τμ.) – Πρόεδρος: **Ι. Γράβαρης, Αντιπρόεδρος**, Εισηγήτρια: **Ε. Σταυρουλάκη, Σύμβουλος**

Δημόσιοι διαγωνισμοί. Εξουσία ΑΕΙΠΠ. Η ΑΕΙΠΠ, επιλαμβανόμενη προδικαστικής προσφυγής, κρίνει αποκλειστικά τα θιγόμενα με αυτή θέματα. Και να μεν η προδικαστική προσφυγή πρέπει να περιέχει σαφώς καθορισμένο αίτημα, το αίτημα όμως αυτό μπορεί να συνίσταται αποκλειστικά στην (εν όλω ή εν μέρει) ακύρωση της προσβαλλόμενης πράξης ή παράλειψης, δεδομένου ότι η ΑΕΙΠΠ δεν έχει εξουσία ούτε να τροποποιήσει την προσβαλλόμενη πράξη, ούτε να προβεί η ίδια στην οφειλόμενη ενέργεια, καθ' υποκατάσταση της αναθέτουσας αρχής. Εξάλλου, το αίτημα της προδικαστικής προσφυγής διακρίνεται από το αντικείμενο της συμμόρφωσης της αναθέτουσας αρχής σε περίπτωση ακυρωτικής απόφασης της ΑΕΙΠΠ, το οποίο προφανώς δεν οφείλει να προσδιορίζει ο προσφεύγων, διότι το ειδικότερο περιεχόμενο και η έκταση της υποχρέωσης συμμόρφωσης της αναθέτουσας αρχής προσδιορίζονται από την ακυρωτική απόφαση, δηλαδή από τις παρατηθέμενες στο διατακτικό και στο αιτιολογικό της κρίσεις επί των ζητημάτων που εξέτασε και επί των οποίων αποφάνθηκε η ΑΕΙΠΠ.

«Ευρωπαϊκό Ενιαίο Έγγραφο Σύμβασης». Το ΕΕΕΣ αποτελεί ουσιώδες δικαιολογητικό συμμετοχής, που επέχει θέση υπεύθυνης δήλωσης και λειτουργεί ως προκαταρκτική απόδειξη περί του ότι ο υποβάλλων αυτό οικονομικός φορέας πληροί τις προϋποθέσεις συμμετοχής που καθορίζονται από τη διακήρυξη, την ίδια δε προκαταρκτική απόδειξη παρέχει το ΕΕΕΣ όταν οι διαγωνιζόμενοι υποχρεούνται να υποβάλουν με τον φάκελο

των δικαιολογητικών συμμετοχής τους για τους τρίτους οικονομικούς φορείς, τις ικανότητες των οποίων επικαλούνται για την πλήρωση των κριτηρίων ποιοτικής επιλογής, που καθορίζονται από την αναθέτουσα αρχή.

Δικαιολογητικά συμμετοχής. Η αναθέτουσα αρχή διατηρεί, ωστόσο, την ευχέρεια, εφ' όσον τ κρίνει σκόπιμο για την ορθή διεξαγωγή της διαγωνιστικής διαδικασίας, να περιλάβει στη διακήρυξη, η οποία αποτελεί το κανονιστικό πλαίσιο του διαγωνισμού και δεσμεύει τόσο την αναθέτουσα αρχή φορέα όσο και τους διαγωνιζόμενους, απαίτηση να προσκομίσουν οι τελευταίοι τα δικαιολογητικά προς απόδειξη των δηλωθέντων στο ΕΕΕΣ σχετικά με τα ελάχιστα επίπεδα τεχνικής και επαγγελματικής ικανότητας σε προγενέστερο της ανακήρυξης του προσωρινού αναδόχου στάδιο, δηλαδή μαζί με την προσφορά και, μάλιστα, επί ποινή απαραδέκτου αυτής.

Διευκρινίσεις επί της προσφοράς. Παρέχεται στην αναθέτουσα αρχή η ευχέρεια και της επιβάλλεται, κατά περίπτωση, η υποχρέωση να καλεί τους διαγωνιζόμενους να υποβάλουν διευκρινίσεις επί του περιεχομένου και των δικαιολογητικών της προσφοράς τους, λόγω ασαφειών και άλλων επουσιωδών ελλείψεών τους που δεν επιφέρουν έννομες συνέπειες ως προς το περιεχόμενό τους. Εν όψει της στενής ερμηνείας, όμως, των σχετικών διατάξεων, οι διευκρινίσεις ή η συμπλήρωση επιτρέπονται μόνον επί στοιχείων που υποβλήθηκαν νόμιμα και όχι προς αναπλήρωση μη υποβληθέντων ή μη νόμιμα υποβληθέντων στοιχείων.



1669/2022 (Δ' Τμ. 7μελούς) – Πρόεδρος: **Μ. Καραμανώφ**, Αντιπρόεδρος – Εισηγητής: **Η. Μάζος**, Σύμβουλος

Περιορισμοί της επιχειρηματικής ελευθερίας. Ναι μεν οι επιβαλλόμενοι με νόμο ή με κανονιστική πράξη περιορισμοί στην επιχειρηματική ελευθερία είναι κατά το Σύνταγμα θεμιτοί εφ' όσον ορίζονται γενικά, κατά τρόπο αντικειμενικό, δεν αποκλείεται, όμως, για τον λόγο αυτόν, η επιβολή περιορισμών σε μία και μόνον επιχείρηση εν όψει της θέσης που κατέχει στην αγορά, εφ' όσον συντρέχουν λόγοι δημοσίου συμφέροντος, όπως στην περίπτωση της επιβολής περιοριστικών ρυθμίσεων σε βάρος της ΔΕΗ προς τον σκοπό της ενίσχυσης του ανταγωνισμού, που συνιστά σκοπό δημοσίου συμφέροντος. Άλλωστε, σε ειδικές περιπτώσεις και υπό την επιφύλαξη ότι δεν τίγονται συνταγματικές διατάξεις και αρχές ή άλλοι κανόνες υπερνομοθετικής ισχύος (και κυρίως η αρχή της ισότητας), είναι δυνατή η εισαγωγή με τυπικό

νόμο ρύθμισης, που αφορά ατομική περίπτωση.

Νομοθετικός καθορισμός τιμής εκκίνησης προθεσμιακών προϊόντων της ΔΕΗ. Ο νομοθετικός καθορισμός της τιμής εκκίνησης των προσφορών για τα δημοπρατούμενα από τη ΔΕΗ προθεσμιακά προϊόντα ηλεκτρικής ενέργειας, με βάση τα μεταβλητά κόστη των λιγνιτικών και υδροηλεκτρικών μονάδων της, δεν παρίσταται ως πρόδηλα μη συναφές ή απρόσφορο για την επίτευξη του επιδιωκόμενου από τον νόμο σκοπού μέτρο ούτε υπερβαίνει, και μάλιστα πρόδηλα, το απαραίτητο για την πραγματοποίηση του σκοπού αυτού μέτρο. Συνεπώς δεν παραβιάζονται τα άρθρα 5 και 106 Σ ούτε η αρχή της αναλογικότητας.

Προστασία της περιουσίας. Τόσο οι συνταγματικές διατάξεις περί της προστασίας της ιδιοκτησίας (άρθρο 17) όσο και το άρθρο 1 του ΠΠΠ της ΕΣΔΑ περί της προστασίας της περιουσίας δεν απαγορεύουν τη λήψη μέτρων που αποβλέπουν στην εύρυθμη λειτουργία της αγοράς υπό συνθήκες υγιούς και αποτελεσματικού ανταγωνισμού εφ' όσον οι σχετικές ρυθμίσεις είναι σύμφωνες με την αρχή της αναλογικότητας και κρίνονται επιβεβλημένες κατά την εκτίμηση του νομοθέτη και της οικείας ρυθμιστικής αρχής, οι οποίοι διαθέτουν ευρύ περιθώριο εκτίμησης. Και τούτο, διότι τα παραπάνω μέτρα να μεν συνεπάγονται, κατ' αρχήν, τη μείωση της περιουσίας της ΔΕΗ, αφού υποχρεούται να πωλήσει ηλεκτρική ενέργεια σε τιμή κατώτερη από την Οριακή Τιμή Συστήματος (ΟΤΣ), δικαιολογούνται, όμως, για λόγους γενικού (δημόσιου) συμφέροντος (δηλαδή την ενίσχυση του ανταγωνισμού), έχουν χρονικά περιορισμένη ισχύ και δεν αφορούν τον καθορισμό ανώτατης τιμής πώλησης ηλεκτρικής ενέργειας, αλλά τον καθορισμό κατώτατης τιμής προσφοράς σε δημοπρασίες (η οποία τιμή προφανώς, κατά τα δεδομένα της κοινής πείρας, θα βελτιωθεί κατά την εξέλιξη της δημοπρασίας).

Κρατικές ενισχύσεις και εξουσία εθνικών δικαστηρίων. Στον τομέα των κρατικών ενισχύσεων τα εθνικά δικαστήρια μπορούν να επιλαμβάνονται διαφορών, οι οποίες τα υποχρεώνουν να ερμηνεύουν και να εφαρμόζουν την έννοια της ενίσχυσης του άρθρου 107 § 1 της ΣΛΕΕ, προκειμένου ιδίως να κρίνουν αν ένα κρατικό μέτρο έπρεπε προηγουμένως να υποβληθεί στη διαδικασία προηγουμένου ελέγχου του άρθρου 108 § 3 ΣΛΕΕ. Αντιθέτως, τα εθνικά δικαστήρια δεν είναι αρμόδια να αποφαινούνται επί του αν μια κρατική ενίσχυση συμβιβάζεται με την κοινή αγορά, κρίση, η οποία εμπίπτει στην αποκλειστική αρμοδιότητα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η οποία ασκείται υπό τον έλεγχο του δικαστή της Ένωσης.

Πότε υπάρχει κρατική ενίσχυση. Ο χαρακτηρισμός ενός μέτρου ως «ενίσχυσης», κατά την έννοια της ΣΛΕΕ, προϋποθέτει ότι πληρούνται τα

εξής τέσσερα σωρευτικά κριτήρια: α) να πρόκειται για κρατική παρέμβαση ή για παρέμβαση μέσω κρατικών πόρων, β) η παρέμβαση αυτή πρέπει να μπορεί να επηρεάσει το εμπόριο μεταξύ των κρατών-μελών, γ) η παρέμβαση πρέπει να παρέχει επιλεκτικό πλεονέκτημα υπέρ του δικαιούχου και δ) η παρέμβαση πρέπει να νοθεύει ή να απειλεί να νοθεύσει τον ανταγωνισμό.

Χαρακτήρας μέτρου ως επιλεκτικού. Κατά την εκτίμηση του επιλεκτικού χαρακτήρα ενός μέτρου, πρέπει να εξετασθεί αν, στο πλαίσιο ενός δεδομένου νομικού καθεστώτος, το μέτρο αυτό μπορεί να ευνοήσει ορισμένες επιχειρήσεις ή ορισμένους κλάδους παραγωγής έναντι άλλων, οι οποίες τελούν, από πλευράς του επιδιωκόμενου με το παραπάνω καθεστώς σκοπού, σε συγκρίσιμες πραγματικές και νομικές καταστάσεις και οι οποίες υφίστανται, ως αποτέλεσμα, διαφορετική μεταχείριση, που ουσιαστικά μπορεί να χαρακτηριστεί ως εισάγουσα δυσμενείς διακρίσεις.

Τρόπος αξιολόγησης. Ο επιλεκτικός χαρακτήρας του μέτρου αξιολογείται σε τρία στάδια: α) πρέπει να προσδιορισθεί το σχετικό σύστημα (πλαίσιο) αναφοράς, δηλαδή το κοινό ή «κανονικό» καθεστώς που διέπει την επίδικη έννομη σχέση, β) πρέπει να προσδιορισθεί κατά πόσο το μέτρο συνιστά παρέκκλιση από το παραπάνω κοινό καθεστώς, υπό την έννοια ότι διαφοροποιεί οικονομικούς φορείς που, υπό το πρίσμα του σκοπού που επιδιώκεται με το κοινό καθεστώς, βρίσκονται σε συγκρίσιμη πραγματική και νομική κατάσταση, γ) η αξιολόγηση του κατά πόσο υπάρχει παρέκκλιση επιτρέπει τη συναγωγή συμπεράσματος για το κατά πόσο το μέτρο είναι εκ πρώτης όψεως επιλεκτικό. Εάν το υπό ανάλυση μέτρο δεν συνιστά παρέκκλιση από το σχετικό σύστημα αναφοράς, δεν είναι επιλεκτικό και δεν συνιστά, ως εκ τούτου, κρατική ενίσχυση. Ωστόσο, και αν ακόμη συνιστά παρέκκλιση (και είναι, συνεπώς, εκ πρώτης όψεως επιλεκτικό), δεν αποτελεί πάντοτε κρατική ενίσχυση. Δεν αποτελεί δηλαδή κρατική ενίσχυση μέτρο που συνιστά εξαίρεση από την εφαρμογή ενός γενικού νομοθετικού ή κανονιστικού καθεστώτος, εφ' όσον το μέτρο αυτό απορρέει ευθέως από τις θεμελιώδεις ή κατευθυντήριες αρχές του καθεστώτος τούτου (συστήματος αναφοράς).



1705/2022 (Ε' Τμ.) – Προεδρεύων: Π. Ευστρατίου, Αντιπρόεδρος, Εισηγητής: Χ. Ντουχάνης, Σύμβουλος

Περιβάλλον. Προστασία μικρών νησιών. Σημαντικό στοιχείο του φυσικού περιβάλλοντος είναι τα ευπαθή ή ευαίσθητα οικοσυστήματα, με-

ταξύ των οποίων περιλαμβάνονται και τα μικρά νησιά, τα οποία χαρακτηρίζονται από την ενότητα και τη λιτή συμμετρία του τοπίου τους, από το εκτεταμένο ανάπτυγμα ακτών σε σχέση προς την έκτασή τους και τη στενή αλληλεξάρτηση των ανθρωπογενών συστημάτων (δημογραφικού, πολιτιστικού, κοινωνικοοικονομικού κ.λπ.) και του φυσικού περιβάλλοντος, που τα καθιστούν ιδιαίτερα ευάλωτα σε εξωγενείς παρεμβάσεις. Ουσιαστικός όρος για την προστασία των μικρών νησιών είναι τα ειδικά χωροταξικά σχέδια, τα οποία, δεδομένου ότι τα νησιά είναι δεκτικά μόνον ήπιας ανάπτυξης, πρέπει να προβλέπουν και να διατάσσουν στον χώρο των νησιών μόνον εκείνες τις μορφές ανάπτυξης που είναι συμβατές με την αρχή της διατήρησης αμείωτου του πολιτιστικού και φυσικού κεφαλαίου τους.

Παραγωγή ηλεκτρικού ρεύματος με ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Κύριος παράγων για τον καθορισμό των ορίων της φέρουσας ικανότητας των μικρών νησιών είναι το ενεργειακό τους σύστημα, από το οποίο εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό η βιώσιμη ανάπτυξή τους. Στο πλαίσιο αυτό, δεν αποκλείεται η εφαρμογή μεθόδων παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας φιλικών προς το περιβάλλον, όπως είναι οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, για την ανάπτυξη των οποίων τα μικρά νησιά αποτελούν το κατ' εξαγωγή προσφερόμενο πεδίο εφαρμογής τους, υπό την προϋπόθεση ότι λαμβάνεται υπ' όψη η ιδιαιτερότητα του νησιωτικού χώρου. Δικαιολογημένη παρίσταται, κατ' αρχήν, η εισαγωγή διαφορετικών ρυθμίσεων για τα νησιά σε σχέση προς τις λοιπές περιοχές της ηπειρωτικής Χώρας, οι οποίες, εφ' όσον δεν υπόγονται σε ιδιαίτερο προστατευτικό καθεστώς, επιτρεπτά, κατ' αρχήν, υφίστανται εντονότερη παραγωγική και γενικά αναπτυξιακή δραστηριότητα από εκείνη στην οποία υπόκειται ο νησιωτικός χώρος.

Αιολικός σταθμός. Προϋποθέσεις. Για τη χορήγηση άδειας εγκατάστασης αιολικού σταθμού παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας απαιτείται, μεταξύ άλλων, η εξέταση και εκτίμηση των περιβαλλοντικών και άλλων επιπτώσεων από την εγκατάσταση του σταθμού στην περίξ αυτού περιοχή, η εκτίμηση δε αυτή γίνεται, κατ' αρχήν, κατά το στάδιο της έγκρισης των περιβαλλοντικών όρων. Κατά την αξιολόγηση, λαμβάνονται υπ' όψη οι όροι των Περιφερειακών Πλαισίων Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης, καθώς και το Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού για τις ΑΠΕ.

Αιολικοί σταθμοί και ενωσιακό δίκαιο. Από τις ενωσιακές Οδηγίες δεν απορρέει, κατ' αρχήν, απόλυτη απαγόρευση για την εγκατάσταση αιολικών σταθμών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας εντός ή πλησίον περιοχών του δικτύου Natura

2000 και ΖΕΠ. Δεν αποκλείεται και, μάλιστα εκ προοιμίου, ο χαρακτηρισμός των περιοχών αυτών ως περιοχών αιολικής προτεραιότητας, αν τούτο δικαιολογείται από το διαθέσιμο σε αυτές αιολικό δυναμικό.

Στρατηγική μελέτη. Προϋποθέσεις. Η στρατηγική μελέτη πληροί τις απαιτήσεις των Οδηγιών εφ' όσον περιγράφει και αξιολογεί τις αναμενόμενες επιπτώσεις από την εφαρμογή του σχεδίου και εξετάζει επαρκώς εναλλακτικές δυνατότητες ως προς τη γενική διάρθρωση του σχεδίου και την ειδικότερη διαμόρφωση του κανονιστικού περιεχομένου των επιμέρους κριτηρίων χωροθέτησης, μετά από εκτίμηση των στόχων της εθνικής ενεργειακής πολιτικής, του γεωγραφικού πεδίου εφαρμογής του, της φύσης και του επιπέδου του σχεδιασμού που διενεργείται με το σχέδιο, καθώς και του βαθμού στον οποίο οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις μπορούν να αξιολογηθούν κατά τον βέλτιστο δυνατό τρόπο στα διάφορα προβλεπόμενα από τον νόμο στάδια σχεδιασμού.

Περιορισμοί και δυνατότητες εγκατάστασης αιολικών σταθμών. Είναι νόμιμη η απαγόρευση εγκατάστασης αιολικών σταθμών σε ορισμένες προστατευόμενες περιοχές, όπως είναι οι οικότοποι προτεραιότητας, που έχουν ενταχθεί ως τόποι κοινοτικής σημασίας στο δίκτυο Natura 2000, οι περιοχές απόλυτης προστασίας της φύσης και προστασίας της φύσης, οι υγρότοποι Ραμσάρ, οι πυρήνες των εθνικών δρυμών και των κηρυγμένων μνημείων της φύσης και των αισθητικών δασών και η πρόβλεψη ότι στις λοιπές, πλην των παραπάνω, προστατευόμενες περιοχές του δικτύου Natura 2000, μπορεί, κατά κανόνα, να εγκατασταθούν αιολικοί σταθμοί, αφού, όμως προηγουμένως διαπιστωθεί, με βάση ειδικά περιβαλλοντικά κριτήρια και σύμφωνα με τους όρους των σχετικών Οδηγιών, ιδίως δε με την εκπόνηση ειδικής ορνιθολογικής μελέτης και, μετέπειτα, ειδικής οικολογικής αξιολόγησης και κατά τους ειδικότερους όρους που θέτει η οικεία ΑΕΠΟ του έργου, ότι οι τόποι αυτοί δεν θίγονται ή δεν απειλούνται ουσιαστικά ως προς την ακεραιότητά τους. ■

1711/2022 (Γ' Τμ.) - Πρόεδρος: Ε. Νίκα, Αντιπρόεδρος, Εισηγητής: Ε. Μελισσαρίδης, Πάρεδρος

Επιλογή δικηγόρων. Δικαιολογητικά. Οι διατάξεις του Κώδικα περί Δικηγόρων σε συνδυασμό με το περιεχόμενο της σχετικής προκήρυξης αποτελούν το κανονιστικό πλαίσιο που δεσμεύει τόσο τη Διοίκηση, που διενεργεί τη διαδικασία επιλογής, όσο και τους υποψήφιους, προσδιορίζουν δε επακριβώς τα απαιτούμενα προσόντα και τα κρι-

τήρια επιλογής των υποψηφίων. Σύμφωνα με τις αρχές της διαφάνειας, της σαφήνειας και της χρηστής διοίκησης, όλοι οι όροι και οι λεπτομέρειες διεξαγωγής του διαγωνισμού πρέπει να διατυπώνονται με σαφήνεια, με ακρίβεια και χωρίς αμφισημία στην προκήρυξη, κατά τρόπο που να παρέχεται η δυνατότητα σε όλους τους υποψήφιους να κατανοούν το ακριβές περιεχόμενό τους. Ο υποψήφιος οφείλει να υποβάλει μόνο τα ρητά αξιολογητικά και στοιχεία για την απόδειξη προσόντος ή ιδιότητας κρίσιμης για τη συμμετοχή ή την επιλογή στην σχετική διαδικασία.

Συντελεστές βαρύτητας και αξιολόγηση. Η θέσπιση με την προκήρυξη συντελεστών βαρύτητας ανά κριτήριο είναι υποχρεωτική, διότι με την καθιέρωσή τους η διαδικασία επιλογής του καταλληλότερου δικηγόρου καθίσταται διαφανής, αξιοκρατική και αντικειμενική, οι δε υποψήφιοι γνωρίζουν εκ των προτέρων τους όρους επιλογής. Η 5μελής Επιτροπή μπορεί να προβεί, προς υποβοήθηση και μόνον του έργου της, σε περαιτέρω εξειδίκευση των ήδη καθορισθέντων από την προκήρυξη συντελεστών βαρύτητας ανά κριτήριο αξιολόγησης και, εντός του ορίου αυτών, με απόφασή της, λαμβανόμενη πριν από την έναρξη της προθεσμίας υποβολής των υποψηφιοτήτων και, πάντως, πριν από την υποβολή της πρώτης αίτησης υποψηφιότητας. Η Επιτροπή, προκειμένου να προβεί στη συγκριτική αξιολόγηση των υποψηφίων, επιβάλλεται να προβεί σε βαθμολόγηση του κάθε υποψηφίου και, μάλιστα, ανά προβλεπόμενο στον νόμο κριτήριο, η οποία (βαθμολόγηση) καθίσταται με αυτόν τον τρόπο απαραίτητο στοιχείο για τη νομιμότητα της αιτιολογίας. Συνεπώς, η έλλειψη βαθμολογίας κάθε υποψηφίου ανά κριτήριο και συνολικά καθιστά αναίτιολογητη την κρίση της Ειδικής Επιτροπής για την επιλογή δικηγόρου. ■

1781/2022 (Α' Τμ.) – Προεδρεύουσα: Μ.-Ε. Κωνσταντινίδου, Αντιπρόεδρος, Εισηγήτρια: Χ. Χαράλαμπίδη, Πάρεδρος

Ζημιές από βίαια επεισόδια. Αστική ευθύνη του Δημοσίου. Η προστασία της περιουσίας των πολιτών από βίαια επεισόδια που εκδηλώνονται στο πλαίσιο οποιασδήποτε μορφής μαζικής κινητοποίησης κοινωνικών ομάδων αποτελεί υποχρέωση των αστυνομικών οργάνων, η εκπλήρωση της οποίας δεν εναπόκειται στη διακριτική τους ευχέρεια. Επομένως, αν τα αστυνομικά όργανα παραλείψουν παντελώς να επέμβουν για να προστατεύσουν την περιουσία πολίτη, η οποία απειλείται υπό τις παραπάνω περιστάσεις, η παράλειψή τους αυτή είναι παράνομη και, συνεπώς, συ-

ντρέχει η πρώτη απαιτούμενη για τη θεμελίωση αστικής ευθύνης του Δημοσίου προϋπόθεση της παρανομίας. Δεν νοείται, στην περίπτωση αυτήν, υπέρβαση των άκρων ορίων ή κακή άσκηση της διακριτικής ευχέρειας των αστυνομικών οργάνων, αφού πάντως τέτοια υπέρβαση των άκρων ορίων ή κακή άσκηση προϋποθέτει λογικά την άσκησή της. Διακριτική ευχέρεια διαθέτουν τα αστυνομικά όργανα μόνον ως προς τον τρόπο με τον οποίο θα ενεργήσουν.

Ακατάλληλα αστυνομικά μέτρα. Υπέρβαση των άκρων ορίων της διακριτικής ευχέρειας συντρέχει αν τα αστυνομικά όργανα, όταν επιχειρούν προς εκπλήρωση της παραπάνω υποχρέωσής τους, λαμβάνουν μεν μέτρα για να προστατεύσουν την ιδιωτική περιουσία, τα μέτρα όμως αυτά δεν είναι τα αναγκαία και πρόσφορα για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού. Στην ειδικότερη δε περίπτωση, κατά την οποία τα αστυνομικά όργανα, αν και επεμβαίνουν και επιχειρούν, δεν λαμβάνουν κανένα συγκεκριμένο μέτρο για να προστατεύσουν την περιουσία του πολίτη, η επιλογή της αποχής τους από κάθε ενέργεια ειδικά προς το σκοπό της προστασίας του παραπάνω αγαθού συνιστά υπέρβαση των άκρων ορίων της διακριτικής ευχέρειάς τους και, για το λόγο αυτόν, είναι παράνομη.

Ανώτερη βία. Το Δημόσιο απαλλάσσεται από την αντικειμενική ευθύνη προς αποζημίωση, αν η φθορά ή η καταστροφή της περιουσίας των πολιτών που προκαλείται κατά τη διάρκεια βίαιων επεισοδίων οφείλεται σε περιστατικά που συγκροτούν την έννοια της ανώτερης βίας, δηλαδή σε γεγονότα αιφνίδια (τυχερά) και απρόβλεπτα στη συγκεκριμένη περίπτωση, τα οποία δεν μπορεί να αποτραπούν με μέτρα εξαιρετικής επιμέλειας και σύνεσης που επιβάλλονται στη συγκεκριμένη περίπτωση. Η περίπτωση ανώτερης βίας αποτελεί απαλλακτικό από την ευθύνη του Δημοσίου λόγο, που διακόπτει τον αιτιώδη σύνδεσμο μεταξύ της παράνομης πράξης ή παράλειψης και της ζημίας και όχι απαλλακτικό λόγο που αίρει τον παράνομο χαρακτήρα της πράξης ή της παράλειψης (όπως είναι η περίπτωση της κατάστασης ανάγκης). Δεν συνιστούν ανώτερη βία βίαια επεισόδια ιδιαίτερα μεγάλης έντασης και έκτασης, που κλιμακώνονται και εξαπλώνονται σταδιακά και λαμβάνουν χώρα σε πολλά σημεία ταυτόχρονα, με συνέπεια τη διάσπαση των αστυνομικών δυνάμεων και, κατ' επέκταση, τη μείωση της αποτελεσματικότητάς τους, αν αυτά τα επεισόδια μπορούσαν να προβλεφθούν κατά τα διδάγματα της κοινής πείρας και να τεθούν υπό έλεγχο έγκαιρα, πριν δηλαδή εξαπλωθούν και καταστούν ανεξέλεγκτα, με τη λήψη άμεσων, αναγκαίων και πρόσφορων μέτρων.

Επεισόδια λόγω πυροβολισμού ανήλικου

στα Εξάρχεια. Η είδηση του θανάτου ανήλικου στην περιοχή των Εξαρχείων από πυροβολισμό από αστυνομικό όργανο είναι πολύ πιθανό, έως και αναμενόμενο, να προκαλέσει εντονότατη κοινωνική αντίδραση, να οδηγήσει σε άμεση μαζική κινητοποίηση πολιτών στα αστικά κέντρα και, συνάκολουθα, να πυροδοτήσει ανά πάσα στιγμή κοινωνική έκρηξη. Το στοιχείο του αναπότρεπτου δεν υφίσταται, αν τα βίαια επεισόδια κλιμακώνονται σταδιακά, κατά τρόπο που να παρέχεται, κατά τα διδάγματα της κοινής πείρας, η δυνατότητα στις αστυνομικές δυνάμεις να εμποδίσουν την εξαπλώση και την κορυφωση της έντασής τους με την έγκαιρη λήψη και ορθή εκτέλεση των ενδεδειγμένων, στη συγκεκριμένη περίπτωση, προληπτικών ή κατασταλτικών μέτρων στο πλαίσιο των εξουσιών που τους παρέχει ο νόμος, δεδομένης και της επιχειρησιακής ετοιμότητάς τους. Πολύ περισσότερο δεν συνιστούν περίπτωση ανώτερης βίας βίαια επεισόδια και βανδαλισμοί που λαμβάνουν χώρα στο πλαίσιο προγραμματισμένης πορείας διαμαρτυρίας, όταν, για το ίδιο γεγονός που πυροδότησε τη διαμαρτυρία, έχουν ήδη λάβει χώρα βίαια περιστατικά μεγάλης έντασης και έκτασης, καθώς και εκτεταμένες φθορές και καταστροφές είτε στην ίδια περιοχή, είτε σε άλλη, εφ' όσον και στην περίπτωση αυτή μία τέτοια εξέλιξη είναι αναμενόμενη με μεγάλη πιθανότητα και άρα είναι δυνατό να προβλεφθεί και να αποτραπεί με άμεση ενέργεια και λήψη όλων των ενδεδειγμένων μέτρων (λαμβανομένης υπ' όψη και της εξουσίας των αστυνομικών οργάνων να επιβάλλουν περιορισμούς στη διεξαγωγή συγκεντρώσεων ή συναθροίσεων ή να διαλύουν συγκεντρώσεις ή συναθροίσεις).

1796/2022 (ΣΤ' Τμ.) – Προεδρεύουσα: Ε. Νίκα, Αντιπρόεδρος, Εισηγήτρια: Β. Ρέτσα, Πάρεδρος

Διαφορές από τον ΚΕΔΕ. Δικαιοδοσία. Οι διαφορές που αναφέρονται κατά την εφαρμογή του ΚΕΔΕ είναι διοικητικές διαφορές και υπάγονται στη δικαιοδοσία των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων μόνον εφ' όσον η υποκείμενη σχέση, στην οποία στηρίζεται ο νόμιμος τίτλος που αποτελεί το θεμέλιο της διοικητικής εκτέλεσης, είναι σχέση δημοσίου δικαίου. Αλλιώς, υπάγονται στη δικαιοδοσία των πολιτικών δικαστηρίων. Η φύση των παραπάνω διαφορών ιδιωτικού δικαίου δεν μεταβάλλεται σε διοικητική με την παρεμβολή της βεβαιωτικής διαδικασίας από όργανα της Διοίκησης και την είσπραξη της απαίτησης από το δημόσιο ταμείο.

Διαφορές από σύμβαση. Κριτήρια διοικητικής σύμβασης. Εάν πρόκειται για εκτέλεση προς

είσπραξη ποσών που απορρέουν από απαιτήσεις του Δημοσίου ή δημοσίου οργανισμού από σύμβαση με ιδιώτη, κρίσιμος είναι ο χαρακτήρας της σύμβασης, ως διοικητικής ή ιδιωτικής, με βάση τα συνταγματικά κριτήρια. Διοικητική θεωρείται μια σύμβαση εφ' όσον πληρούνται σωρευτικά οι εξής προϋποθέσεις: α) ένα από τα συμβαλλόμενα μέρη είναι το Δημόσιο ή ν.π.δ.δ., β) με τη σύναψή της επιδιώκεται η εξυπηρέτηση σκοπού που ο νόμος έχει αναγάγει σε σκοπό δημοσίου συμφέροντος, γ) ο συμβατικός δεσμός διέπεται από εξαιρετικές ρητρες, δηλαδή όρους που αποκλίνουν από το κοινό δίκαιο, οι οποίοι εξασφαλίζουν στο Δημόσιο ή το ν.π.δ.δ. υπερέχουσα έναντι του αντισυμβαλλόμενου του θέση (η οποία δεν προσιδιάζει σε συμβαλλόμενο σε σύμβαση που συνάπτεται σύμφωνα με τις διατάξεις του ιδιωτικού δικαίου), ιδίως δε παρέχεται η δυνατότητα, με βάση τη σχετική νομοθεσία ή και με τους όρους της ίδιας της σύμβασης αυτοτελώς, προς το συμβαλλόμενο Δημόσιο ή ν.π.δ.δ. να επεμβαίνει μονομερώς στη σύμβαση και να επιβάλλει κυρώσεις στον αντισυμβαλλόμενο του.

ΓΠΣ και ειδικές ρυθμίσεις ως προς τις χρήσεις γης. Κατ' αρχήν το ΓΠΣ περιέχει γενικούς ορισμούς και κατευθύνσεις, που συνιστούν στρατηγικό σχεδιασμό με μακροπρόθεσμες εκτιμήσεις και ρυθμίσεις. Επιτρέπεται, ωστόσο, κατ' εξαίρεση, να θεσπίζονται με το ΓΠΣ και ειδικότερες πολεοδομικές ρυθμίσεις, οι οποίες συνιστούν βασικές επιλογές και αναγκαία στοιχεία της εισαγόμενης με το σχέδιο πρότασης πολεοδομικής οργάνωσης, αναπόσπαστα συνδεδεμένα με αυτήν. Στην περίπτωση, όμως, που το ΓΠΣ, σύμφωνα με τη διατύπωσή του και το όλο περιεχόμενό του, περιέχει σαφείς κατευθύνσεις ή συγκεκριμένες δεσμεύσεις ως προς τις χρήσεις γης για ορισμένα ακίνητα, οι οποίες δεν χρειάζονται εξειδίκευση στο επόμενο στάδιο του πολεοδομικού σχεδιασμού, τότε τα ακίνητα αυτά απαγορεύεται, ήδη από την έγκριση του ΓΠΣ, να διατεθούν για άλλη χρήση. Στην τελευταία αυτή περίπτωση, εφ' όσον η δεσμευση αυτή παραταθεί πέραν των κατά το Σύνταγμα ανεκτών ορίων, τότε ανακύπτει υποχρέωση της Διοίκησης να την άρει.

1804/2022 (Ε' Τμ.) – Προεδρεύουσα: **Μ. Γκορτζολίδου, Αντιπρόεδρος, Εισηγήτρια: Μ. Μπαμπίλη, Πάρεδρος**

Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο και χρήσεις γης. Το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο (ΓΠΣ) αποτελεί, πλην άλλων, τη γενική πρόταση πολεοδομικής οργάνωσης των πολεοδομημένων ή των προς πολεοδόμηση περιοχών, η οποία διατυπώνεται ύστερα από αξιολόγηση των οικιστικών αναγκών και των επιπτώσεων της πολεοδομικής ρύθμισης στο φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον και στους γενικότερους αναπτυξιακούς στόχους. Βασικό στοιχείο του ΓΠΣ αποτελεί ο καθορισμός χρήσεων γης, από τον οποίο και εξαρτάται, κατά μεγάλο ποσοστό, η πολεοδομική οργάνωση και εξέλιξη της περιοχής, την οποία αφορά. Ο καθορισμός των χρήσεων γης δεν χρειάζεται περαιτέρω εξειδίκευση και, συνεπώς, είναι δεσμευτικός ως προς την έκταση την οποία αφορά η χρήση γενικής πολεοδομικής λειτουργίας, ως προς τη δέσμη των ειδικών πολεοδομικών λειτουργιών της χρήσης αυτής και ως προς τον χρόνο εφαρμογής του, ο οποίος συμπίπτει με την έναρξη ισχύος της εγκριτικής του ΓΠΣ υπουργικής απόφασης. Η δεσμευτικότητα αυτή δεν αναιρείται από τη δυνατότητα που παρέχει ο νόμος να υποβληθούν, κατά τη διαδικασία έγκρισης της πολεοδομικής μελέτης, και να γίνουν δεκτές ενστάσεις με περιεχόμενο αντίθετο προς το ΓΠΣ, αφού, στην περίπτωση αυτήν, απαιτείται προηγούμενη τροποποίηση του ΓΠΣ.

1805/2022 (Ε' Τμ.) – Προεδρεύουσα: **Μ. Γκορτζολίδου, Αντιπρόεδρος, Εισηγήτρια: Ζ. Θεοδωρικάκου, Πάρεδρος**

Επανακαθορισμός αιγιαλού. Προϋποθέσεις. Ο επανακαθορισμός της οριογραμμής του αιγιαλού, πλην της περίπτωσης μεταβολής του αιγιαλού συνεπεία φυσικών φαινομένων, διενεργείται όταν αποδεδειγμένα, λόγω πλάνης περί τα πράγματα, έχει χωρήσει εσφαλμένος καθορισμός της οριογραμμής αυτής. Η απόφαση της Επιτροπής, με την οποία γίνεται δεκτή ή απορρίπτεται αίτηση επανακαθορισμού, πρέπει να είναι αιτιολογημένη ως προς τον έλεγχο της συνδρομής ή μη των προϋποθέσεων για τον επανακαθορισμό, να στηρίζεται δε σε εκτίμηση αντικειμενικών δεδομένων και στοιχείων, που συναρτώνται με φυσικά φαινόμενα, καθώς και τεχνικές κρίσεις ως προς το πλάτος του αιγιαλού, τη μορφολογία και τη βαθυμετρία του θαλάσσιου πυθμένα, τον κυματισμό, ο οποίος επηρεάζει την παράκτια ζώνη και τη γεωμορφολογία του εδάφους, όπου περιλαμβάνεται η τυχόν ύπαρξη βλάστησης, που αποτελεί κατά τεκμήριο τη φυσική θέση της οριογραμμής του αιγιαλού.

1825/2022 (Α' Τμ.) – Προεδρεύουσα: **Μ.-Ε. Κωνσταντινίδου, Αντιπρόεδρος, Εισηγήτρια: Ε. Τζιράκη, Πάρεδρος**

Μεταστροφή της νομολογίας και ασφάλεια δικαίου. Η μεταστροφή της νομολογίας επί ζητη-

μάτων ερμηνείας κανόνων του θετικού δικαίου αποτελεί φαινόμενο σύμφυτο με το δικαιοδοτικό έργο και αναγκαίο μέσο για την περαιτέρω εξέλιξή της, τα δε δικαστήρια διαθέτουν την εξουσία προς πραγματοποίησή της. Κατά συνέπεια, η νομολογιακή μεταστροφή δεν παραβιάζει τις απορρέουσες από το Σύνταγμα και την ΕΣΔΑ αρχές της ασφάλειας δικαίου και της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, από τις οποίες, άλλωστε, δεν απορρέει δικαίωμα στη σταθερότητα της νομολογίας, παρά μόνον εάν αυτή παρίσταται αυθαίρετη ή παντελώς στερούμενη αιτιολογίας.

Πότε επιβάλλεται η μετάθεση των συνεπειών της μεταστροφής. Τα δικαστήρια δεν υποχρεούνται σε χρονική μετάθεση των εννόμων συνεπειών που συνεπάγεται η νομολογιακή μεταστροφή και, ειδικότερα, στην εφαρμογή των κανόνων και αρχών που αποτελούν το αντικείμενό της στις εκκρεμείς, κατά τη δημοσίευση της απόφασης που την επιφέρει, υποθέσεις. Η μετάθεση όμως των συνεπειών αυτών είναι υποχρεωτική εφ' όσον η μεταστροφή αφορά: α) ζητήματα παραδεκτού του ασκηθέντος ενδίκου βοηθήματος ή μέσου, ή β) δικαιώματα, αξιώσεις ή εύλογες προσδοκίες που ερείδονται επί παγιωθείσας νομολογίας και καθίστανται, για τον λόγο αυτόν, άξιες προστασίας παρά τη μεταστροφή που συνεπάγεται την εφεξής μη αναγνώρισή τους. Επίσης όταν παραβιάζεται η αρχή της προβλεψιμότητας.



1838/2022 (Δ' Τμ. 7μελούς) – Πρόεδρος: Μ. Καραμανώφ, Αντιπρόεδρος, Εισηγήτρια: Ο. Νικολαράκου, Πάρεδρος

Δικαίωμα επικοινωνίας υποψηφίου με τους εκλογείς. Με το άρθρο 5 § 1 Σ κατοχυρώνεται το δικαίωμα συμμετοχής στην πολιτική ζωή της Χώρας, το οποίο περιλαμβάνει τα δικαιώματα του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι. Κατά την άσκηση των πολιτικών αυτών δικαιωμάτων πρέπει να διασφαλίζεται η ελεύθερη και ανόθευτη εκδήλωση της λαϊκής θέλησης, ως έκφραση της λαϊκής κυριαρχίας, κατευθυντήρια αρχή που διέπει γενικά την εκλογική διαδικασία, περιλαμβανομένων και των εκλογών για την ανάδειξη των αρχών των ΟΤΑ πρώτου και δεύτερου βαθμού. Για τον σκοπό αυτόν απαιτείται, μεταξύ άλλων, να εξασφαλίζεται η κατά το δυνατόν πληρέστερη, έγκαιρη και πολύπλευρη ενημέρωση των πολιτών, στην οποία περιλαμβάνεται και η επικοινωνία του υποψηφίου με τους εκλογείς της οικείας περιφέρειας, προκειμένου να τους ενημερώσει για την υποψηφιότητά του και να προβάλλει τις πολιτικές του θέσεις. Η επικοινωνία αυτή, κατά τη διάρκεια ιδίως της προεκλογικής περιόδου, συνάπτεται με τα δικαιώ-

ματα του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι, αλλά και με τα δικαιώματα της πληροφόρησης του άρθρου 5Α § 1 και της ελευθερίας της έκφρασης του άρθρου 14 § 1 Σ.

Περιορισμοί. Η άσκηση των δραστηριοτήτων πολιτικής επικοινωνίας υπόκειται σε περιορισμούς που προβλέπονται στον νόμο, μεταξύ άλλων, χάριν της προστασίας των δικαιωμάτων τρίτων προσώπων. Ειδικότερα, σε περίπτωση κατά την οποία η πολιτική επικοινωνία επιχειρείται με μεθόδους που συνεπάγονται την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, οι σχετικοί περιορισμοί απορρέουν από το άρθρο 9Α Σ και τη νομοθεσία περί προσωπικών δεδομένων. Η προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα δεν εξικνείται μέχρι πλήρους απαγόρευσης της επεξεργασίας των δεδομένων αυτών, αλλά είναι δυνατή η θέσπιση όρων και προϋποθέσεων υπό τις οποίες είναι επιτρεπτή η επεξεργασία τους, ούτως ώστε να επιτευχθεί μια δίκαιη ισορροπία μεταξύ της προστασίας του παραπάνω δικαιώματος και της ικανοποίησης άλλων συνταγματικά κατοχυρωμένων δικαιωμάτων, σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας. Συνεπώς, επιβάλλεται η διενέργεια σταθμίσεων για την επίτευξη της βέλτιστης προστασίας τους.

Πότε η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων είναι νόμιμη. Τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, για να τύχουν νόμιμης επεξεργασίας, πρέπει να συλλέγονται κατά τρόπο θεμιτό και νόμιμο για καθορισμένους σαφείς και νόμιμους σκοπούς, να υφίστανται θεμιτή και νόμιμη επεξεργασία εν όψει των σκοπών αυτών και να είναι συναφή, πρόσφορα και όχι περισσότερα από όσα κάθε φορά απαιτείται εν όψει των σκοπών της επεξεργασίας. Οι προϋποθέσεις νόμιμης επεξεργασίας καθορίζονται, για μεν τα απλά δεδομένα, στο άρθρο 6 του Κανονισμού, ενώ, για τα δεδομένα ειδικών κατηγοριών, στο άρθρο 9. Προκειμένου περί απλών δεδομένων, νόμιμη βάση για την επεξεργασία τους χωρίς τη συγκατάθεση του υποκειμένου των δεδομένων για σκοπούς πολιτικής επικοινωνίας μπορεί να αποτελέσει η περ. στ της § 1 του άρθρου 6 του ΓΚΠΔ. Όσον αφορά την επεξεργασία ειδικής κατηγορίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα για σκοπούς πολιτικής επικοινωνίας, η επεξεργασία των δεδομένων αυτών μπορεί να επιτρέπεται για λόγους δημόσιου συμφέροντος, εφ' όσον προβλέπονται κατάλληλες εγγυήσεις.

Πολιτική επικοινωνία και προσωπικά δεδομένα που αφορούν την υγεία. Πρέπει να υφίσταται ειδική σύνδεση μεταξύ του εξυπηρετούμενου σκοπού δημόσιου συμφέροντος και της κατηγορίας των δεδομένων που υποβάλλονται σε επεξεργασία. Τέτοια ειδική σύνδεση με τους σκοπούς της πολιτικής επικοινωνίας μπορεί να αναγνωρισθεί

ως προς τα δεδομένα που αφορούν τα πολιτικά φρονήματα, δεν υφίσταται, όμως, κατ' αρχήν, ως προς τα δεδομένα που αφορούν την υγεία, διότι οι όροι διεξαγωγής της πολιτικής επικοινωνίας δεν συνδέονται, κατά τη φύση του πράγματος, με την αποκάλυψη και επεξεργασία δεδομένων που αφορούν την κατάσταση της υγείας των πολιτών. Επομένως, η ενημέρωση των πολιτών για τις θέσεις των υποψηφίων πρέπει να γίνεται με διαδικασίες, που δεν προϋποθέτουν ή συνεπάγονται την αποκάλυψη δεδομένων σχετικά με την κατάσταση της υγείας τους χωρίς τη συγκατάθεσή τους.



1844/2022 (Δ' Τμ.) – Πρόεδρος: **Μ. Καραμάνωφ**, Αντιπρόεδρος, Εισηγήτρια: **Δ. Μαυροπόδη**, Πάρεδρος

Έλεγχος νομιμότητας τροποποίησης καταστατικού ΑΕ. Ο έλεγχος της νομιμότητας της τροποποίησης καταστατικού ΑΕ περιορίζεται στην τήρηση των διατάξεων της νομοθεσίας περί ΑΕ και ΓΕΜΗ, καθώς και του καταστατικού και δεν καταλαμβάνει τυχόν αθέτηση “παραεταϊρικών” συμφωνιών. Η τροποποίηση του καταστατικού υπόκειται σε προληπτικό έλεγχο νομιμότητας από το αρμόδιο όργανο της Περιφέρειας, η εγκριτική απόφαση του οποίου αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για την εκ μέρους του Επιμελητηρίου καταχώριση της τροποποίησης και του νέου τροποποιημένου καταστατικού στο ΓΕΜΗ, από την οποία επέρχονται τα αποτελέσματα της τροποποίησης (συστατική δημοσιότητα). Από τον προληπτικό έλεγχο νομιμότητας εξαιρούνται μεταβολές που αφορούν αυξήσεις ή μειώσεις κεφαλαίου χωρίς απόφαση εταιρικού οργάνου, όπως, ενδεικτικά, οι περιπτώσεις της μερικής κάλυψης αύξησης κεφαλαίου, της αύξησης κεφαλαίου από άσκηση δικαιώματος κτήσης μετοχών και της αύξησης κεφαλαίου από μετατροπή ομολογιών. Στις περιπτώσεις αυτές επιτρέπεται η καταχώριση του προσαρμοσμένου καταστατικού χωρίς προηγούμενη εγκριτική απόφαση του οργάνου της Περιφέρειας.

Έγκριση οικονομικών καταστάσεων μη ελεγχθεισών από ελεγκτές. Προϋπόθεση του κύρους της απόφασης Γενικής Συνέλευσης ΑΕ που εγκρίνει τις οικονομικές καταστάσεις είναι ο προηγούμενος έλεγχός τους από ελεγκτές, όταν όμως αυτός είναι κατά τον νόμο υποχρεωτικός. Η υποχρέωση αυτή δεν υφίσταται, όταν η ΑΕ ανήκει στην κατηγορία “πολύ μικρή οντότητα” και, άρα, ο τακτικός έλεγχος που προβλέπεται στο καταστατικό της είναι κατά τον νόμο προαιρετικός και η διενέργειά του δεν αποτελεί πλέον προϋπόθεση του κύρους έγκρισής τους από τη ΓΣ.



1868/2022 (ΣΤ' Τμ. 7μελούς) – Πρόεδρος: **Ι. Γράβαρης**, Αντιπρόεδρος, Εισηγητής: **Δ. Τομαράς**, Πάρεδρος

Απονομή χάριτος σε καταδικασθέντα. Συνέπειες. Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας έχει την εξουσία να αίρει με π.δ. κάθε είδους εκ του νόμου συνέπειες από καταγνωσθείσα ποινή. Η λόγω της αποκατάστασης αυτής ανάκτηση από τον καταδικασθέντα των δικαιωμάτων του, κατ' εφαρμογή της επί μέρους νομοθεσίας, επέρχεται άσχετα αν στη νομοθεσία αυτή υπάρχει αντίστοιχη θετική ή αρνητική ρύθμιση. Η απονεμηθείσα χάρη δεν επιφέρει την εξαφάνιση της καταδίκης, υπό την έννοια να θεωρούνται και τα ήδη, συνεπεία αυτής, χωρήσαντα αποτελέσματα ως μηδέποτε λαβόντα χώρα, αλλά απλώς αίρει για το μέλλον τις, συνεπεία της καταδίκης, επελθούσες στερήσεις και ανικανότητες. Το π.δ. εκδίδεται μετά από πρόταση του Υπουργού Δικαιοσύνης και γνώμη του προβλεπόμενου Συμβουλίου, χωρίς να απαιτείται η συνδρομή και άλλων προσθέτων προϋποθέσεων. Επομένως, ο κοινός νομοθέτης δεν μπορεί να εξαρτήσει την άσκηση της εξουσίας αυτής από τη συνδρομή και άλλων, πρόσθετων προϋποθέσεων.

Ακυρωτική απόφαση και αλλαγή του νομοθετικού καθεστώτος. Η ακύρωση διοικητικής πράξης από το ΣτΕ ή άλλο διοικητικό δικαστήριο επαναφέρει την υπόθεση στον χρόνο έκδοσης της ακυρωθείσας πράξης, η δε τυχόν εκδιδόμενη, σε συμμόρφωση προς την ακυρωτική απόφαση, νέα πράξη ανάγεται στον χρόνο εκείνου και διέπεται, κατ' αρχήν, από το τότε ισχύον νομικό και πραγματικό καθεστώς λόγω της υποχρέωσης της Διοίκησης να σεβαστεί το δεδικασμένο που απορρέει από την ακυρωτική απόφαση και να συμμορφωθεί προς αυτήν. Η νομοθετική εξουσία να μην δεν κωλύεται να προβαίνει, με γενικές διατάξεις, σε νέες ρυθμίσεις που μεταβάλλουν το ισχύον νομοθετικό καθεστώς, πλην όμως το νέο αυτό νομοθετικό καθεστώς καταλαμβάνει τις, λόγω ακυρωτικής απόφασης, εκκρεμείς ενώπιον της Διοίκησης υποθέσεις μόνον όταν το νεότερο νομοθέτημα έχει αναδρομική ισχύ ή προκύπτει από αυτό ότι ο νομοθέτης δεν ανέχεται εφ' εξής την εφαρμογή των παλαιών διατάξεων. Σε τέτοιες περιπτώσεις, εφαρμοστέο είναι το νομικό καθεστώς που ισχύει κατά τον χρόνο έκδοσης της νέας διοικητικής πράξης, που εκδίδεται μετά την ακυρωτική απόφαση.



1876/2022 (Γ' Τμ.) – Προεδρεύων: **Γ. Τσιμέκας**, Αντιπρόεδρος, Εισηγητής: **Ε. Αργυρός**, Πάρεδρος

Όργανα ΟΤΑ. Πειθαρχική διαδικασία. Για

την επιβολή πειθαρχικών ποινών στους αιρετούς εκπροσώπους των ΟΤΑ απαιτείται σύμφωνη γνώμη του Πειθαρχικού Συμβουλίου, που συγκροτείται κατά πλειοψηφία από τακτικούς δικαστές, το οποίο, ωστόσο, δεν αποτελεί το όργανο με αποφασιστική αρμοδιότητα. Την πειθαρχική δικαιοδοσία στα αιρετά όργανα της τοπικής αυτοδιοίκησης ασκεί ο Ελεγκτής Νομιμότητας (ήδη ο Συντονιστής Αποκεντρωμένης Διοίκησης), η δε πειθαρχική διαδικασία ολοκληρώνεται με την έκδοση από τον Συντονιστή αιτιολογημένης απόφασης, με την οποία αυτός μπορεί να επιβάλει τις πειθαρχικές ποινές της αργίας έως 6 μηνών ή της έκπτωσης, ενώ οι πράξεις, με τις οποίες ασκείται πειθαρχική εξουσία, είναι δεκτικές ουσιαστικού δικαστικού ελέγχου. Η προβλεπόμενη σύμφωνη γνώμη του Πειθαρχικού Συμβουλίου στερείται εκτελεστότητας και προσβάλλεται απαραδέκτως με τις σχετικές προσφυγές. Σε περίπτωση συμφωνίας του Συντονιστή με το περιεχόμενο της σύμφωνης γνώμης του Πειθαρχικού Συμβουλίου, αυτός εκδίδει πράξη αντίστοιχου περιεχομένου με τη γνωμοδότηση.



1884/2022 (Γ' Τμ.) – Πρόεδρος: Γ. Τσιμέκας, Αντιπρόεδρος, Εισηγήτρια: Ε. Κουλεντιανού, Πάρεδρος

Κατάργηση ΔΟΥ και συγχώνευση με άλλη. Η παύση λειτουργίας ΔΟΥ και η μεταφορά των αρμοδιοτήτων της σε άλλη ΔΟΥ, με την οποία αυτή συγχωνεύεται, πραγματοποιείται στο πλαίσιο ευρύτερης αναδιοργάνωσης των υπηρεσιών της Ανεξάρτητης Αρχής Δημοσίων Εσόδων (ΑΑΔΕ) και, ειδικότερα, της φορολογικής διοίκησης, της οποίας πρωταρχικός στόχος είναι η δημιουργία ισχυρού και αποτελεσματικού ελεγκτικού και εισπρακτικού μηχανισμού, που θα συμβάλλει αποφασιστικά στην καταπολέμηση της φοροδιαφυγής, της παραοικονομίας και της διαφθοράς, καθώς και στην ελαχιστοποίηση του διοικητικού κόστους και, κατ' επέκταση, στην, κατά το μέτρο του δυνατού, ίση κατανομή των βαρών, στην αύξηση των εσόδων του κρατικού προϋπολογισμού και στη μείωση των ελλειμμάτων και του δημόσιου χρέους. Σημαντική παράμετρος της αναδιοργάνωσης των υπηρεσιών είναι και η βέλτιστη και ποιοτική εξυπηρέτηση των φορολογουμένων μέσω της διασφάλισης της εύρυθμης και αποτελεσματικής λειτουργίας των υπηρεσιών της ΑΑΔΕ.



1931/2022 (ΣΤ' Τμ.) – Πρόεδρος: Ι. Γράβαρης, Αντιπρόεδρος, Εισηγήτρια: Μ. Γκάννα, Πάρεδρος

Διαιτητική ρήτρα σε διοικητική σύμβαση. Η διαιτησία είναι ιδιαίτερη μορφή οργάνωσης ακολουθητέας διαδικασίας και απαιτούμενων οικονομικών προϋποθέσεων για την παροχή δικαστικής προστασίας όχι μόνο στις ιδιωτικές, αλλά και στις διοικητικές διαφορές. Συνεπώς, η πρόβλεψη της σε ορισμένη διοικητική σύμβαση είναι κατ' αρχήν έγκυρη, χωρίς να αποτελεί παραίτηση από το δικαίωμα δικαστικής προστασίας γενικά. Η εκ των υστέρων αμφισβήτηση του κύρους των όρων διοικητικής σύμβασης, κατά το στάδιο της εκτέλεσής της, δεν είναι επιτρεπτή, εκτός εάν ο ανάδοχος έχει επιφυλαχθεί κατά την υπογραφή της ή αν προβάλλεται ότι εξαναγκάστηκε ή παραπλανήθηκε λόγω συγκεκριμένης ενέργειας του κυρίου του έργου, που ήταν αντίθετη προς την καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη και ικανή να παραπείσει τον ανάδοχο ως προς την υπογραφή της σύμβασης με το συγκεκριμένο περιεχόμενο. Τα παραπάνω ισχύουν και στην περίπτωση που ο όρος αφορά την υποχρεωτική παραπομπή των σχετικών διαφορών στη διαιτησία.



1955/2022 (Β' Τμ.) – Πρόεδρος: Ε. Σαρπ, Αντιπρόεδρος, Εισηγήτρια: Ε. Σταυρουλάκη, Πάρεδρος

Τέλος καθαριότητας και φωτισμού. Σε ποιους επιβάλλεται. Το ενιαίο τέλος καθαριότητας και φωτισμού έχει ανταποδοτικό (και όχι φορολογικό) χαρακτήρα και επιβάλλεται για παρεχόμενες από τους Δήμους υπηρεσίες (ιδίως, καθαριότητας των οδών, πλατειών και γενικά κοινόχρηστων χώρων, περισυλλογής, αποκομιδής και διάθεσης απορριμμάτων και φωτισμού των κοινόχρηστων χώρων). Δεν νοείται επιβολή του παραπάνω τέλους στους ίδιους τους κοινοχρήστους χώρους, στην εξασφάλιση της καθαριότητας και του φωτισμού των οποίων αποβλέπει. Ως "χρήση ακινήτου", η οποία επέγεται υποχρέωση καταβολής του παραπάνω τέλους, νοείται η χρήση των ιδιωτικών ακινήτων, τα οποία εξυπηρετούνται από τις παρεχόμενες από τους Δήμους υπηρεσίες καθαριότητας και φωτισμού των κοινόχρηστων χώρων. Δεν περιλαμβάνεται σε αυτήν η χρήση των κοινόχρηστων χώρων (οδών, πλατειών κ.λπ.) είτε πρόκειται για τη συνήθη χρήση, είτε για ειδική ή αυξημένη χρήση αυτών, εκτός αν ασκείται κατά τρόπο που προσομοιάζει προς τη συνήθη χρήση ή εκμετάλλευση ιδιωτικών ακινήτων. Επομένως, δεν μπορεί να επιβληθεί για ενα-

έριο και υπόγειο δίκτυο της ΔΕΗ, που καταλαμβάνει κοινόχρηστους χώρους (στο οποίο περιλαμβάνονται, μεταξύ άλλων, οι υπόγειοι υποσταθμοί). ■

1972/2022 (Γ' Τμ. 7μελούς) – Πρόεδρος: Δ. Σκαλτσούνης, Αντιπρόεδρος, Εισηγήτρια: Α. Ρωξάνα, Σύμβουλος

Προστασία της Παιδείας και επιλογή μαθημάτων για τη δημόσια εκπαίδευση. Το Κράτος υποχρεούται να λαμβάνει τα κατάλληλα νομοθετικά και διοικητικά μέτρα για την προαγωγή των Επιστημών, καθώς και για την οργάνωση και παροχή της εκπαίδευσης των Ελλήνων σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες. Δεν μπορεί, ωστόσο, να θεμελιωθεί υποχρέωση του Κράτους για την αναγωγή συγκεκριμένης Επιστήμης σε αντικείμενο διδασκαλίας στο πλαίσιο της δημόσιας εκπαίδευσης ή σε αντικείμενο αξιολόγησης για την εισαγωγή των υποψηφίων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Στον νομοθέτη και την κανονιστικώς δρώσα Διοίκηση εναπόκειται αφ' ενός μεν η επιλογή, από το ευρύ πεδίο των Επιστημών και των επιστημονικών γνώσεων, εκείνων που θα καταστούν αντικείμενο διδασκαλίας στο πλαίσιο της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και η ρύθμιση του τρόπου διδασκαλίας και αξιολόγησης των μαθημάτων που διδάσκονται, αφ' ετέρου δε η θέσπιση ή η μεταρρύθμιση του συστήματος επιλογής των υποψηφίων για την τριτοβάθμια εκπαίδευση, εφ' όσον διασφαλίζεται η ισότητα ευκαιριών εισόδου σε αυτήν οποιοδήποτε ενδιαφερομένου και ο αξιοκρατικός τρόπος επιλογής των υποψηφίων.

Κριτήρια για την επιλογή των μαθημάτων.

Η επιλογή των αντικειμένων διδασκαλίας στα ωρολόγια προγράμματα, όπως και η συνολική οργάνωση της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, θα πρέπει να γίνεται με επιστημονικά και παιδαγωγικά κριτήρια, ώστε να τεκμηριώνεται ότι οι νέες ρυθμίσεις είναι ορθολογικές και

όχι περιστασιακές, αποσπασματικές και εξυπηρετικές άλλων σκοπών, μη σχετιζόμενων με τις απορρέουσες από το Σύνταγμα για την ορθολογική οργάνωση της Δημόσιας Διοίκησης αρχές. Κατά την επιλογή των αντικειμένων διδασκαλίας δεν πρέπει να παραβλέπεται ότι η Παιδεία αναγορεύεται από τον συνταγματικό νομοθέτη σε βασική αποστολή του Κράτους, μεταξύ δε των σκοπών της συγκαταλέγονται η ηθική, πνευματική, επαγγελματική και φυσική αγωγή των μαθητών και, ιδίως, η διάπλασή τους σε ελεύθερους και υπεύθυνους πολίτες, σκοπός στενά συνυφασμένος με το φιλελεύθερο και δημοκρατικό πολίτευμα που καθιερώνει το Σύνταγμα. ■

1977/2022 (Γ' Τμ. 7μελούς) – Πρόεδρος: Δ. Σκαλτσούνης, Αντιπρόεδρος, Εισηγητής: Δ. Βανδώρος, Πάρεδρος

Εγγραφή μοναχού στα μητρώα Δικηγορικού Συλλόγου. Ο Δικηγορικός Σύλλογος δεν μπορεί να μην εγγράψει στα μητρώα του δικηγόρο εγγεγραμμένο στα μητρώα της αρμόδιας αρχής κράτους-μέλους της Ε.Ε. προκειμένου να ασκεί στην Ελλάδα το επάγγελμά του υπό τον επαγγελματικό του τίτλο καταγωγής, για τον λόγο ότι φέρει την ιδιότητα του μοναχού. Το ζήτημα αυτό είναι διακριτό από το ζήτημα των απαιτούμενων για την εγγραφή στα μητρώα Ελληνικού Δικηγορικού Συλλόγου του παραπάνω δικηγόρου, διότι αφορά το μεταγενέστερο στάδιο της άσκησης του δικηγορικού επαγγέλματος και, ειδικότερα, αυτό των επαγγελματικών και δεοντολογικών κανόνων που τη διέπουν. Το ζήτημα της συμφωνίας προς το ενωσιακό δίκαιο κανόνα του εθνικού δικαίου περί απαγόρευσης της άσκησης του δικηγορικού επαγγέλματος στους μοναχούς θα κριθεί, αν ανακύψει, κατά το στάδιο αυτό και όχι κατά το στάδιο της εγγραφής του δικηγόρου αυτού στα μητρώα του Δικηγορικού Συλλόγου.

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ

ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΣ ΕΔΔΑ 2022

Επιμέλεια: Βασίλης Χειρδάρης

(Β' ΜΕΡΟΣ - ΑΣΤΙΚΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΙΙ)

Η παρούσα επισκόπηση (κατ' άρθρο της ΕΣΔΑ) αφορά τη σημαντικότερη νομολογία του Δικαστηρίου του Στρασβούργου για το 2022. Στο παρόν τεύχος παρουσιάζεται η ενδιαφέρουσα νομολογία του ΕΔΔΑ για τις **αστικές υποθέσεις (β' μέρος)**, πλην αυτής του άρθρου 8 που περιελήφθη στο προηγούμενο τεύχος. Στα επόμενα τεύχη θα παρουσιαστεί η νομολογία που αφορά ποινικού, διοικητικού και πειθαρχικού χαρακτήρα υποθέσεις.

ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΣ

ΚΑΤ' ΑΡΘΡΟ¹

ΑΡΘΡΟ 6

1. Kramareva κατά Ρωσίας της 01.02.2022 (αριθ. προσφ. 4418/18)

Η συμμετοχή και γνωμοδότηση εισαγγελέα σε αστική δίκη δεν παραβίασε τη δίκαιη δίκη.

Η προσφεύγουσα εργαζόταν με μερική απασχόληση στην κρατική εταιρεία Mosecostroy. Τον Ιούλιο του 2016 η εταιρεία κατήγγειλε την σύμβαση εργασίας της με το σκεπτικό ότι είχε προσληφθεί άλλος υπάλληλος για την εκτέλεση των ιδίων καθηκόντων με αυτήν υπό καθεστώς πλήρους απασχόλησης, σύμφωνα με το άρθρο 288 του Εργατικού Κώδικα.

Η προσφεύγουσα άσκησε αγωγή κατά της εταιρείας ζητώντας: α) να κηρύξει παράνομη τη λύση της σύμβασης εργασίας της και να προσληφθεί εκ νέου, β) να της επιδικάσει αποζημίωση για διαφυγόντα κέρδη και ηθική βλάβη και γ) να υποχρεωθεί η εταιρεία να της παράσχει αντίγραφα ορισμένων εγγράφων που σχετίζονται με την εργασία της.

Στις 11 Οκτωβρίου 2016, το Επαρχιακό Δικαστήριο δέχθηκε εν μέρει την αγωγή της προ-

σφεύγουσας. Διέταξε την εταιρεία να της παράσχει αντίγραφα των εγγράφων που σχετίζονται με την εργασία της και της επιδικάσε αποζημίωση για ηθική βλάβη. Το εθνικό δικαστήριο διαπιστώνοντας ότι η καταγγελία της σύμβασης εργασίας της προσφεύγουσας ήταν νόμιμη σύμφωνα με το άρθρο 288 του Εργατικού Κώδικα και ότι είχε τηρηθεί η σχετική διαδικασία καταγγελίας, απέρριψε τις λοιπές αξιώσεις της.

Η προσφεύγουσα κατήγγειλε το γεγονός ότι κατά την ακροαματική διαδικασία, και ενώ επρόκειτο για αστική υπόθεση, παρίστατο και εισαγγελέας, ο οποίος μάλιστα γνωμοδότησε.

Επικαλούμενη το άρθρο 6 § 1 (δικαίωμα σε δίκαιη δίκη) υποστήριξε ότι η δίκαιη ισορροπία μεταξύ των μερών δεν είχε τηρηθεί στη διαδικασία.

Το Δικαστήριο του Στρασβούργου σημείωσε ότι η νομολογία του προβλέπει διάφορα «μοντέλα» εισαγγελικής παρέμβασης σε αστικής φύσης υποθέσεις, καθόσον σε αυτές ο εισαγγελέας δεν έχει ειδικές εξουσίες ούτε συμμετέχει στις διασκέψεις των δικαστηρίων. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, ο εισαγγελέας είχε γνωμοδοτήσει ότι η αξίωση επαναπρόσληψης της προσφεύγουσας έπρεπε να απορριφθεί ως στερούμενη νόμιμης βάσης. Τίποτα δεν αποδείκνυε ότι με αυτόν τον τρόπο ο εισαγγελέας είχε ενεργήσει ως αντίπαλος της προσφεύγουσας στη διαδικασία ή ότι ενήργησε πέρα από τον θεμιτό σκοπό της διασφάλισης του δημοσίου συμφέροντος. Επιπλέον, σύμφωνα με την αρχή της κατ' αντιμωλία διαδικασίας, η γνώμη του εισαγγελέα είχε δημοσιοποιηθεί και καταγραφεί, τα μέλη γνώριζαν το περιεχόμενό της και, νομικά και

1. Πιο αναπτυγμένη παρουσίαση των αποφάσεων μπορείτε να δείτε στα ελληνικά ή αγγλικά στο www.echr.caselaw.com και ολόκληρες τις αποφάσεις στα αγγλικά ή στα γαλλικά στον ιστότοπο του ΕΔΔΑ (www.echr.coe.int).

πρακτικά, είχαν πραγματική ευκαιρία να υποβάλουν παρατηρήσεις ως απάντηση σε αυτή.

Το ΕΔΔΑ δεν διαπίστωσε παραβίαση του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη (άρθρο 6 § 1) της ΕΣΔΑ.

2. Mastilović κ.α. κατά Μαυροβουνίου της 24.02.2022 (αριθ. προσφ. 28754/10)

Η μη εκτέλεση δικαστικών αποφάσεων παραβίασε τη δίκαιη δίκη. Το ΕΔΔΑ επιδίκασε τα ποσά των δικαστικών αποφάσεων που δεν εκτελέστηκαν.

Ομαδική προσφυγή στο ΕΔΔΑ για παραβίαση δίκαιης δίκης και δικαιώματος στην περιουσία. Οι προσφεύγοντες υπέστησαν σοβαρές σωματικές βλάβες λόγω τραυματισμού σε τροχαίο ατύχημα επιβαίνοντες σε λεωφορείο κυριότητας κρατικής εταιρείας. Δικαστικές αποφάσεις και δικαστικοί συμβιβασμοί τους επιδίκασαν αποζημιώσεις, όμως οι αποφάσεις ουδέποτε εκτελέστηκαν και έτσι δεν έλαβαν οιοδήποτε ποσό.

Το ΕΔΔΑ ασχολήθηκε με την ένσταση της κυβέρνησης για καταχρηστική άσκηση της προσφυγής και διευκρίνισε ότι σε ελάχιστες υποθέσεις θεώρησε ως καταχρηστική την άσκηση της προσφυγής και κυρίως όταν τα πραγματικά περιστατικά ήταν προδήλως αναληθή και δεν αποδεικνύονταν, όπως επίσης όταν ο προσφεύγων χρησιμοποιούσε εξυβριστικές εκφράσεις. Όσον αφορά την παρούσα υπόθεση, έκρινε παραδεκτή την προσφυγή των προσφευγόντων που εκπροσωπήθηκαν από ασκούμενη δικηγόρο, που εν τω μεταξύ έλαβε άδεια άσκησης επαγγέλματος, και απέρριψε τις προσφυγές των προσφευγόντων με ανακριβή στοιχεία ταυτότητας.

Επί της ουσίας έκρινε ότι η άρνηση του καθ' ού κράτους να καταβάλει τις αποζημιώσεις που έχουν επιδικαστεί από τα εγχώρια δικαστήρια συνιστούσε παράβαση της δίκαιης δίκης (άρθρο 6§1 της ΕΣΔΑ).

Το Στρασβούργο υποχρέωσε το καθ' ού κράτος να καταβάλει στους προσφεύγοντες το ποσό που ήδη έχει επιδικαστεί ως αποζημίωση από τα εγχώρια δικαστήρια και ποσό 2.000 ευρώ σε καθένα τους για ηθική βλάβη και έξοδα.

3. Διαμαντόπουλος κατά Ελλάδας της 08.03.2022 (αριθ. προσφ. 68144/13)

Πολιτικό τμήμα του Αρείου Πάγου δεν έλαβε υπόψη λόγο αναίρεσης για παραβίαση

τεκμηρίου αθωότητας παρά την αμετάκλητη αθωωτική απόφαση για τα ίδια γεγονότα. Μη εξάντληση εσωτερικών ενδίκων μέσων.

Το Εφετείο Αθηνών έκανε δεκτή αγωγή αδικοπράξιας σε βάρος του προσφεύγοντος για τα αδικήματα της ψευδορκίας και της συκοφαντικής δυσφήμισης σε βάρος δύο άλλων εταιρειών και επιδίκασε αποζημίωση. Ο προσφεύγων άσκησε αναίρεση στον Αρειο Πάγο. Ενόσω η διαδικασία ήταν εκκρεμής, ο προσφεύγων παραπέμφθηκε να δικαστεί για τα ίδια ποινικά αδικήματα στο ποινικό δικαστήριο και αθώωθηκε με αμετάκλητη απόφαση.

Ο προσφεύγων παραπονέθηκε με την προσφυγή του, επικαλούμενος το άρθρο 6 § 2 της ΕΣΔΑ, ότι, παρά το γεγονός ότι είχε επικαλεστεί ενώπιον του Αρείου Πάγου την αθώωσή του από το ποινικό δικαστήριο για τα ίδια γεγονότα, το Ακυρωτικό Δικαστήριο δεν την εξέτασε και είχε παραβιάσει το δικαίωμά του στο τεκμήριο της αθωότητας. Στη συνέχεια, βασιζόμενος στην απόφαση αυτή, ο προσφεύγων προέβαλε ενώπιον του Αρείου Πάγου ένσταση σχετικά με την παραβίαση του τεκμηρίου αθωότητας από το δευτεροβάθμιο πολιτικό δικαστήριο. Το Ακυρωτικό Δικαστήριο δεν εξέτασε τον ισχυρισμό αυτό, καθώς τον είχε επικαλεστεί ο προσφεύγων με τις Προτάσεις του πριν από τη συζήτηση και όχι με χωριστό δικόγραφο Προσθέτων Λόγων Αναίρεσης, όπως απαιτείται από το άρθρο 569 § 2 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας.

Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι στη συγκεκριμένη υπόθεση το άρθρο 6 § 2 της ΕΣΔΑ (παραβίαση τεκμηρίου αθωότητας) εφαρμόζεται παρόλο που ο προσφεύγων δεν είχε προβάλει παραδεκτά το λόγο αναίρεσης. Ωστόσο, η προσφυγή κρίθηκε अपαράδεκτη, λόγω μη εξάντλησης των εσωτερικών ενδίκων μέσων.

4. Dragan Kovačević κατά Κροατίας της 12.05.2022 (αριθ. προσφ. 49281/15)

Δικαστικά έξοδα δυσανάλογα με το εισόδημα του προσφεύγοντος. Παραβίαση δικαιώματος πρόσβασης στο δικαστήριο.

Ο προσφεύγων Dragan Kovačević, είναι Κροάτης υπήκοος. Η υπόθεση αφορά τα δικαστικά έξοδα ενώπιον του Συνταγματικού Δικαστηρίου το 2014-15, στην οποία ο προσφεύγων

προσέβαλε τις αποφάσεις των πολιτικών δικαστηρίων που του στερούσαν τη δικαιοπρακτική του ικανότητα. Τον Νοέμβριο του 2012 το Κέντρο Κοινωνικής Πρόνοιας όρισε αυτεπαγγέλτως τη μητέρα του να ενεργεί ως κηδεμόνας του στις διαδικασίες ενώπιον των δικαστηρίων. Το Συνταγματικό δικαστήριο ακύρωσε αυτές τις αποφάσεις, αλλά απέρριψε την αγωγή του για επιστροφή των εξόδων του. Η απόφαση για τα έξοδα βασίστηκε σε διάταξη του εσωτερικού δικαίου, που προβλέπει ότι κάθε συμμετέχων στη διαδικασία ενώπιον του Συνταγματικού Δικαστηρίου φέρει τα δικαστικά του έξοδα, εκτός εάν το δικαστήριο αποφασίσει διαφορετικά.

Επικαλούμενος το άρθρο 6 § 1 της ΕΣΔΑ, ο προσφεύγων παραπονέθηκε ότι παρόλο που το Συνταγματικό Δικαστήριο έκανε δεκτή τη συνταγματική του προσφυγή, δεν του επιδίκασε τα έξοδα νομικής εκπροσώπησης, ισχυριζόμενος ότι αυτό παραβίαζε το δικαίωμά του πρόσβασης στο δικαστήριο βάσει του άρθρου 6 § 1.

Το Δικαστήριο του Στρασβούργου σημείωσε ότι το κόστος σύνταξης συνταγματικής καταγγελίας (περίπου 815 ευρώ) ήταν μεγαλύτερο από τον μέσο μισθό στην Κροατία την εποχή εκείνη. Ως εκ τούτου, αποτελούσε σημαντική οικονομική επιβάρυνση ακόμη και για τον μέσο πολίτη, πόσο μάλλον για τον προσφεύγοντα του οποίου το μηνιαίο εισόδημα αντιστοιχούσε σε επίδομα αναπηρίας ύψους 164 ευρώ.

Μάλιστα έκρινε ότι ο περιορισμός του δικαιώματος πρόσβασης του προσφεύγοντος σε δικαστήριο δεν είχε αντισταθμιστεί από τους θεμιτούς σκοπούς που επιδιώκονται, ώστε να μπορεί να δικαιολογηθεί. Άλλωστε το Συνταγματικό Δικαστήριο δεν είχε αιτιολογήσει ουσιαστικά και επαρκώς την απόφασή του.

Το ΕΔΔΑ διαπίστωσε παραβίαση του άρθρου 6 § 1 της ΕΣΔΑ και επιδίκασε στον προσφεύγοντα 815 ευρώ για αποζημίωση, 3.000 ευρώ για ηθική βλάβη και 2.500 ευρώ για έξοδα.

5. Xavier Lucas κατά Γαλλίας της 09.06.2022 (αριθ. προσφ. 15567/20)

Απόρριψη αίτησης για ακύρωση διαιτητικής απόφασης επειδή δεν κατατέθηκε ηλεκτρονικά. Παραβίαση δικαίως δίκης.

Ο προσφεύγων και η εταιρεία Financière Vauban ήταν εταίροι μιας άλλης εταιρείας, της

Édifices de France, οι εταίροι της οποίας είχαν μια οικονομική διαμάχη την οποία υπέβαλαν στη διαδικασία της διαιτησίας. Στη συνέχεια άσκησαν αίτηση ακύρωσης κατά της διαιτητικής απόφασης ενώπιον του Εφετείου.

Ο ΚΠολΔ προέβλεπε ότι η διαδικασία στο Εφετείο γίνεται ηλεκτρονικά χρησιμοποιώντας την πλατφόρμα e-barreau. Το Εφετείο έκρινε ότι η έντυπη αίτηση του προσφεύγοντος, μέσω του δικηγόρου του, για ακύρωση της διαιτητικής απόφασης θα μπορούσε να γίνει δεκτή με την αιτιολογία ότι η ηλεκτρονική φόρμα δεν επέτρεπε στους χρήστες να εισάγουν τον τύπο αίτησης ή την ιδιότητα των διαδίκων. Ωστόσο, το Ακυρωτικό Δικαστήριο είχε αντίθετη γνώμη, κρίνοντας ότι η αίτηση έπρεπε να είχε κατατεθεί ηλεκτρονικά και ότι δεν έπρεπε να εξεταστεί κατ' ουσία.

Επικαλούμενος τα άρθρα 6 § 1 (δικαίωμα σε δίκαιη δίκη) και 13 (δικαίωμα αποτελεσματικής προσφυγής), ο προσφεύγων παραπονέθηκε ότι η απόρριψη της αίτησης ακύρωσης της διαιτητικής απόφασης χωρίς εξέταση επί της ουσίας λόγω μη ηλεκτρονικής κατάθεσης είχε παραβιάσει το δικαίωμα πρόσβασης σε δικαστήριο.

Ο προσφεύγων ισχυρίστηκε ότι στην πραγματικότητα ήταν αδύνατη η κατάθεση της αίτησης στην πλατφόρμα e-barreau. Το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι για την ηλεκτρονική κατάθεσή του στο ηλεκτρονικό σύστημα ο δικηγόρος του προσφεύγοντος θα έπρεπε να συμπληρώσει τη φόρμα χρησιμοποιώντας συγκεκριμένους όρους. Σημειώθηκε περαιτέρω ότι η Κυβέρνηση δεν είχε αποδείξει ότι ήταν διαθέσιμες στους χρήστες συγκεκριμένες πληροφορίες σχετικά με τον τρόπο υποβολής μιας τέτοιας αίτησης.

Το Στρασβούργο έκρινε ότι δίνοντας προτεραιότητα στον κανόνα σύμφωνα με τον οποίο όλες οι διαδικασίες έπρεπε να υποβληθούν ηλεκτρονικά στο Εφετείο, αγνοώντας τα πρακτικά εμπόδια που αντιμετώπιζε ο προσφεύγων, το Ακυρωτικό Δικαστήριο είχε υιοθετήσει μια φορμαλιστική προσέγγιση που δεν ήταν απαραίτητη για τη διασφάλιση της ασφάλειας δικαίου ή της ορθής απονομής της δικαιοσύνης και η οποία επομένως έπρεπε να θεωρηθεί υπερβολική.

Το Δικαστήριο του Στρασβούργου κατέληξε

στο συμπέρασμα ότι είχε επιβληθεί δυσανάλογη επιβάρυνση στον προσφεύγοντα, μη επιτυγχάνοντας δίκαιη ισορροπία μεταξύ των συγκρουόμενων δικαιωμάτων.

Το ΕΔΔΑ διαπίστωσε παραβίαση του άρθρου 6 § 1 της Σύμβασης και επιδίκασε στον προσφεύγοντα 3.000 ευρώ για ηθική βλάβη και 1.170 ευρώ για έξοδα.

6. Dolenc κατά Σλοβενίας της 20.10.2022 (αριθ. προσφ. 20256/20)

Αναγνώριση δεδικασμένου αλλοδαπής απόφασης ισραηλινού δικαστηρίου χωρίς να ελεγχθεί η νομιμότητα της διαδικασίας σχετικά με τα αποδεικτικά στοιχεία. Παραβίαση της δίκαιης δίκης.

Ο προσφεύγων είναι ιατρός και ζει στην Σλοβενία. Εναντίον του ασκήθηκε αγωγή αποζημίωσης λόγω της βλάβης της υγείας που προκλήθηκε σε έναν ασθενή του, μετά από χειρουργική επέμβαση. Η αγωγή ασκήθηκε στο Ισραήλ και εκδόθηκε αμετάκλητη απόφαση που καταδίκασε τον προσφεύγοντα σε καταβολή αποζημίωσης ύψους 2.000.000 ευρώ. Τα δικαστήρια στο Ισραήλ απέρριψαν το αίτημα του προσφεύγοντος για εξέταση μαρτύρων και λήψη αποδεικτικών στοιχείων σύμφωνα με την Σύμβαση της Χάγης, δεδομένου ότι ο εναγόμενος και οι μάρτυρες διέμεναν στην Σλοβενία. Ο προσφεύγων άσκησε προσφυγή στο ΕΔΔΑ για το λόγο ότι τα σλοβενικά δικαστήρια αναγνώρισαν το δεδικασμένο των αποφάσεων παρά του ότι οι εγγυήσεις δίκαιης δίκης δεν έγιναν σεβαστές από τα ισραηλινά δικαστήρια.

Το Στρασβούργο επισήμανε ότι οι ισραηλινές αποφάσεις ήταν υψίστης σημασίας για τον προσφεύγοντα, δεδομένων των συνεπειών για τη φήμη του και την οικονομική ζημία που υπέστη εξαιτίας της μεγάλης αποζημίωσης που επιδικάστηκε.

Το ΕΔΔΑ διαπίστωσε ότι ο προσφεύγων είχε ενημερωθεί για τη δίκη στο Ισραήλ αλλά δεν είχε παράσχει επαρκή αιτιολογία για την μη παράστασή του και την ανάκληση της εντολής στον πληρεξούσιο δικηγόρο του. Κατά συνέπεια έκρινε ότι η απόφαση των ισραηλινών δικαστηρίων να μην εξετάσουν τον προσφεύγοντα με τις διαδικασίες που προβλέπει η Σύμβαση της Χάγης ήταν δικαιολογημένη.

Αντιθέτως όσον αφορά τους μάρτυρες, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι ο προσφεύγων δεν είχε ποτέ παραιτηθεί ρητά από το δικαίωμά του στη συμμετοχή στις διαδικασίες στο Ισραήλ. Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι τα σλοβενικά δικαστήρια δεν είχαν αποδώσει επαρκή βαρύτητα στις συνέπειες ότι η μη εξέταση των μαρτύρων είχε ως αποτέλεσμα να στερηθεί ο προσφεύγων το θεμελιώδες στοιχείο της αρχής της δίκαιης ακρόασης.

Το ΕΔΔΑ διαπίστωσε παραβίαση του άρθρου 6 § 1 της ΕΣΔΑ και επιδίκασε 9.600 ευρώ για ηθική βλάβη και 6.000 ευρώ για έξοδα. Επιφυλάχθηκε δε να εκδώσει απόφαση για αποζημίωση.

ΑΡΘΡΟ 10

1. Freitas Rangel κατά Πορτογαλίας της 11.01.2022 (αριθ. προσφ. 78873/13)

Καταδίκη δημοσιογράφου για δηλώσεις κατά των Ενώσεων Δικαστών και Εισαγγελέων. Παραβίαση της ελευθερίας της έκφρασης.

Ο προσφεύγων καταδικάστηκε για δηλώσεις του σχετικά με την Ένωση Δικαστών και Εισαγγελέων σε ακρόαση κοινοβουλευτικής επιτροπής. Συγκεκριμένα, είχε συσχετίσει το δικαστικό σώμα και την εισαγγελία, μεταξύ άλλων, με παρεμβάσεις στην πολιτική και εκτεταμένες παραβιάσεις απορρήτου εκ μέρους δικαστών και εισαγγελέων. Καταδικάστηκε από τα ποινικά δικαστήρια να καταβάλλει ποσό 6.000 ευρώ ως χρηματική ποινή και από τα αστικά δικαστήρια 50.000 ευρώ για ηθική βλάβη (25.000 ευρώ στην Ένωση Δικαστών και 25.000 ευρώ στην Ένωση Εισαγγελέων) και συνολικά 56.000 ευρώ.

Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι τα θέματα για τα οποία ο προσφεύγων είχε μιλήσει ενώπιον της κοινοβουλευτικής Επιτροπής – όπου πραγματοποιείται ανταλλαγή εμπιστευτικών πληροφοριών με δημοσιογράφους για την προώθηση πολιτικών στόχων – ενδιέφεραν την κοινή γνώμη.

Το Δικαστήριο του Στρασβούργου διαπίστωσε ότι η χρηματική ποινή και η χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης που επιβλήθηκαν στον προσφεύγοντα ήταν εντελώς δυσανάλογες και αυτό είχε αποτρεπτική επίδραση στην πολιτική συζήτηση. Τα εγχώρια δικαστήρια δεν

είχαν αιτιολογήσει επαρκώς μια τέτοια παρέμβαση στο δικαίωμα ελευθερίας της έκφρασης του προσφεύγοντος, η οποία δεν ήταν αποδεκτή σε μια δημοκρατική κοινωνία.

Το ΕΔΔΑ διαπίστωσε παραβίαση της ελευθερίας της έκφρασης (άρθρο 10) και επιδίκασε 31.500 ευρώ ως αποζημίωση (ποσό που είχε καταβάλει μέχρι την έκδοση απόφασης από το ΕΔΔΑ ο προσφεύγων) και 19.874,23 ευρώ για έξοδα.

2. ΟΟΟ Memo κατά Ρωσίας της 15.03.2022 (αριθ. προσφ. 2840/10)

Απόφαση δικαστηρίου διέταξε ΜΜΕ να ανακαλέσει δημοσιεύματα σε βάρος κρατικού φορέα. Παραβίαση της ελευθερίας της έκφρασης.

Η προσφεύγουσα είναι ιδιοκτήτρια ενός επίσημου διαδικτυακού ΜΜΕ που είναι αφιερωμένο στην πολιτική και στην περιγραφή της κατάστασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στη νότια Ρωσία, συμπεριλαμβανομένης της περιοχής του Βόλγκογκραντ.

Τον Ιούλιο του 2008 το Kavkazskiy Uzel (το διαδικτυακό μέσο) δημοσίευσε ένα άρθρο στο πλαίσιο της αναστολής της μεταβίβασης 5.294.000 ρωσικών ρουβλιών σε επιδοτήσεις από την περιοχή του Βόλγκογκραντ στην πόλη του Βόλγκογκραντ. Είχε τίτλο «το Γραφείο του Δημάρχου του Βόλγκογκραντ διαπληκτίστηκε με την Περιφερειακή Αρχή του Βόλγκογκραντ για ένα εργοστάσιο λεωφορείων».

Τον Οκτώβριο η Περιφέρεια του Βόλγκογκραντ άσκησε αγωγή, λόγω συκοφαντικής δυσφήμισης που υπέστη, κατά της προσφεύγουσας εταιρείας και της συντακτικής επιτροπής του Kavkazskiy Uzel, ζητώντας την ανάκληση των επίμαχων δημοσιεύσεων. Η προσφεύγουσα εταιρεία υποστήριξε ότι τα δημοσιεύματα ήταν αξιολογικές κρίσεις και ότι ο ενάγων – δημόσιος φορέας – θα πρέπει, σε κάθε περίπτωση, να ανέχεται υψηλότερο βαθμό κριτικής από ό,τι ένας ιδιώτης. Τα εθνικά δικαστήρια διαφώνησαν, κρίνοντας ότι οι δηλώσεις ήταν ψευδείς και αμαύρωσαν τη φήμη και το όνομα της Περιφερειακής Αρχής του Βόλγκογκραντ και έκαναν δεκτή την αγωγή διατάσσοντας τη δημοσίευση ανάκλησης των δημοσιευμάτων και το διατακτικό της δικαστικής απόφασης.

Επικαλούμενη το άρθρο 10 (ελευθερία της έκφρασης) της ΕΣΔΑ, η προσφεύγουσα εταιρεία παραπονέθηκε για παρέμβαση στο δικαίωμά της στην ελευθερία της έκφρασης.

Το Δικαστήριο του Στρασβούργου διαπίστωσε παρόλο που οι αστικές αξιώσεις για συκοφαντική δυσφήμιση ήταν διαθέσιμες σε ιδιωτικές ή δημόσιες εταιρείες για να προστατεύσουν τη φήμη τους, αυτό δεν θα μπορούσε να ισχύει για ένα μεγάλο, χρηματοδοτούμενο από τους φορολογούμενους, εκτελεστικό όργανο όπως η ενάγουσα στην παρούσα υπόθεση και έκρινε ότι δεν θα μπορούσε να υπάρχει συμφέρον για την προστασία της φήμης της Περιφερειακής Αρχής, ούτε οι υπάλληλοι της ζημιώθηκαν από τις δημοσιεύσεις. Η διαδικασία κατά της φερόμενης δυσφήμισης, επομένως, δεν είχε θεμιτό σκοπό, οδηγώντας σε παραβίαση του άρθρου 10 της ΕΣΔΑ.

Το ΕΔΔΑ διαπίστωσε παραβίαση της ελευθερίας της έκφρασης (άρθρο 10) και δεν επιδίκασε αποζημίωση, καθώς η προσφεύγουσα δεν υπέβαλε αξιώσεις για δίκαιη ικανοποίηση.

3. Zayidov κατά Αζερμπαϊτζάν της 24.03.2022 (αριθ. 2) (αριθ. προσφ. 5386/10)

Η κατάσχεση και καταστροφή χειρόγραφου βιβλίου κρατούμενου παραβίασε την ελευθερία της έκφρασης.

Ο προσφεύγων, δημοσιογράφος και συντάκτης εφημερίδας συνελήφθη για το αδίκημα του χουλιγκανισμού. Καταδικάστηκε σε ποινή φυλάκισης 4 ετών. Κατά της διάρκειας της προσωρινής κράτησης, συνέγραψε χειρόγραφα ένα βιβλίο αποτελούμενο από 278 σελίδες με πολιτικό περιεχόμενο. Το παρέδωσε στις αρχές των φυλακών για να αποσταλεί στην οικογένειά του για να εκδοθεί από εκδοτικό οίκο. Με εντολή του προϊστάμενου του καταστήματος κράτησης, το χειρόγραφο ουδέποτε παραδόθηκε στην οικογένειά του ή στο δικηγόρο του προσφεύγοντος, αλλά καταστράφηκε. Ο προσφεύγων άσκησε αγωγή αποζημίωσης, αλλά τα εγχώρια δικαστήρια με αμετάκλητη απόφαση απέρριψαν την αγωγή του χωρίς επαρκή αιτιολογία. Επίσης απέρριψαν τα αιτήματά του να παρασταθεί αυτοπροσώπως στο δικαστήριο και να εξεταστούν συγκεκριμένοι μάρτυρες που πρότεινε. Άσκησε προσφυγή για παραβίαση του δι-

καιώματος στην ελευθερία της έκφρασης και της δίκαιης δίκης.

Το Στρασβούργο υπενθύμισε ότι η ελευθερία της έκφρασης δεν αίρεται στην πώλη των φυλακών.

Εν προκειμένω διαπίστωσε ότι το χειρόγραφο του προσφεύγοντος δεν ήταν γραμμένο με μορφή επιστολής, η οποία και απευθύνονταν σε ένα συγκεκριμένο πρόσωπο ή πρόσωπα, αλλά ήταν το χειρόγραφο ενός βιβλίου που είχε σκοπό να εκδώσει. Έκρινε ότι η κατάσχεση και η καταστροφή του χειρογράφου, δεν στηρίζονταν σε σαφείς νομικές διατάξεις και είχε αποτελέσει παρέμβαση στο δικαίωμά του στην ελευθερία της έκφρασης.

Ακολούθως το ΕΔΔΑ διαπίστωσε ότι, παρόλο που εκείνη την εποχή δεν υπήρχαν ειδικές εσωτερικές διατάξεις για τη παρουσία κρατούμενων σε αστικές δίκες, οι εγχώριες αρχές δεν αιτιολόγησαν επαρκώς την απόρριψη του αιτήματός του για αυτοπρόσωπη εμφάνιση στο Δικαστήριο και για εξέταση μαρτύρων. Το ΕΔΔΑ διαπίστωσε παραβίαση του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη (άρθρο 6§1).

Το Στρασβούργο επιδίκασε ποσό 6.000 ευρώ για ηθική βλάβη και 2.500 ευρώ για έξοδα.

4. Mediengruppe Österreich GmbH κατά Αυστρίας της 26.04.2022 (αριθ. προσφ. 37713/18)

Απαγόρευση σε εφημερίδα να δημοσιεύει φωτογραφία με λεζάντα «καταδικασμένος νεοναζί» 20 χρόνια μετά την καταδίκη. Μη παραβίαση της ελευθερίας της έκφρασης.

Δικαστική απόφαση απαγόρευσε στην προσφεύγουσα εφημερίδα Mediengruppe Österreich GmbH να δημοσιεύει εικόνα με συνοδευτική λεζάντα που ανέφερε «καταδικασμένος νεοναζί», είκοσι (20) χρόνια μετά την καταδίκη του ενάγοντος και αφού αυτός έχει πλέον αποφυλακιστεί, δεδομένου του πλήγματος της φήμης του και της μη περαιτέρω εγκληματικής συμπεριφοράς του. Το συμφέρον των καταδικασθέντων να μην αντιμετωπίζονται πλέον ως υπόλογοι για τις πράξεις τους μετά την αποφυλάκισή τους, με σκοπό την ομαλή επανένταξή τους στην κοινωνία κρίνεται ως νόμιμο και σημαντικό.

Κατά το Δικαστήριο το εθνικό Ανώτατο Δι-

καστήριο εξισορρόπησε με την απόφασή του τα συγκρουόμενα δικαιώματα μεταξύ του ενάγοντος και της προσφεύγουσας σύμφωνα με τα κριτήρια της νομολογίας του Δικαστηρίου του Στρασβούργου, όπως ορίζονται στην απόφαση *Österreichischer Rundfunk*.

Το ΕΔΔΑ δεν διαπίστωσε καμία παραβίαση του άρθρου 10 της ΕΣΔΑ.

5. Pretorian κατά Ρουμανίας της 24.05.2022 (αριθ. προσφ. 45014/16)

Καταδίκη σε αποζημίωση αρχισυντάκτη εφημερίδας λόγω χυδαίων σχολίων κατά πολιτικού που δεν είχαν πραγματική βάση. Δεν παραβιάστηκε η ελευθερία της έκφρασης.

Ο προσφεύγων Cosmin-Adrian Pretorian, είναι Ρουμάνος υπήκοος και ήταν αρχισυντάκτης της περιφερειακής εβδομαδιαίας εφημερίδας *Indiscret în Oltenia*. Από τη θέση του αυτή, δημοσίευσε δύο άρθρα στα οποία ασκούσε κριτική σε γνωστό τοπικό πολιτικό (H.B.) και συγκεκριμένα πρώην Πρόεδρο του τοπικού παραρτήματος του Κόμματος των Φιλελευθέρων και, από το 2004 έως 2008, μέλος του ρουμανικού κοινοβουλίου.

Ο H.B. άσκησε αγωγή αποζημίωσης για συκοφαντική δυσφήμιση στο Επαρχιακό Δικαστήριο της Κραϊόβα, το οποίο την έκανε μερικά δεκτική και διέταξε τον προσφεύγοντα να καταβάλει 15.000 λέι Ρουμανίας (RON) (περίπου 3.200 ευρώ).

Επικαλούμενος το άρθρο 10 (ελευθερία της έκφρασης) της ΕΣΔΑ, ο προσφεύγων ισχυρίστηκε ότι καταδικάζοντάς τον τα εθνικά δικαστήρια είχαν παραβιάσει το δικαίωμά του στην ελευθερία της έκφρασης.

Το Δικαστήριο σημείωσε ότι, κατά την εξέταση της φύσης των σχολίων που περιέχονταν στα δύο άρθρα, το Επαρχιακό Δικαστήριο είχε κρίνει ότι ο προσφεύγων είχε προβεί σε αξιολογικές κρίσεις χωρίς πραγματική βάση και είχε χρησιμοποιήσει χυδαία γλώσσα, και ότι τα σχόλιά του, επομένως, δεν απολάμβαναν την προστασία του άρθρου 10 της ΕΣΔΑ. Το δικαστήριο αυτό είχε παρατηρήσει ότι ο πολιτικός δεν είχε κάνει τίποτα για να προκαλέσει την επίθεση και ότι, αντίθετα, ο προσφεύγων ήταν αυτός που προέβη σε επικριτικούς και επιθετικούς χαρακτηρισμούς. Το Δικαστήριο του Στρασβούργου

συμφώνησε με αυτές τις σκέψεις.

Όσον αφορά την αναλογικότητα της ποινής, το Δικαστήριο έκρινε ότι η ποινή που επιβλήθηκε ήταν σχετικά ήπια και ότι δεν είχε αποτρεπτικό αποτέλεσμα στην άσκηση της ελευθερίας του προσφεύγοντος.

Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι τα εθνικά δικαστήρια είχαν σταθμίσει τα ανταγωνιστικά δικαιώματα με βάση τα κριτήρια που καθορίζονται στη νομολογία του Δικαστηρίου. Τα δικαστήρια είχαν δώσει σχετική και επαρκή αιτιολογία για να διαπιστωθεί ότι η ποινή που επιβλήθηκε στον προσφεύγοντα ήταν αναγκαία σε μια δημοκρατική κοινωνία και ότι υπήρχε μια λογική σχέση αναλογικότητας μεταξύ την εν λόγω ποινής και του επιδιωκόμενου θεμιτού σκοπού.

Το Δικαστήριο του Στρασβούργου δεν διαπίστωσε παραβίαση της ελευθερίας της έκφρασης.

6. Simić κατά Βοσνίας-Ερζεγοβίνης της 17.05.2022 (αριθ. προσφ. 39764/20)

Επιβολή προστίμου σε δικηγόρο για αστείο σε δικαστήριο. Παραβίαση της ελευθερίας της έκφρασης.

Ο προσφεύγων Mirko Simić, είναι δικηγόρος και υπήκοος της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης που ζει στο Brčko.

Κατά την ακροαματική διαδικασία ενώπιον αστικού δικαστηρίου (Εφετείου) για υπόθεση ενός πελάτη του, ο προσφεύγων είπε ένα αστείο που αφορούσε την βομβιστική επίθεση στη Χιροσίμα για να καταδείξει τον τρόπο με τον οποίο το Εφετείο αντιμετώπισε τον πελάτη του. Το εθνικό δικαστήριο του επέβαλε πρόστιμο 510 ευρώ για περιφρόνηση δικαστηρίου.

Επικαλούμενος το άρθρο 10 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης, ο προσφεύγων παραπονέθηκε ότι παραβιάστηκε το δικαίωμά του στην ελευθερία της έκφρασης.

Το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι τα εθνικά δικαστήρια δεν είχαν δώσει επαρκή βαρύτητα στο πλαίσιο στο οποίο είχε γίνει το αστείο και οι επικριτικές παρατηρήσεις και δεν είχαν παράσχει σχετική και επαρκή αιτιολογία που να δικαιολογεί την παρέμβαση στο δικαίωμα του προσφεύγοντος στην ελευθερία της έκφρασης. Συγκεκριμένα, το αστείο του προσφεύγοντος, ακούστηκε στην αίθουσα του δικαστηρίου και

όχι στα μέσα ενημέρωσης, δηλαδή ακούστηκε από περιορισμένο αριθμό ατόμων. Είχε αναφερθεί ως κριτική στον τρόπο με τον οποίο είχαν εφαρμοστεί οι κανόνες απόδειξης σε υπόθεση που εκπροσωπούσε ο δικηγόρος τον πελάτη του και δεν είχε σκοπό να προσβάλει τα μέλη του δικαστηρίου.

Το ΕΔΔΑ κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η παρέμβαση στο δικαίωμα του προσφεύγοντος στην ελευθερία της έκφρασης δεν ήταν «απαραίτητη σε μια δημοκρατική κοινωνία» και διαπίστωσε παραβίαση του άρθρου 10 της ΕΣΔΑ. Επιδίκασε ποσό 510 ευρώ για αποζημίωση, 4.500 ευρώ για ηθική βλάβη και 2.550 ευρώ για έξοδα.

7. Mesić κατά Κροατίας της 05.05.2022 (αριθ. προσφ. 19362/18)

Προσβολή δημόσια δικηγόρου που εκπροσωπούσε εντολές του από Πρόεδρο της Κροατίας και επιδίκαση αποζημίωσης. Μη παραβίαση της ελευθερίας της έκφρασης.

Ο προσφεύγων είχε διατελέσει για 10 χρόνια Πρόεδρος της Κροατίας. Ασκήθηκε μήνυση εναντίον αυτού και άλλων 11 για συμμετοχή σε απόπειρα ανθρωποκτονίας και συμμετοχή σε εγκληματική οργάνωση. Κατηγόρησε δημόσια το δικηγόρο που εκπροσωπούσε τους μηνυτές ότι χρήζει ψυχιατρικής παρακολούθησης και εγκλεισμό σε ψυχιατρική κλινική. Υποχρεώθηκε από τα αστικά δικαστήρια να καταβάλει ως αποζημίωση για την προσβολή που έκανε, το ποσό των 6.660 ευρώ.

Επικαλούμενος το άρθρο 10 (ελευθερία της έκφρασης), ισχυρίστηκε ότι η απόφαση που τον υποχρέωνε να καταβάλει αποζημίωση στο δικηγόρο, συνιστούσε παραβίαση της ελευθερίας της έκφρασης. Κατήγγειλε επίσης ότι η διάρκεια της αστικής διαδικασίας ήταν μεγάλη και ασυμβίβαστη με το άρθρο 6 § 1 (δικαίωμα σε δίκαιη ακρόαση εντός εύλογου χρόνου).

Το Στρασβούργο διαπίστωσε ότι τα εθνικά δικαστήρια δεν είχαν εφαρμόσει τα κριτήρια που θέτει η νομολογία του για την εξισορρόπηση της ελευθερίας της έκφρασης με το δικαίωμα στη φήμη και προχώρησε το ίδιο στην έρευνα αυτή.

Διαπίστωσε ότι η απόφαση του εθνικού δικαστηρίου είχε παρέμβει στο δικαίωμα του

προσφεύγοντος στην ελευθερία της έκφρασης, αντιστοίχως όμως τα σχόλια του πρώην Προέδρου της Κροατίας ήταν ικανά να βλάψουν την επαγγελματική φήμη του δικηγόρου.

Ο προσφεύγων ήταν δημόσιο πρόσωπο και η μήνυση εναντίον του για σοβαρά αδικήματα, δηλαδή συμμετοχή σε απόπειρα ανθρωποκτονίας και οι πιθανοί δεσμοί του με το οργανωμένο έγκλημα ήταν αναμφίβολα θέματα δημοσίου ενδιαφέροντος και έπρεπε να υπερασπιστεί τον εαυτό του, όμως εξετράπη με τις δηλώσεις του οι οποίες απαξίωσαν το δικηγόρο απλά και μόνο επειδή άσκησε τα επαγγελματικά του καθήκοντα καταθέτοντας μία μήνυση, τηρώντας το καθήκον εχεμύθειας του δικηγορικού επαγγέλματος.

Το ΕΔΔΑ κατέληξε ότι η επιδίκαση αποζημίωσης ήταν η κατάλληλη κύρωση για να εξουδετερωθεί αυτό το αποτέλεσμα και ήταν ανάλογη προς τον θεμιτό στόχο της προστασίας της φήμης του δικηγόρου και δεν παραβιάστηκε το δικαίωμα του προσφεύγοντος στην ελευθερία της έκφρασης.

Αντιθέτως το ΕΔΔΑ έκρινε ότι η διάρκεια αστικής δίκης επί 4 έτη και 7 μήνες παραβίασε τον εύλογο χρόνο και επιδίκασε αποζημίωση στον προσφεύγοντα 2.000 ευρώ.

8. Ponta κατά Ρουμανίας της 14.06.2022 (αριθ. 44652/18)

Καταδίκη πρώην πρωθυπουργού σε αποζημίωση για ανάρτηση στο Facebook σχολίων για διαφθορά άλλου πολιτικού. Παραβίαση της ελευθερίας της έκφρασης.

Ο προσφεύγων, είναι Ρουμάνος υπήκοος, ο οποίος διετέλεσε πρωθυπουργός για 3 χρόνια. Μέσα από μία ανάρτησή του στο Facebook έκανε επικριτικά σχόλια για άλλο πολιτικό πρόσωπο. Ο θιγόμενος πολιτικός άσκησε αγωγή εναντίον του και τα εθνικά δικαστήρια τον καταδίκασαν σε καταβολή 20.000 lei (RON) – περίπου 4.400 ευρώ – για ηθική βλάβη, ποσό το οποίο μετά από έφεση του προσφεύγοντος μειώθηκε στο μισό (2.200 ευρώ περίπου).

Επικαλούμενος το άρθρο 10 (ελευθερία της έκφρασης), ο προσφεύγων παραπονέθηκε ότι η επιδίκαση αποζημίωσης εναντίον του ισοδυναμούσε με παρέμβαση στο δικαίωμά του στην ελευθερία της έκφρασης, που δεν ήταν αναγκαία

σε μια δημοκρατική κοινωνία.

Κατά το Δικαστήριο του Στρασβούργου τα εθνικά δικαστήρια δεν είχαν εφαρμόσει τα κριτήρια που ορίζονται στη νομολογία του, εξισορροπώντας το δικαίωμα του ενάγοντος (πρώην υπουργού) να γίνει σεβαστή η φήμη του έναντι του δικαιώματος του εναγομένου (πρώην πρωθυπουργού) στην ελευθερία της έκφρασης. Θεώρησε ότι τα εγχώρια δικαστήρια δεν είχαν αποδείξει πειστικά ότι υπήρχε επιτακτική κοινωνική ανάγκη να τεθεί η προστασία των δικαιωμάτων προσωπικότητας του ενάγοντος πολιτικού πάνω από το δικαίωμα του προσφεύγοντος εναγομένου στην ελευθερία της έκφρασης και πάνω από το δημόσιο συμφέρον για την προώθηση αυτής της ελευθερίας όταν πρόκειται για ζήτημα δημοσίου ενδιαφέροντος.

Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι η παρέμβαση στην άσκηση του δικαιώματος του προσφεύγοντος στην ελευθερία της έκφρασης δεν ήταν «αναγκαία σε μια δημοκρατική κοινωνία» και διαπίστωσε παραβίαση του δικαιώματος αυτού (άρθρου 10 της ΕΣΔΑ). Επιδίκασε στον προσφεύγοντα 2.200 ευρώ για αποζημίωση (το ποσό δηλαδή, που είχε καταβάλει στον ενάγοντα).

9. Azadliq και Zayidov κατά Αζερμπαϊτζάν της 30.06.2022 (αριθ. προσφ. 20755/08)

Δυσανάλογα υψηλή αποζημίωση σε βάρος εφημερίδας και αρχισυντάκτη για αρθρογραφία που κατηγορούσε ατεκμηρίωτα την κυβέρνηση για διαφθορά. Παραβίαση της ελευθερίας της έκφρασης.

Οι προσφεύγοντες, μια εφημερίδα και ο αρχισυντάκτης της, δημοσίευσαν δύο άρθρα σχετικά με πρώην σύμβουλο του Προέδρου (Τ.Α.) και συγγενείς του, κατηγορώντας τους για διαφθορά. Ο Τ.Α. άσκησε αγωγή αποζημίωσης για συκοφαντική δυσφήμιση κατά των δύο προσφευγόντων, οι οποίοι καταδικάστηκαν να του καταβάλλουν περίπου 36.000 ευρώ και 22.500 ευρώ αντίστοιχα για ηθική βλάβη.

Κατά την εξέταση της παρέμβασης του κράτους στο δικαίωμα της ελευθερίας έκφρασης του προσφεύγοντος, το ΕΔΔΑ διαπίστωσε ότι τα άρθρα δεν έκαναν καμία αναφορά σε καμία πηγή των πραγματικών πληροφοριών στις οποίες βασίστηκαν. Δεν είχε αποδειχθεί, ούτε υποστηριχθεί ότι είχε διεξαχθεί οποιαδήποτε ανε-

ξάρτητη έρευνα ή ότι είχαν γίνει προσπάθειες να ελεγχθούν τυχόν επίσημα αρχεία, ενώ μάλιστα ένας συγκεκριμένος ισχυρισμός είχε βασιστεί σε φήμες. Επομένως, δεν μπορούσε να λεχθεί ότι οι προσφεύγοντες είχαν συμμορφωθεί με τα σχετικά πρότυπα της δέουσας επιμέλειας και ότι είχαν ενεργήσει με καλή πίστη προκειμένου να παράσχουν «αξιόπιστες και ακριβείς» πληροφορίες.

Ωστόσο, δεν είχε δοθεί καμία αιτιολογία από τα εθνικά δικαστήρια, που να δικαιολογεί την αναλογικότητα των μέτρων που ελήφθησαν σε βάρος των προσφευγόντων. Εκτός από τη απόφαση περί ανάκλησης και συγγνώμης, τα εθνικά δικαστήρια είχαν διατάξει την προσφεύγουσα εφημερίδα και τον αρχισυντάκτη της να καταβάλλουν ως αποζημίωση ποσά δυσανάλογα υψηλά δεδομένης της κακής οικονομικής κατάστασης της εφημερίδας και του εισοδήματος του προσφευγόντος. Το Δικαστήριο έκρινε ότι τα εθνικά δικαστήρια δεν είχαν παράσχει λόγους που να δικαιολογούν την αυστηρότητα των κυρώσεων που επιβλήθηκαν στους προσφεύγοντες, οι οποίες δεν φαινόταν να έχουν εύλογη σχέση αναλογικότητας προς τον επιδιωκόμενο νόμιμο σκοπό.

Το ΕΔΔΑ διαπίστωσε παραβίαση της ελευθερίας της έκφρασης (άρθρο 10 της ΕΣΔΑ) και έκρινε ότι η διαπίστωση παραβίασης αποτελούσε από μόνη της επαρκή δίκαιη ικανοποίηση για οποιαδήποτε ηθική βλάβη υπέστησαν οι προσφεύγοντες. Τους επιδίκασε μόνον 1.500 ευρώ για έξοδα.

10. Khural και Zeynalov κατά Αζερμπαϊτζάν της 06.10.2022 (αριθ. προσφ. 55069/11)

Ανακριβή και αναξιόπιστη δημοσίευση πληροφοριών για κυβερνητικό στέλεχος χωρίς αποδείξεις. Καταδίκη της εφημερίδας σε αποζημίωση. Δεν παραβιάστηκε η ελευθερία της έκφρασης.

Καταδικάστηκε η εφημερίδα Khural σε καταβολή αποζημίωσης για δημοσίευση συκοφαντικών δηλώσεων για γνωστό υψηλόβαθμο κυβερνητικό στέλεχος. Η εφημερίδα υποστήριξε ότι η απόφαση που εκδόθηκε δυνάμει της οποίας υποχρεώθηκε να καταβάλει 10.000 ευρώ για ηθική βλάβη, ήταν αδικαιολόγητα σκληρή και υπερβολική και είχε προκαλέσει το κλείσιμό της.

Διαμαρτυρήθηκε για παραβίαση του δικαιώματος στην ελευθερία της έκφρασης.

Το Δικαστήριο επανέλαβε ότι σε περιπτώσεις που αφορούν σύγκρουση μεταξύ του δικαιώματος στη φήμη και του δικαιώματος στην ελευθερία της έκφρασης, τα εθνικά δικαστήρια αναμένεται να εξισορροπήσουν μεταξύ των δύο δικαιωμάτων, εφαρμόζοντας τα κριτήρια που καθορίζονται στη σχετική νομολογία του ΕΔΔΑ. Επίσης σημείωσε ειδικότερα ότι, αν και η εφημερίδα θα μπορούσε να ισχυριστεί ότι συντελεί έργο δημόσιου «φύλακα», αναφέροντας θέματα υψηλού δημόσιου ενδιαφέροντος και συμφέροντος, είχε επίσης καθήκον να ενεργεί καλόπιστα με σκοπό να παρέχει ακριβείς και αξιόπιστες πληροφορίες σύμφωνα με τη δημοσιογραφική δεοντολογία.

Το Δικαστήριο του Στρασβούργου διαπίστωσε ότι η εφημερίδα δεν είχε αποδείξει ότι έλεγξε τα δημοσιεύματα για την ακριβειά τους. Το Δικαστήριο έκρινε ότι η εφημερίδα είχε αποτύχει στα «καθήκοντα και τις ευθύνες» της σύμφωνα με το άρθρο 10 της ΕΣΔΑ και η καταδίκη της σε αποζημίωση δεν παραβίασε την ελευθερία της έκφρασης.

11. Marcinkevičius κατά Λιθουανίας της 15.11.2022 (αριθ. προσφ. 24919/20)

Δικαστική απόφαση για ανάκληση δήλωσης που αποτελούσε αξιολογική κρίση για φοροδιαφυγή δημοσίου προσώπου. Παραβίαση ελευθερίας της έκφρασης.

Ο προσφεύγων, εξέφρασε δημοσίως την άποψή του σε ειδησεογραφικό site για ξέπλυμα χρήματος και φοροδιαφυγή του πλουσιότερου ανθρώπου στην Λιθουανία. Επί λέξει ισχυρίστηκε μεταξύ άλλων ότι, «Είναι προφανές ότι όχι μόνο εμείς [οι μέτοχοι] αλλά και το κράτος της Λιθουανίας έχει υλοστεί τεράστια ζημιά». Υποχρεώθηκε από τα εγχώρια δικαστήρια να ανακαλέσει τις δηλώσεις του. Άσκησε προσφυγή για παραβίαση του δικαιώματος της ελευθερίας της έκφρασης.

Το Στρασβούργο αναγνώρισε ότι η φράση αυτή δεν θα έπρεπε να αξιολογηθεί χωριστά και εκτός πλαισίου, αλλά και σε συνάρτηση με το γεγονός ότι αναφέρονταν σε ένα δημόσιο πρόσωπο.

Το ΕΔΔΑ διαπίστωσε ειδικότερα ότι τα εθνι-

κά δικαστήρια δεν είχαν αξιολογήσει ορθά εάν οι δηλώσεις του προσφεύγοντος ισοδυναμούσαν με δηλώσεις γεγονότων και έκρινε ότι ήταν μέσα στα αποδεκτά όρια κριτικής ενός δημόσιου προσώπου. Κατά συνέπεια έκρινε ότι η απόφαση για ανάκληση των δηλώσεών του προσφεύγοντος δεν ήταν απαραίτητη σε μια δημοκρατική κοινωνία. Το Δικαστήριο του Στρασβούργου διαπίστωσε παραβίαση της ελευθερίας της έκφρασης (άρθρο 10 της ΕΣΔΑ).

12. RTBF κατά Βελγίου της 13.12.2022 (αριθ. 2) (αριθ. προσφ. 417/15)

Πρόστιμο σε τηλεοπτικό σταθμό για ρεπορτάζ για πιθανή σεξουαλική κακοποίηση ανηλίκων. Παραβίαση της ελευθερίας της έκφρασης.

Με δικαστική απόφαση καταδικάστηκε ο προσφεύγων τηλεοπτικός σταθμός (RTBF) από τα βελγικά δικαστήρια για παραβίαση του δικαιώματος σεβασμού της ιδιωτικής ζωής και του δικαιώματος στο τεκμήριο της αθωότητας, μετά από ρεπορτάζ – κατά την διάρκεια προγράμματος - σχετικά με ύποπτες πράξεις ενός ζευγαριού, που περιλάμβαναν πιθανή σεξουαλική κακοποίηση παιδιών. Η RTBF καταδικάστηκε να πληρώσει σε κάθε σύζυγο *ένα ευρώ* για ηθική βλάβη. Άσκησε προσφυγή για παραβίαση της ελευθερίας της έκφρασης.

Το Δικαστήριο έκρινε ότι το εν λόγω πρόγραμμα αφορούσε αναμφίβολα θέμα δημοσίου ενδιαφέροντος και ότι σκοπός του ήταν να ενημερώσει το κοινό για την ύποπτη συμπεριφορά του εν λόγω ζευγαριού και σχετικά με την έρευνα που διεξήγαγαν οι δικαστικές αρχές.

Δεν αφορούσε μόνο την «προστασία του παιδιού» με τη γενική έννοια, αλλά είχε επίσης αντιμετωπίσει μια ιδιαίτερα σοβαρή μορφή βίας κατά των παιδιών, συγκεκριμένα σεξουαλική εκμετάλλευση και κακοποίηση.

Το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι οι λόγοι που προβλήθηκαν από τα εθνικά δικαστήρια δεν ήταν επαρκείς για να αποδειχθεί ότι η παρέμβαση για την οποία κατηγορήθηκαν ήταν «απαραίτητη σε μια δημοκρατική κοινωνία». Δεδομένης της σημασίας των μέσων ενημέρωσης σε μια δημοκρατική κοινωνία και των περιορισμένων των εγχώριων αρχών στο περιθώριο εκτίμησης σε σχέση με ένα τηλεοπτικό πρόγραμ-

μα για ένα θέμα μείζονος ενδιαφέροντος, το Δικαστήριο έκρινε ότι οι περιορισμοί στην ελευθερία της έκφρασης έπρεπε να είναι αυστηροί. Παρά το μικρό ποσό που επιδικάστηκε στην RTBF για αποζημίωση, το Δικαστήριο θεώρησε ότι δεν υπήρχε λογική σχέση αναλογικότητας μεταξύ, αφενός, του περιορισμού στο δικαίωμα του προσφεύγοντος τηλεοπτικού σταθμού στην ελευθερία έκφρασης που συνεπάγονται τα μέτρα που επιβλήθηκαν από τα εθνικά δικαστήρια και, αφετέρου, στον επιδιωκόμενο θεμιτό σκοπό, ήτοι την προστασία της φήμης των άλλων.

Το ΕΔΔΑ διαπίστωσε παραβίαση της ελευθερίας της έκφρασης (άρθρο 10 της ΕΣΔΑ) και επιδίκασε ποσό 54.600 ευρώ για δικαστικά έξοδα.

ΑΡΘΡΟ 11

1. Straume κατά Λετονίας της 02.06.2022 (αριθ. προσφ. 59402/14)

Απόλυση προέδρου συνδικαλιστικού σωματείου για επιστολή που έστειλε σε κρατικούς αξιωματούχους. Διεξαγωγή δίκης κλεισμένων των θυρών. Παραβίαση ελευθερίας του συνεταιρίζεσθαι και δικαίως δίκης.

Η προσφεύγουσα, υπήκοος Λιθουανίας, ήταν ελεγκτής εναέριας κυκλοφορίας και Πρόεδρος του συνδικάτου της στη Λετονία. Η ίδια υπέστη άσχημη μεταχείριση από την εργοδότηριά της εταιρεία και τελικά απολύθηκε λόγω των δηλώσεων που έκανε σχετικά με την ασφάλεια σε επιστολή που απέστειλε σε κρατικούς υπαλλήλους που επιβλέπουν την εργοδότηριά της για λογαριασμό του συνδικάτου. Η προσφεύγουσα τέθηκε σε αναστολή και το προσωπικό που έδειξε θετική στάση απέναντί της – για παράδειγμα όταν την ευχήθηκαν στα γενέθλιά της - αντιμετωπίστηκαν αρνητικά από την εργοδοσία. Η υπόθεση οδηγήθηκε στα εθνικά δικαστήρια και μάλιστα με διαδικασίες κλεισμένων των θυρών και οι αποφάσεις των εν λόγω δικαστηρίων δεν δημοσιεύθηκαν.

Επικαλούμενη τα άρθρα 11 (ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι) υπό το πρίσμα του άρθρου 10 (ελευθερία της έκφρασης) της ΕΣΔΑ, η προσφεύγουσα παραπονέθηκε για τις αρνητικές συνέπειες που είχε υποστεί εξαιτίας της επιστο-

λής που είχε γράψει σε κρατικούς αξιωματούχους για λογαριασμό του συνδικάτου της. Σύμφωνα με το άρθρο 6 (δικαίωμα σε δίκαιη δίκη) της ΕΣΔΑ κατήγγειλε ότι η ακρόαση της έφεσης διεξήχθη κεκλεισμένων των θυρών και ότι οι αποφάσεις δεν είχαν δημοσιευτεί.

Το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι τα μέτρα που ελήφθησαν στην περίπτωση της προσφεύγουσας – ιδίως η πειθαρχική έρευνα, η αναστολή, και η απόλυση – δεν ήταν ανάλογα με τον θεμιτό σκοπό της προστασίας των δικαιωμάτων του εργοδότη της, και επομένως δεν ήταν «αναγκαία σε μια δημοκρατική κοινωνία».

Διαπίστωσε επίσης ότι τα εθνικά δικαστήρια δεν είχαν αξιολογήσει εάν τα συμπεράσματα της επιστολής είχαν επαρκή πραγματική βάση και, ως εκ τούτου, ήταν στην πραγματικότητα αποδεκτή κριτική. Το Στρασβούργο υποστήριξε ότι η επιστολή ήταν στην ουσία μια επαγγελματική αξιολόγηση των πιθανών επιπτώσεων των εντοπισμένων ελλείψεων που είχαν επαρκή τεκμηριωμένη βάση και δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί ως επίθεση κατά της εργοδοσίας. Οι επιπτώσεις για την προσφεύγουσα ήταν εξαιρετικά σκληρές και θα μπορούσαν κάλλιστα να έχουν αποτρεπτικό αποτέλεσμα στα μέλη του συνδικάτου. Υπογράμμισε επίσης ότι τα εθνικά δικαστήρια δεν είχαν αιτιολογήσει την ανάγκη διεξαγωγής της αστικής δίκης κεκλεισμένων των θυρών και την απόφαση να μη δημοσιευθούν οι αποφάσεις, παρά την μεγάλη ανάγκη σε αυτή την περίπτωση για δημόσιο έλεγχο.

Το ΕΔΔΑ διαπίστωσε παραβίαση του άρθρου 11 (ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι) και του άρθρου 6 (δικαίωμα σε δίκαιη δίκη) και επιδίκασε 25.000 ευρώ για ηθική βλάβη και 11.562 ευρώ για έξοδα.

2. Ένωση Δημοσίων Υπαλλήλων και Ένωση για τις Συλλογικές Διαπραγματεύσεις κ.α. κατά Γερμανίας της 05.07.2022 (αριθ. προσφ. 815/18 και 4 άλλα)

Οι περιορισμοί στις συλλογικές συμβάσεις των συνδικαλιστικών οργανώσεων που επέβαλε η γερμανική νομοθεσία, δεν ήταν δυσανάλογοι. Μη παραβίαση της ελευθερίας του συνεταιρίζεσθαι.

Η υπόθεση αφορούσε τα συνδικαλιστικά δικαιώματα και κυρίως τη νομοθεσία στη Γερμα-

νία που ρυθμίζει τις αντικρουόμενες συλλογικές συμβάσεις σε μια «επιχειρηματική μονάδα» μιας εταιρείας. Ειδικότερα, σε περίπτωση σύγκρουσης, μόνο η συλλογική σύμβαση του μεγαλύτερου συνδικάτου παραμένει σε ισχύ, ενώ η συλλογική σύμβαση της συνδικαλιστικής οργάνωσης που έχει λιγότερα μέλη στην επιχειρηματική μονάδα παύει να ισχύει.

Επικαλούμενοι το άρθρο 11 (ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι) της ΕΣΔΑ, οι προσφεύγοντες (τρία συνδικάτα και έξι φυσικά πρόσωπα) κατήγγειλαν ότι οι σχετικές διατάξεις του νόμου περί ομοιομορφίας των συλλογικών συμβάσεων είχαν παραβιάσει το δικαίωμά τους να σχηματίσουν και να προσχωρήσουν σε συνδικαλιστικές οργανώσεις, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος στις συλλογικές διαπραγματεύσεις. Υποστήριξαν ειδικότερα ότι η νομοθεσία είχε ως αποτέλεσμα να μην μπορούν να συνάψουν συλλογικές συμβάσεις με εταιρείες όπου ένα διαφορετικό συνδικάτο είχε περισσότερα μέλη, και με εργοδότες που δεν επιθυμούσαν πλέον να διαπραγματευτούν με αυτές.

Το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι οι περιορισμοί που επέβαλλε η νομοθεσία αφορούσαν μικρότερα εμπορικά συνδικάτα, τα οποία ωστόσο διατήρησαν άλλα δικαιώματα, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος των συλλογικών διαπραγματεύσεων και της απεργίας. Επιπλέον, η νομοθεσία αποσκοπούσε στη διασφάλιση της εύρυθμης λειτουργίας του συλλογικού συστήματος διαπραγματεύσεων προς το συμφέρον τόσο των εργαζομένων όσο και των εργοδοτών.

Το ΕΔΔΑ κατέληξε στο συμπέρασμα ότι δεν υπήρξε δυσανάλογος περιορισμός στα δικαιώματα των προσφευγόντων και συνεπώς δε διαπίστωσε παραβίαση του άρθρου 11 της Σύμβασης.

ΠΡΩΤΟ ΠΡΟΣΘΕΤΟ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ

ΑΡΘΡΟ 1

1. Dănoiu κατά Ρουμανίας της 25.01.2022 (αριθ. προσφ. 54780/15)

Μείωση κατωτάτων αμοιβών αυτεπαγγέλτως διορισμένων δικηγόρων με δικαστική

απόφαση. Παραβίαση σεβασμού της περιουσίας τους.

Με δικαστική απόφαση μειώθηκαν οι ελάχιστες προκαθορισμένες από το νόμο αμοιβές τριών δικηγόρων που διορίστηκαν αυτεπαγγέλτως από το δικαστήριο, προκειμένου να εκπροσωπήσουν τους πελάτες τους σε ποινική υπόθεση. Τα εγχώρια δικαστήρια αποφάσισαν την μείωση, παρά την αντίθετη νομολογία και χωρίς επαρκή αιτιολογία. Οι προσφεύγοντες άσκησαν προσφυγή για παραβίαση του δικαιώματός τους στην περιουσία.

Κατά το Στρασβούργο η νομική βάση στο εσωτερικό δίκαιο πρέπει να είναι συμβατή με το κράτος δικαίου και να προσφέρει εγγυήσεις κατά της αυθαιρεσίας.

Στην υπόθεση το ΕΔΔΑ διαπίστωσε ότι: α) τα εγχώρια δικαστήρια αποφάσισαν την μείωση των αμοιβών των προσφευγόντων παρά του ότι ήταν σύμφωνες με το νόμο που καθόριζε τις κατώτατες αμοιβές των αυτεπαγγέλτως διορισμένων δικηγόρων, β) υπήρχε πάγια εθνική νομολογία, σύμφωνα με την οποία χορηγούνταν οι αμοιβές στους αυτεπαγγέλτως διορισμένους δικηγόρους, όπως προβλέπονταν στον νόμο και χωρίς να μειωθούν και γ) η μείωση των αμοιβών τους δεν ήταν προβλέψιμη και δεν τους έδωσε τη δυνατότητα να αμυνθούν στην αυθαιρεσία.

Το ΕΔΔΑ έκρινε κατά πλειοψηφία ότι η απουσία οποιασδήποτε αποτελεσματικής δυνατότητας για τους προσφεύγοντες να αμφοβητήσουν την παρέμβαση στο δικαίωμά τους για ειρηνική απόλαυση της περιουσίας τους παραβίασε το δικαίωμά τους στην περιουσία, όπως θεσπίζεται στο άρθρο 1 του ΠΠΠ.

Το Στρασβούργο επιδίκασε σε κάθε έναν από τους προσφεύγοντες ποσό 5.000 ευρώ για ηθική βλάβη.

2. Oikhovik κ.α. κατά Ρωσίας (αριθ. προσφ. 11279/17) και Lidiya Nikitina κατά Ρωσίας της 15.03.2022 (αριθ. προσφ. 8051/20)

Καλόπιστοι αγόρασαν δημόσια ακίνητα από μη κυρίου. Η επιστροφή των ακινήτων τους στο δημόσιο χωρίς αποζημίωση παραβίασε το δικαίωμα στην ιδιοκτησία.

Και στις δύο προσφυγές που εκδικάστηκαν μαζί, οι υποθέσεις αφορούσαν αγορά ακινήτων

από ιδιοκτήτες που είχαν όμως ήδη προαποβιώσει χωρίς να αφήσουν κληρονόμους και η περιουσία τους νομίμως περιέρχονταν στο δημόσιο. Το ληξιαρχείο δεν είχε ενημερωθεί για το θάνατο των ιδιοκτητών και το πρόβλημα των τίτλων ιδιοκτησίας ανακαλύφθηκε μόνο μετά από τον έλεγχο του υποθηκοφύλακα στο στάδιο της μεταγραφής των συμβολαίων. Οι αγοραπωλησίες ακυρώθηκαν και τα ακίνητα περιήλθαν στην κυριότητα του δημοσίου. Οι εγχώριες αρχές δεν κατέβαλαν αποζημίωση στους καλόπιστους αγοραστής. Οι προσφεύγουσες άσκησαν καταγγελία για παραβίαση του άρθρου 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου.

Το Στρασβούργο διαπίστωσε ότι η εθνική νομοθεσία προέβλεπε ως αντισταθμιστικό μέτρο, την καταβολή αποζημίωσης στους καλόπιστους αγοραστής αρκεί να ασκούσαν σχετική αγωγή.

Στην πρώτη προσφυγή το ΕΔΔΑ διαπίστωσε ότι οι αγοραστής είχαν την δυνατότητα να ασκήσουν το ένδικο βοήθημα αυτό για καταβολή αποζημίωσης. Ήδη σε μία προσφεύγουσα επιδικάστηκε αποζημίωση. Για το λόγο αυτό απέρριψε την προσφυγή τους ως απαράδεκτη λόγω μη εξάντλησης των εσωτερικών ένδικων μέσων, ωστόσο υπενθύμισε ότι σε περίπτωση μη επιδικασής από τα εγχώρια δικαστήρια ανάλογης αποζημίωσης, έχουν δικαίωμα να προσφύγουν εκ νέου στο ΕΔΔΑ.

Αντιθέτως στη δεύτερη προσφυγή, το ΕΔΔΑ διαπίστωσε ότι η προσφεύγουσα δεν έλαβε αποζημίωση και ότι οι αρχές δεν είχαν λάβει μέτρα ή πρωτοβουλίες για τον εντοπισμό των υπευθύνων για την εν λόγω κατάσταση. Ως εκ τούτου, έκρινε ότι οι αρχές δεν είχαν ενεργήσει έγκαιρα και με την απαιτούμενη επιμέλεια και ότι η προσφεύγουσα δεν έπρεπε να υποστεί τις συνέπειες πράξεων που καταλογίζονται αποκλειστικά σε τρίτους χωρίς να λάβει αποζημίωση.

Το ΕΔΔΑ διαπίστωσε παραβίαση του δικαιώματος στην ιδιοκτησία και επιδίκασε ποσό 5.000 ευρώ για ηθική βλάβη.

3. Bursac κ.α. κατά Κροατίας της 28.04.2022 (αριθ. προσφ. 78836/16)

Η επιδίκαση των συνολικών δικαστικών εξόδων του Δημοσίου συνιστά δυσανάλογη επιβάρυνση για τις προσφεύγουσες. Παραβί-

αση του δικαιώματος σεβασμού της περιουσίας.

Οι προσφεύγουσες, είναι υπήκοοι Κροατίας. Το 1995 ο πατέρας τους σκοτώθηκε από Κροάτες στρατιώτες κατά τη διάρκεια της μάχης για την ανάκτηση του ελέγχου της Κράϊνα στον πόλεμο μετά τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας. Το 2005 στράφηκαν κατά του Δημοσίου ζητώντας αποζημίωση.

Το Δημοτικό Αστικό Δικαστήριο του Ζάγκρεμπ επιδίκασε στις προσφεύγουσες να καταβάλουν στο Δημόσιο 60.000 HRK για δικαστικά έξοδα.

Βασιζόμενες στο άρθρο 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου (προστασία της περιουσίας), οι προσφεύγουσες κατήγγειλαν, ότι τα υπερβολικά δικαστικά έξοδα που κατέβαλαν παραβίασαν την ειρηνική απόλαυση της περιουσίας τους.

Το Δικαστήριο του Στρασβούργου έκρινε ότι το να υποχρεωθούν οι προσφεύγουσες να επιμιστούν το συνολικό κόστος των δικαστικών εξόδων του Δημοσίου στην πολιτική δίκη συνιστούσε δυσανάλογη επιβάρυνση για αυτές.

Το ΕΔΔΑ διαπίστωσε παραβίαση του δικαιώματος σεβασμού της περιουσίας και επιδίκασε από κοινού στις προσφεύγουσες 5.000 ευρώ για ηθική βλάβη και 2.000 ευρώ για έξοδα.

4. Dimici κατά Τουρκίας της 05.07.2022 (αριθ. προσφ. 70133/16)

Αποκλεισμός γυναίκας από διανομή κερδών ιδρύματος γιατί το καταστατικό του 16^{ου} αιώνα προέβλεπε καταβολή μόνον σε άνδρες. Καταδίκη για διάκριση λόγω φύλου και για έλλειψη σεβασμού της περιουσίας.

Οι προσφεύγοντες είναι ο σύζυγος (ο οποίος απεβίωσε ήδη) και τα 3 παιδιά της Necmiye Dimici που ζουν στην Τουρκία. Η γυναίκα αυτή είναι απόγονος του ιδρυτή ενός φιλανθρωπικού ιδρύματος. Το καταστατικό του, το οποίο συντάχθηκε τον 16^ο αιώνα επί οθωμανικής κυριαρχίας, προέβλεπε διανομή του πλεονάζοντος των κερδών μόνο σε άνδρες απογόνους. Η σύζυγος και μητέρα των προσφευγόντων ως γυναίκα αποκλείστηκε από τα κέρδη. Ο σύζυγος και τα παιδιά της άσκησαν προσφυγή για απαγορευμένη διάκριση και παραβίαση του δικαιώματος στην ιδιοκτησία.

Το ΕΔΔΑ σημείωσε ότι η διάκριση την οποία είχε υποστεί η σύζυγος και μητέρα των προσφευγόντων βασιζόνταν στις επιθυμίες του ατόμου που δημιούργησε το αρχικό καταστατικό, οι οποίες είχαν προκύψει από κοινωνικούς προβληματισμούς και την άποψη για τις γυναίκες που επικρατούσε όταν το ίδρυμα ιδρύθηκε στις αρχές του 16ου αιώνα.

Ωστόσο, τόνισε ότι το γεγονός ότι η διαφορά αφορούσε σχέση μεταξύ ιδιωτών δεν ήταν από μόνη της τέτοια ώστε να απαλλάσσει το Δημόσιο από την θέσπιση αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας κατά των διακρίσεων. Επανέλαβε ότι η αρχή της ελευθερίας των συμβάσεων οριοθετούνταν από το νόμο και δεν μπορούσε να παρεκκλίνει από τη νομοθεσία, ιδίως από τους κανόνες δημόσιας τάξης.

Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι αυτός ο αποκλεισμός δεν ήταν πλέον ευρέως διαδεδομένος στην τουρκική κοινωνία. Κατά συνέπεια, οι αρχές δεν είχαν εκπληρώσει δεόντως την υποχρέωσή τους να προστατεύσουν την Necmiye Dimici - των οποίων οι κληρονόμοι ήταν οι προσφεύγοντες - κατά των διακρίσεων λόγω φύλου. Ως καταλληλότερη δίκαιη ικανοποίηση για την παραβίαση που διαπιστώθηκε έκρινε ότι θα ήταν η επανάληψη της διαδικασίας.

5. Malygina κατά Ρωσίας της 20.09.2022 (αριθ. προσφ. 29962/18)

Κατάσχεση χρημάτων που βρέθηκαν σε κατοικία κατηγορούμενου και ανήκαν στη σύζυγό του. Παραβίαση σεβασμού της περιουσίας.

Ο σύζυγος της προσφεύγουσας καταδικάστηκε σε ποινή φυλάκισης και χρηματική ποινή. Έγινε έρευνα στην κατοικία τους και κατασχέθηκε το χρηματικό ποσό που βρέθηκε (15.500.000 ρούβλια) προκειμένου να εξοφληθεί η χρηματική ποινή. Η προσφεύγουσα ισχυρίστηκε ότι τα χρήματα ανήκαν στην ίδια και όχι στον σύζυγό της, ωστόσο η αγωγή της για αποζημίωση απορρίφθηκε αμετακλήτως. Άσκησε προσφυγή για παραβίαση του δικαιώματος στην περιουσία.

Το ΕΔΔΑ υπενθύμισε ότι κάθε μέτρο παρέμβασης στο δικαίωμα ειρηνικής απόλαυσης της περιουσίας πρέπει, καταρχάς, να έχει νομική βάση στο εσωτερικό δίκαιο προκειμένου να α-

ποτρέπονται αυθαίρετες επιθέσεις από τη δημόσια εξουσία.

Το Δικαστήριο, διαπίστωσε ότι κατασχέθηκε χρηματικό ποσό ενός ατόμου που δεν είχε καταδικαστεί και ότι τα εθνικά δικαστήρια δεν διευκρίνισαν, στις αποφάσεις τους, τη νομική βάση στην οποία θεμελιώθηκε η κατάσχεση υπέρ του Δημοσίου.

Επιπλέον, διαπίστωσε ότι η κατάσχεση των χρημάτων δεν ήταν προβλέψιμη γιατί στο εσωτερικό δίκαιο επιτρέπονταν μόνο δήμευση προϊόντων εγκλήματος, όπως όπλα ή ναρκωτικά.

Τέλος το ΕΔΔΑ παρατήρησε ότι τα εγχώρια δικαστήρια δεν απέδειξαν κάποια παράνομη πηγή των χρημάτων αλλά και ότι οι τοπικές αρχές δεν άσκησαν τη δυνατότητα που είχαν να διαχωρίσουν την περιουσία της προσφεύγουσας από αυτή του καταδικασθέντα συζύγου της και να κατασχέσουν μόνο το μερίδιό του.

Το Δικαστήριο του Στρασβούργου έκρινε ότι η κατάσχεση υπέρ του Δημοσίου όλων των εν λόγω χρημάτων δεν πραγματοποιήθηκε «υπό τις προϋποθέσεις που προβλέπει ο νόμος» και κατά συνέπεια υπήρχε παραβίαση του δικαιώματος ειρηνικής απόλαυσης της περιουσίας (άρθρο 1 Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου) και επιδίκασε 5.000 ευρώ για ηθική βλάβη.

6. Safarog κατά Αζερμπαϊτζάν της 01.09.2022 (αριθ. προσφ. 885/12)

Αναπαραγωγή βιβλίου και διαδικτυακή παρουσίασή του, χωρίς την άδεια του συγγραφέα. Παραβίαση δικαιώματος στην περιουσία.

Ο προσφεύγων είναι συγγραφέας. Χωρίς να έχει δώσει συγκατάθεση, ολόκληρο το βιβλίο του αναπαράχθηκε από ιδιώτη και παρουσιάστηκε διαδικτυακά στον ιστότοπό του. Ο προσφεύγων άσκησε αγωγή για αποζημίωση, η οποία απορρίφθηκε από τα εθνικά δικαστήρια. Άσκησε προσφυγή για παραβίαση του δικαιώματος στην περιουσία, λόγω της αποτυχίας του κράτους να προστατεύσει τα πνευματικά του δικαιώματα. Επίσης ισχυρίστηκε ότι οι αποφάσεις των εγχώριων δικαστηρίων δεν είχαν επαρκή αιτιολογία.

Το Στρασβούργο έκρινε ότι η νομοθεσία του καθ' ού κράτους προστάτευε επαρκώς το δικαί-

ωμα στα πνευματικά δικαιώματα, ορίζοντας όμως και κάποιες εξαιρέσεις.

Εν προκειμένω διαπίστωσε ότι οι εξαιρέσεις δεν έπρεπε να τύχουν εφαρμογής γιατί : α) το βιβλίο αναπαράχθηκε αυτούσιο στο διαδίκτυο, β) δεν αναπαράχθηκε για εκπαιδευτικούς σκοπούς που επιτρέπεται στην νομοθεσία αλλά για εμπορικούς και γ) δεν είχε εξαντληθεί το δικαίωμα διανομής καθόσον υπήρχαν αρκετά αντίγραφα προς πώληση.

Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι τα εγχώρια δικαστήρια δεν είχαν επαρκώς αιτιολογήσει στις αποφάσεις τους την μη εφαρμογή του νόμου περί προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας και δεν είχαν παράσχει προστασία στον προσφεύγοντα. Το Στρασβούργο διαπίστωσε παραβίαση του άρθρου 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου και επιδίκασε ποσό 5.000 ευρώ για αποζημίωση και ηθική βλάβη.

7. Theo National Construct S.R.L. κατά Δημοκρατίας της Μολδαβίας, της 11.10.2022 (αριθ. προσφ. 72783/11)

Κατάσχεση περιουσίας εταιρείας χωρίς νόμιμες διαδικασίες. Παραβίαση δικαιώματος σεβασμού της περιουσίας.

Η προσφεύγουσα είναι εταιρεία οδοποιίας που συστάθηκε στη Ρουμανία. Το 2007 συμφώνησε με τον κ. Σ., Μολδαβό επιχειρηματία και αρχηγό πολιτικού κόμματος, να εισέλθει στη молδαβική αγορά οδοποιίας και έγινε δεκτή ως εταίρος στην εταιρεία Q. με 50% συμμετοχή στο κεφάλαιο. Επρόκειτο να συνεισφέρει με 23 κομμάτια δρόμου κατασκευαστικό εξοπλισμό αξίας άνω του 1.000.000 ευρώ. Για την αγορά του εξοπλισμού δανειοδοτήθηκε από πιστωτικό ίδρυμα. Ενεχυριάστηκαν τα μηχανήματα και υποθηκεύτηκε η οικία του διευθύνοντος συμβούλου. Η υπόθεση αφορούσε την κατάσχεση περιουσιακών στοιχείων της προσφεύγουσας από την εταιρεία στην οποία η προσφεύγουσα ήταν μέτοχος και ελέγχονταν από Μολδαβό επιχειρηματία και αρχηγό πολιτικού κόμματος, μέσω αυθαίρετων δικαστικών ενεργειών.

Το Στρασβούργο διαπίστωσε ότι οι δικαστικές αποφάσεις που είχαν οδηγήσει στην κατάσχεση των μηχανημάτων της εταιρείας εκδόθηκαν σε διαδικασίες που είχαν διεξαχθεί με αυθαίρετο και παράλογο τρόπο. Η προσφεύγουσα

εταιρεία δεν είχε κλητευθεί νομίμως και οι εκθέσεις επίδοσης είχαν παραποιηθεί. Ως αποτέλεσμα η προσφεύγουσα εταιρεία δεν είχε συμμετάσχει στην διαδικασία, ώστε να διεξαχθεί κατ' αντιμωλία δίκη.

Συνεπώς, το κράτος δεν είχε εκπληρώσει το καθήκον του να επιτρέψει στην προσφεύγουσα εταιρεία να διεκδικήσει αποτελεσματικά τα δικαιώματά της.

Κατά το ΕΔΔΑ παραβιάστηκε το δικαίωμα σεβασμού της περιουσίας (άρθρο 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου).

8. Balan (αριθ. 2) κατά Μολδαβίας της 29.11.2022 (αριθ. προσφ. 49016/10)

Αναψηλάφηση μετά από απόφαση του ΕΔΔΑ. Μείωση της επιδικασθείσας αποζημίωσης. Παραβίαση της ασφάλειας δικαίου και της περιουσίας.

Ο προσφεύγων, Pavel Balan, είναι Μολδαβός υπήκοος. Μετά από απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου έγινε αναψηλάφηση στα δικαστήρια της Μολδαβίας υπέρ του προσφεύγοντος σχετικά με παραβίαση των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας του (Balan κατά Μολδαβίας, αριθ. προσφ. 19247/03).

Συγκεκριμένα, το 1985 ο προσφεύγων δημοσίευσε τη φωτογραφία «Soroca Castle» στο λεύκωμα Poliptic Moldav. Μεταξύ 1996 και 2000, η φωτογραφία αυτή χρησιμοποιήθηκε ως φόντο στα δελτία ταυτότητας που εκδόθηκαν από το Υπουργείο Εσωτερικών της Μολδαβίας, χωρίς τη συγκατάθεση του προσφεύγοντος και ο τελευταίος ζήτησε αποζημίωση. Ενώ το πρωτόβαθμιο δικαστήριο τού επιδίκασε αποζημίωση, το εφετείο ακύρωσε την πρωτόδικη απόφαση και εν συνεχεία το Ακυρωτικό Δικαστήριο επικύρωσε την απόφαση του δευτεροβάθμιου δικαστηρίου.

Ο προσφεύγων υπέβαλε προσφυγή στο Δικαστήριο σχετικά με το θέμα. Στις 29 Ιανουαρί-

ου 2008 το ΕΔΔΑ εξέδωσε απόφαση, διαπιστώνοντας παραβίαση του άρθρου 6 § 1 και του άρθρου 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ και επιδίκασε στον προσφεύγοντα 5.000 ευρώ ως αποζημίωση για την περιουσιακή και ηθική βλάβη που υπέστη και 2.000 ευρώ για έξοδα και δαπάνες.

Στις 15 Ιουλίου 2008 ο προσφεύγων ζήτησε από το Ανώτατο Δικαστήριο την αναψηλάφηση της υπόθεσής του ενόψει της έκδοσης της κύριας απόφασης του ΕΔΔΑ.

Επικαλούμενος το άρθρο 6 § 1 (δικαίωμα σε δίκαιη δίκη) και το άρθρο 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου (προστασία της ιδιοκτησίας), ο προσφεύγων ισχυρίστηκε ότι στη διαδικασία που άνοιξε εκ νέου το Ανώτατο Δικαστήριο παραβίασε την αρχή της ασφάλειας δικαίου μειώνοντας το ποσό που επιδικάστηκε υπέρ του με απόφαση του ΕΔΔΑ.

Το Δικαστήριο επεσήμανε, ότι η επίμαχη αιτιολογία του Ακυρωτικού Δικαστηρίου επηρέασε ουσιαστικά το ποσό που επιδικάστηκε στον προσφεύγοντα και, έτσι, υπερέβη τη συνήθη ερμηνεία ή διόρθωση γραμματικών ή δικαστικών λαθών και είχε ως αποτέλεσμα το ασυμβίβαστο με την αρχή της ασφάλειας δικαίου.

Το ΕΔΔΑ διαπίστωσε παραβίαση του άρθρου 6 § 1 της Σύμβασης.

Επιπλέον, η αιτιολογία της απόφασης της 10ης Μαρτίου 2010 του Ακυρωτικού Δικαστηρίου άλλαξε μια αμετάκλητη νομική κατάσταση με αυθαίρετο τρόπο και οδήγησε σε απώλεια περιουσίας του προσφεύγοντος. Το Δικαστήριο διαπίστωσε παραβίαση του σεβασμού της περιουσίας.

Επιδίκασε στον προσφεύγοντα 1.500 ευρώ για ηθική βλάβη και 400 ευρώ για έξοδα.

ΒΑΣΙΛΗΣ ΧΕΙΡΔΑΡΗΣ
chirdarisv@gmail.com

ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Απόφαση Δικαστηρίου της 15.9.2022
(Τμήμα Όγδοο)
Υπόθεση “DD”
(C-347/21)*

Πρόεδρος: N. Jääskinen
Μέλη: M. Safjan (Εισηγητής) και M. Gavalec,
Δικαστές
Γενικός Εισαγγελέας: A. M. Collins

*Όταν ο κατηγορούμενος και ο συνήγορός του δεν μπόρεσαν να παραστούν κατά την εξέταση μάρτυρα κατηγορίας για λόγους ανεξάρτητους από τη βούλησή τους και το εθνικό δικαστήριο –προκειμένου να διασφαλίσει τον σεβασμό του δικαιώματος παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του και του δικαιώματος πρόσβασης σε δικηγόρο– προβαίνει σε συμπληρωματική εξέταση του εν λόγω μάρτυρα, αρκεί να παρασχεθεί σε αυτούς η δυνατότητα να τον εξετάσουν ελεύθερα. Και τούτο, εφόσον σε χρόνο προγενέστερο της συμπληρωματικής αυτής εξέτασης τούς έχει κοινοποιηθεί αντίγραφο των πρακτικών της προηγούμενης εξέτασης του μάρτυρα. Υπό τις συνθήκες αυτές, δεν είναι αναγκαίο να επαναληφθεί καθ’ ολοκληρίαν η εξέταση που διεξήχθη ερήμην του κατηγορουμένου και απουσία του συνηγόρου του ούτε να κηρυχθούν άκυρες οι διαδικαστικές πράξεις που διενεργήθηκαν κατά τη διάρκεια της (Άρθρα 47 εδ. β’, γ’, 48 ΧΘΔΕΕ, 6 ΕΣΔΑ, 8 § 1 Οδηγίας (ΕΕ) 2016/343 σχετικά με το δικαίωμα παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας [σχετικά άρθρα παρ’ ημίν: 92-94, 106 ΚΠΔ]), 3 § 1 Οδηγίας 2013/48/ΕΕ σχετικά με το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας [σχετικά άρθρα παρ’ ημίν: 89-96, 99, 100, 105, 106 ΚΠΔ])**.*

(...)

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικα-

* Γλώσσα διαδικασίας: βουλγαρική. Η απόδοση της απόφασης στην ελληνική γλώσσα λήφθηκε από την ιστοσελίδα του ΔΕΕ (<https://curia.europa.eu>).

Δ.Δ.Α.

** Σχετικά με τη δημοσιευόμενη απόφαση βλ. J. Callewaert, Procedural rights in criminal proceedings and the European Convention on Human Rights: judgments by the CJEU in the cases of HN and DD, 11.11.2022, προσβάσιμο σε <https://johan-callewaert.eu/procedural-rights-in-criminal-proceedings-and-the-european-convention-on-human-rights-judgments-by-the-cjeu-in-the-cases-of-hn-and-dd/>. Για τις Οδηγίες (ΕΕ) 2016/343 και 2013/48/ΕΕ βλ. Ο. Τσόλκα, Το τεκμήριο αθώ-

στικά ερωτήματα

14. Ο DD, υπάλληλος της συνοριακής αστυνομίας του αεροδρομίου Σόφιας (Βουλγαρία), διώκεται ποινικώς, μαζί με άλλα πρόσωπα, για αδικήματα σχετικά με την παράνομη μετανάστευση, ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, του Spetsializiran nakazatelen sad (ποινικού δικαστηρίου ειδικών αρμοδιοτήτων, Βουλγαρία).

15. Στην πρώτη συνεδρίαση που διεξήχθη ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, στις 15 Οκτωβρίου 2020, ο DD παρέστη μετά του συνηγόρου του, VV. Κατά τη συνεδρίαση αυτή εξετάστηκε, μεταξύ άλλων, ο ανώνυμος μάρτυρας με τον κωδικό 263, ενώ παρασχέθηκε στον VV η δυνατότητα να του απευθύνει ερωτήσεις. Η συνέχιση της εν λόγω εξέτασης αναβλήθηκε για τις 30 Νοεμβρίου 2020.

16. Στις 27 Νοεμβρίου 2020, ο VV υπέβαλε αίτημα αναβολής της προγραμματισμένης συνεδρίασης και ζήτησε την εκδίκαση της υποθέσεως σε μεταγενέστερη ημερομηνία για τον λόγο ότι δεν είχε αναρρώσει ακόμη συνεπεία της νόσησής του από κορωνοϊό.

17. Κατά τη συνεδρίαση της 30^{ης} Νοεμβρίου 2020, ο DD υπέβαλε αίτημα αναβολής της υποθέσεως λόγω της απουσίας του συνηγόρου του, VV. Μολαταύτα, το αιτούν δικαστήριο προχώρησε στην εξέταση του ανώνυμου μάρτυρα με τον κωδικό 263, αναγνωρίζοντας συγχρόνως ότι τούτο συνιστούσε προσβολή του δικαιώματος του DD να εκπροσωπείται από συνήγορο, καθώς και του δικαιώματος του VV να παρίσταται και να μετέχει στη διαδικασία. Εντούτοις, παραπέμποντας στην απόφαση της 13^{ης} Φεβρουαρίου 2020, Spetsializirana prokuratura (Ερημοδικία) (C- 688/18, EU:C:2020:94), το αιτούν δικαστήριο έκρινε ότι η εν λόγω προσβολή μπορούσε να

αθωότητας και η συμμετοχή του κατηγορουμένου στην ποινική διαδικασία: Επί της Οδηγίας 2016/343 ΕΕ και του εσωτερικού νόμου ενσωμάτωσης (Κεφάλαιο Β’ ν. 4596/2019), και Δ. Αρβανίτη, Τα δικαιώματα πρόσβασης σε συνήγορο και νομικής βοήθειας στην ΕΕ, στα Πρακτικά του 8^{ου} Συνεδρίου της Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων με θέμα «Η ποινική δικονομία της Ευρωπαϊκής Ένωσης: τάσεις και προκλήσεις», εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2020, σ. 130 επ. και 73 επ. αντιστοίχως.

αρθεί με την εκ νέου εξέταση του υπ' αριθ. 263 ανώνυμου μάρτυρα στην επόμενη συνεδρίαση, η οποία είχε προγραμματιστεί για τις 18 Δεκεμβρίου 2020, προκειμένου να παρασχεθεί στον VV η δυνατότητα να του απευθύνει τις ερωτήσεις του. Οι διάδικοι που παρέστησαν στη συνεδρίαση της 30^{ης} Νοεμβρίου 2020 έθεσαν τις ερωτήσεις τους στον εν λόγω μάρτυρα. Στη συνέχεια, απεστάλη στον VV αντίγραφο των πρακτικών της εξέτασης του μάρτυρα.

18. Στις 4, 10 και 15 Δεκεμβρίου 2020, ο VV προσκόμισε έγγραφα που πιστοποιούσαν τα προβλήματα υγείας του, καθώς και το γεγονός ότι ο DD είχε προσβληθεί από τον κορωνοϊό και υπέβαλε δις αίτημα αναβολής της υποθέσεως.

19. Κατά την επόμενη συνεδρίαση, η οποία ωστόσο διεξήχθη στις 18 Δεκεμβρίου 2020, ερήμην του DD και απουσία του VV, το αιτούν δικαστήριο εξέτασε τον μάρτυρα YAR, η κατάθεση του οποίου ήταν κρίσιμη για τις ποινικές διώξεις κατά του DD, επισημαίνοντας εκ νέου ότι θα παρέχονταν στους DD και VV η δυνατότητα να εξετάσουν τον μάρτυρα στην επόμενη συνεδρίαση. Αντίγραφο των πρακτικών της εξέτασης απεστάλη στους DD και VV.

20. Στις 11 Ιανουαρίου 2021 διεξήχθη συνεδρίαση, στην οποία παρέστησαν αμφότεροι οι DD και VV. Στο πλαίσιο αυτό, ο VV αμφισβήτησε την απόφαση του αιτούντος δικαστηρίου περί κανονικής διεξαγωγής των συνεδριάσεων της 30^{ης} Νοεμβρίου 2020 και της 18^{ης} Δεκεμβρίου 2020, επικαλούμενος προσβολή των δικαιωμάτων υπεράσπισης. Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο έκρινε, μεταξύ άλλων, ότι, καίτοι η διεξαγωγή των εν λόγω συνεδριάσεων συνεπαγόταν προσβολή του δικαιώματος του DD και του VV να παρίστανται αυτοπροσώπως, η προσβολή μπορούσε να αρθεί με την εκ νέου εξέταση των οικείων μαρτύρων.

21. Κατά τη συνεδρίαση της 22^{ας} Φεβρουαρίου 2021, οι DD και VV είχαν τη δυνατότητα να εξετάσουν τον υπ' αριθ. 263 ανώνυμο μάρτυρα, καθώς και τον μάρτυρα YAR. Ο DD δεν έθεσε καμία ερώτηση, ενώ ο VV έθεσε ερωτήσεις μόνο στον μάρτυρα YAR, δηλώνοντας ότι δεν είχε ερωτήσεις προς τον υπ' αριθ. 263 ανώνυμο μάρτυρα.

22. Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι, με

βάση τα ισχύοντα στο εθνικό δίκαιο, η συλλογή αποδεικτικών στοιχείων, ιδίως διά της εξετάσεως μαρτύρων, παρότι ο κατηγορούμενος και ο συνήγορός του είναι απόντες, συνιστά προσβολή του δικαιώματος παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του και του δικαιώματος πρόσβασης σε δικηγόρο. Είναι προφανές ότι η εν λόγω διαδικαστική πλημμέλεια αίρεται μόνον εάν κληθούν εκ νέου οι μάρτυρες και παρασχεθεί στον κατηγορούμενο και στον συνήγορό του η δυνατότητα να τους απευθύνουν ερωτήσεις.

23. Εντούτοις, το εθνικό δίκαιο δεν περιέχει καμία ρητή διάταξη σχετικά με τη φύση της νέας αυτής εξέτασης των μαρτύρων. Είτε η νέα εξέταση φέρει απλώς συμπληρωματικό χαρακτήρα και, εν τοιαύτη περιπτώσει, οι δηλώσεις στις οποίες έχουν προβεί οι μάρτυρες κατά τη διάρκεια προηγούμενης συνεδρίασης –ερήμην του κατηγορουμένου και απουσία του συνηγόρου του– απαντώντας στις ερωτήσεις που τους έθεσαν οι λοιποί παράγοντες της δίκης παραμένουν ισχυρές, είτε η εξέταση αυτή αντικαθιστά την προηγούμενη με αποτέλεσμα η τελευταία να πρέπει να θεωρηθεί άκυρη και στερούμενη έννομων συνεπειών. Σε μια τέτοια περίπτωση, οι διάδικοι που ήταν παρόντες κατά την προηγούμενη συνεδρίαση θα ήταν υποχρεωμένοι να υποβάλουν εκ νέου τις ερωτήσεις που είχαν υποβάλει κατά τη διεξαγωγή της. Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι υπάρχουν ενδείξεις που υποδηλώνουν ότι η συμπληρωματική εξέταση αρκεί για να αρθεί η παράβαση των επίμαχων στην υπόθεση της κύριας δίκης δικονομικών κανόνων.

24. Κατά το αιτούν δικαστήριο, από την απόφαση της 13^{ης} Φεβρουαρίου 2020, *Spetsializirana prokuratura (Ερημοδικία)* (C-688/18, EU:C:2020:94), προκύπτει ότι, όταν ο κατηγορούμενος ήταν απών σε ακροαματική διαδικασία, δεν συντρέχει προσβολή του κατά το άρθρο 8 § 1 της Οδηγίας 2016/343 δικαιώματός του να παρίσταται αυτοπροσώπως στη δίκη του, εφόσον οι διενεργηθείσες –εν απουσία του– πράξεις επαναλήφθηκαν μεταγενέστερα εκ νέου με παρουσία του. Το εν λόγω δικαστήριο εκτιμά, ωστόσο, ότι το περιεχόμενο της απαιτήσεως αυτής δεν είναι σαφές. Διερωτάται, ειδικότερα, αν είναι

αναγκαίο να επαναληφθεί καθ' ολοκληρίαν η εξέταση μάρτυρα, με αποτέλεσμα, αφενός, οι διάδικοι που ήταν παρόντες προηγουμένως και οι οποίοι είχαν ήδη θέσει τις ερωτήσεις τους στον μάρτυρα να πρέπει να θέσουν εκ νέου τις ίδιες ερωτήσεις και, αφετέρου, ο κατηγορούμενος που ήταν προηγουμένως απών να απευθύνει εν συνεχεία τις ερωτήσεις του, ή αν αρκεί η συμπληρωματική εξέταση να παρέχει απλώς στον κατηγορούμενο και στον συνήγορό του τη δυνατότητα να θέσουν τις ερωτήσεις τους στον μάρτυρα.

25. Επιπλέον, δεδομένου ότι στην υπό κρίση υπόθεση οι συνεδριάσεις της 30^{ης} Νοεμβρίου 2020 και της 18^{ης} Δεκεμβρίου 2020 διεξήχθησαν απουσία του VV, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται κατά πόσον υπήρξε προσβολή του δικαιώματος υπεράσπισης του DD από συνήγορο, το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 3 § 1 της Οδηγίας 2013/48.

26. Υπό τις συνθήκες αυτές, το Spetsializiran nakazatelen sad (ποινικό δικαστήριο ειδικών αρμοδιοτήτων) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Διασφαλίζεται το δικαίωμα αυτοπροώπης παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του, σύμφωνα με το άρθρο 8 § 1 της Οδηγίας 2016/343, ερμηνευόμενο σε συνδυασμό με το άρθρο 10 § 1 της Οδηγίας αυτής και υπό το πρίσμα της αιτιολογικής της σκέψης 44, σε περίπτωση που, σε χωριστή συνεδρίαση, εξετάστηκε μάρτυρας ερήμην του κατηγορουμένου, πλην όμως στην αμέσως επόμενη συνεδρίαση ο κατηγορούμενος είχε μεν τη δυνατότητα να εξετάσει τον ίδιο μάρτυρα, εντούτοις δήλωσε ότι δεν έχει ερωτήσεις, ή για τη διασφάλιση του δικαιώματος αυτοπροώπης παράστασης απαιτείται να επαναληφθεί καθ' ολοκληρίαν η εν λόγω εξέταση, συμπεριλαμβανομένων των ερωτήσεων που είχαν θέσει οι λοιποί παράγοντες της δίκης, οι οποίοι ήταν παρόντες κατά την πρώτη εξέταση;

2) Διασφαλίζεται το δικαίωμα υπεράσπισης από δικηγόρο σύμφωνα με το άρθρο 3 § 1 της Οδηγίας 2013/48, ερμηνευόμενο σε συνδυασμό με το άρθρο 12 § 1 της Οδηγίας αυτής, αν σε δύο χωριστές συνεδριάσεις εξετάστηκαν δύο μάρτυρες απουσία του δικηγόρου [του κατηγορουμέ-

νου], ωστόσο ο δικηγόρος είχε τη δυνατότητα να εξετάσει τους δύο μάρτυρες στην επόμενη συνεδρίαση, ή για τη διασφάλιση του δικαιώματος υπεράσπισης από δικηγόρο απαιτείται να επαναληφθούν καθ' ολοκληρίαν οι δύο εξετάσεις μαρτύρων, συμπεριλαμβανομένων των ερωτήσεων που είχαν θέσει οι λοιποί παράγοντες της δίκης στην προηγούμενη εξέταση, και επιπλέον να παρασχεθεί στον δικηγόρο ο οποίος ήταν απών στις δύο προηγούμενες συνεδριάσεις η δυνατότητα να υποβάλει τις ερωτήσεις του;».

27. Με έγγραφο της 5^{ης} Αυγούστου 2022, το Sofiyski gradski sad (πλημμελειοδικείο Σόφιας, Βουλγαρία) ενημέρωσε το Δικαστήριο ότι, κατόπιν νομοθετικής μεταρρύθμισης η οποία τέθηκε σε ισχύ στις 27 Ιουλίου 2022, καταργήθηκε το Spetsializiran nakazatelen sad (ποινικό δικαστήριο ειδικών αρμοδιοτήτων) και ορισμένες εκ των υποθέσεων που υπάγονταν στην αρμοδιότητά του, συμπεριλαμβανομένης της υποθέσεως της κύριας δίκης, παραπέμφθηκαν, από την ημερομηνία αυτή, στο Sofiyski gradski sad (πλημμελειοδικείο Σόφιας).

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

28. Με τα προδικαστικά ερωτήματα, τα οποία πρέπει να εξεταστούν από κοινού, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 8 § 1 της Οδηγίας 2016/343 και το άρθρο 3 § 1 της Οδηγίας 2013/48 έχουν την έννοια ότι, όταν το εθνικό δικαστήριο, προκειμένου να διασφαλίσει τον σεβασμό του δικαιώματος παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του και του δικαιώματος πρόσβασης σε δικηγόρο, προβαίνει σε συμπληρωματική εξέταση μάρτυρα κατηγορίας διότι, για λόγους ανεξάρτητους από τη βούλησή τους, ο κατηγορούμενος και ο συνήγορός του δεν μπόρεσαν να παραστούν κατά την προηγούμενη εξέταση του εν λόγω μάρτυρα, αρκεί να τους παρασχεθεί η δυνατότητα να εξετάσουν ελεύθερα τον μάρτυρα ή αν πρέπει η συμπληρωματική αυτή εξέταση να συνιστά καθ' ολοκληρίαν επανάληψη της προηγούμενης εξέτασης του μάρτυρα, όπερ θα συνεπαγόταν να κηρυχθούν άκυρες οι διαδικαστικές πράξεις που διενεργήθηκαν κατά τη διάρκεια της.

29. Πρώτον, υπενθυμίζεται ότι το άρθρο 8 § 1 της Οδηγίας 2016/343 προβλέπει ότι τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι οι ύποπτοι και οι κατηγορούμενοι έχουν το δικαίωμα παράστασης στη δίκη τους.

30. Κατά την αιτιολογική της σκέψη 47, η Οδηγία αυτή συνάδει με τα θεμελιώδη δικαιώματα και τις αρχές που αναγνωρίζονται από τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων και την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών (στο εξής: ΕΣΔΑ), συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη, του τεκμηρίου αθωότητας και των δικαιωμάτων της υπεράσπισης.

31. Όπως προκύπτει από την αιτιολογική σκέψη 33 της εν λόγω Οδηγίας, το δικαίωμα των υπόπτων και των κατηγορουμένων να παρίστανται στη δίκη τους βασίζεται στο δικαίωμα σε δίκαιη δίκη, το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 6 της ΕΣΔΑ και στο οποίο αντιστοιχούν, όπως διευκρινίζεται στις επεξηγήσεις σχετικά με τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων (ΕΕ 2007, C 303, σ. 17), το άρθρο 47, δεύτερο και τρίτο εδάφιο, και το άρθρο 48 του Χάρτη. Το Δικαστήριο οφείλει, επομένως, να ερμηνεύει τις τελευταίες ως άνω διατάξεις κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να διασφαλίζεται ένα επίπεδο προστασίας σύμφωνα με εκείνο που κατοχυρώνεται στο άρθρο 6 της ΕΣΔΑ, όπως η εν λόγω διάταξη ερμηνεύεται από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (πρβλ. απόφαση της 29ης Ιουλίου 2019, *Gambino και Hyka*, C-38/18, EU:C:2019:628, σκέψη 39 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

32. Συναφώς, από τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου προκύπτει ότι η διεξαγωγή δημόσιας συνεδρίασης συνιστά θεμελιώδη αρχή, την οποία κατοχυρώνει το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ. Η αρχή αυτή έχει ιδιαίτερη σημασία σε ποινικές υποθέσεις, όπου πρέπει γενικώς να προβλέπεται ένα πρωτοβάθμιο δικαστήριο το οποίο να ανταποκρίνεται πλήρως στις επιταγές του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ και ενώπιον του οποίου ο κατηγορούμενος να μπορεί νομίμως να απαιτήσει «να ακουστεί», να έχει τη δυνατότητα να εκθέσει προφορικώς τους υπερασπιστικούς ισχυρι-

σμούς του, να παρακολουθήσει τις καταθέσεις των μαρτύρων κατηγορίας, να εξετάσει και να επανεξετάσει τους μάρτυρες (πρβλ. αποφάσεις του ΕΔΔΑ της 23ης Νοεμβρίου 2006, *Jussila κατά Φινλανδίας*, CE:ECHR:2006:1123JUD007305301, § 40, και της 4ης Μαρτίου 2008, *Hüseyin Turan κατά Τουρκίας*, CE:ECHR:2008:0304JUD001152902, § 31).

33. Από τη νομολογία του ΕΔΔΑ προκύπτει επίσης ότι τα συμβαλλόμενα κράτη διαθέτουν μεγάλη ελευθερία κατά την επιλογή των μέσων με τα οποία τα δικαιοδοτικά συστήματά τους θα μπορέσουν να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ όσον αφορά το δικαίωμα του κατηγορουμένου να μετέχει στην επί ακροατηρίου συζήτηση, ενώ τα παρεχόμενα από το εγχώριο δίκαιο δικονομικά μέσα και η εσωτερική πρακτική πρέπει να αποδεικνύονται αποτελεσματικά, εάν ο κατηγορούμενος δεν παραιτήθηκε από το δικαίωμά του να εμφανισθεί ενώπιον του δικαστηρίου και να υπερασπιστεί τον εαυτό του ούτε είχε την πρόθεση να φυγοδικήσει (πρβλ. απόφαση του ΕΔΔΑ της 1ης Μαρτίου 2006, *Sejdovic κατά Ιταλίας*, CE:ECHR:2006:0301JUD005658100, § 83).

34. Όσον αφορά ειδικότερα το δικαίωμα κλητεύσεως και εξετάσεως των μαρτύρων, το οποίο προβλέπεται στο άρθρο 6 § 3 στοιχείο δ' της ΕΣΔΑ, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έχει κρίνει ότι η διάταξη αυτή καθιερώνει την αρχή κατά την οποία, προτού ο κατηγορούμενος κηρυχθεί ένοχος, όλα τα ενοχοποιητικά στοιχεία πρέπει κατ' αρχήν να προσκομίζονται ενώπιόν του σε δημόσια συνεδρίαση, προκειμένου να αποτελέσουν αντικείμενο κατ' αντιμωλίαν συζητήσεως. Τυχόν εξαιρέσεις από την κατά τα ανωτέρω αρχή δύνανται να γίνουν δεκτές μόνον υπό την επιφύλαξη του σεβασμού των δικαιωμάτων υπεράσπισης, τα οποία επιβάλλουν, κατά κανόνα, να παρέχεται στον κατηγορούμενο προσήκουσα και επαρκής δυνατότητα να αμφισβητήσει τις καταθέσεις των μαρτύρων κατηγορίας και να τους εξετάσει είτε κατά τον χρόνο της κατάθεσης, είτε σε μεταγενέστερο στάδιο (πρβλ. αποφάσεις του ΕΔΔΑ της 15ης Δεκεμβρίου 2011, *Al-Khawadja και Tahery κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, CE:ECHR:2011:1215JUD002676605, § 118, και της 23ης Μαρτίου 2016, *Blokhin κατά Ρωσίας*, CE:ECHR:2016:0323

JUD004715206, § 200).

35. Λαμβανομένης υπόψη της προμνημονευθείσας νομολογίας, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι, μολονότι η εξέταση μάρτυρα κατηγορίας στο πλαίσιο συνεδρίασης που διεξάγεται ερήμην του κατηγορουμένου για λόγους ανεξάρτητους από τη βούλησή του συνιστά προσβολή του δικαιώματος παράστασης στη δίκη του, το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 8 § 1 της Οδηγίας 2016/343, η τελευταία αυτή διάταξη δεν αντίκειται στην άρση της προσβολής σε μεταγενέστερο στάδιο της ίδιας διαδικασίας. Συνεπώς, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι, εφόσον ο κατηγορούμενος ζήτησε να επαναληφθούν, παρουσία του, οι δικονομικές πράξεις που διενεργήθηκαν στη διάρκεια συνεδριάσεων στις οποίες δεν είχε μπορέσει να παραστεί και το αίτημά του έγινε δεκτό, δεν είναι δυνατόν να θεωρηθεί ότι αυτός δεν παρέστη στη δίκη του [απόφαση της 13^{ης} Φεβρουαρίου 2020, *Spetsializirana prokuratura (Ερημοδικία)*, C-688/18, EU:C:2020:94, σκ. 48].

36. Προς διασφάλιση του σεβασμού του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη και των δικαιωμάτων υπεράσπισης, η επανάληψη της εξέτασης του μάρτυρα κατηγορίας πρέπει πάντως να λαμβάνει χώρα υπό συνθήκες που να παρέχουν στον κατηγορούμενο προσήκουσα δυνατότητα να αμφισβητήσει την κατάθεση του μάρτυρα κατηγορίας και να τον εξετάσει.

37. Προς τούτο, αρκεί η διενέργεια συμπληρωματικής εξέτασης κατά την οποία ο κατηγορούμενος έχει τη δυνατότητα να εξετάσει ελεύθερα τον μάρτυρα, χωρίς να είναι αναγκαίο να επαναληφθεί καθ' ολοκληρίαν η εξέταση που έλαβε χώρα ερήμην του, δεδομένου ότι η κήρυξη της ακυρότητας των διαδικαστικών πράξεων που διενεργήθηκαν κατά την εν λόγω εξέταση δεν παρίσταται αναγκαία υπό το πρίσμα των απαιτήσεων που εκτίθενται στην προηγούμενη σκέψη.

38. Εντούτοις, πριν από τη συμπληρωματική εξέταση, πρέπει να κοινοποιείται στον κατηγορούμενο αντίγραφο των πρακτικών της εξέτασης του μάρτυρα κατηγορίας η οποία έλαβε χώρα ερήμην του. Πράγματι, μόνον υπό την προϋπόθεση ότι έχει λάβει γνώση του περιεχομένου και του τρόπου διεξαγωγής της εξέτασης

του μάρτυρα κατά την προηγούμενη αυτή εξέταση ο κατηγορούμενος είναι πλήρως σε θέση να τον εξετάσει, αναλόγως της περιπτώσεως, βάσει των δηλώσεων στις οποίες αυτός προέβη κατά την εν λόγω εξέταση.

39. Εν προκειμένω, από την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως προκύπτει ότι για λόγους υγείας ο DD δεν μπόρεσε να παραστεί στη συνεδρίαση της 18^{ης} Δεκεμβρίου 2020, κατά την οποία εξετάστηκε ο μάρτυρας ΥΑΡ. Εντούτοις, κοινοποιήθηκε στον DD αντίγραφο των πρακτικών της εν λόγω εξέτασης και, στη συνέχεια, είχε την ευκαιρία να εξετάσει ελεύθερα τον μάρτυρα κατά τη μεταγενέστερη συνεδρίαση που διεξήχθη στις 22 Φεβρουαρίου 2021. Κατά συνέπεια, υπό την επιφύλαξη των εξακριβώσεων στις οποίες θα προβεί το αιτούν δικαστήριο, διαπιστώνεται ότι με τον τρόπο αυτό ήρθη η προσβολή του δικαιώματος του DD να παρίσταται στη δίκη του, το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 8 § 1 της Οδηγίας 2016/343.

40. Δεύτερον, υπενθυμίζεται ότι το άρθρο 3 § 1 της Οδηγίας 2013/48 θέτει τη θεμελιώδη αρχή κατά την οποία οι ύποπτοι και οι κατηγορούμενοι έχουν δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο εντός προθεσμίας και κατά τρόπο που να τους επιτρέπει να ασκούν τα δικαιώματά υπεράσπισής τους πρακτικά και αποτελεσματικά [πρβλ. απόφαση της 12^{ης} Μαρτίου 2020, *VW (Δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο σε περίπτωση μη εμφάνισης)*, C-659/18, EU:C:2020:201, σκ. 31***].

41. Όσον αφορά τις ερευνητικές πράξεις ή άλλες πράξεις συλλογής αποδεικτικών στοιχείων επί των οποίων έχει εφαρμογή το δικαίωμα αυτό, το άρθρο 3 § 3 στοιχείο γ' της Οδηγίας 2013/48 προβλέπει ότι τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι οι ύποπτοι ή οι κατηγορούμενοι έχουν τουλάχιστον το δικαίωμα να ζητούν την παράσταση του δικηγόρου τους κατά τη διέλευση προσώπων για αναγνώριση, τις κατ' αντιπαράσταση εξετάσεις και τις αναπαραστάσεις του εγκλήματος.

42. Περαιτέρω, πρέπει να υπομνησθεί ότι

*** Η ως άνω απόφαση έχει δημοσιευθεί στο NoB 2020. 908 επ., με επιμέλεια και σημείωση Δ. Αρβανίτη.

δυνάμει του άρθρου 1 της Οδηγίας 2013/48, η Οδηγία αυτή θεσπίζει ελάχιστους κανόνες σχετικά, μεταξύ άλλων, με τα δικαιώματα των υπόπτων και κατηγορουμένων όσον αφορά στην πρόσβαση σε δικηγόρο στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας.

43. Κατά την αιτιολογική της σκέψη 54 δε, αφ' ης στιγμής η Οδηγία θεσπίζει μόνον ελάχιστους κανόνες, τα κράτη μέλη μπορούν να διευρύνουν τα δικαιώματα που προβλέπονται σ' αυτή, με σκοπό την παροχή μεγαλύτερης προστασίας.

44. Συνακόλουθα, κατά το γράμμα του άρθρου 3 § 3 στοιχείο γ' της Οδηγίας 2013/48, τα κράτη μέλη μπορούν να διευρύνουν το δικαίωμα των υπόπτων ή των κατηγορουμένων να ζητούν την παράσταση του δικηγόρου τους στις ερευνητικές πράξεις ή σε άλλες πράξεις συλλογής αποδεικτικών στοιχείων που απαριθμούνται στη διάταξη αυτή ώστε το εν λόγω δικαίωμα να περιλαμβάνει περαιτέρω πράξεις, όπως η εξέταση μάρτυρα κατηγορίας ενώπιον ποινικού δικαστηρίου.

45. Υπό τις συνθήκες αυτές, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι, λαμβανομένων υπόψη των θεμελιωδών αρχών της δίκαιης δίκης που απορρέουν από τις σκέψεις 35 έως 38 της παρούσας αποφάσεως, είναι δυνατόν να θεωρηθεί ότι ο κατηγορούμενος ασκεί τα δικαιώματα υπεράσπισης του πρακτικά και αποτελεσματικά όταν, καίτοι η εξέταση μάρτυρα κατηγορίας ενώπιον ποινικού δικαστηρίου διενεργήθηκε χωρίς την παρουσία του συνηγόρου του για λόγους ανεξάρτητους από τη βούλησή του, ο συνήγορος είχε τη δυνατότητα να εξετάσει ελεύθερα τον μάρτυρα, βάσει των πρακτικών της εξετάσεως

που έλαβε χώρα εν απουσία του κατά τη διάρκεια συμπληρωματικής εξετάσεως. Επομένως, δεν είναι αναγκαίο να επαναληφθεί καθ' ολοκληρίαν η εξέταση που διεξήχθη εν απουσία του.

46. Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, στα προδικαστικά ερωτήματα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 8 § 1 της Οδηγίας 2016/343 και το άρθρο 3 § 1 της Οδηγίας 2013/48 έχουν την έννοια ότι, όταν το εθνικό δικαστήριο, προκειμένου να διασφαλίσει τον σεβασμό του δικαιώματος παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του και του δικαιώματος πρόσβασης σε δικηγόρο, προβαίνει σε συμπληρωματική εξέταση μάρτυρα κατηγορίας διότι, για λόγους ανεξάρτητους από τη βούλησή τους, ο κατηγορούμενος και ο συνήγορός του δεν μπόρεσαν να παραστούν κατά την προηγούμενη εξέταση του εν λόγω μάρτυρα, αρκεί να τους παρασχεθεί η δυνατότητα να εξετάσουν ελεύθερα τον μάρτυρα, εφόσον σε χρόνο προγενέστερο της συμπληρωματικής αυτής εξετάσεως έχει κοινοποιηθεί αντίγραφο των πρακτικών της προηγούμενης εξετάσεως του μάρτυρα. Υπό τις συνθήκες αυτές, δεν είναι αναγκαίο να επαναληφθεί καθ' ολοκληρίαν η εξέταση που διεξήχθη ερήμην του κατηγορουμένου και απουσία του συνηγόρου του ούτε να κηρυχθούν άκυρες οι διαδικαστικές πράξεις που διενεργήθηκαν κατά τη διάρκειά της.

(...)**

** Σημειώνεται ότι το διατακτικό της απόφασης κατά περιεχόμενο ταυτίζεται με την ανωτέρω σκ. 46.

ΕΠΙΚΑΙΡΑ – ΕΙΔΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ & ΓΝΩΜΟΛΟΓΗΣΕΙΣ

Ενημερωτικό σημείωμα για την έναρξη λειτουργίας κτηματολογικού γραφείου για τον ΟΤΑ του Δήμου Αθηναίων

Μιχάλη Ι. Χατζηφώτη

Δικηγόρου – Νομικού Συμβούλου Ελληνικού Κτηματολογίου

1. Με την υπ' αριθ. πρωτ. 223/2304681/ 01.03.2023 (ΦΕΚ) απόφαση του Προέδρου του ν.π.δ.δ. «Ελληνικό Κτηματολόγιο» διαπιστώθηκε η περαιώση της διαδικασίας κτηματογράφησης και η ολοκλήρωση της καταχώρισης των πρώτων εγγραφών στα κτηματολογικά βιβλία για τα ακίνητα στο Δήμο Αθηναίων της Περιφερειακής Ενότητας Κεντρικού Τομέα Αθηνών της Περιφέρειας Αττικής, κατά μεταφορά από τους αναμορφωμένους κτηματολογικούς πίνακες και διαγράμματα της Ανάρτησης, όπου αυτά περιλαμβάνονται με αριθμό ειδικού πρωτοκόλλου παραλαβής κτηματολογικών στοιχείων από το ν.π.δ.δ. Ελληνικό Κτηματολόγιο 299/10.01.2023 για την ίδια περιοχή. Ως ημερομηνία έναρξης ισχύος του Κτηματολογίου στην περιοχή του άρθρου 1 ορίζεται η **20η Μαρτίου 2023, ημέρα Δευτέρα**.

2. Από την ημερομηνία αυτή, για τα ακίνητα που περιλαμβάνονται στην κτηματική περιφέρεια του προκαποδιστριακού ΟΤΑ του Δήμου Αθηναίων τίθενται σε ισχύ οι διατάξεις του ν. 2664/1998 «Εθνικό Κτηματολόγιο και άλλες διατάξεις». Πιο συγκεκριμένα από την **20.03.2023**:

2.1. Αρχεται η προθεσμία διόρθωσης των πρώτων εγγραφών σύμφωνα με την διάταξη του άρθρου 6 § 2 εδ. γ) του ν. 2664/1998, που λήγει, σύμφωνα με την εδ. α) του ιδίου άρθρου, την 31η Δεκεμβρίου του έτους εντός του οποίου συμπληρώνονται οκτώ (8) έτη από την έναρξη, ήτοι την **31.12.2031**.

2.2. Τα αναλογικά δικαιώματα που εισπράττονταν από το Υποθηκοφυλακείο σύμφωνα με τα άρθρα 3, 5 και 12 του ν. 325/1976 (ΦΕΚ 125 Α'/28.5.1976), όπως ο νόμος αυτός έχει τροποποιηθεί και ισχύει, εισπράττονται αυξημένα κατά ποσοστό ένα επί τοις χιλίοις (1 ‰), το οποίο και αποδίδεται στον Φορέα, κατ' άρθρον 4 § 2

εδ. β) του ν. 2664/1998..

2.3. Στα κτηματολογικά φύλλα καταχωρίζονται κατ' άρθρον 12: α) Οι αναφερόμενες στην § 1 και υπό τον αριθμό 1 του άρθρου 1192 του Αστικού Κώδικα δικαιοπραξίες, με τις οποίες συνιστάται, μετατίθεται ή καταργείται εμπράγματο δικαίωμα σε ακίνητο (εμπράγματα δικαιοπραξίες), στις οποίες συμπεριλαμβάνονται και η αιτία θανάτου δωρεές και οι δικαιοπραξίες με τις οποίες συνιστάται, μετατίθεται ή καταργείται το κατά το άρθρο 65 του ν.δ. 210/1973 (ΦΕΚ 277 Α') δικαίωμα μεταλλιοκτησίας. β) Οι αναφερόμενες στην § 1 και υπό τον αριθμό 2 του άρθρου 1192 του Αστικού Κώδικα: αα) επιδικάσεις, ββ) προσκυρώσεις, όπως ιδίως οι συντελεσμένες αναγκαστικές απαλλοτριώσεις, οι κυρωμένοι αναδασμοί, οι πράξεις εφαρμογής ρυθμιστικών και πολεοδομικών σχεδίων και μελετών ή μεταφοράς συντελεστή δόμησης, καθώς και οι τυχόν ανακλητικές αυτών διοικητικές πράξεις και γγ) περιλήψεις κατακυρωτικών εκθέσεων των συμβολαιογράφων, που έχουν ως αντικείμενο την κυριότητα ή άλλο εμπράγματο δικαίωμα σε ακίνητο. γ) Οι κάθε είδους παραχωρήσεις του Δημοσίου, με τις οποίες μεταβιβάζεται κυριότητα ή συνιστάται περιορισμένο εμπράγματο δικαίωμα σε ακίνητο, καθώς επίσης η πράξη παραχώρησης από την αρμόδια αρχή της νομής ακινήτων σε δικαιούχους από αναδασμό μετά την περάτωση των εργασιών του αναδασμού και πριν από την κύρωσή του. δ) Οι αναφερόμενες στην § 1 και υπό τον αριθμό 3 του άρθρου 1192 του Αστικού Κώδικα εκθέσεις δικαστικής διανομής ακινήτου. ε) Οι αναφερόμενες στην § 1 και υπό τον αριθμό 4 του άρθρου 1192 του Αστικού Κώδικα τελεσίδικες δικαστικές αποφάσεις που περιέχουν καταδίκη σε δήλωση βουλήσεως για εμπράγματα δικαιοπραξία

σε ακίνητο. στ) Οι αναφερόμενες στην § 1 και υπό τον αριθμό 5 του άρθρου 1192 του Αστικού Κώδικα τελεσιδικές δικαστικές αποφάσεις με τις οποίες αναγνωρίζεται κυριότητα ή άλλο εμπράγματο δικαίωμα σε ακίνητο, που έχει αποκτηθεί με έκτακτη χρησικτησία, εφόσον η σχετική αγωγή έχει ασκηθεί από το χρησιδεσπόσαντα και στρέφεται κατά του φερόμενου στα τηματολογικά φύλλα ως δικαιούχου. ζ) Η κατά το άρθρο 1193 του Αστικού Κώδικα αποδοχή κληρονομίας ή κληροδοσίας, εφόσον με αυτήν περιέχεται στον κληρονόμο ή τον κληροδόχο η κυριότητα ή άλλο εμπράγματο δικαίωμα σε ακίνητο της κληρονομίας ή εμπράγματο δικαίωμα σε ξένο ακίνητο, καθώς επίσης το αναφερόμενο στο άρθρο 1195 του Αστικού Κώδικα κληρονομητήριο. η) Οι δικαιοπραξίες, καθώς και κάθε άλλου είδους τίτλοι που παρέχουν δικαίωμα εγγραφής υποθήκης και προσημείωσης υποθήκης. θ) Οι κατά το άρθρο 1312 του Αστικού Κώδικα εκχωρήσεις και ενεχυριάσεις της ασφαλισμένης με υποθήκη ή προσημείωση υποθήκης απαίτησης. ι) Οι κατά το άρθρο 992 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, όπως τροποποιήθηκε με την § 19 του άρθρου 4 του ν. 2298/1995 (ΦΕΚ 62 Α'), τελεσιδικές δικαστικές αποφάσεις διάρρηξης καταδολιευτικών εκποιήσεων ακινήτων, σύμφωνα με τα άρθρα 939 και επόμενα του Αστικού Κώδικα. ια) Οι κατασχέσεις (αναγκαστικές και συντηρητικές), και κάθε άλλη δέσμευση της εξουσίας διάθεσης του κυρίου ακινήτου, την οποία ο νόμος υποβάλλει σε δημοσιότητα στα βιβλία μεταγραφών και υποθηκών. ιβ) Οι κατά το άρθρο 220 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας αγωγές και ανακοπές και οι κατά την § 2 του άρθρου 6 και τις §§ 2 και 3 του άρθρου 13 του παρόντος νόμου αγωγές, καθώς επίσης οι αμετάκλητες αποφάσεις που εκδίδονται επί αυτών των αγωγών και ανακοπών. ιγ) Οι κατά τα άρθρα 618 και 1208 του Αστικού Κώδικα μακροχρόνιες μισθώσεις ακινήτων. ιδ) Οι χρονομεριστικές μισθώσεις του άρθρου 1 του ν. 1652/1986. ιε) Οι κατά το ν. 1665/1986 (ΦΕΚ 194 Α'), όπως συμπληρώθηκε με το ν. 2367/1995 (ΦΕΚ 261 Α'), χρηματοδοτικές μισθώσεις ακινήτων, ιστ) Όλες οι δικαιοπραξίες, δικαστικές αποφάσεις και διοικητικές πράξεις, οι οποίες εγγράφονται, με βάση την κείμενη εκάστοτε νομοθεσία, στα

βιβλία που τηρούνται στα Υποθηκοφυλακεία. ιζ) Η κήρυξη της αναγκαστικής απαλλοτρίωσης και η απόφαση διενέργειας αναδασμού. Η εγγραφή αυτή εμπεριέχει την πράξη με την οποία κηρύχθηκε η αναγκαστική απαλλοτρίωση ή αποφασίστηκε η διενέργεια αναδασμού και την επίπτωσή τους σε όλο ή σε μέρος του ακινήτου στο οποίο αφορά το κτηματολογικό φύλλο. Αν αρθεί ή ανακληθεί η απαλλοτρίωση ή ο αναδασμός, καταχωρίζεται στα Κτηματολογικά φύλλα η διοικητική πράξη με την οποία βεβαιώνεται η αυτοδίκαιη άρση ή ανακαλείται η αναγκαστική απαλλοτρίωση ή ο αναδασμός. ιε) τα ρυθμιστικά ή πολεοδομικά σχέδια και μελέτες πριν από την εφαρμογή τους, καθώς και για κάθε άλλη διοικητική πράξη ή διαδικασία που έχει επίπτωση σε εμπράγματα δικαιώματα επί ακινήτων ή επάγεται δέσμευση της εξουσίας διάθεσης αυτών. Χωρίς εγγραφή στα Κτηματολογικά φύλλα στις περιπτώσεις α', β', γ', δ', ε', ζ', η' (εκτός από τις περιπτώσεις των εκχωρήσεων και ενεχυριάσεων της ασφαλισμένης με υποθήκη ή προσημείωση υποθήκης απαίτησης, για τις οποίες ισχύει η § 5 αυτού του άρθρου), ια' και ιε' της § 1 αυτού του άρθρου δεν επέρχεται το επιδιωκόμενο με την εγγραπτέα πράξη αποτέλεσμα. Το επιδιωκόμενο με την εγγραφή έννομο αποτέλεσμα επέρχεται στην περίπτωση ζ' της § 1 αναδρομικά από τον προβλεπόμενο στο άρθρο 1199 του Αστικού Κώδικα χρόνο και στην περίπτωση β' της ίδιας παραγράφου από το χρόνο συντέλεσης της αναγκαστικής απαλλοτρίωσης με την καταβολή ή δημόσια κατάθεση της νόμιμης αποζημίωσης υπέρ του καθ' ου η απαλλοτρίωση. Η παράλειψη της εγγραφής στα Κτηματολογικά φύλλα στις περιπτώσεις ι', ιβ', ιγ' και ιδ' της § 1, καθώς επίσης στις εμπίπτουσες στην περίπτωση η' της § 1 αυτού του άρθρου εκχωρήσεις και ενεχυριάσεις της ασφαλισμένης με υποθήκη ή προσημείωση υποθήκης απαίτησης, επάγεται τις έννομες συνέπειες που προβλέπουν οι αντίστοιχες διατάξεις του ουσιαστικού ή του δικονομικού δικαίου.

2.4. Η καταχώριση των εγγραπτέων πράξεων στα κτηματολογικά βιβλία γίνεται υπό τους όρους και τις διατυπώσεις του άρθρου 14 του ν. 2664/1998.

2.5. Όταν η πράξη της οποίας ζητείται κατα-

χώριση επιφέρει γεωμετρική μεταβολή στα κτηματολογικά διαγράμματα, αντί του αποσπάσματος του κτηματολογικού διαγράμματος συνυποβάλλεται κτηματογραφικό διάγραμμα και τοπογραφικό διάγραμμα γεωμετρικών μεταβολών για την αποτύπωση της όποιας μεταβολής επέρχεται με την εγγραπτέα πράξη, με την επιφύλαξη των οριζομένων στην § 5 του άρθρου 14 του ν. 2664/1998, εάν πρόκειται για εμπράγματη δικαιοπραξία.

2.6. Εάν η πράξη της οποίας ζητείται η καταχώριση στο κτηματολογικό φύλλο είναι εμπράγματη δικαιοπραξία, επισυνάπτεται σε αυτήν, υποχρεωτικώς και επί ποινή ακυρότητάς της, το προβλεπόμενο στην προηγούμενη παράγραφο κυρωμένο απόσπασμα του κτηματολογικού διαγράμματος, απλό αντίγραφο του οποίου συνυποβάλλεται με την αίτηση της § 1 του άρθρου 14 του ν. 2664/1998.

2.7. Όπως ορίζεται στο άρθρο 13^α του ν. 2664/1998, το καταχωρισθέν στο Κτηματολόγιο εμβαδόν του ακινήτου και μόνο δεν αποτελεί προσδιοριστικό στοιχείο της ταυτότητας του ακινήτου. Εντός του πλαισίου «αποδεκτής αποκλίσεως», η καταχωρισθείσα στο Κτηματολόγιο τιμή του εμβαδού και η προκύπτουσα από ακριβέστερη εμβαδομέτρηση τιμή αυτού θεωρούνται συμβατές. Εφόσον η τιμή του εμβαδού που αναγράφεται στην προς καταχώριση πράξη και το τοπογραφικό διάγραμμα που επισυνάπτεται σε αυτήν είναι συμβατά προς τις αντίστοιχες καταχωρίσεις στο Κτηματολόγιο, ο Προϊστάμενος του Κτηματολογικού Γραφείου καταχωρίζει την πράξη. Σε περίπτωση μη συμβατής, κατά την ανωτέρω έννοια, τιμής του εμβαδού που αναγράφεται στην προς καταχώριση πράξη, καθώς επίσης σε περίπτωση μη συμβατού, κατά την ανωτέρω έννοια, τοπογραφικού διαγράμματος που επισυνάπτεται στην προς καταχώριση πράξη, ο Προϊστάμενος του Κτηματολογικού Γραφείου αποφασίζει, στο πλαίσιο του διενεργούμενου ελέγχου νομιμότητας, αν μπορεί να καταχωρίσει απευθείας την πράξη, χωρίς την προηγούμενη διόρθωση, εν όλω ή εν μέρει, της εγγραφής στο Κτηματολόγιο σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου αυτού, υπό την προϋπόθεση ότι έχει υποβληθεί αίτηση διόρθωσης των γεωμετρικών στοιχείων σύμφωνα με τα οριζόμενα

στο άρθρο 19 § 2 του ν. 2664/1998.

2.8. Για όσα ακίνητα έχουν υποβληθεί αιτήσεις διόρθωσης κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 6^Α του ν. 2308/1995, η συζήτηση των οποίων εκκρεμεί ενώπιον των Επιτροπών Εξέτασης Υποθέσεων Κτηματογράφησης του άρθρου 7^Α του ν. 2308/1995, η σχετική εκκρεμότητα σημειώνεται στο οικείο κτηματολογικό φύλλο. Κατ' άρθρον 7β του ν. 2664/1998, τα δικαιώματα επί του ακινήτου, τα οποία αμφισβητούνται ή ασκούνται με την αίτηση διόρθωσης, μεταβιβάζονται και επιβαρύνονται σύμφωνα με τις οικείες για αυτά διατάξεις. Τα παραπάνω ισχύουν αναλόγως και για κάθε μεταγενέστερη μεταβίβαση ή επιβάρυνση του δικαιώματος, για την οποία καταχωρίζεται σχετική σημείωση στο κτηματολογικό φύλλο του ακινήτου. Το κύρος των πράξεων που διενεργούνται σύμφωνα με τα ανωτέρω και των δικαιωμάτων που στηρίζονται σε αυτές τελεί υπό την αναβλητική αίρεση της καταχώρισης του μεταβιβάζοντος ή του βεβαρημένου ως κυρίου στην πρώτη εγγραφή μετά την έκδοση της απόφασης της Επιτροπής του πρώτου εδαφίου. Τα ανωτέρω εφαρμόζονται και στην κτήση δικαιώματος με αναγκαστική εκτέλεση. Σε περίπτωση που δικαίωμα καταχωρισμένο στο κτηματολόγιο έχει νομίμως επιβαρυνθεί πριν από τις πρώτες εγγραφές με υποθήκη, προσημείωση υποθήκης, κατάσχεση, μεσεγγύηση ή άλλη δέσμευση της εξουσίας διάθεσης, που δεν εμφανίζεται στις πρώτες εγγραφές, η άσκηση των εξουσιών που πηγάζουν από τα ανωτέρω βάρη και η διενέργεια των πράξεων που στηρίζονται σε αυτά τελούν υπό την αναβλητική αίρεση της καταχώρισης του βεβαρημένου οφειλέτη ως κυρίου στην πρώτη εγγραφή μετά την έκδοση της απόφασης της Επιτροπής Εξέτασης Υποθέσεων Κτηματογράφησης. Ο προϊστάμενος του κτηματολογικού γραφείου, κατά τον έλεγχο νομιμότητας που διενεργεί για τη σχετική εγγραφή περιορίζεται στη διακρίβωση της ύπαρξης της σχετικής σημείωσης στο κτηματολογικό φύλλο, χωρίς να εφαρμόζεται, εν προκειμένω, η περ. ε' της § 1 του άρθρου 16 του ν. 2664/1998.

2.9. Εάν η υποβληθείσα αίτηση απορριφθεί, η απόφαση της Επιτροπής σημειώνεται στο οικείο κτηματολογικό φύλλο. Εάν η υποβληθείσα αίτηση γίνει δεκτή, η απόφαση σημειώνεται στο

οικείο κτηματολογικό φύλλο και ο προϊστάμενος του αρμόδιου κτηματολογικού γραφείου προβαίνει σε διόρθωση της πρώτης εγγραφής σύμφωνα με τα οριζόμενα στην απόφαση, χωρίς δικαίωμα απόκλισης από αυτή. Για την κατά τα παραπάνω διορθωμένη πρώτη εγγραφή εφαρμόζονται όλες οι διατάξεις που αφορούν σε κάθε πρώτη κτηματολογική εγγραφή. Αγωγή κατ' άρθρον 6 §§ 2 και 3 του ν. 2664/1998 στρέφεται υποχρεωτικά κατά του εμφανιζόμενου ως δικαιούχου στην πρώτη εγγραφή των τυχόν ειδικών ή καθολικών του διαδόχων και του αιτούντος τη διόρθωση κατά το άρθρο 6Α του ν. 2308/1995. Η άσκηση αγωγής, σύμφωνα με τα ανωτέρω, συνεπάγεται την αυτοδικαίως λήξη της διαδικασίας ενώπιον των Επιτροπών του άρθρου 7Α του ν. 2308/1995.

3. Με το υπ' αριθ. πρωτ. οικ: 2256458 /ΔΚ 1703/17.11.2022 έγγραφο του Φορέα, έγινε γνωστό ότι με την από 17.11.2022 απόφαση Γενικού Διευθυντή του ν.π.δ.δ. Ελληνικό Κτηματολόγιο ορίστηκε η Τετάρτη 30 Νοεμβρίου 2022 ως τελευταία ημέρα ενημέρωσης της τηρούμενης βάσης κτηματολογικών δεδομένων για τον προκαποδιστριακό ΟΤΑ Δήμου Αθηναίων. Ως εκ τούτου ήδη από την 01.12.2022 και έως την 19.03.2023 έπαυσε να ισχύει η υποχρέωση για την υποβολή δήλωσης του ν. 2308/1995 από τον αποκτώντα το εγγραπτέο δικαίωμα που αφορά η προς καταχώριση πράξη, καθόσον μετά την παρέλευση της ημερομηνίας αυτής έπαυσε η ενημέρωση κι επεξεργασία της κτηματολογικής βάσης με νεότερες εγγραφές.

4. Η διαπίστωση της περαίωσης της διαδικασίας κτηματογράφησης με υπ' αριθ. πρωτ. 223/2304681/01.03.2023 απόφαση του Προέδρου του ν.π.δ.δ. «Ελληνικό Κτηματολόγιο» επέφερε και την παύση εφεξής της λειτουργίας του Γραφείου Κτηματογράφησης του Δήμου Αθηναίων. Ως εκ τούτου από 01.03.2023 έπαυσαν να ισχύουν:

4.1. Η με ποινή ακυρότητας υποχρέωση για τη μνεία κι επισύναψη πιστοποιητικού κτηματογραφούμενου ακινήτου για τη σύνταξη συμβολαίων με περιεχόμενο τη σύσταση, μετάθεση, αλλοίωση ή κατάργηση εμπραγμάτων δικαιωμάτων ή άλλων εγγραπτέων στα κτηματολογικά βιβλία δικαιωμάτων σε ακίνητα των περιοχών αυτών, κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 5 § 1 του

ν. 2308/1995.

4.2. Η απαγόρευση για την καταχώριση στα βιβλία μεταγραφών και υποθηκών οποιασδήποτε δικαιοπραξίας, όπου είναι συμβαλλόμενος ο υπόχρεος σε υποβολή δήλωσης, αν δεν μνημονεύεται ότι επισυνάπτεται σε αυτήν το πιστοποιητικό κτηματογραφούμενου ακινήτου ως προαναφέρθηκε κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 5 § 3 ν. 2308/1995.

4.3. Η υποχρέωση για την προσκόμιση του πιστοποιητικού κτηματογραφούμενου ακινήτου κατά τη συζήτηση ενώπιον Δικαστηρίου υπόθεσης που έχει ως αντικείμενο εγγραπτέο στα κτηματολογικά βιβλία δικαίωμα, εφ' όσον τη συζήτηση της υπόθεσης επισπεύδει ο υπόχρεος σε υποβολή δήλωσης κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 5 § 2 ν. 2308/1995.

5. Για τις πράξεις οι οποίες δεν συμπεριλήφθηκαν στην αναμορφωμένη κτηματολογική βάση που εκ μεταφοράς θα αποτελέσει την κτηματολογική βάση των πρώτων εγγραφών γιατί κατατέθηκαν προς μεταγραφή - μεταγράφηκαν από την 01.12.2022 και έως την 19.03.2023 ισχύουν τα οριζόμενα στις διατάξεις του άρθρου 6 §§ 4 και 4^α του ν. 2664/1998. Πιο συγκεκριμένα:

5.1. Αν το δικαίωμα που καταχωρίστηκε στην αρχική εγγραφή είχε μεταβιβαστεί, αλλοιωθεί, επιβαρυνθεί ή καταργηθεί δυνάμει δικαιοπραξίας, διοικητικής πράξης, δικαστικής απόφασης ή άλλης διαδικαστικής πράξης, που καταχωρίστηκε στα βιβλία του υποθηκοφυλακείου πριν από την ημερομηνία καταχώρισης των πρώτων εγγραφών, η επαγόμενη τη μεταβίβαση, αλλοίωση, επιβάρυνση ή κατάργηση του εγγραπτέου δικαιώματος πράξη καταχωρίζεται κατά μεταφορά από τα οικεία βιβλία του υποθηκοφυλακείου στο κτηματολογικό φύλλο του ακινήτου με αίτηση του δικαιούχου ή και κάθε τρίτου, που έχει έννομο συμφέρον, σύμφωνα με τα άρθρα 14 έως και 16 του ν. 2664/1998, υπό την προϋπόθεση ότι δεν έχει στο μεταξύ μεσολαβήσει άλλη, ασυμβίβαστη κατά περιεχόμενο, εγγραφή στο κτηματολογικό φύλλο. Η σχετική αίτηση δεν επιβαρύνεται με τέλη και δικαιώματα, αναλογικά ή πάγια, υποβάλλεται εντός της προθεσμίας για την διόρθωση των αρχικών εγγραφών, μετά την άπρακτη πάροδο

της οποίας ισχύουν τα οριζόμενα στα άρθρα 7 και 7α. Με την αίτηση συνυποβάλλονται επικυρωμένα αντίγραφα των δημοσίων εγγράφων και πιστοποιητικά εγγραφής τους στα βιβλία του οικείου υποθηκοφυλακείου, από τα οποία προκύπτει η νόμιμη μεταβίβαση, αλλοίωση, επιβάρυνση ή κατάργηση του καταχωρισθέντος στις αρχικές κτηματολογικές εγγραφές εγγραπτεύου δικαιώματος.

5.2. Για τις πράξεις που καταχωρίζονται στα βιβλία του υποθηκοφυλακείου τις τελευταίες τριάντα (30) εργάσιμες ημέρες πριν από την έναρξη ισχύος του Κτηματολογίου, την αίτηση του άρθρου 6 § 4 του ν. 2664/1998 αναπληροί η απευθυνόμενη προς τον υποθηκοφύλακα αίτηση για μεταγραφή της πράξης στα βιβλία του υποθηκοφυλακείου. Στις περιπτώσεις αυτές και εφόσον συντρέχουν οι ουσιαστικές προϋποθέσεις για την καταχώριση της πράξης στο κτηματολογικό φύλλο του ακινήτου, ο Προϊστάμενος του Κτηματολογικού Γραφείου καταχωρίζει την πράξη αυτεπαγγέλτως, χωρίς να απαιτείται ειδοποίηση του θιγομένου από την καταχώριση, ακόμη και αν επέρχεται χωρική μεταβολή, η οποία διενεργείται οίκοθεν με βάση το συνημμένο στην πράξη διάγραμμα, αντίγραφο του οποίου προσκομίζει κατά τη μεταγραφή ο ενδιαφερόμενος. Επισημαίνεται ότι:

5.2.1. Ο χρόνος των τριάντα εργασιμών ημερών δεν είναι περιοριστικός και η ρύθμιση καταλαμβάνει εν τέλει το σύνολο των εγγραπτέων πράξεων που μεταγράφονται, άλλως εγγράφονται στα βιβλία του Υποθηκοφυλακείου από την επομένη της ημερομηνίας τελευταίας ενημέρωσης της βάσης κτηματολογικών δεδομένων από τον ανάδοχο της μελέτης κτηματογράφησης και μέχρι την έναρξη ισχύος του Κτηματολογίου, ανεξαρτήτως της χρονικής διάρκειας (μικρότερη ή μεγαλύτερη) αυτής της περιόδου.

5.2.2. Εάν με την πράξη που μεταγράφηκε στα βιβλία του Υποθηκοφυλακείου επέρχεται και χωρική μεταβολή (π.χ. λόγω κατάτμησης, συνένωσης, σύστασης πραγματικής δουλειάς διόδου, αποτόπωσης χώρων αποκλειστικής χρήσης λόγω σύστασης κάθετης ιδιοκτησίας), εκτός από την ενημέρωση των κτηματολογικών

βιβλίων, απαιτείται και η ενημέρωση των κτηματολογικών διαγραμμάτων. Παρά την ρητή διατύπωση του νόμου, εμφανίζεται το φαινόμενο να απορρίπτεται η καταχώριση των πράξεων αυτών αν δεν προσκομίζεται με μέριμνα των ενδιαφερομένων τοπογραφικό διάγραμμα γεωμετρικών μεταβολών. Μετά την έναρξη της λειτουργίας του Κτηματολογικού Γραφείου, οι ενδιαφερόμενοι θα πρέπει να αιτηθούν και να παραλάβουν κτηματογραφικό διάγραμμα, ώστε ο ιδιώτης μηχανικός να προβεί σε σύνταξη διαγράμματος γεωμετρικών μεταβολών για την σκοπούμενη γεωμετρική μεταβολή σύμφωνα με το τοπογραφικό διάγραμμα που έχει επισυναφθεί στην πράξη. Στην περίπτωση αυτή αντίγραφο του τοπογραφικού διαγράμματος θα συνοβληθεί με το διάγραμμα γεωμετρικών μεταβολών. Μόνο υπό την προϋπόθεση αυτή θα ολοκληρωθεί η καταχώριση της πράξης στα κτηματολογικά βιβλία και διαγράμματα.

5.3. Στην περίπτωση των πάσης φύσεως βαρών, τα οποία νομίμως έχουν συσταθεί και βαρύνουν την κυριότητα ή άλλο εγγραπτέο δικαίωμα, η παρούσα διάταξη εφαρμόζεται ανεξαρτήτως του εάν η καταχώριση της συστατικής του βάρους πράξης στα βιβλία του υποθηκοφυλακείου είναι προγενέστερη της κτήσεως του καταχωρισθέντος στο Κτηματολόγιο δικαιώματος. **Η εξάλειψη των βαρών αυτών, που δεν έχουν καταχωρισθεί στο Κτηματολόγιο, μπορεί σε κάθε περίπτωση να διενεργηθεί και επί των βιβλίων του υποθηκοφυλακείου, χωρίς να γίνει η μεταφορά τους στο κτηματολογικό φύλλο του ακινήτου προς το σκοπό της εξαλείψεως.** Σε αυτήν την περίπτωση υποβάλλεται αίτηση καταχώρισης της πράξης εξάλειψης του βάρους που εγγράφεται στο κτηματολογικό φύλλο και απορρίπτεται, δηλαδή η πράξη δεν καταχωρίζεται στο κτηματολογικό φύλλο, όμως σημειώνεται η εξάλειψη του βάρους στο οικείο βιβλίο.

6. Από την **20.03.2023** έως και την **28.04.2023** το Κ.Γ. του Δήμου Αθηναίων θα λειτουργεί ως μεταβατικό κτηματολογικό γραφείο, από δε την **02.05.2023** θα ενταχθεί στην οργανική δομή του ν.π.δ.δ. Ελληνικό Κτηματολόγιο. Επομένως **έως την 28.04.2023:** α) γίνεται χρήση των αντίστοιχων εντύπων υπάρχουν στην ιστοσελίδα του

φορέα στον σύνδεσμο <https://www.ktimatologio.gr/el/page/ktimatologio-se-leitoyrgia/entypa-aitiseon>, ενώ β) οι πληρωμές γίνονται τοις μετρητοίς στο ταμείο έως του ποσού των 500 € και πέραν αυτού με τραπεζική επιταγή και γ) δεν είναι δυνατή η ηλεκτρονική υποβολή πράξεων από την εφαρμογή του portal.olomeleia.gr. Από **02.05. 2023** α) γίνεται χρήση των αντίστοιχων εντύπων, β) οι πληρωμές γίνονται υποχρεωτικά ψηφιακά είτε με χρήση P.O.S. είτε μέσω τραπεζής με χρήση σχετικού κωδικού πληρωμής και γ) ενεργοποιείται η δυνατότητα ηλεκτρονικής υποβολής πράξεων. Ήδη από 28.03.2023 χορηγούνται ηλεκτρονικά τα αποσπάσματα κτηματολογικών διαγραμμάτων (ΑΚΔ) από τα

Εμμοθα Υποθηκοφυλακεία που λειτουργούν μεταβατικά ως Κτηματολογικά Γραφεία και συγκεκριμένα τα Γραφεία: Αθηνών, Θεσσαλονίκης, Κατερίνης, Ηρακλείου, Κηφισιάς, Μεγάρων, Ελευσίνας, Ζωγράφου, Αχαρνών και Μυκόνου.

7. Για νομικά ή τεχνικά θέματα λειτουργούντος κτηματολογίου ή κτηματογράφησης, είναι δυνατή η υποβολή γραπτών ερωτημάτων στο ktimagen@ktimatologio.gr ή μέσω της ηλεκτρονικής φόρμας υποβολής ερωτημάτων <https://www.ktimatologio.gr/el/form/forma-yrobolis-erotimatou> και η υποβολή τηλεφωνικών ερωτημάτων στο τηλεφωνικό κέντρο του Φορέα 210 65 05 600 από τις 8:30 έως τις 15:30.

**Δικαίωμα πρόσβασης του γονέα σε προσωπικά στοιχεία
των ανήλικων τέκνων επί φακέλου της Εισαγγελίας Ανηλίκων.
Λίγες σκέψεις με αφορμή την άρνηση της Εισαγγελίας Ανηλίκων
να εφαρμόσει την υπ' αριθ. 1/2021 εγκύκλιο
της Εισαγγελίας του Αρείου Πάγου**

Γεωργίου Π. Κατσαβριά

Δικηγόρου - LLM Ποινικών & Εγκληματολογικών Επιστημών,
Data Protection Officer

I. Η υπ' αριθ. 1/2021 εγκύκλιος της Εισαγγελίας του Αρείου Πάγου

Με την υπ' αριθ. 1/2021 εγκύκλιο της Εισαγγελίας του Αρείου Πάγου (δημοσιευμένη στον ιστότοπο της Εισαγγελίας του Αρείου Πάγου στην ηλεκτρονική διεύθυνση <https://eisap.gr/%ce%b5%ce%b3%ce%ba%cf%8d%ce%ba%ce%bb%ce%b9%ce%bf%cf%82-1-2021>) συστήθηκε ως γενική οδηγία στους Εισαγγελείς Πρωτοδικών και ειδικά στους Εισαγγελείς Ανηλίκων ότι καθένας από τους (αντιδικούντες) γονείς, βάσει της νομολογίας του ΕΔΔΑ, έχει ειδικότερο δικαίωμα, βάσει του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ, να λαμβάνει αντίγραφα των συντασσόμενων εκθέσεων κοινωνικής έρευνας (αφού αυτά αφορούν τα τέκνα του, τον ίδιο και τον άλλο γονέα), συνεπώς ενδεχόμενη εισαγγελική άρνηση δεν καταφάσκει την προστασία του δικαιώματος σεβασμού της οικογενειακής ζωής και συνιστά μορφή παραβίασης της σύμβασης.

Η ως άνω εγκύκλιος ερίστηκε στην απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ), που εκδόθηκε στις 16.6.2016 επί της υπ' αριθ. 74758/11 προσφυγής (υπόθεση Φουρκιώτης κατά Ελλάδας δημοσιευμένη στον ιστότοπο <https://hudoc.echr.coe.int/eng?I=001-167594>), η οποία διαπίστωσε ότι η άρνηση του Εισαγγελέα Ανηλίκων να χορηγήσει στον προσφεύγοντα αντίγραφα των εκθέσεων κοινωνικής έρευνας, τις οποίες συνέταξε αρμόδια κοινωνική λειτουργός ύστερα από δική του παραγγελία, αφού προηγήθηκαν παράπονα του προσφεύγοντος στον Εισαγγελέα για ματαίωση της επικοινωνίας του με τα τέκνα του που είχε ρυθμιστεί από το Δικαστήριο, συνιστά παραβίαση του άρθρου 8 § 1 της ΕΣΔΑ. Κατά το σκε-

πτικό του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου η εν λόγω απορριπτική εισαγγελική στάση είχε ως αποτέλεσμα να μην έχει ο προσφεύγων πρόσβαση στα στοιχεία της κοινωνικής έρευνας (αν και αφορούσε τον ίδιο και τα τέκνα του και δεν συνέτρεχε υποχρέωση τήρησης απορρήτου) και τελικά να μην μπορέσει να συνεργασθεί με παιδοψυχιατρους, ώστε να διευκολυνθεί η επανασύνδεσή του με αυτά. Έτσι, το ΕΔΔΑ διαπίστωσε παραβίαση του άρθρου 8 της Σύμβασης ως προς την προεκτεθείσα ερμηνευτική συνιστώσα του.

Η παραπάνω δικαστική κρίση έρχεται να προστεθεί σε μία σειρά έτερων κρίσεων στην νομολογία του ΕΔΔΑ για το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ (δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής), από το οποίο συνεπάγεται το δικαίωμα ενός γονέως σε μέτρα κατάλληλα για να τον "επανενώσουν" με το τέκνο του και την υποχρέωση των εθνικών αρχών να τα υιοθετήσουν. Για την ικανοποίηση του συμφέροντος να απολαμβάνει τακτικής επικοινωνίας με το τέκνο, το ΕΔΔΑ έχει επανειλημμένα υπογραμμίσει τη σημασία του δικαιώματος ενός γονέως να έχει πρόσβαση στα κρίσιμα στοιχεία του φακέλου, τα οποία περιλαμβάνονται ειδικότερα στις παιδοψυχιατρικές εκθέσεις και στις εκθέσεις Κοινωνικής έρευνας, δηλαδή να έχει πραγματική πρόσβαση στο σύνολο των σχετικών πληροφοριών, που έχουν στη διάθεσή τους τα εθνικά δικαστήρια.

Στο ίδιο μοτίβο έχουν κινηθεί και έτερες προγενέστερες αποφάσεις του ΕΔΔΑ, όπως στην από 15 Οκτωβρίου 2009 απόφαση του ΕΔΔΑ Τσουρλάκης κατά Ελλάδας, με αριθ. προσφυγής 50796/07, όπου το δικαστήριο έκρινε ότι υπήρχε παραβίαση του άρθρου 8 της Σύμβασης εκ της άρνησης των αρχών να γνωστοποιήσουν σε γονέα ανηλίκου τέκνου, όπου είχε ρυθμιστεί η

επικοινωνία του με αυτό, την έκθεση της κοινωνικής έρευνας σχετικά με τις συνθήκες διαβίωσης του τέκνου του, απορρίπτοντας τους ισχυρισμούς του κράτους μέλους ότι η ως άνω έκθεση ήταν απόρρητη και ο προσφεύγων δεν είχε δικαίωμα να λάβει γνώση πληροφοριών που αφορούσαν προσωπικά δεδομένα του ανήλικου τέκνου του (βλ. την ως άνω απόφαση δημοσιευμένη στον ιστότοπο <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-166110>). Βλ. και Μιχαήλ Μαργαρίτης, Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, 2019, σ. 263-264, όπου κάνει αναφορά ότι στα πλαίσια της ερμηνείας του άρθρου 8 της σύμβασης ο γονέας πρέπει να έχει πρόσβαση στα στοιχεία των αρχών που αφορούν το τέκνο).

Ωστόσο δημιουργείται εδώ το εξής ερώτημα: Χρειαζόταν η προσφυγή κάποιου συμπολίτη μας στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, ώστε να κατοχυρωθεί το αυτονόητο δικαίωμα του γονέα προς λήψη αντιγράφων παιδοψυχιατρικών και παιδοψυχολογικών εκθέσεων ή εκθέσεων κοινωνικής έρευνας ή έτερων ιατρικών στοιχείων που αφορούν τα ανήλικα τέκνα του και οι εκθέσεις αυτές ευρίσκονται σε (κοινωνικό) φάκελο της Εισαγγελίας ανηλίκων;

Ή χρειαζόταν η Εισαγγελία του Αρείου Πάγου να εκδώσει εγκύκλιο, πέντε χρόνια μετά την έκδοση της απόφασης του ΕΔΔΑ Φουρκιώτης κατά Ελλάδα, και δώδεκα χρόνια μετά την απόφαση του ΕΔΔΑ Τσουρλάκης κατά Ελλάδα, με σαφείς κατευθύνσεις στους Εισαγγελείς Ανηλίκων για την παροχή των ως άνω εκθέσεων ή έτερων στοιχείων που αφορούν τα ανήλικα τέκνα, παρά το ότι το έννομο συμφέρον του γονέα που ασκεί την γονική μέριμνα να έχει πρόσβαση επί προσωπικών στοιχείων του ανήλικου τέκνου και να λαμβάνει γνώση αυτών, ακόμα και επί ιατρικών στοιχείων και φακέλων αλλά και επί έτερων ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων, έχει ήδη αναγνωρίσει εδώ και χρόνια η Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων με τις, ενδεικτικά αναφερόμενες, 24/2009, 53/2010, 4/2020, 26/2021 και 28/2022 αποφάσεις της; (βλ. ΑΠΔΠΧ 24/2009, ΑΠΔΠΧ 53/2010, ΑΠΔΠΧ 4/2020, ΑΠΔΠΧ 26/2021, ΑΠΔΠΧ 28/2022 δημοσιευμένες στην ιστοσελίδα της www.dpa.gr).

Η απάντηση είναι δυστυχώς ναι! Και αυτό διότι η Εισαγγελία Ανηλίκων, τουλάχιστον αυτή που εδρεύει στην Αθήνα, αρνούνταν πεισματικά και από ότι διαφαίνεται εξακολουθεί να αρνείται, την παροχή αντιγράφων παιδοψυχιατρικών και παιδοψυχολογικών εκθέσεων ή εκθέσεων κοινωνικής έρευνας ή έτερων προσωπικών στοιχείων των ανηλίκων τέκνων στους γονείς αυτών, χωρίς νόμιμο λόγο και αιτία. Η δε ως άνω άρνηση γινόταν ακόμα πιο ισχυρή στην περίπτωση που ο γονέας δεν είχε την επιμέλεια των τέκνων, αλλά μόνο την επικοινωνία με αυτά, παρά το ότι εξακολουθούσε να ασκεί την γονική μέριμνα αυτών, η ως άνω δε συμπεριφορά έχει λάβει καθεστώς πάγιας τακτικής από την Εισαγγελία Ανηλίκων. Ειδικότερα:

II. Η προβληματική στάση της Εισαγγελίας Ανηλίκων

A. Με την υπ' αριθ. απόφ. 2/2015 της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου με τίτλο «*Εγκριση της τροποποίησης και συμπλήρωσης του Κανονισμού Εσωτερικής Υπηρεσίας της Εισαγγελίας Πρωτοδικών Αθηνών*», που δημοσιεύτηκε στο ΦΕΚ Β/1042/3.6.2015, προβλέφθηκε, στο άρθρ. 14 § 11 αυτής, ότι ο Εισαγγελέας Ανηλίκων: «*Διατάσσει τη διενέργεια κοινωνικών ερευνών και παιδοψυχιατρικών εκτιμήσεων, είτε αυτεπαγγέλτως κατόπιν έγγραφης καταγγελίας, είτε κατόπιν αιτήσεως κάθε ενδιαφερόμενου, ενώ προβαίνει σε κάθε άλλη ενέργεια κρίνει σκόπιμη προς το συμφέρον του ανήλικου. Το συγκεντρωθέν υλικό συνιστά το περιεχόμενο κοινωνικού φακέλου που τηρείται σε ειδικό αρχείο μέχρι την ενηλικίωση του ανήλικου και δεν υπόκειται στις γενικές διατάξεις του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας που αφορούν στις δικονομικές δεσμεύσεις για την επεξεργασία ποινικών δικογραφιών*».

Από την παραπάνω απόφαση, η οποία ενέχει θέση Κανονισμού για την λειτουργία της Εισαγγελίας Ανηλίκων, διαφαίνεται ότι στα πλαίσια των αρμοδιοτήτων της εν λόγω Εισαγγελίας είναι και η διενέργεια κοινωνικών ερευνών και παιδοψυχιατρικών εκτιμήσεων, βάσει των οποίων συντάσσονται και οι αντίστοιχες εκθέσεις - γνωματεύσεις από τους φορείς του Δημοσίου τομέα, οι οποίες φυλάσσονταν σε ειδικό κοινωνικό φάκελο της εν λόγω Υπηρεσίας. Μάλιστα

να σημειωθεί ότι σε αντίθεση με την πρακτική που ακολουθείται από την Εισαγγελία Ανηλίκων, δεν χρειάζεται να έχει κατατεθεί μηνυτήρια αναφορά με θύτη ή θύμα το ανήλικο προκειμένου να διενεργηθεί κοινωνική έρευνα ή παιδοψυχολογική εκτίμηση, καθότι ο ως παραπάνω Κανονισμός δεν προβλέπει κάτι τέτοιο. Το πρόβλημα λοιπόν που έχει δημιουργηθεί είναι ότι η Εισαγγελία Ανηλίκων όχι μόνο επί σειρά ετών αρνούνταν να χορηγήσει αντίγραφα των παιδοψυχιατρικών και παιδοψυχολογικών εκθέσεων ή εκθέσεων κοινωνικής έρευνας των ανήλικων τέκνων στους γονείς αυτών, η οποία άρνηση ήταν ακόμα πιο έντονη στην περίπτωση που ο αιτών γονέας δεν είχε την επιμέλεια, αλλά και εξακολουθεί να αρνείται ακόμα και μετά την έκδοση της υπ' αριθ. 1/2021 εγκυκλίου της Εισαγγελίας του Αρείου Πάγου.

Β. Πρόσφατη είναι η περίπτωση της Κ.Γ. όπου λόγω τέλεσης αδικημάτων εις βάρος της από το ανήλικο τέκνο της, κατόπιν προτροπής από τον πατέρα του τέκνου, κατέθεσε την αντίστοιχη μηνυτήρια αναφορά και αιτήθηκε με την από 23.11.2021 αίτησή της από την Εισαγγελία Ανηλίκων να διενεργηθεί παιδοψυχολογική πραγματογνωμοσύνη - εκτίμηση στο ανήλικο τέκνο προκειμένου να αποτυπωθεί η συναισθηματική - ψυχολογική του κατάσταση και ο ψυχισμός του. Η ως άνω αίτηση έγινε δεκτή και η Εισαγγελία Ανηλίκων με το από 24.11.2021 έγγραφό της με αριθμό φακέλου 748/2021, διέταξε την παιδοψυχολογική εκτίμηση του ανήλικου τέκνου Γ.Ζ. από το Κέντρο Ψυχικής Υγείας Παιδιών και Τέκνων Νέας Σμύρνης. Επί αυτής εκδόθηκε η αντίστοιχη παιδοψυχολογική γνωμάτευση, η οποία απεστάλη στην Εισαγγελία Ανηλίκων, αντίγραφο της οποίας αιτήθηκε η Κ.Γ., ως γονέας του τέκνου που ασκεί την επιμέλεια αυτού. Η Εισαγγελία Ανηλίκων ωστόσο αρνήθηκε της χορηγήσει αντίγραφο της ως άνω παιδοψυχολογικής γνωμάτευσης, λόγω έλλειψης εννόμου συμφέροντος, όπως χαρακτηριστικά αναγράφεται στην από 9-2-2023 σημείωσή της επί της από 3.2.2023 αιτήσεως της Κ.Γ. (Α-ΔΗΜ).

Γ. Αυτού του είδους η παράτυπη άρνηση όμως δεν είναι πρωτόγνωρη, χαρακτηριστική δε

είναι η περίπτωση όπου ο Θ.Τ. είχε ασκήσει την από 16.9.2017 και με ΑΒΜ Γ2017/1731 μηνυτήρια αναφορά κατά της πρώην συζύγου του και μητέρας των ανήλικων τέκνων τους αλλά και κατά των γονέων της, αποδίδοντάς τους το αδίκημα της ενδοοικογενειακής βίας κατ' εξακολούθηση, παραλλήλως δε είχε ασκήσει την από 12.6.2017 και με ΓΑΚ 548670/2017 αγωγή προς αφαίρεση γονικής μέριμνας - επιμέλειας από την πρώην σύζυγό του.

Περαιτέρω δε με την από 26.6.2017 αίτησή του στην Εισαγγελία Ανηλίκων Αθηνών αιτούνταν την διενέργεια παιδοψυχολογικής πραγματογνωμοσύνης για τα ως άνω ανήλικα τέκνα, αίτημα το οποίο έγινε αποδεκτό με το από 28.12.2017 έγγραφο της Εισαγγελίας Ανηλίκων Αθηνών, που απευθυνόταν στο Ιατροπαιδαγωγικό Κέντρο Λυκόβρυσης με αριθμό φακέλου 2221/2012. Εκδόθηκε δε η αντίστοιχη υπ' αριθ. 284/2018 παιδοψυχολογική γνωμάτευση, η οποία απεστάλη στην Εισαγγελία Ανηλίκων στις 17.8.2018 με αριθμό διαβιβαστικού 2284/2018. Η ως άνω παιδοψυχολογική γνωμάτευση εκδόθηκε μετά την διενέργεια συνεδριών που διήρκησαν πάνω από ένα έτος και το γενικό πόρισμά της ήταν ότι τα ανήλικα τέκνα επιθυμούν να διαμείνουν με τον πατέρα τους λόγω των κακών διαπροσωπικών σχέσεων και τριβών που έχουν με την μητέρα τους.

Με την από 16.9.2018 αίτησή του προς την Εισαγγελία Ανηλίκων ο Θ.Τ. αιτήθηκε αντίγραφο της ως άνω παιδοψυχολογικής γνωμάτευσης που ευρίσκεται στον φάκελο της Εισαγγελίας Ανηλίκων, προκειμένου να γνωρίζει επακριβώς την ψυχολογική κατάσταση των ανήλικων τέκνων του, να συνεργαστεί με τους παιδοψυχολόγους και να αιτηθεί συμβουλές για την κατάλληλη δράση που πρέπει να ακολουθήσει προς όφελος του ψυχισμού τους, αλλά και να χρησιμοποιήσει την γνωμάτευση στην αστική υπόθεση όπου αιτείται απόδοση της γονικής μέριμνας και της επιμέλειας και αφαίρεση αυτών από την πρώην σύζυγό του. Κατά τον χρόνο δε κατάθεσης της ως άνω αίτησης ασκούσε νομίμως την γονική μέριμνα των ανήλικων τέκνων και δεν είχε εκπέσει αυτής, από τέλη δε

Αυγούστου 2018 ασκούσε εν τοις πράγμασιν και την επιμέλεια των ανήλικων τέκνων καθότι αυτά διέμεναν πλέον μαζί του.

Επί της ως άνω αίτησής του η Εισαγγελία Ανηλικών απάντησε αρνητικά, εκδίδοντας την από 5.10.2018 διάταξή της (ΑΔΗΜ.) η οποία απέρριψε το αίτημα του Θ.Τ. προς χορήγηση αντιγράφου της ως άνω παιδοψυχολογικής γνώματευσης, χωρίς πειστική νομική επιχειρηματολογία.

Ειδικότερα η απορριπτική αυτή διάταξη αφού κατ' αρχάς αναφέρει ότι η αποδοχή ή απόρριψη της αίτησης προς χορήγηση του ως άνω αντιγράφου είναι στην απόλυτη κρίση του εισαγγελικού λειτουργού που χειρίζεται την υπόθεση, στην συνέχεια δε αναφέρει λόγους πραγματικούς και όχι νομικούς, για τους οποίους δεν είναι εφικτή η χορήγηση του αιτούμενου αντιγράφου, όπως η προστασία και το συμφέρον των ανήλικων τέκνων, προτείνει δε άλλους τρόπους πληροφόρησης όπως η προφορική πληροφόρηση του εκάστοτε ενδιαφερόμενου ή εφόσον υπάρχει εκκρεμή αστική ή ποινική δίκη η αποστολή ή διαβίβαση του φακέλου του ανηλικού στο εκάστοτε δικαστήριο κατόπιν σχετικού αιτήματος.

Η ως άνω όμως διάταξη σε ουδεμία συγκεκριμένη και αιτιολογημένη αναφορά προβαίνει ως προς το γιατί εν προκειμένω δεν μπορεί να ικανοποιηθεί η συνταγματικά κατοχυρωμένη αρχή της πληροφόρησης, η οποία στηρίζεται στα άρθρα 20, 5 § 1, 50Α § 1, 2, 10 § 1, 3, Σ και άρθρα 6, 10 ΕΣΔΑ, 255 ΣΕΚ, 218 ΕΚ, 42 χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, 19 ΔΣΑΠΔ, το οποίο δικαίωμα πληροφόρησης εξατομικεύεται με την λήψη αντιγράφων από τον γονέα των αιτούμενων εγγράφων.

Περαιτέρω η ως άνω διάταξη ουδόλως λαμβάνει υπόψιν της ότι ο αιτών είναι γονέας των ανήλικων τέκνων και ασκεί την γονική μέριμνα αυτών, σύμφωνα με τα οριζόμενα στις διατάξεις των άρθρων 1510 και 1513 ΑΚ, και έχει, συνεπώς, δικαίωμα πρόσβασης στα ιατρικά δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα αυτών, όπως προ-

κύπτει από το συνδυασμό των διατάξεων των άρθρων 1510 και 1513 ΑΚ, του 14 § 8 εδ. (α') του Κώδικα Ιατρικής Δεοντολογίας και του άρθρου 12 του καταργημένου πλέον ν. 2472/1997, χωρίς να απαιτείται περαιτέρω η συνδρομή στο πρόσωπό του συγκεκριμένου εννόμου συμφέροντος (βλ. ΑΠΔΠΧ 24/2009, ΑΠΔΠΧ 53/2010, ΑΠΔΠΧ 4/2020, ΑΠΔΠΧ 26/2021, ΑΠΔΠΧ 28/2022 δημοσιευμένες στην ιστοσελίδα της www.dpa.gr).

Ούτε δε η Εισαγγελική διάταξη αναφέρει ή θα μπορούσε να ευσταθήσει το επιχείρημα ότι η μη παροχή των αιτούμενων εγγράφων πραγματοποιήθηκε γιατί αυτά περιλαμβάνουν και προσωπικά δεδομένα της πρώην συζύγου του ή άλλων τρίτων προσώπων. Ως προς τον περιορισμό του δικαιώματος γνώσης στην περίπτωση που το έγγραφο αφορά την ιδιωτική ή οικογενειακή ζωή τρίτου προσώπου πρέπει να ειπωθεί ότι η ως άνω απαγόρευση είναι σχετική με το έννομο συμφέρον ή δικαίωμα που εξαρτά ο αιτών από τη γνώση του σχετικού εγγράφου. Η φερόμενη δηλ. απόλυτη απαγόρευση σχετικοποιείται ενόψει του εννόμου συμφέροντος για το οποίο ζητείται το έγγραφο όταν σ' αυτό περιλαμβάνονται και θέματα τα οποία ανήκουν στην ιδιωτική ή οικογενειακή ζωή. Αντίθετη άποψη θα είχε ως αποτέλεσμα στην άνω περίπτωση να μην ικανοποιείτο το δικαίωμα γνώσης και δη καθ' ολοκληρία. Άλλωστε σπάνιες είναι οι περιπτώσεις που ένα έγγραφο είναι «καθαρό» σε σημείο που να μην αναφέρει, έστω και έμμεσα, στοιχεία που αναφέρονται στην ιδιωτική ή οικογενειακή ζωή τρίτου (βλ. ΕγκλΕισΑΠ 6/2006, ΝΟΜΟΣ). Σε κάθε περίπτωση ως έσχατο μέτρο θα μπορούσαν τα ως άνω επίμαχα σημεία να διαγραφούν από την παιδοψυχολογική έκθεση και να του αποδοθεί αυτή με «σβησμένα» τα ως άνω σημεία στα οποία γίνεται αναφορά σε προσωπικά δεδομένα του άλλου συζύγου ή τρίτων προσώπων.

Ούτε περαιτέρω η εισαγγελική διάταξη αναφέρει ότι υφίστατο οποιοσδήποτε περιορισμός του δικαιώματος γνώσης λόγω απορρήτου που θεσπίζεται με ειδική διάταξη νόμου και προβλέπεται ρητά, όπως π.χ. το φορολογικό απόρ-

ρητο. Που να σημειωθεί εν προκειμένω και ως προς αυτό το ζήτημα ότι φορολογικό απόρρητο των ανηλικών τέκνων έναντι των γονέων τους δεν υφίσταται, καθότι στην γονική μέριμνα των τέκνων περιλαμβάνεται και η διαχείριση της περιουσίας αυτών, κατά άρθρο 1510 ΑΚ.

Ούτε πάλι θα μπορούσε να υπάρξει απαγόρευση στην πρόσβαση επί των ως άνω εγγράφων, η οποία να σχετίζεται με την μυστικότητα που διέπει την ποινική διαδικασία, καθότι ακόμα και αν οι παιδοψυχολογικές γνωματεύσεις διατάχθηκαν εξ αφορμής μιας εκκρεμούσης στο στάδιο της ποινικής υπόθεσης, που δεν είναι, στο δεδομένο χρονικά σημείο, επιτρεπτή η λήψη αντιγράφων, οι ως άνω γνωματεύσεις δεν αποτελούν ανακριτικές πράξεις κατά τον ΚΠΔ που συσχετίζονται με την ανοιχθείσα ποινική υπόθεση, που εναποτίθενται στον φάκελο αυτής και για τις οποίες ισχύουν οι δικονομικές δεσμεύσεις του ΚΠΔ, αλλά διατηρούνται σε ξεχωριστό κοινωνικό φάκελο επί της Εισαγγελίας Ανηλικών, όπως προβλέπει η υπ' αριθ. απόφ. 2/2015 της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου.

Ούτε πάλι είναι εν προκειμένω εφικτό να εφαρμοστεί το άρθρο 147 του ΚΠΔ για την λήψη αντιγράφων καθότι, ως ρητά αναφέρει η υπ' αριθ. 2/2015 απόφαση της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου, η οποία ενέχει θέση Κανονισμού για την λειτουργία της Εισαγγελίας Ανηλικών, οι ως άνω παιδοψυχολογικές γνωματεύσεις και κοινωνικές έρευνες, δεν υπόκεινται στις γενικές διατάξεις του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας που αφορούν στις δικονομικές δεσμεύσεις για την επεξεργασία ποινικών δικογραφιών.

Ενόψει λοιπόν της σπουδαιότητας του δικαιώματος γνώσης και πληροφόρησης των στοιχείων και δεδομένων των ανηλικών τέκνων, από τον έχοντα την γονική μέριμνα γονέα, οι όποιες εξαιρέσεις από το ως άνω δικαίωμα πρέπει να αναφέρονται αφενός μεν εξαντλητικά και αφετέρου, ως τέτοιες, πρέπει να ερμηνεύονται στενά.

Παρά λοιπόν το ότι δεν υπήρχε ούτε απαγό-

ρευση πληροφόρησης που να προκύπτει από κάποια ρητή διάταξη νόμου, ούτε απόρρητο των ως άνω εγγράφων που να προκύπτει ομοίως από κάποια διάταξη, ούτε τίθεται εκ νομικής άποψης θέμα προσωπικών δεδομένων των ανηλικών τέκνων, ούτε οι διατάξεις του ΚΠΔ εφαρμόζονται εν προκειμένω, ούτε δε από την υπ' αριθ. 2/2015 απόφαση της Ολομέλειας της Εισαγγελίας του ΑΠ, με την οποία τροποποιήθηκε ο κανονισμός Εσωτερικής Υπηρεσίας της Εισαγγελίας Αθηνών και ρυθμίστηκαν οι αρμοδιότητες της Εισαγγελίας Ανηλικών, προβλέπονται παρόμοιας φύσης απαγορεύσεις, η Εισαγγελία Ανηλικών δεν ικανοποίησε το ως άνω αίτημα.

Μόλις δε που χρειάζεται να αναφερθεί ότι οι προτεινόμενοι έτεροι τρόποι ενημέρωσης από την Εισαγγελία Ανηλικών, όπως η προφορική ενημέρωση του εκάστοτε γονέα, είναι έωλοι και ατελέσφοροι και δεν εξυπηρετούν το εκάστοτε δικαίωμα πρόσβασης και πληροφόρησης, η δε διαβίβαση φακέλου του ανηλικού στο εκάστοτε δικαστήριο, κατόπιν σχετικού αιτήματος του εκάστοτε Προέδρου του στον οποίο έχει ανατεθεί η εκδίκαση της υπόθεσης, ούτε το δικαίωμα πληροφόρησης ικανοποιεί, ούτε εφαρμόζεται πάντα στην πράξη.

Επί της άρνησης της Εισαγγελίας Ανηλικών προς χορήγηση αντιγράφου της παιδοψυχολογικής γνωμάτευσης, ως αυτή εκφράστηκε με την από 5.10.2018 διάταξη της (ΑΔΗΜ.), ο Θ.Τ. στράφηκε στον Εισαγγελέα ακροάσεως, βάσει του τότε ισχύοντος άρθρου 25 § 4β ν. 1758/88 [Οργανισμός Δικαστηρίων], που όριζε ότι ο Εισαγγελέας «... δικαιούται να παραγγείλει στις υπηρεσίες του δημοσίου, των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, των οργανισμών κοινής ωφέλειας και όλων γενικά των επιχειρήσεων του Δημοσίου Τομέα, να παραδώσουν έγγραφα ή να χορηγήσουν αντίγραφα τους, όταν το ζητήσουν φυσικά ή νομικά πρόσωπα, που έχουν δικαίωμα ή έννομο συμφέρον εκτός αν πρόκειται για έγγραφα από αυτά που αναφέρονται στο άρθρο 261 του ΚΠΔ», και αιτούνταν διά Εισαγγελικής Παραγγελίας να δοθεί εντολή να του χορηγηθεί, όχι από τον Φάκελο της Εισαγγελίας Ανηλικών αλλά από το Ιατροπαιδαγωγικό Κέ-

ντρο Λυκόβρυσης που εξέδωσε την γνωμάτευση, ως ν.π.δ.δ., η επίδικη παιδοψυχολογική γνωμάτευση. Ο Εισαγγελέας Ακροάσεως απέρριψε το αίτημα λόγω αναρμοδιότητας με την αιτιολογία ότι η αρμοδιότητα για την ικανοποίηση του αιτήματος προς λήψη αντίγραφου για τις ως άνω εκθέσεις, ανήκει στην Εισαγγελία Ανηλίκων και όχι στον Εισαγγελέα Ακροάσεως, παρά το ότι το αίτημα απευθυνόταν στο Ιατροπαιδαγωγικό Κέντρο Λυκόβρυσης, ήτοι σε δημόσιο φορέα, και όχι στην Εισαγγελία Ανηλίκων. Μόλις δε που χρειάζεται να αναφερθεί ότι η επικαλούμενη αναρμοδιότητα είναι άγνωστο που μπορεί να θεμελιωθεί νομικά.

Κατόπιν της ως άνω εκ νέου απόρριψης χορήγησης της παιδοψυχολογικής γνωμάτευσης από τον Εισαγγελέα Ακροάσεως, ο Θ.Τ. άσκησε κατά της από 5.10.2018 απορριπτικής διάταξης της Εισαγγελίας Ανηλίκων την από 12.12.2018 προσφυγή, την οποία απεύθυνε στον ιεραρχικά ανώτερο Εισαγγελέα Πρωτοδικών. Και αυτό διότι βάσει της διάταξης του άρθρου 24 § 4α ν. 1756/88, που ίσχυε τότε, περί ιεραρχικής εξάρτησης των λειτουργών του Εισαγγελικού κλάδου ο ιεραρχικά ανώτερος Εισαγγελέας στις εν λόγω περιπτώσεις, θα είναι πάντα ο Εισαγγελέας Πρωτοδικών και όχι ο Εφετών, που θα επανεκτιμήσει την τυχόν λανθασμένη κρίση Αντεισαγγελέως Πρωτοδικών ή Εισαγγελικού Παρέδρου της ίδιας υπηρεσίας, ενόψει της εκ του νόμου ρητής απονομής της σχετικής εξουσίας σε Εισαγγελικούς λειτουργούς, που υπηρετούν στον Α' βαθμό, κατ' άρθρο 25 § 4β ΚΟΔΚΛΔ (βλ. και ΕγκΕισΑΠ 1/2017, ΝΟΜΟΣ για την αποκλειστική αρμοδιότητα του Εισαγγελέα Πρωτοδικών ως προς το θέμα αυτό). Επί της ως άνω προσφυγής εκδόθηκε η από 10.1.2019 απορριπτική διάταξη του Προϊσταμένου της Εισαγγελίας Πρωτοδικών Αθηνών, η οποία επικύρωσε την απορριπτική διάταξη της Εισαγγελίας Ανηλίκων (Αδημ.).

Επί του αστικού δε δικαστηρίου για την ανάθεση της επιμέλειας ο Θ.Τ. αιτήθηκε από την αξιότιμη Πρόεδρο, η οποία εκδίκασε την ως άνω αστική υπόθεση, όπως η ως άνω παιδοψυχολογική γνωμάτευση ζητηθεί υπηρεσιακά από

την Εισαγγελία Ανηλίκων, καθ' υπόδειξη της τελευταίας, προκειμένου το Δικαστήριο να λάβει γνώση της επίδικης παιδοψυχολογικής γνωμάτευσης κατά τον σχηματισμό της δικανικής του κρίσης για την απόδοση της επιμέλειας. Ωστόσο το αστικό Δικαστήριο σε ουδεμιά τέτοια ενέργεια προέβη με αποτέλεσμα η ως άνω γνωμάτευση να μην τύχει δικανικής αξιολόγησης και κρίσης στην δίκη περί την επιμέλεια των ανηλίκων τέκνων και να παραμείνει αναξιόποιητη στον φάκελο της Εισαγγελίας Ανηλίκων! Ένα εξαιρετικής σπουδαιότητας και κομβικής σημασίας έγγραφο που εκδόθηκε μετά από συνεδρίες ενός έτους περίπου και αποτυπώνει ξεκάθαρα τον ψυχισμό των ανηλίκων τέκνων και την σχέση τους με τους γονείς τους, δεν ήταν εφικτό να χρησιμοποιηθεί στη αστική δίκη περί επιμέλειας, εκ δυσλειτουργίας του όλου δικαστικού συστήματος.

III. Επίλογος

Διαπιστώνει λοιπόν κανείς ότι υπάρχει μια εξακολουθητική συμπεριφορά στην τακτική της Εισαγγελίας Ανηλίκων, η οποία παράτοπα δεν ικανοποιούσε και συνεχίζει να μην ικανοποιεί, ακόμα και μετά την έκδοση της υπ' αριθ. 1/2021 εγκυκλίου της Εισαγγελίας του Αρείου Πάγου, νόμιμα αιτήματα των γονέων των τέκνων περί λήψης αντιγράφων των παιδοψυχολογικών γνωματεύσεων, χωρίς νόμιμο λόγο και αιτιολογία.

Τις ως άνω παράλογες νομικές καταστάσεις βίωσε προφανώς και ο συμπολίτης μας κος Φουρκιώτης, ο οποίος προσέφυγε στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο για να καταγγείλει, μεταξύ άλλων, τις ως άνω παράτυπες πρακτικές της Εισαγγελίας Ανηλίκων και την επίμονη και νομικά αδικαιολόγητη άρνησή της να παρέχει πρόσβαση σε τέτοιου είδους έγγραφα και στοιχεία. Ο ως άνω συμπολίτης μας είχε την θέληση αλλά και την οικονομική δυνατότητα να προβεί στην ως άνω ενέργεια, ωστόσο αυτήν την δυνατότητα δεν την έχουν έτεροι συμπολίτες μας, των οποίων τα δικαιώματα πρόσβασης και πληροφόρησης καταπατούνταν από την Εισαγγελία Ανηλίκων επί σειρά ετών και συνεχίζουν να καταπατούνται, παρά το ότι εκδόθηκε η απόφαση

του κ. Φουρκιώτη από το ΕΔΔΑ, που καταδικάζει την χώρα μας για τέτοιου είδους έλλειψη ενημέρωσης, και παρά το ότι και πρωτότερα είχε εκδοθεί από το ΕΔΔΑ παρεμφερούς φύσης απόφαση στην υπόθεση Τσουρλάκης κατά Ελλάδας.

Και όλα αυτά λαμβάνουν χώρα παρά το ότι, βάσει της ως άνω απόφασης του ΕΔΔΑ στην υπόθεση Φουρκιώτης κατά Ελλάδας, η Εισαγγελία του Αρείου Πάγου εξέδωσε, πέντε χρόνια μετά την έκδοση της ως άνω απόφασης, την επίδικη εγκύκλιο η οποία ξεκαθαρίζει την νομική φύση ενός θέματος το οποίο θα έπρεπε να ήταν εξ αρχής τόσο αυτονόητο και ξεκάθαρο και το οποίο κάλλιστα θα μπορούσε να είχε επιλυθεί από τους Εισαγγελικούς Λειτουργούς με την

απλή εφαρμογή της υφιστάμενης νομοθεσίας, όπου προβλέπονται ρητά τα δικαιώματα ενημέρωσης των γονέων του τέκνου. Και δεν φτάνει που οι Εισαγγελικοί Λειτουργοί δεν εφαρμόζαν και δεν εφαρμόζουν την υφιστάμενη νομοθεσία, δεν εφαρμόζουν και τις υποδείξεις στις οποίες προβαίνει η υπ' αριθ. 1/2021 εγκύκλιος της Εισαγγελίας του Αρείου Πάγου, συνεχίζοντας την παράτυπη τακτική της άρνησης της ενημέρωσης.

Ίσως λοιπόν εν τέλει, εν έτει 2023, η προσφυγή στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο φαντάζει, για μια ακόμα φορά, πιο απαραίτητη από ποτέ. Όχι μόνο προς αποκατάσταση της νομιμότητας, αλλά και προς άρση του νομικού παραλογισμού.

Η διαμεσολάβηση στις ναυτικές διαφορές Mediation in shipping disputes

Μαρίνας Αλειφεροπούλου

Δικηγόρου, LL.M. (ναυτικό δίκαιο) – Διαμεσολαβήτριας
Υποψήφιας Διδάκτορας (θαλάσσια ασφάλιση)*

1) Εισαγωγή

Οι εναλλακτικοί τρόποι επίλυσης των διαφορών (*Alternative Dispute Resolution* ή κατά το ακρωνύμιο *ADR*), είναι ένας εξέχον τρόπος διευθέτησης των διενέξεων, διότι σε αντίθεση με τις συμβατικές μεθόδους, έχουν καταρχήν πολύ μικρότερο κόστος, είναι ταχύτεροι από μία δικαστική διαδικασία ή μία διαιτησία και έχουν ευελιξία^{1, 2, 3}.

* Τμήμα Ναυτιλίας & Επιχειρηματικών Υπηρεσιών - Πανεπιστήμιο Αιγαίου. Αναπληρωματικό Μέλος της Ένωσης για τη Ναυτική Διαιτησία στον Πειραιά. Αναπληρωματικό Μέλος Δ.Σ. Κέντρου Διαμεσολάβησης Πειραιά (ΚΕΔΙΠ).

1. Το παρόν άρθρο αποτελεί μέρος της παρουσίασης για τη Διαμεσολάβηση και τη Διαιτησία που έγινε στο Πανεπιστήμιο Πειραιά, στις 15.3.2019, με ομιλητές τους *Αντώνη Τσαβδαρίδη, Νικόλαο Πενθερουδάκη, Γιώργο Θεολογίτη, Μαρίνα Αλειφεροπούλου*.

2. Γενική βιβλιογραφία & αρθρογραφία: Πλευρή Α. Διαμεσολάβηση σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις, 2021, Σάκκουλας. Διαμεσολάβηση από τη Θεωρία στην Πράξη, Γιαννοπούλου Ζ., 2021, Νομ. Βιβλιοθήκη. Διαμεσολάβηση Διεθνείς και Συγκριτικές Πτυχές, Μείδανης Χ., 2020, Νομ. Βιβλιοθήκη. Το δίκαιο της διαμεσολάβησης, Θεοχάρης Δ., 2020, Νομ. Βιβλιοθήκη. Διαμεσολάβηση σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις, Αντωνέλου Σ., Πλέσσα Ε., 2014, Σάκκουλας. Υποχρεωτικότητα στη Διαμεσολάβηση και Πρόσβαση στη Δικαιοσύνη, Κοτσιρή Ε. ΕΛΛΔνη 2021. 1407. Διακοπή των δικονομικών προθεσμιών επί διενέργειας ΥΑΣ εκ παραδρομής σε υπόθεση που δεν καταλαμβάνονταν από την υποχρέωση διεξαγωγής της, Γιαννόπουλος Π, Αρμ 2021. 1627. 5+1 Βήματα, τι κάνει ο Δικηγόρος στη Διαμεσολάβηση ν. 4640/2019, Ε. Ραφτοπούλου-Χατζηπρίμου, Α΄ δημοσίευση ΝΟΜΟΣ.

3. Εκδήλωση για την ημέρα της Διαμεσολάβησης που οργάνωσε η ΚΕΔ, οι Δικηγορικοί Σύλλογοι Πειραιά και Θεσσαλονίκης, ο ΟΠΕΜΕΔ, το Υπουργείο Δικαιοσύνης με θέμα: Η εφαρμογή του θεσμού της Διαμεσολάβησης στην ελληνική έννομη τάξη, στις 22 Μαρτίου 2022, στο Δημοτικό Θέατρο Πειραιά, εις μνήμη του

Ο όρος *ADR* χρησιμοποιείται για διαδικασίες όπως η διαμεσολάβηση (*Mediation*) ή η συνδιαλλαγή/συμφιλίωση (*Conciliation*), όπου τα σε διένεξη μέρη διαπραγματεύονται έναν συμβιβασμό με τη βοήθεια ενός τρίτου ουδέτερου μέρους.

Η βασική διαφορά μεταξύ της διαιτησίας και των εναλλακτικών μορφών επίλυσης των διαφορών είναι ότι η διαιτητική απόφαση (όπως και η δικαστική) επιβάλλεται στα διάδικα μέρη ως μία δέσμευση. Ενώ, οι εναλλακτικοί τρόποι επίλυσης, βοηθούν *τα ίδια* τα μέρη να βρουν μια λύση στη διένεξή τους, μέσω μιας δεσμευτικής συμφωνίας. Δηλαδή στη διαμεσολάβηση *τα μέρη* ελέγχουν το αποτέλεσμα της συμφωνίας τους, *τα ίδια* αποφασίζουν πώς θα λύσουν τη διαφορά τους και η τυχόν συμφωνία τους εξαρτάται από την προθυμία να συμβιβαστούν, με γνώμονα το *κοινό συμφέρον* στην επίλυση της διένεξης.

Κοινό χαρακτηριστικό της διαιτησίας και της διαμεσολάβησης είναι η *εμπιστευτικότητα*, το *απόρρητο* της διαδικασίας και του αποτελέσματος και η *εν τέλει δέσμευση* των μερών, είτε μέσω της διαιτητικής απόφασης ή της πιθανής διαμεσολαβητικής συμφωνίας, αντίστοιχα.

Συγκεκριμένα, αν τα μέρη αποφασίσουν να προχωρήσουν σε διαμεσολάβηση, πρέπει καταρχήν να συνάψουν *μία συμφωνία διαμεσολάβησης (mediation agreement)*. ή τέτοια συμφωνία να περιέχεται ως ρήτρα/ή δυνατότητα στη σχέση τους (π.χ. ναυλοσύμφωνο). Οι συμφωνίες διαμεσολάβησης στη ναυτιλία είναι σχετικά σπάνιες. Οι περισσότερες θαλάσσιες συμβάσεις (π.χ. φορτωτικές), περιέχουν *ρήτρες υπαγωγής στη διαιτησία* των ναυτιλιακών διαφορών.

Στο παρόν άρθρο θα περιγραφεί το νομικό πλαίσιο στην Ελλάδα, στην Αγγλία, στην Αμε-

καθηγητή Κοτσιρή Α., με ομιλητές τους *Τσιόρα Κ., Χαμηλοθώρη Ι., Οικονόμου Κ., Κλάππα Η., Καλαντζόπουλο Μ., Κανελλόπουλο Ν.*

ρική, ενώ θα σημειωθούν και οι διαμεσολαβητικοί κανόνες του διεθνούς εμπορικού επιμελητηρίου, πάντοτε με την προοπτική και τη σκέψη της ένταξης και χρήσης στη ναυτιλία.

2) Η διαδικασία διαμεσολάβησης στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα, ισχύει ο ν. 4640/30.11.2019 (ΦΕΚ Α 190/30.11.2019)⁴ (& ΦΕΚ Α 194/4.12.2019 για τη διόρθωση σφάλματος, & άρθρο 65 ν. 4647/2019, ΦΕΚ 204/16.12.2019 για την τροποποίηση του άρθρου 3). Εν συντομία, οι διατάξεις ορίζουν ότι:

Ως *διαμεσολάβηση* νοείται μία διαρθρωμένη διαδικασία ανεξαρτήτως ονομασίας, με βασικά χαρακτηριστικά την εμπιστευτικότητα, την ιδιωτική αυτονομία, στην οποία δύο ή περισσότερα μέρη επιχειρούν εκουσίως με καλόπιστη συμπεριφορά και συναλλακτική ευθύτητα να επιλύσουν μία διαφορά τους με τη βοήθεια του διαμεσολαβητή⁵.

Ως *διαμεσολαβητής* νοείται τρίτο πρόσωπο σε σχέση με τους διαδίκους και τη διαφορά, που αναλαμβάνει να διαμεσολαβήσει με κατάλληλο, αποτελεσματικό και αμερόληπτο τρόπο, διευκο-

λώνοντας τα συμμετέχοντα μέρη να βρουν μία κοινά αποδεκτή λύση για τη διαφορά τους⁶. Ο διαμεσολαβητής πρέπει να είναι νόμιμα διαπιστευμένος στην Ελλάδα ή σε άλλο κράτος-μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης⁷.

Υπαγόμενες διαφορές: Στη διαδικασία της διαμεσολάβησης μπορούν να υπαχθούν αστικές και εμπορικές διαφορές εθνικού ή διασυνοριακού χαρακτήρα, υφιστάμενες ή μέλλουσες, μετά από έγγραφη συμφωνία των μερών, αν τα μέρη έχουν την εξουσία να διαθέτουν το αντικείμενο της διαφοράς, σύμφωνα με το ουσιαστικό δίκαιο⁸.

Υποχρέωση ενημέρωσης από πληρεξούσιο δικηγόρο: Πριν την προσφυγή στο Δικαστήριο, ο πληρεξούσιος δικηγόρος οφείλει να ενημερώσει τον εντολέα του εγγράφως για τη δυνατότητα διαμεσολαβητικής διευθέτησης της διαφοράς και για την υποχρέωση προσφυγής στην υποχρεωτική αρχική συνεδρία⁹. Το ενημερωτικό έγγραφο συμπληρώνεται και υπογράφεται από τον εντολέα και τον πληρεξούσιο δικηγόρο του και κατατίθεται με το εισαγωγικό δικόγραφο της αγωγής που τυχόν ασκηθεί ή με τις προτάσεις το αργότερο μέχρι τη συζήτησή της, επί ποινή απαραδέκτου της συζήτησης της αγωγής.

Προσφυγή στη διαμεσολάβηση χωρεί: 1) αν τα μέρη το συμφωνήσουν, 2) αν τα μέρη κληθούν να προσφύγουν στη διαμεσολάβηση και συναινούν σε αυτή, 3) αν η υπαγωγή συγκεκριμένης διαφοράς στη διαμεσολάβηση διαταχθεί από δικαστική αρχή άλλου κράτους μέλους, 4) αν η υπαγωγή της διαφοράς στη διαδικασία της διαμεσολάβησης επιβάλλεται από το νόμο, 5) αν σε έγγραφη συμφωνία των μερών υπάρχει ρήτρα διαμεσολάβησης, 6) το δικαστήριο, ενώπιον του οποίου εκκρεμεί ιδιωτική διαφορά μπορεί να καλεί τα μέρη να προσφύγουν σε διαμεσολάβηση¹⁰.

Η διαδικασία της διαμεσολάβησης: Τα μέρη παρίστανται με τον πληρεξούσιο δικηγόρο τους. Ο διαμεσολαβητής ορίζεται από τα μέρη ή από τρίτο πρόσωπο της κοινής τους επιλογής, συ-

4. Ο θεσμός της Διαμεσολάβησης εισήχθη με το ν. 3898/2010 ο οποίος ενσωμάτωσε την Οδηγία 2008/52/EK για τα θέματα διαμεσολάβησης σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις, την γνωστή ως Mediation Directive, όπως αυτός ο νόμος στη συνέχεια τροποποιήθηκε με τα άρθρα 178 έως 205 ν. 4512/2018, όπως στη συνέχεια ανεστάλη (μέχρι Σεπτ. 2019) σε ό,τι αφορούσε την υποχρεωτική υπαγωγή συγκεκριμένων κατηγοριών υποθέσεων ιδιωτικού δικαίου -που δεν αφορούσαν τη ναυτιλία- κατόπιν της απόφασης του Αρείου Πάγου 34/2018 και του ν. 4566/2018.

Στη συνέχεια, κατά το άρθρο 74 § 14 ν. 4690/2020, ΦΕΚ Α 104/30.5.2020: "Η έναρξη ισχύος των άρθρων 6 και 7 του ν. 4640/2019 (Α` 190) μετατίθεται αναδρομικά για την 1η.7.2020, ως προς τις υποθέσεις της περ. β` του άρθρου 44 του ν. 4640/2019."

Επίσης ισχύει το π.δ. 123/2011 (ΦΕΚ Α 255) για τον καθορισμό των όρων και προϋποθέσεων αδειοδότησης και λειτουργίας των φορέων κατάρτισης διαμεσολάβησης και ο Κώδικας Δεοντολογίας διαπιστευμένων διαμεσολαβητών με την ΥΑ 109088/20-13 ΦΕΚ Β 2824/2011, όπως τροποποιήθηκε με την ΥΑ 107309/2012 ΦΕΚ Β` 3417/2012. Βλ. και τον Ευρωπαϊκό Κώδικα Δεοντολογίας για τους Διαμεσολαβητές.

5. Άρθρο 2 § 2 ν. 4640/2019.

6. Άρθρο 2 § 3, ν. 4640/2019.

7. Άρθρο 12, ν. 4640/2019.

8. Άρθρο 3 § 1, ν. 4640/2019.

9. Άρθρο 3 § 2, ν. 4640/2019.

10. Άρθρο 4, ν. 4640/2019.

μπεριλαμβανομένων των κέντρων διαμεσολάβησης¹¹. Ο διαμεσολαβητής είναι ένας (1) εκτός αν τα μέρη συμφωνήσουν εγγράφως ότι οι διαμεσολαβητές θα είναι περισσότεροι. Ο χρόνος, τόπος και λοιπές διαδικαστικές λεπτομέρειες της διεξαγωγής διαμεσολάβησης καθορίζονται από τον διαμεσολαβητή σε συμφωνία με τα μέρη. Αν δεν είναι δυνατή η φυσική παρουσία η διαμεσολάβηση πραγματοποιείται και με τηλεδιάσκεψη¹². Η διαδικασία διαμεσολάβησης έχει εμπιστευτικό χαρακτήρα και δεν τηρούνται πρακτικά εκτός αν τα μέρη συμφωνήσουν διαφορετικά. Πρέπει να διεξάγεται με τρόπο που δεν παραβιάζει το απόρρητο αυτής. Πριν την έναρξη της διαδικασίας όλοι οι συμμετέχοντες δεσμεύονται εγγράφως να τηρήσουν το απόρρητο της διαδικασίας διαμεσολάβησης. Την ίδια υποχρέωση έχει και κάθε τρίτος που συμμετέχει σε αυτή¹³. Ο διαμεσολαβητής μπορεί κατά την εκτέλεση των καθηκόντων του, να επικοινωνεί και να συναντά καθένα από τα μέρη είτε χωριστά, είτε από κοινού¹⁴. Πληροφορίες που αντλεί ο διαμεσολαβητής κατά τις χωριστές επικοινωνίες του με το ένα μέρος δεν κοινολογούνται στο άλλο μέρος, χωρίς τη σύμφωνη γνώμη του άλλου μέρους. Οι ενέργειες του διαμεσολαβητή και των μερών για την επίτευξη συμβιβαστικής επίλυσης της μεταξύ τους διαφοράς διέπονται από τις αρχές της καλής πίστης και ειλικρίνειας και της διαρκούς αμεροληψίας του διαμεσολαβητή έναντι αυτών. Τα μέρη μπορούν σε κάθε περίπτωση να συμφωνήσουν ως διαδικασία διαμεσολάβησης τη διαδικασία και τους ειδικότερους κανόνες που προβλέπουν κέντρα και οργανισμοί διαμεσολάβησης. Οι διαμεσολαβητές, τα μέρη και οι πληρεξούσιοι αυτών και όσοι συμμετείχαν στη διαδικασία διαμεσολάβησης δεν εξετάζονται ως μάρτυρες ενώπιον των δικαστηρίων ή ενώπιον διαιτησίας εκτός αν επιβάλλεται για ειδικούς λόγους¹⁵.

Ο διαμεσολαβητής δεν υποχρεούται να αποδεχθεί τον διορισμό του και κατά την εκτέλεση

των καθηκόντων του ευθύνεται για δόλο¹⁶ ή βαρεία αμέλεια και μπορεί να έχει πειθαρχική ή ποινική ευθύνη¹⁷.

Η Υποχρεωτική Αρχική Συνεδρία Διαμεσολάβησης (ΥΑΣ), σε ό,τι αφορά τις ναυτικές διαφορές, λαμβάνει χώρα για όσες δικάζονται κατά την τακτική διαδικασία (καθ' ύλην αρμοδιότητα Μονομελούς Πρωτοδικείου και Πολυμελούς), καθώς και οι διαφορές για τις οποίες σε έγγραφη συμφωνία των μερών προβλέπεται και είναι σε ισχύ *ρήτρα* διαμεσολάβησης. Για το παραδεκτό της συζήτησης της αγωγής που θα ασκηθεί, κατατίθεται μαζί με τις προτάσεις της συζήτησης το πρακτικό της υποχρεωτικής αρχικής συνεδρίας διαμεσολάβησης¹⁸.

Η υπαγωγή μιας διαφοράς ιδιωτικού δικαίου στη διαδικασία της διαμεσολάβησης δεν αποκλείει τη λήψη ασφαλιστικού μέτρου¹⁹.

Σε σχέση με τη διαδικασία της Υποχρεωτικής Αρχικής Συνεδρίας²⁰, το επισπεύδον μέρος έχει τη δυνατότητα είτε να επικοινωνήσει με το άλλο ή τα άλλα μέρη της διαφοράς για το διορισμό διαμεσολαβητή κοινής αποδοχής, είτε να απευθυνθεί σε διαμεσολαβητή επιλογής του. Στην περίπτωση αυτή, ο διαμεσολαβητής επικοινωνεί με το άλλο μέρος με κάθε πρόσφορο μέσο για να διαπιστώσει αν επιτυγχάνεται συμφωνία ως προς το πρόσωπό του και λαμβάνει την έγγραφη έγκρισή τους. Αν δεν καταστεί δυνατή η επικοινωνία ή αν δεν επιτευχθεί συμφωνία ως προς το πρόσωπο του διαμεσολαβητή, τότε διορίζεται διαμεσολαβητής από την Κεντρική Επιτροπή Διαμεσολάβησης με επιμέλεια του επισπεύδοντος μέρους και στην περίπτωση αυτή ο διαμεσολαβητής υποχρεούται μέσα σε τρεις εργάσιμες ημέρες να δηλώσει αν αποδέχεται τον διορισμό του, διαφορετικά, αν παρέλθει άπρακτη η προθεσμία, τεκμαίρεται η μη αποδοχή. Επιλέγεται τότε ο επόμενος κατά σειρά προτεραιότητας από το Ειδικό Μητρώο Διαμεσολαβητών²¹. Το επισπεύδον μέρος υποβάλλει στον διαμεσολαβητή αίτημα προσφυγής στη διαδικασία διαμε-

11. Άρθρο 5 § 2, v. 4640/2019.

12. Άρθρο 5 § 3, v. 4640/2019.

13. Άρθρο 5 § 5, v. 4640/2019.

14. Άρθρο 5 § 4, v. 4640/2019.

15. Άρθρο 5 § 6, v. 4640/2019.

16. Άρθρο 5 § 7, v. 4640/2019.

17. Άρθρο 17, v. 4640/2019.

18. Άρθρο 6 § 1 (β), (γ).

19. Άρθρο 4 § 3, v. 4640/2019.

20. Άρθρο 7, v. 4640/2019.

21. Άρθρο 29, v. 4640/2019.

σολάβησης, αποστέλλοντας ηλεκτρονικά ή με άλλο πρόσφορο τρόπο συμπληρωμένο έντυπο με τα στοιχεία των μερών, το αντικείμενο της διαφοράς και λαμβάνει απόδειξη παραλαβής. Ο διαμεσολαβητής επικοινωνεί με κάθε πρόσφορο μέσο με τα μέρη για τον ορισμό της ημερομηνίας και του τόπου διεξαγωγής της υποχρεωτικής αρχικής συνεδρίας διαμεσολάβησης. Σε περίπτωση μη συμφωνίας, ο διαμεσολαβητής ορίζει την ημερομηνία και τον τόπο διεξαγωγής της υποχρεωτικής αρχικής συνεδρίας. Και στις δύο περιπτώσεις γνωστοποιεί τα παραπάνω στοιχεία στα μέρη εγγράφως πέντε (5) μέρες πριν την υποχρεωτική αρχική συνεδρία, με συστημένη επιστολή ή ηλεκτρονικά και λαμβάνει απόδειξη παραλαβής της γνωστοποίησης. Η υποχρεωτική αρχική συνεδρία διαμεσολάβησης λαμβάνει χώρα εντός είκοσι (20) ημερών από την επομένη της αποστολής στον διαμεσολαβητή του αιτήματος προσφυγής στη διαδικασία διαμεσολάβησης από το επισπεύδον μέρος, η οποία προθεσμία παρεκτείνεται ως την 30^η αν κάποιο από τα μέρη διαμένει στο εξωτερικό. Μετά το πέρας της υποχρεωτικής αρχικής συνεδρίας συντάσσεται πρακτικό από το διαμεσολαβητή που υπογράφεται από τον ίδιο και όλους τους συμμετέχοντες – το οποίο επί ποινή απαραδέκτου κατατίθεται στο δικαστήριο με τις προτάσεις.

Αν πετύχει η διαμεσολάβηση, συντάσσεται πρακτικό που περιέχει τα στοιχεία του άρθρου 8 του νόμου. Από την κατάθεσή του στη γραμματεία του αρμοδίου δικαστηρίου, το πρακτικό αποτελεί εκτελεστό τίτλο, εφόσον η συμφωνία μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο αναγκαστικής εκτέλεσης^{22,23}.

22. Η έγγραφη γνωστοποίηση του διαμεσολαβητή προς τα μέρη για τη διεξαγωγή της υποχρεωτικής αρχικής συνεδρίας ή η συμφωνία της εκούσιας προσφυγής στη διαδικασία της διαμεσολάβησης αναστέλλει την παραγραφή και την αποσβεστική προθεσμία, άρθρο 9 ν. 4640/2019.

23. Γνωμοδότηση ΚΕΔ, αριθμός 26/2021, Κυριάκος Οικονόμου, «.. η αναστολή των προθεσμιών στην ΥΑΣ, ισχύει από την έγγραφη γνωστοποίηση του διαμεσολαβητή και στην εκούσια διαμεσολάβηση, από την ημερομηνία συμφωνητικού υπαγωγής και παύει -στην ΥΑΣ- την ημερομηνία υπογραφής του πρακτικού περάτωσης ΥΑΣ ... Στην περίπτωση της ΥΑΣ, είτε παραστάθηκαν όλα τα μέρη είτε όχι, ο διαμεσολαβητής θα πρέπει να προσαρτά στο πρακτικό περάτωσης, πέ-

Αν αποτύχει η διαμεσολάβηση το πρακτικό μπορεί να υπογράφεται μόνο από το διαμεσολαβητή, ο οποίος μνημονεύει ότι τα μέρη δεν κατέληξαν σε συμφωνία.

Η Κεντρική Επιτροπή Διαμεσολάβησης του Υπουργείου Δικαιοσύνης είναι αρμόδια να επιλαμβάνεται κάθε ζητήματος που αφορά τη διαμεσολάβηση ακόμη και αν το ζήτημα δεν αναφέρεται ρητά στο νόμο²⁴.

Προσόντα των διαμεσολαβητών²⁵. Οι διαμεσολαβητές πρέπει να είναι: α) απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ή κάτοχοι ισοδύναμου πτυχίου της αλλοδαπής, β) εκπαιδευμένοι από φορέα εκπαίδευσης διαμεσολαβητών αναγνωρισμένο από την Κεντρική Επιτροπή Διαμεσολάβησης ή κάτοχοι τίτλου διαπίστευσης από άλλο κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, γ) να είναι διαπιστευμένοι από αυτήν και εγγραμμένοι στο Μητρώο Διαμεσολαβητών που τηρείται στο Υπουργείο Δικαιοσύνης.

Ο διαμεσολαβητής οφείλει να είναι *αμερόληπτος*²⁶ και να τηρεί την *ουδετερότητα*. Να είναι *ανεξάρτητος* και να μην αναλαμβάνει καθήκοντα σε περίπτωση σύγκρουσης συμφερόντων του με τη διαμεσολάβηση²⁷. Να μεριμνά ώστε τα μέρη να έχουν κατανοήσει τη διαδικασία που πρόκειται να ακολουθηθεί και να ενημερώνει ότι μπορούν οποιαδήποτε στιγμή να αποχωρήσουν από τη διαδικασία χωρίς αιτιολογία ή ποινή. Να φροντίσει για την προσήκουσα διεξαγωγή της διαδικασίας και να διασφαλίσει ότι τα μέρη έχουν επαρκή δυνατότητα συμμετοχής σε αυτή.

Ο διαμεσολαβητής πρέπει να τηρεί την *εχεμύθεια*²⁸, δηλαδή υποχρεούται να τηρεί απόρρητες τις πληροφορίες που έχουν προκύψει από τη

ραν του φύλλου βασικών στοιχείων και τα έγγραφα γνωστοποίησης προς τα μέρη καθώς αποτελούν πλήρη απόδειξη, για την έναρξη ισχύος της αναστολής, η οποία παύει με το πρακτικό περάτωσης ΥΑΣ. Συνεπώς με τη σύνθεση σε σώμα (με συνδυετικές σφραγίδες) των τριών στοιχείων (Πρακτικό περάτωσης ΥΑΣ, Φύλλο βασικών στοιχείων και αποδεικτικά γνωστοποίησης) επιτυγχάνεται πλήρης απόδειξη έναρξης και λήξης της αναστολής ...».

24. Άρθρα 10, 11, ν. 4640/2019.

25. Άρθρο 12, ν. 4640/2019.

26. Άρθρο 13, ν. 4640/2019.

27. Άρθρο 14, ν. 4640/2019.

28. Άρθρο 16, ν. 4640/2019.

διαμεσολάβηση ή σε σχέση με αυτή, συμπεριλαμβανομένου του γεγονότος ότι πρόκειται να διεξαχθεί διαμεσολάβηση.

Ο διαμεσολαβητής διέπεται από το επαγγελματικό απόρρητο. Έχει κωδικό δραστηριότητας και υποχρεούται να στέλνει ετήσια έκθεση στην Κεντρική Επιτροπή Διαμεσολάβησης σε σχέση με τις διαμεσολαβήσεις που έχει διεξάγει ή όχι²⁹.

Η αμοιβή του καθορίζεται με ελεύθερη συμφωνία των μερών και αν δεν υπάρχει γραπτή συμφωνία ισχύουν τα ελάχιστα ποσά που ορίζει ο νόμος.

Στην Ελλάδα αδειοδοτημένοι φορείς κατάρτισης διαμεσολαβητών³⁰ λειτουργούν σε Πειραιά, Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Λάρισα, Πάτρα, Τρίπολη, Χανιά, Ιεράπετρα, Γιαννιτιά, Καβάλα, Αλεξανδρούπολη. Η διαπίστευση των διαμεσολαβητών γίνεται κατόπιν εξετάσεων ενώπιον της Επιτροπής Εξετάσεων του Υπουργείου Δικαιοσύνης³¹.

Κάθε διαμεσολαβητής μπορεί εκούσια να παραιτηθεί από την αυτή την ιδιότητα³².

3) Τρόπος διεξαγωγής της διαδικασίας διαμεσολάβησης

Η διαμεσολάβηση στη ναυτιλία είναι μία εθελουσιαστική ευέλικτη διαδικασία, τα μέρη μπορούν να συμφωνήσουν σε ένα μοντέλο, ή σε ένα πλαίσιο στο οποίο θα κινηθεί η διαμεσολάβηση, ή σε θεσμικούς κανόνες διαμεσολάβησης, όπως οι LMAA/Baltic Exchange Mediation Terms, και να περιλάβουν αυτό το μοντέλο στη συμφωνία διαμεσολάβησης.

Εκπρόσωποι και διευθυντές ναυτιλιακών εταιρειών λαμβάνουν ενεργό μέρος και μάλιστα είναι εκείνοι που έχουν την εξουσία (authority) να συμφωνήσουν και να κλείσουν με δεσμευτικό τρόπο μία ναυτιλιακή διένεξη.

Συνεπώς δεν είναι μόνο οι δικηγόροι που έχουν άμεση ανάμιξη και ενεργό ρόλο σε μία τέτοια διαδικασία.

Ξεκινούμε λοιπόν από τη συμφωνία διαμεσολάβησης, η οποία προσαρμόζεται στη φύση της διαφοράς και στις ανάγκες των μερών.

Η διαμεσολάβηση αρχίζει με τον διορισμό ενός διαμεσολαβητή από τα μέρη, στον οποίο θα δοθεί μία περίληψη της υπόθεσης, τα κύρια έγγραφα, αλληλογραφία, γνώμες εμπειρογνομόνων, αν υπάρχουν. Στη συνέχεια ακολουθεί μία κοινή συνάντηση (*joint meeting*) των μερών και του διαμεσολαβητή, (βέβαια, ο διαμεσολαβητής μπορεί να συζητήσει το θέμα ξεχωριστά με κάθε μέρος πριν την κοινή συνάντηση). Η εναρκτήρια ομιλία του διαμεσολαβητή κατά την κοινή συνάντηση, (ονομάζεται και *opening statement*), περιλαμβάνει την από τον ίδιο τον διαμεσολαβητή σύντομη αναφορά στο ρόλο του και την από τα μέρη σύντομη παρουσίαση των θέσεων τους σε σχέση με τη διένεξη και τι επιδιώκουν από αυτή τη διαμεσολάβηση. Στη συνέχεια ο διαμεσολαβητής θα κάνει χωριστές συναντήσεις με τους εκπροσώπους των μερών ζητώντας τους με ρεαλισμό να του πουν τα δυνατά και τα αδύναμα σημεία τους σε σχέση με τη διένεξη. Η διαμεσολάβηση βασίζεται *στο συμφέρον των μερών*. Ο διαμεσολαβητής βοηθά και διευκολύνει την επικοινωνία τους. Χρησιμοποιεί τεχνικές επικοινωνίας και παρεμβάσεις στη σύγκρουση όπως αναδιατύπωση, επαναπλαισίωση (σε ουδέτερη στάση ή σε συναισθηματική), αντανάκλαση περιεχομένου/συναισθημάτων, έλεγχο πραγματικότητας, ανάλυση κινδύνου, ερωτήσεις ανοικτού-κλειστού τύπου εριστικές ή στρατηγικές, παράφραση, ανακεφαλαίωση. Ο διαμεσολαβητής διερευνά την καλύτερη εναλλακτική λύση (BATNA) σε μία διαπραγματευση, την χειρότερη (WATNA), τη ρεαλιστική εναλλακτική λύση (RATNA), την ζώνη ενδεχόμενης συμφωνίας (ZOPA), καθώς και κάθε ενδεχόμενη ευκαιρία που μπορεί να εκμεταλλευθεί ένα μέρος σε μία διαμεσολάβηση³³. Χρησιμοποιεί εμπειρικούς κανόνες και επικεντρώνε-

29. Άρθρα 19, 20, ν. 4640/2019.

30. Άρθρα 22, 23, ν. 4640/2019.

31. Εκτός αν ο διαμεσολαβητής έχει μεταπτυχιακό ή διδακτορικό τίτλο.

32. Άρθρο 30, ν. 4640/2019.

33. ΣΜΕΡΧ- έξυπνη συμφωνία: Συγκεκριμένη (όταν διαχωρίζονται οι αρμοδιότητες των ατόμων), Μετρήσιμη (όταν είναι σαφές πότε πραγματοποιείται η συμφωνία), Επιτεύξιμη (η συμφωνία να μπορεί να γίνει), Ρεαλιστική (τα μέρη να μπορούν να πραγματοποιήσουν τη συμφωνία), Χρονικό πλαίσιο (η συμφωνία να έχει συγκεκριμένο χρονικό πλαίσιο).

ται στο μέλλον των σχέσεων, την πιθανή εξέλιξη τους (π.χ. ανάπτυξη ή διατήρηση συνεργασίας) και στο κοινό συμφέρον των μερών.

Όπως είπαμε, τον έλεγχο και την ευθύνη του αποτελέσματος έχουν τα μέρη. Ο διαμεσολαβητής δεν αποφασίζει, δεν επιβάλλει λύση, αλλά αυτή τη βρίσκουν τα ίδια τα μέρη. Η πιθανή λύση της υπόθεσης θα είναι μία συμφωνία των μερών και όχι μία νομική απόφαση.

Όλα τα στάδια της διαμεσολάβησης διέπονται από την εμπιστευτικότητα. Καμία πληροφορία δεν μεταφέρεται από τον διαμεσολαβητή από το ένα στο άλλο μέρος, χωρίς συμφωνία, αλλά ούτε επιτρέπεται να χρησιμοποιηθεί σε διατησία ή δικαστική διαδικασία που τυχόν θα ακολουθηθεί ως επόμενο στάδιο.

4) Αγγλικοί Κανόνες Διαμεσολάβησης

Στην Αγγλία “θεσμοθετημένοι” όροι διαμεσολάβησης είναι οι όροι της Ένωσης Ναυτικών Διαιτητών Λονδίνου (London Maritime Arbitrators Association/LMAA), οι οποίοι εισήχθησαν το 2002. Το 2009, η Ένωση Ναυτικών Διαιτητών Λονδίνου μαζί με το Baltic Exchange (χρηματιστήριο ναύλων) αποφάσισαν από κοινού να παρέχουν υπηρεσίες διαμεσολάβησης στη ναυτιλία. Τοιουτοτρόπως, οι όροι του 2002 αναθεωρήθηκαν, στο εξής παρέχονται ως LMAA/Baltic Exchange Mediation Terms 2009, προβλέπουν τη διαδικασία διορισμού διαμεσολαβητή, την αμοιβή του, εν γένει το κόστος, την εμπιστευτικότητα της διαδικασίας και το πέρας της διαμεσολάβησης.

Εν τάχει προβλέπουν τα ακόλουθα:

Article 1-preliminary Paragraph(d): “Mediator” means and includes one or more persons appointed or nominated for the purpose of mediation who shall be a member of the LMAA/Baltic Exchange Mediation Panel.

Article 3- number of mediators. Unless the parties otherwise agree there shall be one Mediator who shall be appointed within 14 days from the commencement of the mediation procedure.

Article 4-commencement of the mediation procedure. The party initiating mediation shall send to the other party or parties a written invitation to mediate under those terms, briefly setting out the matters in

dispute. The mediation procedure shall be deemed to have commenced when the other party or parties accept the invitation to mediate.

Article 5-appointment of the mediator. If the parties to a dispute agree to mediate but are unable to agree on the appointment of a mediator, they may make an application in writing to the President. Any application for the appointment of a Mediator shall be accompanied by a brief summary of the matters in dispute. A copy of the application and summary shall be sent to the other parties to the mediation.

Article 6-Exchange of information. Each party will send to the Mediator within 14 days of his appointment, or such other period as may be agreed, copies of a concise summary of its case in the dispute, and, all documents to which the summary refers and any other documents to which it may wish to refer in the mediation. A copy of the summary and the documents will be sent simultaneously to any other party to the Mediation.

Article 7- Duties and powers of the mediator. The Mediator shall assist the parties in an independent and impartial manner in an attempt to reach an amicable settlement of their dispute. He shall be guided by the principle of objectivity, fairness and justice, giving consideration to, among other things, the rights and obligations of the parties, the usages of the trade in question and the circumstances surrounding the dispute including any previous business practices between the parties or some of them. The Mediator shall conduct the mediation in such manner as he considers appropriate. The Mediator may at any time make proposals for the settlement of dispute. The Mediator may invite the parties to meet with him or may communicate with them orally or in writing. The Mediator may, with the consent of the parties, call any witness he thinks may be able to assist in the mediation.

Article 8-Co-operation of the parties with the mediator. The parties in good faith co-operate with the mediator.

Article 9-Settlement agreement. If the parties reach agreement on the settlement of the dispute they shall draw up and sign a written agreement. The Mediator may draw up, or assist the parties in drawing up, the settlement agreement.

Article 10-Confidentiality. The mediator and the parties must keep confidential all matters relating to

the mediation proceedings. Confidentiality extends also to the settlement agreement (or any arbitration award made) except where its disclosure is necessary for the purposes of implementation and enforcement.

Article 10-Termination of mediation procedure. The mediation procedure is terminated (a) by the signing of the settlement agreement by the parties, (b) by a written declaration of the parties to the effect that further efforts in mediation are no longer justified, (c) by a written declaration by a party to the other party that the mediation procedure is terminated, and, (d) by a written declaration of the mediator to the effect that further efforts at mediation are no longer justified.

Article 13- Costs. The appointment fee shall be two hundred fifty pounds per party, or such other sum as the Committee of the Association may from time to time decide. Upon termination of the mediation procedure the Mediator shall fix the costs of the mediation. If any party fails to pay the Mediator's costs or its proportion thereof within 30 days from the termination of the mediation procedure, the other party or parties shall be jointly and severally liable to indemnify the Mediator in respect of such failure.

Article 13B. Normally each party shall bear its own costs. However, the Mediator may order differently, if he is of the opinion that any party has not tried to co-operate in the mediation.

Article 14- Role of the mediator in other proceedings. The parties and the Mediator undertake that the Mediator shall not act as arbitrator, witness, lawyer, adviser or representative of any party in arbitration or judicial proceedings in respect of the dispute that is the subject of the mediation procedure.

Article 15- Admissibility of evidence in other proceedings. Unless the parties to the mediation procedure otherwise agree, the parties undertake not to reveal, introduce or rely on views, admissions, proposals made during the mediation.

Article 16-Liability of the mediator. The Mediator shall not be liable for anything done or omitted during his function as a Mediator, unless he is in bad faith.

Στην πράξη η πλειοψηφία των ναυτιλιακών διαμεσολαβήσεων διεξάγεται με προσυμφωνημένους ή επί τούτου όρους (*bespoke terms*).

Άλλοι εναλλακτικοί όροι ή τρόποι επίλυσης διαφορών, οι οποίοι προηγούνται της διαιτησί-

ας και περιέχονται στις ναυτιλιακές συμβάσεις μπορεί να έχουν τις ακόλουθες μορφές: *-The parties to negotiate in good faith. -The parties to seek to resolve the dispute by friendly discussion. -The chief executives of each party to meet and endeavour to resolve the dispute amicably. -Reference of a dispute for expert determination. - Mediation under specific institutional rules.*

Η παραδοσιακή θέση του αγγλικού δικαίου είναι ότι οι όροι για διαπραγμάτευση δεν είναι δεσμευτικοί επειδή δεν μπορούν να εκτελεστούν (*they are not enforceable*). Ωστόσο, τα αγγλικά δικαστήρια θα δώσουν ισχύ σε όρους υποχρέωσης διαπραγμάτευσης, (πριν την προσφυγή σε διαιτησία), οι οποίοι όμως έχουν διατυπωθεί με συγκεκριμένο τρόπο στη σύμβαση και δεν είναι αόριστοι. Έτσι στην απόφαση *Emirates Trading Agency LLC vs. Prime Mineral Exports Pvt Ltd*, η οποία είναι δημοσιευμένη στο αγγλικό νομικό περιοδικό *Lloyd's Reports 2015*, ο δικαστής *Teare J.* έκρινε ότι ακόμη και μία υποχρέωση επιδίωξης επίλυσης μίας διαφοράς με φιλική συζήτηση, μπορεί να είναι υποχρεωτική και εκτελέσιμη, αν κριθεί ότι αυτή η υποχρέωση έχει τον νομικό χαρακτήρα του εξυπακουόμενου όρου της σύμβασης (*implied term of a contract*).

Είναι υποχρεωμένο το διαιτητικό δικαστήριο να σταματήσει ή αναστείλει τη διαδικασία της διαιτησίας, ενώ τα μέρη έχουν ξεκινήσει τη διαμεσολάβηση που προβλέπει η ναυτιλιακή τους σύμβαση; Η απάντηση εξαρτάται από το πόσο πιθανή είναι η επίτευξη μίας συμφωνίας με τη διαμεσολάβηση, πόση καθυστέρηση θα υπάρξει και αν το κόστος της διαμεσολάβησης θα είναι δυσανάλογο.

Τα αγγλικά δικαστήρια έχουν κρίνει ότι η διαμεσολάβηση είναι μία μορφή επιβοηθούμενης "άνευ επιφυλάξεως" διαπραγμάτευσης (*Mediation is a form of assisted "without prejudice negotiation"*). Έτσι στην αγγλική απόφαση *Cumbria Waste Management Ltd vs. Baines Wilson* έτους 2014, ο δικαστής αρνήθηκε την επίδειξη εγγράφων διαμεσολάβησης κατ' εφαρμογή του αγγλικού κανόνα «*without prejudice*».

Σημειωτέον επίσης ότι η διαμεσολάβηση στην Αγγλία διέπεται από τις αρχές του δικαίου *common law*.

Σε σχέση με το κόστος της διαμεσολάβησης,

όπως είπαμε, θα ρυθμιστεί με τη συμφωνία διαμεσολάβησης.

5) Κανόνες των θαλάσσιων ασφαλιστών (*protection & indemnity clubs*)

Οι κανόνες (*rules*) των αλληλασφαλιστικών οργανισμών (*p&i clubs*) καλύπτουν συνήθως τα έξοδα της διαμεσολαβητικής επίλυσης των διαφορών³⁴, γεγονός που υποστηρίζει και προάγει τον θεσμό³⁵.

6) Αμερική

Στην Αμερική, η Ένωση Ναυτιλιακών Διαιτητών Νέας Υόρκης (*Society of Maritime Arbitrators of New York* ή *SMA*) έχει θεσπίσει κανόνες συνδιαλλαγής (*conciliation rules*), οι οποίοι ακολουθούν τους κανόνες UNCITRAL³⁶ (*UNCITRAL conciliation rules*) (που υιοθετήθηκαν από

τα Ηνωμένα Έθνη το 1981), και το 1999 εισήγαγε και κανόνες διαμεσολάβησης.

Ένα μοντέλο μίας ρήτρας διαμεσολάβησης (*Model Mediation Clause*) της SMA είναι το ακόλουθο: *If a dispute arises under this contract, the parties shall seek an amicable settlement of that dispute by mediation under the Mediation Rules of the Society of Maritime Arbitrators, Inc. (SMA) of New York then in force. If the mediation does not result in a settlement, the dispute shall be referred to arbitration before three SMA members under the Arbitration Rules of the Society of Maritime Arbitrators, Inc. (SMA), one to be appointed by each of the parties and the third by the two so chosen. Their decision or that of any two of them shall be final and binding, and judgment upon such arbitration award may be made a rule of a court of competent jurisdiction.*

7) Κανόνες Διαμεσολάβησης BIMCO.

Το Διεθνές Ναυτιλιακό Συμβούλιο της Βαλτικής (*Bimco*) το οποίο αποτελείται από πλοιοκτήτες, ναυλωτές, ναυλομεσίτες και ναυτικούς πράκτορες, έχει εκδώσει ρήτρα διαμεσολάβησης/εναλλακτικών τρόπων επίλυσης των διαφορών, για χρήση στις ναυτιλιακές συμβάσεις, σε συνδυασμό πάντοτε με τις ρήτρες δικαιοδοσίας. Η διαδικασία διαμεσολάβησης δεν διακόπτει πάντα τις προθεσμίες (ή παραγραφές), καθώς αυτό εξαρτάται από το δίκαιο που θα εφαρμοστεί στη διαφορά. Συνήθως η ρήτρα *Bimco* είναι η εξής³⁷: «(a) In the event of a dispute or difference arising under, out of or in connection with this contract either party may at any time, either prior or subsequent to the commencement of any proceedings, invite the other to participate in an alternative dispute resolution (ADR) procedure including (but not limited to) mediation, early neutral evaluation and/or early intervention by written notice to the other party. (b) The other party shall within fourteen (14) calendar days of receipt of such notice reply in writing either agreeing to participate or declining to participate, giving reasons

34. <https://www.westpandi.com/products/standard-covers/defence/>

35. Mediation-The courts' view, GARD p&i, Insight 175, 1st August 2004. «...*Benefits of Mediation. -Mediation is recognized to be time and money saving, typically taking about three weeks from start to finish but can be organized more quickly than that. Most mediations are concluded in a single day. Avoiding lengthy and costly trials is one of the most positive aspects of the mediation process. - "Win-win" result: instead of having a winner/loser outcome, as is typical of most trials or arbitrations, mediation allows both parties to walk away with something. -Expertise: in the maritime context, parties can choose experienced maritime attorneys, arbitrators or commercial persons to serve as mediators. - Involvement of Principals: because the principals are required to attend the mediation (or at least be available by telephone), the parties are addressing arguments directly to their opponents (without those arguments being filtered through the participating lawyers) before the case comes to trial.....-Flexibility. The parties can design their own mediation process..... "Unsuccessful" mediations: even those mediations that do not result in settlement can be of benefit to the parties by narrowing the disputed issues or causing the parties to go away and think about the case in a different way, sometimes resulting in a settlement after the mediation has officially concluded. Litigation and arbitration can be only costly and time-consuming but also confrontational by their very nature.....*».

36. United Nations Commission on International Trade Law.

37. Βλ. σε ιστότοπο BIMCO, Mediation / Alternative Dispute Resolution Clause 2021 (bimco.org)

for declining. (c) If the parties agree to participate in an ADR procedure, they shall both take such steps as are necessary to progress the ADR procedure in good faith and without undue delay. (d) The parties' participation in the ADR procedure shall not affect the rights of either party to seek such relief or take such steps as it considers necessary to protect its interests. (e) Subject to subclause (g), the ADR procedure shall be without prejudice and confidential and no information or documents disclosed during it shall be revealed to any Tribunal and/or Court in any subsequent or on-going proceedings except to the extent that they are disclosable under the law and procedure governing the relevant proceedings. (f) Unless otherwise agreed, each party shall bear its own costs incurred in the ADR procedure and the parties shall share equally any third-party costs and expenses. (g) If the other party does not agree to participate in any ADR procedure under this Clause, that fact may be brought to the attention of the competent Tribunal and/or Court and may be taken into account by such Tribunal and/or Court when allocating the costs of the proceedings as between the parties».

8) Ένωση για τη Ναυτική Διαιτησία στον Πειραιά (Piraeus Association for Maritime Arbitration, PAMA)

Η Ένωση για τη Ναυτική Διαιτησία στον Πειραιά ιδρύθηκε το 2005 ως μη κερδοσκοπικό σωματείο για την επίλυση ναυτιλιακών διαφορών μέσω της ναυτικής διαιτησίας. Η ναυτική διαιτησία υπό την αιγίδα της Ένωσης διεξάγεται με βάση τον πρότυπο νόμο UNCITRAL για τη διεθνή εμπορική διαιτησία και σύμφωνα με τους Κανόνες Ναυτικής Διαιτησίας, όπως έχουν υιοθετηθεί από την Ένωση³⁸.

Σύμφωνα με τη γνώμη της γράφουσας, η Ένωση για τη Ναυτική Διαιτησία στον Πειραιά θα μπορούσε να περιλάβει στους κανόνες της και τη διαμεσολάβηση και αυτό θα συνέβαλε στην προσπάθεια να γίνει ο Πειραιάς κέντρο

38. <http://www.mararbpiraeus.eu/index.php/base/el>

διεξαγωγής ναυτιλιακών διαιτησιών και διαμεσολαβήσεων.

9) Ναυτικό Επιμελητήριο της Ελλάδος

Το Ναυτικό Επιμελητήριο της Ελλάδος είναι ο επίσημος σύμβουλος της Πολιτείας σε θέματα ναυτιλιακής³⁹. Ασχολείται με την επίλυση ναυτιλιακών διαφορών μέσω διαιτησίας από το 1969. Η γνώμη της γράφουσας είναι ότι η διαμεσολάβηση θα μπορούσε να ενταχθεί ως εναλλακτικός τρόπος διεθνήτησης των ναυτικών απαιτήσεων και μέσω του Ναυτικού Επιμελητηρίου.

10) Κανόνες Διαμεσολάβησης του Διεθνούς Εμπορικού Επιμελητηρίου (ICC Mediation Rules)

Τέλος, το 2014, οι κανόνες διαμεσολάβησης του Διεθνούς Εμπορικού Επιμελητηρίου αντικατέστησαν τους Κανόνες Φιλικής Διευθέτησης (*ADR Rules*, 2001)⁴⁰. Το Διεθνές Κέντρο Εναλλακτικής Επίλυσης των Διαφορών (*International Centre for ADR*) είναι ξεχωριστό διοικητικό όργανο του Διεθνούς Εμπορικού Επιμελητηρίου (ICC). Οι κανόνες διαμεσολάβησης αποτελούνται από 10 άρθρα⁴¹ και ένα παράρτημα

39. <https://nee.gr/το-ναυτικο-επιμελητηριο/σκοπός-δραστηριότητες/>

40. <https://iccwbo.org/dispute-resolution-services/mediation/mediation-rules/>

41. *ICC Mediation Rules*. Άρθρο 2- έναρξη διαμεσολάβησης όταν υπάρχει συμφωνία παραπομπής στους κανόνες διαμεσολάβησης ICC. **Article 2 Commencement Where there is an Agreement to Refer to the Rules.** 1. *Where there is an agreement between the parties to refer their dispute to the Rules, any party or parties wishing to commence mediation pursuant to the Rules shall file a written Request for Mediation (the "Request") with the Centre. The Request shall include: a. the names, addresses, telephone numbers, email addresses and any other contact details of the parties to the dispute and of any person(s) representing the parties in the Proceedings; b. a description of the dispute including, if possible, an assessment of its value; c. any agreement to use a settlement procedure other than mediation, or, in the absence thereof, any proposal for such other settlement procedure that the party filing the Request may wish to make; d. any agreement as to time limits for conducting the mediation, or, in the absence thereof, any proposal with respect*

(*appendix*) σε σχέση με το κόστος. Παρέχουν ευελιξία και κατά τη γνώμη της γράφουσας, επίσης, θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν στη ναυτιλία, εφόσον επιλεγούν από τα μέρη για τη διευθέτηση των διαφορών τους.

11) Επίλογος

Η διαμεσολάβηση ως τρόπος επίλυσης των ναυτικών διαφορών μπορεί να επιτευχθεί και να αναπυχθεί μέσα από έγκριτες διαδικασίες,

εθνικούς και διεθνείς οργανισμούς, όπως παρουσιάστηκε παραπάνω. Θα προάγει τον διάλογο μεταξύ των μερών και κυρίως θα μειώσει κατά πολύ το κόστος των διενέξεων. Όπως οι περισσότερες αλλαγές, θα πάρει χρόνο στη ναυτιλιακή βιομηχανία να την δεχτεί. Η επιμόρφωση των στελεχών της και η διαρκής ενημέρωση θα συνέτεινε σε αυτό τον στόχο. Εξάλλου η διαμεσολάβηση είναι μία διαπραγματεύση· η διαπραγματεύση αποτελεί την πηγή και την καθημερινότητα της ναυτιλίας.

thereto; e. any agreement as to the language(s) of the mediation, or, in the absence thereof, any proposal as to such language(s); f. any agreement as to the location of any physical meetings, or, in the absence thereof, any proposal as to such location; g. any joint nomination by all of the parties of a Mediator or any agreement of all of the parties as to the attributes of a Mediator to be appointed by the Centre where no joint nomination has been made, or, in the absence of any such agreement, any proposal as to the attributes of a Mediator; h. a copy of any written agreement under which the Request is made. 2. Together with the Request, the party or parties filing the Request shall pay the filing fee required by the Appendix hereto in force on the date the Request is filed. 3. The party or parties filing the Request shall simultaneously send a copy of the Request to all other parties, unless the Request has been filed jointly by all parties. 4. The Centre shall acknowledge receipt of the Request and of the filing fee in writing to the parties. 5. Where there is an agreement to refer to the Rules, the date on which the Request is received by the Centre shall, for all purposes, be deemed to be the date of the commencement of the Proceedings. 6. Where the parties have agreed that a time limit for settling the dispute pursuant to the Rules shall start running from the filing of a Request, such filing, for the exclusive purpose of determining the starting point of the time limit, shall be deemed to have been

made on the date the Centre acknowledges receipt of the Request or of the filing fee, whichever is later.

Άρθρο 3- έναρξη διαμεσολάβησης όταν δεν υπάρχει προηγούμενη συμφωνία παραπομπής στους κανόνες διαμεσολάβησης ICC. **Article 3. Commencement Where there is No Prior Agreement to Refer to the Rules.** 1. In the absence of an agreement of the parties to refer their dispute to the Rules, any party that wishes to propose referring the dispute to the Rules to another party may do so by sending a written Request to the Centre containing the information specified in Article 2(1), subparagraphs a)-g). Upon receipt of such Request, the Centre will inform all other parties of the proposal and may assist the parties in considering the proposal. 2. Together with the Request, the party or parties filing the Request shall pay the filing fee required by the Appendix hereto in force on the date the Request is filed. 3. Where the parties reach an agreement to refer their dispute to the Rules, the Proceedings shall commence on the date on which the Centre sends written confirmation to the parties that such an agreement has been reached. 4. Where the parties do not reach an agreement to refer their dispute to the Rules within 15 days from the date of the receipt of the Request by the Centre or within such additional time as may be reasonably determined by the Centre, the Proceedings shall not commence.

Για ένα υγιές και ασφαλές περιβάλλον εργασίας στην πράξη

Γεωργίου Βλασσόπουλου

Δικηγόρου - Δ.Ν.

Με αφορμή την επικείμενη Παγκόσμια Ημέρα υγείας και ασφάλειας στην εργασία (28 Απριλίου 2023) είναι προφανής η ανάγκη, ιδίως σήμερα, υπό το πρίσμα της έκτακτης παγκόσμιας συγκυρίας, να αναδειχθεί εμπράκτως σε ύψιστη προτεραιότητα η διασφάλιση ενός αξιοπρεπούς εργασιακού περιβάλλοντος με βασικούς άξονες το δίπτυχο: υγεία-ασφάλεια στην εργασία, ιδίως για την επόμενη μέρα μετά τη πανδημία σε ένα εκ των πραγμάτων ρευστό διεθνές κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον. Άλλωστε το αναμφισβήτητο μεγάλο κόστος εργατικών ατυχημάτων και επαγγελματικών ασθενειών, ανεξάρτητα από στατιστικές αναλύσεις, είναι συχνά δυσαναπλήρωτο και σε γενικές γραμμές ανυπολόγιστο, αν ληφθεί υπόψη ότι ένα ποσοστό τους δεν δηλώνεται καν, ενώ η απόδειξή τους - ιδίως των επαγγελματικών ασθενειών- δεν είναι πάντα ευχερής ...

Η βελτίωση των όρων εργασίας των εργαζομένων συνδέεται αναπόσπαστα με την καθημερινή αποτελεσματική προστασία της σωματικής και ψυχικής υγείας τους, αλλά και με τη συμφιλίωση επαγγελματικής και προσωπικής - οικογενειακής ζωής κάθε εργαζόμενου σε ένα δυσχερές παγκόσμιο οικονομικό περιβάλλον, μετά και από την παρούσα υγειονομική κρίση. Ήδη με την Οδηγία 2019/1152 ΕΕ αναδεικνύεται ρητά η ανάγκη για διαφανείς και προβλέψιμους όρους εργασίας σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, δεδομένου μάλιστα ότι το φαινόμενο απασχόλησης στην άτυπη οικονομία, συχνά υπό αντίξοες με όρους υγιεινής και ασφάλειας συνθήκες, είναι υπαρκτό όχι μόνο στην Ευρωπαϊκή Ένωση, αλλά και σε παγκόσμια κλίμακα, ιδίως στην περίοδο της πανδημίας, παρά τις προσπάθειες που γίνονται για την εξάλειψή του.

Σε εθνικό επίπεδο ο ρόλος του Ελληνικού Ινστιτούτου Υγιεινής και Ασφάλειας της Εργασίας (ΕΛΙΝΥΑΕ, www.elinyae.gr) είναι κομβικός, λαμβανομένου υπόψη ότι στον φορέα αυτόν εκπροσωπούνται βασικοί κοινωνικοί εταίροι (εκπρόσωποι εργοδοτών και εργαζομένων). Η συμβολή του Ινστιτούτου αυτού ιδίως στο

καίριο ζήτημα της πρόληψης είναι θετική. Προέχει βεβαίως η ενίσχυση και αποτελεσματική λειτουργία των σχετικών ελεγκτικών μηχανισμών (όπως το Σώμα Επιθεωρητών Εργασίας-ΣΕΠΕ), αλλά και η μεγαλύτερη και ουσιαστικότερη αξιοποίηση θεσμικών οργάνων, όπως οι γιατροί εργασίας και οι τεχνικοί ασφάλειας, που εντάσσονται στην αναγκαία νέα εθνική στρατηγική για την Υγεία και Ασφάλεια στην Εργασία με πρόταγμα την αποδοχή ότι η υγεία και η ασφάλεια της εργασίας αποτελούν θεμελιώδη κοινωνικά αγαθά που υπηρετούν, πέραν των άλλων, το δημόσιο συμφέρον. Ενημέρωση, ευαισθητοποίηση, επίβλεψη, εφαρμογή του κανονιστικού πλαισίου (βλ. ενδεικτικά ν. 3850/2010, Οδηγία 89/391/ΕΕ) αλληλεπιδρούν εκ των πραγμάτων με στόχο την βελτίωση του λειτουργικού πλαισίου τόσο της υγείας όσο και της ασφάλειας στην εργασία προς αποφυγή εργατικών ατυχημάτων (βλ. ιδίως ν. 551/1915, α.ν. 1846/1951 όπως ισχύουν σήμερα) και επαγγελματικών ασθενειών (βλ. ιδίως π.δ. 41/2012) που έχουν πολύπλευρο κόστος: για εργαζόμενους, εργοδότες αλλά και γενικότερα για το κοινωνικό σύνολο.

Εν προκειμένω ο ρόλος της **νομολογίας** είναι σημαντικός, ιδίως ως προς την κάλυψη ατυχημάτων όχι μόνο κατά την εκτέλεση, αλλά και εξ αφορμής της εργασίας (π.χ. από την οικία του εργαζόμενου προς την εργασία του και αντίστροφως), εφόσον βεβαίως συντρέχουν οι εκ του νόμου προϋποθέσεις, δηλαδή ιδίως βίαιο και αιφνίδιο συμβάν, που προκαλεί ανικανότητα για εργασία άνω των 4 ημερών με συνδρομή αιτιώδους συνάφειας μεταξύ βίαιου συμβάντος και επελθούσας βλάβης της υγείας (σωματικής ή ψυχικής) του θύματος-εργαζόμενου. Επίσης η νομολογία των δικαστηρίων μας συμβάλλει στην κατά το δυνατόν αντικειμενικότερη προσέγγιση της έννοιας “ηθική βλάβη” και του ύψους της εκάστοτε σχετικής αποζημίωσης. Το ίδιο ισχύει και για την έννοια “ψυχική οδύνη” και το ύψος της σχετικής αποζημίωσης (σε πε-

ρίπτωση θανατηφόρου εργατικού ατυχήματος) σε συνάρτηση και με τους δικαιούχους της επικρατούμενης σχετικής αποζημίωσης, δηλαδή την οικογένεια του θανόντος-θύματος (σύζυγο, τέκνα και τυχόν λοιπούς στενούς συγγενείς, όπως γονείς ή αδέρφια). Προφανώς βέβαια στη πράξη αναφέρονται διάφορα ζητήματα προς ερμηνεία και επίλυση, ιδίως σε περιπτώσεις ατυχημάτων επί άτυπης απασχόλησης, σε τηλεργαζόμενους ή απασχολούμενους σε ψηφιακές πλατφόρμες.

Βλ. ενδεικτικά για σχετική θεωρία και νομολογία Δ. Ζερδελή (2022) Εργατικό Δίκαιο, ιδίως σ. 1068 επ., Σάκκουλας, Θεσσαλονίκη.

Σε επίπεδο ΕΕ ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός για την Υγεία και Ασφάλεια στην Εργασία (EU-OSHA: www.osha.eu) με έδρα το Μπιλμπάο της Ισπανίας παράγει επίσης σημαντικό έργο με συστηματική συλλογή και ανάλυση σχετικών δεδομένων. Αναφορικά με την σχετική ερευνητική δραστηριότητα, ως καλή πρακτική επισημαίνεται ενδεικτικά, μεταξύ άλλων, η λειτουργία του φημισμένου Ινστιτούτου (σε θέματα ιδίως πρόληψης στην υγεία) Robert Koch στη Γερμανία (www.rki.de). Ανάμεσα στις πολλές επίκαιρες έρευνες του Ινστιτούτου και πριν και στη διάρκεια της πανδημίας, αξίζει ιδιαίτερης μνείας η συνάρτηση του επιπέδου υγείας των ατόμων με την κοινωνική-οικονομική θέση τους με έμφαση στο εργασιακό περιβάλλον τους, το μορφωτικό επίπεδό τους, την οικογενειακή κατάσταση τους κλπ.

Ειδικά ως προς τον ιό SARS-COV-2 η ένταξη του στους παράγοντες βιολογικού κινδύνου είναι μια θετική εξέλιξη (βλ. π.δ. 120/2020 σε συμμόρφωση με Οδηγία 2000/54/EK, όπως τροποποιήθηκε με Οδηγία 2019/ 1833/ΕΕ και Οδηγία 2020/739/ΕΕ). Πλέον έχει ανοίξει η συζήτηση διεθνώς, αλλά και στη χώρα μας για να εξεταστεί η δυνατότητα να θεωρηθεί η νόσος από αυτόν τον ιό (COVID 19) ως επαγγελματική ασθένεια, τουλάχιστον στον υγειονομικό κλάδο. Πάντως, ευρύτερα, η σύσταση και λειτουργία **εξειδικευμένου φορέα για την εκτίμηση (και ασφάλιση) επαγγελματικών ασθενειών και εργατικών ατυχημάτων**, που έχει θεσμοθετηθεί σε άλλες χώρες της ΕΕ, είναι μια επιλογή που

αξίζει ενδελεχούς μελέτης ως προς την υλοποίησή της. Βεβαίως και η ενίσχυση της **πρόληψης** θα είναι ευεργετική, αν συνδυαστεί με την αντίληψη ότι η προστασία της υγείας και ασφάλειας στην εργασία δεν είναι επιβάρυνση, αλλά επένδυση με πολλαπλασιαστικά οφέλη. Άλλωστε οι κίνδυνοι είναι πολλαπλοί (χημικοί, φυσικοί, βιολογικοί, ψυχοκοινωνικοί κ.ά.) και μεταλλάσσονται στη πορεία του χρόνου με την ταχύτατη εξέλιξη της τεχνολογίας που αναδιατάσσει ριζικά το τοπίο του εργασιακού περιβάλλοντος. Γι' αυτό η εκτίμηση των επαγγελματικών κινδύνων πρέπει να γίνεται συστηματικά και ολοκληρωμένα, προσαρμοσμένη στα νεώτερα ανά χρονική περίοδο δεδομένα. Επιπλέον, οι απασχολούμενοι και οι μικρές ή μεσαίες επιχειρήσεις, ιδίως αυτές οικογενειακού χαρακτήρα, χρήζουν μεγαλύτερης προσοχής και μέριμνας ως προς την τήρηση των κανόνων υγιεινής και ασφάλειας της εργασίας, αφού στις μεγάλες επιχειρήσεις τα ποσοστά συμμόρφωσης είναι σαφώς μεγαλύτερα διεθνώς, αλλά και στη χώρα μας.

Μια καλή πρακτική στο κρίσιμο ζήτημα της βελτίωσης των εργασιακών συνθηκών, που επηρεάζει και την κατάσταση υγείας, προέρχεται από τη Γαλλία. Πρόκειται για τον επίσημο φορέα της χώρας με αποστολή τη βελτίωση των όρων εργασίας (**Agence nationale pour l'amelioration des conditions de travail - www.anact.fr**). Ο φορέας αυτός διαθέτει και περιφερειακές δομές, ενώ αναπτύσσει αξιολογική και συστηματικά ανανεωνόμενη δραστηριότητα σε διάφορες θεματικές ενότητες μεταξύ των οποίων η τηλεργασία, η υγιεινή και ασφάλεια στην εργασία, η εργονομία, οι ευέλικτες μορφές απασχόλησης. Ανάλογες πρακτικές έχουν υποστηριχθεί επί σειρά ετών, μεταξύ άλλων, στις σκανδιναβικές χώρες, τον Καναδά, τη Νέα Ζηλανδία. Σε επίπεδο ΕΕ ο αντιστοιχος ρόλος έχει αναληφθεί, μεταξύ άλλων, από το Eurofound (www.eurofound.eu με έμφαση σε σχετικό υλικό τεκμηρίωσης μετά την εμπειρία και της πανδημίας), το οποίο μπορεί να συμβάλλει στην επικαιροποίηση και ανάλυση των στοιχείων που αφορούν τις συνθήκες εργασίας στα κράτη μέλη της ΕΕ, μεταξύ των οποίων και η χώρα μας. Βέβαια η ουσιαστική βελτίωση των όρων εργασίας

σε ένα έντονα ανταγωνιστικό και ταχύτατα μεταβαλλόμενο οικονομικό περιβάλλον παραμένει ζητούμενο σε παγκόσμια κλίμακα.

Ειδικά ως προς το μέλλον της τηλεργασίας, που εξαπλώθηκε και στη χώρα μας στη περίοδο της πανδημίας και αναμένεται να διατηρηθεί με αναγκαίες αναπροσαρμογές και στο μέλλον, η τεχνογνωσία διεθνών οργανισμών, όπως η Διεθνής Οργάνωση Εργασίας (ILO, www.ilo.org) είναι κομβικής σημασίας. Στο πλαίσιο της ενωσιακής και διεθνούς τεχνογνωσίας το δικαίωμα αποσύνδεσης (*droit a la desconnexion*), μπορεί να αποτελέσει καταλύτη για τη προστασία της υγείας, αλλά και να συνδράμει στη δίκαιη και ισορροπημένη ανάπτυξη συστημάτων τηλεργασίας σε εθελοντική βάση, ώστε να μεγιστοποιηθούν τα οφέλη (π.χ. αύξηση παραγωγικότητας, μείωση λειτουργικού κόστους) και να περιοριστούν οι τυχόν παρενέργειες σε βάρος των εργαζομένων (π.χ. εντατικοποίηση εργασίας, κίνδυνος απομόνωσης). Στη Γαλλία, για παράδειγμα, από 1.1.2017 εφαρμόζεται σχετική νομοθεσία που προτάσσει τη διαδικασία διαβούλευσης μεταξύ των μερών, κατά κανόνα σε επιχειρήσεις με προσωπικό άνω των 50 ατόμων, αν και δεν έχει θεοπιστεί νομοθετικά ένα πλήρως δεσμευτικό σχετικό δικαίωμα στην αποσύνδεση (ανάλογες πρακτικές αναπτύσσονται και σε άλλες χώρες όπως η Ιταλία). Επιπλέον ήδη στη Γερμανία έχει ξεκινήσει ιδίως από τη περασμένη χρονιά και συνεχίζεται η συζήτηση για τη νομοθετική πρόβλεψη ενός δικαιώματος σε τηλεργασία. Πλέον και στη χώρα μας υπάρχει μόνη ρύθμιση για την τηλεργασία και στον ιδιωτικό (άρθρο 67 ν. 4808/2021) και στον δημόσιο τομέα (ν. 4807/2021).

Προφανώς σε ζητήματα, όπως η τηλεργασία, οι κοινωνικοί εταίροι μπορούν να συνδράμουν καθοριστικά στη θέσπιση ενός λειτουργικού και κοινωνικά δίκαιου ρυθμιστικού πεδίου, καταφαρμογήν και της σχετικής Ευρωπαϊκής Συμφωνίας - Πλαισίου του 2002, η οποία έχει ενσωματωθεί στο εθνικό μας δίκαιο με την Εθνική Γενική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας- ΕΓΣΣΕ 2006-2007 (Παράρτημα Β) και τη διάταξη άρθρ. 5 ν. 3846/2010, σε συνδυασμό και με την Ευρωπαϊκή Συμφωνία-Πλαίσιο μεταξύ των κοινωνικών εταίρων έτους 2020 για την ψηφιοποίηση,

αλλά και με σχετικό ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στις αρχές 2021 (αν και σε αυτό το ψήφισμα προβλέπεται μεταβατική περίοδος 3 ετών, οπότε συνιστάται η επίτευξη ενός κοινά αποδεκτού ελάχιστου επιπέδου προστασίας για το διάστημα αυτό). Ο εθελοντικός χαρακτήρας, το δικαίωμα αποσύνδεσης, ο συστηματικός έλεγχος όλων των μισθολογικών και θεσμικών όρων εργασίας (π.χ. μισθοί, πλήρης κάλυψη κόστους τηλεργασίας από εργοδότη, ωράρια, άδειες, υγιεινή και ασφάλεια εργασίας, προστασία προσωπικών δεδομένων), η αρμονική συνύπαρξη επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής είναι θεμέλιοι λίθοι μιας σύγχρονης ρύθμισης, είτε ως διάταξη νόμου, είτε ως συλλογική συμφωνία.

Εν συνεχεία η αποτελεσματική επίβλεψη λειτουργίας του σχετικού πλαισίου στη πράξη (π.χ. με πρόβλεψη υπεύθυνου τηλεργασίας κατά το πρότυπο του υπεύθυνου προστασίας προσωπικών δεδομένων), είναι εξίσου σημαντική, ώστε αφενός να διασφαλιστεί ένα ικανοποιητικό, υγιές και ασφαλές εργασιακό περιβάλλον και αφετέρου να επιχειρηθεί αύξηση ποιοτικών και βιώσιμων θέσεων εργασίας, με όρους υγιούς ανταγωνισμού, καινοτομίας, φιλικού επιχειρηματικού κλίματος με έμφαση και στις μικρομεσαίες, καθώς και στις αναφυόμενες επιχειρήσεις (start ups). Ταυτόχρονα είναι επιτακτική, εν προκειμένω, η ανάγκη στήριξης των γυναικών, προστασίας των νέων και ιδίως των ανήλικων, αλλά και γενικότερα ευπαθών ή ευάλωτων κοινωνικών ομάδων (όπως ΑΜΕΑ), καθώς και ενίσχυσης της περιφερειακής ανάπτυξης (ιδίως σε απομακρυσμένες ορεινές ή νησιωτικές περιοχές της χώρας).

Εν προκειμένω, λοιπόν, ένα ευφρές Παρατηρητήριο Τηλεργασίας, αλλά και ευρύτερα Εργασιακού Περιβάλλοντος σε συνδυασμό με έναν κοινής αποδοχής Κώδικα Δεοντολογίας, θα μπορούσαν να συντελέσουν στη βελτίωση του όλου πλαισίου διορθώνοντας ατέλειες ή προβλήματα στη γέννησή τους. Ειδικά για τη χώρα μας ένα σύστημα μικτής τηλεργασίας (με μοίρασμα των ημερών εργασίας στον χώρο εργασίας και εξ αποστάσεως) θα μπορούσε να πολλαπλασιάσει τα οφέλη της τηλεργασίας (π.χ. μείωση λειτουργικού κόστους, προστασία περι-

βάλλοντος και δημόσιας υγείας) μειώνοντας τυχόν μειονεκτήματα (όπως εντατικοποίηση εργασίας, κίνδυνος απομόνωσης του τηλεργαζόμενου). Η αξιοποίηση της δεδομένης ψηφιακής αναβάθμισης που συντελείται και στη χώρα μας μπορεί να διευκολύνει, σε συνδυασμό με την περαιτέρω βελτίωση των υποδομών πληροφορικής και τηλεπικοινωνιών (π.χ. γρήγορο και ασφαλές Internet), για την επίτευξη ενός φιλικότερου στη χρήση του πλαισίου τηλεργασίας και ευρύτερα εργασιακού περιβάλλοντος. Ασφαλώς η εξέταση ορθολογικών κινήτρων και διευκολύνσεων για την εισαγωγή και ανάπτυξη κατάλληλων ανά επιχείρηση ή κλάδο συστημάτων τηλεργασίας θα μπορούσε να αποτελέσει αντικείμενο του σχετικού διαλόγου. Άλλωστε η εμπειρία αυτού του διαλόγου θα συμβάλλει στην καλλιέργεια μιας ευφούς και ανθρωποκεντρικής ψηφιακής κουλτούρας με σεβασμό της ηθικής της τεχνητής νοημοσύνης (AI ethics) ως σημείο αναφοράς για την προσέγγιση και άλλων σημαντικών τεχνολογικών εξελίξεων, όπως η ρομποτική. Σε κάθε περίπτωση η τεχνητή νοημοσύνη επιφέρει κοσμογονικές αλλαγές, αλλά δεν πρέπει να παραγνωριστεί και ο ρόλος της συναισθηματικής νοημοσύνης, ιδίως ως προς την εμπέδωση κοινωνικών αξιών, όπως η αλληλεγγύη, η ομαδικότητα, η σωματική και ψυχική ευεξία, η πρωτότυπη δημιουργικότητα, η δικαιοσύνη με πνεύμα ενσυναίσθησης.

Συμπερασματικά, οι καλές πρακτικές εθνικών, ενωσιακών ή διεθνών οργανισμών με την αναγκαία δημιουργική προσαρμογή στην εγχώρια αγορά εργασίας αποτελούν κομβικό στοιχείο ενός συστηματικού, αξιόπιστου και τεκμηριωμένου κοινωνικού διαλόγου με ουσιαστική συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων για την τηλεργασία και γενικότερα για το σύγχρονο και διαρκώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον της εργασίας, με απώτερη επίδιωξη την ουσιαστική βελτίωση των συνθηκών εργασίας των εργαζομένων του ιδιωτικού, αλλά και του δημοσίου

τομέα με έμφαση στην προάσπιση της υγείας και ασφάλειάς τους στην καθημερινή πράξη. Η ολιστική προσέγγιση με αξιοποίηση πορισμάτων ερευνών από διάφορους επιστημονικούς κλάδους (νομική, οικονομικά, πληροφορική, κοινωνιολογία, ψυχολογία, στατιστική κλπ.) θα είναι ιδιαίτερα χρήσιμη. Άλλωστε, ιδίως ενόψει της επόμενης μέρας, ένα **αξιοπρεπές** εργασιακό περιβάλλον, το οποίο δεν νοείται χωρίς **υγεία** και **ασφάλεια** στην **εργασία**, μπορεί να συμβάλλει εκ των πραγμάτων και στη διαφύλαξη της δημόσιας υγείας, στην προστασία του περιβάλλοντος, αλλά και στη δίκαιη ανάπτυξη για όλη την κοινωνία, με ανθρώπινο πρόσωπο και κοινωνική ευαισθησία.

Ενδεικτικές πρόσφατες πηγές

1. Έκθεση Επιτροπής Απασχόλησης και Κοινωνικών Υποθέσεων του ΕΚ για τη ψυχική υγεία στον ψηφιακό κόσμο εργασίας 2021-2098 INI, που οδήγησε στην από 21.6.2022 σχετική Πρόταση Ψηφίσματος του ΕΚ.
2. Από 2.2.2022 Κοινή Έκθεση Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας (ΠΟΥ/WHO) - Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας (ΔΟΕ/ILO) με τίτλο "Healthy and safe telework", όπου παρατίθενται τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της τηλεργασίας μετά και την εμπειρία της πανδημίας.
3. Γνώμη της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής (ΟΚΕ) με τίτλο "Τηλεργασία: προβλήματα και προοπτικές" (Ιούλιος 2020).
4. Από 15.3.2022 Διεθνές Συνέδριο για το δικαίωμα αποσύνδεσης και τη τηλεργασία (www.europarl.europa.eu).
5. Δ. Ζερδελή (2022), Εργατικό Δίκαιο, εκδ. Σάκκουλας, Θεσ/νίκη.

Δικαίωμα πρόσβασης στα Κτηματολογικά Στοιχεία και προστασία προσωπικών δεδομένων¹

Έλλης Διον. Σιγουράκου
Δικηγόρου

Η παρούσα μελέτη, θέτοντας ως βάση την αρχή της δημοσιότητας των εμπραγμάτων δικαιωμάτων επί των ακινήτων επιχειρεί να συσχετίσει το περιεχόμενο του δικαιώματος πρόσβασης στα κτηματολογικά βιβλία με το ρυθμιστικό πεδίο εφαρμογής των διατάξεων για την προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και να εξαγάγει συμπεράσματα για το κατά πόσον είναι αναγκαίος ο περιορισμός του δικαιώματος πρόσβασης από τις διατάξεις του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/679 (GDPR). Επίσης, γίνεται αναφορά στις τελευταίες νομοθετικές ρυθμίσεις περί διασύνδεσης του Κτηματολογίου με τα πληροφοριακά Συστήματα της Α.Α.Δ.Ε. και του Εθνικού Ληξιαρχείου, με τις οποίες ανοίγονται νέες προοπτικές αξιοποίησης της κτηματολογικής πληροφορίας στην χώρα μας.

Η δημοσιότητα των εμπραγμάτων δικαιωμάτων αποτελεί θεμελιώδη αρχή του εμπραγμάτου δικαίου, εξυπηρετεί την ασφάλεια των συναλλαγών και ανάγει την ακίνητη περιουσία σε μια από τις σημαντικότερες πηγές οικονομικής εκμετάλλευσης, τόσο από φυσικά όσο και από νομικά πρόσωπα.

Το δικαίωμα πρόσβασης στα κτηματολογικά στοιχεία ρυθμίζεται από τον ν. 2664/1998 σε συνδυασμό με την προσφάτως εκδοθείσα υπ' αριθ. 11206/15.04.2021 Κοινή Υπουργική Απόφαση των υπουργών Δικαιοσύνης, Ψηφιακής Διακυβέρνησης και Επικρατείας, με την οποία εξειδικεύτηκαν οι όροι και τα δικαιούμενα πρόσωπα για την άσκηση του δικαιώματος πρόσβασης, η οποία διενεργείται είτε με επιτόπια, είτε με ηλεκτρονική έρευνα. Επίσης, ηλεκτρονική είναι πλέον και η χορήγηση αντιγράφων από τα κτηματολογικά στοιχεία, σύμφωνα με

τις νέες νομοθετικές ρυθμίσεις (ν. 4584/16.10.2020, 3253/22.07.2021 και 1550/04.04.2022).

Υπό το πρίσμα της νομοθεσίας για την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, ιδίως του Κανονισμού 2016/679 (GDPR), ο οποίος είναι καθολικής και άμεσης εφαρμογής, γεννάται το ερώτημα εάν επηρεάζεται και σε ποιο βαθμό το δικαίωμα πρόσβασης των ενδιαφερομένων στα τηρούμενα κτηματολογικά στοιχεία, δεδομένου ότι σκοπός του Κτηματολογίου είναι η δημιουργία ενός συστήματος δημοσιότητας των εμπραγμάτων σχέσεων επί ακινήτων.

1. Το δικαίωμα πρόσβασης και έρευνας στα κτηματολογικά στοιχεία

Η αρχή της δημοσιότητας των εμπραγμάτων δικαιωμάτων νοείται στην πράξη ως παροχή δικαιώματος πρόσβασης και έρευνας στα κτηματολογικά στοιχεία². Ως πρόσβαση στα κτηματολογικά στοιχεία, ορίζεται η κάθε είδους μελέτη αυτών και λήψη των σχετικών πληροφοριών, με ανάγνωσή τους, με παράλληλη μελέτη ή και συσχετισμό τους με άλλα στοιχεία, με τήρηση σημειώσεων κ.λπ.³ Με την διάταξη του άρθρ. 21 ν. 2664/1998 καθιερώνεται, κατ' αρχάς, το δικαίωμα του καθενός να έχει πρόσβαση στα τηρούμενα κτηματολογικά στοιχεία, ανεξαρτήτως του γεγονότος εάν ο ίδιος αναφέρεται αμέσως ή εμμέσως στις κτηματολογικές εγγραφές ως δικαιούχος και χωρίς να απαιτείται αυτός να επικαλεσθεί και να αποδείξει έννομο συμφέρον για την άντληση των σχετικών πληροφοριών⁴. Υπό

2. Τσολακίδης Ζ., ΣΕΑΚ II, 1200-1201 αριθ. 3.

3. Παπαστερίου, Κτηματολογικό Δίκαιο, 1559-1562, Τσολακίδης Ζ., Η δημοσιότητα των πράξεων και των δικαιωμάτων στο Εθνικό Κτηματολόγιο 181-183.

4. Χατζηδημητρίου σε Διαμαντόπουλο Γ. «Εθνικό Κτηματολόγιο», 541, Κιτσαράς, Σκέψεις επί του «δικαιώματος πρόσβασης» στα τηρούμενα στο κτημα-

1. Η παρούσα μελέτη αποτελεί τμήμα της ομώνυμης διπλωματικής εργασίας, που εκπονήθηκε στο πλαίσιο του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών του Ε.Κ.Π.Α., Κατεύθυνσης Γενικού Αστικού Δικαίου, για το ακαδημαϊκό έτος 2021-2022, διαθέσιμη στο <https://pergamos.lib.uoa.gr>.

το πρίσμα αυτό, δεν ορίζονται ειδικότερα οι δικαιούμενοι πρόσβασης στα κτηματολογικά στοιχεία, ούτε οι όροι υπό τους οποίους διενεργείται η έρευνα, αλλά παρέχεται νομοθετική εξουσιοδότηση για την ρύθμιση των σχετικών ζητημάτων με κοινή υπουργική απόφαση των Υπουργών Δικαιοσύνης, Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων, υπό τον περιορισμό των διατάξεων για την προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

Η εν λόγω κοινή υπουργική απόφαση εκδόθηκε πρόσφατα και συγκεκριμένα την 15.04.2021, με την υπ' αριθ. 11206/ΕΞ/2021 ΚΥΑ των υπουργών Δικαιοσύνης, Ψηφιακής Διακυβέρνησης και Επικρατείας⁵ (εφεξής «υπ' αριθ. 11206/15.04.2021 ΚΥΑ») με τίτλο «Καθορισμός του τρόπου πιλοτικής λειτουργίας της διαδικτυακής εφαρμογής του Φορέα Ελληνικό Κτηματολόγιο, των όρων και των δικαιούμενων προσώπων για την άσκηση του δικαιώματος πρόσβασης και έρευνας στα κτηματολογικά στοιχεία κατά την § 2 του άρθρ. 21 του ν. 2664/1998», δια της οποίας ρυθμίστηκαν και διασαφηνίστηκαν πλείονα ζητήματα για το δικαίωμα πρόσβασης και έρευνας.

Σύμφωνα με το άρθρ. 1 της υπ' αριθ. 11206/15.04.2021 ΚΥΑ, τα κτηματολογικά στοιχεία στα οποία παρέχεται το δικαίωμα πρόσβασης και έρευνας είναι τα περιεχόμενα στην περιγραφική και χωρική βάση του Εθνικού Κτηματολογίου στοιχεία ακινήτων, εγγραπτών δικαιωμάτων και δικαιούχων, κυριότητας και διαχείρισης του Φορέα «Ελληνικό Κτηματολόγιο».

Με το άρθρ. 2 της υπ' αριθ. 11206/15.04.2021 ΚΥΑ ορίζονται τα δικαιούμενα πρόσωπα για την άσκηση του δικαιώματος πρόσβασης και έρευνας. Ήδη υπό το προηγούμενο νομοθετικό καθεστώς γινόταν δεκτό ότι, παρότι η αρχή της δημοσιότητας συνηγορεί υπέρ της ακώλυτης πρόσβασης παντός ενδιαφερομένου στα κτηματολογικά στοιχεία (ΑΚ 1200⁶), τούτο στην

πραγματικότητα παραμερίζεται από ειδικότερες διατάξεις π.χ. του Κώδικα Δικηγόρων και Δικαστικών Επιμελητών, οι οποίες περιορίζουν το δικαίωμα πρόσβασης σε ορισμένες κατηγορίες επαγγελματιών, δίχως πάντως να ελλείπει και η αντίθετη άποψη.

Επί της διχογνωμίας αυτής τοποθετήθηκε πρόσφατα το Νομικό Συμβούλιο του Κράτους (ΓνμδΝΣΚ 69/2020). Σύμφωνα με το ΝΣΚ, η έρευνα στα δημόσια βιβλία επιτρέπεται και στους ιδιώτες αναφορικά με τους τίτλους της ιδιοκτησίας τους, με την αιτιολογία ότι με την κατάργηση του άρθρ. 41 του παλαιού Κώδικα Δικηγόρων αναβίωσε το άρθρ. 11 του Οργανισμού Υποθηκοφυλακείων (ΚΔ 19/23.7.1941), το οποίο επέτρεπε την έρευνα όχι μόνο σε δικηγόρους ή δικαστικούς επιμελητές αλλά και σε κάθε ενδιαφερόμενο πρόσωπο αυτοπροσώπως⁷. Το ΝΣΚ τάχθηκε υπέρ της άποψης ότι με διάταξη άρθρ. 41 του του προϊσχύσαντος Κώδικα Δικηγόρων είχε εκδηλωθεί η βούληση του νομοθέτη προς ενίσχυση του δικηγορικού λειτουργήματος, καταργώντας, για τον λόγο αυτό, την δυνατότητα οποιουδήποτε άλλου προσώπου προς αυτοπρόσωπη έρευνα στα δημόσια βιβλία, η οποία επιτρεπόταν στο παρελθόν από την διάταξη του άρθρ. 11 του Οργανισμού Υποθηκοφυλακείων, επιφυλάσσοντας παράλληλα την παραπάνω δυνατότητα αποκλειστικά στους δικηγόρους, επί πειθαρχική ποινή του οικείου Υποθηκοφύλακα. Αντιθέτως, σύμφωνα με την παραπάνω άποψη, με το άρθρ. 36 του νέου Κώδικα Δικηγόρων, η έρευνα δεν περιλαμβάνεται στο αποκλειστικό έργο του δικηγόρου, όπως αυτό περιγράφεται στην § 1 του άρθρ. 36 αλλά αυτή αναφέρεται στην § 2, του ίδιου άρθρου, η

τή δεν χρειάζεται να αποδειχθεί, διότι η ύπαρξη του τεκμαίρεται ότι υπάρχει (Ράμμος, ό.π., 1200 αριθ. 5).

7. «1. Η δημοσιότητα των βιβλίων υποθηκών, μεταγραφών, κατασχέσεων και διεκδικήσεων συνίσταται εις το δικαίωμα παντός ενδιαφερομένου προς αυτοπρόσωπον έρευναν αυτών και προς αξιώσιν εκδόσεως πιστοποιητικών ή αντιγράφων εκ τούτων. Δύναται ο εν έδρα πρωτοδικείου ειδικός άμισθος υποθηκοφύλαξ δια κανονισμού εγκεκριμένου υπό του Υπουργείου της Δικαιοσύνης να ορίζη ώρας εισόδου των πολιτών και έρεύνης των βιβλίων. 2. Εις Υποθηκοφυλακεία λειτουργούντα εν έδραις Πρωτοδικείων η έρευνα γίνεται ή υπό του ενδιαφερομένου ή υπό δικηγόρου ή συμβολαιογράφου».

τολόγιο στοιχεία, ΧρΙδΔ 2002. 376.

5. ΦΕΚ 1539 Β' /15.04.2021.

6. Τσολακίδης Ζ., ΣΕΑΚ ΙΙ, άρθρ. 1200-1201 αριθ. 4, Φίλης σε Γεωργιάδη Απ./Σταθόπουλο Μ., Αστικός Κώδιξ (ΕρμΑΚ), VI, άρθρ. 1200 αριθ. 7, Ράμμος, Ερμ ΑΚ άρθρ. 1200, αριθ. 5, βλ. όμως Καρακώστα/Τριάντο ΑΚ άρθρ. 1200 αριθ. 2 κατά τον οποίο απαιτείται μεν η συνδρομή εννόμου συμφέροντος αλλά αυ-

οποία δεν αποκλείει την έρευνα και από άλλα πρόσωπα.

Ο Άρειος Πάγος, από την άλλη, με πρόσφατη γνωμοδότησή του (ΓνμδΕισΑΠ 7/2020) ακολουθήσε αντίθετη άποψη ως προς την αναβίωση του άρθρ. 11 του Οργανισμού Υποθηκοφυλακείων, με την αιτιολογία ότι δεν έχει θεσπιστεί μέχρι σήμερα ειδική διάταξη προς επαναφορά των καταργηθεισών διατάξεων αυτού. Τάχθηκε έτσι υπέρ της θέσης ότι η έρευνα επιτρέπεται μόνο μετά ή δια δικηγόρου ή από δικαστικό επιμελητή, με το πρόσθετο επιχείρημα ότι η αναβίωση των σχετικών διατάξεων δεν φαίνεται να ανταποκρίνεται στην βούληση του νομοθέτη, λόγω και των πρακτικών δυσχερειών που μπορεί να εμφανιστούν κατά την λειτουργία των υποθηκοφυλακείων, εξαιτίας της έλλειψης, τουλάχιστον σε τμήμα των ενδιαφερόμενων πολιτών, των αναγκαίων γνώσεων προς διεξαγωγή της σχετικής έρευνας, αλλά και της ανάγκης διατήρησης της ακεραιότητας των δημόσιων βιβλίων.

Σύμφωνα με την θέση της γράφοντος, η επιτόπια έρευνα των δημόσιων βιβλίων από τους ιδιώτες φαίνεται, πράγματι, να μην επιτρέπεται, λόγω της αρνητικής διατύπωσης της διάταξης του άρθρ. 36 § 2 περ. α' ν. 4194/2013, ενώ δεν απαιτείται η απαγόρευση αυτή να προκύπτει και με πανηγυρικό τρόπο, όπως ίσχυε κατά το άρθρ. 41 του προϊσχύσαντος Κώδικα Δικηγόρων, το οποίο προέβλεπε μάλιστα και πειθαρχική ποινή εις βάρος του Υποθηκοφύλακα. Ειδικότερα, ο περιορισμός αυτός μπορεί να δικαιολογηθεί από το γεγονός ότι η παροχή στους ιδιώτες πρόσβασης στα δημόσια βιβλία, πέραν της πρακτικής δυσκολίας παραμονής τους στον περιορισμένο χώρο των Κτηματολογικών Γραφείων, θα μπορούσε να δημιουργήσει προβλήματα στην ορθή τήρηση και διαφύλαξη τους, διότι αποτελεί γεγονός ότι πολλές φορές απαιτείται ιδιαίτερα αυξημένη επιμέλεια κατά την μελέτη των βιβλίων (ιδιαίτερα των παλαιότερων ετών, λόγω της φυσικής φθοράς τους κατά την διάρκεια των χρόνων), η οποία δεν μπορεί να αξιωθεί από έναν απλό πολίτη. Επίσης, κρίνεται ότι η παροχή του δικαιώματος επιτόπιας έρευνας δεν θα ήταν πρόσφορη για την πληροφόρησή τους, διότι απαιτούνται ειδικές νομικές

γνώσεις για την εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων, συνεπώς είναι σε κάθε περίπτωση αναγκαία η σύμπραξη του δικηγόρου.

Έτσι, στις περιπτώσεις αυτές, η έννοια της τυπικής δημοσιότητας των βιβλίων, δηλαδή της δυνατότητας κάθε ενδιαφερομένου να αποκτήσει πρόσβαση σε αυτά (ΑΚ 1200), νοείται όχι ως παροχή δικαιώματος αυτοπρόσωπης έρευνας, αλλά ως δυνατότητα του κάθε ενδιαφερομένου να ζητήσει από τον δικηγόρο του την έρευνα επί του συνόλου των τηρούμενων πληροφοριών και όχι μόνο επί των ακινήτων στα οποία έχει κάποιο εμπράγματο δικαίωμα. Τα παραπάνω δεν διαφοροποιούνται και όσον αφορά στην δυνατότητα ηλεκτρονικής έρευνας, η οποία παρέχεται ομοίως μόνο στους δικηγόρους σε πλήρη έκταση, ενώ στους ιδιώτες μόνο αναφορικά με τα εμπράγματα δικαιώματα των οποίων είναι δικαιούχοι.

Η παραπάνω διχογνωμία, η οποία πέραν του θεωρητικού της ενδιαφέροντος έχει και μεγάλη πρακτική σημασία, φαίνεται ότι επιλύεται με το άρθρ. 2 της υπ' αριθ. 11206/15.04.2021 ΚΥΑ, με το οποίο ορίζονται τα δικαιούμενα πρόσωπα για την άσκηση του δικαιώματος πρόσβασης και έρευνας. Ειδικότερα, σύμφωνα με την § 1 του άρθρ. 2 σχετικό δικαίωμα έχει κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο που έχει καταχωριστεί στα κτηματολογικά βιβλία ως δικαιούχος εγγραπτεύου δικαιώματος, αλλά μόνον ως προς τις κτηματολογικές εγγραφές που το αφορούν. Πλέον, το δικαίωμα πρόσβασης αποκτά μια νέα δυναμική, η οποία επιτρέπει την παροχή πληροφοριών τόσο σε επαγγελματίες όσο και σε πολίτες κατά πολύ απλούστερο τρόπο, χωρίς πάντως να ελλείπει η ανάγκη ύπαρξης νομικών γνώσεων για την διενέργεια της έρευνας.

2. Η παραπομπή στην νομοθεσία για την προστασία προσωπικών δεδομένων

Σύμφωνα με το άρθρ. 21 του ν. 2664/1998 «*Η πρόσβαση στα κτηματολογικά στοιχεία τελεί υπό τους περιορισμούς του ν. 2472/1997 "Προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα"*». Η νομοθετική αυτή επιλογή εναρμονίζεται με την γενικότερη νομοθετική τάση, ρυθμίσεις που θεσπίζονται μετά την ισχύ του ν.

2472/1997 με αντικείμενο την ίδρυση ή την λειτουργία μηχανισμών δημοσιότητας να προβλέπουν ότι η πρόσβαση στον εκάστοτε μηχανισμό δεν εξαιρείται του πεδίου εφαρμογής του ν. 2664/1998, αλλά πρέπει να συνάδει με τις επιταγές του⁸. Πλέον, με την θέση σε ισχύ του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/679, όπου σε διατάξεις της κείμενης νομοθεσίας γίνεται αναφορά στον ν. 2472/1997, αυτή νοείται ως αναφορά στις οικείες διατάξεις του Κανονισμού. Γεννάται, επομένως, το ερώτημα ποια η πρακτική σημασία της παραπάνω παραπομπής για την άσκηση του δικαιώματος πρόσβασης στα κτηματολογικά στοιχεία.

Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση του ν. 2664/1998 (υπό το άρθρ. 21), το δικαίωμα πρόσβασης στα κτηματολογικά στοιχεία ρυθμίζεται κατά τρόπο αντίστοιχο προς αυτό που ισχύει και στο σύστημα μεταγραφών και υποθηκών (άρθρ. 1200 και 1339 ΑΚ)⁹. Υποστηρίζεται, εν όψει τούτου, ότι η παραπομπή της διάταξης του άρθρ. 21 ν. 2664/1998 στις διατάξεις για την προστασία των προσωπικών δεδομένων ουδώς πρέπει να οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι μεταξύ του καθεστώτος δημοσιότητας των υποθηκοφυλακείων και εκείνου των κτηματολογικών γραφείων υφίσταται διαφοροποίηση, διότι οι διατάξεις για την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ενδιαφέρουν εξίσου και το σύστημα των υποθηκοφυλακείων, ενώ το γεγονός ότι ο ν. 2664/1998 παραπέμπει ρητά στις διατάξεις για την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα δικαιολογείται από το ότι είναι μεταγενέστερος αυτού, κι έτσι ο κτηματολογικός νομοθέτης όφειλε να τον λάβει υπόψη του, τουλάχιστον υπό την μορφή επιφύλαξης¹⁰.

8. Τσολακίδης, Η δημοσιότητα των πράξεων και των δικαιωμάτων στο Εθνικό Κτηματολόγιο, 207, Κιτσαράς, ό.π., 375.

9. Χατζηδημητρίου Ι., ό.π., 538.

10. Κιτσαράς, Σκέψεις επί του «δικαιώματος πρόσβασης» στα τηρούμενα στο κτηματολόγιο στοιχεία», ΧρΙδΔ 2002. 375, βλ. όμως και Σταθόπουλο, Μελέτες Ι, 2007, 654 για τον προβληματισμό μήπως ο ν. 2472/1997 «τροποποίησε αφανώς αρκετές προγενέστερες ρυθμίσεις που στηρίζονταν στην πλήρως ελεύθερη, σαν αυτονόητη, κυκλοφορία δεδομένων, ακόμη και ευαίσθητων» και Κου-

Από την άλλη, πολλές από τις διατάξεις που προβλέπουν την λειτουργία δημόσιων βιβλίων, δεν ορίζουν ειδικότερα τα δικαιούμενα σε πληροφόρηση πρόσωπα, ενώ άλλες προβλέπουν ρητώς ότι αυτά είναι «δημόσια» (άρθρ. 8 § 2 ν. 344/1976 για τα ληξιαρχικά βιβλία) ή «είναι προσιτά στον καθένα που θέλει να τα συμβουλευτεί» (ΑΚ 1200 για τα βιβλία μεταγραφών) ή ότι αντίγραφα μπορεί να ληφθούν «μετά από αίτηση κάθε ενδιαφερομένου» (άρθρ. 7β § 12 ν. 2190/1920 για το μητρώο Α.Ε.). Δημιουργείται, έτσι, ο προβληματισμός εάν λόγω της παραπομπής στην νομοθεσία για την προστασία των προσωπικών δεδομένων απαιτείται πλέον η επίκληση και η απόδειξη σχετικού έννομου συμφέροντος από τον ενδιαφερόμενο.

Ομοίως, αν και η διάταξη του άρθρ. 22 ν. 2664/1998 δεν παραπέμπει ρητώς στις διατάξεις για την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, γίνεται δεκτό ότι η καθολική εφαρμογή του Κανονισμού και στους δημόσιους φορείς δεν μπορεί να αφήσει ανεπηρέαστο (και) το κατ' άρθρ. 22 δικαίωμα του υποκειμένου να ζητήσει την χορήγηση αντιγράφων, αποσπασμάτων και πιστοποιητικών¹¹. Συνεπώς και η διάταξη του άρθρ. 22 ν. 2664/1998 πρέπει να αναγνωσθεί υπό το πρίσμα του Κανονισμού.

Στο σημείο αυτό πρέπει να σημειωθεί, ότι η υπαγωγή των δημόσιων βιβλίων στην νομοθεσία περί προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα δεν αποτελεί αυτονόητη επιλογή. Ειδικότερα, σε άλλα κράτη όπως π.χ. η Ελβετία και το Ηνωμένο Βασίλειο, η νομοθεσία για την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, όπως ίσχυε πριν την θέση σε ισχύ του ΓΚΠΔ, εξαιρούσε από το πεδίο εφαρμογής της τα δημόσια μητρώα, τα οποία περιέχουν πληροφορίες που πρέπει να γνωστοποιούνται προς το κοινό¹². Στις περιπτώσεις αυτές, ο νομοθέτης, στο πλαίσιο της στάθμισης των αντικρουόμενων συμφερόντων, εξαιρούσε ρητώς την τήρηση στοιχείων σε δημόσια βιβλία από το πεδίο εφαρμογής του συνόλου ή μέρους της νομοθεσί-

τσουράδη Α., Η ροή των πληροφοριών στις αστικές έννομες σχέσεις, 1998, 397-398.

11. Χατζηδημητρίου, ό.π., 567.

12. Τσολακίδης Ζ., Προσωπικά Δεδομένα και Δημόσια Βιβλία, 608-609, Κιτσαράς, ό.π., 377-378.

ας για την προστασία των προσωπικών δεδομένων¹³.

3. Η πρόσβαση στα κτηματολογικά στοιχεία υπό το πρίσμα του ΓΚΠΔ

Από τα παραπάνω καθίσταται σαφές ότι η σπουδαιότερη επίδραση της νομοθεσίας περί προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στο πλαίσιο του Εθνικού Κτηματολογίου, συνίσταται στην οριοθέτηση των προσώπων, τα οποία θα δύνανται να προσπελάσουν τα δημόσια βιβλία. Με την υπ' αριθ. 11206/15.04.2021 ΚΥΑ, ο νομοθέτης προβαίνοντας σε στάθμιση των συμφερόντων των τρίτων ενδιαφερομένων με τα συμφέροντα των υποκειμένων των δεδομένων, προσδιόρισε το περιεχόμενο της έρευνας στα δημόσια βιβλία ανάλογα με την ιδιότητα του αιτούντος πρόσβαση σε αυτά. Ήδη γίνεται αντιληπτό ότι, υπό την ισχύ των παραπάνω ρυθμίσεων, οδηγούμαστε σε αναπροσδιορισμό της έννοιας της δημοσιότητας των δημόσιων βιβλίων, η οποία πλέον δεν συνεπάγεται άνευ ετέρου και την δυνατότητα κάθε ενδιαφερόμενου να αποκτήσει πρόσβαση σε αυτά, όπως γινόταν δεκτό ότι ισχύει κατά το σύστημα μεταγραφών και υποθηκών, αλλά απαιτείται πλέον η θεμελίωση κάποιας ειδικής σχέσης, η οποία να αναγνωρίζεται από το δίκαιο ως άξια προστασίας¹⁴.

Πιο συγκεκριμένα, η άσκηση του δικαιώματος πρόσβασης στα κτηματολογικά στοιχεία αποτελεί πράξη επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, σύμφωνα με το άρθρ. 4 § 2

ΓΚΠΔ, συνιστάμενη ιδίως στην αναζήτηση, προσπέλαση και αποθήκευση αυτών. Ομοίως, πράξη επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα αποτελεί και η χρήση των πιστοποιητικών, αντιγράφων και αποσπασμάτων από τα κτηματολογικά φύλλα, στο μέτρο που περιέχουν πληροφορίες που αποτελούν προσωπικά δεδομένα¹⁵. Συνειπώς, για όλες τις παραπάνω πράξεις απαιτείται η εύρεση νόμιμης βάσης επεξεργασίας.

Κατά συνέπεια, για την εκτέλεση της παραπάνω επεξεργασίας απαιτείται η εύρεση νόμιμης βάσης επεξεργασίας, για την οποία πρέπει να διακρίνουμε ανάλογα με το εάν παρέχεται πρόσβαση σε δεδομένα απλά (π.χ. οικονομικά δεδομένα) ή σε δεδομένα ειδικών κατηγοριών (π.χ. δεδομένα οικογενειακής κατάστασης).

Α. Στα απλά δεδομένα – Η προβληματική του εννόμου συμφέροντος

Όσον αφορά τα απλά δεδομένα, το αναγκαίο νομικό έρεισμα παρέχει η διάταξη του άρθρ. 6 § 1 στ' ΓΚΠΔ, σύμφωνα με την οποία η επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα είναι σύννομη όταν «είναι απαραίτητη για τους σκοπούς των εννόμων συμφερόντων που επιδιώκει (...) τρίτος, εκτός εάν έναντι των συμφερόντων αυτών υπερισχύει το συμφέρον ή τα θεμελιώδη δικαιώματα και οι ελευθερίες του υποκειμένου των δεδομένων». Αλλά και το άρθρ. 22 ν. 2664/1998, αν και δεν παραπέμπει ρητώς στις διατάξεις του Κανονισμού, εξαρτά την χορήγηση των αιτούμενων πιστοποιητικών και αντιγράφων από την συνδρομή έννομου συμφέροντος στο πρόσωπο του αιτούντος.

Το έννομο συμφέρον αποτελεί μια αόριστη νομική έννοια, η οποία εξειδικεύεται κάθε φορά κατόπιν αξιολόγησης των πραγματικών περιστατικών και στάθμισης των αντικρουόμενων συμφερόντων. Βαρύνον στοιχείο σε αυτήν την

13. Ειδικότερα, ο ελβετικός «Ομοσπονδιακός Νόμος για την Προστασία των Δεδομένων» της 19.06.1992, προέβλεπε ότι στο πεδίο εφαρμογής του δεν επιπίπτουν «τα δημόσια μητρώα των συναλλαγών του ιδιωτικού δικαίου». Αντίστοιχα, ο αγγλικός νόμος για την προστασία των δεδομένων (Data Protection Act) του 1998 απέκλειε την τήρηση ορισμένων διαδικαστικών διατυπώσεων (αδειοδοτήσεων, γνωστοποιήσεων κ.λπ.) σε περίπτωση στοιχείων που καταχωρίζονται σε δημόσιο μητρώο ή πληροφοριών που πρέπει να γνωστοποιούνται προς το κοινό, Τσολακίδης Ζ., Προσωπικά Δεδομένα και Δημόσια βιβλία, 608.

14. Τσολακίδης, Η δημοσιότητα των πράξεων και των δικαιωμάτων στο Εθνικό Κτηματολόγιο, 207 επ.

15. Για παράδειγμα, το αντίγραφο κτηματολογικού φύλλου περιέχει το στοιχείο ότι ο Α είναι κύριος κατά ποσοστό 100% πλήρους κυριότητας επί ενός ακινήτου με συγκεκριμένο ΚΑΕΚ. Παρέχεται, έτσι, πληροφόρηση ως προς την περιουσιακή κατάσταση του Α, η οποία αποτελεί απλό δεδομένο, κατά την έννοια του Κανονισμού.

στάθμιση αποτελεί το γεγονός ότι η λειτουργία του Κτηματολογίου συνίσταται ακριβώς στην δημιουργία ενός συστήματος δημοσιότητας προς παροχή πρόσβασης σε συγκεκριμένες πληροφορίες, προκειμένου αυτές να αξιοποιηθούν για την δημιουργία νομικών και οικονομικής φύσεως σχέσεων, οι οποίες αναγνωρίζονται από το δίκαιο (π.χ. την αγορά ενός ακινήτου, την παροχή πίστωσης κ.λπ.). Διαφοροποιείται έτσι η έννοια του έννομου συμφέροντος από εκείνο που απαιτείται για την επίδειξη εγγράφου (κατ' άρθρ. 902 ΚΠολΔ), όπου γίνεται δεκτό ότι δεν συντρέχει όταν επιχειρείται με αυτήν να γίνουν το πρώτον γνωστές οι πληροφορίες που αυτό περιέχει¹⁶.

Το έννομο συμφέρον θα προκύπτει, προφανώς, από την σημασία της πρόσβασης στο δημόσιο βιβλίο για το συγκεκριμένο πρόσωπο, από το κατά πόσον δηλαδή η πρόσβαση κρίνεται αντικειμενικά πρόσφορη για την εξυπηρέτηση των εννόμων συμφερόντων του. Οι πιθανές εκδοχές δεν είναι απεριόριστες, δεδομένου ότι τα κτηματολογικά στοιχεία παρέχουν συγκεκριμένες πληροφορίες, οι οποίες είναι πρόσφορο να αξιοποιηθούν για συγκεκριμένους κατ' αρχήν σκοπούς. Για παράδειγμα, οι παρεχόμενες πληροφορίες ενδιαφέρουν, συνήθως, όποιον επιθυμεί να αγοράσει συγκεκριμένο ακίνητο ή να χορηγήσει δάνειο σε κάποιο πρόσωπο. Δεν είναι όμως πάντοτε αυτονόητο ότι κάθε ενδιαφερόμενος επιθυμεί να αξιοποιήσει το περιεχόμενο των βιβλίων, αποβλέποντας στον σκοπό για τον οποίο αυτά ιδρύθηκαν. Δεν αποκλείεται έτσι ο ενδιαφερόμενος να επιδιώκει άλλους σκοπούς π.χ. εμπορικούς ή ερευνητικούς

(π.χ. να διαπιστώσει τους έχοντες μεγάλη ακίνητη περιουσία, προκειμένου να τους προτείνει την παροχή υπηρεσιών διαχείρισης ακινήτων).

Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί ότι, ενώ στο παρελθόν το δικαιολογημένο ενδιαφέρον κάθε προσώπου να αντλήσει νομικά σημαντικές πληροφορίες, μέσω έρευνας στα δημόσια βιβλία, αποτελούσε απλώς αφηρημένο ρυθμιστικό πρότυπο του νομοθέτη, κατοχυρωνόταν όμως στο νόμο η δυνατότητα καθενός να έχει πρόσβαση στο περιεχόμενο των βιβλίων, χωρίς περαιτέρω προϋποθέσεις, πλέον η επίκληση συγκεκριμένου, νομικά προστατευόμενου, συνδέσμου με τις περιεχόμενες στο εν λόγω βιβλίο πληροφορίες ανάγεται σε προϋπόθεση πρόσβασης σε αυτό, σύμφωνα με τις διατάξεις του Κανονισμού, οι οποίες αξιώνουν ειδικά την συνδρομή κάποιας νόμιμης βάσης για την επεξεργασία. Η διαφοροποίηση αυτή ανάγεται στην αυξανόμενη αναγνώριση της ανάγκης προστασίας των δικαιωμάτων των φορέων των καταχωρηθείσων πληροφοριών, η οποία (δεν είχε συνειδητοποιηθεί ή πάντως) δεν είχε αξιολογηθεί σε ανάλογο βαθμό κατά την ίδρυση των επί μέρους βιβλίων¹⁷.

Πρώτο ζήτημα που γεννάται, εν προκειμένω, είναι εκείνο του τρόπου επίκλησης του εννόμου συμφέροντος. Σε αντίθεση, για παράδειγμα, με την αγωγή επίδειξης εγγράφου κατ' άρθρ. 902 ΚΠολΔ, δεν υποβάλλεται κάποιο αίτημα προς έγκριση πριν την άσκηση του δικαιώματος πρόσβασης και έρευνας στα κτηματολογικά στοιχεία (κάτι τέτοιο, μάλιστα, θα επιβάρυνε δυσανάλογα την διαδικασία της έρευνας)¹⁸. Αντί-

16. Πελλένη-Παπαγεωργίου Α., Η κατάθεση σε κοινό λογαριασμό, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, 2021, 131-132, Βελέτζας Γ., Αίτημα για επίδειξη εγγράφων τραπεζικού λογαριασμού και τραπεζικό απόρρητο, ΕΤρ ΑξΧρΔ 2004. 651. Σύμφωνα δε με την ΑΠ 9/2005, ΧρΙδ Δ 2005. 715 το δικαίωμα δικαστικής προστασίας, όπως κατοχυρώνεται στο Σύνταγμα και την ΕΣΔΑ, δεν είναι απόλυτο αλλά δύναται να υποβληθεί σε περιορισμούς υπό την προϋπόθεση ότι δεν θιγεται ο πυρήνας του δικαιώματος. Κρίθηκε, έτσι, ότι οι όροι που προβλέπει το άρθρ. 902 ΑΚ για την επίδειξη εγγράφων δεν περιορίζουν per se τον πυρήνα του δικαιώματος προσφυγής στο δικαστήριο και είναι σύμφωνοι με το Σύνταγμα και την ΕΣΔΑ.

17 Τσολακίδης Ζ., Προσωπικά Δεδομένα και δημόσια βιβλία, 614-616.

18. Σύμφωνα με τον Χατζηδημητρίου Ι., ό.π., 562, η ανάγκη επίκλησης εννόμου συμφέροντος σύμφωνα με την νομοθεσία για την προστασία από την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα για την έρευνα των κτηματολογικών στοιχείων καθίσταται εκ των πραγμάτων ήσσονος σημασίας, διότι η επιτόπια έρευνα των κτηματολογικών βιβλίων από τον τρίτο ενδιαφερόμενο ή ο έλεγχος αυτών μέσω ηλεκτρονικού υπολογιστή ουδόλως προαπαιτεί την υποβολή κάποιας γραπτής αίτησης, πολλώ δεν μάλλον επίκλησης συγκεκριμένου εννόμου συμφέροντος για την πρόσβαση στα τηρούμενα κτηματολογικά στοιχεία, τα οποία είναι προστά στο κοινό και δη στους πληρεξούσιους δικηγόρους.

στοιχη δυνατότητα υφίσταται μόνο κατά την αίτηση πιστοποιητικών και αντιγράφων από τα δημόσια βιβλία, οπότε στην σχετική αίτηση που υποβάλλεται ζητείται και η αιτιολόγηση του εννόμου συμφέροντος του αιτούντος, με προσκόμιση των αντίστοιχων δικαιολογητικών εγγράφων¹⁹.

Δεύτερο ζήτημα που τίθεται είναι εκείνο της απόδειξης της συνδρομής του εννόμου συμφέροντος. Τούτο, διότι τα περισσότερα από τα γεγονότα, τα οποία θεμελιώνουν την παροχή δικαιώματος πρόσβασης στα κτηματολογικά στοιχεία, είναι μελλοντικά και απλώς ενδεχόμενα, π.χ. η αγορά ενός ακινήτου, η άσκηση μιας αγωγής, η χορήγηση ενός δανείου. Στις περιπτώσεις αυτές, το έννομο συμφέρον δεν μπορεί εκ των πραγμάτων να αποδειχθεί, παρά υποβαθμίζεται στην προφορική επίκληση αφηρημένων λόγων, χωρίς να γίνεται περαιτέρω απόδειξή τους²⁰.

Όπως έχει αναφερθεί, η υπ' αριθ. 11206/15.04.2021 ΚΥΑ αποτελεί προϊόν νομοθετικής στάθμισης ανάμεσα στο δικαίωμα προς πληροφόρηση και στο δικαίωμα του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού. Κριτήριο για την στάθμιση αυτή αποτέλεσε η ιδιότητα του αιτούντος πρόσβαση (δικαιούχου εμπράγματος δικαιώματος, επαγγελματία ή τρίτου ενδιαφερομένου), η οποία τελεί σε άμεση συνάρτηση με τον λόγο για τον οποίο ζητείται η πρόσβαση. Συνεπώς, η αόριστη νομική έννοια του εννόμου συμφέροντος εξειδικεύεται πλέον από τον νομοθέτη, ο οποίος ανάλογα με την ιδιότητα του αιτούντος προσδιόρισε και την έκταση του παρεχόμενου δικαιώματος. Όμως, αν και με την ΚΥΑ καθορίζονται ειδικότερα οι όροι και τα δικαιούμενα

πρόσωπα για την άσκηση του δικαιώματος πρόσβασης, δεν τίθεται κάποια ειδική διαδικασία επίκλησης και απόδειξης της συνδρομής εννόμου συμφέροντος στο πρόσωπο του αιτούντος. Συνεπώς, η απόδειξη του εννόμου συμφέροντος, κατ' ανάγκη, περιορίζεται στην απόδειξη της ιδιότητας του ενδιαφερομένου ως πολίτη ή ως επαγγελματία. Τούτο είναι εύλογο, διότι θα ήταν πρακτικά αλλά και τεχνικά δύσκολο να τεθεί μια επιπλέον προϋπόθεση για την άσκηση του δικαιώματος πρόσβασης, η οποία πέραν της (μάλλον περιττής) καθυστέρησης που θα προκαλούσε, θα ήταν και ουσιαστικά πολύ δύσκολο να αποδειχθεί, λόγω της θεμελίωσής του σε γεγονότα μελλοντικά και αβέβαια.

Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά στην επιτόπια έρευνα, δεδομένου ότι η ΚΥΑ δεν περιέχει κάποια ειδική ρύθμιση, εξακολουθεί να ισχύει ότι η ταυτοποίηση των ενδιαφερομένων γίνεται με κάθε πρόσφορο μέσο (συνήθως με επίδειξη αστυνομικής ή επαγγελματικής ταυτότητας). Ως προς την έρευνα δια ηλεκτρονικής διασύνδεσης, η διάταξη του άρθρ. 4 § 1 ορίζει ότι για τα φυσικά πρόσωπα η ταυτοποίηση γίνεται με την χρήση κωδικών- διαπιστευτηρίων της Γενικής Γραμματείας Πληροφοριακών Συστημάτων Δημόσιας Διοίκησης (ΓΠΠΣΔΔ) του Υπουργείου Ψηφιακής Διακυβέρνησης (κωδικοί taxisnet), ενώ ως προς τους επαγγελματίες αυτή διενεργείται από τον Φορέα «Ελληνικό Κτηματολόγιο» με την δημιουργία λογαριασμού²¹.

19. Τσολακίδης Ζ., Η δημοσιότητα των πράξεων και των δικαιωμάτων στο Εθνικό Κτηματολόγιο, 220-221.

20. Τσολακίδης Ζ., Προσωπικά δεδομένα και δημόσια βιβλία, 617, σύμφωνα με τον οποίο η ανάγκη συνδρομής εννόμου συμφέροντος για την πρόσβαση στα δημόσια βιβλία δεν πρέπει να υπερεκτιμηθεί, διότι η λειτουργία των δημόσιων βιβλίων και η αξιόμηνη αμεσότητα και ταχύτητα της πρόσβασης σε αυτά, δεν θα επέτρεπαν τη διαμόρφωση διαδικασιών απόδειξης και ελέγχου της συνδρομής εννόμου συμφέροντος.

21. Βλ. ειδικότερα, με την υπ' αριθ. 101/16/28.05.2020 απόφαση του Φορέα «Ελληνικό Κτηματολόγιο» (ΦΕΚ Β' 2681) ορίζεται ότι: «Για την εισαγωγή του «Χρήστη Συντάκτη» στη δικτυακή εφαρμογή ηλεκτρονικής υποβολής των εγγραπτέων πράξεων στα Κτηματολογικά Γραφεία και στα Υποκαταστήματα του Φορέα, που διαχειρίζεται ο Φορέας, απαιτείται η προηγούμενη έκδοση λογαριασμού από τον οικείο Συμβολαιογραφικό Σύλλογο, όταν πρόκειται για Συμβολαιογράφο «Χρήστη Συντάκτη», την Ολομέλεια, ή την Ομοσπονδία των οικείων Συλλόγων, όταν πρόκειται για Δικηγόρο ή Δικαστικό Ελιμελητή «Χρήστη Συντάκτη», στο εξής («Διαχειριστές»), για την πιστοποίησή του ως χρήστη που διαθέτει αναγνωρισμένο ψηφιακό πιστοποιητικό για την παραγωγή έγκυρης ψηφιακής υπογραφής με χρονοσήμανση κατά την κείμενη νομοθεσία, εκδιδόμενο από Πάροχο Υπηρεσιών Πιστοποίησης (Π.Υ.Π), εγγεγραμμένο στον κατάλογο Εμπιστευσης Εγκεκριμένων Παρόχων Υπηρεσιών Εμπιστοσύνης -TLS- που τηρεί η Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρο-

Σχηματικά, αναφέρεται ότι τα φυσικά πρόσωπα εισάγοντας τους κωδικούς taxisnet οδηγούνται αυτόματα (μόνο) στα ακίνητα επί των οποίων έχουν κάποιο εμπράγματο δικαίωμα. Από εκεί, τους παρέχεται η δυνατότητα θέασης και αποθήκευσης του κτηματολογικού φύλλου και του σχετικού αποσπάσματος κτηματολογικού διαγράμματος. Επίσης, υπάρχει δυνατότητα πρόσβασης στα έγγραφα που αναφέρονται στο κτηματολογικό φύλλο (τίτλοι κτήσης, αποφάσεις εγγραφής προσημείωσης υποθήκης, εκθέσεων αναγκαστικής κατάσχεσης κ.λπ.). Οι επαγγελματίες, από την άλλη, συνδέονται μέσω των κωδικών που τους χορηγεί ο οικείος Σύλλογος στον οποίον υπάγονται, έχοντας τις ίδιες δυνατότητες θέασης, με τους όρους που ανα-

μείων (ΕΕΤΤ). Η πιστοποίηση που διενεργείται με ευθύνη του «Διαχειριστή», αφορά στην ταυτοποίηση του «Χρήστη Συντάκτη» για τον οποίο ζητείται η έκδοση λογαριασμού, σύμφωνα με τα στοιχεία των μητρώων και τις μεταβολές τους που κατά νόμο τηρεί και ενημερώνει ο «Διαχειριστής» και ειδικότερα ελέγχει, εάν ο «Χρήστης Συντάκτης» έχει, σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις, το δικαίωμα να υποβάλει το συγκεκριμένο έγγραφο, διαπιστώνει την έλλειψη ασυμβίβαστου ή άλλου κωλύματος ή πειθαρχικής κύρωσης και επιτρέπει σε αυτόν να συνεχίσει τη διαδικασία ηλεκτρονικής υποβολής. Η Συντονιστική Επιτροπή των Συμβολαιογραφικών Συλλόγων δύναται να οριστεί «Διαχειριστής» σύμφωνα με το πρώτο εδάφιο, με σχετική απόφαση των Συμβολαιογραφικών Συλλόγων που είναι μέλη της».

Όταν ο «Χρήστης» είναι μηχανικός για την εισαγωγή του στην διαδικτυακή εφαρμογή ισχύει το άρθρ. 1 της υπ' αριθ. ΥΠΕΝ/ΔΝΕΠ/27623/1752/25.04.2018 απόφασης του Υπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας (ΦΕΚ Β' 2216), σύμφωνα με την οποία «Για την εισαγωγή του συντάκτη Μηχανικού στη δικτυακή εφαρμογή ηλεκτρονικής υποβολής των διαγραμμάτων του Φορέα, απαιτείται η προηγούμενη έκδοση λογαριασμού από το Τεχνικό Ελιμελητήριο Ελλάδος για την πιστοποίησή του ως χρήστη (στο εξής «Χρήστης Μηχανικός») που διαθέτει αναγνωρισμένο ψηφιακό πιστοποιητικό για την παραγωγή έγκυρης ψηφιακής υπογραφής με χρονοσήμανση κατά την κείμενη νομοθεσία, εκδιδόμενο από Πάροχο Υπηρεσιών Πιστοποίησης (Π.Υ.Π.), εγγεγραμμένο στον κατάλογο Εμπιστευσης Εγκεκριμένων Παροχών Υπηρεσιών Εμπιστοσύνης -TLS που τηρεί η Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων (ΕΕΤΤ). Η πιστοποίηση που διενεργείται με ευθύνη του Τεχνικού Ελιμελητηρίου, αφορά στην ταυτοποίηση του Χρήστη για τον οποίο ζητείται η έκδοση λογαριασμού ως Μηχανικού, σύμφωνα με τα στοιχεία των μητρώων και τις μεταβολές τους που κατά νόμο τηρεί και ενημερώνει το Ελιμελητήριο».

φέρθηκαν παραπάνω. Επιτυγχάνεται, έτσι, η ταχεία αλλά και ασφαλής ταυτοποίηση της ιδιότητας των ενδιαφερόμενων προσώπων, με τον πλέον πρόσφορο τρόπο.

Σημειώνεται ότι στην § 1 του άρθρ. 2 γίνεται μνεία ότι ο σχεδιασμός και η λειτουργία της ηλεκτρονικής υπηρεσίας τελούν υπό τους όρους του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/679 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, καθώς και των διατάξεων του ν. 4624/2019. Όπως έχει αναφερθεί και παραπάνω, αποτελεί συνήθης νομοθετική πρακτική διατάξεις που θεσπίζονται μετά την θέση σε ισχύ του Κανονισμού και παρέχουν δικαίωμα πρόσβασης σε δημόσια μητρώα, να περιέχουν ρητή επιφύλαξη υπέρ της εφαρμογής των διατάξεων του Κανονισμού. Στην συγκεκριμένη περίπτωση, η επιφύλαξη αυτή κρίνεται μη αναγκαία, καθώς σχετική παραπομπή γίνεται ήδη με το άρθρ. 21 ν. 2664/1998.

Β. Στα ευαίσθητα δεδομένα - Η συνδρομή λόγου δημοσίου συμφέροντος

Στην περίπτωση που μέσω της έρευνας αποκτάται πρόσβαση επί ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων, ως νόμιμη βάση μπορεί να θεωρηθεί η περίπτωση ζ' της § 2 του άρθρ. 9 ΓΚΠΔ, σύμφωνα με την οποία η επεξεργασία είναι απαραίτητη για λόγους ουσιαστικού δημοσίου συμφέροντος. Επίσης, ως νόμιμη βάση μπορεί να θεωρηθεί και η περίπτωση ι' του ίδιου άρθρου, σύμφωνα με την οποία η επεξεργασία είναι νόμιμη όταν είναι απαραίτητη για σκοπούς αρχειοθέτησης προς το δημόσιο συμφέρον. Και στις δύο περιπτώσεις, το δημόσιο συμφέρον πρέπει να θεμελιώνεται στο δικαίωμα της Ένωσης ή κράτους μέλους, να κρίνεται ανάλογο προς τον επιδιωκόμενο στόχο, να σέβεται την ουσία του δικαιώματος στην προστασία των δεδομένων και να προβλέπει κατάλληλα και συγκεκριμένα μέτρα για τη διασφάλιση των θεμελιωδών δικαιωμάτων και των συμφερόντων του υποκειμένου των δεδομένων. Στην περίπτωση της πρόσβασης στα κτηματολογικά στοιχεία, το αναγκαίο νομικό έρεισμα για την επεξεργασία των δεδομένων αποτελεί το άρθρ. 21 ν.

2664/1998 σε συνδυασμό με την νέα Κοινή Υπουργική Απόφαση.

Συγκρίνοντας τις παραπάνω νόμιμες βάσεις επεξεργασίας, μπορεί να παρατηρηθεί ότι ενώ η πρώτη απαιτεί απλώς την ύπαρξη «ουσιαστικού» δημόσιου συμφέροντος²², η δεύτερη φαίνεται να περιορίζει το πεδίο εφαρμογής της μόνο στις περιπτώσεις επεξεργασίας που γίνεται προς τον σκοπό της αρχειοθέτησης για το δημόσιο συμφέρον, εξαντλούμενη στην «νομιμοποίηση» του σκοπού αυτού. Εκ πρώτης όψεως, τούτο φαίνεται να μην αρκεί για την νομιμοποίηση της άσκησης του δικαιώματος πρόσβασης στα κτηματολογικά στοιχεία, η οποία προϋποθέτει μεν την αρχειοθέτηση, αλλά δεν αρκείται σε αυτήν. Ως αντεπιχείρημα, από την άλλη, μπορεί να υποστηριχθεί ότι η αρχειοθέτηση για σκοπούς δημόσιου συμφέροντος (εν προκειμένω τους σκοπούς του Εθνικού Κτηματολογίου) δεν έχει αξία αυτή καθαυτή, χωρίς να παρέχεται δικαίωμα πρόσβασης των ενδιαφερομένων στις τηρούμενες πληροφορίες. Η τελευταία αυτή θέση επιβεβαιώνεται και από την αιτιολογική σκέψη 158 ΓΚΠΔ, σύμφωνα με την οποία «*Δημόσιες αρχές και δημόσιοι ή ιδιωτικοί φορείς που τηρούν αρχεία δημοσίου συμφέροντος θα πρέπει να είναι υπηρεσίες οι οποίες, σύμφωνα με το ενωσιακό δίκαιο ή το δίκαιο κράτους μέλους υπέχουν εκ του νόμου υποχρέωση να αποκτούν, να διατηρούν, να αξιολογούν, να ταξινομούν, να περιγράφουν, να ανακοινώνουν, να προωθούν, να διαδίδουν και να παρέχουν πρόσβαση σε αρχεία σταθερής αξίας για το γενικό δημόσιο συμφέρον*». Από την σκέψη αυτή μπορεί να υποστηριχθεί ότι η αρχειοθέτηση για σκοπούς δημοσίου συμφέροντος νομιμοποιεί όχι μόνο την συλλογή των σχετικών πληροφοριών, αλλά και όλες τις πράξεις επεξεργασίας που εξυπηρετούν τους σκοπούς της αρχειοθέτησης. Έτσι, στην περίπτωση των κτηματολογικών στοιχείων, αφού ο σκοπός της τήρησης του σχετικού αρχείου είναι η δημοσιότητα των πληροφοριών που αφορούν σε ακίνητα, εύλογα περιλαμβάνεται σε αυτόν

και η παροχή δικαιώματος πρόσβασης τρίτων σε αυτό.

Εξάλλου, η λειτουργία του Εθνικού Κτηματολογίου, ως μηχανισμού δημοσιότητας των εμπραγμάτων δικαιωμάτων, εξυπηρετεί αναμφισβήτητα το δημόσιο συμφέρον, διότι με την παροχή πληροφόρησης περί της νομικής κατάστασης των ακινήτων εξυπηρετείται η ασφάλεια των συναλλαγών και προωθείται η οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της χώρας. Τούτο επιβεβαιώνεται και από την αιτιολογική σκέψη 154 του Κανονισμού, σύμφωνα με την οποία: «*Ο παρών κανονισμός επιτρέπει να λαμβάνεται υπόψη η αρχή της πρόσβασης του κοινού στα επίσημα έγγραφα κατά την εφαρμογή του παρόντος κανονισμού*²³. Η πρόσβαση του κοινού σε επίσημα έγγραφα μπορεί να θεωρηθεί ως δημόσιο συμφέρον. Τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα σε έγγραφα που τηρούνται από δημόσια αρχή ή δημόσιο φορέα θα πρέπει να μπορούν να κοινολογούνται δημοσίως από την εν λόγω αρχή ή τον φορέα, εάν η κοινολόγηση προβλέπεται από το δίκαιο της Ένωσης ή το δίκαιο του κράτους μέλους στο οποίο υπάγεται η δημόσια αρχή ή ο δημόσιος φορέας. Τα δίκαια αυτά θα πρέπει να συμφιλιώνουν την πρόσβαση του κοινού σε επίσημα έγγραφα και την περαιτέρω χρήση πληροφοριών του δημοσίου τομέα με το δικαίωμα προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και μπορούν, συνεπώς, να προβλέπουν την αναγκαία συμφιλίωση με το δικαίωμα προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα δυνάμει του παρόντος κανονισμού (...)».

Κατ' αντιστοιχία με την παραπάνω σκέψη, το άρθρ. 86 ΓΚΠΔ του Κανονισμού με τίτλο «*Επεξεργασία και πρόσβαση του κοινού σε επίσημα έγγραφα*» ορίζει ότι τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα σε επίσημα έγγραφα που κατέχει δημόσια αρχή ή δημόσιος ή ιδιωτικός φορέας για την εκπλήρωση καθήκοντος που εκτελείται προς το δημόσιο συμφέρον μπορούν να κοινοποιούνται από την εν λόγω αρχή ή φορέα σύμφωνα με το δίκαιο της Ένωσης ή του κράτους μέλους, προκειμένου να συμβιβάζεται η πρόσβαση του

22. Ο όρος «ουσιαστικό» δημόσιο συμφέρον (κατά μετάφραση του όρου *substantial public interest*) προβληματίζει. Υπάρχει, άραγε, δημόσιο συμφέρον, που δεν είναι και ουσιώδες; Ορθότερο, φαίνεται, ο όρος να νοείται ως «επιτακτικό» δημόσιο συμφέρον ή ως «υπέρτερο».

23. Ως δημόσια έγγραφα νοούνται, εν προκειμένω, τα έγγραφα που τηρούνται από δημόσια αρχή ή δημόσιο φορέα, όπως προκύπτει από την γραμματική διάτυπωση της διάταξης. Εμπόρουν, συνεπώς, στο πεδίο εφαρμογής της τα τηρούμενα από τα Κτηματολογικά Γραφεία αρχεία και έγγραφα.

κοινού σε επίσημα έγγραφα με το δικαίωμα στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

Από τα παραπάνω μπορεί να υποστηριχθεί ότι όχι μόνο η πρόσβαση του κοινού στα κτηματολογικά στοιχεία άπτεται του γενικότερου δημοσίου συμφέροντος, αλλά και ότι τα κράτη μέλη υποχρεούνται να παρέχουν πρόσβαση σε αυτά, χωρίς να μπορούν, έτσι, να την αποκλείσουν για λόγους προστασίας προσωπικών δεδομένων. Αντιθέτως, υποχρεούνται να συμβιβάσουν, λαμβάνοντας τα κατάλληλα μέτρα, το δικαίωμα του κοινού στην πληροφόρηση με το δικαίωμα των υποκειμένων στην προστασία των προσωπικών τους δεδομένων²⁴. Γίνεται, επομένως, αντιληπτό ότι η παροχή πρόσβασης στους ενδιαφερομένους στα τηρούμενα έγγραφα όχι μόνο δεν αποκλείεται αλλά επιβάλλεται και από τον ίδιο τον Κανονισμό, εφόσον υπάρχει σχετική νομοθετική πρόβλεψη με την οποία τίθενται οι ειδικότεροι όροι και προϋποθέσεις, ώστε η άσκησή του να μην θίγει δυσανάλογα τα δικαιώματα των υποκειμένων των δεδομένων.

Τέλος, ως νόμιμη βάση επεξεργασίας μπορεί να θεωρηθεί η περίπτωση στ' της § 2 του άρθρ. 9 ΓΚΠΔ κατά την οποία η επεξεργασία επιτρέπεται όταν αυτή είναι απαραίτητη για την θεμελίωση, άσκηση ή υποστήριξη νομικών αξιώσεων. Έτσι, για παράδειγμα, η έρευνα στα κτηματολογικά στοιχεία θα θεωρείται νόμιμη εάν με αυτήν επιχειρείται η συγκέντρωση πληροφοριών για την άσκηση αγωγής καταδολίευσης κατά του ερευνώμενου προσώπου, κατ' άρθρ. 939 επ. ΑΚ.

Γ. Ειδικότερα το δικαίωμα πρόσβασης του υποκειμένου

Στην περίπτωση που ο ενδιαφερόμενος για την άσκηση του δικαιώματος πρόσβασης στα

κτηματολογικά στοιχεία είναι πρόσωπο που έχει καταχωρηθεί σε αυτά ως δικαιούχος, το δικαίωμα πρόσβασής του στα στοιχεία αυτά προβλέπεται από το άρθρ. 2 § 1 της υπ' αριθ. 11206/15.04.2021 ΚΥΑ. Επίσης, η πρόσβαση του ίδιου του υποκειμένου στα δεδομένα του τα οποία περιέχονται σε δημόσια έγγραφα, προβλέπεται από το άρθρ. 15 του Κανονισμού και το άρθρ. 55 του ν. 4624/2019²⁵. Στην περίπτωση αυτή, δηλαδή, το δικαίωμα του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού αποτελεί, μαζί με το δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα, πρόσθετη θεμελίωση για την αποδοχή του αιτήματος του υποκειμένου.

Στην περίπτωση της αρχειοθέτησης για λόγους δημοσίου συμφέροντος, το δικαίωμα πρόσβασης του υποκειμένου των δεδομένων σε δεδομένα που το αφορούν μπορεί να περιοριστεί, εφόσον η άσκησή του είναι πιθανό να καταστήσει αδύνατη ή να παρακωλύσει σοβαρά την επίτευξη των σκοπών της αρχειοθέτησης και η άσκηση του δικαιώματος θα απαιτούσε δυσανάλογη προσπάθεια (άρθρ. 29 § 3 ν. 4624/2019). Εν προκειμένω, δεν φαίνεται να συντρέχει κάποιος λόγος περιορισμού του δικαιώματος του υποκειμένου, διότι η άσκησή του δεν είναι πρόσφορη να καταστήσει αδύνατη ή να παρακωλύσει την επίτευξη του σκοπού της αρχειοθέτησης, ήτοι της λειτουργίας του Εθνικού Κτηματολογίου. Πολλώ δε μάλλον, όταν το δικαίωμα αυτό παρέχεται και από το άρθρ. 21 ν. 2664/1998 σε συνδυασμό με το άρθρ. 2 § 1 της υπ' αριθ. 11206/15.04.2021 ΚΥΑ, τα οποία δεν θέτουν ειδικότερους περιορισμούς για την άσκησή του. Ως μόνος περιορισμός, στην περίπτωση αυτή, μπορεί να θεωρηθεί η τήρηση της ειδικότερης διαδικασίας και των όρων που θεσπίζονται από τον ν. 2664/1998 και την ΚΥΑ (π.χ. η επιτόπια έρευνα εξακολουθεί να μην επιτρέπεται στα φυσικά πρόσωπα αυτοπροσώπως αλλά μόνον δια πληρεξούσιου δικηγόρου, σύμφωνα με το άρθρ. 3 της ΚΥΑ).

24. Η θέση αυτή, όπως έχει αναφερθεί, είναι σύμφωνη με την αρχή της ισοδυναμίας των συνταγματικών δικαιωμάτων, η οποία αποκλείει την a priori υπεροχή ενός δικαιώματος (π.χ. του δικαιώματος του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού) έναντι ενός άλλου (π.χ. του δικαιώματος προς πληροφόρηση), επιβάλλοντας κάθε φορά την στάθμιση μεταξύ των αντικρουόμενων δικαιωμάτων.

25. Χριστοδούλου Κ., Δίκαιο Προσωπικών Δεδομένων, 192.

4. Η διασύνδεση των αρχείων

Ως «διασύνδεση αρχείων» νοείται η μορφή επεξεργασίας, η οποία συνίσταται στην συσχέτιση των δεδομένων ενός αρχείου με δεδομένα ενός άλλου αρχείου που τηρείται από άλλον υπεύθυνο επεξεργασίας ή από τον ίδιο υπεύθυνο επεξεργασίας αλλά για άλλο σκοπό²⁶. Στην περίπτωση αυτή, την εξουσία γνωστικής πρόσβασης επί του αρχείου έχουν δύο ή περισσότερα πρόσωπα και δη όχι από κοινού, αλλά χωριστά, καθένα για δικό του λογαριασμό. Κατά συνέπεια, είναι δυνατή η διαρκής συσχέτιση των δεδομένων του ενός με τα δεδομένα του άλλου κατά τέτοιο τρόπο, ώστε καθένας να είναι υπεύθυνος επεξεργασίας και των δεδομένων του αρχείου του άλλου²⁷.

Γεννάται, επομένως, το ερώτημα εάν μια τέτοια πράξη συνιστά επιτρεπτή επεξεργασία των δεδομένων που περιέχονται στο αρχείο, ιδίως σε σχέση με την ανάγκη ενημέρωσης του υποκειμένου περί της ταυτότητας του υπεύθυνου επεξεργασίας και την αρχή του περιορισμού του σκοπού της επεξεργασίας, σύμφωνα με το άρθρ. 5 § 1 β' ΓΚΠΔ.

Στο πλαίσιο του Εθνικού Κτηματολογίου, η διασύνδεση των τηρούμενων αρχείων μπορεί να είναι είτε «εσωτερική», δηλαδή μεταξύ των επιμέρους κτηματολογικών γραφείων, είτε «εξωτερική», δηλαδή μεταξύ του Κτηματολογίου και ενός τρίτου δημοσίου φορέα.

A. Η διασύνδεση μεταξύ των κτηματολογικών γραφείων

Κάθε κτηματολογικό στοιχείο που τηρείται από τα Κτηματολογικά Γραφεία, σύμφωνα με το άρθρ. 5 ν. 2664/1998, θεωρείται ιδιαίτερο αρχείο κατά την έννοια του άρθρ. 4 § 6 ΓΚΠΔ, διότι αποτελεί διαρθρωμένο σύνολο δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα προσβάσιμο με γνώμονα συγκεκριμένα κριτήρια, π.χ. τα στοιχεία του ιδιοκτήτη του ακινήτου.

Με τον ν. 4512/2018 καταργήθηκαν τα έμμι-

σθα και τα άμισθα Υποθηκοφυλακεία της Χώρας και στην θέση τους υπεισήλθε το ν.π.δ.δ. «Ελληνικό Κτηματολόγιο» (Φορέας). Υπό το νέο αυτό καθεστώς, τα επιμέρους Κτηματολογικά Γραφεία καταργούνται και εντάσσονται διοικητικά στον Φορέα, ως υποκαταστήματα αυτού. Τούτο έχει ως συνέπεια, ως υπεύθυνος επεξεργασίας να είναι πλέον ο ίδιος Φορέας για όλα τα αρχεία που τηρούνται από τα επιμέρους Κτηματολογικά Γραφεία.

Συνεπώς, πλέον τα αρχεία των Κτηματολογικών Γραφείων θεωρούνται ως μια ενιαία βάση δεδομένων, ώστε το κάθε Γραφείο να μπορεί να ζητήσει στοιχεία από το άλλο χωρίς να τίθεται ζήτημα περί του επιτρεπτού ή μη της διασύνδεσης των αρχείων τους²⁸. Αντίστοιχα, τρίτοι οι οποίοι ασκούν το δικαίωμα πρόσβασης στα κτηματολογικά στοιχεία μπορούν να πληροφορηθούν, μέσω της ηλεκτρονικής έρευνας, στοιχεία τα οποία προέρχονται από περισσότερα του ενός Κτηματολογικά Γραφεία, γεγονός που διευκολύνει σε πολύ μεγάλο βαθμό την έρευνα.

B. Διασύνδεση μεταξύ Κτηματολογίου και άλλων δημοσίων φορέων

Οι πληροφορίες οι οποίες περιέχονται στα κτηματολογικά στοιχεία δεν ενδιαφέρουν μόνο τα πρόσωπα στα οποία παρέχεται το δικαίωμα πρόσβασης κατ' άρθρ. 21 ν. 2664/1998, αλλά και την Δημόσια Διοίκηση. Παρατηρείται, δηλαδή, ότι με την διασύνδεση αρχείων μεταξύ Κτηματολογίου και τρίτων φορέων μπορεί να γίνει η χρησιμοποίηση των δεδομένων του για

28. Η οποία απαιτεί η διαβίβαση των δεδομένων να γίνεται από δημόσιο φορέα σε (άλλο) δημόσιο φορέα (άρθρ. 26 ν. 4624/2019). Σημειώνεται, πάντως, ότι σύμφωνα με το άρθρ. 9 ν. 4164/2013 «Τα κεντρικά υπολογιστικά συστήματα της εταιρεία «ΚΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ», όπως αυτή μετονομάζεται, και του Υπουργείου Οικονομικών διασυνδέονται μόνιμα για την παροχή αμοιβαίας δυνατότητας άμεσης πρόσβασης στα στοιχεία των ηλεκτρονικών αρχείων που τηρούν και ανταλλαγής δεδομένων με μέσα ηλεκτρονικής αποθήκευσης, κατ' εξαίρεση των οριζόμενων στις διατάξεις του ν. 2472/1997 για την προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (Α' 50)».

26. Βλ. άρθρ. 2 περ. στ' του προϊσχύσαντος ν. 2472/1997.

27. Χριστοδούλου Κ., ό.π., 46.

την υποστήριξη της γενικής πολιτικής της χώρας και γενικότερα για αναπτυξιακούς στόχους²⁹.

Υπό το προηγούμενο νομοθετικό καθεστώς (άρθρ. 8 ν. 2472/1997), η διασύνδεση αρχείων ήταν επιτρεπτή υπό τον όρο της γνωστοποίησής της στην Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, ενώ εάν αυτή αφορούσε σε δεδομένα ειδικών κατηγοριών απαιτείτο και η προηγούμενη λήψη της άδειάς της («άδεια διασύνδεσης»).

Στο πλαίσιο ισχύος του Κανονισμού, κρίσιμη είναι η σκέψη 31, με την οποία οι δημόσιες αρχές στις οποίες κοινολογούνται τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα σύμφωνα με νομική υποχρέωση για την άσκηση των επίσημων καθηκόντων τους, όπως φορολογικές και τελωνειακές αρχές, δεν θα πρέπει να θεωρηθούν αποδέκτες, εάν λαμβάνουν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που είναι απαραίτητα για τη διενέργεια ειδικής έρευνας για το γενικό συμφέρον, σύμφωνα με το δίκαιο της Ένωσης ή κράτους μέλους³⁰. Επίσης, σύμφωνα με την σκέψη 111, θα πρέπει να προβλεφθεί η δυνατότητα διαβιβάσεων, εφόσον σημαντικοί λόγοι δημόσιου συμφέροντος, προβλεπόμενοι από το δίκαιο της Ένωσης ή των κρατών μελών, απαιτούν κάτι τέτοιο ή εφόσον η διαβίβαση πραγματοποιείται από μητρώο το οποίο συστάθηκε διά νόμου και προορίζεται για άντληση πληροφοριών από το κοινό ή από πρόσωπα που έχουν έννομο συμφέρον³¹.

29. Κιτσαράς Λ., ό.π., 378.

30. Τα αιτήματα κοινολόγησης που αποστέλλονται από δημόσιες αρχές θα πρέπει να είναι πάντα γραπτά, αιτιολογημένα και σύμφωνα με την κατάσταση και δεν θα πρέπει να αφορούν το σύνολο ενός συστήματος αρχειοθέτησης ή να οδηγούν στη διασύνδεση των συστημάτων αρχειοθέτησης. Η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από τις εν λόγω δημόσιες αρχές θα πρέπει να συμμορφώνεται προς τους ισχύοντες κανόνες προστασίας των δεδομένων ανάλογα με τους σκοπούς της επεξεργασίας.

31. Στην τελευταία περίπτωση, η εν λόγω διαβίβαση δεν θα πρέπει να αφορά το σύνολο των δεδομένων ή ολόκληρες κατηγορίες δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που περιέχονται στο μητρώο και, όταν το μητρώο προορίζεται για άντληση πληροφοριών από πρόσωπα τα οποία έχουν έννομο συμφέρον, η διαβίβαση

Από τις παραπάνω σκέψεις, οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι η διαβίβαση αρχείων μεταξύ δημοσίων φορέων επιτρέπεται, εφόσον είναι αναγκαία για την άσκηση των νομίμων καθηκόντων τους (π.χ. φορολογικών, τελωνειακών) ως προς τα αρχεία που τους είναι απαραίτητα για τη διενέργεια έρευνας για το γενικό συμφέρον, σύμφωνα με το δίκαιο της Ένωσης ή κράτους μέλους.

Το αναγκαίο νομοθετικό έρεισμα παρέχει το άρθρ. 26 § ν. 4624/2019, το οποίο αφορά στην διαβίβαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από δημόσιους φορείς. Ειδικότερα, η επεξεργασία επιτρέπεται εάν είναι απαραίτητο να ελεγχθούν οι πληροφορίες που παρέχονται από το υποκείμενο των δεδομένων, διότι υπάρχουν βάσιμες ενδείξεις ότι οι πληροφορίες αυτές είναι εσφαλμένες, για την διασφάλιση φορολογικών και τελωνειακών εσόδων ή την αποτροπή σοβαρής βλάβης στα δικαιώματα άλλου προσώπου. Ως προς τα δεδομένα ειδικών κατηγοριών, η διαβίβαση επιτρέπεται εφόσον συντρέχει κάποια από τις εξαιρέσεις της § 2 του άρθρ. 9 ΓΚΠΔ ή του άρθρ. 22 ν. 4624/2019 (ιδίως λόγοι κοινωνικής ασφάλισης, δημόσιας υγείας και ουσιώδους δημόσιου συμφέροντος).

Ο τρίτος, στον οποίο διαβιβάζονται τα δεδομένα, υποχρεούται να ενεργήσει την επεξεργασία μόνο για τον σκοπό για τον οποίο αυτά διαβιβάστηκαν, ενώ η επεξεργασία για άλλους σκοπούς επιτρέπεται μόνο υπό τους όρους του άρθρ. 24 ν. 4624/2019.

α) Διασύνδεση Κτηματολογίου και Ληξιαρχείων

Με τον πρόσφατο ν. 4934/2022³² προστέθηκε το άρθρ. 3^A στον ν. 2664/1998 και θεοπίστηκε ηλεκτρονικό σύστημα αυτοματοποιημένης διασύνδεσης Ληξιαρχείων και Κτηματολογίου. Η διασύνδεση αυτή θα πραγματοποιείται μέσω ειδικής πλατφόρμας, η οποία θα ενημερώνεται

θα πρέπει να πραγματοποιείται μόνο κατόπιν αιτήσεως των εν λόγω προσώπων ή, εάν πρόκειται να είναι αυτά οι αποδέκτες της διαβίβασης, λαμβάνοντας πλήρως υπόψη τα συμφέροντα και τα θεμελιώδη δικαιώματα του υποκειμένου των δεδομένων.

32. ΦΕΚ 100 Α' / 23.05.2022.

αυτόματα με τα στοιχεία της ληξιαρχικής πράξης θανάτου κάθε δικαιούχου εμπράγματος. Παράλληλα, θεσπίζεται υποχρέωση των καθολικών διαδόχων του δικαιούχου να δηλώνουν στο αρμόδιο κτηματολογικό γραφείο τα στοιχεία τους, ώστε να μπορεί να πληροφορηθεί κάθε ενδιαφερόμενος εάν ο κύριος ενός ακινήτου, για παράδειγμα, απεβίωσε και ποιοι είναι σήμερα οι κληρονόμοι του. Μάλιστα, η αυτόματη ενημέρωση αφορά και στις ληξιαρχικές πράξεις που έχουν καταχωριστεί στο μητρώο του Ληξιαρχείου πριν από την έναρξη της πλήρους λειτουργίας του συστήματος.

Η παραπάνω νομοθετική εξέλιξη, αν και θέτει στους κληρονόμους του αποβιώσαντος μια πρόσθετη υποχρέωση για την «τακτοποίηση» της κληρονομικής τους διαδοχής, πρέπει να θεωρηθεί θετική εξέλιξη. Τουτό διότι, μέχρι σήμερα, ο θάνατος του δικαιούχου που έχει καταχωριστεί στις κτηματολογικές εγγραφές, αν και ασκεί ουσιώδη επιρροή στην νομική κατάσταση του ακινήτου (π.χ. οδηγεί στην απόσβεση του δικαιώματος της επικαρπίας), δεν γινόταν γνωστός στους τρίτους ενδιαφερομένους παρά μόνο εάν διαπιστωνόταν με άλλον τρόπο π.χ. με την άκαρπη επίδοση σε αυτόν επιταγής προς πληρωμή. Πλέον, παρέχεται μια ασφαλέστερη εικόνα επί του καθεστώτος του ακινήτου και απαλλάσσεται ο ενδιαφερόμενος από την αυτεπάγγελτη έρευνα των σχετικών πληροφοριών.

β) Διασύνδεση Κτηματολογίου και ΑΑΔΕ

Στο πλαίσιο της γενικότερης αναπτυξιακής πολιτικής της χώρας και της καταπολέμησης της φοροδιαφυγής, σχεδιάζεται η διασύνδεση του Κτηματολογίου με τα συστήματα της ΑΑΔΕ. Με τη διασύνδεση των δύο ηλεκτρονικών συστημάτων, θα γίνει εφικτή η σύγκριση μεταξύ των εμπραγμάτων δικαιωμάτων που έχουν δηλωθεί από τους δικαιούχους στο Κτηματολόγιο και των ακινήτων που οι τελευταίοι δηλώνουν στην φορολογική διοίκηση.

Τούτο θα έχει ως συνέπεια, σε όσους δεν είχαν δηλώσει την ακίνητη περιουσία τους στην φορολογική τους δήλωση ή είχαν δηλώσει μικρότερα τετραγωνικά για την αποφυγή υψηλού φόρου, να τους καταλογιστεί νέος φόρος

με βάση τα πραγματικά τους περιουσιακά στοιχεία, όπως αυτά προκύπτουν από την βάση του Κτηματολογίου, και μάλιστα αναδρομικά για όλα τα έτη στα οποία η πραγματική ακίνητη περιουσία τους δεν ταυτιζόταν με την φορολογική τους δήλωση.

Πιο συγκεκριμένα, το σχέδιο διασύνδεσης των συστημάτων της Κτηματολόγιο ΑΕ και της ΑΑΔΕ προβλέπει:

Α) Την διασύνδεση των κεντρικών υπολογιστικών συστημάτων και την ανταλλαγή δεδομένων, με την παροχή αμοιβαίας δυνατότητας άμεσης πρόσβασης στα στοιχεία των ηλεκτρονικών αρχείων που τηρούν οι δύο φορείς, με σκοπό την ανταλλαγή δεδομένων και στοιχείων ακινήτων, εγγραπτών δικαιωμάτων και δικαιούχων.

Β) Ότι η ανταλλαγή μεταξύ των φορέων των στοιχείων και των δεδομένων που συλλέγουν και τηρούν, δύναται να επιτυγχάνεται τεχνικά με δύο εναλλακτικούς τρόπους, είτε με τη μαζική αποθήκευση και διακίνησή τους με ψηφιακά μέσα μεταφοράς, είτε με τη χρήση διαδικτυακών υπηρεσιών και

Γ) Ότι τα δεδομένα που ανταλλάσσουν οι δύο φορείς δεν επιτρέπεται να αποτελέσουν αντικείμενο εμπορικής εκμετάλλευσης³³.

Πρόκειται, αναμφίβολα, για μια καινοτόμο ρύθμιση η οποία έχει ως στόχο να μειώσει τα ποσοστά φοροδιαφυγής στην χώρα μας, μέσω της αξιοποίησης των πληροφοριών του Κτηματολογίου, οι οποίες αντιπροσωπεύουν με μεγαλύτερη ασφάλεια την πραγματικότητα, διότι βασίζονται στους τίτλους ιδιοκτησίας και τα συνυποβαλλόμενα τοπογραφικά διαγράμματα.

Επίλογος

Η δημοσιότητα των κτηματολογικών βιβλίων, η οποία αποτελεί βασική αρχή του εμπραγμάτου δικαίου και εκδήλωση του συνταγματικά κατοχυρωμένου δικαιώματος προς πληροφόρηση, δεν έμεινε ανεπηρέαστη από την εφαρμογή των διατάξεων για την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Η άμεση και κα-

33. Πηγή: www.capital.gr

θολική εφαρμογή του Κανονισμού 2016/679 δεν πρέπει να οδηγήσει, όμως, στο συμπέρασμα ότι αποκλείεται η στάθμιση του δικαιώματος προς πληροφόρηση και του δικαιώματος του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού, καθώς ο ίδιος ο Κανονισμός επιβάλλει την εναρμόνισή τους (άρθρ. 86 ΓΚΠΔ). Οδηγούμαστε, με τον τρόπο αυτό, σε ένα καθεστώς περιορισμένης δημοσιότητας των κτηματολογικών βιβλίων, το οποίο ακολουθείται και από άλλα ευρωπαϊκά κράτη, όπως η Γερμανία και η Ελβετία. Πιο συγκεκριμένα, το κτηματολογικό βιβλίο δεν πρόκειται για ένα απεριορίστως δημόσιο βιβλίο, όπως ισχυρε κατά το σύστημα μεταγραφών και υποθηκών (ΑΚ 1200), αλλά η πρόσβαση σε αυτό συναρτάται με την συνδρομή ορισμένων προϋποθέσεων, οι οποίες πηγάζουν από τον Κανονισμό.

Παρ' όλα αυτά, η παραπομπή του άρθρ. 21 ν. 2664/1998 στις διατάξεις για την προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα δεν φαίνεται να περιορίζει ιδιαίτερα το δικαίωμα πρόσβασης των ενδιαφερομένων στα κτηματολογικά στοιχεία. Τούτο διότι, ο ίδιος ο Κανονισμός επιτρέπει την πρόσβαση των τρίτων στα αρχεία τα οποία τηρούνται για σκοπούς δημοσίου συμφέροντος, εφόσον βέβαια τηρείται η αρχή της αναλογικότητας και προβλέπονται τα κατάλληλα μέτρα για την διασφάλιση των δικαιωμάτων του υποκειμένου. Κατά συνέπεια, η υπ' αριθ. 11206/15.04.2021 ΚΥΑ ρυθμίζει το δικαίωμα έρευνας κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να παρέχεται στους ενδιαφερόμενους η αναγκαία

μόνο πρόσβαση, ανάλογα με την ιδιότητα του αιτούντος πρόσβαση ως πολίτη ή ως επαγγελματία.

Τέλος, είναι σημαντικό να ειπωθεί ότι η προστασία των προσωπικών δεδομένων και η πρόσβαση στην πληροφορία δεν θα πρέπει να νοούνται προεχόντως ως αντίθετα δικαιώματα, αλλά ως δικαιώματα που βαίνουν προς έναν κοινό στόχο: την κυκλοφορία της πληροφορίας στην σύγχρονη ψηφιακή εποχή. Τούτο, διότι η ύπαρξη σαφούς νομικού πλαισίου για την κυκλοφορία της πληροφορίας μόνο ενθαρρυντικά μπορεί να λειτουργήσει για την δημοσίευσή της. Μάλιστα, η εναρμονισμένη και συμπληρωματική λειτουργία των επιμέρους δικαιωμάτων αποδεικνύεται από την επιλογή ευρωπαϊκών κρατών, όπως το Ηνωμένο Βασίλειο και η Γερμανία, να θεσπίσουν ενιαία ανεξάρτητη διοικητική αρχή τόσο για την προστασία των δεδομένων όσο και για την πρόσβαση στην πληροφόρηση. Κρίνεται, επομένως, απολύτως αναγκαία και στο δικαϊκό μας σύστημα η θέσπιση ενιαίας ανεξάρτητης διοικητικής αρχής για την διασφάλιση της πρόσβασης στην πληροφορία και την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, διότι η προστασία των προσωπικών δεδομένων αποτελεί *conditio sine qua non* για την ελευθερία πρόσβασης στην πληροφορία και το αντίστροφο. Η αντίθετη άποψη, η οποία αντιμετωπίζει την πρόσβαση στην πληροφόρηση ως ένα «περιθωριακό» κι ενίοτε «επιθετικό» δικαίωμα, απλά δεν συνάδει με την πραγματικότητα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Η Βιβλιοθήκη του ΔΣΑ εκδίδει κάθε δίμηνο Βιβλιογραφικό Δελτίο, το οποίο περιλαμβάνει όλες τις εκδόσεις (αγορές και δωρεές) που εισέρχονται στη Βιβλιοθήκη, επίκαιρα άρθρα που δημοσιεύονται σε νομικά περιοδικά και καταχωρούνται στη βάση Τεκμηρίωσης της Βιβλιοθήκης.

Ο αναγνώστης του NoB στο παρόν τεύχος έχει στη διάθεσή του μέρος της όλης του Βιβλιογραφικού Δελτίου, που αναφέρεται στους μήνες Μάρτιο - Απρίλιο 2023.

Το δελτίο περιλαμβάνει Κατάλογο βιβλίων κατά θέμα (Βιβλία Δικαίου, Κώδικες, Πληροφοριακά), Περιοδικές εκδόσεις, Ηλεκτρονικές πηγές, Τεκμηρίωση.

Σε κάθε εγγραφή δίνονται τα στοιχεία: Συγγραφέας, Συλλογικό όργανο, Τίτλος και Τίτλος Τόμου, Τόπος, Εκδότης, Έτος έκδοσης, Φυσική περιγραφή, Μέσο, ISBN, ISSN.

Επίσης δίνεται ο ταξινομικός αριθμός με βάση τον οποίο γίνεται η διάταξη του καταλόγου, αλλά και η διάταξη των βιβλίων στο χώρο της Βιβλιοθήκης.

Τα άρθρα παρατίθενται αλφαβητικά κατά συγγραφέα.

I. ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΒΙΒΛΙΩΝ ΚΑΤΑ ΘΕΜΑ α. ΒΙΒΛΙΑ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΓΕΝΙΚΑ ΕΡΓΑ ΔΙΚΑΙΟΥ

University of Nicosia. School of Law

Η Ισχύς και το Δίκαιο / University of Nicosia. School Law; επιμ. Στέργιος Μήτας, Κώστας Στρατηλάτης, Ιορδάνης Κουμασίδης. - Λευκωσία: Hippasus, 2019. - 274 σ.; 25 εκ.

ISBN: 978-9963-676-13-2

340 ΙΣΧ

Κουράκης, Νέστωρ Ε.

Εισαγωγή στην κλασική ρητορική: ιστορική αναδρομή: απαντήσεις σε 20 κρίσιμα ερωτήματα / Νέστωρ Κουράκης. - Λευκωσία: Hippasus, c 2021. - 335 σ.; 24 εκ.

ISBN: 978-9963-676-23-1

340 ΚΟΥΡ

Παναρέτου, Ελένη

Νομικός λόγος: γλώσσα και δομή των νόμων / Ελένη Παναρέτου. - Αθήνα: Παπαζήση, 2009. - 185 σ.; 24 εκ.

ISBN: 978-960-02-2362-0

340 ΠΑΝΑ

Πανεπιστήμιο Κύπρου. Νεοελληνικό Σπουδαστήριο Πετρώνδα

Λογοτεχνία και δίκαιο: πτυχές μίας πολυσύνθετης σχέσης / Πανεπιστήμιο Κύπρου. Νεοελληνικό Σπουδαστήριο Πετρώνδα, University of Nicosia. School Law; επιμ. Αχιλλεύς Κ. Αιμιλιανίδης, Παντελής Βουτουρής, Στέργιος Μήτας, Μαρίνος Πουργούρης. - Λευκωσία: Hippasus, c 2020. - xxxvii, 941 σ.; 25 εκ.

ISBN: 978-9963-676-16-3

340.1 ΛΟΓ

Κουράκης, Νέστωρ Ε.

Κοινωνική δικαιοσύνη και αντεγκληματική πολιτική / Νέστωρ Ε. Κουράκης. - 3η έκδ. - Αθήνα: Α. Σάκκουλας, 2023. - xxv, 464 σ.; 24 εκ. - (Βιβλιοθήκη του πολίτη / διεύθ. Πέτρος Ι. Παραράς)

ISBN: 978-960-596-270-8

340.114 ΚΟΥ 2023

Πισπιρίγκος, Κωνσταντίνος Α.

Δίκαιο και πολιτική στις δημηγορίες του Θουκυδίδη / Κ. Α. Πισπιρίγκος. - Αθήνα, Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, 2020. - [9], 131σ.; 21εκ.

ISBN: 978-960-648-230-4

340.22 ΠΙΣ/δ

Βέρρα, Παρασκευή

Δίκαιο και αρχαία τραγωδία: Ορέστεια / Βιβή Βέρρα. - Αθήνα: Α. Σάκκουλας, 2021. - xii, 176 σ.; 24 εκ. - (Συγκριτικές Νομικές Μελέτες / διεύθ. Ελίνα Μουσταΐρα; 4)

ISBN: 978-960-596-233-3

340.231 ΒΕΡ

Thio, Alex

Παραεκκλίνουσα συμπεριφορά / Alex Thio; μετ. Μαρία Μπαρμπάτση, επιμ. Χρήστος Τσουραμάνης. - 2η ελληνική έκδ. - Αθήνα: Έλλην, c 2008. - 634 σ.; 24 εκ.

ISBN: 978-960-697-009-2

340.6 ΤΗΙ

Φυτσιλής, Φώτης

Νομοπαρασκευαστική διαδικασία & νομική πληροφορική / Φώτης Φυτσιλής, Γεωργία Μακροπούλου. - Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, c 2023. - xviii, 162 σ.; 24 εκ.: εκ.

ISBN: 978-960-654-984-7

340:621:391 ΦΥΤ

ΔΗΜΟΣΙΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ**Μπαντή-Μαρκούτη, Βικτώρια**

Human Rights and International Protection for vulnerable asylum applicants: challenges and perspectives / Victoria Banti-Markouti, Marina Sounoglou. - Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, c 2021. - xxv, 173 σ.; 24 εκ.

ISBN: 978-960-654-282-4

341.231.14 ΜΠΑΝ

ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ**Καραλής, Σπυρίδων Π.**

Το νομικό καθεστώς της ενιαίας εσωτερικής αγοράς: άρθρο 8Α της Συνθήκης ΕΟΚ: συνοπτική επισκόπηση / Σπυρ. Π. Καραλή. - Αθήνα, Κομοτηνή: Α. Σάκκουλας, 1993. - 66 σ.; 24 εκ.

341.9 ΚΑΡ

Σαμαράς, Απόστολος Ι.

Η αρχή της υπεροχής του δικαίου της ΕΕ: θεμέλιος λίθος για την ακεραιότητα της αυτόνομης ενωσιακής έννομης τάξης / Απόστολος Ι. Σαμαράς. - Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, c 2023. - xix, 226 σ.; 24 εκ.

ISBN: 978-618-08-0016-6

341.9 ΣΑΜ

Σαχπεκίδου, Ευγενία Ρ.

Ευρωπαϊκό δίκαιο / Ευγενία Ρ. Σαχπεκίδου. - 3η έκδ. - Αθήνα, Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, 2021. - xxviii, 698 σ.; 25 εκ.

ISBN: 978-960-648-350-9

341.9 ΣΑΧ 2021

Αργυρός, Γεώργιος

Ευρωπαϊκή Ένωση και το δίκαιο της ευρωπαϊκής οικονομίας / Γεώργιος Αργυρός, Αικατερίνη Δεδούλη-Λαζαράκη. - Αθήνα, Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, 2018. - xviii, 442 σ.; 24 εκ.

ISBN: 978-960-568-852-3

341.93 ΑΡΓ

Πέρρου, Αικατερίνη Μ.

Οικονομική ελευθερία στην ΕΕ και μέτρα για την προστασία των δημοσίων εσόδων / Αικατερίνη Μ. Πέρρου. - Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, c 2022. - xxi, 279 σ.; 24 εκ. - (Σειρά Δημοσίου Οικονομικού, Δημοσιονομικού & Φορολογικού Δικαίου / διεύθ. Θεόδωρος Π. Φορτσάκης, Ανδρέας Ι. Τσουρουφλής; 20)

ISBN: 978-960-654-943-4

341.93 ΠΕΡ

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ**Τζέμος, Βασίλειος Γ.**

ΑΣΕΠ και δίκαιο ανθρώπινου δυναμικού στο δημόσιο: νέος νόμος ΑΣΕΠ (Ν 4765/2021): ερμηνεία κατ' άρθρο / Βασίλης Γ. Τζέμος. - Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, c 2023. - xxiv, 645 σ.; 24 εκ.

ISBN: 978-618-08-0006-7

342.21 ΤΖΕ/Α

Δελλής, Γεώργιος Ιω.

Το νέο δίκαιο των δημοσίων συμβάσεων: γενική ανάλυση του νέου Ν 4782/2021 / Γεώργιος Δελλής, Γεώργιος Κροκίδας, Πέτρος Πούγγουρας, Αθανάσιος Τσιρωνάς; επιμ. Γεώργιος Δελλής. - Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, c 2021. - xvi, 652 σ.; 24 εκ.

ISBN: 978-960-654-489-7

342.24 ΔΕΛ

Τομαράς, Δημήτριος Ν.

Δημόσιες συμβάσεις: ερμηνεία του Ν 4412/2016 όπως ισχύει μετά τον Ν 4782/2021 / Δημήτρης Τομαράς. - 3η έκδ. - Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, c 2022. - xvi, 367 σ.; 24 εκ.

ISBN: 978-960-654-671-6

342.24 ΤΟΜ/δη

Γαλάνης, Παναγιώτης

Το νομικό πλαίσιο της δόμησης: προς μια βιώσιμη οικοδομική ανάπτυξη / Παναγιώτης Γαλάνης. - Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, c 2023. - xxiv, 414 σ.; 24 εκ. - (Μελέτες Χωροταξικού & Πολεοδομικού Δικαίου / διεύθ. Γεωργία Γιαννακούρου; 1)

ISBN: 978-960-654-992-2

342.253 ΓΑΛ/ν

Θαλάσσιος χωροταξικός σχεδιασμός στη Μεσόγειο: προκλήσεις, προοπτικές και προτεραιότητες = Maritime Spatial Planning in the Mediterranean: challenges, perspectives and priorities / επιμ. Ανέστης Γουργιώτης, Χάρης Κοκκώσης, Γεώργιος Τσιλιμίγκας. - Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, c 2023. - x, 252 σ.; 24 εκ.: εικ.

ISBN: 978-960-654-821-5

342.253 ΘΑΛΑ

Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο. Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών. Τομέας Πολεοδομίας και Χωροταξίας

Τοπικό πολεοδομικό σχέδιο Vs ειδικό πολεοδομικό σχέδιο; / Τομέας Πολεοδομίας και Χωροταξίας της Σχολής Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του ΕΜΠ; επιμ. Δ. Μέλισσας. - Αθήνα, Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, 2022. - vi, 75 σ.; 22 εκ.

ISBN: 978-960-648-534-3

342.253 ΤΟΠ

Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο. Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών. Τομέας Πολεοδομίας και Χωροταξίας

Natura και χρήσεις γης / Τομέας Πολεοδομίας και Χωροταξίας της Σχολής Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του ΕΜΠ; επιμ. Δ. Μέλισσας. - Αθήνα, Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, 2022. - vi, 60 σ.; 22 εκ.

ISBN: 978-960-648-535-0

342.254 NAT

Αργαλιάς, Παναγιώτης

Το δίκαιο της ενέργειας μέσα από τη νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης / Παναγιώτης Ι. Αργαλιάς. - Αθήνα, Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, 2022. - xii, 223 σ.; 24 εκ. - (Εργαστήριο Ευρωπαϊκών Σπουδών Νομικής Σχολής ΔΠΘ / διεύθ. Μιχάλης Δ. Χρυσομάλλης; 2)

ISBN: 978-960-648-446-9

342.257 ΑΡΓ

Ζήσιου, Αγγελική Κ.

Απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας και η θέση του ενεργειακού καταναλωτή στην ευρωπαϊκή έννομη τάξη / Αγγελική Κ. Ζήσιου. - Αθήνα, Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, 2023. - xx, [334] σ.; 24 εκ. - (Εργαστήριο Ευρωπαϊκών Σπουδών Νομικής Σχολής ΔΠΘ / διεύθ. Μιχάλης Δ. Χρυσομάλλης; 3)

ISBN: 978-960-648-651-7

342.257 ΖΗΣ

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΚΟΝΟΜΙΑ**Γενική Επιτροπεία της Επικρατείας των Τακτικών Διοικητικών Δικαστηρίων**

Η νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας επί Πρότυπης Δίκης: έτη 2012-2022 / Γενική Επιτροπεία της Επικρατείας των Τακτικών Διοικητικών Δικαστηρίων; επιμ. Ιωάννης Σ. Αγγέλου . - Αθήνα, Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, 2023. - χ, 203 σ.; 24 εκ.

ISBN: 978-960-648-656-2

342.33 NOM

Αρχοντάκη, Ασπασία Αθ.

Η δικονομία του Ελεγκτικού Συνεδρίου: ερμηνεία κατ' άρθρο των διατάξεων 1-323 & 340-357 Ν 4700/2020 & διατάξεων Ν 4129/2013 & Ν 4820/2021 / Ασπασία Αθ. Αρχοντάκη; επιμ. Ιωάννης-Κωνσταντίνος Γ. Χαλκιάς. - Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, c 2022. - xxx, 496 σ.; 24 εκ.

ISBN: 978-960-654-789-8

342.34 APX 2022

Το Ελεγκτικό Συνέδριο στο σύγχρονο δημοσιονομικό περιβάλλον: οι νομοθετικές και νομολογιακές εξελίξεις μετά τους ν. 4700/2020 και 4820/2021 / επιμ. Ευαγγελία-Ελισάβετ Κουλουμπίνη. - Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, c 2023. - xviii, 714 σ.; 25 εκ.

ISBN: 978-960-654-948-9

342.34 ΕΛΕΓΚ

Νομικό Συμβούλιο του Κράτους: σημαντικές γνωμοδοτήσεις ετών 2018-2022 / επιμ. Ιωάννης-Κωνσταντίνος Γ. Χαλκιάς. - Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, c 2023. - xvi, 303 σ.; 24 εκ.

ISBN: 978-960-654-958-8

342.34 NOMI

Σύγχρονα και κρίσιμα θέματα της Συνταγματικής Νομολογίας του Ελεγκτικού Συνεδρίου / Κωνσταντίνος Δήμου, Ιωάννα Ευθυμιάδου, Ελένη Βενετία Ζαχαράκη, Ιωάννα Ζαχαράκη κ.ά.; επιμ. Άννα Λιγωμένου. - Αθήνα, Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, 2023. - xv, 891 σ.; 25 εκ.

ISBN: 978-960-648-660-9

342.34 ΣΥΓ

Μηλιώνης, Νικόλαος Αλ.

Δημοσιονομικά μελετήματα / Νικόλαος Αλ. Μηλιώνης. - Αθήνα, Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, 2023. - xx, 669 σ.; 25 εκ.

ISBN: 978-960-648-634-0

342.371 ΜΗΛ

Νικολαΐδου, Δήμητρα Κ.

Η δημιουργία δημοσιονομικής ένωσης και η ελληνική δημοσιονομική πολιτική: ευρωπαϊκή δημοσιονομική διακυβέρνηση, ελληνική κρίση χρέους, αναδιάρθρωση δημόσιου χρέους, δημοσιονομική ένωση, ευρωπαϊκός κοινός προϋπολογισμός, εθνική δημοσιονομική κυριαρχία / Δήμητρα Κ. Νικολαΐδου. - Αθήνα, Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, 2023. - xx, 470 σ.; 24 εκ.

ISBN: 978-960-648-654-8

342.371 NIK

ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ**Stasavage, David**

Η παρακμή και η άνοδος της δημοκρατίας: μια παγκόσμια ιστορία από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα / David Stasavage; μετ. Αλέξανδρος Μανωλάτος. - Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 2022. - xiii, 377 σ.; 23 εκ. - (Ο κοινός λόγος / διευθ. Νίκος Κουμπιάς, Παναγιώτης Σουλτάνης; 12)

ISBN: 978-960-524-891-8

342.4 STA

Αλιβιζάτος, Νίκος Κ.

Το Σύνταγμα και οι εχθροί του: στη νεοελληνική ιστορία, 1800-2010 / Νίκος Κ. Αλιβιζάτος. - Αθήνα: Πόλις, 2022. - 723 σ.; 25 εκ.

ISBN: 978-960-435-306-4

342.52 ΑΛΙ

Θεοδόσης, Γεράσιμος

Συναθροίσεις εν καιρώ πανδημίας: κατά το Ελληνικό Σύνταγμα: & παράρτημα / Γεράσιμος Θεοδόσης. - Αθήνα: ΟΕΝΕΤ, 2021. - 88 σ.; 24 εκ.

342.56 ΘΕΟ

Μήτρου, Λίλιαν

Μπορεί ο αλγόριθμος να είναι ηθικός, να είναι δίκαιος, να είναι διαφανής, να δικάζει & να διοικεί; / Λίλιαν Μήτρου, Σπύρος Τάσσης, Ηλιάνα Κωστή, Απόστολος Βόρρας, Βασίλης Καρκατζούνης; επιμ. Λίλιαν Μήτρου. - Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 2023. - 306 σ.; 21 εκ.

ISBN: 978-960-524-914-4

342.56 ΜΗΤ

Παναγοπούλου-Κουτνατζή, Φερενίκη

Περί της υποχρεωτικότητας του εμβολιασμού σε περίοδο πανδημίας: μια ηθικο-συνταγματική θεώρηση / Φερενίκη Παναγοπούλου-Κουτνατζή; Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου. Ίδρυμα Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου. - Αθήνα: Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου, 2021. - 163 σ.; 24 εκ. - (Μονογραφίες; 1)

ISBN: 978-618-80021-4-2

342.56 ΠΑΝΑ/π

Χρυσόγονος, Κώστας Χ.

Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα / Κώστας Χ. Χρυσόγονος. - 5η έκδ., αναθ. - Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2023. - xxx, 926 σ.; 25 εκ.

ISBN: 978-960-648-639-5

342.56 ΧΡΥ 2023

Χρυσόγονος, Κώστας Χ.

Εισηγήσεις ατομικών & κοινωνικών δικαιωμάτων / Κώστας Χ. Χρυσόγονος. - Αθήνα, Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, 2023. - xxiii, 317 σ.; 25 εκ.

ISBN: 978-960-648-659-3

342.56 ΧΡΥ/ει

Γιαννακούλα, Αθηνά

Προσωπικά δεδομένα / Αθηνά Γιαννακούλα, Μαρία Μ. Μηλαπίδου. - 2η έκδ. - Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, c 2023. - χχι, 335 σ.; 24 εκ. - (Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι / διεύθ. Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, Ε. Συμεωνίδου-Καστανίδου; 6)

ISBN: 978-960-654-972-4

342.561 ΓΙΑ 2023

Τζέλλης, Δημήτριος Ευ.

Εκτίμηση αντικτύπου στην προστασία προσωπικών δεδομένων: πρακτικός οδηγός συμμόρφωσης: σύμφωνα με τον GDPR, την αστυνομική οδηγία, τον Ν 4624/2019: με ενσωμάτωση της μεθοδολογίας της CNIL / Δημήτριος Ευ. Τζέλλης, Μαρία Δ. Μυλώση. - Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, c 2022. - χχν, 301 σ.; 24 εκ.: πιν.

ISBN: 978-960-654-630-3

342.561 TZE

ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΚΟΝΟΜΙΑ**Βούλγαρης, Δημήτριος Λ.**

Η αρχή της σκοπιμότητας: σημείο συνάντησης ουσιαστικού και δικονομικού ποινικού δικαίου / Δημήτριος Λ. Βούλγαρης. - Αθήνα: Π. Ν. Σάκκουλας, 2023. - 225 σ.; 24 εκ. - (Ποινικά χρονικά, Μελέτες; 15)

ISBN: 978-618-203-115-5

343.1 ΒΟΥΛ

Μπουρμάς, Γεώργιος Απ.

Η καταχρηστική άσκηση δικαιώματος στο Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο: δογματική συμβολή στην προβληματική για τη δυνατότητα εφαρμογής και τις έννομες συνέπειες / Γεώργιος Απ. Μπουρμάς. - Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, c 2022. - viii, 222 σ.; 24 εκ.

ISBN: 978-960-654-926-7

343.1 ΜΠΟ/κ

Ορφανός, Σάββας

Ποινική διαπραγμάτευση: plea bargaining: ποινική συνδιαλλαγή, ποινική διαπραγμάτευση, ποινική διαταγή / Σάββας Ορφανός. - Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, c 2023. - χχ, 177 σ.; 24 εκ.

ISBN: 978-618-08-0004-3

343.1 ΟΡΦ

Σεβαστιδης, Χαράλαμπος Θ.

Κώδικας ποινικής δικονομίας (Ν. 4620/2019): ερμηνεία κατ' άρθρο. Τόμος I, Άρθρα 1-88 / Χαράλαμπος Θ. Σεβαστιδης. - 2η έκδ. - Αθήνα, Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, 2023. - τόμος I/ - xix, 1452, lxxxvii σ.; 25 εκ.

ISBN: 978-960-648-657-9

343.1 ΣΕΒ/κ 2023

Σύψας, Βασίλειος Γ.

Ο παριστάμενος προς υποστήριξη της κατηγορίας υπό το φως των νέων ρυθμίσεων του Κ.Π.Δ. / Σύψας Γ. Βασίλειος. - Αθήνα: Νομόραμα. ΝΤ, [2022]. - vi, 176 σ.; 20 εκ.

ISBN: 978-618-53152-5-2

343.12 ΣΥΨ

Πεπόνης, Γρηγόριος Ζ.

Η ποινική εκτέλεση στον νέο Κώδικα Ποινικής Δικονομίας: ερμηνεία κατ' άρθρον, με αναφορά στις διατάξεις συναφών νομοθετημάτων, περιλαμβανομένου του Ν. 4963/2022 για την σύσταση Δικαστικής Αστυνομίας και του Ν. 4985/2022 για την αναμόρφωση και τον εκσυγχρονισμό του Σωφρονιστικού Κώδικα: παραπομπές στην νομολογία, στην βιβλιογραφία και την αρθρογραφία: αντιστοίχιση νέων και παλαιών διατάξεων του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας / Γρηγόριος Ζ. Πεπόνης. - Αθήνα: Π. Ν. Σάκκουλας, 2023. - 272 σ.; 24 εκ.

ISBN: 978-618-203-114-8

343.15 ΠΕΠ

Ραγκούσης, Φραγκίσκος

Το γονίδιο του νόμου: δικαστική νευροψυχολογία: η επιστήμη της νευρονομικής στον 21ο αιώνα / Φραγκίσκος Ραγκούσης, Νιόνια Γ. Βαλλιανάτου. - Αθήνα: Παπαζήση, 2014. - 265 σ.; 24 εκ.

ISBN: 978-960-02-2971-4

343.16 ΡΑΓ

ΠΟΙΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ**Γώγος, Κωνσταντίνος Χ.**

Πρακτικός οδηγός Ποινικού Δικαίου, υποδείγματα δικογράφων εξουσιοδοτήσεις. Μέρος πρώτο / Κωνσταντίνος Χ. Γώγος. - Αθήνα: [χ.ό.], 2021. - 81 σ.; 21 εκ.

343.2 ΓΩΓ

Δεγαΐτης, Νικόλαος

Ποινικό δίκαιο-Ποινική δικονομία-Ευρωπαϊκό δίκαιο: θεωρητική εμπέδωση μέσω απαντήσεων σε ερωτήματα / Νικόλαος Δεγαΐτης. - Αθήνα: Α. Σάκκουλας, 2023. - 274 σ.; 24 εκ.

ISBN: 978-960-596-274-6

343.2 ΔΕΓ

Καλλίρης, Κωνσταντίνος Ι.

Οργανωμένο έγκλημα και διαφθορά: ένα παιχνίδι ισορροπίας / Κωνσταντίνος Ι. Καλλίρης. - Αθήνα: Π. Ν. Σάκκουλας, 2022. - 294 σ.; 24 εκ.

ISBN: 978-618-203-017-2

343.2 ΚΑΛ

Παύλου, Στέφανος Κλ.

Οι κυρώσεις στον νέο ποινικό κώδικα: συμβολή στην ερμηνεία των άρθρων 50-133 ΠΚ (Ν 4619/2019, όπως ισχύει με Ν 4637/2019, Ν 4855/2021 και Ν 4871/2021) / Στέφανος Παύλου, Γιώργος Δημήτριανας, Κώστας Κοσμάτος. - 2η έκδ. - Αθήνα, Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, 2023. - xx, 406 σ.; 24 εκ.

ISBN: 978-960-648-148-2

343.2 ΠΑΥ/κ 2023

Κουμουλέντζος, Νικόλαος Κ.

Παιδική πορνογραφία: έννοια παιδοπορνογραφικού υλικού, συμβατική και ηλεκτρονική παιδική πορνογραφία, άρση απορρήτου επικοινωνίας, υποστήριξη κατηγορίας-εξέταση ανήλικων θυμάτων ως μαρτύρων, ζητήματα συρροής, ποινολογίας και παραγραφής / Νικόλαος Κ. Κουμουλέντζος. - Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, c 2023. - xxiv, 221 σ.; 24 εκ. - (Εκδόσεις ουσιαστικού και δικονομικού ποινικού δικαίου / διευθ. Ε. Συμεωνίδου-Καστανίδου, Λάμπρος Χ. Μαργαρίτης; 32)

ISBN: 978-960-654-995-3

343.5 ΚΟΥ

Βλάχου, Βασιλική

Η αντιμετώπιση της σωματικής βίας κατά των γυναικών από το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης; Βασιλική Βλάχου. - Αθήνα: Έλλην, 2005. - 270 σ.; 24 εκ.

ISBN: 960-286-863-5

343.9 ΒΛΑ/α

Ζαραφωνίτου, Χριστίνα

Ο φόβος του εγκλήματος: ανάλεκτα: εγκληματολογικές προσεγγίσεις, τιμωρητικότητα-πρόληψη / Χριστίνα Ζαραφωνίτου. - Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, c 2023. - xiv, 200 σ.; 24 εκ.

ISBN: 978-960-654-998-4

343.9 ΖΑΡ/φ

Θεολόγη, Βασιλική Κ.

Τεχνολογική αστυνόμευση και αντεγκληματική πολιτική: τεχνολογίες πρόβλεψης, βασικές στρατηγικές αστυνόμευσης και συστήματα ανάπτυξης τους, βιομετρικά στοιχεία αναγνώρισης, βιομετρικά συστήματα ταυτοποίησης, τεχνητή νοημοσύνη και Ευρωπαϊκή Ένωση, νομολογία των υπερεθνικών Δικαστηρίων της Ευρώπης / Βασιλική Κ. Θεολόγη. - Αθήνα: Παπαζήση, 2022. - 387 σ.; 24 εκ. - (Ποινική Δικαιοσύνη & Έγκλημα / διεύθ. Γιάννης Πανούσης, Χαράλαμπος Δημόπουλος)

ISBN: 978-960-02-3973-7

343.9 ΘΕΟ/τ

ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ**Γαμβρούδης, Βασίλης Β.**

Εργατικό δίκαιο & στοιχεία ασφαλιστικού δικαίου: έννοια-ερμηνεία-εφαρμογές: διαφωτιστική ανάλυση διατάξεων και ερμηνευτικός σχολιασμός / Βασίλης Β. Γαμβρούδης. - Αθήνα: Επιθεώρησης ΙΚΑ Ασφαλιστικού & Εργατικού δικαίου, 2023. - xiv, 458 σ.; 24 εκ.

ISBN: 978-960-89047-4-3

345 ΓΑΜ/ε

Ελληνική Εταιρία Δικαίου της Εργασίας και της Κοινωνικής Ασφάλισης

Ο νέος εργασιακός νόμος 4808/2021: μεταβολές-ερμηνευτικά προβλήματα: πρακτικά επιστημονικής ημερίδας / Ελληνική Εταιρία Δικαίου της Εργασίας και της Κοινωνικής Ασφάλισης, Ερευνητικό Κέντρο Εργατικού Δικαίου Νομικής Σχολής ΕΚΠΑ; επιμ. Κωνσταντίνος Παπαδημητρίου. - Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, c 2023. - x, 228 σ.; 24 εκ.

ISBN: 978-960-654-964-9

345 ΝΕΟ

Καραγιάννη, Αλεξάνδρα Ζ.

Η παρενόχληση στην εργασία: ελληνικό και συγκριτικό δίκαιο / Αλεξάνδρα Ζ. Καραγιάννη. - Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, c 2023. - xi, 146 σ.; 24 εκ. - (Μελέτες του Ερευνητικού Κέντρου Εργατικού Δικαίου Νομικής Σχολής ΕΚΠΑ / διευθ. Δημήτριος Ν. Λαδάς; 1)

ISBN: 978-618-08-0012-8

345.15 ΚΑΡΑ

Συγχωνεύσεις-εξαγορές-αναδιάρθρωσεις επιχειρήσεων και οι επιπτώσεις τους στις εργασιακές σχέσεις: επίκεντρο οι ομαδικές απολύσεις / Πανεπιστήμιο Πειραιώς. Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων, Πανεπιστήμιο Αθηνών. Τμήμα Νομικής; επιμ. Πηνελόπη Αγαλλοπούλου. - Αθήνα, Κομοτηνή: Α. Σάκκουλας, 2000. - 80 σ.; 24 εκ.

ISBN: 960-15-0205-X

345.15 ΣΥΓ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ**Ξυλάκη, Παναγιώτα**

Βιωσιμότητα & οικονομική ελευθερία στην ασφάλιση ασθένειας: οι μηχανισμοί αυτόματων επιστροφών (clawback) και υποχρεωτικών εκπτώσεων (rebate) / Παναγιώτα Ξυλάκη. - Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, c 2022. - xiii, 215 σ.; 24 εκ.

ISBN: 978-960-654-654-9

346.02 ΞΥΛ

Πόνη, Χαρούλα

Εφαρμογές Κοινωνικής Ασφάλισης: ερμηνευτικά σχόλια-νομολογία, πίνακες-υποδείγματα / Χαρούλα Πόνη, Παναγιώτα Ξυλάκη. - 2η έκδ. - Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, c 2023. - xiv, 352 σ.; 24 εκ.

ISBN: 978-960-654-840-6

346.02 ΠΟΝ/ε

ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ**Πανταζόπουλος, Πέτρος Γ.**

Η δικονομία των φορολογικών διαφορών: οι κανόνες για τη διαδικαστική και δικαστική επίλυσή τους / Πέτρος Πανταζόπουλος. - Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, c 2023. - xv, 230 σ.; 24 εκ.

ISBN: 978-960-654-976-2

346.2 ΠΑΝ/δ

Πανταζόπουλος, Πέτρος Γ.

Η εξουσία του διοικητικού δικαστή επί φορολογικών διαφορών: μια συμβολή στην ερμηνεία του άρθρου 79 παρ. 5 του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας / Πέτρος Γ. Πανταζόπουλος. - Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, c 2022. - xiii, 232 σ.; 24 εκ.

ISBN: 978-960-654-859-8

346.2 ΠΑΝ/ε

Πέρρου, Αικατερίνη Μ.

Θεμελιώδη δικαιώματα και φορολογική διαδικασία / Αικατερίνη Μ. Πέρρου. - Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, c 2022. - xix, 315 σ.; 24 εκ. - (Σειρά Δημοσίου Οικονομικού, Δημοσιονομικού & Φορολογικού Δικαίου / διεύθ. Θεόδωρος Π. Φορτσάκης, Ανδρέας Ι. Τσουρουφλής; 19)

ISBN: 978-960-654-915-1

346.2 ΠΕΡ

Μπάρμπας, Νικόλαος Ι.

Κώδικας φορολογίας εισοδήματος (Ν.4172/2013): νομοθετικό συμπλήρωμα κυρίως σύμφωνα με τους νόμους 4714/2020 (ΦΕΚ Α'/148/31.7.2020), 4712/2020 (ΦΕΚ Α'/146/29.7.2020) και συμπληρωματικά σύμφωνα με τους νόμους 4710/2020, 4706/2020, 4701/2020, 4690/2020 και 4685/2020 / Νικόλαος Μπάρμπας. - Αθήνα, Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, 2020. - iii, 71 σ.; 24 εκ.

ISBN: 978-960-648-232-8

346.215 ΜΠΑ/κ 2020

ΙΔΙΩΤΙΚΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ**Μιχαηλίδου, Χρυσούλα Μ.**

Οριοθέτηση της διεθνούς δικαιοδοσίας στις διαφορές από σύμβαση και αδικοπραξία βάσει του Καν 1215/2012: μία ερμηνευτική προσέγγιση, ιδίως υπό το πρίσμα της νομολογίας του ΔΕΕ / Χρυσούλα Μιχαηλίδου. - Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, c 2021. - xxiii, 301 σ.; 24 εκ. - (Μελέτες Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας / διεύθ. Γεώργιος Ορφανίδης, Στέφανος Πανταζόπουλος, Δημήτριος Τσικρικάς, Καλλιόπη Χριστάκου-Φωτιάδη; 6)

ISBN: 978-960-654-537-5

346.93 ΜΙΧ

Ανδρουλάκης, Βασίλειος Π.

Δίκαιο Ιθαγένειας: η ελληνική ιθαγένεια εν μέσω εθνικών λύσεων και διεθνών εξελίξεων: συμπλήρωμα μέχρι τον Ν 4873/2021 / Βασίλειος Π. Ανδρουλάκης, Χρυσάφω Τσούκα, Ηλίας Κουβαράς. - Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, c 2022. - ix, 106 σ.; 25 εκ.

ISBN: 978-960-654-675-4

346.95 ΑΝΔ

ΑΣΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ**Καραϊσκος, Δημήτρης Π.**

Γενικές αρχές αστικού δικαίου: επιτομή / Δημήτρης Π. Καραϊσκος. - Αθήνα: [χ.ό.], 2022. - 200 σ.; 24 εκ.

ISBN: 978-960-93-8524-4

347.1 ΚΑΡ

Σπουριδάκης, Ιωάννης Σ.

Γενικές αρχές Αστικού Δικαίου / Ι. Σ. Σπουριδάκης. - 3η έκδ. - Αθήνα, Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, 2022. - lxxvii, 1213 σ.; 25 εκ.

ISBN: 978-960-648-452-0

347.1 ΣΠΥ 2022

Ιγγλεζάκης, Ιωάννης Δημ.

Το δίκαιο της ψηφιακής οικονομίας / Ιωάννης Δημ. Ιγγλεζάκης. - Αθήνα, Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, 2022. - xv, 289 σ.; 24 εκ.

ISBN: 978-960-648-578-7

347.115 ΠΤ/δ

Παπακωνσταντίνου, Ευάγγελος

Δίκαιο πληροφορικής / Ευάγγελος Παπακωνσταντίνου. - Αθήνα, Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, 2010. - xix, 569 σ.; 25 εκ.

ISBN: 978-960-445-592-8

347.115 ΠΑΠΚ

Μικρουλέα, Αλεξάνδρα Π.

Ανταγωνισμός και ρύθμιση στην ψηφιακή οικονομία: πλατφόρμες, Big Data, αλγόριθμοι, Blockchain / Αλεξάνδρα Π. Μικρουλέα. - Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, c 2023. - xxxiii, 1083 σ.; 24 εκ.

ISBN: 978-960-654-978-6

347.123 ΜΙΚ

Καραϊσκος, Δημήτρης Π.

Ενοχικό δίκαιο: επιτομή / Δημήτρης Π. Καραϊσκος. - Αθήνα: [χ.ό.], 2022. - 75 σ.; 24 εκ.

ISBN: 978-618-00-2449-4

347.2 ΚΑΡΑ

Κανέλλος, Λεωνίδας Ι.

Smart Contracts: νομικές προκλήσεις και επιχειρηματικές προοπτικές / Λεωνίδας Ι. Κανέλλος. - Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, c 2022. - xxviii, 273 σ.; 25 εκ.

ISBN: 978-960-654-920-5

347.231 ΚΑΝ

Τσιαφούτης, Βικτώρας Μ.

Δίκαιο πώλησης καταναλωτικών αγαθών: οι νέες διατάξεις του ΑΚ, όπως ισχύουν μετά τον Ν. 4967/2022 / Βικτώρας Μ. Τσιαφούτης. - Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, c 2022. - xviii, 301 σ.; 24 εκ.

ISBN: 978-960-654-909-0

347.32 ΤΣΙ

Ξυνοπούλου, Αθηνά

Οι υποχρεώσεις επιμέλειας στο σύστημα της αδικοπρακτικής ευθύνης: το duty of care στην ΑΚ 914 / Αθηνά Ξυνοπούλου. - Αθήνα, Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, 2023. - xxvi, 238 σ.; 25 εκ. - (Συμβολές αστικού δικαίου / διεύθ. Γιάννα Καρύμπαλη-Τσίπτσιου, Δήμητρα Παπαδοπούλου-Κλαμαρή, Αναστάσιος Βαλτούδης, Αντώνιος Καραμπιατζός, Λάμπρος Κιτσαράς, Χρίστος Φίλιος; 10)

ISBN: 978-960-648-642-5

347.36 ΞΥΝ

Χριστακάκου-Φωτιάδη, Καλλιόπη

Η ευθύνη του ανηλικού και των εποπτευόντων αυτών προσώπων στο δίκαιο των αδικοπραξιών / Καλλιόπη Χριστακάκου-Φωτιάδη. - 2η έκδ. - Αθήνα: Π.Ν. Σάκκουλας, 2023. - 273 σ.; 25 εκ.

ISBN: 978-618-203-103-2

347.36 ΧΡΙ 2023

Καραϊσκος, Δημήτρης Π.

Εμπράγατο δίκαιο: επιτομή / Δημήτρης Π. Καραϊσκος. - Αθήνα: [χ.ό.], 2022. - 84 σ.; 24 εκ.

ISBN: 978-618-00-2448-7

347.4 ΚΑΡΑ

Διαμαντόπουλος, Γεώργιος Ν.

Η κτηματολογική δίκη: υπό το πρίσμα των πρόσφατων νομοθετικών και νομολογικών εξελίξεων / Γεώργιος Διαμαντόπουλος. - Αθήνα, Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, 2023. - χιχ, 394 σ.; 22 εκ. - (Δημοσιεύματα Επιθεώρησης Ακινήτων / διεύθ. Γεώργιος Ν. Διαμαντόπουλος; 4)

ISBN: 978-960-648-635-7

347.421 ΔΙΑ/κτ

Αθανασόπουλος, Τάσος Α.

Συμβολαιογραφικό δίκαιο: ο θεσμικός ρόλος του συμβολαιογράφου στην ελληνική νομοθεσία με εκτεταμένη ανάλυση και ερμηνεία του θεσμικού ρόλου του συμβολαιογράφου στο ιδιωτικό και δημόσιο δίκαιο: υποδείγματα-προσαρτώμενα-σχόλια. Τόμος Β' / Τάσος Α. Αθανασόπουλος. - 5η έκδ. - Πειραιάς: Ηλιάννα Κωνσταντακοπούλου, c 2022. - τόμος Β'/2 - χχχνί, 1104, [48] σ.; 25 εκ.

347.49 ΑΘΑ 2022

Κοτζάμπαση, Αθηνά Π.

Εγχειρίδιο οικογενειακού δικαίου / Αθηνά Κοτζάμπαση. - 3η έκδ. - Αθήνα, Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, 2023. - χχχiii, 340 σ.; 24 εκ.

ISBN: 978-960-648-641-8

347.5 ΚΟΤ 2023

Σωτηρόπουλος, Βασίλης Α.

Ελεύθερη συμβίωση: η αυτοκρατορία των συναινέσεων / Βασίλης Σωτηρόπουλος. - Αθήνα: Πόλις, 2022. - 233 σ.; 25 εκ.

ISBN: 978-960-435-792-5

347.52 ΣΩΤ

Σεφεριδης, Ηλίας Νικ.

Υιοθεσία και αναδοχή μετά το ν. 4538/2018: ερμηνεία-νομολογία / Ηλίας Σεφεριδης. - Αθήνα: Νομόραμα.ΝΤ, 2022. - iii, 179 σ.; 24 εκ.

ISBN: 978-618-53152-8-3

347.56 ΣΕΦ

Γεωργιάδης, Απόστολος Σ.

Κληρονομικό δίκαιο / Απόστολος Σ. Γεωργιάδης, - 3η έκδ. - Αθήνα: Π. Ν. Σάκκουλας, 2023. - Ιν, 1168 σ.; 25 εκ.

ISBN: 978-618-203-109-4

347.6 ΓΕΩ 2023

Καραϊσκος, Δημήτρης Π.

Κληρονομικό δίκαιο: επιτομή / Δημήτρης Π. Καραϊσκος, - Αθήνα: [χ.ό.], 2022. - 99 σ.; 24 εκ.

ISBN: 978-618-85540-0-9

347.6 ΚΑΡ

Σεφερίδης, Ηλίας Νικ.

Κληρονομική διαδοχή εκ διαθήκης και εξ' αδιαθέτου / Ηλίας Σεφερίδης, - Αθήνα: Νομόραμα. ΝΤ, 2023. - Ιν, 240 σ.; 24 εκ.

ISBN: 978-618-53153-3-7

347.612 ΣΕΦ

ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ**Μάζης, Παναγιώτης Κ.**

Θέματα αστικού, εμπορικού και δικονομικού δικαίου. Τόμος V, 2017-2022 / Παναγιώτης Κ. Μάζης, - Αθήνα: Α. Σάκκουλας, 2023. - τόμος V/ - xv, 412 σ.; 25 εκ.

ISBN: 978-960-596-268-5

347.7 ΜΑΖ

Σπυριδωνος, Αλέξανδρος Π.

Διαγράμματα εταιρικού δικαίου: μετά τους ν. 4712 & 4714/2020 / Αλέξανδρος Π. Σπυριδωνος; επιμ. Γεώργιος Δ. Τριανταφυλλάκης, - 3η έκδ. - Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, c 2021. - xx, 411 σ.: πίν.; 29 εκ.

ISBN: 978-960-654-286-2

347.7 ΣΠΥ 2021

Δίκαιο εταιρικής διακυβέρνησης: ερμηνεία κατ' άρθρο του ν. 4706/2020 / Δημήτρης Αυγητίδης, Νικόλαος Βερβεσός, Ρήγας Γιובαννόπουλος, Απόστολος Καραγκουνίδης.. κ.ά.; επιμ. Βασίλειος Τουτόπουλος, - Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, c 2022. - xxxiii, 569 σ.; 24 εκ.

ISBN: 978-960-654-795-9

347.72 ΔΙΚΑΙ

Μπώλος, Άγγελος Π.

Δίκαιο των επιχειρήσεων / Άγγελος Π. Μπώλος, - Αθήνα: Εκδόσεις Μπένου, 2022. - 679 σ.; 24 εκ.

ISBN: 978-960-359-179-5

347.72 ΜΠΩ

Αθανασόπουλος, Τάσος Α.

Το δίκαιο των εμπορικών εταιρειών: ΟΕ, ΕΕ, ΕΠΕ, ΙΚΕ, ΑΕ, Κοινοπραξία: ερμηνεία κατ' άρθρο / Τάσος Α. Αθανασόπουλος, - 3η έκδ. - Αθήνα: Ηλιάννα Κωνσταντοπούλου, 2023. - [6], xviii, 1068, [16] σ.; 25 εκ.

347.725 ΑΘΑΝ 2023

Βενιέρης, Ιάκωβος Ε.

Η προστασία των μετόχων και τρίτων στη συγχώνευση μεταξύ ΑΕ: νομική φύση και χαρακτηρισμός της συγχώνευσης, είδη συγχώνευσης, στάδια διαδικασίας, σύμβαση συγχώνευσης, συνέπειες για εταιρική περιουσία, μετόχους, τρίτους / Ιάκωβος Ε. Βενιέρης. - Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, c 2023. - xxviii, 523 σ.; 24 εκ.

ISBN: 978-618-08-0002-9

347.725 BEN/π

Παπά, Κυριακή

Κρατικές ενισχύσεις προς τις τράπεζες στο πλαίσιο της χρηματοπιστωτικής κρίσης: μεταξύ ελεύθερου ανταγωνισμού και σταθερότητας του χρηματοπιστωτικού συστήματος / Κυριακή Παπά. - Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, c 2022. - xiv, 328 σ.; 24 εκ.

ISBN: 978-960-654-911-3

347.73 ΠΑΠ/κ

Κινινή, Έφη Ι.

Εις ολόκληρο ευθύνη και αναγωγή στο δίκαιο του ελεύθερου ανταγωνισμού: ζητήματα αποζημιωτικής ευθύνης της επιχείρησης που εξασφάλισε ασυλία στο πλαίσιο προγράμματος επείκειας / Έφη Ι. Κινινή. - Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, c 2023. - xxvi, 416 σ.; 24 εκ. - (Μελέτες δικαίου ανταγωνισμού / διεύθ. Δημήτρης Ν. Τζουγανάτος, Λία Ι. Αθανασίου; 4)

ISBN: 978-960-654-980-9

347.77 KIN/ο

Πανταζής, Γεώργιος Π.

Δίκαιο Ανταγωνισμού: η άρνηση πρόσβασης σε Big Data στις ψηφιακές αγορές / Γεώργιος Π. Πανταζής. - Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, c 2023. - xvi, 119 σ.; 24 εκ.

ISBN: 978-960-654-974-8

347.77 ΠΑΝΤ

Κακαβούλης, Κωνσταντίνος

Οι ποινικές ευθύνες από το έργο των Νηογνομόνων / Κωνσταντίνος Κακαβούλης. - Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, c 2023. - xv, 173 σ.; 24 εκ. - (Μελέτες Ναυτικού Δικαίου = Maritime law studies / διεύθ. Λία Ι. Αθανασίου; 6)

ISBN: 978-960-654-962-5

347.79 ΚΑΚ

Τρανταλίδης, Γιώργος Εμμ.

Ποινικό Ναυτικό Δίκαιο. Τόμος Α', Ναυταπάτη: δόλια βύθιση πλοίου, κλοπή και υπεξαίρεση φορτίου πλοίου, απάτη περί τις ασφάλειες / Γιώργης Τρανταλίδης. - Πειραιάς: [χ.ό.], 2022. - τόμος Α' / - 386 σ.; 24 εκ.: εικ.

ISBN: 978-618-85939-0-9

347.79 ΤΡΑ

ΔΑΣΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ**Παπαστερίου, Δημήτριος Ηλ.**

Δασικό δίκαιο & εθνικό κτηματολόγιο: συστηματική ερμηνεία του κτηματολογικού δασικού δικαίου με βάση τη νομολογία και τη θεωρία / Δημήτριος Η. Παπαστερίου. - 2η έκδ. - Αθήνα, Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, 2023. - xxxv, 797 σ.; 25 εκ.

ISBN: 978-960-648-633-3

347.85 ΠΑΠΑΣ 2023

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΚΟΝΟΜΙΑ**Σπυριδάκης, Μιχαήλ Ι.**

Πολιτική δικονομία / Μ. Ι. Σπυριδάκης, Ε. Ε. Γεωργιακάκη. - 3η έκδ. - Αθήνα: Α. Σάκκουλας, 2023. - 415 σ.; 24 εκ.

ISBN: 978-960-596-271-5

347.9 ΣΠΥ 2023

Δελής, Γεώργιος

Το δίκαιο των μικροδιαφορών: νέο πρότυπο δίκης μικροδιαφορών μετά τον Ν 4842/2021, οι μικροδιαφορές στο ενωσιακό δίκαιο, συγκριτική επισκόπηση των μικροδιαφορών στα κράτη μέλη, υποδείγματα δικογράφων-αποφάσεων / Γεώργιος Δελής. - Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, c 2022. - xxv, 260 σ.; 25 εκ.

ISBN: 978-960-654-941-0

347.91 ΔΕΛ

Κομπολίτης, Γρηγόριος

Νόμος υπ' αριθμ. 4745 (ΦΕΚ Α' 214/06.11.2020) τροποποίηση του ν. 3869/2010: προσθήκη άρθρων 4Α ως 4Κ: ρυθμίσεις για την επιτάχυνση της εκδίκασης εκκρεμών υποθέσεων του ν. 3869/2010: ερμηνεία κατ' άρθρο-παρατηρήσεις επί των νομοθετικών μεταβολών-νομοθετικό καθεστώς εκκρεμών υποθέσεων: νομολογία-υποδείγματα / Κομπολίτης Γρηγόριος. - Αθήνα: Νομόραμα. ΝΤ, [2020]. - 87, 27, ii σ.; 20 εκ.

ISBN: 978-618-5315-19-1

347.91 ΚΟΜ

Τσερτσιδου, Ραφαήλα Δ.

Τα υποκειμενικά και αντικειμενικά όρια της συμφωνίας περί διατησίας: σύγχρονη αντιμετώπιση στο διεθνή, ευρωπαϊκό και ελληνικό δικονομικό χώρο / Ραφαήλα Δ. Τσερτσιδου. - Αθήνα, Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, 2023. - xxxii, 623 σ.; 24 εκ. - (Ερμηνεία ευρωπαϊκών κανονισμών ιδιωτικού / δικονομικού διεθνούς δικαίου / διεύθ. Πάρις Αρβανιτάκης, Δημήτριος Κράνης; 7)

ISBN: 978-960-648-653-1

347.918 ΤΣΕ

Βεζυρτζή, Αναστασία Ν.

Παράλληλη διεξαγωγή διαιτητικής και πολιτικής δίκης σε επίπεδο διεθνούς εμπορικής και εσωτερικής διαιτησίας / Αναστασία Βεζυρτζή. - Αθήνα, Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, 2022. - xvi, 186 σ.; 25 εκ. - (Δημοσιεύματα ΕΠολΔ / Κωνσταντίνος Φ. Καλαβρός, Νικόλαος Καν. Κλαμαρής, Νικόλαος Θ. Νίκας; 28)

ISBN: 978-960-648-487-2

347.918.1 ΒΕΖ

Διαμεσολάβηση: θεωρία και πράξη / επιμ. Άγγελος Π. Μπώλος. - Αθήνα: Π.Ν. Σάκκουλας, 2023. - 756 σ.; 24 εκ.

ISBN: 978-618-203-110-0

347.918.1 ΔΙΑΜ

Βασιλάκη, Βασιλική

Συντηρητική απόδειξη / Βασιλάκη Βασιλική. - Αθήνα: Βροτέας, [2021]. - 120 σ.; 24 εκ. + 1 cd-rom. - (Μελέτες Πολιτικής Δικονομίας; II)

347.94 ΒΑΣ/σ

Αγωγές οικογενειακού δικαίου: ερμηνεία - υποδείγματα; επιμ. Παναγιώτης Δ. Νικολόπουλος; [συ-νεργ.] Αγάπη Γαργέ, Δήμητρα Παγανίδη, Αικατερίνη Καλτοά, Έφη Πραγιάννη κ.ά. - 2η έκδ. . - Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, c 2022. - liii, 1231 σ.; 25 εκ.

ISBN: 978-960-654-842-0

347.961 ΑΓΩ 2022

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Ανδρουτσόπουλος, Γεώργιος Ι.

Το νομικό καθεστώς Μονών και Ησυχαστηρίων στην ελληνική επικράτεια. Ι, Εκκλησία της Ελλάδος / Γεώργιος Ι. Ανδρουτσόπουλος. - Αθήνα, Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, 2023. - 423 σ.; 24 εκ. - (Βιβλιοθήκη Εκκλησιαστικού Δικαίου. Σειρά Β', Μελέτες / διεύθ. Ι. Μ. Κονιδάρης; 10)

ISBN: 978-960-648-665-5

348.1 ΑΝΔ

β. ΚΩΔΙΚΕΣ

Σεβαστιδης, Χαράλαμπος Θ.

Ποινικός Κώδικας (ν. 4619/2019) & Κώδικας Ποινικής Δικονομίας (ν. 4620/2019) / Χαράλαμπος Θ. Σεβαστιδης. - 4η έκδ. - Αθήνα, Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, 2023. - xxii, 1164 σ.; 24 εκ.

ISBN: 978-960-648-636-4

Κ 343.2 2023

Δουβλέκας, Γιώργος

Στρατιωτικός ποινικός κώδικας: κατ' άρθρο ερμηνεία / Γιώργος Δουβλέκας, Γιώργος Κουτσαγγέλης. - Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, c 2023. - xxi, 678 σ.; 25 εκ.

ISBN: 978-960-654-936-6

Κ 344.1 2023

Κώδικας δικαστικών υπαλλήλων: νόμος 4798/2021, ΦΕΚ Α 68/24.4.2021 (έως το ν.4816/21 ΦΕΚ Α 118 9.7.2021). - Αθήνα: Νομόραμα. ΝΤ, [2021] . - iii, 179 σ.; 24 εκ. - (Κώδικες Νομόραμα. ΝΤ; xiii)

ISBN: 978-618-5315-22-1

Κ 347.961 [2021]/κ

γ. ΔΙΑΦΟΡΑ

ΤΙΜΗΤΙΚΟΙ ΤΟΜΟΙ

Οι αρχές του ίσου και του δικαίου: ουσία και τύπος στην απονομή της δικαιοσύνης: *liber amicorum* Κωνσταντίνου Φ. Καλαβρού. - Αθήνα, Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, 2023. - xvi, 1735 σ.; 24 εκ.

ISBN: 978-960-648-649-4

080 ΚΑΛΑ

Justice in Particular: festschrift in Honour of Professor P. J. Kozyris. - Αθήνα, Κομοτηνή: Α. Σάκκουλας, 2007. - xviii, 636 σ.; 24 εκ.

ISBN: 978-960-15-1798-8 (set)

ISBN: 978-960-15-1800-8

080 ΚΟΖ

Σύμμεκτα: προς τιμήν Κώστα Γ. Μαυριά = *Melanges: en l' honneur de Kostas G. Mavrias = Essays: in honour of Kostas G. Mavrias*. τόμος I; επιμ. Μαριάνθη Καλυβιώτου. - Αθήνα: Π. Ν. Σάκκουλας, 2022. - τόμος I/2 - I, 868 σ.; 25 εκ.

ISBN: 978-618-203-101-8 (set)

ISBN: 978-618-203-099-8 (τ. I)

080 ΜΑΥ

Σύμμεκτα: προς τιμήν Κώστα Γ. Μαυριά = *Melanges: en l' honneur de Kostas G. Mavrias = Essays: in honour of Kostas G. Mavrias*. τόμος II; επιμ. Μαριάνθη Καλυβιώτου. - Αθήνα: Π. Ν. Σάκκουλας, 2022. - τόμος II/2 - xii, 869-1768 σ.; 25 εκ.

ISBN: 978-618-203-101-8 (set)

ISBN: 978-618-203-100-1 (τ. II)

080 ΜΑΥ

In Memoriam Γεωργίου Χ. Παναγιωτόπουλου Προέδρου του Συμβουλίου της Επικρατείας: κοινωνική ασφάλιση-αστική ευθύνη του Κράτους. - Αθήνα, Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, 2022. - x, 109 σ.; 25 εκ.

ISBN: 978-960-648-526-8

080 ΠΑΝΑΓ

ΥΓΕΙΑ

Πανδημία Covid-19: ιατρικά, νομικά και ηθικά ζητήματα = *Covid-19 pandemic: medical, legal and ethical issues* / επιμ. Ε. Συμεωνίδου-Καστανίδου, Κ. Κηπουρίδου, Μ. Μηλαπιδου, Θ. Τροκάνας. - Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, c 2023. - xii, 335 σ.; 24 εκ. - (Εργαστήριο μελέτης ιατρικού δικαίου και βιοηθικής Α.Π.Θ. / διεύθ. Ε. Συμεωνίδου-Καστανίδου; 5)

ISBN: 978-960-654-843-7

614 ΠΑΝ

ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ**Σταμέλος, Χαράλαμπος Δημ.**

Εισαγωγή στο δίκαιο του αθλητισμού Ελλάδας και Κύπρου: ιστορική και συγκριτική επισκόπηση διεθνούς Ευρωπαϊκού και Αμερικανικού δικαίου / Χαράλαμπος Δ. Σταμέλος. - Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, c 2023. - xviii, 316 σ.; 24 εκ.

ISBN: 978-960-654-635-8

796 ΣΤΑ

Χριστοφορίδης, Σπύρος Ν.

Επαγγελματικό ποδόσφαιρο: θεωρία-νομολογία-υποδείγματα / Σπύρος Ν. Χριστοφορίδης. - 2η έκδ. - Αθήνα, Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, 2023. - xix, 363 σ.; 24 εκ.

ISBN: 978-960-648-662-3

796.33 ΧΡΙ 2023

δ. ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΑ**Καραϊσκος, Δημήτρης Π.**

Αστικό Δίκαιο, Εμπορικό Δίκαιο, Ασφαλιστικό Δίκαιο, Διοικητικό Δίκαιο, Συνταγματικό Δίκαιο: ερωτήσεις-απαντήσεις / Καραϊσκος Π. Δημήτρης. - Αθήνα: [χ.ό.], 2023. - 244 σ.; 24 εκ.

ISBN: 978-618-85540-1-6

Π 347.962 ΚΑΡ

II. ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ**ΑΡΘΡΑ ΑΠΟ ΝΟΜΙΚΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ****Abromeit, Wolfgang**

Προβλήματα διαμόρφωσης των συμβάσεων στις συμπράξεις δημοσίου και ιδιωτικού τομέα / Wolfgang Abromeit. - 2018

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2018, τεύχ. 4, σ. 1277-1290

Kahl, Wolfgang

Η δογματική στο Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης / Wolfgang Kahl, μετ. Κωνσταντίνος Γώγος, Δανάη-Άννα Μπουλταδάκη. - 2019

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2019, τ. 12, τεύχ. 11, σ. 974-982

Melleray, Fabrice

Γαλλικό αστικό και γαλλικό διοικητικό δίκαιο: το ίδιο δογματικό πρότυπο; / Fabrice Melleray. - 2020

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2020, τ. 13, τεύχ. 3-4, σ. 375-381

Verpeaux, Michel

Η ελευθερία της έκφρασης στη νομολογία των συνταγματικών δικαστηρίων / Michel Verpeaux. - 2019

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2019, τεύχ. 2, σ. 405-431

Weiss, Norman

Νομικό πλαίσιο και επιλογές δράσης για το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο σύμφωνα με το Post-Washington-Consensus / Norman Weiss. - 2018

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2018, τεύχ. 4, σ. 1257-1275

Ακριβοπούλου, Χριστίνα Μ.

Η προστασία της ελευθερίας του δημοσιογραφικού λόγου έναντι του θρησκευτικού φανατισμού: υπόθεση Tagiyev & Huseynov κατά Αζερμπαϊτζάν, απόφαση ΕΔΔΑ της 5.12.2019 / Χριστίνα Μ. Ακριβοπούλου. - 2020

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2020, τ. 22, τεύχ. 85, σ. 781-787

Ακριβοπούλου, Χριστίνα Μ.

Οι αμβλώσεις μετά τη Whole Woman's Health versus Hellerstedt (2016): ένα μικρό βήμα για τη διεύρυνση της γυναικείας αυτονομίας στο πεδίο της αναπαραγωγής και της σεξουαλικής ελευθερίας στις ΗΠΑ / Χριστίνα Μ. Ακριβοπούλου. - 2020

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2020, τ. 22, τεύχ. 83, σ. 161-171

Αλαβάνος, Πάμφιλος Ι.

Η αρχή ne bis in idem στη νομολογία των διοικητικών δικαστηρίων / Πάμφιλος Αλαβάνος. - 2020

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2020, τ. 13, τεύχ. 1, σ. 14-34

Αλεξοπούλου, Μαρία Αθ.

Δημόσιες συμβάσεις: η τυπική ισχύς και λειτουργία της Συμφωνίας περί Δημοσίων Προμηθειών του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου στην έννομη τάξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης / Μαρία Αθ. Αλεξοπούλου. - 2021

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 12, σ. 1230-1240

Αλιβιζάτος, Νίκος Κ.

Covid-19. Διαβάσματα και παρεμβάσεις ημερών εγκλεισμού / Νίκος Κ. Αλιβιζάτος. - 2020

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2020, τ. 22, τεύχ. 84, σ. 305-313

Αλιβιζάτος, Νίκος Κ.

Η αναθεώρηση του 2019: μια θετική εξέλιξη / Νίκος Κ. Αλιβιζάτος. - 2021

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2021, τεύχ. 1, σ. 1-4

Αλιβιζάτος, Νίκος Κ.

Το ΕΔΔΑ μπροστά στον ισλαμικό φονταμενταλισμό / Νίκος Αλιβιζάτος. - 2020

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2020, τεύχ. 1-2, σ. 37-48

Αλικάκος, Πέτρος Κ.

Η ελευθερία έκφρασης των δικαστικών λειτουργιών κατά τη νομολογία του ΕΔΔΑ / Πέτρου Αλικάκου. - 2019

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2019, τεύχ. 2, σ. 325-337

Αναγνωστοπούλου, Δέσποινα

Το άρθρο 17 ΣΛΕΕ και ο διάλογος της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τις εκκλησίες, τις θρησκευτικές κοινότητες και τις φιλοσοφικές και μη ομολογιακές οργανώσεις / Δέσποινα Αναγνωστοπούλου. - 2020

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2020, τεύχ. 1-2, σ. 145-198

Αναστασιάδου, Ελισώ Γ.

Τα ατομικά δικαιώματα και ο νέος εγγυητισμός στη σκέψη του Αριστόβουλου Μάνεση / Ελισώ Γ. Αναστασιάδου. - 2019

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2019, τεύχ. 1, σ. 73-84

Ανδρουλάκης, Βασίλειος Π.

Η επίλυση των διοικητικών διαφορών από την ίδρυση του Ελληνικού Κράτους έως το Σύνταγμα του 1911 / Βασίλειος Π. Ανδρουλάκης. - 2022

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2022, τεύχ. 1-2, σ. 417-433

Ανδρουτσόπουλος, Γεώργιος Ι.

Η εμπειρία της πρόσφατης συνταγματικής αναθεώρησης για τις σχέσεις Κράτους και Εκκλησίας: Ωδινεν όρος και έτεκε μυν.; / Γεώργιος Ι. Ανδρουτσόπουλος. - 2021

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2021, τεύχ. 1, σ. 63-67

Ανεμοδούρα, Μαρία

Από τα αρτζουχάλια των ραγιάδων, στις αναφορές των πατριωτών: η πρόσληψη της εξουσίας μέσα από τις αναφορές προς το Μινιστέριο του Δικαίου, σε συγκριτικό πλαίσιο με τις αιτήσεις (arzuhal) προς την Οθωμανική Διοίκηση / Μαρία Ανεμοδούρα. - 2022

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2022, τεύχ. 1-2, σ. 289-300

Ανθόπουλος, Χαράλαμπος Θ.

Το ελληνικό Σύνταγμα και ο πόλεμος στην Ουκρανία / Χαράλαμπος Ανθόπουλος. - 2022

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2022, τ. 24, τεύχ. 91, σ. 13-18

Αντωνίου, Θεοδώρα Δ.

Περιοριστικά μέτρα για τον Covid-19: αποφάσεις Ανωτάτων Εθνικών Δικαστηρίων / Θεοδώρα Δ. Αντωνίου. - 2022

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2022, τ. 24, τεύχ. 91, σ. 75-104

Αποστολόπουλος, Χάρης Ε.

Η αδικαιολόγητη άρνηση πώλησης και συναλλαγών κατά το δίκαιο του ανταγωνισμού / Χάρης Ε. Αποστολόπουλος. - 2022

Περιέχεται στο: Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, 2022, τ. 28, τεύχ. 12, σ. 1505-1507

Αρναούτογλου, Φίλης

Περί μεθόδου / Φίλης Αρναούτογλου. - 2021

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 11, σ. 1185-1187

Ασημακοπούλου, Ευαγγελία Σ.

Διαμεσολάβηση και Οικογενειακό Δίκαιο: ν. 4640/2019 και ν. 4800/2021 / Ευαγγελίας Ασημακοπούλου. - 2022

Περιέχεται στο: Επιθεώρηση Πολιτικής Δικονομίας, 2022, τεύχ. 5, σ. 512-516

Ασκητής, Αριστείδης Γ.

Αθέατες Όψεις των θρησκευτικών ρητρών της 1ης Τροπολογίας του Αμερικανικού Συντάγματος / Αριστείδης Γ. Ασκητής. - 2021

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2021, τεύχ. 2, σ. 495-517

Βαλμαντώνης, Ιωάννης

Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο και ευρωπαϊκά πρότυπα / Γιάννης Βαλμαντώνης. - 2020

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2020, τ. 13, τεύχ. 3-4, σ. 193-202

Βασιλακάκης, Ευάγγελος Ν.

Εκκρεμοδικία και δεδικασμένο στο σημείο τομής διατηρησίας και ευρωπαϊκού δικαίου για την αναγνώριση / εκτέλεση αλλοδαπών δικαστικών αποφάσεων - Η απόφαση του ΔΕΕ στην υπόθεση London Steam - Ship / Ευάγγελου Ν. Βασιλακάκη. - 2022

Περιέχεται στο: Επιθεώρηση Πολιτικής Δικονομίας, 2022, τεύχ. 5, σ. 489-503

Βενιέρης, Ιάκωβος Ε.

Η προστασία της κύριας κατοικίας υπό το Ν. 4738/2020: συνέχεια του «Νόμου Κατσέλη» ή άλλη ρύθμιση; / Ιάκωβος Βενιέρης. - 2022

Περιέχεται στο: Επιθεώρηση του Εμπορικού Δικαίου, 2022, τ. ΟΓ, τεύχ. 4, σ. 975-1002

Βενιζέλος, Ευάγγελος Β.

Δεσμεύεται η δεύτερη Βουλή από τις κατευθύνσεις της πρώτης στη διαδικασία αναθεώρησης του Συντάγματος; / Ευάγγελου Βενιζέλου. - 2019

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2019, τεύχ. 3, σ. 567-580

Βενιζέλος, Ευάγγελος Β.

Η εφαρμογή των αποφάσεων του ΕΔΔΑ: συμπεράσματα από τη συζήτηση της 17ης Ιανουαρίου 2020 / Ευάγγελου Βενιζέλου. - 2019

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2019, τεύχ. 3, σ. 781-790

Βενιζέλος, Ευάγγελος Β.

Η συνταγματική θέση του Προέδρου της Δημοκρατίας ως αντικείμενο της διαδικασίας αναθεώρησης του Συντάγματος / Ευάγγελου Βενιζέλου. - 2019

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2019, τεύχ. 1, σ. 17-27

Βενιζέλος, Ευάγγελος Β.

Οι επιπτώσεις της απόφασης για τη «Χρυσή Αυγή» στο πεδίο του Συνταγματικού Δικαίου: τα πολιτικά δικαιώματα των καταδικασθέντων και οι συνταγματικοί φραγμοί στην εικονική «πολιτική» δράση εγκληματικών οργανώσεων / Ευάγγελος Βενιζέλος. - 2020

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2020, τ. 13, τεύχ. 12, σ. 1057-1061

Βενιζέλος, Ευάγγελος Β.

Πανδημία, Θεμελιώδη Δικαιώματα και Δημοκρατία / Ευάγγελος Βενιζέλος. - 2020
Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2020, τ. 22, τεύχ. 84, σ. 275-299

Βενιζέλος, Ευάγγελος Β.

Παρελθόν, παρόν και μέλλον των σχέσεων κράτους και εκκλησίας / Ευάγγελος Βενιζέλος. - 2020
Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2020, τεύχ. 1-2, σ. 255-261

Βενιζέλος, Ευάγγελος Β.

Ποια είναι η βαρύτητα της αναθεώρησης του 2019; / Ευάγγελος Βενιζέλος. - 2021
Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2021, τεύχ. 1, σ. 9-17

Βενιζέλος, Ευάγγελος Β.

Τα ελληνικά Συντάγματα στο πεδίο σύγκρουσης μεταξύ Εθνικής και Θεσμικής Ολοκλήρωσης - Από τα Συντάγματα του Αγώνα στο Σύνταγμα της Μεταπολίτευσης / Ευάγγελος Βενιζέλος. - 2022
Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2022, τεύχ. 1-2, σ. 3-28

Βιδάλης, Τάκης Κ.

Η «υποχρεωτικότητα» των εμβολιασμών / Τάκης Βιδάλης. - 2021
Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 7, σ. 670-671

Βλάχου-Βλαχοπούλου, Μαγδαληνή-Χριστίνα

Σινέ Τσαγκαράκης ΑΕΕ κατά Ελλάδας: η αναποτελεσματικότητα του μηχανισμού εναρμόνισης της εθνικής νομολογίας ως αιτία καταδίκης της χώρας από το ΕΔΔΑ για παραβίαση του δικαιώματος δίκαιης δίκης (άρθρ. 6 § 1 ΕΣΔΑ) / Μαγδαληνή-Χριστίνα Βλάχου-Βλαχοπούλου. - 2020
Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2020, τ. 13, τεύχ. 12, σ. 1047-1056

Βλαχόπουλος, Σπύρος Β.

Απονομή της δικαιοσύνης και λαϊκό αίσθημα / Σπύρος Βλαχόπουλος. - 2021
Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2021, τ. 23, τεύχ. 88, σ. 273-276

Βλαχόπουλος, Σπύρος Β.

Η επίδραση των ευρωπαϊκών συνταγματικών αντιλήψεων στην ελληνική συνταγματική ιστορία / Σπύρος Βλαχόπουλος. - 2019
Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2019, τεύχ. 4, σ. 875-891

Βλαχόπουλος, Σπύρος Β.

Τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου είναι φορείς του δικαιώματος στην περιουσία; / Σπύρος Βλαχόπουλος. - 2020
Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2020, τεύχ. 3-4, σ. 897-905

Βλαχόπουλος, Σπύρος Β.

Το Σύνταγμα του 1844: ο πρώτος Καταστατικός Χάρτης της οργανωμένης ελληνικής Πολιτείας / Σπύρος Βλαχόπουλος. - 2021
Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2021, τεύχ. 3, σ. 781-792

Βλαχογιάννης, Απόστολος

Η εισαγωγή του θεσμού της λαϊκής νομοθετικής πρωτοβουλίας: μία κίνηση ενδυνάμωσης της δημοκρατίας ή στοιχείο συνταγματικού λαϊκισμού; / Απόστολος Βλαχογιάννης. - 2021

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2021, τεύχ. 1, σ. 195-231

Βλαχογιάννης, Απόστολος

Το τέλος της δημοσιονομικής αθωότητας: δικαστικός έλεγχος και δημοσιονομική πολιτική εντός της νέας ευρωπαϊκής οικονομικής διακυβέρνησης / Απόστολου Βλαχογιάννη. - 2019

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2019, τεύχ. 1, σ. 43-71

Βλαχογιάννης, Απόστολος

Υποχρεωτικός εμβολιασμός και COVID-19: η προστασία της δημόσιας υγείας ως λόγος περιορισμού θεμελιωδών δικαιωμάτων εν μέσω πανδημίας / Απόστολος Βλαχογιάννης. - 2020

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2020, τεύχ. 3-4, σ. 1009-1040

Βουβονίκος, Ευάγγελος-Ορέστης

Η άσκηση του δικαιώματος ψήφου των εκλογέων εκτός ελληνικής επικράτειας στον ν. 4648/2019 υπό την νομολογία των δικαιοδοτικών οργάνων της ΕΣΔΑ / Ορέστης Βουβονίκος. - 2021

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2021, τ. 23, τεύχ. 90, σ. 901-916

Βρετού, Βασιλική Κ.

Πρόσφατες εξελίξεις για τη διαχείριση της κλιματικής κρίσης: Εθνικά Συντάγματα, Κλιματικές Αγωγές και δικαίωμα στο περιβάλλον / Βασιλική Κ. Βρετού. - 2021

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2021, τεύχ. 4, σ. 1331-1344

Βρετού, Χριστίνα Αντ.

Το φαινόμενο SLAPP: η πρωτοβουλία από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για προστασία της ελευθερίας της έκφρασης / Χριστίνα Βρετού. - 2021

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2021, τ. 23, τεύχ. 88, σ. 446-449

Γάκη, Ευαγγελία Ν.

Το τεκμήριο της αθωότητας ως θεμελιώδες δικαίωμα στην υπόθεση «βιτριόλι» / Ευαγγελία Ν. Γάκη. - 2021

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 11, σ. 1188-1191

Γέροντας, Απόστολος Χ.

Η απόφαση PSPP (για το πρόγραμμα αγοράς κρατικών ομολόγων της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας) της 5.5.2020 του Ομοσπονδιακού Συνταγματικού Δικαστηρίου της Γερμανίας (BVerfG) / Απόστολος Γέροντας. - 2021

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2021, τ. 23, τεύχ. 89, σ. 667-683

Γέροντας, Απόστολος Χ.

Ο έλεγχος της συνταγματικότητας των νόμων: νέες νομολογιακές προσεγγίσεις / Απόστολος Γέροντας. - 2021

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 7, σ. 649-657

Γέροντας, Αποστόλης

Η ρυμοτομική απαλλοτρίωση στη νομολογία του ΣτΕ / Αποστόλης Γέροντας. - 2021

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 1, σ. 9-13

Γαϊτενίδης, Νίκος

Ελευθερία της τέχνης και σεβασμός θρησκευτικού συναισθήματος: όταν τα δικαιώματα δεν είναι συμβατά / Νίκος Γαϊτενίδης. - 2020

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2020, τεύχ. 1-2, σ. 233-244

Γαλάνης, Θεόδωρος

Η συμμετοχή των πολιτών στον δημοκρατικό βίο της Ένωσης: ανατομία και πρώτη αποτίμηση της ευρωπαϊκής πρωτοβουλίας πολιτών / Θεόδωρος Γαλάνης. - 2020

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2020, τ. 13, τεύχ. 1, σ. 1-13

Γαλάνης, Παναγιώτης

Φιλοσοφία του Δημοσίου Δικαίου μέσα από το έργο Φιλοσοφία της Ιστορίας του G. W. F. Hegel: philosophy of Public Law through Hegel's Philosophy of History / Παναγιώτης Γαλάνης. - 2021

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2021, τ. 23, τεύχ. 89, σ. 601-628

Γαλατούλας, Στυλιανός

Η θρησκευτική ελευθερία στην Ελλάδα κατά τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου / Στυλιανός Γαλατούλας. - 2020

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2020, τ. 22, τεύχ. 86, σ. 987-1003

Γαμπά, Δήμητρα

Η ανεξαρτησία ως καθοριστικό στοιχείο της έννοιας του δικαστηρίου κατ' άρθρο 267 ΣΛΕΕ / Δήμητρας Γαμπά. - 2019

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2019, τεύχ. 4, σ. 1163-1171

Γανίδη, Αικατερίνη Κ.

Τα έκτακτα μέτρα αντιμετώπισης της Covid-19, δύο χρόνια μετά / Αικατερίνη Κ. Γανίδη. - 2022

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2022, τ. 24, τεύχ. 91, σ. 171-182

Γαρουφαλιά, Όλγα Δ.

Περιορισμός της ελευθερίας έκφρασης δημοσιογράφου για απόψεις συμμετέχοντος σε τηλεοπτική εκπομπή. Η σημασία της μικρής συμβολής των μεταδιδόμενων πληροφοριών σε ένα δημοσίου ενδιαφέροντος ζήτημα / Όλγα Δ. Γαρουφαλιά. - 2021

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 12, σ. 1353-1358

Γεωργιάδης, Απόστολος Σ.

«Κοινή γνώμη», «λαϊκό περί δικαίου αίσθημα» και απονομή δικαιοσύνης / Απόστολος Σ. Γεωργιάδης. - 2021

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2021, τ. 23, τεύχ. 88, σ. 245-260

Γεωργιάδης, Βασίλειος

Το Απάνθισμα των Εγκληματικών: βασικά χαρακτηριστικά της ποινικοποίησης και η σημασία τους / Βασίλειος Γεωργιάδης, Κωνσταντίνος Κουϊτώρος, Μαρία Μπαϊρακτάρη. - 2022

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2022, τεύχ. 1-2, σ. 453-476

Γεωργοπούλου, Βαρβάρα Δ.

Ο τακτικός έλεγχος της εκτελεστικής εξουσίας από τις κοινοβουλευτικές επιτροπές / Βαρβάρα Γεωργοπούλου. - 2021

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2021, τεύχ. 4, σ. 1475-1502

Γιαννακούρου, Σταματίνα Π.

Το Δ.Ε.Ε. και η ερμηνεία της Οδηγίας 2003/88 σχετικά με τον χρόνο εργασίας: ο αναβαθμισμένος ρόλος των θεμελιωδών δικαιωμάτων του άρθρου 31 παρ. 2 Χ.Θ.Δ.Ε.Ε. / Ματίνα Γιαννακούρου. - 2020

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2020, τ. 22, τεύχ. 83, σ. 141-160

Γιουψάνης, Αθανάσιος

Ελευθερία της Συνένωσης και Μειονοτική Ετερότητα στη Δημοκρατική Κοινωνία: όψεις της Νομολογίας του ΕΔΔΑ / Αθανάσιος Γιουψάνης. - 2022

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2022, τ. 24, τεύχ. 92, σ. 345-405

Γκάνια, Μαρία

Ο δικαστής μιλάει μόνο μέσω των αποφάσεων του;: επανεξέταση μιας παραδοσιακής αντίληψης για τη δικαιοσύνη στο σύγχρονο επικοινωνιακό περιβάλλον / Μαρία Γκάνια. - 2020

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2020, τ. 13, τεύχ. 6, σ. 481-486

Γκότσης, Γιώργος Ν.

Η αρχαία Κινεζική ιατρική ως θεμέλιο κρατικών πολιτικών διαχείρισης της δημόσιας υγείας σε περιόδους πανδημίας / Γεώργιος Ν. Γκότσης. - 2022

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2022, τ. 24, τεύχ. 93, σ. 661-710

Γκούμας, Βαγγέλης

Μια πρώτη ματιά στην περιβαλλοντική αδειοδότηση μετά το Ν. 4685/2020 / Βαγγέλης Γκούμας, Στέλιος Π. Τσεβάς. - 2020

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2020, τ. 13, τεύχ. 7, σ. 587-600

Δελλής, Γεώργιος Ιω.

Η ανάθεση εξωδικαστικών αρμοδιοτήτων σε δικαστικούς λειτουργούς από το 1944 μέχρι σήμερα: φοβίες και στεγανά / Γιώργος Ι. Δελλής. - 2021

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2021, τεύχ. 4, σ. 1109-1126

Δελλής, Γεώργιος Ιω.

Ρυθμιστική αναρχία: η χαοτική οργάνωση των ρυθμιστικών αρχών στην Ελλάδα / Γιώργος Δελλής. - 2020

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2020, τ. 13, τεύχ. 11, σ. 961-969

Δελτίον Εργατικής Νομοθεσίας. Ασφαλιστικός σύμβουλος

Ευθύνη διοικούντων νομικά πρόσωπα και νομικές οντότητες. Καταβολή ασφαλιστικών εισφορών / Ασφαλιστικός σύμβουλος. - 2023

Περιέχεται στο: Δελτίον Εργατικής Νομοθεσίας, 2023, τ. 79, τεύχ. 1794, σ. 1-21

Δελτίον Εργατικής Νομοθεσίας. Ασφαλιστικός σύμβουλος

Θέματα εισφορών από 1.1.2023 / Ασφαλιστικός σύμβουλος. - 2023

Περιέχεται στο: Δελτίον Εργατικής Νομοθεσίας, 2023, τ. 79, τεύχ. 1795, σ. 311-316

Δερβιτσιώτης, Άλκης Ν.

Η καθολική ψηφοφορία και η ψήφος των εκτός επικρατείας πολιτών / Άλκης Ν. Δερβιτσιώτης. - 2021

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 11, σ. 1081-1089

Δετσαρίδης, Χρήστος Παν.

Η έννοια του Οργανισμού Δημοσίου Δικαίου ως αναθέτουσα αρχή στις αποφάσεις ΔΕΕ C-155/19 και C-156/19: νομολογιακή εξέλιξη των κριτηρίων του ενωσιακού δικαίου / Χρήστος Π. Δετσαρίδης. - 2021

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 12, σ. 1342-1352

Δημακόπουλος, Κώστας

Fluechtlingsrealitaet und Fluechtlingsrecht heute: eine kritische Annaeherung angesichts der dramatischen Situation an den griechisch-tuerkischen Grenzen / Kostas Dimakopoulos. - 2022

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2022, τ. 24, τεύχ. 92, σ. 491-502

Δημακόπουλος, Κώστας

Ψήφο στον απόδημο Έλληνα / Κώστα Δημακόπουλου. - 2019

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2019, τεύχ. 3, σ. 797-815

Δημητρίου, Σπύρος

Η επίδραση του «ηπίου» διεθνούς φορολογικού δικαίου στην ερμηνεία του Κώδικα Φορολογίας Εισοδήματος / Σπύρου Δημητρίου. - 2019

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2019, τεύχ. 3, σ. 701-719

Δημητρακόπουλος, Ιωάννης Γ.

Ο ακυρωτικός έλεγχος των κανονιστικών πράξεων περί των τιμών ζώνης των ακινήτων στην πρόσφατη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας / Ιωάννη Δημητρακόπουλου. - 2019

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2019, τεύχ. 3, σ. 593-622

Διαθεσόπουλος, Μιχαήλ

Οι αλλαγές του Ν. 4782/2021 σχετικά με το ΕΕΕΣ και την προκαταρκτική απόδειξη κατά την ανάθεση δημοσίων συμβάσεων / Μιχαήλ Διαθεσόπουλος, Σταυρούλα Κουρή, Νικόλαος Σαββίδης. - 2021

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 7, σ. 752-767

Διαμαντής, Απόστολος

Ο χαρακτήρας της ελληνικής επανάστασης και το ζήτημα του πολιτικού φιλελευθερισμού / Απόστολος Διαμαντής. - 2022

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2022, τ. 24, τεύχ. 92, σ. 455-489

Δικαίος, Ελευθέριος Π.

Τα όρια του δικαιώματος της θρησκευτικής ελευθερίας και λατρείας απέναντι στην προληπτική προστασία της δημόσιας υγείας, εν όψει της πανδημίας του κορονοϊού (COVID-19) / Ελευθέριος Π. Δικαίος. - 2020

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2020, τ. 22, τεύχ. 85, σ. 693-747

Δουδωνής, Παναγιώτης

Ιστορικός ή νομικός;: διδάγματα από ένα αγγλικό δίλημμα του 19ου αιώνα για την επιστήμη του συντάγματος / Παναγιώτης Δουδωνής. - 2021

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2021, τεύχ. 2, σ. 433-446

Δρόσος, Γιάννης Ζ.

Κοινή γνώμη και απόδοση της δικαιοσύνης / Γιάννης Ζ. Δρόσος. - 2021

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2021, τ. 23, τεύχ. 88, σ. 267-272

Δρόσος, Γιάννης Ζ.

Χρυσή Αυγή, ποινικός νόμος και Σύνταγμα: οι συνταγματικές περιπέτειες μιας ποινικής υπόθεσης / Γιάννης Ζ. Δρόσος. - 2020

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2020, τ. 13, τεύχ. 12, σ. 1062-1071

Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου

Η ΕΕΔΑ καλεί την Πολιτεία να λάβει επειγόντως τα άμεσα μέτρα που υπέδειξε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή Κοινωνικών Δικαιωμάτων για τους αλλοδαπούς ανήλικους: δήλωση: 19.9.2019 / Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ). - 2021

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2021, τ. 23, τεύχ. 87, σ. 105-110

Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου

Παρατηρήσεις επί των ζητημάτων ιθαγένειας στο Σχέδιο Νόμου του Υπουργείου Εσωτερικών με τίτλο «Προώθηση της ουσιαστικής ισότητας των φύλων, πρόληψη και καταπολέμηση της έμφυλης βίας - Ρυθμίσεις για την απονομή Ιθαγένειας - Διατάξεις σχετικά με τις εκλογές στην Τοπική Αυτοδιοίκηση»: Φεβρουάριος 2019 / Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου. - 2021

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2021, τ. 23, τεύχ. 88, σ. 345-364

Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου

Παρατηρήσεις στο Σχέδιο Νόμου του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη: Περί Διεθνούς Προστασίας, διατάξεις για την αναγνώριση και το καθεστώς των υπηκόων τρίτων χωρών ή των ανιθαγενών ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας [...]: 24 Οκτωβρίου 2019 / Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ). - 2021

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2021, τ. 23, τεύχ. 87, σ. 111-131

Ελευθέρογλου, Εμμανουήλ

Επισκόπηση της πιστοποίησης της γλωσσομάθειας σε δημόσιους διαγωνισμούς επιλογής προσωπικού / Εμμανουήλ Ελευθέρογλου. - 2020

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2020, τεύχ. 3-4, σ. 1169-1198

Ελευθέρογλου, Εμμανουήλ

Επισκόπηση της τηρητέας διαδικασίας ελέγχου της περιουσιακής κατάστασης υπόχρεων «πόθεν έσχες»: από τον ν. 4351/1964 έως τον ν. 4571/2018 / Εμμανουήλ Ελευθέρογλου, Αναστασίας Τσινασλανίδου. - 2019

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2019, τεύχ. 1, σ. 173-187

Ελευθέρογλου, Εμμανουήλ

Η θεσμική και νομολογιακή εξέλιξη της αρχής ne bis in idem / Εμμανουήλ Ελευθέρογλου, Αναστασίας Τσινασλανίδου. - 2019

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2019, τεύχ. 4, σ. 1049-1064

Ελευθέρογλου, Εμμανουήλ

Η νομική φύση της έμμοιθης εντολής του άρθρου 42 του Κώδικα Δικηγόρων / Εμμανουήλ Ελευθέρογλου, Αναστασίας Τσινασλανίδου. - 2018

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2018, τεύχ. 4, σ. 1323-1349

Ελευθέρογλου, Εμμανουήλ

Η νομική φύση της ξένης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης / Εμμανουήλ Ελευθέρογλου. - 2021

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2021, τεύχ. 4, σ. 1363-1390

Ζέρβας, Νίκος Σπ.

Ανάμεσα στην αποτελεσματικότητα και τη Νομιμοποίηση: τα Συνταγματικά Κείμενα της Ελληνικής Επανάστασης / Νίκος Σπ. Ζέρβας. - 2022

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2022, τεύχ. 1-2, σ. 301-317

Ζέρβας, Νίκος Σπ.

Η υποβάθμιση του ρόλου της Βουλής: διαχρονικές ευθύνες και παθογένειες του ελληνικού πολιτικού συστήματος / Νίκου Σπ. Ζέρβα. - 2019

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2019, τεύχ. 4, σ. 967-1000

Ζέρβας, Νίκος Σπ.

Ομοεθνείς πρόσφυγες και ο Κυβερνήτης Ι. Καποδίστριας: 190 έτη από τις πρώτες απόπειρες εφαρμογής προνοιακών δημόσιων πολιτικών στο σύγχρονο ελληνικό κράτος / Νίκος Σπ. Ζέρβας. - 2021

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2021, τ. 23, τεύχ. 87, σ. 43-58

Ζήκου, Όλγα

Δικονομικά ζητήματα που ανακύπτουν από την εφαρμογή του Νόμου 4412/2016 / Όλγα Ζήκου. - 2021

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 2-3, σ. 157-161

Ζακαλκάς, Δημήτρης Μ.

Η δύσκολη συμπερίληψη: πολιτικές αφομοίωσης και πολιτικές πολυπολιτισμικότητας στον ευρωπαϊκό χώρο και οι αντανakλάσεις τους στη χώρα μας / Δημήτρης Ζακαλκάς. - 2021

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2021, τεύχ. 3, σ. 793-857

Ζακαλκάς, Δημήτρης Μ.

Η σκοπιμότητα, οι δυνατότητες και τα όρια ανακατανομής των ρόλων μεταξύ των πόλων της εκτελεστικής λειτουργίας / Δημήτρη Ζακαλκά. - 2019

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2019, τεύχ. 1, σ. 117-171

Ζαμπέτα, Εύη

Ο χαρακτήρας του μαθήματος των θρησκευτικών: κοσμικός ή ομολογιακός; / Εύη Ζαμπέτα. - 2020

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2020, τεύχ. 1-2, σ. 481-494

Ζερβογιάννη, Ελένη

Θρήσκευμα του παιδιού και γονική μέριμνα / Ελένη Ζερβογιάννη. - 2020

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2020, τεύχ. 1-2, σ. 537-558

Ζερδελής, Δημήτρης

Εργασία κατόπιν κλήσεως και όρια ευέλικτης οργάνωσης του χρόνου εργασίας (άρθρο 10 Οδηγίας 2019/1152) / Δημητρίου Ζερδελή. - 2023

Περιέχεται στο: Δελτίον Εργατικής Νομοθεσίας, 2023, τ. 79, τεύχ. 1795, σ. 193-205

Ζυγούρης, Πάνος Κ.

Πρότυπος οδηγός για τις προγραμματικές συμβάσεις άρθρο 100 Ν. 3852/2010: όπως έχει τροποποιηθεί από το άρθρο 179 Ν. 4555/2018 και το άρθρο 96 Ν. 4604/2019 / Πάνος Ζυγούρης, Ζέτα Ζυγούρη. - 2020

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2020, τ. 13, τεύχ. 8-9, σ. 724-744

Ζυμής, Μιχαήλ

Η ενώπιον του Ελεγκτικού Συνεδρίου δίκη επί αναγωγής του κράτους σε υποθέσεις αστικής ευθύνης (εξ εμμέσου βλάβης) δημοσίων υπαλλήλων υπό το κράτος του ΠΔ 1225/1981 / Μιχαήλ Ζυμής. - 2021

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 10, σ. 962-971

Ζυμής, Μιχαήλ

Η εξ αναγωγής καταλογιστική αίτηση του Γενικού Επιτρόπου Επικρατείας, ως ιδιαίτερο είδος δικογράφου / Μιχαήλ Ζυμής. - 2021

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 12, σ. 1214-1218

Θεοχάρη, Άσπα

Τα τοπικά πολιτεύματα: Οργανισμός Πελοποννησιακής Γερουσίας - Οργανισμός Δυτικής Χέρσου Ελλάδος - Νομική Διάταξη της Ανατολικής Χέρσου Ελλάδος / Άσπα Θεοχάρη. - 2022

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2022, τεύχ. 1-2, σ. 319-352

Θεοχαροπούλου, Ελένη Λ.

Είναι νόμιμη ή όχι η εφαρμογή της διευκόλυνσης της αρχικής πενταετούς παραγραφής (για καταλογισμό φόρων ή και φορολογικών κυρώσεων) που απορρέει από το άρθρο 19 παρ. 18 του Ν. 3091/2002 υπό το καθεστώς του νέου ΚΦΕ και του ΚΦΔ και υπό το πρίσμα του Σύνταγματος και της ΕΣΔΑ; / Ελένη Λ. Θεοχαροπούλου. - 2021

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 8-9, σ. 769-779

Κίτσος, Ιωάννης Δ.

Μία συγκεκριμένη πρόταση νομοθετικής τροποποίησης της διαδικασίας εξέτασης των προδικαστικών προσφυγών από την ΑΕΠΠ / Ιωάννης Δ. Κίτσος. - 2021

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 2-3, σ. 139-150

Καϊδατζής, Ακρίτας

Διαφάνεια, αναλογικότητα, προσβασιμότητα / Ακρίτας Καϊδατζής. - 2021

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 7, σ. 668-669

Καϊδατζής, Ακρίτας

Πανδημία, δημοκρατία, δικαιώματα: το τέλος του συνταγματικού δικαίου; / Ακρίτας Καϊδατζής. - 2020

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2020, τ. 22, τεύχ. 84, σ. 381-429

Καλονόμος, Κωνσταντίνος Ι.

Η έννομη προστασία ενώπιον δικαστηρίων κατά το προσυμβατικό στάδιο ενόψει των νέων ρυθμίσεων του ν. 4782/2021 / Κωνσταντίνος Καλονόμος. - 2021

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 10, σ. 990-1002

Καμτσιδου, Ιφιγένεια Κ.

Η πανδημία και η αναχώρηση του δικαίου / Ιφιγένεια Καμτσιδου. - 2020

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2020, τ. 22, τεύχ. 85, σ. 601-614

Καμτσιδου, Ιφιγένεια Κ.

Οι συνταγματικά μετέωρες σχέσεις εκκλησίας και κράτους / Ιφιγένεια Καμτσιδου. - 2020

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2020, τεύχ. 1-2, σ. 325-351

Κανελλόπουλος, Παναγιώτης Ιωάν.

Η Ευρωπαϊκή ενοποίηση με ή χωρίς το Ηνωμένο Βασίλειο / Παναγιώτης Ι. Κανελλόπουλος. - 2019

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2019, τεύχ. 2, σ. 393-404

Καραβοκύρης, Γιώργος Ν.

Η εθνική συνταγματική ταυτότητα ανάμεσα στην ομοιότητα και τη διαφορά / Γιώργος Ν. Καραβοκύρης. - 2020

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2020, τεύχ. 3-4, σ. 985-1008

Καραβοκύρης, Γιώργος Ν.

Η υπόθεση George Floyd και οι αμφισημίες του αμερικανικού φιλελευθερισμού / Γιώργος Ν. Καραβοκύρης. - 2020

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2020, τ. 13, τεύχ. 7, σ. 582-586

Καραγκούνη, Βασιλική

Η αναφορά της λέξης «ονοματοδοσία» στις ληξιαρχικές πράξεις γέννησης ως παραβίαση της αρνητικής όψης της θρησκευτικής ελευθερίας / Βασιλική Καραγκούνη. - 2021

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 11, σ. 1175-1184

Καρακώστα, Σεβαστή-Μαρία

Το ανασταλτικό αποτέλεσμα της υπαλληλικής προσφυγής ως πρόσθετη εγγύηση που απορρέει από την αρχή της μονιμότητας / Σεβαστή-Μαρία Καρακώστα. - 2021

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 5, σ. 432-442

Καραμανώφ, Μαρία

Συναρμογή αρχών δημόσιου και ιδιωτικού δικαίου στο πλαίσιο των δημοσίων συμβάσεων / Μαρία Καραμανώφ. - 2021

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 2-3, σ. 101-103

Καρκαλής, Ιωάννης Π.

Η μη ποινική δήμευση περιουσιακού όφελους από τον Γενικό Επίτροπο της Επικράτειας του Ελεγκτικού Συνεδρίου / Ιωάννης Καρκαλής. - 2021

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 10, σ. 978-989

Καστανάς, Ιωάννης Ε.

Ο θεσμός της τηλεργασίας στον δημόσιο τομέα: σπουδή στον ν. 4807/2021 / Ιωάννης Ε. Καστανάς. - 2021

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 8-9, σ. 840-846

Κατηφόρης, Νικόλαος Μ.

Η νομιμοποίηση των Εταιρειών Διαχείρισης Απαιτήσεων από Δάνεια και Πιστώσεις (ΕΔΑΔΠ) για την επίσπευση δικαστικών ενεργειών και τη διενέργεια πράξεων αναγκαστικής εκτελέσεως στο πλαίσιο της εφαρμογής των άρθρων 10 παρ. 14 του ν. 3156/2003 και 2 παρ. 4 του ν. 4354/2015 / Νικολάου Μ. Κατηφόρη. - 2022

Περιέχεται στο: Επιθεώρηση Πολιτικής Δικονομίας, 2022, τεύχ. 5, σ. 504-511

Καυκά, Χαρά

Θρησκευτικά σύμβολα στις δικαστικές και τις σχολικές αίθουσες με αφορμή την απόφαση 71/2019 της Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας / Χαρά Καυκά. - 2020

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2020, τεύχ. 1-2, σ. 559-573

Καφούρος, Σαράντος

Η φυσιογνωμία των επιλεγέντων με τις διατάξεις του Ν. 4369/2016 Γενικών Διευθυντών των Υπουργείων / Σαράντος Καφούρος, Καλλιόπη Σπανού. - 2021

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 5, σ. 421-431

Κελίδου, Όλγα

Η τοπική διαμεσολάβηση στην Ελλάδα: μια συγκριτική προσέγγιση με το θεσμό του συνηγόρου του πολίτη / Όλγα Κελίδου. - 2020

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2020, τ. 13, τεύχ. 2, σ. 106-123

Κηπουρίδου, Καλλιόπη Θ.

Ο αναπαραγωγικός τουρισμός στο πλαίσιο της νομολογίας του ΕΔΔΑ / Καλλιόπης Θ. Κηπουρίδου. - 2019

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2019, τεύχ. 4, σ. 941-965

Κλαμαρής, Νικόλαος Καν.

Κυβερνήτης Ιωάννης Καποδίστριας: Νομοθέτης της πρώτης συστηματικής/θεσμικής Οργανώσεως της Δικαιοσύνης και της Έννομης Τάξεως στην Ελλάδα / Νικολάου Καν. Κλαμαρή. - 2021

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 2-3, σ. 277-288

Κονιδάρης, Ιωάννης Μ.

Τα Συντάγματα 1844 και 1975 ως σταθμοί της εκκλησιαστικής πολιτικής / Ιωάννης Κονιδάρης. - 2020

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2020, τεύχ. 1-2, σ. 277-287

Κοντιάδης, Ξενοφών Ι.

Δικαιώματα και Πανδημία / Ξενοφών Κοντιάδης. - 2020

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2020, τ. 22, τεύχ. 84, σ. 315-320

Κοσμίδης, Τιμολέων Θ.

Το νέο δικαίο πώλησης του ΑΚ μετά τον Ν. 4967/2022: επισκόπηση των βασικών ρυθμίσεων υπό το πρίσμα του ιστορικού νομοθέτη / Τιμολέων Κοσμίδης. - 2022

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2022, τ. 15, τεύχ. 11, σ. 1280-1287

Κοττά, Νικολέτα Δ.

Η ενδικοφανής προσφυγή ως μέσο αυτοελέγχου της Διοίκησης / Νικολέτας Δ. Κοττά. - 2019

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2019, τεύχ. 4, σ. 1029-1047

Κουβαράς, Ηλίας

Η συμβολή του ΝΣΚ στη συμμόρφωση της Διοίκησης στις δικαστικές αποφάσεις / Ηλίας Κουβαράς. - 2019

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2019, τ. 12, τεύχ. 12, σ. 1112-1121

Κουβαράς, Ηλίας

Τι γνωρίζει ο δικαστής: πέραν των αποδεδειγμένων: οι πραγματολογικές κρίσεις στον δικανικό συλλογισμό / Ηλίας Κουβαράς. - 2020

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2020, τ. 13, τεύχ. 8-9, σ. 673-684

Κουβαράς, Ηλίας

Το κανονιστικό περιεχόμενο της κατ' άρθρο 93 § 3 του Συντάγματος υποχρέωσης αιτιολογίας των αποφάσεων της διοικητικής δικαιοσύνης / Ηλίας Κουβαράς. - 2021

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 8-9, σ. 786-801

Κουκιάδης, Δημήτριος Ι.

The concept of Constitutionalism in the internet ecosystem: the paradigm of Facebook's Oversight Board, and the normative conflict between self-regulation and statal regulation as an incentive towards a transnational digital constitution / Dimitrios I. Koukiadis. - 2021

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2021, τεύχ. 2, σ. 447-482

Κουλουμπίνη, Ευαγγελία-Ελισάβετ

Η αρχή της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης και οι συνέπειές της στη δημοσιονομική δίκη: η αποσαφήνιση του περιεχομένου της και της νομικής της αξίας είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την αυτονόμηση και την εμπέδωση αυτής στην ελληνική έννομη τάξη / Ευαγγελία-Ελισάβετ Κουλουμπίνη. - 2021

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 12, σ. 1204-1213

Κουλουμπίνη, Ευαγγελία-Ελισάβετ

Νομολογιακές εξελίξεις στον προληπτικό έλεγχο του Ελεγκτικού Συνεδρίου επί των δημοσίων συμβάσεων - Η πρόκληση της διεύρυνσης αυτού: έννοια και φύση του ελέγχου αυτού / Ευαγγελία-Ελισάβετ Κουλουμπίνη. - 2021

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 2-3, σ. 104-111

Κουλουμπίνη, Ευαγγελία-Ελισάβετ

Συμμόρφωση της Διοίκησης στις δικαστικές αποφάσεις του Ελεγκτικού Συνεδρίου / Ευαγγελία-Ελισάβετ Κουλουμπίνη. - 2019

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2019, τ. 12, τεύχ. 12, σ. 1076-1084

Κουλουμπίνη, Ευαγγελία-Ελισάβετ

Το τεκμήριο αθωότητας και η αρχή του ne bis in idem στην δημοσιονομική δίκη / Ευαγγελία-Ελισάβετ Κουλουμπίνη. - 2020

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2020, τ. 13, τεύχ. 3-4, σ. 222-229

Κουράκης, Νέστορ Ε.

Το πρότυπο της ενομούμενης πολιτείας στη σκέψη του Αδαμαντίου Κοραή / Νέστορας Ε. Κουράκης. - 2022

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2022, τ. 24, τεύχ. 93, σ. 637-660

Κουράκου, Ευτυχία

Νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας και οικονομική ανάπτυξη της Χώρας / Ευτυχία Κουράκου. - 2021

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2021, τεύχ. 4, σ. 1127-1206

Κουρκουμέλης, Δημήτριος

Ο εκσυγχρονισμός και η αναμόρφωση του ρυθμιστικού πλαισίου των δημοσίων συμβάσεων / Δημήτριος Κουρκουμέλης. - 2021

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 2-3, σ. 213-219

Κουρουνδής, Χαράλαμπος

Θρησκευτική ελευθερία και δικαστική ιδεολογία: οι περιπέτειες του μαθήματος των θρησκευτικών στο Συμβούλιο της Επικρατείας / Χαράλαμπος Κουρουνδής. - 2020

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2020, τεύχ. 1-2, σ. 513-535

Κουρουνδής, Χαράλαμπος

Το αντιπροσωπευτικό σύστημα στη σκέψη του Αριστόβουλου Μάνεση και το αίτημα διεύρυνσης της δημοκρατικής του νομιμοποίησης / Χαράλαμπος Κουρουνδής. - 2019

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2019, τεύχ. 1, σ. 97-116

Κουρουτάκης, Αντώνιος

Η Διαπάλη Παράδοσης και Νεωτερικότητας αναφορικά με τα Επαναστατικά Συντάγματα: Δημοκρατία ή Μοναρχία; / Αντώνιος Κουρουτάκης. - 2022

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2022, τεύχ. 1-2, σ. 169-189

Κουτούπα-Ρεγκάκου, Ευαγγελία

Σκέψεις για την έννοια της εκτελεστής διοικητικής πράξης / Ευ. Κουτούπα-Ρεγκάκου. - 2021

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 4, σ. 308-326

Κουτούφαρης-Μαλανδρινός, Ιάσων

Ωχρός ρεπουμπλικανισμός: σκέψεις με αφορμή την διακοσιετηρίδα του Προσωρινού Πολιτεύματος της Ελλάδας / Ιάσων Κουτούφαρης-Μαλανδρινός. - 2022

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2022, τεύχ. 1-2, σ. 205-222

Κουτράκος, Πάνος

Δημόσιες συμβάσεις, εθνική άμυνα και Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης / Πάνος Κουτράκος. - 2021

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 2-3, σ. 133-138

Κοφίνης, Στέργιος

Το μάθημα των θρησκευτικών ενώπιον του Δικαστή / Στέργιος Κοφίνης. - 2020

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2020, τεύχ. 1-2, σ. 495-512

Κυβέλος, Σωτήριος Κ.

Τα στάδια επεξεργασίας από τη διοίκηση αιτήματος χορήγησης εγγράφων και ο δικαστικός έλεγχος της σχετικής απόφασης / Σωτήριος Κυβέλος. - 2021

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 5, σ. 443-453

Κυριακίδης, Αλέξανδρος

Ένας νομικός «Δούρειος Ίππος»: η δίκη ενός ελληνικού ειδωλίου ενώπιον δικαστηρίων των ΗΠΑ / Αλέξανδρου Κυριακίδη. - 2019

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2019, τεύχ. 4, σ. 1143-1161

Κωνσταντάκου, Ευτυχία

Επισκόπηση επίκαιρης νομολογίας της Ολομέλειας του Ελεγκτικού Συνεδρίου για τα ζητήματα των δημοσιονομικών διορθώσεων / Ε. Κωνσταντάκου. - 2021

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 2-3, σ. 175-178

Κωνσταντάκου, Ευτυχία

Η απόφαση δημοσιονομικής διόρθωσης ενόπion του Ελεγκτικού Συνεδρίου / Ευτυχία Κωνσταντάκου. - 2021

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 2-3, σ. 162-174

Κωστάκη, Φωτεινή

Η απαγόρευση των πολιτικών κομμάτων σύμφωνα με τη νομολογία του Ομοσπονδιακού Συνταγματικού Δικαστηρίου της Γερμανίας και του ΕΔΔΑ και η σχέση έντασης με την αρχή της Δημοκρατίας / Φωτεινή Κωστάκη. - 2021

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2021, τ. 23, τεύχ. 88, σ. 277-316

Κωστόπουλος, Χρήστος Κ.

Η ευρωπαϊκή και εθνική διάσταση του προσφυγικού - μεταναστευτικού ζητήματος / Χρήστος Κ. Κωστόπουλος. - 2020

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2020, τ. 13, τεύχ. 6, σ. 560-576

Λίμα, Δάφνη

Ορισμένες σκέψεις για το αξιόποινο της μισαλλοδοξίας και των διακρίσεων με βάση τη θρησκεία και άλλα προστατευόμενα χαρακτηριστικά / Δάφνη Λίμα. - 2020

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2020, τεύχ. 1-2, σ. 83-110

Λαμπρόπουλος, Ιωάννης

Σκέψεις για την αποτελεσματικότερη και ταχύτερη διεκπεραίωση των υποθέσεων προσυμβατικού σταδίου / Ιωάννης Λαμπρόπουλος. - 2021

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 2-3, σ. 151-156

Λαμπρινάκη, Ιωάννα

Προγραμματικές συμβάσεις: προϋποθέσεις νομιμότητας / Ιωάννα Λαμπρινάκη. - 2021

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 10, σ. 1003-1010

Λεμπέση, Δήμητρα

Η πορεία προς την ανοσία έναντι της COVID-19: συντονισμός δράσεων των κρατών μελών της ΕΕ, αμερικανικές και διεθνείς επιρροές και συνεργασίες / Δήμητρα Α. Λεμπέση. - 2021

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 1, σ. 69-81

Μέντης, Γρηγόριος

Η αίτηση ακυρώσεως στις φορολογικές διαφορές ουσίας: η (νέα) διάταξη του άρθρου 63B του ν. 4174/2013 (ΚΦΔ) / Γρηγόρης Μέντης. - 2021

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 7, σ. 658-665

Μέντης, Γρηγόριος

Η παραγραφή εν επιδικία στις φορολογικές διαφορές / Γρηγόρης Μέντης. - 2020

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2020, τ. 13, τεύχ. 3-4, σ. 203-211

Μήτσου, Άννα-Ολγα Α.

Το αίτημα του εναγόμενου περί επιδικασής τόκου υπερημερίας αντι τόκου επιδικίας στις επιδικαζόμενες χρηματικές απαιτήσεις / Άννα-Ολγα Α. Μήτσου. - 2022

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2022, τ. 15, τεύχ. 12, σ. 1438-1448

Μακαντάση, Φαίη

Η Ελληνική Οικονομία μετά το Lockdown: οι μηχανισμοί που δρουν στην οικονομία, οι ευκαιρίες και οι παγίδες (Ιούνιος 2020) / Φαίη Μακαντάση, Ηλίας Βαλέντης. - 2020

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2020, τ. 22, τεύχ. 85, σ. 765-779

Μανιτάκης, Αντώνης Ν.

Επανεπίσκεψη της αδύναμης κανονιστικής δεσμευτικότητας των κοινωνικών δικαιωμάτων διά μέσου του σταθμιστικού συλλογισμού. Υπό καθεστώς μιας ευρωπαϊκής και παγκοσμιοποιημένης οικονομίας της αγοράς / Αντώνη Μανιτάκη. - 2019

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2019, τεύχ. 4, σ. 853-873

Μανιτάκης, Αντώνης Ν.

Η διάκριση του «πιστού» από τον πολίτη και του «Λαού της Πολιτείας» από τον «λαό της Εκκλησίας» / Αντώνης Μανιτάκης. - 2020

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2020, τεύχ. 1-2, σ. 25-35

Μανιτάκης, Αντώνης Ν.

Η ζωή ως Πάθος συνταγματικό / Αντώνης Μανιτάκης. - 2020

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2020, τ. 22, τεύχ. 84, σ. 301-303

Μανιτάκης, Αντώνης Ν.

Η θρησκευτική ουδετερότητα του Συντάγματος και του κράτους σε μια πλουραλιστική (και πολυπολιτισμική) κοινωνία / Αντώνης Μανιτάκης. - 2020

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2020, τεύχ. 1-2, σ. 289-299

Μανιτάκης, Αντώνης Ν.

Η πανδημία ανάμεσα στο Δίκαιο και στην Ηθική, με τη ζωή ως συνταγματική αξία / Αντώνη Μανιτάκη. - 2019

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2019, τεύχ. 4, σ. 1065-1080

Μανιτάκης, Αντώνης Ν.

Ο υπερκομματικός ρόλος του ΠτΔ και η αλλαγή του τρόπου εκλογής του από τη Βουλή με απλή πλειοψηφία / Αντώνης Μανιτάκης. - 2021

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2021, τεύχ. 1, σ. 5-8

Μαντζούφας, Παναγιώτης Γ.

200 χρόνια ελληνικού Συνταγματισμού: απ' τα επαναστατικά Συντάγματα στην πανδημία. Υπερβάσεις και υστερήσεις στο δρόμο προς ένα φιλελεύθερο και δημοκρατικό Σύνταγμα / Παναγιώτης Μαντζούφας. - 2022

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2022, τ. 24, τεύχ. 93, σ. 623-635

Μαντζούφας, Παναγιώτης Γ.

Δικαστικό ρεπορτάζ και δημοσιογραφική δεοντολογία / Παναγιώτης Μαντζούφας. - 2020

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2020, τεύχ. 3-4, σ. 907-928

Μαρίνος, Κωνσταντίνος

Η συζήτηση για το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα στη συνταγματική αναθεώρηση του 2019: ανάμεσα στο πλεόνασμα της ιδεολογικής σύγκρουσης και το έλλειμμα τεχνοκρατικής τεκμηρίωσης και συνεκτικής στρατηγικής / Κωνσταντίνου Μαρίνου. - 2022

Περιέχεται στο: Δίκαιο της Κοινωνικής Ασφάλισης, 2022, τ. 4, τεύχ. 3, σ. 520-542

Μαρίνος, Κωνσταντίνος

Το Ανοιχτό Σύνταγμα ως αναθεωρητικό διακύβευμα: ιστορικές, πολιτικές, οικονομικές προσεγγίσεις ως απόπειρα δόμησης μιας νέας συνταγματικής φιλοσοφίας / Κωνσταντίνου Μαρίνου. - 2019

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2019, τεύχ. 4, σ. 1001-1027

Μαρίνος, Μιχαήλ-Θεόδωρος Δ.

Πώληση μετοχών (share deal) και δίκαιο προσωπικών δεδομένων - συγχρόνως συμβολή στην ενδοομλική ροή δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα / Μιχ.-Θεοδ. Δ. Μαρίνος. - 2022

Περιέχεται στο: Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, 2022, τ. 28, τεύχ. 12, σ. 1489-1504

Μαραζοπούλου, Βασιλική Χ.

Χρηματοδότηση διαιτητικής δίκης από τρίτον: ιδίως η περίπτωση της ελληνικής έννομης τάξης υπό το πρίσμα των εξελίξεων σε διεθνές επίπεδο / Βασιλική Μαραζοπούλου. - 2022

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2022, τ. 15, τεύχ. 11, σ. 1288-1301

Μαργαρίτης, Ευάγγελος Ι.

Η ευθύνη εκ του άρθρου 919 ΑΚ: μια συμβολή στην ερμηνεία της «δόλιας ανηθικότητας» ως ειδικής αδικοπρακτικής βάσης για την αποκατάσταση αμιγών περιουσιακών ζημιών / Ευάγγελος Ι. Μαργαρίτης. - 2022

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2022, τ. 15, τεύχ. 11, σ. 1302-1317

Μαρκάκης, Μενέλαος

Η απόφαση Weiss II του Γερμανικού Ομοσπονδιακού Συνταγματικού Δικαστηρίου: η ερμηνευτική προσέγγιση του δικαστηρίου και το μέλλον της Ευρωζώνης / Μενέλαος Μαρκάκης. - 2020

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2020, τεύχ. 3-4, σ. 1233-1274

Μαυρόκωστα, Ολυμπία

Περί «κεφαλαιοποιητικού» ο λόγος: οι επικουρικές συντάξεις στο προσκήνιο / Ολυμπία Μαυρόκωστα. - 2021

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 4, σ. 352-360

Μαυριάς, Κώστας Γ.

Σκιαγράφηση της ζωής και του έργου του θεμελιωτή του Ελληνικού Συνταγματικού Δικαίου Νικολάου Ι. Σαριπόλου / Κώστας Μαυριάς. - 2021

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2021, τεύχ. 2, σ. 309-320

Μαυρομμάτη, Αργυρώ

Η μεταβολή της νομολογίας για την αγορά ακινήτου στον προσυμβατικό έλεγχο του Ελεγκτικού Συνεδρίου / Αργυρώ Μαυρομμάτη. - 2021

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 5, σ. 409-420

Μελικίδου, Σοφία

Βαυαροκρατία και Οργάνωση του Κράτους / Σοφία Μελικίδου. - 2022

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2022, τεύχ. 1-2, σ. 397-414

Μεταξάς, Αντώνης

Μετά την Ευρώπη τι; Πέρα από τη φενάκη της μη θνητότητας / Αντώνη Μεταξά. - 2019

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2019, τεύχ. 2, σ. 290-299

Μηναΐδης, Σίμος Μ.

Η Ανάλυση των Συνεπειών της Ρύθμισης: κομβική παράμετρος της νομοθετικής διαδικασίας / Σίμος Μηναΐδης. - 2021

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2021, τ. 23, τεύχ. 90, σ. 833-856

Μηναΐδης, Σίμος Μ.

Η πολιτική πόλωση και η, κατά το Σύνταγμα, πολιτική συναίνεση / Σίμος Μηναΐδης. -2020

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2020, τ. 22, τεύχ. 83, σ. 25-47

Μηναΐδης, Σίμος Μ.

Ο Κώδικας Δεοντολογίας των μελών του Ελληνικού Κοινοβουλίου / Σίμος Μηναΐδης. - 2022

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2022, τ. 24, τεύχ. 92, σ. 287-315

Μητσιοπούλου, Σοφία

Αστική ευθύνη του Δημοσίου λόγω παραλείψεων της αστυνομίας: ευθύνη λόγω παράνομης παράλειψης και ευθύνη ανεξαρτήτως παρανομίας: σχόλιο με αφορμή τις αποφάσεις 1964-1972/2021 του Συμβουλίου της Επικρατείας και την πρόσφατη νομολογία του γαλλικού Συμβουλίου της Επικρατείας / Σοφία Μητσιοπούλου. - 2022

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2022, τ. 24, τεύχ. 92, σ. 503-516

Μουρτοπάλλας, Κωνσταντίνος Γ.

Η ανεξαρτησία του οργάνου ως sine qua non της έννοιας του δικαιοδοτικού οργάνου του ά. 267 ΣΛΕΕ / Κωνσταντίνος Γ. Μουρτοπάλλας. - 2021

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2021, τεύχ. 4, σ. 1443-1474

Μουστάκας, Μελέτιος Στυλ.

Η αρχή της αναδρομικής εφαρμογής της ευμενέστερης φορολογικής κυρώσεως: η ανανέωση μιας παραδοσιακής συνταγματικού επιπέδου αρχής στην πρόσφατη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας υπό το φως και της ΕΣΔΑ και του Ενωσιακού Δικαίου / Μελέτιος Στυλ. Μουστάκας. - 2021

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 6, σ. 529-538

Μπάκαβου, Μαρία

Η συνταγματικότητα της αξιοποίησης περιουσιακών στοιχείων του Δημοσίου μέσω Τ.Α.Ι.ΠΕ.Δ. / Μαρία Μπάκαβου. - 2021

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 12, σ. 1219-1229

Μπάλτα, Ευαγγελία Γ.

Η Εθνική Αρχή Διαφάνειας ως θεσμός του Επιτελικού Κράτους / Ευαγγελία Μπάλτα. -2020

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2020, τεύχ. 3-4, σ. 1041-1069

Μπακαλάκου, Μαρία-Λουΐζα Σ.

Η αναγκαστική κατάσχεση εις χείρας τρίτου για απαιτήσεις του Ελληνικού Δημοσίου κατά ΚΕΔΕ: προϋποθέσεις και συνέπειες / Μαρία-Λουΐζα Σ. Μπακαλάκου, Σπυριδούλας Ανδριοπούλου. - 2020

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2020, τ. 13, τεύχ. 10, σ. 865-883

Μπακαλάκου, Μαρία-Λουΐζα Σ.

Η αναγκαστική κατάσχεση εις χείρας τρίτου για απαιτήσεις του Ελληνικού Δημοσίου κατά ΚΕΔΕ: η δήλωση τρίτου και τα ένδικα βοηθήματα / Μαρία-Λουΐζα Μπακαλάκου, Σπυριδούλας Ανδριοπούλου. - 2021

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 6, σ. 539-555

Μπαλαφούτα, Βιργινία

Η ηθική στην Καντιανή Φιλοσοφία ως προϋπόθεση και συστατικό στοιχείο της ελευθερίας του ανθρώπου: η αξιοποίηση της Ηθικής Φιλοσοφίας του Καντ για τη συμμόρφωση των ανθρώπων με το Δίκαιο / Βιργινία Μπαλαφούτα. - 2021

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2021, τ. 23, τεύχ. 89, σ. 585-599

Μπαλαφούτα, Βιργινία

Τα Συντάγματα της Επανάστασης (1822-1827): μια κριτική παρουσίαση και ανάλυση, υπό το φως της εποχής τους και του σύγχρονου κεκτημένου του Διεθνούς Δικαίου / Βιργινία Μπαλαφούτα. - 2022

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2022, τεύχ. 1-2, σ. 223-241

Μπατσούλας, Δημόκριτος

Η έκταση του δικαιώματος άσκησης των εισαγωγικών της διοικητικής δίκης διαπλαστικών ενδίκων βοηθημάτων στη γερμανική έννομη τάξη. Νέες τάσεις υπό την επίδραση του ενωσιακού δικαίου περιβάλλοντος / Δημόκριτος Μπατσούλας. - 2018

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2018, τεύχ. 4, σ. 1351-1363

Μπινιάρη, Σταυρούλα

Η φορολογία ως μοχλός εξέλιξης του συνταγματισμού στον κόσμο / Σταυρούλα Μπινιάρη. 2021
Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2021, τεύχ. 4, σ. 1391-1441

Μπλίτσα, Δήμητρα

Ποινικές δίκες προσώπων που αμφισβήτησαν την πολιτειακή και πολιτική εξουσία (1829-1874) /
Δήμητρα Μπλίτσα. - 2022
Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2022, τεύχ. 1-2, σ. 435-452

Μπούρλος, Αθανάσιος Δ.

Should i stay or should i go..?: πόσο συμφέρει η (προαιρετική) «μεταπήδηση» στην ασφάλιση του
ΤΕΚΑ; / Θάνου Μπούρλου. - 2022
Περιέχεται στο: Δίκαιο της Κοινωνικής Ασφάλισης, 2022, τ. 4, τεύχ. 3, σ. 501-519

Μπογιατζίδης, Παναγιώτης

Η διαφύλαξη και μετεξέλιξη του δικαιώματος στην υγεία: επισημάνσεις με αφορμή την πανδημία
covid-19 / Παναγιώτης Μπογιατζίδης, Ιωάννα Πέρβου. - 2020
Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2020, τ. 22, τεύχ. 85, σ. 749-763

Μποτόπουλος, Κώστας Β.

Θρησκευτικά, διαγωγή και σύγχρονο Κράτος Δικαίου: σχόλιο επί της απόφασης 32/2020 της Αρχής
Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα / Κώστας Μποτόπουλος. - 2020
Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2020, τ. 13, τεύχ. 12, σ. 1118-1123

Μποτόπουλος, Κώστας Β.

Τηλεργασία και (όχι μόνο) προσωπικά δεδομένα: η νέα πραγματικότητα και η απόφαση 32/2021
της Αρχής Προστασίας Δεδομένων / Κώστας Μποτόπουλος. - 2021
Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 8-9, σ. 834-839

Μπουκουβάλα, Βαρβάρα

Η ανεξαρτησία της δικαιοσύνης μέσα από τις αποφάσεις του δικαστηρίου του Στρασβούργου /
Βαρβάρας Μπουκουβάλα. - 2019
Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2019, τεύχ. 2, σ. 339-359

Μπουκουβάλα, Βαρβάρα

Το 16ο Πρωτόκολλο στη Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των
Θεμελιωδών Ελευθεριών και ο διάλογος των δικαστών / Βαρβάρας Μπουκουβάλα. - 2019
Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2019, τεύχ. 4, σ. 893-939

Νάτση, Δέσποινα

Η απόφαση Bostock v. Clayton County: η αναγνώριση των διακρίσεων λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού / ταυτότητας φύλου και ως διακρίσεων λόγω φύλου / Δέσποινα Νάτση. - 2021
Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 7, σ. 745-751

Νάτσιου, Κωνσταντία Μ.

Η ασφαλιστική κάλυψη των διακινουμένων Ευρωπαίων πολιτών μέσω των κοινοτικών κανονισμών 1408/1971 και 883/2004: η εξέλιξη της νομολογίας για τις οικογενειακές παροχές / Κωνσταντία Μ. Νάτσιου. - 2020

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2020, τ. 13, τεύχ. 6, σ. 547-559

Νικητάκης, Αντώνιος

Η εκδίκαση των αιτήσεων καταλογισμού του Γενικού Επιτρόπου Επικρατείας από το Ελεγκτικό Συνέδριο / Αντώνιος Νικητάκης. - 2021

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 10, σ. 972-977

Νικολάου-Πατραγιάς, Κυριακός Θ.

Η φορολογική απαλλαγή των κληρικών και μοναχών κατά το ισλαμικόν δίκαιον / Κυριακός Θ. Νικολάου-Πατραγιάς. - 2020

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2020, τ. 13, τεύχ. 3-4, σ. 382-384

Ξεϊνη, Αμαλία

Κλινικές μελέτες και επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα / Αμαλία Ξεϊνη, Ιωάννα Αλεξοπούλου. - 2020

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2020, τ. 13, τεύχ. 5, σ. 391-399

Ξηρός, Θανάσης Γ.

Η άσκηση διοικητικών αρμοδιοτήτων από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας: η προαγωγή στις θέσεις του Προέδρου και του Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου / Θανάσης Γ. Ξηρός. - 2021

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 6, σ. 556-571

Ξηρός, Θανάσης Γ.

Η διεύθυνση και η συμμετοχή σε εγκληματική οργάνωση: η πρωτόδικη ποινική καταδίκη της ηγεσίας πολιτικού κόμματος και τα εκλογικά της επέκεινα / Θανάσης Γ. Ξηρός. - 2020

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2020, τ. 13, τεύχ. 12, σ. 1104-1117

Ξηρός, Θανάσης Γ.

Ο αναίρετικός έλεγχος των αυτοδιοικητικών εκλογών: η ατελέσφορη διενέργειά του στην απόφαση ΣτΕ 547/2020 (Γ' Τμ.), ο ενεργός συμβατικός δεσμός με τον δήμο και κωλύματα εκλογιμότητας - ασυμβίβαστα στην τοπική αυτοδιοίκηση / Θανάσης Γ. Ξηρός. - 2020

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2020, τ. 13, τεύχ. 10, σ. 891-899

Ξηρός, Θανάσης Γ.

Τα εκλογικά του προγράμματος «Κλεισθένης Ι»: γνήσια αντιπροσώπευση, εκλογιμότητα, τοπικό δημοψήφισμα και κατάτμηση βασικών εκλογικών περιφερειών / Θανάσης Γ. Ξηρός. - 2021

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 2-3, σ. 220-232

Ξηρός, Θανάσης Γ.

Το εκλογικό δικαίωμα των εκτός Επικρατείας πολιτών: η οργάνωση της άσκησής του στην τέταρτη αναθεώρηση του Συντάγματος / Θανάσης Γ. Ξηρός. - 2021

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2021, τεύχ. 1, σ. 69-119

Οικονόμου, Γεώργιος

Η Εθνοκάθαρση των Ουιγούρων από την Κίνα με τις ευλογίες των Μουσουλμανικών Κρατών και οι Νέες Τεχνολογίες για τον Έλεγχο των Μειονοτήτων / Γεώργιος Οικονόμου. - 2021

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2021, τ. 23, τεύχ. 88, σ. 439-445

Οικονόμου, Στέφανος

Είναι συνταγματικά ανεκτός ο μηχανισμός claw-back μετά τη μονιμοποίησή του και την έξοδο της χώρας από τα Μνημόνια: σκέψεις με αφορμή την ΣτΕ 1785/2019 που για πρώτη φορά έκρινε παράνομη την εφαρμογή του / Στέφανος Οικονόμου. - 2020

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2020, τ. 13, τεύχ. 10, σ. 884-890

Ορφανού, Αναστασία

Ασφαλιστικές εισφορές και ανταποδοτικότητα στον e-ΕΦΚΑ / Αναστασίας Ορφανού. -2022

Περιέχεται στο: Δίκαιο της Κοινωνικής Ασφάλισης, 2022, τ. 4, τεύχ. 3, σ. 543-557

Πέρβου, Ιωάννα

Έμφυλη ισότητα στον χώρο του αθλητισμού: ανάλυση των υποθέσεων υπερανδρογοναιμίας / Ιωάννα Πέρβου. - 2021

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2021, τ. 23, τεύχ. 90, σ. 917-943

Πόνη, Χαρούλα

Η νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας, του Ελεγκτικού Συνεδρίου και των Τακτικών Διοικητικών Δικαστηρίων για τις συνταξιοδοτικές περικοπές την τελευταία πενταετία / Χαρά Πόνη. - 2020

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2020, τ. 13, τεύχ. 12, σ. 1141-1151

Παιονίδης, Φιλήμων

Το Πολιτικόν Σύνταγμα της Ελλάδος του 1827 και το Σύνταγμα των Η.Π.Α.: συγγένειες και επιρροές / Φιλήμων Παιονίδης. - 2022

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2022, τεύχ. 1-2, σ. 45-71

Παιονίδης, Φιλήμων

Φιλελεύθερος ακτιβισμός / Φιλήμων Παιονίδης. - 2022

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2022, τ. 24, τεύχ. 93, σ. 711-718

Παναγοπούλου-Κουτνατζή, Φερενίκη

Η προστασία προσωπικών δεδομένων σε περίοδο πανδημίας / Φερενίκης Παναγοπούλου-Κουτνατζή. - 2019

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2019, τεύχ. 4, σ. 1081-1110

Παναγοπούλου-Κουτνατζή, Φερενίκη

Συνταγματικές σκέψεις σχετικά με τη σύγκρουση συμφερόντων στις δημόσιες συμβάσεις / Φερενίκη Παναγοπούλου-Κουτνατζή. - 2021

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 2-3, σ. 112-132

Παντελίδου, Καλλιρρόη Δ.

Κριτικός διάλογος με τον πρόσφατο νόμο 4958/2022 «Μεταρρυθμίσεις στην ιατρικώς υποβοηθούμενη αναπαραγωγή» / Καλλιρρόη Παντελίδου. - 2022

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2022, τ. 15, τεύχ. 12, σ. 1410-1418

Παπαγεωργίου, Μιχαήλ Θ.

Η λειτουργική οριοθέτηση της θρησκευτικής ελευθερίας του Πατριαρχικού καθεστώτος στην ελληνική έννομη τάξη: από τα θεσμικά κενά του κράτους δικαίου στις δυναμικές συνέργειες του ενιαίου συνταγματισμού / Μιχαήλ Θ. Παπαγεωργίου. - 2020

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2020, τεύχ. 1-2, σ. 405-427

Παπαδάκης, Ιωάννης Π.

Η φορολόγηση των κρυπτονομισμάτων: εξελίξεις σε εθνικό και διεθνές επίπεδο / Ιωάννης Παπαδάκης. - 2022

Περιέχεται στο: Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, 2022, τ. 28, τεύχ. 12, σ. 1512-1518

Παπαδόγιαννης, Γεώργιος

Ο έλεγχος της διαχείρισης εκ μέρους του ετερόρρυθμου εταίρου και η σχέση του άρθρου 275 του ν. 4072/2012 με τα άρθρα 754-755 και 303 ΑΚ / Γεώργιος Παπαδόγιαννης. - 2022

Περιέχεται στο: Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, 2022, τ. 28, τεύχ. 12, σ. 1508-1511

Παπαδόπουλος, Ιωάννης Στεφ.

Ο χώρος της κοσμικότητας: ερμηνευτικές διαμορφώσεις του λατρευτικού, του εορταστικού και του διεκδικητικού χώρου στη νομολογία του Ανωτάτου Δικαστηρίου των ΗΠΑ / Ιωάννης Παπαδόπουλος. - 2020

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2020, τεύχ. 1-2, σ. 123-144

Παπαδούλη, Βασιλική Κ.

Η ευθύνη των παρόχων ηλεκτρονικής αγοράς-πλατφόρμας (internet sales platform service providers) για ζημιές που προξενούνται σε καταναλωτές από ελαττωματικά προϊόντα που πωλούνται μέσω του ιστοτόπου τους από τρίτους-πωλητές: η περίπτωση της Amazon / Βασιλική Κ. Παπαδούλη. - 2022

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2022, τ. 15, τεύχ. 11, σ. 1318-1336

Παπαδοπούλου, Κατερίνα

Μετανάστες τελούντες σε καθεστώς κράτησης: παρουσίαση της Απόφασης του ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 17ης Δεκεμβρίου 2020: Επιτροπή ν. Ουγγαρίας / Κατερίνα Παπαδοπούλου. - 2022

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2022, τ. 24, τεύχ. 91, σ. 191-204

Παπαδοπούλου, Λίνα

Η κανονιστικότητα και εκδικασιμότητα των κοινωνικών δικαιωμάτων, και ταυτόχρονα μία συνηγορία υπέρ του status mixtus των δικαιωμάτων / Λίνα Παπαδοπούλου. - 2020

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2020, τεύχ. 3-4, σ. 929-984

Παπανικολάου, Αικατερίνη Α.

Covid και δημοσιοποίηση επιστημονικών εισηγήσεων / Αικατερίνη Παπανικολάου. - 2020

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2020, τεύχ. 3-4, σ. 1211-1232

Παπανικολάου, Αικατερίνη Α.

«Κακόβουλες κλήσεις» και επικοινωνιακό απόρρητο: μια καθόλου αυτονόητη σύμπλευση / Αικατερίνη Παπανικολάου. - 2021

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2021, τεύχ. 4, σ. 1297-1329

Παπανικολάου, Αικατερίνη Α.

Περιορισμοί στο δικαίωμα της ελεύθερης, απόρρητης επικοινωνίας: επίκαιρες σκέψεις για ένα διαχρονικό δίλημμα / Αικατερίνη Α. Παπανικολάου. - 2020

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2020, τεύχ. 3-4, σ. 1119-1167

Παπανικολάου, Αικατερίνη Α.

Συμβολή στον προβληματισμό για το ανεκπλήρωτο ζητούμενο της ανεξαρτησίας των ανεξάρτητων αρχών: με αφορμή την απόφαση ΣτΕ (Ολομ.) 911/2021 / Αικατερίνη Παπανικολάου. - 2022

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2022, τ. 24, τεύχ. 93, σ. 741-768

Παπανικολάου, Αικατερίνη Α.

Συνταγματική ταυτότητα και ιεράρχηση μεταξύ ενωσιακού και εθνικού δικαίου: το Conseil d' Etat εκ νέου ενόπιον του κλασικού προβληματισμού / Αικατερίνη Παπανικολάου. - 2022

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2022, τ. 24, τεύχ. 92, σ. 317-343

Παπανικολάου, Κυριάκος Π.

Περιορισμοί της θρησκευτικής λατρείας και των συναθροίσεων για την αντιμετώπιση της πανδημίας: οι αποφάσεις του Ομοσπονδιακού Συνταγματικού Δικαστηρίου της Γερμανίας / Κυριάκος Π. Παπανικολάου. - 2020

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2020, τεύχ. 1-2, σ. 245-254

Παπανικολάου, Ναυσικά

Ελευθερία και ισότητα: δικαιώματα της δημοκρατικής πολιτείας στον Αλέξης ντε Τοκβίλ / Ναυσικά Παπανικολάου. - 2022

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2022, τ. 24, τεύχ. 91, σ. 19-37

Παπαρρηγοπούλου-Πεχλιβανίδη, Πατρίνα

Προστασία της δημόσιας υγείας και ατομικά δικαιώματα / Πατρίνα Παπαρρηγοπούλου-Πεχλιβανίδη. - 2022

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2022, τ. 15, τεύχ. 1, σ. 7-14

Παπαστάθης, Κωνσταντίνος

Θρησκευτική Ελευθερία, Ακροδεξιά και Εκκλησία της Ελλάδος: ανάλυση λόγου και εκλογική συμπεριφορά / Κωνσταντίνος Παπαστάθης, Αναστασία Λίτινα. - 2020

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2020, τεύχ. 1-2, σ. 353-373

Παπατόλιας, Απόστολος Ι.

«Μηχανική αντίληψη» για το Σύνταγμα και ρεαλιστική ερμηνεία των συνταγματικών κανόνων / Απόστολος Ι. Παπατόλιας. - 2021

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2021, τεύχ. 2, σ. 407-432

Παπατόλιας, Απόστολος Ι.

Έθνος και αντιπροσώπευση στον πρώιμο ελληνικό συνταγματισμό / Απόστολος Παπατόλιας. - 2022

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2022, τεύχ. 1-2, σ. 191-204

Παπαχαράλαμπος, Χάρης

Anarchismus, recht und souveraene Gewalt: schlaglichter auf Agamben, Benjamin und Levinas / Charis Papacharalambous. - 2021

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2021, τ. 23, τεύχ. 87, σ. 59-74

Παπαχαράλαμπος, Χάρης

European Investigation Order Analysis: the principle of mutual recognition, necessity and the principle of proportionality / Charis Papacharalambous, Kristina Paskeviciene. - 2021

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2021, τ. 23, τεύχ. 90, σ. 885-899

Παπαχρήστου, Γεώργιος Θ.

Πληρεξούσιοι Σύμβουλοι (Proxy Advisors). Η παροχή συμβουλών για την άσκηση του δικαιώματος ψήφου μεταξύ εταιρικής διακυβέρνησης και σύγκρουσης συμφερόντων / Γιώργος Θ. Παπαχρήστου. - 2022

Περιέχεται στο: Επιθεώρηση του Εμπορικού Δικαίου, 2022, τ. ΟΓ, τεύχ. 4, σ. 1003-1044

Παραρά, Πολυβία

Η ανθρωποκεντρική υποστασιοποίηση της Ελληνικής Γλώσσας: ταμείον σοφίας, αρετής και κάλλους / Πολυβία Παραρά. - 2021

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2021, τ. 23, τεύχ. 88, σ. 337-343

Παραρά, Πολυβία

Το Εικοσιένα και η Ελευθερία των Ελλήνων / Πολυβία Παραρά. - 2021

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2021, τ. 23, τεύχ. 89, σ. 663-666

Παραρά, Πολυβία

Το ΟΧΙ του 1940 και η Ελληνικότητα / Πολυβία Παραρά. - 2020

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2020, τ. 22, τεύχ. 86, σ. 1025-1027

Παραράς, Αλέξης Π.

Αντισυνταγματική η αναγκαστική πρόσληψη ή τοποθέτηση σε ιδιωτικές επιχειρήσεις των αγωνιστών Εθνικής Αντίστασης και των τέκνων τους: σχόλιο στην απόφαση του ΑΕΔ 8/2019 / Αλέξης Π. Παραράς. - 2021

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2021, τ. 23, τεύχ. 89, σ. 685-689

Παραράς, Αλέξης Π.

Η έννοια της αναθέτουσας αρχής: σχόλιο στην ΟΛΣΕ 1080/2019 / Αλέξης Π. Παραράς. - 2020
Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2020, τ. 22, τεύχ. 86, σ. 1005-1008

Παραράς, Πέτρος Ι.

Η έξαρση του αντισημιτισμού στη Γαλλία: οι συνεχείς απομειώσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου / Πέτρος Ι. Παραράς. - 2020
Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2020, τ. 22, τεύχ. 83, σ. 97-112

Παραράς, Πέτρος Ι.

Οι αντιεμβολιαστές είναι αντιδιαφοτιστές / Πέτρος Ι. Παραράς. - 2022
Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2022, τ. 24, τεύχ. 93, σ. 719-726

Παραράς, Πέτρος Ι.

Οι αποκαλούμενοι «απάνθρωποι» ή «αχρείοι» νόμοι στη Γαλλία: Lois sclerates / Πέτρος Ι. Παραράς. - 2021
Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2021, τ. 23, τεύχ. 87, σ. 75-96

Παραράς, Πέτρος Ι.

Πανδημία και Δικαιώματα του Ανθρώπου: υποχρεωτικός ο εμβολιασμός / Πέτρος Ι. Παραράς. - 2022
Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2022, τ. 24, τεύχ. 91, σ. 39-73

Παρασκευά, Κώστας

Η διοικητική δικαιοσύνη στην κυπριακή έννομη τάξη / Κώστας Παρασκευά. - 2021
Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 10, σ. 1011-1022

Πασσάς, Νίκος

Οικονομική κρίση, δικαστικά έξοδα και πρόσβαση στη δικαιοσύνη / Νίκος Πασσάς, Μαριαδήμητρα Παπαδάκη. - 2019
Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2019, τ. 12, τεύχ. 12, σ. 1122-1145

Πατσίκας, Δημήτριος-Γεώργιος Χ.

Η δεκαπενταετής φορολογική παραγραφή και μια κριτική προσέγγιση της συναφούς νομολογίας: σχόλιο στην ΣτΕ 732/2019 (Τμ. Β') / Δημήτριος-Γεώργιος Χ. Πατσίκας. - 2020
Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2020, τ. 22, τεύχ. 83, σ. 173-183

Παυλίδου, Ευαγγελία

Αόριστες έννοιες και τεχνικά ζητήματα / Ευαγγελία Παυλίδου. - 2021
Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 8-9, σ. 780-785

Παυλόπουλος, Αναστάσιος

Ένας ύμνος στο κράτος δικαίου: η υπόθεση UNISON για το δικαίωμα πρόσβασης στη δικαιοσύνη επί εργατικών διαφορών και ο οιονεί έλεγχος συνταγματικότητας από το U.K. Supreme Court / Αναστάσιου Παυλόπουλου. - 2018
Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2018, τεύχ. 4, σ. 1291-1322

Παυλόπουλος, Αναστάσιος

Όσο ισχυρότερη η ελευθερία της έκφρασης τόσο ισχυρότερη και η δημοκρατία; / Αναστάσιου Παυλόπουλου. - 2019

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2019, τεύχ. 2, σ. 433-456

Παυλόπουλος, Αναστάσιος

Συνάθροιση, η αναγέννηση ενός λησμονημένου δικαιώματος / Αναστάσιος Παυλόπουλος. - 2021

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 4, σ. 344-351

Παυλόπουλος, Προκόπης Β.

«Αλλαγή σκυτάλης» μεταξύ του Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου της Γερμανίας και του Συμβουλίου της Επικρατείας της Γαλλίας στη «διαδρομή» αμφισβήτησης της κανονιστικής υπεροχής του Ευρωπαϊκού Δικαίου / Προκόπης Παυλόπουλος. - 2021

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2021, τεύχ. 2, σ. 291-307

Παυλόπουλος, Προκόπης Β.

Όψεις της πορείας του Ελληνικού Έθνους: ρίζες και προοπτικές / Προκόπης Παυλόπουλος. - 2021

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2021, τ. 23, τεύχ. 87, σ. 9-25

Παυλόπουλος, Προκόπης Β.

Επαμεινώνδας Π. Σπηλιωτόπουλος: ένας Δάσκαλος στην υπηρεσία της Επιστήμης, της Δημοκρατίας και της Ελευθερίας / Προκόπης Παυλόπουλος. - 2022

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2022, τ. 24, τεύχ. 91, σ. 9-12

Παυλόπουλος, Προκόπης Β.

Η «πολυπρισματική» κανονιστική υπόσταση της θεσμικής εγγύησης της γενικής ρήτηρας της αξίας του Κράτους Δικαίου στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Έννομης Τάξης: σχόλιο στις αποφάσεις του ΔΕΕ C-156/21, Ουγγαρία κατά Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και C-157/21, Πολωνία κατά Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Ευρωπαϊκού Συμβουλίου / Προκόπης Παυλόπουλος. - 2022

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2022, τ. 24, τεύχ. 93, σ. 727-739

Παυλόπουλος, Προκόπης Β.

Η αξία του Ανθρώπου και ο Ανθρωποκεντρικός χαρακτήρας του Συντάγματος / Προκόπης Παυλόπουλος. - 2021

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2021, τ. 23, τεύχ. 88, σ. 317-335

Παυλόπουλος, Προκόπης Β.

Η επικυριαρχία του «οικονομικού» επί του «θεσμικού»: από την δημοκρατικώς θεσμοθετημένη στην οικονομικώς «δομημένη» ρυθμιστική υπόσταση του κανόνα δικαίου / Προκόπης Παυλόπουλος. - 2020

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2020, τ. 22, τεύχ. 83, σ. 9-24

Παυλόπουλος, Προκόπης Β.

Η πολιτισμική βεβήλωση της Αγίας Σοφίας δεν είναι εσωτερικό ζήτημα της Τουρκίας: είναι μείζον ζήτημα κατάφωρης παραβίασης του Διεθνούς και του Ευρωπαϊκού Δικαίου: Αθήνα, 21.7.2020 / Προκόπης Παυλόπουλος. - 2021

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2021, τ. 23, τεύχ. 89, σ. 647-657

Παυλόπουλος, Προκόπης Β.

Μία έμμεση πλην σαφής αμφισβήτηση της υπεροχής του Ευρωπαϊκού έναντι του Εθνικού Δικαίου από την νομολογία του Ομοσπονδιακού Συνταγματικού Δικαστηρίου της Γερμανίας / Προκόπιος Παυλόπουλος. - 2021

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2021, τ. 23, τεύχ. 89, σ. 527-561

Περγαντής, Βασίλης

Η διελκυστίδα ανάμεσα σε Στρασβούργο και Γενεύη για το θρησκευτικό ένδυμα / Βασίλης Περγαντής. - 2020

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2020, τ. 22, τεύχ. 83, σ. 113-140

Περγαντής, Βασίλης

Η παράμετρος της εμπιστοσύνης ως ακρογωνιαίος λίθος της πολυεπίπεδης δικαστικής συνεργασίας στην Ευρώπη: σκέψεις στη σκιά της οπισθοχώρησης του κράτους δικαίου και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων / Βασίλης Περγαντής. - 2021

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2021, τεύχ. 2, σ. 367-405

Πετροπουλάκος, Στέφανος Στ.

Ο Ν. 4670/2020 «Ασφαλιστική μεταρρύθμιση και ψηφιακός μετασχηματισμός Εθνικού Φορέα Κοινωνικής Ασφάλισης (e-ΕΦΚΑ) και άλλες διατάξεις» (Α' 43) / Στέφανος Πετροπουλάκος. - 2020

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2020, τ. 13, τεύχ. 12, σ. 1124-1140

Πικραμένος, Μιχάλης Ν.

Το μάθημα των θρησκευτικών σε μια σύγχρονη φιλελεύθερη δημοκρατία / Μιχάλης Ν. Πικραμένος. - 2020

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2020, τεύχ. 1-2, σ. 439-464

Πινακίδης, Γιώργος Ν.

Η διάλυση της Βουλής κατά το άρθρο 41 παρ. 2 του Συντάγματος στο πλαίσιο του σύγχρονου κοινοβουλευτικού πολιτεύματος: θεωρητικά θεμέλια μιας εναλλακτικής ερμηνευτικής προσέγγισης / Γιώργος Πινακίδης. - 2021

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2021, τεύχ. 3, σ. 859-949

Πισπιρίγκος, Κωνσταντίνος Α.

Δίκαιο και πραγματικότητα / Κωνστ. Πισπιρίγκος. - 2020

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2020, τ. 22, τεύχ. 86, σ. 1021-1024

Πλατής, Ιωάννης Ν.

Προβληματισμοί επί του επιτρεπτού του διοικητικού ελέγχου συνταγματικότητας / Ιωάννη Πλατή. - 2019

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2019, τεύχ. 3, σ. 629-667

Πούλου, Αναστασία

Τα βαλλόμενα κοινωνικά δικαιώματα και η σύγχρονη έννοια της κοινωνικής δημοκρατίας κατά τον Αριστόβουλο Μάνεση / Αναστασίας Πούλου. - 2019

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2019, τεύχ. 1, σ. 85-95

Πρεβεδούρου, Ευγενία Β.

«Διαταγές» του διοικητικού δικαστή προς τη Διοίκηση / Ευγενία Β. Πρεβεδούρου. - 2019
Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2019, τ. 12, τεύχ. 12, σ. 1065-1075

Πρεβεδούρου, Ευγενία Β.

Ένας νομικός Λάζαρος.. η αξιακή ομοιογένεια και ο συνταγματικός πλουραλισμός ως μέσα άρσης των συγκρούσεων μεταξύ εννόμων τάξεων / Ευγενία Β. Πρεβεδούρου. - 2020
Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2020, τ. 13, τεύχ. 6, σ. 487-494

Πρεβεδούρου, Ευγενία Β.

Η ανεξαρτησία της δικαιοσύνης μέσα από τις πρόσφατες αποφάσεις του ΔΕΕ / Ευγενίας Πρεβεδούρου. - 2019
Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2019, τεύχ. 2, σ. 301-323

Πρεβεδούρου, Ευγενία Β.

Νομολογιακές αποκλίσεις και αίτηση επανάληψης της ακυρωτικής δίκης: με αφορμή την απόφαση ΟΛΣΤΕ 2208/2020 / Ευγενία Πρεβεδούρου. - 2021
Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 4, σ. 327-343

Πρεβεδούρου, Ευγενία Β.

Προβλήματα συμμόρφωσης της Διοίκησης στις δικαστικές αποφάσεις: διοικητική δυστροπία ή δικαστικός μαξιμαλισμός; / Τζένη Πρεβεδούρου. - 2021
Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2021, τ. 23, τεύχ. 90, σ. 857-884

Πρεβεδούρου, Ευγενία Β.

Προστασία της συνταγματικής ταυτότητας χωρίς έλεγχο ultra vires: μαθήματα Europafreundlichkeit από το Conseil d'Etat / Ευγενία Β. Πρεβεδούρου. - 2021
Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 6, σ. 637-648

Προκοπίου, Ελένη Ηλ.

Από την «ολιστική» σύλληψη της κοινωνίας στην αυτονομία του προσώπου ως «υποκειμένου δικαίου»: Θωμάς Ακινάτης και Ιμμάνουελ Καντ / Ελένη Προκοπίου. - 2020
Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2020, τ. 22, τεύχ. 83, σ. 49-55

Ράμμος, Χρήστος Ν.

Η Ευρώπη ως κοινότητα δικαίου / Χρήστου Ράμμου. - 2019
Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2019, τεύχ. 2, σ. 275-287

Ράμμος, Χρήστος Ν.

Η συμμόρφωση στις αποφάσεις του ΕΔΔΑ: η οπτική του ΣτΕ / Χρήστου Ν. Ράμμου. - 2019
Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2019, τεύχ. 3, σ. 759-769

Ράμμος, Χρήστος Ν.

Το πρόβλημα της θρησκευτικής ετερότητας στην Ευρώπη: η λησμονημένη καθολικότητα του πολίτη / Χρήστος Ράμμος. - 2020
Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2020, τεύχ. 1-2, σ. 1-23

Ράμμος, Χρήστος Ν.

Το τέλος της εθνοκεντρικής προσέγγισης του πολυεπίπεδου συνταγματισμού στην Ε.Ε. ως αδήριτη αναγκαιότητα / Χρήστος Ράμμος. - 2021

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2021, τεύχ. 2, σ. 321-365

Ράντος, Αθανάσιος

Κοινή γνώμη και απονομή δικαιοσύνης: το «λαϊκό αίσθημα» στην απονομή της Δικαιοσύνης / Αθανάσιος Ράντος. - 2021

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2021, τ. 23, τεύχ. 88, σ. 261-265

Σαββαΐδου, Αικατερίνη Κ.

Φορολογικοί κανόνες που εφαρμόζονται στους θρησκευτικούς, φιλοσοφικούς και μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς στην Ελλάδα / Αικατερίνη Σαββαΐδου, Βασιλική Αθανασάκη. - 2020

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2020, τεύχ. 1-2, σ. 375-403

Σακελλαροπούλου, Αικατερίνη

Η Ευρωπαϊκή Ένωση ως ένωση δικαίου / Αικατερίνης Σακελλαροπούλου. - 2019

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2019, τεύχ. 2, σ. 253-273

Σαλαπάτας, Ιωάννης Δ.

Οι «περί θρησκείας» διατάξεις και αναφορές στα συνταγματικά κείμενα και στο δημόσιο βίο της Σάμου (1821-1850) / Ιωάννης Δ. Σαλαπάτας. - 2021

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 12, σ. 1359-1368

Σαρηγιαννίδης, Μιλτιάδης Χ.

Το Αιγαίο, η επέκταση της κυριαρχίας και ζητήματα διεθνούς ναυσιπλοΐας: νομικά καθεστάτα και προβληματισμοί / Μιλτιάδης Σαρηγιαννίδης. - 2021

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 8-9, σ. 820-833

Σαρμάς, Ιωάννης Δ.

Διλήμματα και νέες ισορροπίες στο νέο δίκαιο των δημόσιων συμβάσεων / Ιωάννης Σαρμάς. - 2021

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 2-3, σ. 98-100

Σαρμάς, Ιωάννης Δ.

Η νομική και η θρησκευτική διάσταση της συζήτησης για την αναθεώρηση του άρθρου 3 του Συντάγματος / Ιωάννης Σαρμάς. - 2020

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2020, τεύχ. 1-2, σ. 263-276

Σαρμάς, Ιωάννης Δ.

Η συμμόρφωση του Ελεγκτικού Συνεδρίου ως δικαιοδοτούντος θεσμού με τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου / Ιωάννη Σαρμάς. - 2019

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2019, τεύχ. 3, σ. 751-758

Σαρμάς, Ιωάννης Δ.

Οι εξουσίες κατά την Επανάσταση του '21, στον λαό και τα Συντάγματα / Ιωάννης Σαρμάς. - 2021
Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2021, τ. 23, τεύχ. 87, σ. 27-41

Σειραδάκης, Μιχάλης Π.

Ο ρόλος των αποφάσεων της ΑΕΠΠ: στην αναγνώριση έννομου συμφέροντος αποκλεισθέντος οικονομικού φορέα / Μιχάλης Π. Σειραδάκης. - 2020
Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2020, τ. 13, τεύχ. 8-9, σ. 706-723

Σημαντήρας, Νικόλαος Ι.

Ισχύς, στάθμιση και όρια της αρχής ne bis in idem στο πλαίσιο του ελληνικού συστήματος δυαδικών κυρώσεων μετά την ΣτΕ Ολ 359/2020 / Νικόλαος Ι. Σημαντήρας. - 2020
Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2020, τ. 13, τεύχ. 6, σ. 495-501

Σιούφας, Κωνσταντίνος

Ζητήματα Συνταγματικότητας των Lockdown / Κωνσταντίνος Σιούφας. - 2021
Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 6, σ. 572-581

Σισλιάνος, Λίνος-Αλέξανδρος

Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και Ευρωπαϊκό Σύστημα Προστασίας: οι σύγχρονες προκλήσεις / Λίνος-Αλέξανδρος Σισλιάνος. - 2020
Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2020, τ. 13, τεύχ. 5, σ. 385-390

Σισλιάνος, Λίνος-Αλέξανδρος

Σκέψεις γύρω από τον μηχανισμό εκτέλεσης των αποφάσεων του ΕΔΔΑ: προκλήσεις και προοπτικές / Λίνος-Αλέξανδρος Σισλιάνος. - 2019
Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2019, τεύχ. 3, σ. 733-740

Σκορδίλη, Μαρία Ν.

Συντάγματα του Αγώνα: συγκλίσεις και αποκλίσεις με τα Συντάγματα των Μεγάλων Επαναστάσεων της Δύσης / Μαρία Ν. Σκορδίλη. - 2022
Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2022, τεύχ. 1-2, σ. 243-264

Σκουρής, Βασίλειος Π.

Σεβασμός της παράδοσης ή/και εκσυγχρονισμός των θεσμών:: σκέψεις με αφορμή τις ιδιαιτερότητες του αμερικανικού εκλογικού συστήματος / Βασίλης Σκουρής. - 2020
Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2020, τεύχ. 3-4, σ. 1199-1210

Σοϊλεντάκης, Παναγιώτης Ν.

Προβολή αυτοτελών ισχυρισμών και ενστάσεων με υπόμνημα πριν από τη συζήτηση / Παναγιώτης Ν. Σοϊλεντάκης. - 2021
Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 4, σ. 295-300

Σούκη, Αικατερίνη Ι.

Όψεις δύο μηχανισμών δικαστικής συνεργασίας: η προδικαστική παραπομπή στο ΔΕΕ και η γνωμοδοτική αρμοδιότητα του ΕΔΔΑ / Αικατερίνη Ι. Σούκη. - 2020

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2020, τ. 22, τεύχ. 83, σ. 57-95

Σούλης, Γιώργος

Το πραξικόπημα του Καποδίστρια και το «Ηγεμονικό Σύνταγμα» / Γιώργος Σούλης. - 2022

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2022, τεύχ. 1-2, σ. 265-285

Στάγκος, Πέτρος Ν.

Ένα πανόραμα των παρεμβάσεων της διεθνούς και ευρωπαϊκής δικαιοσύνης στον ρωσο-ουκρανικό πόλεμο / Πέτρος Στάγκος. - 2022

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2022, τ. 24, τεύχ. 92, σ. 441-454

Σταμάτης, Κώστας Μ.

«Κοινό περί δικαίου αίσθημα»; Ανασκευή και εποικοδομητική αντιπρόταση / Κώστα Σταμάτη. - 2019

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2019, τεύχ. 2, σ. 361-392

Σταμάτης, Κώστας Μ.

Η δικαιοπολιτική αντιμετώπιση της γυναικοκτονίας / Κώστας Σταμάτης. - 2021

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2021, τ. 23, τεύχ. 90, σ. 819-832

Σταμάτης, Κώστας Μ.

Το μάθημα των Θρησκευτικών: μια ανεπούλωτη πληγή της εκπαίδευσης / Κώστα Σταμάτη. - 2019

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2019, τεύχ. 1, σ. 29-42

Σταυρόπουλος, Γιώργος Κ.

Η θρησκευτική ελευθερία και η εκπαιδευτική της διάσταση / Γιώργος Σταυρόπουλος. - 2020

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2020, τεύχ. 1-2, σ. 429-438

Σταυρόπουλος, Γιώργος Κ.

Η θρησκευτική ελευθερία και η εκπαιδευτική της διάσταση / Γιώργος Σταυρόπουλος. - 2021

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 4, σ. 289-294

Σταυρόπουλος, Θωμάς Ν.

Η αναπάντεχη αξία του συνταγματικού δικαίου: μια ιστορία από το CERN / Θωμάς Ν. Σταυρόπουλου. - 2019

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2019, τεύχ. 4, σ. 1133-1141

Σταυρόπουλος, Θωμάς Ν.

Μια ματιά στο τελευταίο μάθημα του Σταύρου Τσακυράκη: δικαίωμα και έννομο συμφέρον / Θωμάς Ν. Σταυρόπουλου. - 2019

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2019, τεύχ. 3, σ. 623-628

Στενού, Κατερίνα

Η Αγία Σοφία υπό την προστασία της διεθνούς κοινότητας: νομικές και ηθικές διαστάσεις / Κατερίνα Στενού. - 2021

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2021, τ. 23, τεύχ. 89, σ. 659-662

Στυλιανίδης, Ευρωπαϊδης Στ.

Η αξία της οικογένειας στην Ελλάδα: συνταγματική κατοχύρωση και νομοθετικές εξελίξεις / Ευρωπαϊδης Στ. Στυλιανίδης. - 2021

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 11, σ. 1090-1096

Συκιώτου, Αθανασία Π.

«Τραγικά διλήμματα» και ο αποκλεισμός ευάλωτων ομάδων από το σύστημα υγείας στην εποχή της πανδημίας: με αφορμή την απόφαση του Συνταγματικού Δικαστηρίου της Γερμανίας 16ης Δεκεμβρίου 2021 - 1 BvR 1541/20 / Αθανασία Π. Συκιώτου. - 2022

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2022, τ. 24, τεύχ. 91, σ. 117-139

Συκιώτου, Αθανασία Π.

Μνήμη Mireille Delmas-Marty: υπάρχουν άνθρωποι που περνούν από τη ζωή μας και άλλοι που τη σφυρηλατούν...: η μεγάλη παρακαταθήκη της Mireille Delmas-Marty για την ανθρωπότητα / Αθανασία Συκιώτου. - 2022

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2022, τ. 24, τεύχ. 92, σ. 283-286

Συκιώτου, Αθανασία Π.

Ο κορωνοϊός ως ευκαιρία ή πρόσχημα για τα ανθρώπινα δικαιώματα και το Δίκαιο / Αθανασία Π. Συκιώτου. - 2020

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2020, τ. 22, τεύχ. 84, σ. 329-379

Συμεωνίδου-Καστανίδου, Ελισάβετ

Ποινικό δίκαιο για την αντιμετώπιση των διακρίσεων με βάση τη θρησκεία / Ελισάβετ Συμεωνίδου-Καστανίδου. - 2020

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2020, τεύχ. 1-2, σ. 49-81

Σφηνιαδάκη, Παντελίτσα

Η κανονιστική αρμοδιότητα της διοίκησης στην ελληνική και κυπριακή έννομη τάξη / Παντελίτσα Σφηνιαδάκη. - 2019

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2019, τεύχ. 3, σ. 669-699

Σωτηρέλης, Γιώργος Χ.

Η Δημοκρατία απέναντι στην πανδημία / Γιώργος Χ. Σωτηρέλης. - 2020

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2020, τ. 22, τεύχ. 84, σ. 321-323

Σωτηρέλης, Γιώργος Χ.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση απέναντι στην πανδημία / Γιώργος Χ. Σωτηρέλης. - 2020

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2020, τ. 22, τεύχ. 84, σ. 325-327

Σωτηρέλης, Γιώργος Χ.

Η διαρκής πρόκληση της συνταγματικής αναθεώρησης των σχέσεων Κράτους - Εκκλησίας / Γιώργος Χ. Σωτηρέλης. - 2020

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2020, τεύχ. 1-2, σ. 301-323

Σωτηρέλης, Γιώργος Χ.

Η συνταγματική αναθεώρηση του 2019. Το χρονικό μιας προαναγγελθείσας αποτυχίας / Γιώργος Χ. Σωτηρέλης. - 2021

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2021, τεύχ. 1, σ. 19-29

Σωτηρέλης, Γιώργος Χ.

Συναθροίσεις, Πανεπιστήμια και Αυτοδιοικητικές Εκλογές: τρία πεδία δοκιμασίας των συνταγματικών δικαιωμάτων / Γιώργος Χ. Σωτηρέλης. - 2021

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 1, σ. 6-8

Σωτηρέλης, Γιώργος Χ.

Το εκλογικό σύστημα στη δίνη αντισυνταγματικών και αντιδημοκρατικών μεθοδεύσεων: κριτική του κυβερνητικού νομοσχεδίου και εναλλακτικές προτάσεις / Γιώργου Χ. Σωτηρέλη. - 2019

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2019, τεύχ. 3, σ. 581-592

Τάκης, Ανδρέας Χ.

Ήταν φιλελεύθερο το εικοσιένα; / Ανδρέας Τάκης. - 2022

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2022, τεύχ. 1-2, σ. 99-138

Τάραλλη, Τσαμπίκα

The philosophical premises of modern Legal Positivism Explaining Contemporary Legal Positivism / Tsampika Taralli. - 2021

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2021, τεύχ. 2, σ. 519-545

Τασόπουλος, Γιάννης Α.

Η αναδιάταξη των σχέσεων του νομοθέτη και του δικαστή στο ελληνικό σύστημα της συνταγματικότητας των νόμων: από τη συμμόρφωση της διοίκησης στη συμμόρφωση του νομοθέτη; / Γιάννης Α. Τασόπουλος. - 2019

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2019, τ. 12, τεύχ. 12, σ. 1085-1111

Τασόπουλος, Γιάννης Α.

Η δημοκρατία αντιμέτωπη με τους εχθρούς της: η ωριμότητα του ελληνικού συνταγματισμού / Γιάννης Α. Τασόπουλος. - 2020

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2020, τ. 13, τεύχ. 12, σ. 1072-1103

Τασόπουλος, Γιάννης Α.

Ο ενδιάμεσος δικαστικός έλεγχος της συνταγματικότητας του νόμου και η υποχρεωτικότητα του εμβολιασμού / Γιάννης Α. Τασόπουλος. - 2022

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2022, τ. 24, τεύχ. 91, σ. 105-116

Τασόπουλος, Γιάννης Α.

Υποχρεωτικός εμβολιασμός και ενδιάμεσος έλεγχος της αναλογικότητας / Γιάννης Α. Τασόπουλος. - 2021

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 12, σ. 1201-1203

Τζέμος, Βασίλειος Γ.

Η μέρα νύχτα: η πανδημία, η ζωή ως το υπέρτατο αγαθό και οι δύο όψεις της αναλογικότητας / Βασίλης Γ. Τζέμος. - 2020

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2020, τ. 22, τεύχ. 85, σ. 663-691

Τζιτζής, Σταμάτιος

Liberte, sens et valeur / Stamatios Tzitzis. - 2022

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2022, τ. 24, τεύχ. 93, σ. 597-611

Τομαράς, Δημήτριος Ν.

Η πανδημία και το τέλος του οικονομικού φιλελευθερισμού: σκέψεις εξ αφορμής της συνεντεύξεως του φιλοσόφου Andre Compte-Spronville στο περιοδικό Le Point / Δημήτριος Ν. Τομαράς. - 2022

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2022, τ. 24, τεύχ. 91, σ. 183-189

Τομαράς, Δημήτριος Ν.

Ποινικές διώξεις εις βάρος Αλβανών του Κοσσυφοπεδίου: εξ αφορμής δημοσιεύματος της μηνιαίας εφημερίδας «Le Monde Diplomatique» / Δημήτριος Ν. Τομαράς. - 2021

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2021, τ. 23, τεύχ. 87, σ. 173-177

Τοπίδη, Κυριακή

Εκπαίδευση και θρησκεία: ο ρόλος του κράτους και οι νέες προκλήσεις / Κυριακή Τοπίδη. - 2020

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2020, τεύχ. 1-2, σ. 465-479

Τράντας, Γιώργος Ν.

Περί ακραίων καταστάσεων και ακραίων (θεραπευτικών) μέτρων / Γιώργος Ν. Τράντας. - 2021

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2021, τ. 23, τεύχ. 87, σ. 97-104

Τροβά, Ελένη Κ.

Η επίσημη γλώσσα του νέου ελληνικού κράτους / Ελένη Τροβά. - 2021

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2021, τεύχ. 4, σ. 1207-1295

Τρουλινός, Επαμεινώνδας

Ολοκληρωμένο Σύστημα Διαχείρισης Δικαστικών Υποθέσεων Διοικητικής Δικαιοσύνης (ΟΣΔΔΥ-ΔΔ): προβλήματα-προοπτικές / Επαμεινώνδας Τρουλινός. - 2020

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2020, τ. 13, τεύχ. 2, σ. 97-105

Τσάφος, Παναγιώτης

Εκπαίδευση και Ελληνική Επανάσταση: συνθέσεις και αντιθέσεις ιδεολογικών προσεγγίσεων / Παναγιώτης Τσάφος. - 2022

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2022, τεύχ. 1-2, σ. 353-374

Τσακίρης, Κίμων Α.

Η υποβολή ψηφιακά υπογεγραμμένων εγγράφων στο πλαίσιο δημόσιων διαγωνισμών / Κίμων Α. Τσακίρης, Ευθυμία Λ. Πραγιάννη. - 2021

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 4, σ. 301-307

Τσαλαγανίδης, Ιωσήφ

Η νομολογία του ΕΔΔΑ υπό την οπτική του Αρείου Πάγου / Ιωσήφ Τσαλαγανίδη. - 2019

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2019, τεύχ. 3, σ. 741-749

Τσαούσης, Γεώργιος Α.

Η Χριστιανική πίστη ως παράγων διαφύλαξης κοινωνικών δικαιωμάτων / Γεώργιος Τσαούσης. - 2020

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2020, τ. 13, τεύχ. 11, σ. 995-1009

Τσαούσης, Γεώργιος Α.

Η επιχειρούμενη εξάλειψη της πορνείας και ο δυσανάλογος περιορισμός ατομικών ελευθεριών: μία ιδιαίτερα αμφιλεγόμενη απόφαση του Γαλλικού Συνταγματικού Συμβουλίου: Conseil constitutionnel, 1er fevrier 2019 No 2018-761 / Γεώργιος Τσαούσης. - 2021

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2021, τ. 23, τεύχ. 87, σ. 133-157

Τσεβάς, Στέλιος

Αίτηση Προστασίας (1825): ένας πρώιμος χάρτης της ελληνικής συνταγματικής ταυτότητας / Στέλιος Τσεβάς. - 2022

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2022, τεύχ. 1-2, σ. 375-396

Τσεβάς, Στέλιος

Θεσμικά διδάγματα της πανδημίας / Στέλιου Τσεβά. - 2019

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2019, τεύχ. 4, σ. 1111-1132

Τσεβάς, Στέλιος

Προς ένα θεσμικό αποτόπωμα αντίστοιχο της υγειονομικής επιτυχίας / Στέλιος Π. Τσεβάς, Βαγγέλης Γκούμας. - 2020

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2020, τ. 13, τεύχ. 3-4, σ. 212-221

Τσεβάς, Χρήστος

Άρνηση εκπλήρωσης στρατιωτικής θητείας και αντίρρηση συνείδησης στο πλαίσιο του προσφυγικού δικαίου: ΔΕΕ (έκτο τμήμα), C-238/19, ΕΖ κατά Bundesrepublik Deutschland, 19 Νοεμβρίου 2020: διατάξεις: άρθρα 9 (παρ. 2 στ. ε' και παρ. 3), 10 οδηγίας 2011/95/ΕΕ / Χρήστος Τσεβάς. - 2021

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 8-9, σ. 919-922

Τσιλιώτης, Χαράλαμπος Μ.

Η επέκταση της αιγιαλιτιδας ζώνης κατά το Ελληνικό και το Διεθνές Δίκαιο με αφορμή το Ν. 4767/2021 και το Π.Δ. 107/2020 / Χαράλαμπος Τσιλιώτης. - 2021

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 8-9, σ. 802-819

Τσιλιώτης, Χαράλαμπος Μ.

Η ρεπουμπλικανική αρχή στα Σύνταγματα του Επαναστατικού Αγώνα / Χαράλαμπος Τσιλιώτης. - 2022

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2022, τεύχ. 1-2, σ. 73-97

Τσιλιώτης, Χαράλαμπος Μ.

Η συνταγματικότητα της επιβολής προστίμου ως διοικητικής κύρωσης για την μη συμμόρφωση στην υποχρέωση εμβολιασμού: με αφορμή την ρύθμιση του άρθρου 24 του Ν. 4865/2021 / Χαράλαμπος Μ. Τσιλιώτης. - 2022

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2022, τ. 24, τεύχ. 91, σ. 141-170

Τσιλιώτης, Χαράλαμπος Μ.

Τα περιοριστικά μέτρα για την αντιμετώπιση της πανδημίας Covid-19 στο σύστημα προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων / Χάρης Τσιλιώτης. - 2020

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2020, τ. 22, τεύχ. 84, σ. 431-467

Τσιλιώτης, Χαράλαμπος Μ.

Το νέο άρθρο 54 παρ. 4 εδ. α' Σ: ενστάσεις αντισυνταγματικότητας σε μία ρύθμιση που επιτρέπει περιορισμούς στην εκτός Επικρατείας άσκηση του εκλογικού δικαιώματος / Χαράλαμπος Μ. Τσιλιώτης. - 2021

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2021, τεύχ. 1, σ. 121-194

Τσιρώνης, Χρήστος Ν.

Η θρησκεία στις πλουραλιστικές δημοκρατίες, η μετριοπάθεια και οι προκλήσεις της κοσμοπολιτικής συμβίωσης / Χρήστος Ν. Τσιρώνης. - 2020

Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2020, τεύχ. 1-2, σ. 111-121

Τσιρώνας, Αθανάσιος

Η σύγκρουση συμφερόντων στις δημόσιες συμβάσεις / Αθανάσιος Τσιρώνας. - 2020

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2020, τ. 13, τεύχ. 11, σ. 970-994

Τσιρώνας, Αθανάσιος

Το έννομο συμφέρον «αποκλεισθέντος» από διαγωνισμό να προβάλλει πλημμέλειες της προσφοράς ανταγωνιστή, άσχετες με τις πλημμέλειες για τις οποίες αποκλείστηκε ο ίδιος, ακόμη και σε στάδιο προγενέστερο της ανάθεσης της σύμβασης (ΔΕΕ C-771/19) / Αθανάσιος Τσιρώνας. - 2021

Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 5, σ. 511-519

Τσοκανάς, Νικόλαος Π.

Ο «νέος συνταγματισμός» της Λατινικής Αμερικής δημιουργεί τα «δικαιώματα της φύσης» / Νικόλαος Π. Τσοκανάς. - 2022

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2022, τ. 24, τεύχ. 92, σ. 407-440

Τσολακίδης, Ζαφείριος Ν.

Σύμβαση ανέγερσης οικοδομής με το σύστημα της αντιπαροχής / Ζαφείριος Ν. Τσολακίδης. - 2022

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2022, τ. 15, τεύχ. 11, σ. 1273-1279

Φασούλης, Βασίλης

Η νομοθετική ενσωμάτωση της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού στο εθνικό δίκαιο / Βασίλης Φασούλης. - 2021

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2021, τ. 23, τεύχ. 89, σ. 629-646

Φραγκάκης, Νίκος

Ασφάλεια δικαίου και νομολογιακές αποκλίσεις εντός του αυτού δικαστηρίου: η απόφαση του Ε-ΔΔΑ στην υπόθεση Σινέ Τσαγκαράκης Α.Ε.Ε. κατά Ελλάδος, 23-5-2019 και οι αποφάσεις 2208/2020 και 2210/2020 του ΣτΕ (επανάληψη της διαδικασίας) / Νίκος Φραγκάκης, Γρηγόρης Ι. Παγανίτσας. - 2021

Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2021, τ. 23, τεύχ. 88, σ. 365-375

Χίου, Χάρης Δ.

Ο δικαστικός έλεγχος της συνταγματικότητας του νόμου ως ενδιάμεσος μεθοδολογικός τόπος της Νομικής Επιστήμης / Χάρης Δ. Χίου. - 2020
Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2020, τεύχ. 3-4, σ. 1071-1117

Χαλιούλιας, Παναγιώτης

Ορισμένα κρίσιμα ζητήματα που αντιμετωπίστηκαν από τη Νομολογία του Άρειου Πάγου σχετικά με τις συμβάσεις εκτελέσεως δημοσίων έργων / Π. Χαλιούλιας. - 2021
Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 2-3, σ. 179-212

Χαλκιάς, Ιωάννης-Κωνσταντίνος Γ.

Η εφαρμογή των αποφάσεων του ΕΔΔΑ ως θεμελιώδης προϋπόθεση σεβασμού της ΕΣΔΑ / Ιωάννη-Κωνσταντίνου Χαλκιά. - 2019
Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2019, τεύχ. 3, σ. 771-780

Χατζηβασιλείου, Ευάνθης

Σχετικά με την εκσυγχρονιστική λειτουργία του Συντάγματος στην ελληνική ιστορία / Ευάνθης Χατζηβασιλείου. - 2022
Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2022, τεύχ. 1-2, σ. 29-43

Χελιδόνης, Απόστολος Μ.

Η δωρεά ως causa minor στην ΑΚ 913 / Απόστολος Χελιδόνης. - 2022
Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2022, τ. 15, τεύχ. 12, σ. 1419-1437

Χρήστου, Βασιλική Ε.

Η ελληνική επανάσταση στον ευρωπαϊκό αιώνα των επαναστάσεων / Βασιλική Χρήστου. - 2022
Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2022, τεύχ. 1-2, σ. 139-168

Χρήστου, Βασιλική Ε.

Η συναίνεση και η πρόσφατη συνταγματική αναθεώρηση / Βασιλική Χρήστου. - 2021
Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2021, τεύχ. 1, σ. 31-61

Χρήστου, Βασιλική Ε.

Οι ατομικές ελευθερίες και η μεταβολή της ανθρώπινης συνθήκης / Βασιλική Χρήστου. - 2020
Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2020, τ. 22, τεύχ. 85, σ. 615-661

Χριστοφορίδου, Στέλλα

Supreme Court of the United States 590 U. S. _ (2020) Bostock v. Clayton County: Nos. 17-1618, 17-1623 και 18-107 απόφαση της 15.6.2020 / Στέλλα Χριστοφορίδου. - 2021
Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 7, σ. 740-744

Χριστοφορίδου, Στέλλα

Η ανθρώπινη ανάγκη για στέγαση και η νομιμότητα μέσα από δραματικές σταθμίσεις του νόμου και του δικαστή / Στέλλα Χριστοφορίδου. - 2021
Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2021, τεύχ. 2, σ. 547-563

Χριστοφορίδου, Στέλλα

Η διαχείριση των υδάτων ως εθνική εσωτερική πολιτική και η εξυπηρέτηση δημόσιων σκοπών / Στέλλα Χριστοφορίδου. - 2021
Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2021, τεύχ. 4, σ. 1503-1514

Χριστοφορίδου, Στέλλα

Η δικαστική προστασία των συνθηκών κράτησης: η κρισιμότητα του ενδίκου βοηθήματος στη χώρα μας / Στέλλα Χριστοφορίδου. - 2021
Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2021, τεύχ. 2, σ. 483-492

Χριστοφορίδου, Στέλλα

Η λειτουργία των ΟΤΑ μεταξύ ευρωπαϊκής οικονομικής διακυβέρνησης και περιφερειακής πολιτικής και η θεσμική τους θέση με βάση το Σύνταγμα / Στέλλα Χριστοφορίδου. - 2021
Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2021, τεύχ. 4, σ. 1345-1359

Χριστοφορίδου, Στέλλα

Η προστασία της αξιοπρεπούς διαβίωσης στην εποχή της πανδημίας: μια πρώτη απόπειρα χαρτογράφησης / Στέλλα Χριστοφορίδου. - 2021
Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 11, σ. 1097-1103

Χριστοφορίδου, Στέλλα

Η συνταγματική προστασία των άθρησκων: το διάταγμα του Κρέοντα και το σώμα του νεκρού Πολυνείκη / Στέλλα Χριστοφορίδου. - 2020
Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2020, τεύχ. 1-2, σ. 199-232

Χριστοφορίδου, Στέλλα

Οι διαστάσεις της αξιοπρεπούς διαβίωσης / Στέλλα Χριστοφορίδου. - 2021
Περιέχεται στο: Το Σύνταγμα, 2021, τεύχ. 1, σ. 233-252

Χριστοφορίδου, Στέλλα

Το έλλειμμα για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς στο δίκαιο της Ένωσης: σχόλιο στην ΟΛΣΕ 991/2011: ο σταθμός Βενιζέλου στη Θεσσαλονίκη / Στέλλα Χριστοφορίδου. - 2021
Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2021, τ. 23, τεύχ. 88, σ. 403-438

Χρυσόγονος, Κώστας Χ.

Η συνταγματική προβληματική του εμβολιασμού κατά του COVID-19 - Εισαγωγικές σκέψεις / Κώστας Χ. Χρυσόγονος. - 2021
Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 7, σ. 666-667

Χρυσόγονος, Κώστας Χ.

Κριτικές σκέψεις για την ερμηνεία του Συντάγματος και για τα όρια της συνταγματικής επιστήμης / Κώστας Χρυσόγονος. - 2022
Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2022, τ. 24, τεύχ. 93, σ. 613-621

Χρυσόγονος, Κώστας Χ.

Το όραμα της συντακτικής εξουσίας: σκέψεις για τον γαλλικό επαναστατικό συνταγματισμό 1789-1799 / Κώστας Χρυσόγονος. - 2020
Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2020, τ. 22, τεύχ. 85, σ. 569-600

Χρυσανθάκης, Χαράλαμπος Γ.

Η ενεργητική νομιμοποίηση του Δημοσίου για την άσκηση αγωγής στο πλαίσιο των διαφορών από τις δημόσιες συμβάσεις / Χαράλαμπος Χρυσανθάκης. - 2022
Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2022, τ. 15, τεύχ. 1, σ. 1-6

Χρυσανθάκης, Χαράλαμπος Γ.

Ο ρόλος του δικαστικού πληρεξούσιου στο πλαίσιο της διοικητικής δίκης / Χ. Γ. Χρυσανθάκης. - 2021
Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2021, τ. 14, τεύχ. 1, σ. 1-5

Ψάρρας, Αλκιβιάδης Κ.

Ανεξάρτητες Ρυθμιστικές Αρχές και Επιτροπή Ανταγωνισμού / Αλκιβιάδης Ψάρρας. - 2020
Περιέχεται στο: Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου, 2020, τ. 13, τεύχ. 8-9, σ. 685-705

Ψαραύτη-Φύτρου, Μπιάνκα Γ.

Η διδασκαλία των θρησκευτικών στο Δημοτικό και το Γυμνάσιο μετά την ΟΛΣτΕ 660/2018/ απόφαση / Μπιάνκα Γ. Ψαραύτη-Φύτρου. - 2020
Περιέχεται στο: Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2020, τ. 22, τεύχ. 83, σ. 185-198

Αλφαβητικό ευρετήριο Μαρτίου - Απριλίου 2023

ΑΙΓΙΑΛΟΣ:

ΑΠ 1006/2022, σ. 401.

Επανακαθορισμός αιγιαλού. Προϋποθέσεις. Ο επανακαθορισμός της οριογραμμής του αιγιαλού, πλην της περίπτωσης μεταβολής του αιγιαλού συνεπεία φυσικών φαινομένων, διενεργείται όταν αποδεδειγμένα, λόγω πλάνης περί τα πράγματα, έχει χωρήσει εσφαλμένος καθορισμός της οριογραμμής αυτής. Η απόφαση της Επιτροπής, με την οποία γίνεται δεκτή ή απορρίπτεται αίτηση επανακαθορισμού, πρέπει να είναι αιτιολογημένη ως προς τον έλεγχο της συνδρομής ή μη των προϋποθέσεων για τον επανακαθορισμό, να στηρίζεται δε σε εκτίμηση αντικειμενικών δεδομένων και στοιχείων, που συναρτώνται με φυσικά φαινόμενα, καθώς και τεχνικές κρίσεις ως προς το πλάτος του αιγιαλού, τη μορφολογία και τη βαθμμετρία του θαλάσσιου πυθμένα, τον κυματισμό, ο οποίος επηρεάζει την παράκτια ζώνη και τη γεωμορφολογία του εδάφους, όπου περιλαμβάνεται η τυχόν ύπαρξη βλάστησης, που αποτελεί κατά τεκμήριο τη φυσική θέση της οριογραμμής του αιγιαλού. ΣτΕ 1805/2022, σ. 434.

ΑΙΤΗΣΗ ΑΚΥΡΩΣΕΩΣ (ΔιοικΔ):

Δήλωση συνέχισης δίκης και άσκηση δεύτερης αίτησης ακύρωσης. Κατάργηση της ακυρωτικής δίκης συντρέχει και στην περίπτωση που, μέχρι τον χρόνο εκδίκασης της αίτησης ακύρωσης, έπαυσε, για οποιονδήποτε λόγο, η ισχύς της προσβαλλόμενης διοικητικής πράξης ή παράλειψης. Κατ' εξαίρεση, συγχωρείται η συνέχιση της δίκης, όταν ο αιτών επικαλείται ιδιαίτερο προς τούτο έννομο συμφέρον προς αποτροπή δυσμενών για το μέλλον διοικητικής φύσης συνεπειών που απορρέουν από την προσβληθείσα διοικητική πράξη ή παράλειψη, οι οποίες δεν μπορούν να αρθούν παρά μόνο με την έκδοση ακυρωτικής απόφασης. Η επίκληση του ιδιαίτερου αυτού εννόμου συμφέροντος και των πραγματικών περιστατικών, επί των οποίων θεμελιώνεται τούτο, πρέπει να γίνεται είτε με υπόμνημα ή με έγγραφη δήλωση, προς το δικαστήριο που κατατίθενται, μέχρι την πρώτη συζήτηση της υπόθεσης στο ακροατήριο, είτε με προφορική δήλωση στο ακροατήριο και ανάπτυξη του περιεχομένου της προφορικής αυτής δήλωσης με υπόμνημα που κατατίθεται εντός της χορηγηθείσας από τον Πρόεδρο για την υποβο-

λή υπομνήματος προθεσμίας. Τούτο δε μόνον όταν οι διάδικοι επιλέγουν να μην ασκήσουν, επιπλέον της ήδη ασκηθείσας από αυτούς εκκρεμούς αίτησης ακύρωσης, και νέα, αυτοτελή αίτηση ακύρωσης κατά της χρονικά μεταγενέστερης πράξης, η οποία αντικαθιστά ή τροποποιεί την προσβαλλόμενη πράξη (διότι, στην περίπτωση αυτήν, απαραδέκτως ζητούν τη συνέχιση της αρχικής δίκης). ΣτΕ 929/2022, σ. 426.

ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΑ ΔΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ:

ΑΠ 808/2022, σ. 396.

ΑΠ 819/2022, σ. 396.

ΑΠ 846/2022, σ. 396.

ΑΠ 857/2022, σ. 397.

ΑΠ 861/2022, σ. 397.

ΑΠ 863/2022, σ. 397.

ΑΠ 873/2022, σ. 398.

ΑΠ 881/2022, σ. 398.

ΑΠ 906/2022, σ. 398.

ΑΠ 918/2022, σ. 399.

ΑΠ 929/2022, σ. 399.

ΑΠ 945/2022, σ. 400.

ΑΠ 952/2022, σ. 400.

ΑΠ 962/2022, σ. 401.

ΑΠ 1006/2022, σ. 401.

ΑΠ 1028/2022, σ. 402.

ΑΚΡΟΑΣΗ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ:

Επιβολή διοικητικής κύρωσης. Δικαίωμα προηγούμενης ακρόασης. Το δικαίωμα της προηγούμενης ακρόασης, με την έννοια που κατοχυρώνεται στο άρθρο 20 § 2 του Συντάγματος ρυθμίζεται ειδικότερα, υπό την αυτή έννοια, με τις διατάξεις του άρθρου 6 του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας. Συνέπεια της φύσης αυτής και του σκοπού του δικαιώματος είναι, ότι η παραβίασή του δεν θεραπεύεται με την εκ των υστέρων παροχή στον ενδιαφερόμενο της δυνατότητας να ζητήσει την ακύρωση ή την τροποποίηση της πράξης ή μετά την έκδοση της προσβαλλόμενης απόφασης, της παροχής δυνατοτήτος να υποβάλλει έγγραφες εξηγήσεις. Κρίση του Δικαστηρίου ότι με την προσφυγή διατυπώνονται συγκεκριμένοι ισχυρισμοί, με τους οποίους ο προσφεύγων αμφισβητεί ότι υπέπεσε στις αποδιδόμενες σε αυτόν παραβάσεις, οι οποίοι παρίστανται ουσιώ-

δεις, υπό την έννοια ότι θα μπορούσαν να ασκήσουν επιρροή στην εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών από τη διοίκηση, κατά την τήρηση της διαδικασίας προηγούμενης ακρόασης και άρα η προσβαλλόμενη πράξη επιβολής διοικητικής κύρωσης εκδόθηκε κατά παράβαση ουσιώδους τύπου της διαδικασίας, με αποτέλεσμα την ακύρωση της πράξης αυτής και αναπομπή της υπόθεσης στη Διοίκηση για να την κρίνει, αφού τηρηθεί ο τύπος της προηγούμενης ακρόασης του προσφεύγοντος (Άρθρα 20 Σ, άρθρο 20 § 2, 6 ΚΔιοικΔικ). ΔιοικΠρΑθ 77/2023, σ. 349.

ΑΚΥΡΟΤΗΤΑ (ΠοινΔ):

ΣυμβΑΠ 772/2022, σ. 395.

ΑΠ 834/2022, σ. 396.

ΑΠ 873/2022, σ. 398.

ΑΠ 884/2022, σ. 398.

ΑΠ 916/2022, σ. 399.

ΑΠ 921/2022, σ. 399.

ΑΝΑΒΟΛΗ (ΠοινΔ):

ΑΠ 1028/2022, σ. 402.

ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΕΓΓΡΑΦΩΝ:

ΑΠ 834/2022, σ. 396.

ΑΠ 884/2022, σ. 398.

ΑΠ 921/2022, σ. 399.

ΑΝΑΙΡΕΣΗ (ΔιοικΔ):

Αναίρεση. Κοινοποίηση σε πρόσωπο άγνωστης διαμονής. Ο αναιρεσείων έχει την υποχρέωση να κοινοποιήσει προς τον αναιρεσίβλητο, η δε παράλειψη της υποχρέωσης αυτής έχει ως συνέπεια, εφ' όσον δεν παρίσταται ο αναιρεσίβλητος, την αναβολή και, τελικά, την απόρριψη της αίτησης αναίρεσης ως απαράδεκτης. Ως παράλειψη εκπλήρωσης της υποχρέωσης αυτής του αναιρεσειόντος θεωρείται και η διενέργεια άκυρων κοινοποιήσεων. Ο αναιρεσείων εξακολουθεί να έχει την υποχρέωση να ενεργήσει τις κοινοποιήσεις και αν ακόμη ο αναιρεσίβλητος δεν κατέστη δυνατόν να ανευρεθεί στη διεύθυνση που δήλωσε, αλλά είναι άγνωστης διαμονής. Στην περίπτωση αυτήν, εφ' όσον δεν μπορεί να ανευρεθεί η μόνιμη κατοικία ή η προσωρινή διαμονή του αναιρεσίβλητου ή, προκειμένου περί νομικών προσώπων, ο τόπος στον οποίο μεταφέρθηκε η έδρα τους ή ο τόπος κατοικίας ή διαμονής του νόμιμου εκπροσώπου τους, οι κοινοποιήσεις διενεργούνται σύμφωνα με τη διαδικασία που προβλέπεται από τον

ΚΠολΔ για τα πρόσωπα άγνωστης διαμονής. Η μη εκπλήρωση της υποχρέωσης αυτής συνεπάγεται την αναβολή της συζήτησης και, τελικά, την απόρριψη ως απαράδεκτης της αίτησης αναίρεσης, αν ο αναιρεσίβλητος δεν παρίσταται κατά τη συζήτηση της υπόθεσης. Για τη διενέργεια έγκυρης κοινοποίησης σε πρόσωπο άγνωστης διαμονής πρέπει να βεβαιώνεται στην έκθεση του δικαστικού επιμελητή ή του οργάνου, που είναι αρμόδιο για την επίδοση, ότι ο αναιρεσίβλητος δεν ανευρέθη στη διεύθυνση που δήλωσε και ότι, παρά το ότι καταβλήθηκε κάθε προσπάθεια, δεν κατέστη δυνατό να ανευρεθεί η νέα κατοικία ή διαμονή του ή, προκειμένου περί νομικών προσώπων, η νέα τους έδρα ή ο τόπος κατοικίας ή διαμονής του νόμιμου εκπροσώπου τους. Οι κοινοποιήσεις προς αναιρεσίβλητο άγνωστης διαμονής γίνονται στον Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου, οι δε δημοσιεύσεις σε δύο ημερήσιες εφημερίδες των Αθηνών. ΣτΕ 915/2022, σ. 426

ΑΝΑΣΤΟΛΗ (ΠΚ):

ΑΠ 918/2022, σ. 399.

ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΕΣ ΑΡΧΕΣ:

Ανεξάρτητες Αρχές. Λήξη θητείας μελών. Είναι μεν ανεκτή η συνέχιση της λειτουργίας των Ανεξάρτητων Αρχών μετά τη λήξη της θητείας των μελών τους και μέχρι την επιλογή των νέων, μόνον, όμως, επί χρονικό διάστημα εύλογο, το οποίο κρίνεται κατά τις εκάστοτε συντρέχουσες περιστάσεις, μετά την πάροδο του οποίου το Σύνταγμα δεν ανέχεται πλέον την παράταση της θητείας των μελών της Ανεξάρτητης Αρχής, η οποία δεν διαθέτει, από το χρονικό αυτό σημείο και εφ' εξής, νόμιμη συγκρότηση. Συνεπώς, νόμιμη είναι η παράταση θητείας μέλους Ανεξάρτητης Αρχής μόνον: α) όταν συντρέχει περίπτωση λήξης νόμιμης θητείας του, η οποία ξεκίνησε κατόπιν επιλογής του από τη Διάσκεψη των Προέδρων της Βουλής και διορισμού του στην θέση αυτή από τον αρμόδιο Υπουργό και β) όταν, κατόπιν τούτου, διαρκεί η παράταση αυτή για εύλογο χρονικό διάστημα. ΣτΕ 1603/2022, σ. 429.

ΑΝΗΛΙΚΟΙ:

Αίτηση προσωρινής αποκλειστικής επιμέλειας και προσωρινής διατροφής ανήλικου τέκνου, καθώς και προσωρινής μετοίκησης του καθ' ου. Απαράδεκτη η προφορικός ασκηθείσα αντάιτηση προσωρινής συνεπιμέλειας - επικοινωνίας-διατροφής. Προϋποθέ-

σεις για την απόκλιση από τον κανόνα της από κοινού επιμέλειας. Ανάθεση της προσωρινής αποκλειστικής επιμέλειας στην αιτούσα μητέρα. Προσωρινή επιδίκαση διατροφής. Προσωρινή μετοίκηση του καθ' ου. Απόρριψη προφορικών ασκηθείσας ανταίτησης λόγω απαραδέκτου. Αυτεπάγγελτη ρύθμιση του δικαιώματος επικοινωνίας του πατέρα. Συμφωνισμός των δικαστικών εξόδων (Άρθρα 1475 επ. ΑΚ, 686, 728, 731, 735, 176 ΚΠολΔ, 45, 116 § 4β και 120 του ν. 4842/2021). ΜΠρΑθ 478/2023, σ. 340.

ΑΠ 884/2022, σ. 398.

Δικαίωμα πρόσβασης γονέα σε προσωπικά στοιχεία των ανήλικων τέκνων επί φακέλου της Εισαγγελίας Ανηλίκων. Λίγες σκέψεις με αφορμή την άρνηση της Εισαγγελίας Ανηλίκων να εφαρμόσει την υπ' αριθμ. 1/2021 εγκύκλιο της Εισαγγελίας του Αρείου Πάγου. Επίκαιρα - Ειδικά Θέματα & Γνωμοδοτήσεις Γ. Π. Κατσαβριά, σ. 466.

ΑΝΘΡΩΠΟΚΤΟΝΙΑ:

ΑΠ 962/2022, σ. 401.

ΑΝΩΤΕΡΗ ΒΙΑ:

ΑΠ 1028/2022, σ. 402.

ΑΠΑΤΗ (ΠΚ):

ΑΠ 861/2022, σ. 397.

ΑΠΟΔΕΙΞΗ (ΠοινΔ):

ΑΠ 808/2022, σ. 396.

ΑΠΟΔΟΧΕΣ:

ΑΠ 857/2022, σ. 397.

ΑΠΟΛΟΓΙΑ:

ΑΠ 808/2022, σ. 396.

ΑΠΟΠΕΙΡΑ:

ΑΠ 952/2022, σ. 400.

ΑΠΟΠΟΙΗΣΗ:

Άδεια αποποίησης σε ανήλικο που κατοικεί στην Ελβετία. Θεμελίωση διεθνούς δωσιδικίας του Ειρηνοδικείου Αθηνών ως δικαστηρίου κληρονομίας σε συνδυασμό με την επείγουσα φύση και το συμφέρον του τέκνου κατ' εφαρμογή του Κανονισμού 2202/23. ΕιρΑθ 2602/2022, σ. 372.

ΑΠΟΦΑΣΗ (Ακυρωτική):

Ακυρωτική απόφαση και αλλαγή του νομοθετικού καθεστώτος. Η ακύρωση διοικητικής πράξης από το ΣτΕ ή άλλο διοικητικό δικαστήριο επαναφέρει την υπόθεση στον χρόνο έκδοσης της ακυρωθείσας πράξης, η δε τυχόν εκδιδόμενη, σε συμμόρφωση προς την ακυρωτική απόφαση, νέα πράξη ανάγεται στον χρόνο εκείνο και διέπεται, κατ' αρχήν, από το τότε ισχύον νομικό και πραγματικό καθεστώς λόγω της υποχρέωσης της Διοίκησης να σεβαστεί το δεδικασμένο που απορρέει από την ακυρωτική απόφαση και να συμμορφωθεί προς αυτήν. Η νομοθετική εξουσία να μεν δεν κωλύεται να προβαίνει, με γενικές διατάξεις, σε νέες ρυθμίσεις που μεταβάλλουν το ισχύον νομοθετικό καθεστώς, πλην όμως το νέο αυτό νομοθετικό καθεστώς καταλαμβάνει τις, λόγω ακυρωτικής απόφασης, εκκρεμείς ενώπιον της Διοίκησης υποθέσεις μόνον όταν το νεότερο νομοθέτημα έχει αναδρομική ισχύ ή προκύπτει από αυτό ότι ο νομοθέτης δεν ανέχεται εφ' εξής την εφαρμογή των παλαιών διατάξεων. Σε τέτοιες περιπτώσεις, εφαρμοστέο είναι το νομικό καθεστώς που ισχύει κατά τον χρόνο έκδοσης της νέας διοικητικής πράξης, που εκδίδεται μετά την ακυρωτική απόφαση. ΣτΕ 1868/2022, σ. 436.

ΑΠΟΦΑΣΗ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ:

Παραβίαση δικαστικών αποφάσεων και διαχρονικό δίκαιο. Η δικαστική απόφαση, που ρυθμίζει το δικαίωμα επικοινωνίας του γονέως με το ανήλικο τέκνο, είναι μεν διαπλαστική και όχι καταψηφιστική, πλην όμως για την πλήρωση της αντικειμενικής και της υποκειμενικής υπόστασης του εγκλήματος τούτου δεν απαιτείται η παραβιαζόμενη απόφαση να διαλαμβάνει εξαναγκαστικά μέτρα ή να έχει επισηρευθεί αναγκαστική εκτέλεσή της ούτε απαιτείται τυπική επίδοσή της, αλλά αρκεί ο υπόχρεος προς συμμόρφωση να έλαβε με οποιονδήποτε τρόπο γνώση αυτής. Αναρρείται η προσβαλλόμενη απόφαση λόγω ελλείψεως ειδικής και εμπεριστατωμένης αιτιολογίας και εσφαλμένης ερμηνείας και εφαρμογής του νόμου (Άρθρα 2, 20, 169Α ΠΚ, 232Α § 1 προΐσχ. ΠΚ, 510 § 1 στοιχ. Δ' και Ε' ΚΠΔ). ΑΠ 779/2022, σ. 390.

ΑΣΕΛΓΕΙΑ:

ΑΠ 884/2022, σ. 398.

ΑΣΤΙΚΗ ΕΥΘΥΝΗ ΔΗΜΟΣΙΟΥ:

Ζημιές από βίαια επεισόδια. Αστική ευθύνη του Δημοσίου. Η προστασία της περιουσίας των πολιτών από βίαια επεισόδια που εκδηλώνονται στο πλαίσιο οποιασδήποτε μορφής μαζικής κινητοποίησης κοινωνικών ομάδων αποτελεί υποχρέωση των αστυνομικών οργάνων, η εκπλήρωση της οποίας δεν εναπόκειται στη διακριτική τους ευχέρεια. Επομένως, αν τα αστυνομικά όργανα παραλείψουν παντελώς να επέμβουν για να προστατεύσουν την περιουσία πολίτη, η οποία απειλείται υπό τις παραπάνω περιστάσεις, η παράλειψή τους αυτή είναι παράνομη και, συνεπώς, συντρέχει η πρώτη απαιτούμενη για τη θεμελίωση αστικής ευθύνης του Δημοσίου προϋπόθεση της παρανομίας. Δεν νοείται, στην περίπτωση αυτήν, υπέρβαση των άκρων ορίων ή κακή άσκηση της διακριτικής ευχέρειας των αστυνομικών οργάνων, αφού πάντως τέτοια υπέρβαση των άκρων ορίων ή κακή άσκηση προϋποθέτει λογικά την άσκησή της. Διακριτική ευχέρεια διαθέτουν τα αστυνομικά όργανα μόνον ως προς τον τρόπο με τον οποίο θα ενεργήσουν. Ακατάλληλα αστυνομικά μέτρα. Υπέρβαση των άκρων ορίων της διακριτικής ευχέρειας συντρέχει αν τα αστυνομικά όργανα, όταν επιχειρούν προς εκπλήρωση της παραπάνω υποχρέωσής τους, λαμβάνουν μεν μέτρα για να προστατεύσουν την ιδιωτική περιουσία, τα μέτρα όμως αυτά δεν είναι τα αναγκαία και πρόσφορα για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού. Στην ειδικότερη δε περίπτωση, κατά την οποία τα αστυνομικά όργανα, αν και επεμβαίνουν και επιχειρούν, δεν λαμβάνουν κανένα συγκεκριμένο μέτρο για να προστατεύσουν την περιουσία του πολίτη, η επιλογή της αποχής τους από κάθε ενέργεια ειδικά προς το σκοπό της προστασίας του παραπάνω αγαθού συνιστά υπέρβαση των άκρων ορίων της διακριτικής ευχέρειάς τους και, για το λόγο αυτόν, είναι παράνομη. Ανώτερη βία. Το Δημόσιο απαλλάσσεται από την αντικειμενική ευθύνη προς αποζημίωση, αν η φθορά ή η καταστροφή της περιουσίας των πολιτών που προκαλείται κατά τη διάρκεια βίαιων επεισοδίων οφείλεται σε περιστατικά που συγκροτούν την έννοια της ανώτερης βίας, δηλαδή σε γεγονότα αιφνίδια (τυχερά) και απρόβλεπτα στη συγκεκριμένη περίπτωση, τα οποία δεν μπορεί να αποτραπούν με μέτρα εξαιρετικής επιμέλειας και σύνεσης που επιβάλλονται στη συγκεκριμένη περίπτωση. Η περίπτωση ανώτερης βίας αποτελεί απαλλακτικό από την ευθύνη του Δημοσίου λόγο, που διακόπτει τον

αιτιώδη σύνδεσμο μεταξύ της παράνομης πράξης ή παράλειψης και της ζημίας και όχι απαλλακτικό λόγο που αίρει τον παράνομο χαρακτήρα της πράξης ή της παράλειψης (όπως είναι η περίπτωση της κατάστασης ανάγκης). Δεν συνιστούν ανώτερη βία βίαια επεισόδια ιδιαίτερα μεγάλης έντασης και έκτασης, που κλιμακώνονται και εξαπλώνονται σταδιακά και λαμβάνουν χώρα σε πολλά σημεία ταυτόχρονα, με συνέπεια τη διάσπαση των αστυνομικών δυνάμεων και, κατ' επέκταση, τη μείωση της αποτελεσματικότητάς τους, αν αυτά τα επεισόδια μπορούσαν να προβλεφθούν κατά τα διδάγματα της κοινής πείρας και να τεθούν υπό έλεγχο έγκαιρα, πριν δηλαδή εξαπλωθούν και καταστούν ανεξέλεγκτα, με τη λήψη άμεσων, αναγκαίων και πρόσφορων μέτρων. Επεισόδια λόγω πυροβολισμού ανήλικου στα Εξάρχεια. Η είδηση του θανάτου ανήλικου στην περιοχή των Εξαρχείων από πυροβολισμό από αστυνομικό όργανο είναι πολύ πιθανό, έως και αναμενόμενο, να προκαλέσει εντονότατη κοινωνική αντίδραση, να οδηγήσει σε άμεση μαζική κινητοποίηση πολιτών στα αστικά κέντρα και, συνακόλουθα, να πυροδοτήσει ανά πάσα στιγμή κοινωνική έκρηξη. Το στοιχείο του αναπότρεπτου δεν υφίσταται, αν τα βίαια επεισόδια κλιμακώνονται σταδιακά, κατά τρόπο που να παρέχεται, κατά τα διδάγματα της κοινής πείρας, η δυνατότητα στις αστυνομικές δυνάμεις να εμποδίσουν την εξάπλωση και την κορύφωση της έντασής τους με την έγκαιρη λήψη και ορθή εκτέλεση των ενδεδειγμένων, στη συγκεκριμένη περίπτωση, προληπτικών ή κατασταλτικών μέτρων στο πλαίσιο των εξουσιών που τους παρέχει ο νόμος, δεδομένης και της επιχειρησιακής ετοιμότητάς τους. Πολύ περισσότερο δεν συνιστούν περίπτωση ανώτερης βίας βίαια επεισόδια και βανδαλισμοί που λαμβάνουν χώρα στο πλαίσιο προγραμματισμένης πορείας διαμαρτυρίας, όταν, για το ίδιο γεγονός που πυροδότησε τη διαμαρτυρία, έχουν ήδη λάβει χώρα βίαια περιστατικά μεγάλης έντασης και έκτασης, καθώς και εκτεταμένες φθορές και καταστροφές είτε στην ίδια περιοχή, είτε σε άλλη, εφ' όσον και στην περίπτωση αυτή μία τέτοια εξέλιξη είναι αναμενόμενη με μεγάλη πιθανότητα και άρα είναι δυνατό να προβλεφθεί και να αποτραπεί με άμεση ενέργεια και λήψη όλων των ενδεδειγμένων μέτρων (λαμβανομένης υπ' όψη και της εξουσίας των αστυνομικών οργάνων να επιβάλλουν περιορισμούς στη διεξαγωγή συγκεντρώσεων ή συναθροίσεων ή να διαλύουν συγκεντρώσεις ή συναθροίσεις).

ΣτΕ 1781/2022, σ. 432.

ΑΣΦΑΛΙΣΗ (Εμπ):

Καταγγελία ασφαλιστικής σύμβασης εκ μέρους του ασφαλιστή λόγω καθυστέρησης καταβολής ληξιπρόθεσμης δόσης ασφαλιστρού. Τρόπος προσήκουσας γνωστοποίησής της στον ασφαλισμένο. Επί κοινοποίησης της ειδοποίησής περί καταβολής ασφαλιστρού και της καταγγελίας διά συστημένης επιστολής, έναρξη της προθεσμίας για καταβολή των ασφαλιστρού από τη γνώση του περιεχομένου της επιστολής από τον ασφαλισμένο. ΑΠ 342/2022, σ. 365.

ΑΤΥΧΗΜΑ (Εργ):

Θανατηφόρο εργατικό ατύχημα. Προσδιορισμός ποσού εύλογης αποζημίωσης. Αρχή της αναλογικότητας. ΑΠ 1616/2022, σ. 345.

ΒΟΥΛΕΥΜΑ:

ΣυμβΑΠ 772/2022, σ. 395.

ΔΕΗ:

Περιορισμοί της επιχειρηματικής ελευθερίας. Να μιν οι επιβαλλόμενοι με νόμο ή με κανονιστική πράξη περιορισμοί στην επιχειρηματική ελευθερία είναι κατά το Σύνταγμα θεμιτοί εφ' όσον ορίζονται γενικά, κατά τρόπο αντικειμενικό, δεν αποκλείεται, όμως, για τον λόγο αυτόν, η επιβολή περιορισμών σε μία και μόνον επιχείρηση εν όψει της θέσης που κατέχει στην αγορά, εφ' όσον συντρέχουν λόγοι δημοσίου συμφέροντος, όπως στην περίπτωση της επιβολής περιοριστικών ρυθμίσεων σε βάρος της ΔΕΗ προς τον σκοπό της ενίσχυσης του ανταγωνισμού, που συνιστά σκοπό δημοσίου συμφέροντος. Άλλωστε, σε ειδικές περιπτώσεις και υπό την επιφύλαξη ότι δεν θίγονται συνταγματικές διατάξεις και αρχές ή άλλοι κανόνες υπερνομοθετικής ισχύος (και κυρίως η αρχή της ισότητας), είναι δυνατή η εισαγωγή με τυπικό νόμο ρύθμισης, που αφορά ατομική περίπτωση. Νομοθετικός καθορισμός τιμής εκκίνησης προθεσμιακών προϊόντων της ΔΕΗ. Ο νομοθετικός καθορισμός της τιμής εκκίνησης των προσφορών για τα δημοπρατούμενα από τη ΔΕΗ προθεσμιακά προϊόντα ηλεκτρικής ενέργειας, με βάση τα μεταβλητά κόστη των λιγνιτικών και υδροηλεκτρικών μονάδων της, δεν παρίσταται ως πρόδηλα μη συναφές ή απρόσφορο για την επίτευξη του επιδιωκόμενου από τον νόμο σκοπού μέτρο ούτε υπερβαίνει,

και μάλιστα πρόδηλα, το απαραίτητο για την πραγματοποίηση του σκοπού αυτού μέτρο. Συνεπώς δεν παραβιάζονται τα άρθρα 5 και 106 Σ ούτε η αρχή της αναλογικότητας. Προστασία της περιουσίας. Τόσο οι συνταγματικές διατάξεις περί της προστασίας της ιδιοκτησίας (άρθρο 17) όσο και το άρθρο 1 του ΠΠΠ της ΕΣΔΑ περί της προστασίας της περιουσίας δεν απαγορεύουν τη λήψη μέτρων που αποβλέπουν στην εύρυθμη λειτουργία της αγοράς υπό συνθήκες υγιούς και αποτελεσματικού ανταγωνισμού εφ' όσον οι σχετικές ρυθμίσεις είναι σύμφωνες με την αρχή της αναλογικότητας και κρίνονται επιβεβλημένες κατά την εκτίμηση του νομοθέτη και της οικείας ρυθμιστικής αρχής, οι οποίοι διαθέτουν ευρύ περιθώριο εκτίμησης. Και τούτο, διότι τα παραπάνω μέτρα ναι μιν συνεπάγονται, κατ' αρχήν, τη μείωση της περιουσίας της ΔΕΗ, αφού υποχρεούται να πωλήσει ηλεκτρική ενέργεια σε τιμή κατώτερη από την Οριακή Τιμή Συστήματος (ΟΤΣ), δικαιολογούνται, όμως, για λόγους γενικού (δημόσιου) συμφέροντος (δηλαδή την ενίσχυση του ανταγωνισμού), έχουν χρονικά περιορισμένη ισχύ και δεν αφορούν τον καθορισμό ανώτατης τιμής πώλησης ηλεκτρικής ενέργειας, αλλά τον καθορισμό κατώτατης τιμής προσφοράς σε δημοπρασίες (η οποία τιμή προφανώς, κατά τα δεδομένα της κοινής πείρας, θα βελτιωθεί κατά την εξέλιξη της δημοπρασίας). ΣτΕ 1669/2022, σ. 430.

ΔΗΜΟΣΙΟ:

ΑΠ 763/2022, σ. 395.

ΑΠ 945/2022, σ. 400.

ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΙ:

Διαγωνισμός για την εισαγωγή μαθητών σε πρότυπο εκπαιδευτήριο. Ευθύνη από διαπραγματεύσεις διότι δεν παρατέθηκαν όλοι οι σχετικοί όροι του κανονισμού του σχολείου στους συμμετέχοντες, καθώς και διότι λειτουργούσε φροντιστηριακά τμήματα προετοιμασίας των συμμετεχόντων χωρίς άδεια από το Υπουργείο. Προσβολή προσωπικότητας από το εκπαιδευτήριο διότι δεν χορήγησε αντίγραφο των γραπτών της συμμετέχουσας προκειμένου η τελευταία να πληροφορηθεί τις επιδόσεις της. Επιδίκαση αποζημίωσης για τη δαπάνη παρακολούθησης του φροντιστηριακού τμήματος, καθώς και ηθικής βλάβης στο τέκνο και τους γονείς του για την προσβολή προσωπικότητας. ΜΕφΑθ 6170/2023, σ. 356.

Ασυνήθιστα χαμηλές προσφορές. Δικαιολόγηση από

τον προσφεύγοντα. Διαδικασία διαλόγου. ΣτΕ 1555/2022, σ. 429.

Δημόσιοι διαγωνισμοί. Εξουσία ΑΕΠΠ. Η ΑΕΠΠ, επιλαμβανόμενη προδικαστικής προσφυγής, κρίνει αποκλειστικά τα θιγόμενα με αυτή θέματα. Και να μεν η προδικαστική προσφυγή πρέπει να περιέχει σαφώς καθορισμένο αίτημα, το αίτημα όμως αυτό μπορεί να συνίσταται αποκλειστικά στην (εν όλω ή εν μέρει) ακύρωση της προσβαλλόμενης πράξης ή παράλειψης, δεδομένου ότι η ΑΕΠΠ δεν έχει εξουσία ούτε να τροποποιήσει την προσβαλλόμενη πράξη, ούτε να προβεί η ίδια στην οφειλόμενη ενέργεια, καθ' υποκατάσταση της αναθέτουσας αρχής. Εξάλλου, το αίτημα της προδικαστικής προσφυγής διακρίνεται από το αντικείμενο της συμμόρφωσης της αναθέτουσας αρχής σε περίπτωση ακυρωτικής απόφασης της ΑΕΠΠ, το οποίο προφανώς δεν οφείλει να προσδιορίζει ο προσφεύγων, διότι το ειδικότερο περιεχόμενο και η έκταση της υποχρέωσης συμμόρφωσης της αναθέτουσας αρχής προσδιορίζονται από την ακυρωτική απόφαση, δηλαδή από τις παρατιθέμενες στο διατακτικό και στο αιτιολογικό της κρίσεις επί των ζητημάτων που εξέτασε και επί των οποίων αποφάνθηκε η ΑΕΠΠ. «Ευρωπαϊκό Ενιαίο Έγγραφο Σύμβασης». Το ΕΕΕΣ αποτελεί ουσιώδες δικαιολογητικό συμμετοχής, που επέχει θέση υπεύθυνης δήλωσης και λειτουργεί ως προκαταρκτική απόδειξη περί του ότι ο υποβάλλων αυτό οικονομικός φορέας πληροί τις προϋποθέσεις συμμετοχής που καθορίζονται από τη διακήρυξη, την ίδια δε προκαταρκτική απόδειξη παρέχει το ΕΕΕΣ όταν οι διαγωνιζόμενοι υποχρεούνται να υποβάλουν με τον φάκελο των δικαιολογητικών συμμετοχής τους για τους τρίτους οικονομικούς φορείς, τις ικανότητες των οποίων επικαλούνται για την πλήρωση των κριτηρίων ποιοτικής επιλογής, που καθορίζονται από την αναθέτουσα αρχή. Δικαιολογητικά συμμετοχής. Η αναθέτουσα αρχή διατηρεί, ωστόσο, την ευχέρεια, εφ' όσον το κρίνει σκόπιμο για την ορθή διεξαγωγή της διαγωνιστικής διαδικασίας, να περιλάβει στη διακήρυξη, η οποία αποτελεί το κανονιστικό πλαίσιο του διαγωνισμού και δεσμεύει τόσο την αναθέτουσα αρχή φορέα όσο και τους διαγωνιζόμενους, απαίτηση να προσκομίσουν οι τελευταίοι τα δικαιολογητικά προς απόδειξη των δηλωθέντων στο ΕΕΕΣ σχετικά με τα ελάχιστα επίπεδα τεχνικής και επαγγελματικής ικανότητας σε προγενέστερο της ανακήρυξης του προσωρινού αναδόχου στάδιο, δηλαδή μαζί με την προσφορά και, μάλιστα, επί ποινή απαραδέκτου

αυτής. Διευκρινίσεις επί της προσφοράς. Παρέχεται στην αναθέτουσα αρχή η ευχέρεια και της επιβάλλεται, κατά περίπτωση, η υποχρέωση να καλεί τους διαγωνιζόμενους να υποβάλουν διευκρινίσεις επί του περιεχομένου και των δικαιολογητικών της προσφοράς τους, λόγω ασαφειών και άλλων επισωδών ελλείψεων τους που δεν επιφέρουν έννομες συνέπειες ως προς το περιεχόμενό τους. Εν όψει της στενής ερμηνείας, όμως, των σχετικών διατάξεων, οι διευκρινίσεις ή η συμπλήρωση επιτρέπονται μόνον επί στοιχείων που υποβλήθηκαν νόμιμα και όχι προς αναπλήρωση μη υποβληθέντων ή μη νόμιμα υποβληθέντων στοιχείων. ΣτΕ 1647/2022, σ. 429.

ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΣΗ:

Η διαμεσολάβηση στις ναυτικές διαφορές. Mediation in shipping disputes. Επίκαιρα - Ειδικά Θέματα & Γνωμοδοτήσεις Μ. Αλειφεροπούλου, σ. 473.

ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ:

Τα 160 χρόνια λειτουργίας του Εφετείου Ναυπλίου. Μελέτη Ν. Κ. Κλαμαρή, σ. 312.

ΔΙΚΗΓΟΡΟΙ:

Επιταγή προς πληρωμή. Αμοιβή δικηγόρου. Πρόσθετη παρέμβαση Δικηγορικού Συλλόγου. Η διάταξη του άρθρου 72 § 1 του Κώδικα Δικηγόρων δεν παραβιάζει τις αρχές της ισότητας του άρθρου 4 § 1 και αναλογικότητας του άρθρου 25 § 1 Σ. Η δικαστική δαπάνη αφορά στην αμοιβή και τα έξοδα του δικηγόρου μέχρι την έκδοση της απόφασης, ενώ η αμοιβή για σύνταξη επιταγής προς πληρωμή αφορά μεταγενέστερη δικηγορική ενέργεια και ως εκ τούτου δεν πρόκειται για «διπλοπληρωμή» της δικαστικής δαπάνης. Εύλογος νομοθετικός σκοπός αφενός για την περιστολή των καθυστερήσεων και της δυστροπίας στις οικονομικές συναλλαγές και αφετέρου για την προστασία του δικηγορικού λειτουργήματος. Δεκτή η πρόσθετη παρέμβαση Δικηγορικού Συλλόγου. Απόρριψη αίτησης αναστολής εκτέλεσης ΜΠρΑθ 7080/2022, σ. 335.

Επιλογή δικηγόρων. Δικαιολογητικά. Συντελεστές βαρύτητας και αξιολόγηση. ΣτΕ 1711/2022, σ. 432.

ΔΟΥΛΕΙΕΣ:

Δουλεία διόδου, ν. 4276/2014. Οργανωμένες τουριστικές κατασκηνώσεις. Τρόπος προσπελάσεως. Σε χώρο, όπου πρόκειται να εγκατασταθεί οργανωμένη

τουριστική κατασκήνωση, εκτός από τη δυνατότητα σύστασης δουλειάς διόδου με μεταγεγραμμένη συμβολαιογραφική πράξη, περιλαμβάνεται και η δυνατότητα δημιουργίας διόδου προσπέλασης με σύσταση σχετικής δουλειάς δια δικαστικής αποφάσεως κατ' άρθρ. 1012 επ. ΑΚ. ΑΠ 946/2022, σ. 366.

ΔΥΣΦΗΜΗΣΗ:

ΑΠ 808/2022, σ. 396.

ΕΓΓΡΑΦΑ (ΠοινΔ):

ΑΠ 846/2022, σ. 396.

ΑΠ 906/2022, σ. 398.

ΑΠ 940/2022, σ. 400.

ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑΣ:

ΣυμβΑΠ 772/2022, σ. 395.

ΣυμβΑΠ 996/2022, σ. 401.

Δικαίωμα πρόσβασης γονέα σε προσωπικά στοιχεία των ανήλικων τέκνων επί φακέλου της Εισαγγελίας Ανηλίκων. Λίγες σκέψεις με αφορμή την άρνηση της Εισαγγελίας Ανηλίκων να εφαρμόσει την υπ' αριθμ. 1/2021 εγκύκλιο της Εισαγγελίας του Αρείου Πάγου. Επίκαιρα – Ειδικά Θέματα & Γνωμοδοτήσεις Γ. Π. Κατσαβριά, σ. 466.

ΕΚΒΙΑΣΗ:

ΑΠ 952/2022, σ. 400.

ΕΚΔΟΣΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΑ:

ΣυμβΑΠ 799/2022, σ. 396.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ:

Κτήση ικανότητας για κτήση ίδιας περιουσίας από Χριστιανικά Καθιδρύματα. Κτήση κυριότητας με χρησικτησία από Ενοριακό Ναό. Η απόκτηση αυτού του δικαιώματος κυριότητας επί της περιουσίας που μετά την απελευθέρωση των Νέων Χωρών παρέμενε στη νομή του παρεκκλησίου ή εξωκκλησίου κατά τις προαναφερόμενες διατάξεις, δεν είναι αντίθετη με τον προορισμό του στην εκπλήρωση του θρησκευτικού σκοπού, αφού ο σκοπός αυτός παραμένει και η απόκτηση αυτής της κυριότητας, που δεν είναι ασυμβίβαστη με την εκτός συναλλαγής ιδιότητά του, αυτό το σκοπό θεραπεύει. ΑΠ 1134/2022, σ. 368.

ΕΚΛΟΓΕΣ:

Δικαίωμα επικοινωνίας υποψηφίου με τους εκλογείς. Περιορισμοί. Πότε η επεξεργασία προσωπικών

δεδομένων είναι νόμιμη. Πολιτική επικοινωνία και προσωπικά δεδομένα που αφορούν την υγεία. ΣτΕ 1838/2022, σ. 435.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ:

Συνταγματική προστασία της Ανώτατης Εκπαίδευσης. Ακαδημαϊκή ελευθερία. Μέλη ΔΕΠ. Εγγυήσεις. Ύψος αποδοχών. Ιδιαίτερη μισθολογική μεταχείριση μελών ΔΕΠ. Όρια και περιορισμοί στη νομοθετική αναμόρφωση του μισθολογίου των μελών ΔΕΠ. Δικαστικός έλεγχος. Κριτήρια. ΟΛΣτΕ 1911/2022, σ. 424.

Εκλογή μέλους ΔΕΠ. Αιτιολόγηση ψήφου. Η διατύπωση της αιτιολογίας της ψήφου των εκλεκτόρων μπορεί να γίνει είτε ευθέως, είτε με αναφορά στην έκθεση της εισηγητικής Επιτροπής ή στις γνώμες άλλων εκλεκτόρων είτε, επίσης, με αναφορά στις συζητήσεις που προηγήθηκαν της ψηφοφορίας για τα προσόντα των υποψηφίων. Δεν αιτιολογείται νόμιμα ψήφος εκλέκτορα, ο οποίος, ενώ κατά τη συζήτηση αξιολόγησε ως εμπεριστατωμένες και τεκμηριωμένες τις απόψεις των δύο μελών της εισηγητικής Επιτροπής που είχαν τοποθετηθεί αρνητικά για την εξέλιξη του υποψηφίου, στη συνέχεια ψήφισε υπέρ της εκλογής του χωρίς να επικαλεσθεί επιστημονικά στοιχεία κρίσης, βάσει των οποίων πείσθηκε τελικά ότι αυτός διαθέτει τα νόμιμα προσόντα εκλογής στη θέση μέλους ΔΕΠ της ανώτατης βαθμίδας. ΣτΕ 991/2022, σ. 427.

Προστασία της Παιδείας και επιλογή μαθημάτων για τη δημόσια εκπαίδευση. Κριτήρια για την επιλογή των μαθημάτων. ΣτΕ 1972/2022, σ. 438.

ΕΚΡΗΚΤΙΚΑ:

Η βενζίνη περιλαμβάνεται στις εκρηκτικές ύλες, όταν, υπό την επίδραση ανύψωσης της θερμοκρασίας εντός κλειστού χώρου, υφίσταται σε βραχύ χρονικό διάστημα χημική μεταβολή με ταυτόχρονη ανάπτυξη μεγάλης ποσότητας αερίων και θερμότητας με αποτέλεσμα την παραγωγή ρηκτικών αποτελεσμάτων. Η «βόμβα Μολότοφ» εντάσσεται στην έννοια του εκρηκτικού μηχανισμού. Η ρίψη «βομβών Μολότοφ» κατ' ανθρώπων είναι αντικειμενικά πρόσφορη για την πρόκληση κινδύνου ζωής. Εσφαλμένα παραπέμφθηκε ο κατηγορούμενος για απόπειρα απλής σωματικής βλάβης από κοινού σε βάρος δημόσιων υπαλλήλων κατά την εκτέλεση της υπηρεσίας τους, ενώ έπρεπε να παραπεμφθεί για απόπειρα βαριάς σκοπούμενης σωματικής βλάβης από κοινού

σε βάρος δημόσιων υπαλλήλων κατά την εκτέλεση της υπηρεσίας τους. Εσφαλμένη εφαρμογή του ν. 2168/1993 (περί όπλων). Αναφύεται εν μέρει, υπέρ του νόμου, το προσβαλλόμενο βούλευμα λόγω εσφαλμένης εφαρμογής ουσιαστικής ποινικής διάταξης και έλλειψης ειδικής αιτιολογίας ΠΛΟΛΑΠ 3/2022, σ. 387.

ΑΠ 819/2022, σ. 396.

ΕΝΟΡΚΕΣ ΒΕΒΑΙΩΣΕΙΣ:

Ένορκες βεβαιώσεις προσκομιζόμενες στο Εφετείο ως αποδεικτικά μέσα. ΑΠ 1229/2022, σ. 374.

ΕΝΣΤΑΣΕΙΣ:

ΑΠ 940/2022, σ. 400.

ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ ΔΙΚΗΣ:

ΣυμβΑΠ 872/2022, σ. 397.

ΣυμβΑΠ 996/2022, σ. 401.

ΕΠΑΝΑΦΟΡΑ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ (ΠολΔ):

Επαναφορά πραγμάτων στην προτέρα κατάσταση. Σφοδρή χιονόπτωση. Παραγραφή τόκων από μη επιστροφή ΦΠΑ. ΣτΕ 1505/2022, σ. 427.

ΕΠΙΔΟΣΗ (ΠοινΔ):

ΑΠ 929/2022, σ. 399.

ΑΠ 940/2022, σ. 400.

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ:

Επιδότηση επιχειρήσεων παραμεθορίων περιοχών. Ευθύνη σε περίπτωση μη χορήγησης. Η επιδότηση επιχειρήσεων των περιοχών Γ' και Δ' του αναπτυξιακού ν. 1262/1982 καταβάλλεται εφ' όσον αυτές προσκομίσουν στην τοπικά αρμόδια υπηρεσία του ΟΑΕΔ αίτηση, πιστοποιητικό Βιοτεχνικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου, βεβαίωση τεχνικών υπηρεσιών της Νομαρχίας, μισθολογικές καταστάσεις και βεβαίωση καταβολής των ασφαλιστικών εισφορών για το διάστημα που ζητείται η επιδότηση. Σε περίπτωση παράνομης πράξης ή παράλειψης κατά την καταβολή της ως άνω οικονομικής ενίσχυσης, υπόχρεοι για την καταβολή αποζημίωσης είναι τόσο ο ΟΑΕΔ όσο και το Δημόσιο, που νομιμοποιούνται παθητικώς. ΔιοικΠρΚαβ 371/2022, σ. 418.

ΕΡΓΑΣΙΑ ΕΞΑΡΤΗΜΕΝΗ:

Μονομερής επιβολή συστήματος εκ περιτροπής εργασίας. Διάρκεια, όροι και προϋποθέσεις. ΑΠ

587/2022, σ. 381.

Για ένα υγιές και ασφαλές περιβάλλον εργασίας στην πράξη. Επίκαιρα - Ειδικά Θέματα & Γνωμοδοτήσεις Γ. Βλασσόπουλου, σ. 483.

ΕΡΓΟΔΟΤΗΣ:

Αμφισβήτηση ως προς το πρόσωπο του εργοδότη. Στοιχεία προσδιορισμού ατυτού. ΑΠ 588/2022, σ. 383.

ΕΤΑΙΡΙΕΣ (Ανώνυμες):

Προστασία των εργαζομένων σε περίπτωση μεταβίβασης επιχείρησης. Λύση και εκκαθάριση ανωνύμου εταιρίας του Δημοσίου με μεταφορά μέρους του προσωπικού. Δεν τυγχάνουν εφαρμογής οι διατάξεις του άρθρ. 6 § 1 ν. 2112/1920 και του π.δ. 178/2002. Αρχή της ισότητας. ΑΠ 435/2022, σ. 376.

ΑΠ 857/2022, σ. 397.

ΑΠ 945/2022, σ. 400.

Έλεγχος νομιμότητας τροποποίησης καταστατικού ΑΕ. Έγκριση οικονομικών καταστάσεων μη ελεγχθεισών από ελεγκτές. ΣτΕ 1844/2022, σ. 436.

ΕΦΕΣΗ (ΠοινΔ):

ΣυμβΑΠ 772/22, σ. 395.

ΣυμβΑΠ 799/22, σ. 396.

ΑΠ 929/22, σ. 399.

ΗΘΙΚΟΣ ΑΥΤΟΥΡΓΟΣ:

ΑΠ 961/2022, σ. 400.

ΙΑΤΡΟΙ:

ΑΠ 765/2022, σ. 395.

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ:

Πνευματική ιδιοκτησία. Μεταβίβαση περιουσιακού δικαιώματος. Αναλογική συμπληρωματική εφαρμογή διατάξεων ΑΚ περί εκχώρησης. Ζητήματα διαχρονικού δικαίου. Μη γνήσια αναδρομική ισχύς νόμου 2121/1993 στις συμβάσεις εκμεταλλεύσεως πνευματικών δικαιωμάτων. ΑΠ 395/2022, σ. 329.

ΙΣΧΥΡΙΣΜΟΙ:

ΑΠ 873/2022, σ. 398.

ΑΠ 916/2022, σ. 399.

ΑΠ 962/2022, σ. 401.

ΚΑΝΟΝΙΣΤΙΚΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ:

Έλεγχος κανονιστικών πράξεων. Περιορισμός κυκλοφορίας στο κέντρο της Αθήνας. Δικηγόροι. Η εξαίρεση από τους περιορισμούς της κυκλοφορίας των δικαστικών λειτουργών. Περιορισμοί κυκλοφορίας και ενωσιακές αρχές. ΣτΕ 1549/2022, σ. 428.

ΚΑΤΑΓΓΕΛΙΑ (Εργ):

Σύμβαση εργασίας αορίστου χρόνου. Η καταγγελία της είναι τυπική δικαιοπραξία. Εάν γίνει από πρόσωπο ή όργανο που δεν έχει την εξουσία εκπροσώπησης νομικού προσώπου είναι ανυπόστατη. Η συγκατάθεση για την επιχείρηση δικαιοπραξίας παρέχεται από τρίτο πρόσωπο και υπόκειται στον τύπο της δικαιοπραξίας. Καταγγελία που υπογράφεται από πρόσωπο που εκπροσωπεί ανώνυμη εταιρία μόνον από κοινού με δεύτερο πρόσωπο δεν είναι νομότυπη. Η παρουσία δευτέρου προσώπου που εκπροσωπεί ομοίως από κοινού την εταιρία κατά την εγχείρηση της καταγγελίας δεν νοείται ως συγκατάθεση. ΑΠ 1311/2022, σ. 355.

ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕΝΟΣ:

ΣυμβΑΠ 772/2022, σ. 395.
ΑΠ 834/2022, σ. 396.
ΑΠ 906/2022, σ. 398.
ΑΠ 918/2022, σ. 399.
ΑΠ 921/2022, σ. 399.
ΑΠ 929/2022, σ. 399.

Όταν ο κατηγορούμενος και ο συνήγορός του δεν μπόρεσαν να παραστούν κατά την εξέταση μάρτυρα κατηγορίας για λόγους ανεξάρτητους από τη βούλησή τους και το εθνικό δικαστήριο –προκειμένου να διασφαλίσει τον σεβασμό του δικαιώματος παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του και του δικαιώματος πρόσβασης σε δικηγόρο– προβαίνει σε συμπληρωματική εξέταση του εν λόγω μάρτυρα, αρκεί να παρασχεθεί σε αυτούς η δυνατότητα να τον εξετάσουν ελεύθερα. Και τούτο, εφόσον σε χρόνο προγενέστερο της συμπληρωματικής αυτής εξέτασης τούς έχει κοινοποιηθεί αντίγραφο των πρακτικών της προηγούμενης εξέτασης του μάρτυρα. Υπό τις συνθήκες αυτές, δεν είναι αναγκαίο να επαναληφθεί καθ' ολοκληρίαν η εξέταση που διεξήχθη ερήμην του κατηγορουμένου και απουσία του συνηγόρου του ούτε να κηρυχθούν άκυρες οι διαδικαστικές πράξεις που διενεργήθηκαν κατά τη διάρκειά της. ΔΕΕ C-347/21/15.9.22, σ. 454.

ΚΛΗΤΗΡΙΟ ΘΕΣΠΙΣΜΑ:

ΑΠ 929/2022, σ. 399.
ΑΠ 940/2022, σ. 400.

ΚΡΑΤΙΚΕΣ ΕΝΙΣΧΥΣΕΙΣ:

Κρατικές ενισχύσεις και εξουσία εθνικών δικαστηρίων. Πότε υπάρχει κρατική ενίσχυση. Χαρακτήρας μέτρου ως επιλεκτικού. Τρόπος αξιολόγησης. ΣτΕ 1669/2022, σ. 430.

ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΟΙ:

Προσφυγή κρατουμένων για τις συνθήκες κράτησης και δίκαιη ικανοποίηση. Εφαρμογή της νέας διατάξεως του άρθρου 6.4 του (αναμορφωμένου) Σωφρονιστικού Κώδικα υπό το πρίσμα της νομολογίας του ΕΔΔΑ. ΕισΑΠ 3/2023, σ. 393.

ΚΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ:

Ενημερωτικό σημείωμα για την έναρξη λειτουργίας κτηματολογικού γραφείου για τον ΟΤΑ του Δήμου Αθηναίων. Επίκαιρα – Ειδικά Θέματα & Γνωμοδοτήσεις Μ. Ι. Χατζηφώτη, σ. 460.
Δικαίωμα πρόσβασης στα Κτηματολογικά Στοιχεία και προστασία προσωπικών δεδομένων. Επίκαιρα – Ειδικά Θέματα & Γνωμοδοτήσεις Ε. Δ. Σιγουράκου, σ. 487.

ΛΑΘΡΕΜΠΟΡΙΑ:

ΑΠ 1039/2022, σ. 402.

ΛΗΣΤΕΙΑ:

ΣυμβΑΠ 872/2022, σ. 397.

ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΣ:

ΑΠ 881/2022, σ. 398.
ΑΠ 962/2022, σ. 401.

ΜΙΣΘΩΣΗ:

Σύσταση οικήσεως σε ακίνητο μισθωμένο σε μισθωτήριο βέβαιης χρονολογίας. Μελέτη Ι. Σπυριδάκη, σ. 326.

ΜΙΣΘΩΤΟΙ:

Δανεισμός μισθωτού. Ποιος θεωρείται εργοδότης. Διαδικαστικά. Δικαίωμα ακρόασης. ΜΔΠρΑθ 16114/2022, σ. 414.

ΜΟΝΑΧΟΙ:

Εγγραφή μοναχού στα μητρώα Δικηγορικού Συλ-

λόγου. Ο Δικηγορικός Σύλλογος δεν μπορεί να μην εγγράψει στα μητρώα του δικηγόρο εγγεγραμμένο στα μητρώα της αρμόδιας αρχής κράτους-μέλους της ΕΕ προκειμένου να ασκεί στην Ελλάδα το επάγγελμά του υπό τον επαγγελματικό του τίτλο καταγωγής, για τον λόγο ότι φέρει την ιδιότητα του μοναχού. Το ζήτημα αυτό είναι διακριτό από το ζήτημα των απαιτούμενων για την εγγραφή στα μητρώα Ελληνικού Δικηγορικού Συλλόγου του παραπάνω δικηγόρου, διότι αφορά το μεταγενέστερο στάδιο της άσκησης του δικηγορικού επαγγέλματος και, ειδικότερα, αυτό των επαγγελματικών και δεοντολογικών κανόνων που τη διέπουν. Το ζήτημα της συμφωνίας προς το ενωσιακό δίκαιο κανόνα του εθνικού δικαίου περί απαγόρευσης της άσκησης του δικηγορικού επαγγέλματος στους μοναχούς θα κριθεί, αν ανακύψει, κατά το στάδιο αυτό και όχι κατά το στάδιο της εγγραφής του δικηγόρου αυτού στα μητρώα του Δικηγορικού Συλλόγου. ΣτΕ 1977/2022, σ. 438.

ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ:

ΑΠ 777/2022, σ. 395.

ΑΠ 863/2022, σ. 397.

ΑΠ 961/2022, σ. 400.

ΣυμβΑΠ 996/2022, σ. 401.

ΑΠ 1040/2022, σ. 402.

ΝΑΥΤΙΚΟΙ:

Η διαμεσολάβηση στις ναυτικές διαφορές. Mediation in shipping disputes. Επίκαιρα - Ειδικά Θέματα & Γνωμοδοτήσεις Μ. Αλειφεροπούλου, σ. 473.

ΝΟΜΗ:

Νομή κινητού. Αποβολή από τη νομή κινητού - διδάγματα της κοινής πείρας - πράγμα - η αξία του ένδικου αυτοκινήτου δεν αποτελεί αυτοτελή ισχυρισμό. ΑΠ 1033/2022, σ. 367.

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ:

Μεταστροφή της νομολογίας και ασφάλεια δικαίου. Η μεταστροφή της νομολογίας επί ζητημάτων ερμηνείας κανόνων του θετικού δικαίου αποτελεί φαινόμενο σύμφυτο με το δικαιοδοτικό έργο και αναγκαίο μέσο για την περαιτέρω εξέλιξή της, τα δε δικαστήρια διαθέτουν την εξουσία προς πραγματοποίησή της. Κατά συνέπεια, η νομολογιακή μεταστροφή δεν παραβιάζει τις απορρέουσες από το Σύ-

νταγμα και την ΕΣΔΑ αρχές της ασφάλειας δικαίου και της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, από τις οποίες, άλλωστε, δεν απορρέει δικαίωμα στη σταθερότητα της νομολογίας, παρά μόνον εάν αυτή παρίσταται αυθαίρετη ή παντελώς στερούμενη αιτιολογίας. Πότε επιβάλλεται η μετάθεση των συνεπειών της μεταστροφής. Τα δικαστήρια δεν υποχρεούνται σε χρονική μετάθεση των εννόμων συνεπειών που συνεπάγεται η νομολογιακή μεταστροφή και, ειδικότερα, στην εφαρμογή των κανόνων και αρχών που αποτελούν το αντικείμενό της στις εκκρεμείς, κατά τη δημοσίευση της απόφασης που την επιφέρει, υποθέσεις. Η μετάθεση όμως των συνεπειών αυτών είναι υποχρεωτική εφ' όσον η μεταστροφή αφορά: α) ζητήματα παραδεκτού του ασκηθέντος ενδίκου βοηθήματος ή μέσου, ή β) δικαιώματα, αξιώσεις ή εύλογες προσδοκίες που ερείδονται επί παγιωθείσας νομολογίας και καθίστανται, για τον λόγο αυτόν, άξιες προστασίας παρά τη μεταστροφή που συνεπάγεται την εφεξής μη αναγνώρισή τους. Επίσης όταν παραβιάζεται η αρχή της προβλεψιμότητας. ΣτΕ 1825/2022, σ. 434.

ΟΙΚΗΣΗ:

Σύσταση οικήσεως σε ακίνητο μισθωμένο σε μισθωτήριο βέβαιης χρονολογίας. Μελέτη Ι. Σπυριδάκη, σ. 326.

ΟΠΛΑ:

ΣυμβΑΠ 872/2022, σ. 397.

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ:

Ρύθμιση θεμάτων χωροταξίας και αρμοδιότητες ΟΤΑ. Κριτήρια κατανομής αρμοδιοτήτων. Αντισυνταγματική μεταφορά αρμοδιοτήτων. ΟΛΣτΕ 1910/2022, σ. 424.

Όργανα ΟΤΑ. Πειθαρχική διαδικασία. Για την επιβολή πειθαρχικών ποινών στους αιρετούς εκπροσώπους των ΟΤΑ απαιτείται σύμφωνη γνώμη του Πειθαρχικού Συμβουλίου, που συγκροτείται κατά πλειοψηφία από τακτικούς δικαστές, το οποίο, ωστόσο, δεν αποτελεί το όργανο με αποφασιστική αρμοδιότητα. Την πειθαρχική δικαιοδοσία στα αιρετά όργανα της τοπικής αυτοδιοίκησης ασκεί ο Ελεγκτής Νομιμότητας (ήδη ο Συντονιστής Αποκεντρωμένης Διοίκησης), η δε πειθαρχική διαδικασία ολοκληρώνεται με την έκδοση από τον Συντονιστή αιτιολογημένης απόφασης, με την οποία αυτός μπορεί να επιβάλει τις πειθαρχικές ποινές της αργί-

ας έως 6 μηνών ή της έκπτωσης, ενώ οι πράξεις, με τις οποίες ασκείται πειθαρχική εξουσία, είναι δεκτικές ουσιαστικού δικαστικού ελέγχου. Η προβλεπόμενη σύμφωνη γνώμη του Πειθαρχικού Συμβουλίου στερείται εκτελεσιμότητας και προσβάλλεται απαράδεκτως με τις σχετικές προσφυγές. Σε περίπτωση συμφωνίας του Συντονιστή με το περιεχόμενο της σύμφωνης γνώμης του Πειθαρχικού Συμβουλίου, αυτός εκδίδει πράξη αντίστοιχου περιεχομένου με τη γνωμοδότηση. ΣτΕ 1876/2022, σ. 436.

ΠΑΡΑΒΑΣΗ ΚΑΘΗΚΟΝΤΟΣ:

ΑΠ 834/2022, σ. 396.

ΑΠ 921/2022, σ. 399.

ΠΑΡΑΓΡΑΦΗ:

ΣυμβΑΠ 799/2022, σ. 396.

ΑΠ 846/2022, σ. 396.

ΑΠ 940/2022, σ. 400.

ΑΠ 1017/2022, σ. 401.

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ:

Περιβάλλον. Προστασία μικρών νησιών. Σημαντικό στοιχείο του φυσικού περιβάλλοντος είναι τα ευπαθή ή ευαίσθητα οικοσυστήματα, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται και τα μικρά νησιά, τα οποία χαρακτηρίζονται από την ενότητα και τη λιτή συμμετρία του τοπίου τους, από το εκτεταμένο ανάπτυγμα ακτών σε σχέση προς την έκτασή τους και τη στενή αλληλεξάρτηση των ανθρωπογενών συστημάτων (δημογραφικού, πολιτιστικού, κοινωνικοοικονομικού κ.λπ.) και του φυσικού περιβάλλοντος, που τα καθιστούν ιδιαίτερα ευάλωτα σε εξωγενείς παρεμβάσεις. Ουσιώδης όρος για την προστασία των μικρών νησιών είναι τα ειδικά χωροταξικά σχέδια, τα οποία, δεδομένου ότι τα νησιά είναι δεκτικά μόνον ήπιας ανάπτυξης, πρέπει να προβλέπουν και να διατάσσουν στον χώρο των νησιών μόνον εκείνες τις μορφές ανάπτυξης που είναι συμβατές με την αρχή της διατήρησης αμείωτου του πολιτιστικού και φυσικού κεφαλαίου τους. Παραγωγή ηλεκτρικού ρεύματος με ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Κύριος παράγων για τον καθορισμό των ορίων της φέρουσας ικανότητας των μικρών νησιών είναι το ενεργειακό τους σύστημα, από το οποίο εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό η βιώσιμη ανάπτυξή τους. Στο πλαίσιο αυτό, δεν αποκλείεται η εφαρμογή μεθόδων παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας φιλικών προς το περιβάλλον, όπως είναι οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, για την

ανάπτυξη των οποίων τα μικρά νησιά αποτελούν το κατ' εξοχήν προσφερόμενο πεδίο εφαρμογής τους, υπό την προϋπόθεση ότι λαμβάνεται υπ' όψη η ιδιαίτεροτητα του νησιωτικού χώρου. Δικαιολογημένη παρίσταται, κατ' αρχήν, η εισαγωγή διαφορετικών ρυθμίσεων για τα νησιά σε σχέση προς τις λοιπές περιοχές της ηπειρωτικής Χώρας, οι οποίες, εφόσον δεν υπάγονται σε ιδιαίτερο προστατευτικό καθεστώς, επιτρεπτά, κατ' αρχήν, υφίστανται εντονότερη παραγωγική και γενικά αναπτυξιακή δραστηριότητα από εκείνη στην οποία υπόκειται ο νησιωτικός χώρος. Αιολικός σταθμός. Προϋποθέσεις. Για τη χορήγηση άδειας εγκατάστασης αιολικού σταθμού παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας απαιτείται, μεταξύ άλλων, η εξέταση και εκτίμηση των περιβαλλοντικών και άλλων επιπτώσεων από την εγκατάσταση του σταθμού στην περίξ αυτού περιοχή, η εκτίμηση δε αυτή γίνεται, κατ' αρχήν, κατά το στάδιο της έγκρισης των περιβαλλοντικών όρων. Κατά την αξιολόγηση, λαμβάνονται υπ' όψη οι όροι των Περιφερειακών Πλαισίων Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης, καθώς και το Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού για τις ΑΠΕ. Αιολικοί σταθμοί και ενωσιακό δίκαιο. Από τις ενωσιακές Οδηγίες δεν απορρέει, κατ' αρχήν, απόλυτη απαγόρευση για την εγκατάσταση αιολικών σταθμών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας εντός ή πλησίον περιοχών του δικτύου Natura 2000 και ΖΕΠ. Δεν αποκλείεται και, μάλιστα εκ προοιμίου, ο χαρακτηρισμός των περιοχών αυτών ως περιοχών αιολικής προτεραιότητας, αν τούτο δικαιολογείται από το διαθέσιμο σε αυτές αιολικό δυναμικό. Στρατηγική μελέτη. Προϋποθέσεις. Η στρατηγική μελέτη πληροί τις απαιτήσεις των Οδηγιών εφόσον περιγράφει και αξιολογεί τις αναμενόμενες επιπτώσεις από την εφαρμογή του σχεδίου και εξετάζει επαρκώς εναλλακτικές δυνατότητες ως προς τη γενική διάρθρωση του σχεδίου και την ειδικότερη διαμόρφωση του κανονιστικού περιεχομένου των επιμέρους κριτηρίων χωροθέτησης, μετά από εκτίμηση των στόχων της εθνικής ενεργειακής πολιτικής, του γεωγραφικού πεδίου εφαρμογής του, της φύσης και του επιπέδου του σχεδιασμού που διενεργείται με το σχέδιο, καθώς και του βαθμού στον οποίο οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις μπορούν να αξιολογηθούν κατά τον βέλτιστο δυνατό τρόπο στα διάφορα προβλεπόμενα από τον νόμο στάδια σχεδιασμού. Περιορισμοί και δυνατότητες εγκατάστασης αιολικών σταθμών. Είναι νόμιμη η απαγόρευση εγκατάστασης αιολικών

σταθμών σε ορισμένες προστατευόμενες περιοχές, όπως είναι οι οικοτόποι προτεραιότητας, που έχουν ενταχθεί ως τόποι κοινοτικής σημασίας στο δίκτυο Natura 2000, οι περιοχές απόλυτης προστασίας της φύσης και προστασίας της φύσης, οι υγρότοποι Ραμσάρ, οι πυρήνες των εθνικών δρυμών και των κηρυγμένων μνημείων της φύσης και των αισθητικών δασών και η πρόβλεψη ότι στις λοιπές, πλην των παραπάνω, προστατευόμενες περιοχές του δικτύου Natura 2000, μπορεί, κατά κανόνα, να εγκατασταθούν αιολικοί σταθμοί, αφού, όμως προηγουμένως διαπιστωθεί, με βάση ειδικά περιβαλλοντικά κριτήρια και σύμφωνα με τους όρους των σχετικών Οδηγιών, ιδίως δε με την εκπόνηση ειδικής ορνιθολογικής μελέτης και, μετέπειτα, ειδικής οικολογικής αξιολόγησης και κατά τους ειδικότερους όρους που θέτει η οικεία ΑΕΠΟ του έργου, ότι οι τόποι αυτοί δεν θίγονται ή δεν απειλούνται ουσιαστικά ως προς την ακεραιότητά τους. ΣτΕ 1705/2022, σ. 431.

ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΤΙΚΑ:

ΑΠ 765/2022, σ. 395.

ΑΠ 881/2022, σ. 398.

ΠΛΑΣΤΟΓΡΑΦΙΑ (ΠΚ):

ΑΠ 765/2022, σ. 395.

ΑΠ 834/2022, σ. 396.

ΠΟΙΝΕΣ (ΠΚ):

ΑΠ 777/2022, σ. 395.

ΣυμβΑΠ 799/2022, σ. 396.

ΑΠ 863/2022, σ. 397.

ΑΠ 918/2022, σ. 399.

ΑΠ 1017/2022, σ. 401.

ΑΠ 1040/2022, σ. 402.

ΠΟΙΝΙΚΟ ΜΗΤΡΩΟ:

ΑΠ 918/2022, σ. 399.

ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ:

Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο και χρήσεις γης. Το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο (ΓΠΣ) αποτελεί, πλην άλλων, τη γενική πρόταση πολεοδομικής οργάνωσης των πολεοδομημένων ή των προς πολεοδόμηση περιοχών, η οποία διατυπώνεται ύστερα από αξιολόγηση των οικιστικών αναγκών και των επιπτώσεων της πολεοδομικής ρύθμισης στο φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον και στους γενικότερους αναπτυξιακούς στόχους. Βασικό στοιχείο του ΓΠΣ αποτελεί

ο καθορισμός χρήσεων γης, από τον οποίο και εξαρτάται, κατά μεγάλο ποσοστό, η πολεοδομική οργάνωση και εξέλιξη της περιοχής, την οποία αφορά. Ο καθορισμός των χρήσεων γης δεν χρειάζεται περαιτέρω εξειδίκευση και, συνεπώς, είναι δεσμευτικός ως προς την έκταση την οποία αφορά η χρήση γενικής πολεοδομικής λειτουργίας, ως προς τη δέσμη των ειδικών πολεοδομικών λειτουργιών της χρήσης αυτής και ως προς τον χρόνο εφαρμογής του, ο οποίος συμπίπτει με την έναρξη ισχύος της εγκριτικής του ΓΠΣ υπουργικής απόφασης. Η δεσμευτικότητα αυτή δεν αναιρείται από τη δυνατότητα που παρέχει ο νόμος να υποβληθούν, κατά τη διαδικασία έγκρισης της πολεοδομικής μελέτης, και να γίνουν δεκτές ενστάσεις με περιεχόμενο αντίθετο προς το ΓΠΣ, αφού, στην περίπτωση αυτήν, απαιτείται προηγούμενη τροποποίηση του ΓΠΣ. ΓΠΣ και ειδικές ρυθμίσεις ως προς τις χρήσεις γης. Κατ' αρχήν το ΓΠΣ περιέχει γενικούς ορισμούς και κατευθύνσεις, που συνιστούν στρατηγικό σχεδιασμό με μακροπρόθεσμες εκτιμήσεις και ρυθμίσεις. Επιτρέπεται, ωστόσο, κατ' εξαίρεση, να θεσπίζονται με το ΓΠΣ και ειδικότερες πολεοδομικές ρυθμίσεις, οι οποίες συνιστούν βασικές επιλογές και αναγκαία στοιχεία της εισαγόμενης με το σχέδιο πρότασης πολεοδομικής οργάνωσης, αναπόσπαστα συνδεδεμένα με αυτήν. Στην περίπτωση, όμως, που το ΓΠΣ, σύμφωνα με τη διατύπωσή του και το όλο περιεχόμενό του, περιέχει σαφείς κατευθύνσεις ή συγκεκριμένες δεσμεύσεις ως προς τις χρήσεις γης για ορισμένα ακίνητα, οι οποίες δεν χρειάζονται εξειδίκευση στο επόμενο στάδιο του πολεοδομικού σχεδιασμού, τότε τα ακίνητα αυτά απαγορεύεται, ήδη από την έγκριση του ΓΠΣ, να διατεθούν για άλλη χρήση. Στην τελευταία αυτή περίπτωση, εφ' όσον η δέσμευση αυτή παραταθεί πέραν των κατά το Σύνταγμα ανεκτών ορίων, τότε ανακύπτει υποχρέωση της Διοίκησης να την άρει. ΣτΕ 1804/2022, σ. 434.

ΠΡΑΓΜΑΤΟΓΝΩΜΟΣΥΝΗ:

ΑΠ 884/2022, σ. 398.

ΠΡΟΔΙΚΑΣΙΑ:

ΑΠ 929/2022, σ. 399.

ΠΡΟΣΦΥΓΗ ΕΝΔΙΚΟΦΑΝΗΣ:

Ενδικοφανής προσφυγή και προθεσμία αίτησης ακύρωσης. Ενδικοφανής προσφυγή προβλέπεται για την περίπτωση άσκησης προσφυγής ενώπιον των

τακτικών διοικητικών δικαστηρίων και όχι για την περίπτωση άσκησης αίτησης ακύρωσης (π.χ. για διαφορά που αναφέρεται από την έκδοση διοικητικών πράξεων σχετικών με τη διακοπή εργασιών επιτηδευματία). Αναρμόδια, συνεπώς, είναι στη δεύτερη περίπτωση η Διεύθυνση Επίλυσης Διαφορών της Ανεξάρτητης Αρχής Δημοσίων Εσόδων, της οποίας η προσβαλλόμενη απόφαση δεν συνιστά εκτελεστή διοικητική πράξη και απαράδεκτα προσβάλλεται με την αίτηση ακύρωσης. Η τυχόν άσκηση ενδικοφανούς προσφυγής, επομένως, δεν αναστέλλει την προθεσμία για την άσκηση της αίτησης ακύρωσης, εκτός αν η άσκηση της προσφυγής υπεδείχθη στον φορολογούμενο, με σχετική έγγραφη σημείωση επί του σώματος της αρνητικής απάντησης του Προϊσταμένου της ΔΟΥ. ΣτΕ 970/2022, σ. 426.

ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ:

Δικαίωμα πρόσβασης στα Κτηματολογικά Στοιχεία και προστασία προσωπικών δεδομένων. Επικαιρα - Ειδικά Θέματα & Γνωμοδοτήσεις Ε. Δ. Σιγουράκου, σ. 487.

ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΚΡΑΤΗΣΗ:

Προσωπική κράτηση ως μέσο αναγκαστικής εκτέλεσης για απαιτήσεις από αδικοπραξία (έκδοση ακαλύπτων επιταγών). Δεν αντίκειται στο Σύνταγμα και την ΕΣΔΑ. Η διαταγή της εναπόκειται στη διακριτική ευχέρεια του δικαστηρίου της ουσίας και η σχετική κρίση του δεν ελέγχεται αναιρετικά. Υπόκειται όμως σε αναιρετικό έλεγχο η κρίση του ως προς τη διάρκεια της προσωποκράτησης εφόσον παραβιάζει την αρχή της αναλογικότητας ή υπερβαίνει τα ακραία όρια της διακριτικής του ευχέρειας. ΑΠ 1460/2022, σ. 375.

ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΔΗΜΟΣΙΕΣ:

Δημόσιες συμβάσεις. Αυτεπάγγελτος έλεγχος παραδεκτού κι εμπροθέσμου. Η άσκηση προδικαστικής προσφυγής αποτελεί προϋπόθεση του παραδεκτού του ενδίκου βοηθήματος της αίτησης αναστολής εκτελέσεως και ακυρώσεως, το οποίο προβλέπεται από το άρθρο 372 του ν. 4412/ 2016, όπως ήδη ισχύει μετά την αντικατάστασή του με το άρθρο 138 του ν. 4782/2021. Ως εκ τούτου, το εν γένει παραδεκτό της προδικαστικής προσφυγής, συμπεριλαμβανομένου του εμπροθέσμου της άσκησής της, ερευνάται, σε κάθε περίπτωση, και αυτεπαγγέλτως από το αρμόδιο δικαστήριο, ως συναπτόμενο με το παραδεκτό του

ενώπιόν του ενδίκου βοηθήματος. Τούτου παρέπεται ότι ενστάσεις περί απαραδέκτου του ενδίκου βοηθήματος λόγω απαραδέκτου της προδικαστικής προσφυγής προβάλλονται παραδεκτώς ενώπιον του αρμοδίου δικαστηρίου, ακόμη και αν η ΕΑΔΗΣΥ διέλαβε στην απόφασή της ρητή κρίση περί του ότι η προδικαστική προσφυγή ασκήθηκε παραδεκτώς, χωρίς η κρίση της αυτή να προσβληθεί δικαστικώς. Επειδή, περαιτέρω, η αιτούσα εστράφη με την προδικαστική προσφυγή της κατά της 220.../18.4. 2022 απόφασης της αναθέτουσας αρχής, με την οποία εγκρίθηκαν τα υποβληθέντα δικαιολογητικά κατακύρωσης των προσωρινών αναδόχων και αποφασίσθηκε η κατακύρωση των αποτελεσμάτων του διαγωνισμού σε αυτούς. Με την ως άνω απόφαση ολοκληρώθηκε το στάδιο της διαδικασίας ανάθεσης, το οποίο περιλαμβάνει τον έλεγχο των δικαιολογητικών κατακύρωσης και την επικύρωση των αποτελεσμάτων του ελέγχου αυτού (άρθρα 103 § 6 και 104 § 1 περ. β' του ν. 4412/2016), στο ίδιο δε αυτό στάδιο εντάσσονται και οι αποφάσεις της αναθέτουσας αρχής με τις οποίες παρατείνονται, ύστερα από αίτημα του προσωρινού αναδόχου, οι προθεσμίες υποβολής δικαιολογητικών κατακύρωσης των §§ 1 και 2 του άρθρου 103 του ν. 4412/2016. Οι αποφάσεις αυτές συγκροτούν ενιαίο όλο με την απόφαση που ολοκληρώνει το εν λόγω στάδιο του διαγωνισμού, δεδομένου ότι οι πλήρεις συνέπειές τους για τον προσωρινό ανάδοχο και τους λοιπούς διαγωνιζόμενους (ως προς την αποδοχή ή μη των δικαιολογητικών) δεν εκδηλώνονται παρά μόνο με την τελευταία αυτή απόφαση. Για τους λόγους αυτούς, παραδεκτώς προσβάλλονται με την ίδια προδικαστική προσφυγή όλες οι ανωτέρω αποφάσεις του εν λόγω σταδίου του διαγωνισμού (αποφάσεις παράτασης προθεσμιών υποβολής δικαιολογητικών κατακύρωσης και ολοκλήρωσης του σταδίου), χωρίς να ανακόπτει εκ της κοινής προσβολής τους ζήτημα παραβίασης της αρχής της κατά στάδια προσβολής των πράξεων που προηγούνται της σύναψης δημόσιας σύμβασης. Λαμβανομένου, συνεπώς, υπόψη ότι η αιτούσα αμφισβήτησε με την προδικαστική της προσφυγή τη νομιμότητα αφενός των παρατάσεων της προθεσμίας υποβολής των δικαιολογητικών κατακύρωσης της πρώτης προσωρινής αναδόχου και αφετέρου των ίδιων των δικαιολογητικών, όπως δε εκτέθηκε ανωτέρω, δεν απέκτησε πρόσβαση στα δικαιολογητικά κατακύρωσης της παρεμβαίνουσας πριν από την έκδοση της 263.../ 11.5.2022 απόφασης της ανα-

θέτουσας αρχής (με την οποία αποφασίσθηκε η κοινοποίηση των δικαιολογητικών κατακτύρωσης στους διαγωνιζομένους), η δεκαήμερη προθεσμία για την άσκηση της προδικαστικής προσφυγής δεν είχε ακόμη συμπληρωθεί κατά τη στιγμή που ασκήθηκε η προδικαστική προσφυγή. Διαδικασία υποβολής των δικαιολογητικών κατακτύρωσης. Πρόσκληση για υποβολή δικαιολογητικών κατ' άρθρο 103 § 2 του ν. 4412/2016. Με τις διατάξεις του άρθρου 103 § 1 και 2 του ν. 4412/2016, όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 43 του ν. 4782/2021, προς τις οποίες στοιχούν οι ρυθμίσεις της § 3.2 της διακήρυξης του διαγωνισμού, ο νομοθέτης διαμόρφωσε τη διαδικασία υποβολής των δικαιολογητικών κατακτύρωσης του προσωρινού αναδόχου με σκοπό, όπως εκτίθεται στην αιτιολογική έκθεση του ν. 4782/2021, την «αποφυγή αδικαιολόγητων αποκλεισμών των οικονομικών φορέων από τις διαδικασίες ανάθεσης δημόσιας σύμβασης για τυπικούς λόγους που οφείλονται στην ελλιπή ή μη τυπικώς προσήκουσα προσκόμιση των δικαιολογητικών του άρθρου 103, αλλά όχι στην πραγματική συνδρομή των λόγων αποκλεισμού του οικονομικού φορέα από τη διαδικασία ανάθεσης». Συγκεκριμένα, το άρθρο 103 § 2 του ν. 4412/2016, όπως ήδη ισχύει, επιβάλλει στην αναθέτουσα αρχή την υποχρέωση να καλεί τον προσωρινό ανάδοχο «να προσκομίσει τα ελλείποντα ή να συμπληρώσει τα ήδη υποβληθέντα» δικαιολογητικά κατακτύρωσης, επιτρέποντας με τον τρόπο αυτόν όχι μόνο τη συμπλήρωση (ή την επανυποβολή) ελλειπόντων (πλημμελών) δικαιολογητικών που έχουν ήδη κατατεθεί στην αναθέτουσα αρχή, αλλά και την υποβολή, το πρώτον, δικαιολογητικών που ο προσωρινός ανάδοχος παρέλειψε, για οποιονδήποτε λόγο, να προσκομίσει εντός της αρχικής προθεσμίας της § 1 του άρθρου 103. Πριν από την ως άνω δεύτερη πρόσκληση του προσωρινού αναδόχου, η αναθέτουσα αρχή δεν μπορεί να προβεί στην απόρριψη του φακέλου των δικαιολογητικών κατακτύρωσης σύμφωνα με τις διατάξεις των §§ 4 και 5 του άρθρου 103 του ν. 4412/2016. Προκειμένου να θεωρηθεί ότι έχει συντελεσθεί η δεύτερη πρόσκληση προς τον προσωρινό ανάδοχο για την υποβολή των δικαιολογητικών κατακτύρωσης, πρέπει από τη σχετική πράξη της αναθέτουσας αρχής να προκύπτει με σαφήνεια ότι πρόκειται για την πρόσκληση του άρθρου 103 § 2 του ν. 4412/2016, δηλαδή ότι η αναθέτουσα αρχή καλεί εκ νέου τον προσωρινό ανάδοχο για την υποβολή των δικαιολογητικών κατακτύρωσης, αφού εξέφερε κρίση

περί του ότι η πρώτη κλήση του απέβη άκαρπη λόγω έλλειψης ή πλημμελούς υποβολής συγκεκριμένων δικαιολογητικών, τα οποία η αναθέτουσα αρχή οφείλει να προσδιορίσει ειδικώς με τη δεύτερη πρόσκληση υποβολής τους προς τον προσωρινό ανάδοχο. Η απλή, ως εκ τούτου, παράταση της αρχικής προθεσμίας υποβολής των δικαιολογητικών αντιστέλλεται πλήρως προς την έννοια της ανωτέρω πρόσκλησης και δεν μπορεί να εκληφθεί ως τέτοια, ακόμη και αν επιχειρείται μετά από άλλη παράταση της ίδιας προθεσμίας. Με την 204.../11.4.2022 απόφαση της αναθέτουσας αρχής χορηγήθηκε στην πρώτη προσωρινή ανάδοχο, μετά από αίτησή της, δεύτερη παράταση της αρχικής προθεσμίας υποβολής ορισμένων δικαιολογητικών κατακτύρωσης, η οποία κατ' αρχήν δεν αποκλείεται· όμως, η ανωτέρω απόφαση δεν μπορεί να θεωρηθεί, σύμφωνα με το άρθρο 103 § 2 του ν. 4412/2016, ως δεύτερη πρόσκληση του προσωρινού αναδόχου για την υποβολή ελλειπόντων ή ελλειπόντων δικαιολογητικών κατακτύρωσης, η μη σύννομη εκπλήρωση της οποίας θα έπρεπε να οδηγήσει στην οριστική απόρριψη της προσφοράς της πρώτης αναδόχου. ΣτΕ 1800/2022, σ. 403.

ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΕΣ:

Διαφορές από τον ΚΕΔΕ. Δικαιοδοσία. Διαφορές από σύμβαση. Κριτήρια διοικητικής σύμβασης. ΣτΕ 1796/2022, σ. 433.

Διαιτητική ρήτρα σε διοικητική σύμβαση. Η διαιτησία είναι ιδιαίτερη μορφή οργάνωσης ακολουθητέας διαδικασίας και απαιτούμενων δικονομικών προϋποθέσεων για την παροχή δικαστικής προστασίας όχι μόνο στις ιδιωτικές, αλλά και στις διοικητικές διαφορές. Συνεπώς, η πρόβλεψη της σε ορισμένη διοικητική σύμβαση είναι κατ' αρχήν έγκυρη, χωρίς να αποτελεί παραίτηση από το δικαίωμα δικαστικής προστασίας γενικά. Η εκ των υστέρων αμφισβήτηση του κύρους των όρων διοικητικής σύμβασης, κατά το στάδιο της εκτέλεσής της, δεν είναι επιτρεπτή, εκτός εάν ο ανάδοχος έχει επιφυλαχθεί κατά την υπογραφή της ή αν προβάλλεται ότι εξαναγκάστηκε ή παραπλανήθηκε λόγω συγκεκριμένης ενέργειας του κυρίου του έργου, που ήταν αντίθετη προς την καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη και ικανή να παραπείσει τον ανάδοχο ως προς την υπογραφή της σύμβασης με το συγκεκριμένο περιεχόμενο. Τα παραπάνω ισχύουν και στην περίπτωση που ο όρος αφορά την υποχρεωτική παραπομπή των σχετικών

διαφορών στη διαιτησία. ΣτΕ 1931/2022, σ. 437.

ΣΥΝΕΡΓΕΙΑ (ΠΚ):

ΑΠ 961/2022, σ. 400.

ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ:

ΑΠ 1028/2022, σ. 402.

ΣΥΝΤΑΓΜΑ:

Η «κερκόπορτα» του άρθρου 90 § 5 του Συντάγματος και η πολιτική επικαιρότητα των τηλεφωνικών υποκλοπών. Μελέτη Φ. Δωρή, σ. 305.

ΣΥΡΡΟΗ (ΠΚ):

ΣυμβΑΠ 872/2022, σ. 397.

ΑΠ 884/2022, σ. 398.

ΣΩΜΑΤΙΚΕΣ ΒΛΑΒΕΣ:

ΑΠ 962/2022, σ. 401.

ΤΕΛΗ:

Τέλος καθαριότητας και φωτισμού. Σε ποιους επιβάλλεται. Το ενιαίο τέλος καθαριότητας και φωτισμού έχει ανταποδοτικό (και όχι φορολογικό) χαρακτήρα και επιβάλλεται για παρεχόμενες από τους Δήμους υπηρεσίες (ιδίως, καθαριότητας των οδών, πλατειών και γενικά κοινόχρηστων χώρων, περισυλλογής, αποκομιδής και διάθεσης απορριμμάτων και φωτισμού των κοινόχρηστων χώρων). Δεν νοείται επιβολή του παραπάνω τέλους στους ίδιους τους κοινοχρήστους χώρους, στην εξασφάλιση της καθαριότητας και του φωτισμού των οποίων αποβλέπει. Ως “χρήση ακινήτου”, η οποία επάγεται υποχρέωση καταβολής του παραπάνω τέλους, νοείται η χρήση των ιδιωτικών ακινήτων, τα οποία εξυπηρετούνται από τις παρεχόμενες από τους Δήμους υπηρεσίες καθαριότητας και φωτισμού των κοινόχρηστων χώρων. Δεν περιλαμβάνεται σε αυτήν η χρήση των κοινόχρηστων χώρων (οδών, πλατειών κ.λπ.) είτε πρόκειται για τη συνήθη χρήση, είτε για ειδική ή αυξημένη χρήση αυτών, εκτός αν ασκείται κατά τρόπο που προσομοιάζει προς τη συνήθη χρήση ή εκμετάλλευση ιδιωτικών ακινήτων. Επομένως, δεν μπορεί να επιβληθεί για εναέριο και υπόγειο δίκτυο της ΔΕΗ, που καταλαμβάνει κοινόχρηστους χώρους (στο οποίο περιλαμβάνονται, μεταξύ άλλων, οι υπόγειοι υποσταθμοί). ΣτΕ 1955/2022, σ. 437.

ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ:

Η «κερκόπορτα» του άρθρου 90 § 5 του Συντάγματος και η πολιτική επικαιρότητα των τηλεφωνικών υποκλοπών. Μελέτη Φ. Δωρή, σ. 305.

ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ ΔΗΜΟΣΙΟΙ:

Πρόσληψη δημόσιων υπαλλήλων. Γενικές αρχές και διαδικασία. Με την § 7 του άρθρου 103 Σ κατοχυρώνονται οι αρχές της αξιοκρατίας και της διαφάνειας κατά τον διορισμό των δημόσιων υπαλλήλων, οι οποίες αποτελούν ειδικότερη έκφραση της συνταγματικής αρχής της ισότητας και του δικαιώματος ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας και συμμετοχής στην οικονομική ζωή της Χώρας. Ειδικότερα, η πρόσληψη υπαλλήλων: α) γίνεται με δύο τρόπους, είτε με διαγωνισμό, είτε με επιλογή σύμφωνα με προκαθορισμένα και αντικειμενικά κριτήρια και β) υπάγεται στον έλεγχο Ανεξάρτητης Αρχής. Ο έλεγχος μπορεί είτε να είναι πλήρης, είτε να αφορά τη νομιμότητα της διαδικασίας του διαγωνισμού ή της επιλογής και να περιλαμβάνει τον έλεγχο νομιμότητας της πράξης με την οποία τελειούται η σχετική διαδικασία, μέσω δε αυτού, εν όψει της φύσης της διαδικασίας ως σύνθετης διοικητικής ενέργειας, ελέγχεται η νομιμότητα και των προηγούμενων σταδίων αυτής. Πρόσληψη προσωπικού με σχέση ιδιωτικού δικαίου. Το Σύνταγμα παρέχει, κατ'εξαιρεση, τη δυνατότητα σύναψης σχέσεων ιδιωτικού δικαίου ορισμένου χρόνου, η οποία τελεί υπό αυστηρές προϋποθέσεις. Εφ'όσον πρόκειται για την πρόσληψη προσωπικού προς αντιμετώπιση πρόσκαιρων ή απρόβλεπτων και επείγουσών αναγκών, η διάρκεια και οι όροι των σχέσεων ορισμένου χρόνου πρέπει να καθορίζονται σαφώς από τον νόμο, ώστε με τη σύναψή τους να καλύπτονται ανάγκες που έχουν πραγματικά πρόσκαιρο ή απρόβλεπτο και επείγοντα χαρακτήρα και να αποτρέπεται η κατάχρηση των σχέσεων αυτών για την κάλυψη πάγιων αναγκών, αποκλεισμένης πάντως, σε κάθε περίπτωση, της δυνατότητας να μονιμοποιηθεί με νόμο το προσωπικό αυτό ή να μετατραπούν οι σχέσεις ορισμένου χρόνου σε σχέσεις αορίστου χρόνου. Υποψήφιοι χωρίς εργασιακή εμπειρία. Δεν προκύπτει υποχρέωση του νομοθέτη και, κατ'εξουσιοδότησή του, της κανονιστικά δρώσας Διοίκησης, όταν προκηρύσσει την πλήρωση θέσεων δημοσίων υπαλλήλων, να προβλέπει την πλήρωση ορισμένου ποσοστού των προκηρυσσόμενων θέσεων αποκλειστικά από υποψήφιους που δεν διαθέτουν εργασιακή ε-

μπειρία. Το ζήτημα αυτό ανάγεται στην ευχέρεια του νομοθέτη, ο οποίος, εκτιμώντας τις ανάγκες στελέχωσης των υπηρεσιών του δημόσιου τομέα, είναι κατ' αρχήν ελεύθερος να θεσπίσει τα κατά την κρίση του καταλληλότερα κριτήρια επιλογής, μεταξύ των οποίων και η προϋπηρεσία σε ανάλογες θέσεις, κινούμενος, πάντως, μέσα στα πλαίσια που διαγράφει η συνταγματική αρχή της ισότητας. ΣτΕ 1548/2022, σ. 427.

ΥΠΕΞΑΙΡΕΣΗ:

ΑΠ 873/2022, σ. 398.

ΑΠ 916/2022, σ. 399.

ΑΠ 945/2022, σ. 400.

ΥΠΕΡΒΑΣΗ ΕΞΟΥΣΙΑΣ:

ΑΠ 863/22, σ. 397.

ΑΠ 929/22, σ. 399.

ΑΠ 1017/22, σ. 401.

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ:

ΑΠ 763/2022, σ. 395.

ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ:

ΑΠ 906/2022, σ. 398.

ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ:

Κατάργηση ΔΟΥ και συγχώνευση με άλλη. Η παύση λειτουργίας ΔΟΥ και η μεταφορά των αρμοδιοτήτων της σε άλλη ΔΟΥ, με την οποία αυτή συγχωνεύεται, πραγματοποιείται στο πλαίσιο ευρύτερης αναδιοργάνωσης των υπηρεσιών της Ανεξάρτητης Αρχής Δημοσίων Εσόδων (ΑΑΔΕ) και, ειδικότερα, της φορολογικής διοίκησης, της οποίας πρωταρχικός στόχος είναι η δημιουργία ισχυρού και αποτελεσματικού ελεγκτικού και εισπρακτικού μηχανισμού, που θα συμβάλλει αποφασιστικά στην καταπολέμηση της φοροδιαφυγής, της παραοικονομίας και της διαφθοράς, καθώς και στην ελαχιστοποίηση του διοικητικού κόστους και, κατ' επέκταση, στην, κατά

το μέτρο του δυνατού, ίση κατανομή των βαρών, στην αύξηση των εσόδων του κρατικού προϋπολογισμού και στη μείωση των ελλειμμάτων και του δημόσιου χρέους. Σημαντική παράμετρος της αναδιοργάνωσης των υπηρεσιών είναι και η βέλτιστη και ποιοτική εξυπηρέτηση των φορολογουμένων μέσω της διασφάλισης της εύρυθμης και αποτελεσματικής λειτουργίας των υπηρεσιών της ΑΑΔΕ. ΣτΕ 1884/2022, σ. 437.

ΧΑΡΗ:

Απονομή χάριτος σε καταδικασθέντα. Συνέπειες. Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας έχει την εξουσία να αίρει με π.δ. κάθε είδους εκ του νόμου συνέπειες από καταγνωσθείσα ποινή. Η λόγω της αποκατάστασης αυτής ανάκτηση από τον καταδικασθέντα των δικαιωμάτων του, κατ' εφαρμογή της επί μέρους νομοθεσίας, επέρχεται άσχετα αν στη νομοθεσία αυτή υπάρχει αντιστοιχη θετική ή αρνητική ρύθμιση. Η απονεμηθείσα χάρη δεν επιφέρει την εξαφάνιση της καταδικής, υπό την έννοια να θεωρούνται και τα ήδη, συνεπεία αυτής, χωρήσαντα αποτελέσματα ως μηδέποτε λαβόντα χώρα, αλλά απλώς αίρει για το μέλλον τις συνεπεία της καταδικής, επελθούσες στερήσεις και ανικανότητες. Το π.δ. εκδίδεται μετά από πρόταση του Υπουργού Δικαιοσύνης και γνώμη του προβλεπομένου Συμβουλίου, χωρίς να απαιτείται η συνδρομή και άλλων προσθέτων προϋποθέσεων. Επομένως, ο κοινός νομοθέτης δεν μπορεί να εξαρτήσει την άσκηση της εξουσίας αυτής από τη συνδρομή και άλλων, πρόσθετων προϋποθέσεων. ΣτΕ 1868/2022, σ. 436.

ΧΡΟΝΟΣ (ΠΚ):

ΣυμβΑΠ 872/2022, σ. 397.

ΑΠ 881/2022, σ. 398.

ΨΕΥΔΗΣ ΚΑΤΑΘΕΣΗ:

ΑΠ 846/2022, σ. 396.

IN MEMORIAM

† Δημήτριος Διαμαντόπουλος (1932 – 2022)

Προ ολίγων μηνών περιήλθε σε γνώση μου κείμενο με το οποίο, στις 5 Φεβρουαρίου του περασμένου έτους, η Πρόεδρος του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, κυρία Ευγενία Βελώνη, ανήγγειλε στα ανά τη Χώρα μέλη του Σώματος τον θάνατο του επιτίμου Αντιπροέδρου του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους Δημητρίου Διαμαντόπουλου. Αν και είχε αφυπηρετήσει προ τριάντα και πλέον ετών, η ανάμνηση της προσωπικότητας και του εν Υπηρεσία έργου του Δημητρίου Διαμαντόπουλου δεν λησμονήθηκαν απ' όλους όσοι τον είχαν γνωρίσει. Η κ. Ε. Βελώνη ανήκει σε αυτούς, και από την υψηλή θέση που κατέχει, ένιωσε την ανάγκη να θυμίσει σε όσους Συναδέλφους της είχαν λησμονήσει, και να συστήσει σε όσους εξ αυτών δεν είχαν γνωρίσει τον Αντιπρόεδρο Δημήτριο Διαμαντόπουλο.

Το κείμενο της Προέδρου αξίζει, χάριν της μνήμης την οποία τιμά, να το γνωρίσουν όχι μόνο τα μέλη του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους. Γι' αυτό, το παραθέτω ολόκληρο:

«Αγαπητοί κ.κ Συναδέλφои,

με μεγάλη θλίψη σας ενημερώνω για τον θάνατο του Δημητρίου Διαμαντόπουλου, ε.τ. Αντιπροέδρου του Ν.Σ.Κ., ενός εξαιρετου επιστήμονα, εργατικού, με αφοσίωση στο καθήκον και στην εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος. Οι θέσεις του και η νομική του σκέψη δύσκολα αμφισβητήσιμες, ο λόγος του συνοπτικός, αλλά και περιεκτικός. Άνθρωπος μοναχικός, σοβαρός, πολλές φορές φαινομενικά άκαμπτος, αλλά αντικειμενικός και δίκαιος, με ευαισθησίες που έκρυβε επιμελώς, ίσως για να μη νοιώθει ευάλωτος. Ποιος ξέρει.

Πολλοί από εσάς δεν τον γνωρίζατε, κάποιοι μπορεί να αγνοούσαν και την ύπαρξή του, άλλοι ίσως έχουν δει το όνομά του και μόνον σε Γνωμοδοτήσεις του ΝΣΚ, ως εισηγητού, ως μέλους Τμημάτων και Ολομελειών, ως Προέδρου Τμήματος. Πλούσιο το γνωμοδοτικό του έργο και μεγάλη η συνεισφορά του στο ΝΣΚ και στο Ελληνικό Δημόσιο.

Για πολλούς όμως από εμάς τους «παλαιότερους» υπήρξε ένας αληθινός δάσκαλος, που μας

έμαθε να σκεφτόμαστε, να αποφεύγουμε τις αντιγραφές, να προσπαθούμε να βρίσκουμε λύσεις στα νομικά ζητήματα που μας απασχολούσαν, προσφεύγοντας κυρίως στις γνώσεις μας. Δεν θυμάμαι ποτέ, όσες φορές ζήτησα την συμβουλή του, ακόμα και μετά την αποχώρησή του από το Σώμα, να μην ήταν σε θέση να εκφράσει άμεσα τη γνώμη του. Εμένα και κάποιους άλλους μας αποκαλούσαν «παιδιά του Διαμαντόπουλου». Μεγάλος τίτλος τιμής, πιστέψτε με. Αυτό το ηλιόλουστο πρωινό, τιμώντας αυτόν που «έφυγε» νοσταλγώ τον καιρό εκείνο, τις φιλίες ζωής που δημιουργήθηκαν, την αγάπη και τη συναδελφικότητα που είχαμε.

Καλό ταξίδι δάσκαλε, θα σε θυμάμαι πάντα με σεβασμό και αγάπη, θα προσεύχομαι για την ανάπαυση της ψυχής σου και ελπίζω εκεί που είσαι να είσαι λιγότερο μόνος από ότι ήσουν σε αυτή εδώ τη ζωή.

Ήταν τιμή για μένα που μαθήτευσα κοντά σου.
Ε. ΒΕΛΩΝΗ»

Ανήκω μεταξύ εκείνων που είχαν την ευκαιρία να γνωρίσουν τον Δημήτριο Διαμαντόπουλο. Τον γνώρισα σε κρίσιμη, δυσάρεστη περίοδο της ζωής του. Τότε που τέσσερις συνάδελφοί του, ο Πρόεδρος και τρεις Αντιπρόεδροι, άσκησαν ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας ισάριθμες αιτήσεις ακυρώσεως κατά του Προεδρικού Διατάγματος της προαγωγής του σε θέση αντιπροέδρου. Ο Πρόεδρος του Γ' Τμήματος του Δικαστηρίου, που ήταν καθ' ύλην αρμόδιο να δικάσει τις αιτήσεις αυτές, Κίμων Μ. Χαλαζωνίτης, όρισε ως εισηγητή επί των υποθέσεων αρχικώς τον αλησμόνητο Σύμβουλο της Επικρατείας Στυλιανό Σαρηβλάση, και κατόπιν, λόγω προβλήματος που ανέκυψε στο πρόσωπό του, τον επίσης Σύμβουλο της Επικρατείας Γεώργιο Παπαμεντζελόπουλο. Βοηθό εισηγητή είχε ορίσει τον ήδη γράφοντα, Εισηγητή τον βαθμό, με μόλις δύο χρόνια υπηρεσίας.

Στις προς επεξεργασία υποθέσεις όλα μού ήταν άγνωστα, προ πάντων δε τα πρόσωπα¹.

1. Οι αιτήσεις ακυρώσεως εκδικάσθηκαν στις 28.11.1996 από τον εν τω μεταξύ νέο πρόεδρο του Γ' Τμήματος, Αντιπρόεδρο Σωτήριο Γιάγκα, τους Συμβούλους της Επικρατείας Νικόλαο Παπαδημητρίου, Παναγιώτη Ν. Φλώ-

Αποφάσισα να γράψω τις προκείμενες λίγες γραμμές γιατί μου είναι αλησμόνητη η ευγένεια του ήθους που απέπνεαν η μορφή και οι τρόποι του Αντιπροέδρου Δημητρίου Διαμαντόπουλου.

Ψηλός, ευθυτενής, μορφή σχεδόν ασκητική, με πρόσωπο πολύ σοβαρό μα όχι βλοσυρό, τρόποι απέρριπτοι μα όχι ψυχροί, φωνή ήρεμη και σταθερή. Ενθυμούμαι πολύ καλά τις δύο φορές που με επισκέφθηκε στο γραφείο μου – είχε αναλάβει μόνος του την αντίκρουση των πολλών λόγων ακυρώσεως που προβάλλονταν κατά της προαγωγής του, και ήταν προφανές πως ο δικηγόρος που υπέγραφε το δικόγραφο της ασκηθείσης παρεμβάσεώς του δεν ήταν και ο συντάκτης του. Ενθυμούμαι εναργώς την ηρεμία και την ευγένεια με την οποία μου ανέπτυσε τα νομικά του επιχειρήματα. Αν και οι αιτήσεις ακυρώσεως διαπνέονταν από έντονη αντιπαλότητα προς το πρόσωπό του, αν και εκδήλωναν εντονότατη επιθυμία να ακυρωθεί το προσβαλλόμενο Προεδρικό Διάταγμα και να καταπέσει η εκλογή, ο ίδιος ο Δημήτριος Διαμαντόπουλος -το ενθυμούμαι πολύ καλά- ποτέ, μα ποτέ, δεν έκανε, ούτε γραπτώς ούτε προφορικώς, τον παραμικρό απαξιωτικό των αντιδίκων-συναδέλφων του χαρακτηρισμό. Μόνο την πικρία του εξέφρασε, και αυτή μόνο μία φορά, μόνο με λίγα λόγια, σχεδόν υπαινικτικά.

Η όλη παράσταση του Δημητρίου Διαμαντόπουλου μπορώ να πω με βεβαιότητα, καθώς την αναπολώ, ότι απέπνεε νοοτροπία και αυτο-αντίληψη όχι απλώς υψηλόβαθμου κρατικού λειτουργού, μα ενός *homme d'Etat*, ο οποίος με αυτοπεποίθηση και στέρεη (νομική) τεχνογνωσία έταξε τον εαυτό του στην υπηρεσία του Κράτους, όρισε τον εαυτό του να ευρίσκεται πίσω από την πρόσοψη των κρατικών θεσμών, στους νευραλγικούς κόμβους απ' όπου διέρχονται και διασταυρώνονται οι μύες και οι νευρώνες του κρατικού μηχανισμού: αυτοί που τον κινούν, τον θέτουν σε λειτουργία και τον κατευθύνουν προς τα εκεί που πρέπει: στην εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος, στην πραγμάτωση του κοινού καλού.

Όσα μετά από καιρό πληροφορήθηκα για τον Αντιπρόεδρο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους Δημήτριο Διαμαντόπουλο αυτήν ακριβώς τη διαισθητικώς διαμορφωμένη αντίληψη που είχα

ρο, Γεώργιο Παπαμεντζελόπουλο, Παναγιώτη Πικραμμένο και τους Παρέδρους Γεώργιο Ποταμιά και Κωνσταντίνο Πισπιρίγκο. Επί των αιτήσεων ακυρώσεως εκδόθηκαν οι αποφάσεις που φέρουν τους αριθμούς 185 - 188/1997.

σχηματίσει γι' αυτόν, επαλήθευσαν.

Αυτή την αντίληψη θέλησα να καταγράψω, και τούτο για να εξαιρεθεί από τη λήθη και να διασωθεί στη μνήμη του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, μα και του Δικαστικού Σώματος η όλως ιδιαίτερη, έξοχη μορφή του δημοσίου λειτουργού, που έφερε το όνομα Δημήτριος Διαμαντόπουλος.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Κ. ΤΣΟΥΚΑΣ

Σύμβουλος της Επικρατείας

Πρόεδρος

της Ενώσεως Δικαστικών Λειτουργών
του Συμβουλίου της Επικρατείας

■

† Εμμανουήλ Μαριδάκης

Αγαπημένε μας Μανώλη Μαριδάκη, αλησμόνητη φίλε και συνάδελφε στη δικηγορία. Τίμησες το δικηγορικό λειτούργημα, όσο λίγοι, παραμένοντας στις επάλξεις μέχρι που ο χάρος ζήτησε τη θαλερότητα και ζωντανία σου.

Για όλους εμάς, τους συνταξιούχους δικηγόρους, ήσουν ένα πρότυπο συναδέλφου, που παρά την ηλικία μας, εσύ έδινες το στίγμα της ζωτικότητας και της δημιουργικής σου παρουσίας. Ήσουν αεικίνητος, άψογος στην εμφάνιση, δραστήριος και αποτελεσματικός. Η τυπική συνταξιοδότησή σου δεν εμπόδιζε τους άπειρους πελάτες σου να σε εμπιστεύονται, εσένα τον έμπειρο και αποτελεσματικό δικηγόρο. Είχες άλλωστε το χάρισμα να τους μιλάς με ευλικρίνεια και παρηρησία για κάθε υπόθεσή τους.

Ήσουν από τους σκληρά αγωνιζόμενους αλλά επιτυχημένους δικηγόρους. Στην διεκδίκηση του Δικαίου ήσουν μαχητικός και ανυποχώρητος. Ωστόσο, ως ρεαλιστής, προς αποφυγή δημιουργίας αδιεξόδου γινόσουν κατευναστικός και διαλλακτικός, κάτι που σου αναγνωρίζουν όλοι οι παράγοντες της δίκης.

Οι δυο μας, αξέχαστε Μανώλη, ευτυχήσαμε να γίνουμε φίλοι από τα φοιτητικά μας χρόνια, εδώ στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, μαζί και με άλλους συναδέλφους, που τίμησαν τη φιλία μας, όπως ο Κ. Σαψάλης και άλλοι μετέπειτα βουλευτές. Η φιλία μας αυτή συνεχίσθηκε κι όταν πήραμε το πτυχίο της Νομικής Σχολής.

Τύχη αγαθή, βρεθήκαμε πάλι μαζί ως νεοσύλλεκτοι στο στρατό. Μαζί με άλλους συναδέλφους, για καλή μας τύχη, επλεγθήκαμε να γίνουμε υπο-

ψήφιοι αξιωματικοί και έτσι γίναμε πάλι συμμαθητές στη ΣΕΑΠ, τη Σχολή Εφέδρων Αξιωματικών Πεζικού στο Ηράκλειο Κρήτης. Στη Σχολή αυτή, σε θυμάμαι, ως έναν σφριγηλό υποψήφιο αξιωματικό. Δεν ήταν τυχαίο, που σε αναγνώριση των προσόντων σου, σε επέλεξαν για τους Λόχους Ορεινών Καταδρομών, τα περίφημα Λ.Ο.Κ., όπου και διέπρεψες, ως αξιωματικός.

Αφού πήραμε το απολυτήριο του στρατού, βρεθήκαμε πάλι μαζί να δίνουμε εξετάσεις στον Άρειο Πάγο. Μετά την επιτυχία μας ορκιστήκαμε δικηγόροι του Πρωτοδικείου Αθηνών. Από τότε θυμάμαι τη δική σου ευτομία και παρρησία που σε διέκρινε στις ομολογουμένως σκληρές συνθήκες ανταγωνισμού που αντιμετωπίζαμε.

Αλλά εσύ, αλησμόνητε Μανώλη, παρά την πεζότητα της καθημερινότητας, εύρισκες τον χρόνο και την ευγενή διάθεση, λόγω έμφυτης ευλάβειας, να έρχεσαι εδώ στον Ι. Ναό της Ζωοδόχου Πηγής, να ανεβαίνεις στο ψαλτήρι και να ενώνεις τη φωνή σου μαζί με τους καληκέλαηδους ψάλτες του Ναού τις Κυριακές ή άλλες γιορτές.

Εμένα μου επεφύλασες συχνά μια έκπληξη. Με καλούσες να σε απολαμβάνω ως ψάλτη στη γειτονική μας εκκλησία, τον Άη-Δημήτρη Λουμπαρδιάρη, στο λόφο Φιλοππάπου.

Αυτές τις αναμνήσεις θα διατηρώ πάντα για σένα, αλησμόνητε Μανώλη. Εύχομαι καλό σου ταξίδι.

ΚΛΕΟΜΕΝΗΣ ΚΟΥΤΣΟΥΚΗΣ

Δικηγόρος ε.π.

Ομ. Καθ. Πανεπιστημίου



Εις μνήμην Εμμανουήλ Μαριδάκη

Ο Εμμανουήλ Νικολάου Μαριδάκης γεννήθηκε στα Ακούμια Ρεθύμνης Κρήτης την 13^η Ιανουαρίου 1938.

Το 1965 αποφοίτησε από τη Νομική Σχολή του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών. Αυτοδημιούργητος Δικηγόρος, ήταν στο γραφείο κάθε πρωί από τις 07.00, μελετούσε κάθε τεύχος του Νομικού Βήματος, θυμόταν απ' εξω ημερομηνίες, ονοματεπώνυμα, πραγματικά περιστατικά, δικόγραφα δεκάδων σελίδων, σε σημείο που οι «έξυπνοι» υπολογιστές φαίνονταν ανόητοι

μπροστά του. Διατηρούσε γραφείο επί 50 έτη στο επί της οδού Ακαδημίας 61 Μέγαρο, πάνω από την Λυρική Σκηνή και απέναντι από τον Δικηγορικό Σύλλογο Αθηνών. Μάχιμος μέχρι το τέλος!

Νυμφεύθηκε την Νίκη, με την οποία απέκτησε 2 τέκνα, τη Μαρία και τον Νίκο. Ευτύχησε να αγκαλιάσει και 2 εγγόνια.

Τον Μάρτιο του 2019 ο Πρόεδρος Δημήτριος Βερβεσός και το Διοικητικό Συμβούλιο του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών, του απένειμαν τιμητικό δίπλωμα για την συμπλήρωση 50 ετών ευδοκίμου άσκησης δικηγορίας.

Ύστερα από την πώληση του Μεγάρου της οδού Ακαδημίας 61 και την αποβολή από τα γραφεία δεκάδων Δικηγόρων ήταν ο μόνος που παρέμεινε στο Μέγαρο επί 2 και πλέον έτη παλεύοντας με νύχια και με δόντια και με πολύμηνο δικαστικό αγώνα να διατηρήσει το Δικηγορικό Γραφείο του. Μόνος σε ένα κτίριο 7 ορόφων αναγκάστηκε τον Νοέμβριο του 2021 να αποχωρήσει. Πώς αντέχει ένας μάχιμος επί δεκαετίες δικηγόρος την απομάκρυνσή του από το πεδίο της δράσης; Λίγες εβδομάδες μετά άρχισαν τα πρώτα προβλήματα υγείας.

Την Μεγάλη Εβδομάδα έλαβε τον Βαθμό του Εκκλησιαστικού Αναγνώστη της Ανατολικής Ορθόδοξου Εκκλησίας.

Η χειροθεσία δεν πραγματοποιήθηκε, καθώς την Μεγάλη Πέμπτη 21 Απριλίου 2022 ώρα 05.30 εγκατέλειψε τα εγκόσμια και ξεκίνησε ένα νέο μεγάλο ταξίδι.

Η Εξόδιος Ακολουθία ετελέσθη την Τετάρτη 27 Απριλίου στον Ι.Ν. Ζωοδόχου Πηγής, δίπλα στο επί 50 έτη γραφείο του επί της οδού Ακαδημίας. Τον αποχαιρέτησαν η Οικογένειά του, συγγενείς, φίλοι, συνάδελφοί του και μεταξύ αυτών, ο Πρόεδρος του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών και Πρόεδρος της Ολομέλειας των Προέδρων των Δικηγορικών Συλλόγων Ελλάδας, Δημήτριος Βερβεσός. Επακολούθησε χωριστή ταφή στο 1^ο Νεκροταφείο Αθηνών.

Όλοι εμείς οι Συνάδελφοι και Συγγενείς του ευχόμαστε από καρδιάς Καλή Ανάπαυση και Καλό Ταξίδι!

ΝΑΤΑΛΙΑ ΛΙΑΡΟΠΟΥΛΟΥ

εξ Ακουμίων ορμώμενη,

Δικηγόρος Αθηνών, παρ' Αρείω Πάγω

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ - ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

Έγκριση λύσεως Δικηγορικής Εταιρίας

Με την υπ' αριθ. 4/8.2.2023 απόφαση του ΔΣ του Δικηγορικού Συλλόγου Πατρών, εγκρίθηκε η λύση της Αστικής Επαγγελματικής Δικηγορικής Εταιρείας με την επωνυμία «Α-λεξάνδρα Κβάσιουκ & Δημήτρα Γιακουμέλου Δικηγορική Εταιρία», με έδρα την Πάτρα και ένα υποκατάστημα στον Πύργο Ηλείας, σύμφωνα με το από 31.1.2023 ιδιωτικό συμφωνητικό λύσεως και θέσεως σε εκκαθάριση της ως άνω δικηγορικής εταιρείας.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΖΟΥΠΙΑΣ

Ο ΓΕΝ. ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ
ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΓΑΒΡΙΗΛΟΠΟΥΛΟΣ

Έγκριση καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 5/6.3.2023 απόφαση του ΔΣ του Δικηγορικού Συλλόγου Κέρκυρας, εγκρίνεται ομόφωνα το καταστατικό σύστασης της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «ΦΛΩ-ΡΕΝ-ΗΡΑΚΛΗΣ ΚΑΒΒΑΔΑΣ & ΕΥΓΕΝΙΑ ΠΟΥΛΗ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ», η οποία εδρεύει στην Κέρκυρα.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΓΙΑΝΝΗΣ Μ. ΚΟΝΤΟΣ

Ο ΓΕΝ. ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ
ΣΠΥΡΟΣ-ΜΑΡΙΟΣ Π. ΠΑΓΚΡΑΤΗΣ

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με το υπ' αριθ. 8/13.03.2022 πρακτικό του Διοικητικού Συμβουλίου του Δικηγορικού Συλλόγου Κορίνθου εγκρίθηκε η τροποποίηση του καταστατικού της Δικηγορικής Εταιρείας με την επωνυμία «Π. ΜΑΡΚΕΛΛΟΣ- Ε ΤΡΥΦΩΝΟΠΟΥΛΟΥ - Μ. ΜΑΡΚΕΛΛΟΥ ΚΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ» και συγκεκριμένα σύμφωνα με την από 01.03.2023 απόφαση της Γενικής Συνέλευσης των εταίρων της δικηγορικής εταιρείας οι συμβαλλόμενοι, από κοινού και ομόφωνα αποφασίζουν τα ακόλουθα:

I. Η εταιρός Μαρίνα Μαρκέλλου του Παύλου μεταβιβάζει (για προσωπικούς λόγους) δια πωλήσεως: α) ποσοστό 10% εκ της μερίδας συμμετοχής της στον εταίρο Παύλο Μάρκελλο, ο οποίος της κατέβαλε το ποσό των 100 € και β) ποσοστό 10% εκ της μερίδας συμμετοχής της στην εταίρο Ελισσάβητ Τρυφωνοπούλου, η οποία της κατέβαλε το ποσό των 100 €.

Κατόπιν των ανωτέρω:

- οι εταίροι συμμετέχουν στην Εταιρεία ως εξής:

α) Η μερίδα συμμετοχής του εταίρου Παύλου Μάρκελλου ορίζεται σε ποσοστό 61%.

β) Η μερίδα συμμετοχής της εταίρου Ελισσάβητ Τρυφωνοπούλου ορίζεται σε ποσοστό 34%.

γ) Η μερίδα συμμετοχής της εταίρου Μαρίνας Μαρκέλλου ορίζεται σε ποσοστό 5%.

Και

- Συμπληρωματικά ο Παύλος Μάρκελλος εισφέρει στην εταιρεία το ποσό των 610 ευρώ, η Ελισσάβητ Τρυφωνοπούλου εισφέρει στην εταιρεία το ποσό των 340,00 ευρώ και η Μαρίνα Μαρκέλλου εισφέρει το ποσό των 50,00 ευρώ.

II. Τροποποιείται το άρθρο 3 του καταστατικού της άνω εταιρείας σχετικά με το σκοπό της και **στην παράγραφο 1** αυτού προστίθενται οι εξής περιπτώσεις:

δ) η παροχή υπηρεσιών έρευνας και ανάπτυξης στις νομικές επιστήμες,

ε) παροχή υπηρεσιών μετάφρασης,

στ) η παροχή υπηρεσιών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

III. Τροποποιείται η παράγραφος 1 του άρθρου 5 του καταστατικού σχετικά με τις μερίδες συμμετοχής των εταίρων ως εξής:

1) Οι εταίροι συμμετέχουν στην Εταιρεία με το κατωτέρω ποσοστό ο καθένας:

α) Η μερίδα συμμετοχής του εταίρου Παύλου Μάρκελλου ορίζεται σε ποσοστό 61%.

β) Η μερίδα συμμετοχής της εταίρου Ελισσάβητ Τρυφωνοπούλου ορίζεται σε ποσοστό 34%.

V. Η μερίδα συμμετοχής της Εταίρου Μαρίνας Μαρκέλλου ορίζεται σε ποσοστό 5%.

IV. Τροποποιείται η παράγραφος 2 του άρθρου 7 του καταστατικού σχετικά με τις Εισφορές των Εταίρων ως εξής: «2) Συμπληρωματικά, κατά την σύσταση της εταιρείας ο Παύλος Μάρκελλος εισέφερε το ποσό των 510 ευρώ, η Ελισσάβητ Τρυφωνοπούλου εισέφερε το ποσό των 240,00 ευρώ και η Μαρίνα Μαρκέλλου εισέφερε το ποσό των 250,00 ευρώ και ήδη ο Παύλος Μάρκελλος εισφέρει το ποσό των 610,00 ευρώ, η Ελισσάβητ Τρυφωνοπούλου εισφέρει το ποσό των 340,00 ευρώ και η Μαρίνα Μαρκέλλου εισφέρει το ποσό των 50,00 ευρώ.

V. Τροποποιείται η πρώτη περίοδος της παραγράφου 1 του άρθρου 11 του καταστατικού ως προς τους διαχειριστές και εκπροσώπους της εταιρείας, ως εξής: «1) Διαχειριστές και εκπρόσωποι της Εταιρείας ορίζονται οι δύο εταίροι, Παύλος Μάρκελλος και Ελισσάβητ Τρυφωνοπούλου, οι οποίοι, από κοινού ή χωριστά καθένας, διοικούν και εκπροσωπούν την Εταιρεία έναντι τρίτων, δικαστικώς και εξωδίκως, υπογράφοντας κάτω από την εταιρική επωνυμία».

VI. Τέλος οι αυτοί ως άνω συμβαλλόμενοι και συνέπεια των επελθουσών συμφωνιών και των εξ' αυτών αναγκαίων τροποποιήσεων αποφασίζουν την κωδικοποίηση του καταστατικού σε ενιαίο κείμενο.

Η ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ ΚΩΝ. ΕΠΙΒΑΤΙΝΟΥ

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την υπ' αριθ. 14/21.3.2023 απόφαση του ΔΣ του Δικηγορικού Συλλόγου Ροδόπης εγκρίθηκε η τροποποίηση καταστατικού Αστικής Επαγγελματικής Δικηγορικής Εταιρείας με νέα επωνυμία «Θ. ΔΑΛΑΚΟΥΡΑΣ ΚΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ - ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ». Στις σχέσεις με πελάτες του εξωτερικού η επωνυμία θα είναι η αγγλική μετάφραση της εταιρικής επωνυμίας «TH. DALAKOURAS AND PARTNERS - LAW FIRM» ή η μετάφραση της εταιρικής επωνυμίας στην αντίστοιχη ξένη γλώσσα. Η ίδρυση υποκαταστήματος στη Θεσσαλονίκη επί της οδού 26^{ης} Οκτωβρίου 28, 3^{ος} όροφος. Υπεύθυνοι για το υποκατάστημα ορίζονται οι εταίροι Κωνσταντίνος Θ. Δαλακούρας και Ιωάννης Θ. Δαλακούρας, οι οποίοι θα ενεργούν από κοινού ή καθένας χωριστά. Καταχωρήθηκε στο βιβλίο εταιρειών του Δικηγορικού Συλλόγου Ροδόπης με α/α 2/2010 ως σύσταση, η παρούσα τροποποίηση με αριθμό α/α 1/2023 και αποφασίσθηκε η τοιχοκόλλησή της στα γραφεία του Συλλόγου επί 30 ημέρες.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΕΡΕΛΙΑΔΗΣ

Η ΓΕΝ. ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ
ΣΟΦΙΑ ΜΙΧΑΛΙΤΣΟΥΔΗ

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 11/20.4.2023 απόφαση του ΔΣ του Δικηγορικού Συλλόγου Κοζάνης, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «Σπύρος Δ. Μπαλατσούκας - Γεώργιος Θ. Φίσκας και Συνεργάτες» (ΑΜ ΔΣΚ 10001), σύμφωνα με την οποία τροποποιήθηκε η § 1 του άρθρου 1 ως προς την επωνυμία της εταιρείας, η οποία μετατράπηκε σε «ΣΠΥΡΟΣ Δ. ΜΠΑΛΑΤΣΟΥΚΑΣ ΚΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ», η § 1 του άρθρου 6 και η § 2 του άρθρου 8 του Καταστατικού της εταιρείας.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΧΡΗΣΤΟΣ ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 2.3.2023 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ και σύμφωνα με το από 31.1.2023 πρακτικό της Γενικής Συνέλευσης των Εταίρων, εγκρίνεται, εν μέρει, η τροποποίηση του καταστατικού σύστασης της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «Πλατής - Αναστασιάδης & Συνεργάτες ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ», διακριτικό τίτλο «Πλατής - Αναστασιάδης & Συνεργάτες», και έδρα τον Δήμο Αμαρουσίου, στην οδό Χειμάρas, αριθ. 8B.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 2.3.2023 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού σύστασης της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «ΚΟΛΙΟΠΟΥΛΟΣ & ΜΑΣΤΕΛΛΟΣ Δικηγορική Εταιρεία» και στην αγγλική γλώσσα «KOLIOPOULOS & MASTELLOS LAW FIRM», με έδρα το Χαλάνδρι Αττικής, στην οδό Θερμοπυλών, αριθ. 11.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 2.3.2023 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού σύστασης της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «Γεωργόπουλος και Συνεργάτες Δικηγορική Εταιρεία» και στην αγγλική γλώσσα «Georgopoulos and Associates», εταιρείας με νέα διεύθυνση της έδρας στην Αθήνα, στην οδό Χέυδεν, αριθ. 4, και υποκατάστημα στο Δήμο Σερίφου της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 2.3.2023 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού σύστασης της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία ΣΤΑΜΟΣ ΚΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ», με διακριτικό τίτλο «STAMOS & ASSOCIATES» και στην αγγλική γλώσσα «STAMOS and ASSOCIATES LAW FIRM», με έδρα την Αθήνα, στην οδό Σόλωνος, αριθ. 71.

Έγκριση καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 2.3.2023 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται το καταστατικό σύστασης της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «ΜΙΧΑΛΗΣ ΣΕΙΡΑΔΑΚΗΣ & ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΚΑΡΑΝΙΚΟΛΑ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ», με διακριτικό τίτλο «MSCK LAW OFFICE» και στην αγγλική γλώσσα «MICHALIS SEIRADAKIS & CATHERINE KARANIKOLA LAW FIRM», με διακριτικό τίτλο «MSCK LAW OFFICE», με έδρα τον Δήμο Χολαργού-Παπάγου, στην Λεωφόρο Περικλέους, αριθ. 56, Κεραμεικού και Αετιδέων.

Έγκριση καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 2.3.2023 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται το καταστατικό σύστασης της δικηγορικής εταιρίας με την επωνυμία επωνυμία «ΣΟΥΛΟΥΚΟΥ & ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ» και στην αγγλική γλώσσα «SOULOUKOU & PARTNERS LAW FIRM», με διακριτικό τίτλο «S&P LAW FIRM», με έδρα την Αθήνα, στην οδό Πανεπιστημίου, αριθ. 39.

Έγκριση λύσεως Δικηγορικής Εταιρίας

Κατά την συνεδρίαση της 2.3.2023 του ΔΣ του ΔΣΑ, και σύμφωνα με το από 22.2.2023 πρακτικό Γενικής Συνέλευσης των εταίρων της δικηγορικής εταιρίας με την επωνυμία «Αγγελική Μητροπούλου και Συνεργάτες Δικηγορική Εταιρία», στην αγγλική γλώσσα «Angela Mitropoulos & Partners Law Firm», με διακριτικό τίτλο «M.G.S. Δικηγορική Εταιρία», στην αγγλική γλώσσα «M.G.S. Law Firm, με έδρα το Νέο Ψυχικό Αττικής, στην οδό Νικολάου Παρίτη, αριθ. 30, διαπιστώθηκε η λύση αυτής.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 15.3.2023 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού σύστασης της δικηγορικής εταιρίας με την επωνυμία «Χ. ΤΣΟΠΕΛΑ ΚΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ Δικηγορική Εταιρία» με νέα επωνυμία στην αγγλική γλώσσα «CH. TSOPELA & ASSOCIATES Law Firm», με έδρα την Αθήνα, στην Λ. Βασιλέως Κωνσταντίνου, αριθ. 5-7.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 15.3.2023 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού σύστασης της δικηγορικής εταιρίας με την επωνυμία «Πλάτης - Αναστασιάδης & Συνεργάτες ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ», διακριτικό τίτλο «Πλάτης - Αναστασιάδης & Συνεργάτες», και έδρα τον Δήμο Αμαρουσίου, στην οδό Χειμάρρας, αριθ. 8B.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 15.3.2023 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού σύστασης της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «Γ.Δ. ΓΑΛΑΝΗ & ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ» με διακριτικό τίτλο «G.D. GALANI & PARTNERS LAW FIRM» και στην αγγλική γλώσσα «G.D. GALANI & PARTNERS LAW FIRM», με έδρα το Δήμο Αθηναίων, στην οδό Σκουφά, αριθ. 71^Α.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 15.3.2023 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού σύστασης της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «Δ. Χ. Χριστόπουλος Δικηγορική Εταιρία, Νομικοί Σύμβουλοι & Δικηγόροι», στην αγγλική γλώσσα «D. C. Christopoulos Law Firm, Legal Counsels & Attorneys», και έδρα την Αθήνα, στην οδό Αγγέλου Πυρρή, αριθ. 5.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 15.3.2023 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού σύστασης της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «ΑΛΕΞΙΑΔΗΣ Π. - ΠΗΛΙΟΣ Χ. Δικηγορική Εταιρία», στην αγγλική γλώσσα «Alexiadis P. - Pilios C. Law Firm», και με νέα διεύθυνση της έδρας την Αθήνα, στην οδό Τιμολέοντος Βάσσου, αριθ. 28.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 15.3.2023 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΣΙΩΤΟΥ ΚΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ», στην αγγλική γλώσσα «SIOTOU LAW & ASSOCIATES», και έδρα την Αθήνα, στην οδό Πατησίων (28^{ης} Οκτωβρίου), αριθ. 122, που αφορά στην ίδρυση υποκαταστήματος στην Τήνο του Ν. Κυκλάδων, επί της οδού Τριών Ιεραρχών, αριθ. 50.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 15.3.2023 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού σύστασης της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «ΓΕΡΩΝΥΜΑΚΗΣ & ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ», και στην αγγλική γλώσσα «GERONYMAKIS & PARTNERS LAW FIRM», με έδρα το Παλαιό Φάληρο, στην Λεωφόρο Συγγρού, αριθ. 371.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 15.3.2023 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού σύστασης της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «P. NAKOY - Z. MEΘENI-TOY - Γ. NAKOS Δικηγορική Εταιρεία», με έδρα την Αθήνα, στην οδό Ζωοδόχου Πηγής, αριθ. 3, (2^{ος} όροφος), πρώτο υποκατάστημα στην Αθήνα, στην οδό Ζωοδόχου Πηγής 3, (1^{ος} όροφος - Α5) και δεύτερο υποκατάστημα στην Αθήνα, στην οδό Ζωοδόχου Πηγής 3, (2^{ος} όροφος - Β6).

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 15.3.2023 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού σύστασης της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «ΜΑΧΑΣ ΚΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ», στην αγγλική γλώσσα «MACHAS & PARTNERS LAW FIRM», με νέα έδρα την Αθήνα, στην οδό Κουμπάρη, αριθ. 8.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 15.3.2023 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «ΠΟΤΑΜΙΤΗΣ ΒΕΚΡΗΣ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ», διακριτικό τίτλο «ΡΟΤΑΜΙΤΙΣ VEKRIS» και έδρα την Αθήνα, στην οδό Ομήρου, αριθ. 11 & Βησσαρίωνος.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 15.3.2023 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού σύστασης της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «Ρόκας Δικηγορική Εταιρεία» και στην αγγλική γλώσσα «Rokas Law Firm», με έδρα την Αθήνα, στην οδό Βουκουρεστίου, αριθ. 25^Α, υποκατάστημα στη Σόφια Βουλγαρίας, στην Λεωφόρο Δραγάν Τσανκόβ, αριθ. 12-16 και υποκατάστημα στην οδό Τοιμισκή & Γ. Θεοτοκά, αριθ. 3 - Θεσσαλονίκη.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 15.3.2023 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού σύστασης της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «Δικηγορική Εταιρεία Καρατζά & Συνεργάτες», στην αγγλική γλώσσα «Karatzas & Partners law firm», με έδρα την Αθήνα, στην Λεωφόρο Κηφισίας, αριθ. 115.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 15.3.2023 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «Κυριακίδης Γεωργόπουλος Δικηγορική Εταιρεία», στην αγγλική γλώσσα «Kyriakides Georgoroulos Law Firm», με διακριτικό τίτλο «ΚΓ Δικηγορική Εταιρεία», στην αγγλική γλώσσα «KG Law Firm», και με έδρα την Πλατεία Μαβίλη, στην οδό Δημητρίου Σούτσου, αριθ. 28.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 15.3.2023 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «Δρυλλεράκης και Συνεργάτες Δικηγορική Εταιρεία», στην αγγλική γλώσσα «DRYLLERAKIS & ASSOCIATES Law Firm», και με έδρα την Αθήνα, στην οδό Χατζηγιάννη Μέξη, αριθ. 5.

Έγκριση καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 15.3.2023 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται το καταστατικό σύστασης της δικηγορικής εταιρίας με την επωνυμία «ΚΟΛΙΟΘΩΜΑΣ, ΜΕΪΜΕΤΕΑ-ΤΕΤΩΡΟΥ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ», με διακριτικό τίτλο «ΚΜΤ Δικηγορική Εταιρεία» και στην αγγλική γλώσσα «KOLIOTHOMAS, MEIMETEIA-TETOROU LAW FIRM», με διακριτικό τίτλο «ΚΜΤ Law Firm», με έδρα την Αθήνα, στην οδό Νεοφύτου Δούκα, αριθ. 5.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 30.3.2023 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «Δικηγορική Εταιρεία Κουταλίδη», και στην αγγλική γλώσσα «Koutalidis Law Firm», με έδρα την Αθήνα, στην οδό Σόλωνος, αριθ. 39 και υποκατάστημα στην Αθήνα, επί της Λεωφόρου Κηφισίας, αριθ. 115.

Έγκριση καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 30.3.2023 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται το καταστατικό σύστασης της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «Π. ΚΑΚΚΑΒΑΣ & Β. ΚΑΝΤΑ Δικηγορική Εταιρεία» και στην αγγλική γλώσσα «P. KAKKAVAS & V. KANTA Law Firm», με έδρα την Γλυφάδα Αττικής, στην οδό Τατάκη, αριθ. 38.

Έγκριση καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 30.3.2023 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται το καταστατικό σύστασης της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «Κωνσταντίνος Παπαδόπουλος Δικηγορική Εταιρεία» και στην αγγλική γλώσσα «Konstadinos Papadopoulos Law Firm», με έδρα την Αθήνα, στην οδό Κεiriαδών, αριθ. 77-79 - Κάτω Πετράλωνα.

Έγκριση καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 30.3.2023 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται το καταστατικό σύστασης της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «ΣΠΙΝΘΑΚΗ & ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ» με διακριτικό τίτλο «DSP LAW», στην αγγλική γλώσσα «DSP LAW FIRM» και στην γερμανική γλώσσα «DSP Sozietat von Rechtsanwälten», με έδρα τα Μελίσσια Αττικής, στην οδό Λευκάδος, αριθ. 11.

Έγκριση καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 30.3.2023 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται το καταστατικό σύστασης της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «ΔΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΣ - ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ - ΑΓΓΕΛΗΣ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ» με διακριτικό τίτλο «DMA Δικηγορική Εταιρεία» και στην αγγλική γλώσσα «DIMAΚΟΠΟΥΛΟΣ - MICHALΟΠΟΥΛΟΣ - ANGELIS LAW PARTNERSHIP», με διακριτικό τίτλο «DMA Law Partnership», με έδρα την Αθήνα, στην Λεωφ. Αλεξάνδρας, αριθ. 158B.

Έγκριση καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 30.3.2023 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται το καταστατικό σύστασης της δικηγορικής εταιρίας με την επωνυμία «ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΣ - ΓΚΙΣΑΚΗ & ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ» και στην αγγλική γλώσσα «ARGYROPOULOS - GISSAKI & ASSOCIATES LAW FIRM», με έδρα την Αθήνα, στην οδό Ηριδανού, αριθ. 3.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 30.3.2023 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού σύστασης της δικηγορικής εταιρίας με την επωνυμία «ΚΑΡΑΧΑΛΙΟΥ ΚΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ Δικηγορική Εταιρία» και στην αγγλική γλώσσα «KARACHALIOU & PARTNERS Law Firm», με έδρα την Αθήνα, στην Λεωφόρο Κηφισίας, αριθ. 140.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 30.3.2023 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού σύστασης της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «Πολυχρονίου Δικηγορική Εταιρεία», στην αγγλική γλώσσα «NJP Polychroniou Law Firm», με νέα έδρα την Κηφισιά Αττικής, στην οδό Άρεως, αριθ. 80Γ.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 30.3.2023 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού σύστασης της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΤΣΙΑΤΑ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ» και στην αγγλική γλώσσα «VASILIKI TSIATA LAW FIRM», με νέα διεύθυνση της έδρας την Αθήνα, στην οδό Σίνα, αριθ. 19.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 30.3.2023 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού σύστασης της δικηγορικής εταιρείας με νέα επωνυμία «ΤΣΑΝΤΙΝΗΣ - ΧΑΤΖΗ-ΪΩΑΝΝΟΥ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ», και στην αγγλική γλώσσα «TSANTINIS - HADJIOANNOU LAW FIRM», με έδρα την Αθήνα, στην οδό Ηροδότου, αριθ. 12 και υποκατάστημα στην Αθήνα, επί της οδού Καρνεάδου, αριθ. 4.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 30.3.2023 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού σύστασης της δικηγορικής εταιρίας με την επωνυμία «ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΜΙΛΙΛΗΣ ΚΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ» και στην αγγλική γλώσσα «Evangelos Mililias and Partners Law Firm», διακριτικό τίτλο «MDLaw», και έδρα την Αθήνα, στην οδό Σταδίου αριθ. 48, και υποκατάστημα στην οδό Κριεζώτου, αριθ. 128 - Κάρυστος Ευβοίας.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 30.3.2023 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού σύστασης της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «Σ. Γ. ΚΟΚΚΑΛΗΣ & ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ», στην αγγλική γλώσσα «S. G. KOKKALIS & ASSOCIATES LAW FIRM», με νέα διεύθυνση της έδρας την Αθήνα, στην οδό Ραγκαβή, αριθ. 24.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 30.3.2023 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού σύστασης της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «Κ. Γ. ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗΣ - Λ. Σ. ΚΟΝΤΟΥΜΑ Δικηγορική Εταιρεία», στην αγγλική γλώσσα «Karagiannis - Contoumas Law Firm», με διακριτικό τίτλο «KC Law Firm», με έδρα την Αθήνα, στην οδό Αναγνωστοπούλου, αριθ. 44.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 30.3.2023 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού σύστασης της δικηγορικής εταιρίας με την επωνυμία «ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ-ΜΠΑΛΛΗ ΚΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ», και στην αγγλική γλώσσα «PAPAVASILIOU-BALLIS AND PARTNERS LAW FIRM», με διεύθυνση επί της Λεωφ. Αμαλίας, αριθ. 26 - Αθήνα.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 30.3.2023 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού σύστασης της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «ΣΟΦΙΑ ΝΙΚΟΛΑΟΥ - ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΚΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ» και στην αγγλική γλώσσα «SOFIA NIKOLAOU - THEODOROS PANAGIOTOU & ASSOCIATES LAW FIRM» και έδρα την Αθήνα, στην οδό Αμερικής, αριθ. 18, η οποία αφορά στην ίδρυση υποκαταστήματος στην Χαλκίδα Ευβοίας, στην οδό Μπαλαλαίων, αριθ. 2 και Κριεζώτου.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 30.3.2023 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «ΚΕΡΑΜΕΥΣ & ΣΥΝΕΤΑΙΡΟΙ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ», στην αγγλική γλώσσα «KERAMEUS & PARTNERS LAW FIRM», και με διεύθυνση της έδρας την Αθήνα, στην Λεωφ. Βασιλίσσης Σοφίας, αριθ. 102.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 4.4.2023 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού σύστασης της δικηγορικής εταιρίας με την επωνυμία «Δημήτριος Βερβεσός Δικηγορική Εταιρία», στην αγγλική γλώσσα «Dimitrios Vervesos Law Firm», στην γερμανική γλώσσα «Dimitrios Vervesos Sozietat von Rechtsanwälten», και με έδρα την Αθήνα, στην οδό Βαλαωρίτου, αριθ. 15.

Έγκριση καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 12.4.2023 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται το καταστατικό σύστασης της δικηγορικής εταιρίας με την επωνυμία «ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ ΚΑΡΑΜΠΑΤΣΩΛΗ και Συνεργάτες Δικηγορική Εταιρία» και στην αγγλική γλώσσα «K. KARABATSOLI and Associates Law Firm», με έδρα την Κηφισιά, στην οδό Εμμανουήλ Μπενάκη, αριθ. 14.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 12.4.2023 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού σύστασης της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «Γ.Δ. ΓΑΛΑΝΗ & ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ» με διακριτικό τίτλο «G.D. GALANI & PARTNERS LAW FIRM», και στην αγγλική γλώσσα «G. D. GALANI & PARTNERS LAW FIRM», με νέα διεύθυνση της έδρας την Αθήνα, στην Λεωφόρο Κηφισίας, αριθ. 92.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 12.4.2023 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΨΥΧΑΣ & ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ - ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ», με έδρα το Μοσχάτο, στην οδό Αρτέμιδος, αριθ. 36.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 12.4.2023 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού σύστασης της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «ΧΡΗΣΤΟΣ ΜΗΛΙΟΣ - ΠΟΛΥΞΕΝΗ ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ - ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ ΚΑΡΑΓΕΩΡΓΟΥ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ» και στην αγγλική γλώσσα «CHRISTOS MILIOS - POLYXENI PAPAIOANNOU - KONSTANTINA KARAGEORGOU LAW FIRM», με έδρα την Αθήνα, στην οδό Μασσαλίας, αριθ. 20.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 12.4.2023 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΖΕΠΟΣ & ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ», στην αγγλική γλώσσα «ZEPOS & YANNOPOULOS» με διακριτικό τίτλο «ZEYA», και με έδρα το Χαλάνδρι, στην Λεωφόρο Κηφισίας, αριθ. 280.

Αλφαβητικό ευρετήριο Μαρτίου - Απριλίου 2023

ΑΙΓΙΑΛΟΣ:

ΑΠ 1006/2022, σ. 401.

Επανακαθορισμός αιγιαλού. Προϋποθέσεις. Ο επανακαθορισμός της οριογραμμής του αιγιαλού, πλην της περίπτωσης μεταβολής του αιγιαλού συνεπεία φυσικών φαινομένων, διενεργείται όταν αποδεδειγμένα, λόγω πλάνης περί τα πράγματα, έχει χωρήσει εσφαλμένος καθορισμός της οριογραμμής αυτής. Η απόφαση της Επιτροπής, με την οποία γίνεται δεκτή ή απορρίπτεται αίτηση επανακαθορισμού, πρέπει να είναι αιτιολογημένη ως προς τον έλεγχο της συνδρομής ή μη των προϋποθέσεων για τον επανακαθορισμό, να στηρίζεται δε σε εκτίμηση αντικειμενικών δεδομένων και στοιχείων, που συναρτώνται με φυσικά φαινόμενα, καθώς και τεχνικές κρίσεις ως προς το πλάτος του αιγιαλού, τη μορφολογία και τη βαθυμετρία του θαλάσσιου πυθμένα, τον κυματισμό, ο οποίος επηρεάζει την παράκτια ζώνη και τη γεωμορφολογία του εδάφους, όπου περιλαμβάνεται η τυχόν ύπαρξη βλάστησης, που αποτελεί κατά τεκμήριο τη φυσική θέση της οριογραμμής του αιγιαλού. ΣτΕ 1805/2022, σ. 434.

ΑΙΤΗΣΗ ΑΚΥΡΩΣΕΩΣ (ΔιοικΔ):

Δήλωση συνέχισης δίκης και άσκηση δεύτερης αίτησης ακύρωσης. Κατάργηση της ακυρωτικής δίκης συντρέχει και στην περίπτωση που, μέχρι τον χρόνο εκδίκασης της αίτησης ακύρωσης, έπαυσε, για οποιονδήποτε λόγο, η ισχύς της προσβαλλόμενης διοικητικής πράξης ή παράλειψης. Κατ' εξαίρεση, συγχωρείται η συνέχιση της δίκης, όταν ο αιτών επικαλείται ιδιαίτερο προς τούτο έννομο συμφέρον προς αποτροπή δυσμενών για το μέλλον διοικητικής φύσης συνεπειών που απορρέουν από την προσβληθείσα διοικητική πράξη ή παράλειψη, οι οποίες δεν μπορούν να αρθούν παρά μόνο με την έκδοση ακυρωτικής απόφασης. Η επίκληση του ιδιαίτερου αυτού εννόμου συμφέροντος και των πραγματικών περιστατικών, επί των οποίων θεμελιώνεται τούτο, πρέπει να γίνεται είτε με υπόμνημα ή με έγγραφη δήλωση, προς το δικαστήριο που κατατίθενται, μέχρι την πρώτη συζήτηση της υπόθεσης στο ακροατήριο, είτε με προφορική δήλωση στο ακροατήριο και ανάπτυξη του περιεχομένου της προφορικής αυτής δήλωσης με υπόμνημα που κατατίθεται εντός της χορηγηθείσας από τον Πρόεδρο για την υποβο-

λή υπομνήματος προθεσμίας. Τούτο δε μόνον όταν οι διάδικοι επιλέγουν να μην ασκήσουν, επιπλέον της ήδη ασκηθείσας από αυτούς εκκρεμούς αίτησης ακύρωσης, και νέα, αυτοτελή αίτηση ακύρωσης κατά της χρονικά μεταγενέστερης πράξης, η οποία αντικαθιστά ή τροποποιεί την προσβαλλόμενη πράξη (διότι, στην περίπτωση αυτήν, απαραδέκτως ζητούν τη συνέχιση της αρχικής δίκης). ΣτΕ 929/2022, σ. 426.

ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΑ ΔΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ:

ΑΠ 808/2022, σ. 396.

ΑΠ 819/2022, σ. 396.

ΑΠ 846/2022, σ. 396.

ΑΠ 857/2022, σ. 397.

ΑΠ 861/2022, σ. 397.

ΑΠ 863/2022, σ. 397.

ΑΠ 873/2022, σ. 398.

ΑΠ 881/2022, σ. 398.

ΑΠ 906/2022, σ. 398.

ΑΠ 918/2022, σ. 399.

ΑΠ 929/2022, σ. 399.

ΑΠ 945/2022, σ. 400.

ΑΠ 952/2022, σ. 400.

ΑΠ 962/2022, σ. 401.

ΑΠ 1006/2022, σ. 401.

ΑΠ 1028/2022, σ. 402.

ΑΚΡΟΑΣΗ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ:

Επιβολή διοικητικής κύρωσης. Δικαίωμα προηγούμενης ακρόασης. Το δικαίωμα της προηγούμενης ακρόασης, με την έννοια που κατοχυρώνεται στο άρθρο 20 § 2 του Συντάγματος ρυθμίζεται ειδικότερα, υπό την αυτή έννοια, με τις διατάξεις του άρθρου 6 του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας. Συνέπεια της φύσης αυτής και του σκοπού του δικαιώματος είναι, ότι η παραβίασή του δεν θεραπεύεται με την εκ των υστέρων παροχή στον ενδιαφερόμενο της δυνατότητας να ζητήσει την ακύρωση ή την τροποποίηση της πράξης ή μετά την έκδοση της προσβαλλόμενης απόφασης, της παροχής δυνατότητας να υποβάλλει έγγραφες εξηγήσεις. Κρίση του Δικαστηρίου ότι με την προσφυγή διατυπώνονται συγκεκριμένοι ισχυρισμοί, με τους οποίους ο προσφεύγων αμφισβητεί ότι υπέπεσε στις αποδιδόμενες σε αυτόν παραβάσεις, οι οποίοι παρίστανται ουσιώ-

δεις, υπό την έννοια ότι θα μπορούσαν να ασκήσουν επιρροή στην εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών από τη διοίκηση, κατά την τήρηση της διαδικασίας προηγούμενης ακρόασης και άρα η προσβαλλόμενη πράξη επιβολής διοικητικής κύρωσης εκδόθηκε κατά παράβαση ουσιώδους τύπου της διαδικασίας, με αποτέλεσμα την ακύρωση της πράξης αυτής και αναπομπή της υπόθεσης στη Διοίκηση για να την κρίνει, αφού τηρηθεί ο τύπος της προηγούμενης ακρόασης του προσφεύγοντος (Άρθρα 20 Σ, άρθρο 20 § 2, 6 ΚΔιοικΔικ). ΔιοικΠρΑθ 77/2023, σ. 349.

ΑΚΥΡΟΤΗΤΑ (ΠοινΔ):

ΣυμβΑΠ 772/2022, σ. 395.

ΑΠ 834/2022, σ. 396.

ΑΠ 873/2022, σ. 398.

ΑΠ 884/2022, σ. 398.

ΑΠ 916/2022, σ. 399.

ΑΠ 921/2022, σ. 399.

ΑΝΑΒΟΛΗ (ΠοινΔ):

ΑΠ 1028/2022, σ. 402.

ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΕΓΓΡΑΦΩΝ:

ΑΠ 834/2022, σ. 396.

ΑΠ 884/2022, σ. 398.

ΑΠ 921/2022, σ. 399.

ΑΝΑΙΡΕΣΗ (ΔιοικΔ):

Αναίρεση. Κοινοποίηση σε πρόσωπο άγνωστης διαμονής. Ο αναιρεσείων έχει την υποχρέωση να κοινοποιήσει προς τον αναιρεσίβλητο, η δε παράλειψη της υποχρέωσης αυτής έχει ως συνέπεια, εφ' όσον δεν παρίσταται ο αναιρεσίβλητος, την αναβολή και, τελικά, την απόρριψη της αίτησης αναίρεσης ως απαράδεκτης. Ως παράλειψη εκπλήρωσης της υποχρέωσης αυτής του αναιρεσειόντος θεωρείται και η διενέργεια άκυρων κοινοποιήσεων. Ο αναιρεσείων εξακολουθεί να έχει την υποχρέωση να ενεργήσει τις κοινοποιήσεις και αν ακόμη ο αναιρεσίβλητος δεν κατέστη δυνατόν να ανευρεθεί στη διεύθυνση που δήλωσε, αλλά είναι άγνωστης διαμονής. Στην περίπτωση αυτήν, εφ' όσον δεν μπορεί να ανευρεθεί η μόνιμη κατοικία ή η προσωρινή διαμονή του αναιρεσίβλητου ή, προκειμένου περί νομικών προσώπων, ο τόπος στον οποίο μεταφέρθηκε η έδρα τους ή ο τόπος κατοικίας ή διαμονής του νόμιμου εκπροσώπου τους, οι κοινοποιήσεις διενεργούνται σύμφωνα με τη διαδικασία που προβλέπεται από τον

ΚΠολΔ για τα πρόσωπα άγνωστης διαμονής. Η μη εκπλήρωση της υποχρέωσης αυτής συνεπάγεται την αναβολή της συζήτησης και, τελικά, την απόρριψη ως απαράδεκτης της αίτησης αναίρεσης, αν ο αναιρεσίβλητος δεν παρίσταται κατά τη συζήτηση της υπόθεσης. Για τη διενέργεια έγκυρης κοινοποίησης σε πρόσωπο άγνωστης διαμονής πρέπει να βεβαιώνεται στην έκθεση του δικαστικού επιμελητή ή του οργάνου, που είναι αρμόδιο για την επίδοση, ότι ο αναιρεσίβλητος δεν ανευρέθη στη διεύθυνση που δήλωσε και ότι, παρά το ότι καταβλήθηκε κάθε προσπάθεια, δεν κατέστη δυνατό να ανευρεθεί η νέα κατοικία ή διαμονή του ή, προκειμένου περί νομικών προσώπων, η νέα τους έδρα ή ο τόπος κατοικίας ή διαμονής του νόμιμου εκπροσώπου τους. Οι κοινοποιήσεις προς αναιρεσίβλητο άγνωστης διαμονής γίνονται στον Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου, οι δε δημοσιεύσεις σε δύο ημερήσιες εφημερίδες των Αθηνών. ΣτΕ 915/2022, σ. 426

ΑΝΑΣΤΟΛΗ (ΠΚ):

ΑΠ 918/2022, σ. 399.

ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΕΣ ΑΡΧΕΣ:

Ανεξάρτητες Αρχές. Λήξη θητείας μελών. Είναι μεν ανεκτή η συνέχιση της λειτουργίας των Ανεξάρτητων Αρχών μετά τη λήξη της θητείας των μελών τους και μέχρι την επιλογή των νέων, μόνον, όμως, επί χρονικό διάστημα εύλογο, το οποίο κρίνεται κατά τις εκάστοτε συντρέχουσες περιστάσεις, μετά την πάροδο του οποίου το Σύνταγμα δεν ανέχεται πλέον την παράταση της θητείας των μελών της Ανεξάρτητης Αρχής, η οποία δεν διαθέτει, από το χρονικό αυτό σημείο και εφ' εξής, νόμιμη συγκρότηση. Συνεπώς, νόμιμη είναι η παράταση θητείας μέλους Ανεξάρτητης Αρχής μόνον: α) όταν συντρέχει περίπτωση λήξης νόμιμης θητείας του, η οποία ξεκίνησε κατόπιν επιλογής του από τη Διάσκεψη των Προέδρων της Βουλής και διορισμού του στην θέση αυτή από τον αρμόδιο Υπουργό και β) όταν, κατόπιν τούτου, διαρκεί η παράταση αυτή για εύλογο χρονικό διάστημα. ΣτΕ 1603/2022, σ. 429.

ΑΝΗΛΙΚΟΙ:

Αίτηση προσωρινής αποκλειστικής επιμέλειας και προσωρινής διατροφής ανήλικου τέκνου, καθώς και προσωρινής μετοίκησης του καθ' ου. Απαράδεκτη η προφορικός ασκηθείσα αντάιτηση προσωρινής συνεπιμέλειας - επικοινωνίας-διατροφής. Προϋποθέ-

σεις για την απόκλιση από τον κανόνα της από κοινού επιμέλειας. Ανάθεση της προσωρινής αποκλειστικής επιμέλειας στην αιτούσα μητέρα. Προσωρινή επιδίκαση διατροφής. Προσωρινή μετοίκηση του καθ' ου. Απόρριψη προφορικών ασκηθείσας ανταιτήσης λόγω απαραδέκτου. Αυτεπάγγελτη ρύθμιση του δικαιώματος επικοινωνίας του πατέρα. Συμφωνισμός των δικαστικών εξόδων (Άρθρα 1475 επ. ΑΚ, 686, 728, 731, 735, 176 ΚΠολΔ, 45, 116 § 4β και 120 του ν. 4842/2021). ΜΠρΑθ 478/2023, σ. 340.

ΑΠ 884/2022, σ. 398.

Δικαίωμα πρόσβασης γονέα σε προσωπικά στοιχεία των ανήλικων τέκνων επί φακέλου της Εισαγγελίας Ανηλίκων. Λίγες σκέψεις με αφορμή την άρνηση της Εισαγγελίας Ανηλίκων να εφαρμόσει την υπ' αριθμ. 1/2021 εγκύκλιο της Εισαγγελίας του Αρείου Πάγου. Επίκαιρα - Ειδικά Θέματα & Γνωμοδοτήσεις Γ. Π. Κατσαβριά, σ. 466.

ΑΝΘΡΩΠΟΚΤΟΝΙΑ:

ΑΠ 962/2022, σ. 401.

ΑΝΩΤΕΡΗ ΒΙΑ:

ΑΠ 1028/2022, σ. 402.

ΑΠΑΤΗ (ΠΚ):

ΑΠ 861/2022, σ. 397.

ΑΠΟΔΕΙΞΗ (ΠοινΔ):

ΑΠ 808/2022, σ. 396.

ΑΠΟΔΟΧΕΣ:

ΑΠ 857/2022, σ. 397.

ΑΠΟΛΟΓΙΑ:

ΑΠ 808/2022, σ. 396.

ΑΠΟΠΕΙΡΑ:

ΑΠ 952/2022, σ. 400.

ΑΠΟΠΟΙΗΣΗ:

Άδεια αποποίησης σε ανήλικο που κατοικεί στην Ελβετία. Θεμελίωση διεθνούς δωσιδικίας του Ειρηνοδικείου Αθηνών ως δικαστηρίου κληρονομίας σε συνδυασμό με την επείγουσα φύση και το συμφέρον του τέκνου κατ' εφαρμογή του Κανονισμού 2202/23. ΕιρΑθ 2602/2022, σ. 372.

ΑΠΟΦΑΣΗ (Ακυρωτική):

Ακυρωτική απόφαση και αλλαγή του νομοθετικού καθεστώτος. Η ακύρωση διοικητικής πράξης από το ΣτΕ ή άλλο διοικητικό δικαστήριο επαναφέρει την υπόθεση στον χρόνο έκδοσης της ακυρωθείσας πράξης, η δε τυχόν εκδιδόμενη, σε συμμόρφωση προς την ακυρωτική απόφαση, νέα πράξη ανάγεται στον χρόνο εκείνο και διέπεται, κατ' αρχήν, από το τότε ισχύον νομικό και πραγματικό καθεστώς λόγω της υποχρέωσης της Διοίκησης να σεβαστεί το δεδικασμένο που απορρέει από την ακυρωτική απόφαση και να συμμορφωθεί προς αυτήν. Η νομοθετική εξουσία να μεν δεν κωλύεται να προβαίνει, με γενικές διατάξεις, σε νέες ρυθμίσεις που μεταβάλλουν το ισχύον νομοθετικό καθεστώς, πλην όμως το νέο αυτό νομοθετικό καθεστώς καταλαμβάνει τις, λόγω ακυρωτικής απόφασης, εκκρεμείς ενώπιον της Διοίκησης υποθέσεις μόνον όταν το νεότερο νομοθέτημα έχει αναδρομική ισχύ ή προκύπτει από αυτό ότι ο νομοθέτης δεν ανέχεται εφ' εξής την εφαρμογή των παλαιών διατάξεων. Σε τέτοιες περιπτώσεις, εφαρμοστέο είναι το νομικό καθεστώς που ισχύει κατά τον χρόνο έκδοσης της νέας διοικητικής πράξης, που εκδίδεται μετά την ακυρωτική απόφαση. ΣτΕ 1868/2022, σ. 436.

ΑΠΟΦΑΣΗ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ:

Παραβίαση δικαστικών αποφάσεων και διαχρονικό δίκαιο. Η δικαστική απόφαση, που ρυθμίζει το δικαίωμα επικοινωνίας του γονέως με το ανήλικο τέκνο, είναι μεν διαπλαστική και όχι καταψηφιστική, πλην όμως για την πλήρωση της αντικειμενικής και της υποκειμενικής υπόστασης του εγκλήματος τούτου δεν απαιτείται η παραβιαζόμενη απόφαση να διαλαμβάνει εξαναγκαστικά μέτρα ή να έχει επισηρευθεί αναγκαστική εκτέλεσή της ούτε απαιτείται τυπική επίδοσή της, αλλά αρκεί ο υπόχρεος προς συμμόρφωση να έλαβε με οποιονδήποτε τρόπο γνώση αυτής. Αναρρείται η προσβαλλόμενη απόφαση λόγω ελλείψεως ειδικής και εμπεριστατωμένης αιτιολογίας και εσφαλμένης ερμηνείας και εφαρμογής του νόμου (Άρθρα 2, 20, 169Α ΠΚ, 232Α § 1 προΐσχ. ΠΚ, 510 § 1 στοιχ. Δ' και Ε' ΚΠΔ). ΑΠ 779/2022, σ. 390.

ΑΣΕΛΓΕΙΑ:

ΑΠ 884/2022, σ. 398.

ΑΣΤΙΚΗ ΕΥΘΥΝΗ ΔΗΜΟΣΙΟΥ:

Ζημιές από βίαια επεισόδια. Αστική ευθύνη του Δημοσίου. Η προστασία της περιουσίας των πολιτών από βίαια επεισόδια που εκδηλώνονται στο πλαίσιο οποιασδήποτε μορφής μαζικής κινητοποίησης κοινωνικών ομάδων αποτελεί υποχρέωση των αστυνομικών οργάνων, η εκπλήρωση της οποίας δεν εναπόκειται στη διακριτική τους ευχέρεια. Επομένως, αν τα αστυνομικά όργανα παραλείψουν παντελώς να επέμβουν για να προστατεύσουν την περιουσία πολίτη, η οποία απειλείται υπό τις παραπάνω περιστάσεις, η παράλειψή τους αυτή είναι παράνομη και, συνεπώς, συντρέχει η πρώτη απαιτούμενη για τη θεμελίωση αστικής ευθύνης του Δημοσίου προϋπόθεση της παρανομίας. Δεν νοείται, στην περίπτωση αυτήν, υπέρβαση των άκρων ορίων ή κακή άσκηση της διακριτικής ευχέρειας των αστυνομικών οργάνων, αφού πάντως τέτοια υπέρβαση των άκρων ορίων ή κακή άσκηση προϋποθέτει λογικά την άσκησή της. Διακριτική ευχέρεια διαθέτουν τα αστυνομικά όργανα μόνον ως προς τον τρόπο με τον οποίο θα ενεργήσουν. Ακατάλληλα αστυνομικά μέτρα. Υπέρβαση των άκρων ορίων της διακριτικής ευχέρειας συντρέχει αν τα αστυνομικά όργανα, όταν επιχειρούν προς εκπλήρωση της παραπάνω υποχρέωσής τους, λαμβάνουν μεν μέτρα για να προστατεύσουν την ιδιωτική περιουσία, τα μέτρα όμως αυτά δεν είναι τα αναγκαία και πρόσφορα για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού. Στην ειδικότερη δε περίπτωση, κατά την οποία τα αστυνομικά όργανα, αν και επεμβαίνουν και επιχειρούν, δεν λαμβάνουν κανένα συγκεκριμένο μέτρο για να προστατεύσουν την περιουσία του πολίτη, η επιλογή της αποχής τους από κάθε ενέργεια ειδικά προς το σκοπό της προστασίας του παραπάνω αγαθού συνιστά υπέρβαση των άκρων ορίων της διακριτικής ευχέρειάς τους και, για το λόγο αυτόν, είναι παράνομη. Ανώτερη βία. Το Δημόσιο απαλλάσσεται από την αντικειμενική ευθύνη προς αποζημίωση, αν η φθορά ή η καταστροφή της περιουσίας των πολιτών που προκαλείται κατά τη διάρκεια βίαιων επεισοδίων οφείλεται σε περιστατικά που συγκροτούν την έννοια της ανώτερης βίας, δηλαδή σε γεγονότα αιφνίδια (τυχερά) και απρόβλεπτα στη συγκεκριμένη περίπτωση, τα οποία δεν μπορεί να αποτραπούν με μέτρα εξαιρετικής επιμέλειας και σύνεσης που επιβάλλονται στη συγκεκριμένη περίπτωση. Η περίπτωση ανώτερης βίας αποτελεί απαλλακτικό από την ευθύνη του Δημοσίου λόγο, που διακόπτει τον

αιτιώδη σύνδεσμο μεταξύ της παράνομης πράξης ή παράλειψης και της ζημίας και όχι απαλλακτικό λόγο που αίρει τον παράνομο χαρακτήρα της πράξης ή της παράλειψης (όπως είναι η περίπτωση της κατάστασης ανάγκης). Δεν συνιστούν ανώτερη βία βίαια επεισόδια ιδιαίτερα μεγάλης έντασης και έκτασης, που κλιμακώνονται και εξαπλώνονται σταδιακά και λαμβάνουν χώρα σε πολλά σημεία ταυτόχρονα, με συνέπεια τη διάσπαση των αστυνομικών δυνάμεων και, κατ' επέκταση, τη μείωση της αποτελεσματικότητάς τους, αν αυτά τα επεισόδια μπορούσαν να προβλεφθούν κατά τα διδάγματα της κοινής πείρας και να τεθούν υπό έλεγχο έγκαιρα, πριν δηλαδή εξαπλωθούν και καταστούν ανεξέλεγκτα, με τη λήψη άμεσων, αναγκαίων και πρόσφορων μέτρων. Επεισόδια λόγω πυροβολισμού ανήλικου στα Εξάρχεια. Η είδηση του θανάτου ανήλικου στην περιοχή των Εξαρχείων από πυροβολισμό από αστυνομικό όργανο είναι πολύ πιθανό, έως και αναμενόμενο, να προκαλέσει εντονότατη κοινωνική αντίδραση, να οδηγήσει σε άμεση μαζική κινητοποίηση πολιτών στα αστικά κέντρα και, συνακόλουθα, να πυροδοτήσει ανά πάσα στιγμή κοινωνική έκρηξη. Το στοιχείο του αναπότρεπτου δεν υφίσταται, αν τα βίαια επεισόδια κλιμακώνονται σταδιακά, κατά τρόπο που να παρέχεται, κατά τα διδάγματα της κοινής πείρας, η δυνατότητα στις αστυνομικές δυνάμεις να εμποδίσουν την εξάπλωση και την κορύφωση της έντασής τους με την έγκαιρη λήψη και ορθή εκτέλεση των ενδεδειγμένων, στη συγκεκριμένη περίπτωση, προληπτικών ή κατασταλτικών μέτρων στο πλαίσιο των εξουσιών που τους παρέχει ο νόμος, δεδομένης και της επιχειρησιακής ετοιμότητάς τους. Πολύ περισσότερο δεν συνιστούν περίπτωση ανώτερης βίας βίαια επεισόδια και βανδαλισμοί που λαμβάνουν χώρα στο πλαίσιο προγραμματισμένης πορείας διαμαρτυρίας, όταν, για το ίδιο γεγονός που πυροδότησε τη διαμαρτυρία, έχουν ήδη λάβει χώρα βίαια περιστατικά μεγάλης έντασης και έκτασης, καθώς και εκτεταμένες φθορές και καταστροφές είτε στην ίδια περιοχή, είτε σε άλλη, εφ' όσον και στην περίπτωση αυτή μία τέτοια εξέλιξη είναι αναμενόμενη με μεγάλη πιθανότητα και άρα είναι δυνατό να προβλεφθεί και να αποτραπεί με άμεση ενέργεια και λήψη όλων των ενδεδειγμένων μέτρων (λαμβανομένης υπ' όψη και της εξουσίας των αστυνομικών οργάνων να επιβάλλουν περιορισμούς στη διεξαγωγή συγκεντρώσεων ή συναθροίσεων ή να διαλύουν συγκεντρώσεις ή συναθροίσεις).

ΣτΕ 1781/2022, σ. 432.

ΑΣΦΑΛΙΣΗ (Εμπ):

Καταγγελία ασφαλιστικής σύμβασης εκ μέρους του ασφαλιστή λόγω καθυστέρησης καταβολής ληξιπρόθεσμης δόσης ασφαλιστρού. Τρόπος προσήκουσας γνωστοποίησής της στον ασφαλισμένο. Επί κοινοποίησης της ειδοποίησής περί καταβολής ασφαλιστρον και της καταγγελίας διά συστημένης επιστολής, έναρξη της προθεσμίας για καταβολή των ασφαλιστρον από τη γνώση του περιεχομένου της επιστολής από τον ασφαλισμένο. ΑΠ 342/2022, σ. 365.

ΑΤΥΧΗΜΑ (Εργ):

Θανατηφόρο εργατικό ατύχημα. Προσδιορισμός ποσού εύλογης αποζημίωσης. Αρχή της αναλογικότητας. ΑΠ 1616/2022, σ. 345.

ΒΟΥΛΕΥΜΑ:

ΣυμβΑΠ 772/2022, σ. 395.

ΔΕΗ:

Περιορισμοί της επιχειρηματικής ελευθερίας. Ναί μεν οι επιβαλλόμενοι με νόμο ή με κανονιστική πράξη περιορισμοί στην επιχειρηματική ελευθερία είναι κατά το Σύνταγμα θεμιτοί εφ' όσον ορίζονται γενικά, κατά τρόπο αντικειμενικό, δεν αποκλείεται, όμως, για τον λόγο αυτόν, η επιβολή περιορισμών σε μία και μόνον επιχείρηση εν όψει της θέσης που κατέχει στην αγορά, εφ' όσον συντρέχουν λόγοι δημοσίου συμφέροντος, όπως στην περίπτωση της επιβολής περιοριστικών ρυθμίσεων σε βάρος της ΔΕΗ προς τον σκοπό της ενίσχυσης του ανταγωνισμού, που συνιστά σκοπό δημοσίου συμφέροντος. Άλλωστε, σε ειδικές περιπτώσεις και υπό την επιφύλαξη ότι δεν θίγονται συνταγματικές διατάξεις και αρχές ή άλλοι κανόνες υπερνομοθετικής ισχύος (και κυρίως η αρχή της ισότητας), είναι δυνατή η εισαγωγή με τυπικό νόμο ρύθμισης, που αφορά ατομική περίπτωση. Νομοθετικός καθορισμός τιμής εκκίνησης προθεσμιακών προϊόντων της ΔΕΗ. Ο νομοθετικός καθορισμός της τιμής εκκίνησης των προσφορών για τα δημοπρατούμενα από τη ΔΕΗ προθεσμιακά προϊόντα ηλεκτρικής ενέργειας, με βάση τα μεταβλητά κόστη των λιγνιτικών και υδροηλεκτρικών μονάδων της, δεν παρίσταται ως πρόδηλα μη συναφές ή απρόσφορο για την επίτευξη του επιδιωκόμενου από τον νόμο σκοπού μέτρο ούτε υπερβαίνει,

και μάλιστα πρόδηλα, το απαραίτητο για την πραγματοποίηση του σκοπού αυτού μέτρο. Συνεπώς δεν παραβιάζονται τα άρθρα 5 και 106 Σ ούτε η αρχή της αναλογικότητας. Προστασία της περιουσίας. Τόσο οι συνταγματικές διατάξεις περί της προστασίας της ιδιοκτησίας (άρθρο 17) όσο και το άρθρο 1 του ΠΠΠ της ΕΣΔΑ περί της προστασίας της περιουσίας δεν απαγορεύουν τη λήψη μέτρων που αποβλέπουν στην εύρυθμη λειτουργία της αγοράς υπό συνθήκες υγιούς και αποτελεσματικού ανταγωνισμού εφ' όσον οι σχετικές ρυθμίσεις είναι σύμφωνες με την αρχή της αναλογικότητας και κρίνονται επιβεβλημένες κατά την εκτίμηση του νομοθέτη και της οικείας ρυθμιστικής αρχής, οι οποίοι διαθέτουν ευρύ περιθώριο εκτίμησης. Και τούτο, διότι τα παραπάνω μέτρα ναί μεν συνεπάγονται, κατ' αρχήν, τη μείωση της περιουσίας της ΔΕΗ, αφού υποχρεούται να πωλήσει ηλεκτρική ενέργεια σε τιμή κατώτερη από την Οριακή Τιμή Συστήματος (ΟΤΣ), δικαιολογούνται, όμως, για λόγους γενικού (δημόσιου) συμφέροντος (δηλαδή την ενίσχυση του ανταγωνισμού), έχουν χρονικά περιορισμένη ισχύ και δεν αφορούν τον καθορισμό ανώτατης τιμής πώλησης ηλεκτρικής ενέργειας, αλλά τον καθορισμό κατώτατης τιμής προσφοράς σε δημοπρασίες (η οποία τιμή προφανώς, κατά τα δεδομένα της κοινής πείρας, θα βελτιωθεί κατά την εξέλιξη της δημοπρασίας). ΣτΕ 1669/2022, σ. 430.

ΔΗΜΟΣΙΟ:

ΑΠ 763/2022, σ. 395.

ΑΠ 945/2022, σ. 400.

ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΙ:

Διαγωνισμός για την εισαγωγή μαθητών σε πρότυπο εκπαιδευτήριο. Ευθύνη από διαπραγματεύσεις διότι δεν παρατέθηκαν όλοι οι σχετικοί όροι του κανονισμού του σχολείου στους συμμετέχοντες, καθώς και διότι λειτουργούσε φροντιστηριακά τμήματα προετοιμασίας των συμμετεχόντων χωρίς άδεια από το Υπουργείο. Προσβολή προσωπικότητας από το εκπαιδευτήριο διότι δεν χορήγησε αντίγραφο των γραπτών της συμμετέχουσας προκειμένου η τελευταία να πληροφορηθεί τις επιδόσεις της. Επιδίκαση αποζημίωσης για τη δαπάνη παρακολούθησης του φροντιστηριακού τμήματος, καθώς και ηθικής βλάβης στο τέκνο και τους γονείς του για την προσβολή προσωπικότητας. ΜΕΦΑθ 6170/2023, σ. 356.

Ασυνήθιστα χαμηλές προσφορές. Δικαιολόγηση από

τον προσφεύγοντα. Διαδικασία διαλόγου. ΣτΕ 1555/2022, σ. 429.

Δημόσιοι διαγωνισμοί. Εξουσία ΑΕΠΠ. Η ΑΕΠΠ, επιλαμβανόμενη προδικαστικής προσφυγής, κρίνει αποκλειστικά τα θιγόμενα με αυτή θέματα. Και να μεν η προδικαστική προσφυγή πρέπει να περιέχει σαφώς καθορισμένο αίτημα, το αίτημα όμως αυτό μπορεί να συνίσταται αποκλειστικά στην (εν όλω ή εν μέρει) ακύρωση της προσβαλλόμενης πράξης ή παράλειψης, δεδομένου ότι η ΑΕΠΠ δεν έχει εξουσία ούτε να τροποποιήσει την προσβαλλόμενη πράξη, ούτε να προβεί η ίδια στην οφειλόμενη ενέργεια, καθ' υποκατάσταση της αναθέτουσας αρχής. Εξάλλου, το αίτημα της προδικαστικής προσφυγής διακρίνεται από το αντικείμενο της συμμόρφωσης της αναθέτουσας αρχής σε περίπτωση ακυρωτικής απόφασης της ΑΕΠΠ, το οποίο προφανώς δεν οφείλει να προσδιορίζει ο προσφεύγων, διότι το ειδικότερο περιεχόμενο και η έκταση της υποχρέωσης συμμόρφωσης της αναθέτουσας αρχής προσδιορίζονται από την ακυρωτική απόφαση, δηλαδή από τις παρατιθέμενες στο διατακτικό και στο αιτιολογικό της κρίσεις επί των ζητημάτων που εξέτασε και επί των οποίων αποφάνθηκε η ΑΕΠΠ. «Ευρωπαϊκό Ενιαίο Έγγραφο Σύμβασης». Το ΕΕΕΣ αποτελεί ουσιώδες δικαιολογητικό συμμετοχής, που επέχει θέση υπεύθυνης δήλωσης και λειτουργεί ως προκαταρκτική απόδειξη περί του ότι ο υποβάλλων αυτό οικονομικός φορέας πληροί τις προϋποθέσεις συμμετοχής που καθορίζονται από τη διακήρυξη, την ίδια δε προκαταρκτική απόδειξη παρέχει το ΕΕΕΣ όταν οι διαγωνιζόμενοι υποχρεούνται να υποβάλουν με τον φάκελο των δικαιολογητικών συμμετοχής τους για τους τρίτους οικονομικούς φορείς, τις ικανότητες των οποίων επικαλούνται για την πλήρωση των κριτηρίων ποιοτικής επιλογής, που καθορίζονται από την αναθέτουσα αρχή. Δικαιολογητικά συμμετοχής. Η αναθέτουσα αρχή διατηρεί, ωστόσο, την ευχέρεια, εφ' όσον το κρίνει σκόπιμο για την ορθή διεξαγωγή της διαγωνιστικής διαδικασίας, να περιλάβει στη διακήρυξη, η οποία αποτελεί το κανονιστικό πλαίσιο του διαγωνισμού και δεσμεύει τόσο την αναθέτουσα αρχή φορέα όσο και τους διαγωνιζόμενους, απαίτηση να προσκομίσουν οι τελευταίοι τα δικαιολογητικά προς απόδειξη των δηλωθέντων στο ΕΕΕΣ σχετικά με τα ελάχιστα επίπεδα τεχνικής και επαγγελματικής ικανότητας σε προγενέστερο της ανακήρυξης του προσωρινού αναδόχου στάδιο, δηλαδή μαζί με την προσφορά και, μάλιστα, επί ποινή απαραδέκτου

αυτής. Διευκρινίσεις επί της προσφοράς. Παρέχεται στην αναθέτουσα αρχή η ευχέρεια και της επιβάλλεται, κατά περίπτωση, η υποχρέωση να καλεί τους διαγωνιζόμενους να υποβάλουν διευκρινίσεις επί του περιεχομένου και των δικαιολογητικών της προσφοράς τους, λόγω ασαφειών και άλλων επισωδών ελλείψεων τους που δεν επιφέρουν έννομες συνέπειες ως προς το περιεχόμενό τους. Εν όψει της στενής ερμηνείας, όμως, των σχετικών διατάξεων, οι διευκρινίσεις ή η συμπλήρωση επιτρέπονται μόνον επί στοιχείων που υποβλήθηκαν νόμιμα και όχι προς αναπλήρωση μη υποβληθέντων ή μη νόμιμα υποβληθέντων στοιχείων. ΣτΕ 1647/2022, σ. 429.

ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΣΗ:

Η διαμεσολάβηση στις ναυτικές διαφορές. Mediation in shipping disputes. Επίκαιρα - Ειδικά Θέματα & Γνωμοδοτήσεις Μ. Αλειφεροπούλου, σ. 473.

ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ:

Τα 160 χρόνια λειτουργίας του Εφετείου Ναυπλίου. Μελέτη Ν. Κ. Κλαμαρή, σ. 312.

ΔΙΚΗΓΟΡΟΙ:

Επιταγή προς πληρωμή. Αμοιβή δικηγόρου. Πρόσθετη παρέμβαση Δικηγορικού Συλλόγου. Η διάταξη του άρθρου 72 § 1 του Κώδικα Δικηγόρων δεν παραβιάζει τις αρχές της ισότητας του άρθρου 4 § 1 και αναλογικότητας του άρθρου 25 § 1 Σ. Η δικαστική δαπάνη αφορά στην αμοιβή και τα έξοδα του δικηγόρου μέχρι την έκδοση της απόφασης, ενώ η αμοιβή για σύνταξη επιταγής προς πληρωμή αφορά μεταγενέστερη δικηγορική ενέργεια και ως εκ τούτου δεν πρόκειται για «διπλοπληρωμή» της δικαστικής δαπάνης. Εύλογος νομοθετικός σκοπός αφενός για την περιστολή των καθυστερήσεων και της δυστροπίας στις οικονομικές συναλλαγές και αφετέρου για την προστασία του δικηγορικού λειτουργήματος. Δεκτή η πρόσθετη παρέμβαση Δικηγορικού Συλλόγου. Απόρριψη αίτησης αναστολής εκτέλεσης ΜΠρΑθ 7080/2022, σ. 335.

Επιλογή δικηγόρων. Δικαιολογητικά. Συντελεστές βαρύτητας και αξιολόγηση. ΣτΕ 1711/2022, σ. 432.

ΔΟΥΛΕΙΕΣ:

Δουλεία διόδου, ν. 4276/2014. Οργανωμένες τουριστικές κατασκηνώσεις. Τρόπος προσπελάσεως. Σε χώρο, όπου πρόκειται να εγκατασταθεί οργανωμένη

τουριστική κατασκήνωση, εκτός από τη δυνατότητα σύστασης δουλειάς διόδου με μεταγεγραμμένη συμβολαιογραφική πράξη, περιλαμβάνεται και η δυνατότητα δημιουργίας διόδου προσπέλασης με σύσταση σχετικής δουλειάς δια δικαστικής αποφάσεως κατ' άρθρ. 1012 επ. ΑΚ. ΑΠ 946/2022, σ. 366.

ΔΥΣΦΗΜΗΣΗ:

ΑΠ 808/2022, σ. 396.

ΕΓΓΡΑΦΑ (ΠοινΔ):

ΑΠ 846/2022, σ. 396.

ΑΠ 906/2022, σ. 398.

ΑΠ 940/2022, σ. 400.

ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑΣ:

ΣυμβΑΠ 772/2022, σ. 395.

ΣυμβΑΠ 996/2022, σ. 401.

Δικαίωμα πρόσβασης γονέα σε προσωπικά στοιχεία των ανήλικων τέκνων επί φακέλου της Εισαγγελίας Ανηλίκων. Λίγες σκέψεις με αφορμή την άρνηση της Εισαγγελίας Ανηλίκων να εφαρμόσει την υπ' αριθμ. 1/2021 εγκύκλιο της Εισαγγελίας του Αρείου Πάγου. Επίκαιρα – Ειδικά Θέματα & Γνωμοδοτήσεις Γ. Π. Κατσαβριά, σ. 466.

ΕΚΒΙΑΣΗ:

ΑΠ 952/2022, σ. 400.

ΕΚΔΟΣΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΑ:

ΣυμβΑΠ 799/2022, σ. 396.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ:

Κτήση ικανότητας για κτήση ίδιας περιουσίας από Χριστιανικά Καθιδρύματα. Κτήση κυριότητας με χρησικτησία από Ενοριακό Ναό. Η απόκτηση αυτού του δικαιώματος κυριότητας επί της περιουσίας που μετά την απελευθέρωση των Νέων Χωρών παρέμενε στη νομή του παρεκκλησίου ή εξωκκλησίου κατά τις προαναφερόμενες διατάξεις, δεν είναι αντίθετη με τον προορισμό του στην εκπλήρωση του θρησκευτικού σκοπού, αφού ο σκοπός αυτός παραμένει και η απόκτηση αυτής της κυριότητας, που δεν είναι ασυμβίβαστη με την εκτός συναλλαγής ιδιότητά του, αυτό το σκοπό θεραπεύει. ΑΠ 1134/2022, σ. 368.

ΕΚΛΟΓΕΣ:

Δικαίωμα επικοινωνίας υποψηφίου με τους εκλογείς. Περιορισμοί. Πότε η επεξεργασία προσωπικών

δεδομένων είναι νόμιμη. Πολιτική επικοινωνία και προσωπικά δεδομένα που αφορούν την υγεία. ΣτΕ 1838/2022, σ. 435.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ:

Συνταγματική προστασία της Ανώτατης Εκπαίδευσης. Ακαδημαϊκή ελευθερία. Μέλη ΔΕΠ. Εγγυήσεις. Ύψος αποδοχών. Ιδιαίτερη μισθολογική μεταχείριση μελών ΔΕΠ. Όρια και περιορισμοί στη νομοθετική αναμόρφωση του μισθολογίου των μελών ΔΕΠ. Δικαστικός έλεγχος. Κριτήρια. ΟΛΣτΕ 1911/2022, σ. 424.

Εκλογή μέλους ΔΕΠ. Αιτιολόγηση ψήφου. Η διατύπωση της αιτιολογίας της ψήφου των εκλεκτόρων μπορεί να γίνει είτε ευθέως, είτε με αναφορά στην έκθεση της εισηγητικής Επιτροπής ή στις γνώμες άλλων εκλεκτόρων είτε, επίσης, με αναφορά στις συζητήσεις που προηγήθηκαν της ψηφοφορίας για τα προσόντα των υποψηφίων. Δεν αιτιολογείται νόμιμα ψήφος εκλέκτορα, ο οποίος, ενώ κατά τη συζήτηση αξιολόγησε ως εμπεριστατωμένες και τεκμηριωμένες τις απόψεις των δύο μελών της εισηγητικής Επιτροπής που είχαν τοποθετηθεί αρνητικά για την εξέλιξη του υποψηφίου, στη συνέχεια ψήφισε υπέρ της εκλογής του χωρίς να επικαλεσθεί επιστημονικά στοιχεία κρίσης, βάσει των οποίων πείσθηκε τελικά ότι αυτός διαθέτει τα νόμιμα προσόντα εκλογής στη θέση μέλους ΔΕΠ της ανώτατης βαθμίδας. ΣτΕ 991/2022, σ. 427.

Προστασία της Παιδείας και επιλογή μαθημάτων για τη δημόσια εκπαίδευση. Κριτήρια για την επιλογή των μαθημάτων. ΣτΕ 1972/2022, σ. 438.

ΕΚΡΗΚΤΙΚΑ:

Η βενζίνη περιλαμβάνεται στις εκρηκτικές ύλες, όταν, υπό την επίδραση ανύψωσης της θερμοκρασίας εντός κλειστού χώρου, υφίσταται σε βραχύ χρονικό διάστημα χημική μεταβολή με ταυτόχρονη ανάπτυξη μεγάλης ποσότητας αερίων και θερμότητας με αποτέλεσμα την παραγωγή ρηκτικών αποτελεσμάτων. Η «βόμβα Μολότοφ» εντάσσεται στην έννοια του εκρηκτικού μηχανισμού. Η ρίψη «βομβών Μολότοφ» κατ' ανθρώπων είναι αντικειμενικά πρόσφορη για την πρόκληση κινδύνου ζωής. Εσφαλμένα παραπέμφθηκε ο κατηγορούμενος για απόπειρα απλής σωματικής βλάβης από κοινού σε βάρος δημοσίων υπαλλήλων κατά την εκτέλεση της υπηρεσίας τους, ενώ έπρεπε να παραπεμφθεί για απόπειρα βαριάς σκοπούμενης σωματικής βλάβης από κοινού

σε βάρος δημόσιων υπαλλήλων κατά την εκτέλεση της υπηρεσίας τους. Εσφαλμένη εφαρμογή του ν. 2168/1993 (περί όπλων). Αναφύεται εν μέρει, υπέρ του νόμου, το προσβαλλόμενο βούλευμα λόγω εσφαλμένης εφαρμογής ουσιαστικής ποινικής διάταξης και έλλειψης ειδικής αιτιολογίας ΠΛΟΛΑΠ 3/2022, σ. 387.

ΑΠ 819/2022, σ. 396.

ΕΝΟΡΚΕΣ ΒΕΒΑΙΩΣΕΙΣ:

Ένορκες βεβαιώσεις προσκομιζόμενες στο Εφετείο ως αποδεικτικά μέσα. ΑΠ 1229/2022, σ. 374.

ΕΝΣΤΑΣΕΙΣ:

ΑΠ 940/2022, σ. 400.

ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ ΔΙΚΗΣ:

ΣυμβΑΠ 872/2022, σ. 397.

ΣυμβΑΠ 996/2022, σ. 401.

ΕΠΑΝΑΦΟΡΑ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ (ΠολΔ):

Επαναφορά πραγμάτων στην προτέρα κατάσταση. Σφοδρή χιονόπτωση. Παραγραφή τόκων από μη επιστροφή ΦΠΑ. ΣτΕ 1505/2022, σ. 427.

ΕΠΙΔΟΣΗ (ΠοινΔ):

ΑΠ 929/2022, σ. 399.

ΑΠ 940/2022, σ. 400.

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ:

Επιδότηση επιχειρήσεων παραμεθορίων περιοχών. Ευθύνη σε περίπτωση μη χορήγησης. Η επιδότηση επιχειρήσεων των περιοχών Γ' και Δ' του αναπτυξιακού ν. 1262/1982 καταβάλλεται εφ' όσον αυτές προσκομίσουν στην τοπικά αρμόδια υπηρεσία του ΟΑΕΔ αίτηση, πιστοποιητικό Βιοτεχνικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου, βεβαίωση τεχνικών υπηρεσιών της Νομαρχίας, μισθολογικές καταστάσεις και βεβαίωση καταβολής των ασφαλιστικών εισφορών για το διάστημα που ζητείται η επιδότηση. Σε περίπτωση παράνομης πράξης ή παράλειψης κατά την καταβολή της ως άνω οικονομικής ενίσχυσης, υπόχρεοι για την καταβολή αποζημίωσης είναι τόσο ο ΟΑΕΔ όσο και το Δημόσιο, που νομιμοποιούνται παθητικώς. ΔιοικΠρΚαβ 371/2022, σ. 418.

ΕΡΓΑΣΙΑ ΕΞΑΡΤΗΜΕΝΗ:

Μονομερής επιβολή συστήματος εκ περιτροπής εργασίας. Διάρκεια, όροι και προϋποθέσεις. ΑΠ

587/2022, σ. 381.

Για ένα υγιές και ασφαλές περιβάλλον εργασίας στην πράξη. Επίκαιρα - Ειδικά Θέματα & Γνωμοδοτήσεις Γ. Βλασσόπουλου, σ. 483.

ΕΡΓΟΔΟΤΗΣ:

Αμφισβήτηση ως προς το πρόσωπο του εργοδότη. Στοιχεία προσδιορισμού ατυτού. ΑΠ 588/2022, σ. 383.

ΕΤΑΙΡΙΕΣ (Ανώνυμες):

Προστασία των εργαζομένων σε περίπτωση μεταβίβασης επιχείρησης. Λύση και εκκαθάριση ανωνύμου εταιρίας του Δημοσίου με μεταφορά μέρους του προσωπικού. Δεν τυγχάνουν εφαρμογής οι διατάξεις του άρθρ. 6 § 1 ν. 2112/1920 και του π.δ. 178/2002. Αρχή της ισότητας. ΑΠ 435/2022, σ. 376.

ΑΠ 857/2022, σ. 397.

ΑΠ 945/2022, σ. 400.

Έλεγχος νομιμότητας τροποποίησης καταστατικού ΑΕ. Έγκριση οικονομικών καταστάσεων μη ελεγχθεισών από ελεγκτές. ΣτΕ 1844/2022, σ. 436.

ΕΦΕΣΗ (ΠοινΔ):

ΣυμβΑΠ 772/22, σ. 395.

ΣυμβΑΠ 799/22, σ. 396.

ΑΠ 929/22, σ. 399.

ΗΘΙΚΟΣ ΑΥΤΟΥΡΓΟΣ:

ΑΠ 961/2022, σ. 400.

ΙΑΤΡΟΙ:

ΑΠ 765/2022, σ. 395.

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ:

Πνευματική ιδιοκτησία. Μεταβίβαση περιουσιακού δικαιώματος. Αναλογική συμπληρωματική εφαρμογή διατάξεων ΑΚ περί εκχώρησης. Ζητήματα διαχρονικού δικαίου. Μη γνήσια αναδρομική ισχύς νόμου 2121/1993 στις συμβάσεις εκμεταλλεύσεως πνευματικών δικαιωμάτων. ΑΠ 395/2022, σ. 329.

ΙΣΧΥΡΙΣΜΟΙ:

ΑΠ 873/2022, σ. 398.

ΑΠ 916/2022, σ. 399.

ΑΠ 962/2022, σ. 401.

ΚΑΝΟΝΙΣΤΙΚΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ:

Έλεγχος κανονιστικών πράξεων. Περιορισμός κυκλοφορίας στο κέντρο της Αθήνας. Δικηγόροι. Η εξαίρεση από τους περιορισμούς της κυκλοφορίας των δικαστικών λειτουργών. Περιορισμοί κυκλοφορίας και ενωσιακές αρχές. ΣτΕ 1549/2022, σ. 428.

ΚΑΤΑΓΓΕΛΙΑ (Εργ):

Σύμβαση εργασίας αορίστου χρόνου. Η καταγγελία της είναι τυπική δικαιοπραξία. Εάν γίνει από πρόσωπο ή όργανο που δεν έχει την εξουσία εκπροσώπησης νομικού προσώπου είναι ανυπόστατη. Η συγκατάθεση για την επιχείρηση δικαιοπραξίας παρέχεται από τρίτο πρόσωπο και υπόκειται στον τύπο της δικαιοπραξίας. Καταγγελία που υπογράφεται από πρόσωπο που εκπροσωπεί ανώνυμη εταιρία μόνον από κοινού με δεύτερο πρόσωπο δεν είναι νομότυπη. Η παρουσία δευτέρου προσώπου που εκπροσωπεί ομοίως από κοινού την εταιρία κατά την εγχείρηση της καταγγελίας δεν νοείται ως συγκατάθεση. ΑΠ 1311/2022, σ. 355.

ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕΝΟΣ:

ΣυμβΑΠ 772/2022, σ. 395.
ΑΠ 834/2022, σ. 396.
ΑΠ 906/2022, σ. 398.
ΑΠ 918/2022, σ. 399.
ΑΠ 921/2022, σ. 399.
ΑΠ 929/2022, σ. 399.

Όταν ο κατηγορούμενος και ο συνήγορός του δεν μπόρεσαν να παραστούν κατά την εξέταση μάρτυρα κατηγορίας για λόγους ανεξάρτητους από τη βούλησή τους και το εθνικό δικαστήριο –προκειμένου να διασφαλίσει τον σεβασμό του δικαιώματος παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του και του δικαιώματος πρόσβασης σε δικηγόρο– προβαίνει σε συμπληρωματική εξέταση του εν λόγω μάρτυρα, αρκεί να παρασχεθεί σε αυτούς η δυνατότητα να τον εξετάσουν ελεύθερα. Και τούτο, εφόσον σε χρόνο προγενέστερο της συμπληρωματικής αυτής εξέτασης τούς έχει κοινοποιηθεί αντίγραφο των πρακτικών της προηγούμενης εξέτασης του μάρτυρα. Υπό τις συνθήκες αυτές, δεν είναι αναγκαίο να επαναληφθεί καθ' ολοκληρίαν η εξέταση που διεξήχθη ερήμην του κατηγορουμένου και απουσία του συνηγόρου του ούτε να κηρυχθούν άκυρες οι διαδικαστικές πράξεις που διενεργήθηκαν κατά τη διάρκειά της. ΔΕΕ C-347/21/15.9.22, σ. 454.

ΚΛΗΤΗΡΙΟ ΘΕΣΠΙΣΜΑ:

ΑΠ 929/2022, σ. 399.
ΑΠ 940/2022, σ. 400.

ΚΡΑΤΙΚΕΣ ΕΝΙΣΧΥΣΕΙΣ:

Κρατικές ενισχύσεις και εξουσία εθνικών δικαστηρίων. Πότε υπάρχει κρατική ενίσχυση. Χαρακτήρας μέτρου ως επιλεκτικού. Τρόπος αξιολόγησης. ΣτΕ 1669/2022, σ. 430.

ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΟΙ:

Προσφυγή κρατουμένων για τις συνθήκες κράτησης και δίκαιη ικανοποίηση. Εφαρμογή της νέας διατάξεως του άρθρου 6.4 του (αναμορφωμένου) Σωφρονιστικού Κώδικα υπό το πρίσμα της νομολογίας του ΕΔΔΑ. ΕισΑΠ 3/2023, σ. 393.

ΚΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ:

Ενημερωτικό σημείωμα για την έναρξη λειτουργίας κτηματολογικού γραφείου για τον ΟΤΑ του Δήμου Αθηναίων. Επίκαιρα – Ειδικά Θέματα & Γνωμοδοτήσεις Μ. Ι. Χατζηφώτη, σ. 460.
Δικαίωμα πρόσβασης στα Κτηματολογικά Στοιχεία και προστασία προσωπικών δεδομένων. Επίκαιρα – Ειδικά Θέματα & Γνωμοδοτήσεις Ε. Δ. Σιγουράκου, σ. 487.

ΛΑΘΡΕΜΠΟΡΙΑ:

ΑΠ 1039/2022, σ. 402.

ΛΗΣΤΕΙΑ:

ΣυμβΑΠ 872/2022, σ. 397.

ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΣ:

ΑΠ 881/2022, σ. 398.
ΑΠ 962/2022, σ. 401.

ΜΙΣΘΩΣΗ:

Σύσταση οικήσεως σε ακίνητο μισθωμένο σε μισθωτήριο βέβαιης χρονολογίας. Μελέτη Ι. Σπυριδάκη, σ. 326.

ΜΙΣΘΩΤΟΙ:

Δανεισμός μισθωτού. Ποιος θεωρείται εργοδότης. Διαδικαστικά. Δικαίωμα ακρόασης. ΜΔΠρΑθ 16114/2022, σ. 414.

ΜΟΝΑΧΟΙ:

Εγγραφή μοναχού στα μητρώα Δικηγορικού Συλ-

λόγου. Ο Δικηγορικός Σύλλογος δεν μπορεί να μην εγγράψει στα μητρώα του δικηγόρο εγγεγραμμένο στα μητρώα της αρμόδιας αρχής κράτους-μέλους της ΕΕ προκειμένου να ασκεί στην Ελλάδα το επάγγελμά του υπό τον επαγγελματικό του τίτλο καταγωγής, για τον λόγο ότι φέρει την ιδιότητα του μοναχού. Το ζήτημα αυτό είναι διακριτό από το ζήτημα των απαιτούμενων για την εγγραφή στα μητρώα Ελληνικού Δικηγορικού Συλλόγου του παραπάνω δικηγόρου, διότι αφορά το μεταγενέστερο στάδιο της άσκησης του δικηγορικού επαγγέλματος και, ειδικότερα, αυτό των επαγγελματικών και δεοντολογικών κανόνων που τη διέπουν. Το ζήτημα της συμφωνίας προς το ενωσιακό δίκαιο κανόνα του εθνικού δικαίου περί απαγόρευσης της άσκησης του δικηγορικού επαγγέλματος στους μοναχούς θα κριθεί, αν ανακύψει, κατά το στάδιο αυτό και όχι κατά το στάδιο της εγγραφής του δικηγόρου αυτού στα μητρώα του Δικηγορικού Συλλόγου. ΣτΕ 1977/2022, σ. 438.

ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ:

ΑΠ 777/2022, σ. 395.

ΑΠ 863/2022, σ. 397.

ΑΠ 961/2022, σ. 400.

ΣυμβΑΠ 996/2022, σ. 401.

ΑΠ 1040/2022, σ. 402.

ΝΑΥΤΙΚΟΙ:

Η διαμεσολάβηση στις ναυτικές διαφορές. Mediation in shipping disputes. Επίκαιρα - Ειδικά Θέματα & Γνωμοδοτήσεις Μ. Αλειφεροπούλου, σ. 473.

ΝΟΜΗ:

Νομή κινητού. Αποβολή από τη νομή κινητού - διδάγματα της κοινής πείρας - πράγμα - η αξία του ένδικου αυτοκινήτου δεν αποτελεί αυτοτελή ισχυρισμό. ΑΠ 1033/2022, σ. 367.

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ:

Μεταστροφή της νομολογίας και ασφάλεια δικαίου. Η μεταστροφή της νομολογίας επί ζητημάτων ερμηνείας κανόνων του θετικού δικαίου αποτελεί φαινόμενο σύμφυτο με το δικαιοδοτικό έργο και αναγκαίο μέσο για την περαιτέρω εξέλιξή της, τα δε δικαστήρια διαθέτουν την εξουσία προς πραγματοποίησή της. Κατά συνέπεια, η νομολογιακή μεταστροφή δεν παραβιάζει τις απορρέουσες από το Σύ-

νταγμα και την ΕΣΔΑ αρχές της ασφάλειας δικαίου και της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, από τις οποίες, άλλωστε, δεν απορρέει δικαίωμα στη σταθερότητα της νομολογίας, παρά μόνον εάν αυτή παρίσταται αυθαίρετη ή παντελώς στερούμενη αιτιολογίας. Πότε επιβάλλεται η μετάθεση των συνεπειών της μεταστροφής. Τα δικαστήρια δεν υποχρεούνται σε χρονική μετάθεση των εννόμων συνεπειών που συνεπάγεται η νομολογιακή μεταστροφή και, ειδικότερα, στην εφαρμογή των κανόνων και αρχών που αποτελούν το αντικείμενό της στις εκκρεμείς, κατά τη δημοσίευση της απόφασης που την επιφέρει, υποθέσεις. Η μετάθεση όμως των συνεπειών αυτών είναι υποχρεωτική εφ' όσον η μεταστροφή αφορά: α) ζητήματα παραδεκτού του ασκηθέντος ενδίκου βοηθήματος ή μέσου, ή β) δικαιώματα, αξιώσεις ή εύλογες προσδοκίες που ερείδονται επί παγιωθείσας νομολογίας και καθίστανται, για τον λόγο αυτόν, άξιες προστασίας παρά τη μεταστροφή που συνεπάγεται την εφεξής μη αναγνώρισή τους. Επίσης όταν παραβιάζεται η αρχή της προβλεψιμότητας. ΣτΕ 1825/2022, σ. 434.

ΟΙΚΗΣΗ:

Σύσταση οικήσεως σε ακίνητο μισθωμένο σε μισθωτήριο βέβαιης χρονολογίας. Μελέτη Ι. Σπυριδάκη, σ. 326.

ΟΠΛΑ:

ΣυμβΑΠ 872/2022, σ. 397.

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ:

Ρύθμιση θεμάτων χωροταξίας και αρμοδιότητες ΟΤΑ. Κριτήρια κατανομής αρμοδιοτήτων. Αντισυνταγματική μεταφορά αρμοδιοτήτων. ΟΛΣτΕ 1910/2022, σ. 424.

Όργανα ΟΤΑ. Πειθαρχική διαδικασία. Για την επιβολή πειθαρχικών ποινών στους αιρετούς εκπροσώπους των ΟΤΑ απαιτείται σύμφωνη γνώμη του Πειθαρχικού Συμβουλίου, που συγκροτείται κατά πλειοψηφία από τακτικούς δικαστές, το οποίο, ωστόσο, δεν αποτελεί το όργανο με αποφασιστική αρμοδιότητα. Την πειθαρχική δικαιοδοσία στα αιρετά όργανα της τοπικής αυτοδιοίκησης ασκεί ο Ελεγκτής Νομιμότητας (ήδη ο Συντονιστής Αποκεντρωμένης Διοίκησης), η δε πειθαρχική διαδικασία ολοκληρώνεται με την έκδοση από τον Συντονιστή αιτιολογημένης απόφασης, με την οποία αυτός μπορεί να επιβάλει τις πειθαρχικές ποινές της αργί-

ας έως 6 μηνών ή της έκπτωσης, ενώ οι πράξεις, με τις οποίες ασκείται πειθαρχική εξουσία, είναι δεκτικές ουσιαστικού δικαστικού ελέγχου. Η προβλεπόμενη σύμφωνη γνώμη του Πειθαρχικού Συμβουλίου στερείται εκτελεσιμότητας και προσβάλλεται απαράδεκτως με τις σχετικές προσφυγές. Σε περίπτωση συμφωνίας του Συντονιστή με το περιεχόμενο της σύμφωνης γνώμης του Πειθαρχικού Συμβουλίου, αυτός εκδίδει πράξη αντίστοιχου περιεχομένου με τη γνωμοδότηση. ΣτΕ 1876/2022, σ. 436.

ΠΑΡΑΒΑΣΗ ΚΑΘΗΚΟΝΤΟΣ:

ΑΠ 834/2022, σ. 396.

ΑΠ 921/2022, σ. 399.

ΠΑΡΑΓΡΑΦΗ:

ΣυμβΑΠ 799/2022, σ. 396.

ΑΠ 846/2022, σ. 396.

ΑΠ 940/2022, σ. 400.

ΑΠ 1017/2022, σ. 401.

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ:

Περιβάλλον. Προστασία μικρών νησιών. Σημαντικό στοιχείο του φυσικού περιβάλλοντος είναι τα ευπαθή ή ευαίσθητα οικοσυστήματα, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται και τα μικρά νησιά, τα οποία χαρακτηρίζονται από την ενότητα και τη λιτή συμμετρία του τοπίου τους, από το εκτεταμένο ανάπτυγμα ακτών σε σχέση προς την έκτασή τους και τη στενή αλληλεξάρτηση των ανθρωπογενών συστημάτων (δημογραφικού, πολιτιστικού, κοινωνικοοικονομικού κ.λπ.) και του φυσικού περιβάλλοντος, που τα καθιστούν ιδιαίτερα ευάλωτα σε εξωγενείς παρεμβάσεις. Ουσιώδης όρος για την προστασία των μικρών νησιών είναι τα ειδικά χωροταξικά σχέδια, τα οποία, δεδομένου ότι τα νησιά είναι δεκτικά μόνον ήπιας ανάπτυξης, πρέπει να προβλέπουν και να διατάσσουν στον χώρο των νησιών μόνον εκείνες τις μορφές ανάπτυξης που είναι συμβατές με την αρχή της διατήρησης αμείωτου του πολιτιστικού και φυσικού κεφαλαίου τους. Παραγωγή ηλεκτρικού ρεύματος με ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Κύριος παράγων για τον καθορισμό των ορίων της φέρουσας ικανότητας των μικρών νησιών είναι το ενεργειακό τους σύστημα, από το οποίο εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό η βιώσιμη ανάπτυξή τους. Στο πλαίσιο αυτό, δεν αποκλείεται η εφαρμογή μεθόδων παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας φιλικών προς το περιβάλλον, όπως είναι οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, για την

ανάπτυξη των οποίων τα μικρά νησιά αποτελούν το κατ' εξοχήν προσφερόμενο πεδίο εφαρμογής τους, υπό την προϋπόθεση ότι λαμβάνεται υπ' όψη η ιδιαίτεροτητα του νησιωτικού χώρου. Δικαιολογημένη παρίσταται, κατ' αρχήν, η εισαγωγή διαφορετικών ρυθμίσεων για τα νησιά σε σχέση προς τις λοιπές περιοχές της ηπειρωτικής Χώρας, οι οποίες, εφόσον δεν υπάγονται σε ιδιαίτερο προστατευτικό καθεστώς, επιτρεπτά, κατ' αρχήν, υφίστανται εντονότερη παραγωγική και γενικά αναπτυξιακή δραστηριότητα από εκείνη στην οποία υπόκειται ο νησιωτικός χώρος. Αιολικός σταθμός. Προϋποθέσεις. Για τη χορήγηση άδειας εγκατάστασης αιολικού σταθμού παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας απαιτείται, μεταξύ άλλων, η εξέταση και εκτίμηση των περιβαλλοντικών και άλλων επιπτώσεων από την εγκατάσταση του σταθμού στην περίξ αυτού περιοχή, η εκτίμηση δε αυτή γίνεται, κατ' αρχήν, κατά το στάδιο της έγκρισης των περιβαλλοντικών όρων. Κατά την αξιολόγηση, λαμβάνονται υπ' όψη οι όροι των Περιφερειακών Πλαισίων Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης, καθώς και το Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού για τις ΑΠΕ. Αιολικοί σταθμοί και ενωσιακό δίκαιο. Από τις ενωσιακές Οδηγίες δεν απορρέει, κατ' αρχήν, απόλυτη απαγόρευση για την εγκατάσταση αιολικών σταθμών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας εντός ή πλησίον περιοχών του δικτύου Natura 2000 και ΖΕΠ. Δεν αποκλείεται και, μάλιστα εκ προοιμίου, ο χαρακτηρισμός των περιοχών αυτών ως περιοχών αιολικής προτεραιότητας, αν τούτο δικαιολογείται από το διαθέσιμο σε αυτές αιολικό δυναμικό. Στρατηγική μελέτη. Προϋποθέσεις. Η στρατηγική μελέτη πληροί τις απαιτήσεις των Οδηγιών εφόσον περιγράφει και αξιολογεί τις αναμενόμενες επιπτώσεις από την εφαρμογή του σχεδίου και εξετάζει επαρκώς εναλλακτικές δυνατότητες ως προς τη γενική διάρθρωση του σχεδίου και την ειδικότερη διαμόρφωση του κανονιστικού περιεχομένου των επιμέρους κριτηρίων χωροθέτησης, μετά από εκτίμηση των στόχων της εθνικής ενεργειακής πολιτικής, του γεωγραφικού πεδίου εφαρμογής του, της φύσης και του επιπέδου του σχεδιασμού που διενεργείται με το σχέδιο, καθώς και του βαθμού στον οποίο οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις μπορούν να αξιολογηθούν κατά τον βέλτιστο δυνατό τρόπο στα διάφορα προβλεπόμενα από τον νόμο στάδια σχεδιασμού. Περιορισμοί και δυνατότητες εγκατάστασης αιολικών σταθμών. Είναι νόμιμη η απαγόρευση εγκατάστασης αιολικών

σταθμών σε ορισμένες προστατευόμενες περιοχές, όπως είναι οι οικοτόποι προτεραιότητας, που έχουν ενταχθεί ως τόποι κοινοτικής σημασίας στο δίκτυο Natura 2000, οι περιοχές απόλυτης προστασίας της φύσης και προστασίας της φύσης, οι υγρότοποι Ραμσάρ, οι πυρήνες των εθνικών δρυμών και των κηρυγμένων μνημείων της φύσης και των αισθητικών δασών και η πρόβλεψη ότι στις λοιπές, πλην των παραπάνω, προστατευόμενες περιοχές του δικτύου Natura 2000, μπορεί, κατά κανόνα, να εγκατασταθούν αιολικοί σταθμοί, αφού, όμως προηγουμένως διαπιστωθεί, με βάση ειδικά περιβαλλοντικά κριτήρια και σύμφωνα με τους όρους των σχετικών Οδηγιών, ιδίως δε με την εκπόνηση ειδικής ορνιθολογικής μελέτης και, μετέπειτα, ειδικής οικολογικής αξιολόγησης και κατά τους ειδικότερους όρους που θέτει η οικεία ΑΕΠΟ του έργου, ότι οι τόποι αυτοί δεν θίγονται ή δεν απειλούνται ουσιαστικά ως προς την ακεραιότητά τους. ΣτΕ 1705/2022, σ. 431.

ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΤΙΚΑ:

ΑΠ 765/2022, σ. 395.

ΑΠ 881/2022, σ. 398.

ΠΛΑΣΤΟΓΡΑΦΙΑ (ΠΚ):

ΑΠ 765/2022, σ. 395.

ΑΠ 834/2022, σ. 396.

ΠΟΙΝΕΣ (ΠΚ):

ΑΠ 777/2022, σ. 395.

ΣυμβΑΠ 799/2022, σ. 396.

ΑΠ 863/2022, σ. 397.

ΑΠ 918/2022, σ. 399.

ΑΠ 1017/2022, σ. 401.

ΑΠ 1040/2022, σ. 402.

ΠΟΙΝΙΚΟ ΜΗΤΡΩΟ:

ΑΠ 918/2022, σ. 399.

ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ:

Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο και χρήσεις γης. Το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο (ΓΠΣ) αποτελεί, πλην άλλων, τη γενική πρόταση πολεοδομικής οργάνωσης των πολεοδομημένων ή των προς πολεοδόμηση περιοχών, η οποία διατυπώνεται ύστερα από αξιολόγηση των οικιστικών αναγκών και των επιπτώσεων της πολεοδομικής ρύθμισης στο φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον και στους γενικότερους αναπτυξιακούς στόχους. Βασικό στοιχείο του ΓΠΣ αποτελεί

ο καθορισμός χρήσεων γης, από τον οποίο και εξαρτάται, κατά μεγάλο ποσοστό, η πολεοδομική οργάνωση και εξέλιξη της περιοχής, την οποία αφορά. Ο καθορισμός των χρήσεων γης δεν χρειάζεται περαιτέρω εξειδίκευση και, συνεπώς, είναι δεσμευτικός ως προς την έκταση την οποία αφορά η χρήση γενικής πολεοδομικής λειτουργίας, ως προς τη δέσμη των ειδικών πολεοδομικών λειτουργιών της χρήσης αυτής και ως προς τον χρόνο εφαρμογής του, ο οποίος συμπίπτει με την έναρξη ισχύος της εγκριτικής του ΓΠΣ υπουργικής απόφασης. Η δεσμευτικότητα αυτή δεν αναιρείται από τη δυνατότητα που παρέχει ο νόμος να υποβληθούν, κατά τη διαδικασία έγκρισης της πολεοδομικής μελέτης, και να γίνουν δεκτές ενστάσεις με περιεχόμενο αντίθετο προς το ΓΠΣ, αφού, στην περίπτωση αυτήν, απαιτείται προηγούμενη τροποποίηση του ΓΠΣ. ΓΠΣ και ειδικές ρυθμίσεις ως προς τις χρήσεις γης. Κατ' αρχήν το ΓΠΣ περιέχει γενικούς ορισμούς και κατευθύνσεις, που συνιστούν στρατηγικό σχεδιασμό με μακροπρόθεσμες εκτιμήσεις και ρυθμίσεις. Επιτρέπεται, ωστόσο, κατ' εξαίρεση, να θεσπίζονται με το ΓΠΣ και ειδικότερες πολεοδομικές ρυθμίσεις, οι οποίες συνιστούν βασικές επιλογές και αναγκαία στοιχεία της εισαγόμενης με το σχέδιο πρότασης πολεοδομικής οργάνωσης, αναπόσπαστα συνδεδεμένα με αυτήν. Στην περίπτωση, όμως, που το ΓΠΣ, σύμφωνα με τη διατύπωσή του και το όλο περιεχόμενό του, περιέχει σαφείς κατευθύνσεις ή συγκεκριμένες δεσμεύσεις ως προς τις χρήσεις γης για ορισμένα ακίνητα, οι οποίες δεν χρειάζονται εξειδίκευση στο επόμενο στάδιο του πολεοδομικού σχεδιασμού, τότε τα ακίνητα αυτά απαγορεύεται, ήδη από την έγκριση του ΓΠΣ, να διατεθούν για άλλη χρήση. Στην τελευταία αυτή περίπτωση, εφ' όσον η δέσμευση αυτή παραταθεί πέραν των κατά το Σύνταγμα ανεκτών ορίων, τότε ανακύπτει υποχρέωση της Διοίκησης να την άρει. ΣτΕ 1804/2022, σ. 434.

ΠΡΑΓΜΑΤΟΓΝΩΜΟΣΥΝΗ:

ΑΠ 884/2022, σ. 398.

ΠΡΟΔΙΚΑΣΙΑ:

ΑΠ 929/2022, σ. 399.

ΠΡΟΣΦΥΓΗ ΕΝΔΙΚΟΦΑΝΗΣ:

Ενδικοφανής προσφυγή και προθεσμία αίτησης ακύρωσης. Ενδικοφανής προσφυγή προβλέπεται για την περίπτωση άσκησης προσφυγής ενώπιον των

τακτικών διοικητικών δικαστηρίων και όχι για την περίπτωση άσκησης αίτησης ακύρωσης (π.χ. για διαφορά που αναφέρεται από την έκδοση διοικητικών πράξεων σχετικών με τη διακοπή εργασιών επιτηδευματία). Αναρμόδια, συνεπώς, είναι στη δεύτερη περίπτωση η Διεύθυνση Επίλυσης Διαφορών της Ανεξάρτητης Αρχής Δημοσίων Εσόδων, της οποίας η προσβαλλόμενη απόφαση δεν συνιστά εκτελεστή διοικητική πράξη και απαράδεκτα προσβάλλεται με την αίτηση ακύρωσης. Η τυχόν άσκηση ενδικοφανούς προσφυγής, επομένως, δεν αναστέλλει την προθεσμία για την άσκηση της αίτησης ακύρωσης, εκτός αν η άσκηση της προσφυγής υπεδείχθη στον φορολογούμενο, με σχετική έγγραφη σημείωση επί του σώματος της αρνητικής απάντησης του Προϊσταμένου της ΔΟΥ. ΣτΕ 970/2022, σ. 426.

ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ:

Δικαίωμα πρόσβασης στα Κτηματολογικά Στοιχεία και προστασία προσωπικών δεδομένων. Επικαιρα - Ειδικά Θέματα & Γνωμοδοτήσεις Ε. Δ. Σιγουράκου, σ. 487.

ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΚΡΑΤΗΣΗ:

Προσωπική κράτηση ως μέσο αναγκαστικής εκτέλεσης για απαιτήσεις από αδικοπραξία (έκδοση αλάλυπων επιταγών). Δεν αντίκειται στο Σύνταγμα και την ΕΣΔΑ. Η διαταγή της εναπόκειται στη διακριτική ευχέρεια του δικαστηρίου της ουσίας και η σχετική κρίση του δεν ελέγχεται αναιρετικά. Υπόκειται όμως σε αναιρετικό έλεγχο η κρίση του ως προς τη διάρκεια της προσωποκράτησης εφόσον παραβιάζει την αρχή της αναλογικότητας ή υπερβαίνει τα ακραία όρια της διακριτικής του ευχέρειας. ΑΠ 1460/2022, σ. 375.

ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΔΗΜΟΣΙΕΣ:

Δημόσιες συμβάσεις. Αυτεπάγγελτος έλεγχος παραδεκτού κι εμπροθέσμου. Η άσκηση προδικαστικής προσφυγής αποτελεί προϋπόθεση του παραδεκτού του ενδίκου βοηθήματος της αίτησης αναστολής εκτελέσεως και ακυρώσεως, το οποίο προβλέπεται από το άρθρο 372 του ν. 4412/2016, όπως ήδη ισχύει μετά την αντικατάστασή του με το άρθρο 138 του ν. 4782/2021. Ως εκ τούτου, το εν γένει παραδεκτό της προδικαστικής προσφυγής, συμπεριλαμβανομένου του εμπροθέσμου της άσκησής της, ερευνάται, σε κάθε περίπτωση, και αυτεπαγγέλτως από το αρμόδιο δικαστήριο, ως συναπτόμενο με το παραδεκτό του

ενώπιόν του ενδίκου βοηθήματος. Τούτου παρέπεται ότι ενστάσεις περί απαραδέκτου του ενδίκου βοηθήματος λόγω απαραδέκτου της προδικαστικής προσφυγής προβάλλονται παραδεκτώς ενώπιον του αρμοδίου δικαστηρίου, ακόμη και αν η ΕΑΔΗΣΥ διέλαβε στην απόφασή της ρητή κρίση περί του ότι η προδικαστική προσφυγή ασκήθηκε παραδεκτώς, χωρίς η κρίση της αυτή να προσβληθεί δικαστικώς. Επειδή, περαιτέρω, η αιτούσα εστράφη με την προδικαστική προσφυγή της κατά της 220.../18.4. 2022 απόφασης της αναθέτουσας αρχής, με την οποία εγκρίθηκαν τα υποβληθέντα δικαιολογητικά κατακύρωσης των προσωρινών αναδόχων και αποφασίσθηκε η κατακύρωση των αποτελεσμάτων του διαγωνισμού σε αυτούς. Με την ως άνω απόφαση ολοκληρώθηκε το στάδιο της διαδικασίας ανάθεσης, το οποίο περιλαμβάνει τον έλεγχο των δικαιολογητικών κατακύρωσης και την επικύρωση των αποτελεσμάτων του ελέγχου αυτού (άρθρα 103 § 6 και 104 § 1 περ. β' του ν. 4412/2016), στο ίδιο δε αυτό στάδιο εντάσσονται και οι αποφάσεις της αναθέτουσας αρχής με τις οποίες παρατείνονται, ύστερα από αίτημα του προσωρινού αναδόχου, οι προθεσμίες υποβολής δικαιολογητικών κατακύρωσης των §§ 1 και 2 του άρθρου 103 του ν. 4412/2016. Οι αποφάσεις αυτές συγκροτούν ενιαίο όλο με την απόφαση που ολοκληρώνει το εν λόγω στάδιο του διαγωνισμού, δεδομένου ότι οι πλήρεις συνέπειές τους για τον προσωρινό ανάδοχο και τους λοιπούς διαγωνιζόμενους (ως προς την αποδοχή ή μη των δικαιολογητικών) δεν εκδηλώνονται παρά μόνο με την τελευταία αυτή απόφαση. Για τους λόγους αυτούς, παραδεκτώς προσβάλλονται με την ίδια προδικαστική προσφυγή όλες οι ανωτέρω αποφάσεις του εν λόγω σταδίου του διαγωνισμού (αποφάσεις παράτασης προθεσμιών υποβολής δικαιολογητικών κατακύρωσης και ολοκλήρωσης του σταδίου), χωρίς να ανακόπτει εκ της κοινής προσβολής τους ζήτημα παραβίασης της αρχής της κατά στάδια προσβολής των πράξεων που προηγούνται της σύναψης δημόσιας σύμβασης. Λαμβανομένου, συνεπώς, υπόψη ότι η αιτούσα αμφισβήτησε με την προδικαστική της προσφυγή τη νομιμότητα αφενός των παρατάσεων της προθεσμίας υποβολής των δικαιολογητικών κατακύρωσης της πρώτης προσωρινής αναδόχου και αφετέρου των ίδιων των δικαιολογητικών, όπως δε εκτέθηκε ανωτέρω, δεν απέκτησε πρόσβαση στα δικαιολογητικά κατακύρωσης της παρεμβαίνουσας πριν από την έκδοση της 263.../11.5.2022 απόφασης της ανα-

θέτουσας αρχής (με την οποία αποφασίσθηκε η κοινοποίηση των δικαιολογητικών κατακέρωσης στους διαγωνιζομένους), η δεκαήμερη προθεσμία για την άσκηση της προδικαστικής προσφυγής δεν είχε ακόμη συμπληρωθεί κατά τη στιγμή που ασκήθηκε η προδικαστική προσφυγή. Διαδικασία υποβολής των δικαιολογητικών κατακέρωσης. Πρόσκληση για υποβολή δικαιολογητικών κατ' άρθρο 103 § 2 του ν. 4412/2016. Με τις διατάξεις του άρθρου 103 § 1 και 2 του ν. 4412/2016, όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 43 του ν. 4782/2021, προς τις οποίες στοιχούν οι ρυθμίσεις της § 3.2 της διακήρυξης του διαγωνισμού, ο νομοθέτης διαμόρφωσε τη διαδικασία υποβολής των δικαιολογητικών κατακέρωσης του προσωρινού αναδόχου με σκοπό, όπως εκτίθεται στην αιτιολογική έκθεση του ν. 4782/2021, την «αποφυγή αδικαιολόγητων αποκλεισμών των οικονομικών φορέων από τις διαδικασίες ανάθεσης δημόσιας σύμβασης για τυπικούς λόγους που οφείλονται στην ελλιπή ή μη τυπικώς προσήκουσα προσκόμιση των δικαιολογητικών του άρθρου 103, αλλά όχι στην πραγματική συνδρομή των λόγων αποκλεισμού του οικονομικού φορέα από τη διαδικασία ανάθεσης». Συγκεκριμένα, το άρθρο 103 § 2 του ν. 4412/2016, όπως ήδη ισχύει, επιβάλλει στην αναθέτουσα αρχή την υποχρέωση να καλεί τον προσωρινό ανάδοχο «να προσκομίσει τα ελλείποντα ή να συμπληρώσει τα ήδη υποβληθέντα» δικαιολογητικά κατακέρωσης, επιτρέποντας με τον τρόπο αυτόν όχι μόνο τη συμπλήρωση (ή την επανυποβολή) ελλειπόντων (πλημμελών) δικαιολογητικών που έχουν ήδη κατατεθεί στην αναθέτουσα αρχή, αλλά και την υποβολή, το πρώτον, δικαιολογητικών που ο προσωρινός ανάδοχος παρέλειψε, για οποιονδήποτε λόγο, να προσκομίσει εντός της αρχικής προθεσμίας της § 1 του άρθρου 103. Πριν από την ως άνω δεύτερη πρόσκληση του προσωρινού αναδόχου, η αναθέτουσα αρχή δεν μπορεί να προβεί στην απόρριψη του φακέλου των δικαιολογητικών κατακέρωσης σύμφωνα με τις διατάξεις των §§ 4 και 5 του άρθρου 103 του ν. 4412/2016. Προκειμένου να θεωρηθεί ότι έχει συντελεσθεί η δεύτερη πρόσκληση προς τον προσωρινό ανάδοχο για την υποβολή των δικαιολογητικών κατακέρωσης, πρέπει από τη σχετική πράξη της αναθέτουσας αρχής να προκύπτει με σαφήνεια ότι πρόκειται για την πρόσκληση του άρθρου 103 § 2 του ν. 4412/2016, δηλαδή ότι η αναθέτουσα αρχή καλεί εκ νέου τον προσωρινό ανάδοχο για την υποβολή των δικαιολογητικών κατακέρωσης, αφού εξέφερε κρίση

περί του ότι η πρώτη κλήση του απέβη άκαρπη λόγω έλλειψης ή πλημμελούς υποβολής συγκεκριμένων δικαιολογητικών, τα οποία η αναθέτουσα αρχή οφείλει να προσδιορίσει ειδικώς με τη δεύτερη πρόσκληση υποβολής τους προς τον προσωρινό ανάδοχο. Η απλή, ως εκ τούτου, παράταση της αρχικής προθεσμίας υποβολής των δικαιολογητικών αντιστέλλεται πλήρως προς την έννοια της ανωτέρω πρόσκλησης και δεν μπορεί να εκληφθεί ως τέτοια, ακόμη και αν επιχειρείται μετά από άλλη παράταση της ίδιας προθεσμίας. Με την 204.../11.4.2022 απόφαση της αναθέτουσας αρχής χορηγήθηκε στην πρώτη προσωρινή ανάδοχο, μετά από αίτησή της, δεύτερη παράταση της αρχικής προθεσμίας υποβολής ορισμένων δικαιολογητικών κατακέρωσης, η οποία κατ' αρχήν δεν αποκλείεται· όμως, η ανωτέρω απόφαση δεν μπορεί να θεωρηθεί, σύμφωνα με το άρθρο 103 § 2 του ν. 4412/2015, ως δεύτερη πρόσκληση του προσωρινού αναδόχου για την υποβολή ελλειπόντων ή ελλειπόντων δικαιολογητικών κατακέρωσης, η μη σύννομη εκπλήρωση της οποίας θα έπρεπε να οδηγήσει στην οριστική απόρριψη της προσφοράς της πρώτης αναδόχου. ΣτΕ 1800/2022, σ. 403.

ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΕΣ:

Διαφορές από τον ΚΕΔΕ. Δικαιοδοσία. Διαφορές από σύμβαση. Κριτήρια διοικητικής σύμβασης. ΣτΕ 1796/2022, σ. 433.

Διαιτητική ρήτρα σε διοικητική σύμβαση. Η διαιτησία είναι ιδιαίτερη μορφή οργάνωσης ακολουθητέας διαδικασίας και απαιτούμενων δικονομικών προϋποθέσεων για την παροχή δικαστικής προστασίας όχι μόνο στις ιδιωτικές, αλλά και στις διοικητικές διαφορές. Συνεπώς, η πρόβλεψη της σε ορισμένη διοικητική σύμβαση είναι κατ' αρχήν έγκυρη, χωρίς να αποτελεί παραίτηση από το δικαίωμα δικαστικής προστασίας γενικά. Η εκ των υστέρων αμφισβήτηση του κύρους των όρων διοικητικής σύμβασης, κατά το στάδιο της εκτέλεσής της, δεν είναι επιτρεπτή, εκτός εάν ο ανάδοχος έχει επιφυλαχθεί κατά την υπογραφή της ή αν προβάλλεται ότι εξαναγκάστηκε ή παραπλανήθηκε λόγω συγκεκριμένης ενέργειας του κυρίου του έργου, που ήταν αντίθετη προς την καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη και ικανή να παραπείσει τον ανάδοχο ως προς την υπογραφή της σύμβασης με το συγκεκριμένο περιεχόμενο. Τα παραπάνω ισχύουν και στην περίπτωση που ο όρος αφορά την υποχρεωτική παραπομπή των σχετικών

διαφορών στη διαιτησία. ΣτΕ 1931/2022, σ. 437.

ΣΥΝΕΡΓΕΙΑ (ΠΚ):

ΑΠ 961/2022, σ. 400.

ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ:

ΑΠ 1028/2022, σ. 402.

ΣΥΝΤΑΓΜΑ:

Η «κερκόπορτα» του άρθρου 90 § 5 του Συντάγματος και η πολιτική επικαιρότητα των τηλεφωνικών υποκλοπών. Μελέτη Φ. Δωρή, σ. 305.

ΣΥΡΡΟΗ (ΠΚ):

ΣυμβΑΠ 872/2022, σ. 397.

ΑΠ 884/2022, σ. 398.

ΣΩΜΑΤΙΚΕΣ ΒΛΑΒΕΣ:

ΑΠ 962/2022, σ. 401.

ΤΕΛΗ:

Τέλος καθαριότητας και φωτισμού. Σε ποιους επιβάλλεται. Το ενιαίο τέλος καθαριότητας και φωτισμού έχει ανταποδοτικό (και όχι φορολογικό) χαρακτήρα και επιβάλλεται για παρεχόμενες από τους Δήμους υπηρεσίες (ιδίως, καθαριότητας των οδών, πλατειών και γενικά κοινόχρηστων χώρων, περισυλλογής, αποκομιδής και διάθεσης απορριμμάτων και φωτισμού των κοινόχρηστων χώρων). Δεν νοείται επιβολή του παραπάνω τέλους στους ίδιους τους κοινοχρήστους χώρους, στην εξασφάλιση της καθαριότητας και του φωτισμού των οποίων αποβλέπει. Ως “χρήση ακινήτου”, η οποία επάγεται υποχρέωση καταβολής του παραπάνω τέλους, νοείται η χρήση των ιδιωτικών ακινήτων, τα οποία εξυπηρετούνται από τις παρεχόμενες από τους Δήμους υπηρεσίες καθαριότητας και φωτισμού των κοινόχρηστων χώρων. Δεν περιλαμβάνεται σε αυτήν η χρήση των κοινόχρηστων χώρων (οδών, πλατειών κ.λπ.) είτε πρόκειται για τη συνήθη χρήση, είτε για ειδική ή αυξημένη χρήση αυτών, εκτός αν ασκείται κατά τρόπο που προσομοιάζει προς τη συνήθη χρήση ή εκμετάλλευση ιδιωτικών ακινήτων. Επομένως, δεν μπορεί να επιβληθεί για εναέριο και υπόγειο δίκτυο της ΔΕΗ, που καταλαμβάνει κοινόχρηστους χώρους (στο οποίο περιλαμβάνονται, μεταξύ άλλων, οι υπόγειοι υποσταθμοί). ΣτΕ 1955/2022, σ. 437.

ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ:

Η «κερκόπορτα» του άρθρου 90 § 5 του Συντάγματος και η πολιτική επικαιρότητα των τηλεφωνικών υποκλοπών. Μελέτη Φ. Δωρή, σ. 305.

ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ ΔΗΜΟΣΙΟΙ:

Πρόσληψη δημόσιων υπαλλήλων. Γενικές αρχές και διαδικασία. Με την § 7 του άρθρου 103 Σ κατοχυρώνονται οι αρχές της αξιοκρατίας και της διαφάνειας κατά τον διορισμό των δημόσιων υπαλλήλων, οι οποίες αποτελούν ειδικότερη έκφραση της συνταγματικής αρχής της ισότητας και του δικαιώματος ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας και συμμετοχής στην οικονομική ζωή της Χώρας. Ειδικότερα, η πρόσληψη υπαλλήλων: α) γίνεται με δύο τρόπους, είτε με διαγωνισμό, είτε με επιλογή σύμφωνα με προκαθορισμένα και αντικειμενικά κριτήρια και β) υπάγεται στον έλεγχο Ανεξάρτητης Αρχής. Ο έλεγχος μπορεί είτε να είναι πλήρης, είτε να αφορά τη νομιμότητα της διαδικασίας του διαγωνισμού ή της επιλογής και να περιλαμβάνει τον έλεγχο νομιμότητας της πράξης με την οποία τελειούται η σχετική διαδικασία, μέσω δε αυτού, εν όψει της φύσης της διαδικασίας ως σύνθετης διοικητικής ενέργειας, ελέγχεται η νομιμότητα και των προηγούμενων σταδίων αυτής. Πρόσληψη προσωπικού με σχέση ιδιωτικού δικαίου. Το Σύνταγμα παρέχει, κατ'εξαιρεση, τη δυνατότητα σύναψης σχέσεων ιδιωτικού δικαίου ορισμένου χρόνου, η οποία τελεί υπό αυστηρές προϋποθέσεις. Εφ'όσον πρόκειται για την πρόσληψη προσωπικού προς αντιμετώπιση πρόσκαιρων ή απρόβλεπτων και επείγουσών αναγκών, η διάρκεια και οι όροι των σχέσεων ορισμένου χρόνου πρέπει να καθορίζονται σαφώς από τον νόμο, ώστε με τη σύναψή τους να καλύπτονται ανάγκες που έχουν πραγματικά πρόσκαιρο ή απρόβλεπτο και επείγοντα χαρακτήρα και να αποτρέπεται η κατάχρηση των σχέσεων αυτών για την κάλυψη πάγιων αναγκών, αποκλεισμένης πάντως, σε κάθε περίπτωση, της δυνατότητας να μονιμοποιηθεί με νόμο το προσωπικό αυτό ή να μετατραπούν οι σχέσεις ορισμένου χρόνου σε σχέσεις αορίστου χρόνου. Υποψήφιοι χωρίς εργασιακή εμπειρία. Δεν προκύπτει υποχρέωση του νομοθέτη και, κατ'εξουσιοδότησή του, της κανονιστικά δρώσας Διοίκησης, όταν προκηρύσσει την πλήρωση θέσεων δημοσίων υπαλλήλων, να προβλέπει την πλήρωση ορισμένου ποσοστού των προκηρυσσόμενων θέσεων αποκλειστικά από υποψήφιους που δεν διαθέτουν εργασιακή ε-

μπειρία. Το ζήτημα αυτό ανάγεται στην ευχέρεια του νομοθέτη, ο οποίος, εκτιμώντας τις ανάγκες στελέχωσης των υπηρεσιών του δημόσιου τομέα, είναι κατ' αρχήν ελεύθερος να θεσπίσει τα κατά την κρίση του καταλληλότερα κριτήρια επιλογής, μεταξύ των οποίων και η προϋπηρεσία σε ανάλογες θέσεις, κινούμενος, πάντως, μέσα στα πλαίσια που διαγράφει η συνταγματική αρχή της ισότητας. ΣτΕ 1548/2022, σ. 427.

ΥΠΕΞΑΙΡΕΣΗ:

ΑΠ 873/2022, σ. 398.

ΑΠ 916/2022, σ. 399.

ΑΠ 945/2022, σ. 400.

ΥΠΕΡΒΑΣΗ ΕΞΟΥΣΙΑΣ:

ΑΠ 863/22, σ. 397.

ΑΠ 929/22, σ. 399.

ΑΠ 1017/22, σ. 401.

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ:

ΑΠ 763/2022, σ. 395.

ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ:

ΑΠ 906/2022, σ. 398.

ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ:

Κατάργηση ΔΟΥ και συγχώνευση με άλλη. Η παύση λειτουργίας ΔΟΥ και η μεταφορά των αρμοδιοτήτων της σε άλλη ΔΟΥ, με την οποία αυτή συγχωνεύεται, πραγματοποιείται στο πλαίσιο ευρύτερης αναδιοργάνωσης των υπηρεσιών της Ανεξάρτητης Αρχής Δημοσίων Εσόδων (ΑΑΔΕ) και, ειδικότερα, της φορολογικής διοίκησης, της οποίας πρωταρχικός στόχος είναι η δημιουργία ισχυρού και αποτελεσματικού ελεγκτικού και εισπρακτικού μηχανισμού, που θα συμβάλλει αποφασιστικά στην καταπολέμηση της φοροδιαφυγής, της παραοικονομίας και της διαφθοράς, καθώς και στην ελαχιστοποίηση του διοικητικού κόστους και, κατ' επέκταση, στην, κατά

το μέτρο του δυνατού, ίση κατανομή των βαρών, στην αύξηση των εσόδων του κρατικού προϋπολογισμού και στη μείωση των ελλειμμάτων και του δημόσιου χρέους. Σημαντική παράμετρος της αναδιοργάνωσης των υπηρεσιών είναι και η βέλτιστη και ποιοτική εξυπηρέτηση των φορολογουμένων μέσω της διασφάλισης της εύρυθμης και αποτελεσματικής λειτουργίας των υπηρεσιών της ΑΑΔΕ. ΣτΕ 1884/2022, σ. 437.

ΧΑΡΗ:

Απονομή χάριτος σε καταδικασθέντα. Συνέπειες. Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας έχει την εξουσία να αίρει με π.δ. κάθε είδους εκ του νόμου συνέπειες από καταγνωσθείσα ποινή. Η λόγω της αποκατάστασης αυτής ανάκτηση από τον καταδικασθέντα των δικαιωμάτων του, κατ' εφαρμογή της επί μέρους νομοθεσίας, επέρχεται άσχετα αν στη νομοθεσία αυτή υπάρχει αντιστοιχη θετική ή αρνητική ρύθμιση. Η απονεμηθείσα χάρη δεν επιφέρει την εξαφάνιση της καταδικής, υπό την έννοια να θεωρούνται και τα ήδη, συνεπεία αυτής, χωρήσαντα αποτελέσματα ως μηδέποτε λαβόντα χώρα, αλλά απλώς αίρει για το μέλλον τις συνεπεία της καταδικής, επελθούσες στερήσεις και ανικανότητες. Το π.δ. εκδίδεται μετά από πρόταση του Υπουργού Δικαιοσύνης και γνώμη του προβλεπομένου Συμβουλίου, χωρίς να απαιτείται η συνδρομή και άλλων προσθέτων προϋποθέσεων. Επομένως, ο κοινός νομοθέτης δεν μπορεί να εξαρτήσει την άσκηση της εξουσίας αυτής από τη συνδρομή και άλλων, πρόσθετων προϋποθέσεων. ΣτΕ 1868/2022, σ. 436.

ΧΡΟΝΟΣ (ΠΚ):

ΣυμβΑΠ 872/2022, σ. 397.

ΑΠ 881/2022, σ. 398.

ΨΕΥΔΗΣ ΚΑΤΑΘΕΣΗ:

ΑΠ 846/2022, σ. 396.